BOEKENSCHOUW

BOEKENSCHOUW

HOOFDREDACTEUR:
A. B. H. GIELEN S.J.,
HEERENGRACHT 415,
-: AMSTERDAM :-

MAANDSCHRIFT

MET MEDEWERKING
VAN NEDERLANDSCHE
EN BUITENLANDSCHE
-: SCHRIJVERS :-

ZESTIENDE JAARGANG
— 1922—1923 —

UITGEGEVEN DOOR
HET NEDERLANDSCHE BOEKHUIS
TILBURG - ROTTERDAM - BRUSSEL - ANTWERPEN

BOKKESPRONGEN.

De heer Maurits Esser, die letterkundig is onder den naam Gerard van Eckeren, blijft nog maar steeds spin-nijdig omdat wij den souteneurs-roman, dien hij uit het fransch vertaalde, onvriendelijk hebben bejegend.

Dat is zijn goed recht, en als zijne gezondheid er geen schade onder lijdt, gunnen wij hem van ganscher harte de gymnastiek dezer heftige gemoedsbeweging.

Maar zij mag hem niet zoodanig benevelen dat hij domme en onware dingen gaat vertellen .

En dàt veroorlooft hij zich.

In *den Gulden Winckel* (15 April) haalt hij onze woorden aan: ,,Charles-Louis Philippe, die in onze pers als een auteur van den eersten rang werd voorgesteld, wordt door de Franschen gekapitteld om zijn ,,style étrange, obscur et difforme'' — en durft dan beweren dat wij deze stijl-gebrekkigheid van den auteur als een argument geven voor zijne immoraliteit.

Dat is, om het zoo zacht mogelijk uit te drukken, onbeschaamd. Ook tegenover zijn eigen lezers, van wier inzicht hij blijk geeft al een zeer geringen dunk te hebben. Want de, overigens juist aangehaalde, woorden laten geen twijfel aan de bedoeling: te bewijzen dat Charles-Louis Philippe bij zijn eigen taalgenooten zoo maar niet voetstoots als eersten-rangs-auteur wordt aangenomen.

Wat de moraliteits-kwestie betreft, hebben wij niet eens beproefd met den heer Maurits Esser tot overeenstemming te komen. Onze begrippen loopen te ver uit elkaar; wat wij pornografie noemen, wijst voor hem in de richting van ,,het Verhevene'', met een hoofdletter. In het tijdschrift onder zijn leiding laat hij het doodkalm een schande voor Nederland vinden dat men daar vies was van *de Hel* en wij zijn achterlijk genoeg om ons te verblijden dat men het boek van Barbusse werkelijk liederlijk vond. Het verschil is té groot.

Om echter onzen goeden wil te toonen hebben wij Maurits Esser aangeboden dat vraagstuk der ,,onzedelijkheid in de literatuur'' met hem in een openbare vergadering te bespreken. Hij behoeft maar te wenken en wij zijn bereid.

Maar in afwachting wordt hem toch aangeraden niet zoo naief

te doen en de verbazing te veinzen van een uit-de-wolken-gevallene, als hij verneemt dat *Bubu van Montparnasse* walging wekt bij vele menschen.

Wij hebben alle redenen om te gelooven dat zijn vader Isaac Esser (Soera Rana), de oud-resident, die eertijds als straatprediker te 's Gravenhage voor zijn overtuiging opkwam, *Bubu* niet minder ongunstig zou kwalificeeren dan wij hebben gedaan.

In zijn „Kroniek der Fransche Letteren" (Hbl. 22 April.) geeft Edmond Sée blijk van ruimer inzicht en meer menschenkennis:

Evenals vroeger Jean Lorrain en meer onlangs Charles-Louis-Philippe, legt Francis Carco er zich op toe ons bepaalde milieux te schilderen, welke men als „verdacht" kan kenschetsen. En de wereld, welke men in het *argot* gemeenlijk „la basse pègre" pleegt te noemen, heeft voor hem geen geheimen. Gelijk Paul Bourget met welgevallen mondaine personen, „des coeurs bien élevés", beschrijft, zoo schept Francis Carco er welhaast behagen in om uitsluitend zijn aandacht te wijden aan grove, heftige en vervallen naturen: vrouwen van lichte zeden, souteneurs, aan lager wal geraakten. En hij beoordeelt ze gewoonlijk zonder strengheid, zonder kwaadwilligheid, zelfs kan men zeggen met eenige sympathie. Toch is er in het werk van Carco geen luidruchtige, vèr-doorgevoerde overdrevenheid te bespeuren, geen zucht naar schandaal, en hij buit zijn speciaal genre niet uit met het doel om op rumoerige wijze te slagen, doch hij geeft ons zijn kunst oprecht en onweerstaanbaar. In *Au Coin des rues* teekent hij met enkele levendige, scherpe trekken, en met stipte nauwkeurigheid de silhouet van eenige zéér verontrustende types, welke in een voortdurend opgejaagde vrijheid leven: gewezen of toekomstige dieven, bandieten, moordenaars of erger nog! Men kan van zulke uitbeeldingen genieten of niet (en ik weet dat zij kunnen afstooten en zelfs walging wekken), doch elkeen zal hulde moeten brengen aan het talent en de persoonlijkheid van een schrijver, die steeds sober en ingetogen is, zelfs bij de beschrijving der ergste schande, ontaarding of hartstochtmisdaden; en die, alhoewel hij zich in zijn boeken buiten alle moraal plaatst, niettemin de vurige en nauwgezette dienaar blijft van een moeilijke en zelfs gevaarlijke kunst, want hij loopt den kans te worden miskend door de lezers, bij wie dergelijke schilderingen verontwaardiging wekken en die er door worden gekwetst.

Deze schrijver, die allerminst onze geestverwant is, acht het niet noodig komedie te spelen en zich aan te stellen als ware het iets ongehoords dat er heden ten dage nog een sterveling bestaat, die zich door dat soort „kunst" van Charles-Louis Philippe en dergelijken gekwetst kan voelen.

Zoo verlicht en verdraagzaam had Esser zich ook moeten toonen.

En als hij het zelf nog niet heeft mogen ontdekken, dan late hij het zich vriendelijk-energiek zeggen, dat er in alle landen een sterke beweging zichtbaar wordt om den Augiasstal eens op te ruimen, welke der domme massa zoo lang reeds werd aangewezen als de tempel der kunst. Want de goddelijk gave van den kunstenaar dient niet ten verderve maar tot luister en verheffing.

„Der Menschheit Würde ist in eure Hand gegeben. Bewahret sie!"

Wat kan men nu doen, als eenmaal deze twee feiten vast staan omtrent de lezers van een „gewaagd" boek: 1e dat de eene helft er door gekwetst wordt, 2e dat de andere helft naar zulke lectuur grijpt ter wille van het „gewaagde"?

Logisch blijft er wel niets anders over dan te erkennen, dat zulk boek in beide gevallen kwaad doet en dus niet onder het looze voorwendsel van „kunst" behoort te worden opgehemeld. Wil men deze onverbiddelijke konsekwentie niet aanvaarden, dan rest er alleen wat sophisterij, waarmede men zich zelf en anderen in verwarring kan brengen.

Een verrukkelijk voorbeeld daarvan geeft de reeds genoemde Edmond Sée in een latere *Kroniek* (29 April). Hij bespreekt een boek van *Paul Moraud*: *Ouvert la Nuit*, waarvan in acht dagen tijds meer dan twintigduizend exemplaren werden verkocht.

Van welken aard de inhoud is, blijkt voldoende uit het verslag: een onthulling van smartelijke, gemartelde ofwel onbevangen zielen en de begeerten van bekoorlijke lichamen.

En Sée moet dan ook tot het besluit komen maar niet verder op een der verhalen in te gaan: *„daar ik vrees mij niet met genoegzaam kuische woorden uit te drukken, voor het schaamtegevoel mijner lezers, en vooral voor dat mijner lezeressen"*

Dat is nobel. Maar hoe nu te verklaren de aanbeveling dezer schaamtelooze novellen een twintigtal regels verder, waar ons uitdrukkelijk wordt medegedeeld: *„zij zijn waard te worden gelezen en herlezen."* Natuurlijk om de literaire schoonheid, de sobere, subtiele kunst.

Och!...... Edmond Sée is gelukkig niet zoo simpel om te gelooven dat die kunst de groote aaantrekking vormt, zooals blijkt uit zijn volgende verklaring:

„Toch zijn wellicht deze eigenschappen niet voldoend om

de plotselinge *vogue* van *Ouvert la Nuit* te verklaren; ik moet dan ook bekennen dat ik vrees, dat deze ten deele aan iets anders te wijten is. *Aan het ietwat dubbelzinnige, gewaagde, troebele en verwarrende element van het boek.*"

Wat een redeneering!

„Ik durf niet vertellen wat erin staat, omdat het zoo schaamteloos is. Maar het is zoo talentvol geschreven, dat ik moet aanraden het te lezen en te herlezen. Ofschoon ik best weet dat de meeste lezers maling hebben aan het schoone geschrijf en juist zullen worden aangelokt door wat ik niet nader kan aanduiden zonder het schaamtegevoel te kwetsen."

Dàår komt het, ontdaan van alle franje, dan toch maar op neer.

Maar Edmond Sée schiet nog een anderen pijl van de boogkoord, die echter evenmin roos raakt.

Hij wil den schrijver schoonwasschen van eene beschuldiging, die hij tegen hem heeft hooren uitspreken, n.l. „dat hij met opzet een schandalig boek zou hebben geschreven."

Al moge de toon, het accent van *Ouvert la Nuit*, de gewaagdheid van bepaalde beelden en bijzonderheden iets, of misschien zeer veel hebben bijgedragen tot het welslagen, den *verkoop* van het boek, — dit ontken ik niet — zoo werd het niettemin geconcipieerd door een man, die alleen door *literaire* ambities werd beheerscht, en het zou een ernstige onrechtvaardigheid zijn den heer Moraud gelijk te stellen met de fabrikanten, die bij hun lezers den ongezonden smaak voor het dubbelzinnige uitbuiten en zich tot verdorven instincten richten. Ik herhaal het: wij staan hier tegenover een *kunstenaar*, en ik hoop dat men mij de eer zal aandoen om te gelooven, dat ik in het tegenovergestelde geval aan een werk niet het artikel zou hebben gewijd, hetwelk ik hier aan dit boek wijdde...

Alles is mogelijk op deze wereld en wij willen dus aannemen dat Moraud zoo onschuldig is als een pasgeboren kind, er geen flauw bewustzijn van heeft dat hij leelijke dingen deed.

Maar verandert dat nu iets aan de zaak? Verdwijnt daardoor het „dubbelzinnige, gewaagde, troebele en verwarrende element van het boek?" Werkt het dàårom heilzamer op de vele lezers, die vooral op het zenuwprikkelende azen, en allerminst vragen met welke bedoeling de schrijver die spaansche peper over zijn bladzijden heeft gestrooid?

En is het dan niet oneindig liefdevoller te waarschuwen tegen zulke schadelijke producten, dan ze te verspreiden en aan te prijzen.

Er zijn bloemen van weergalooze pracht, doch wier geur een doodelijk vergift is.

Wie dat weet en ze toch in zijn kamer plaatst, is een gek.

Wie dat weet en ze toch onder den neus zijner argelooze medemenschen houdt, is ook een gek... of een misdadiger. Het is niet goed voor de gemeenschap, zulke menschen los te laten loopen; maar het is erger: hun waan of wandaad anderen ten voorbeeld te stellen. A. G.

MODERNE ROMANKUNST. [1])

De Heer C. T a z e l a a r, leeraar in de Nederlandsche Letterkunde aan de Christelijke Hoogere Burgerschool te Amsterdam, heeft een boek geschreven, dat onze belangstelling verdient in hooge mate.

Uit de inleiding blijkt duidelijk, dat de schrijver principieel staat tegenover het vraagstuk dat hij wil onderzoeken en bespreken.

Voor hem is de groote vraag aan den christen van onzen tijd, hoe hij krachtens zijn beginsel zich heeft te stellen tegenover de vele verschijnselen, die op ieder levensgebied rondom zich voordoen. Hij weet dat bij sommigen veel meer dan het conscientieuze onderzoek volgens den maatstaf van het beginsel geldt de overweging, hoever men kan gaan zonder onvermijdelijke botsing met dat beginsel. Juist daarom wellicht heeft hij met dit boek willen deelnemen aan de krachtige actie, in den laatsten tijd van meer dan een zijde gevoerd in woord en geschrift, om het ingedommelde verantwoordelijkheidsbesef te doen opwaken en de verslapte belangstelling te verlevendigen.

Belangstelling voor de vraag: welke de verhouding is tusschen christendom en kunst. Daar werd al veel over geschreven vroeger, „maar de geheele veranderde kunstrichting der laatste decenniën maakt nieuwe standpunt-bepaling noodzakelijk. Vooral geldt dit ten opzichte van de literaire kunst, omdat nergens de nieuwe gedachte zóó doorwerkte en zóó geprononceerd tot uiting kwam, als op dit terrein der kunst. Dit ligt goeddeels in den aard der literaire artisticiteit, wijl zij als *woord*kunst de meest expressieve

[1]) Drs. C. T a z e l a a r: *Moderne Romankunst.* Uitgeversm. „Holland", 1922. Amsterdam.

is en het fijnst nuanceeren kan. Maar toch ook in de omstandigheid, dat geen enkel kunst-genre zich zoo goed leent om drager te zijn van ideeën en zoozeer ligt binnen het algemeen bereik.'' (blz. 3.).

Daaruit volgt natuurlijk dat ten opzichte van de moderne literatuur principieele voorlichting een dringende eisch is. Want de sympathie van het jonger geslacht voor literaire kunst is bijzonder groot en van den anderen kant wordt onder naam van literatuur de christelijke levensschoonheid maar al te dikwijls aangerand. En vooral de moderne tendenz-roman, die een spiegel is van zijn tijd, blijkt het propaganda-middel bij uitstek van wat er groeit en leeft in de maatschappij, die van het christendom niet veel meer dan den naam heeft overgehouden.

En dat is op de eerste plaats het revolutionair gevoel. De bekende criticus M. H. van Campen moge al meenen dat het „revolutionair gevoel misschien het mooiste in den mensch is... 't opstandingsgevoel tegen rechtsverdraaiing en leelijkheid in het leven,'' hij zal wel weten dat deze twee lang niet altijd identiek zijn. Integendeel! Dat revolutionair gevoel is zeer dikwijls niets anders dan een lust naar bandelooze vrijheid, een streven om zich het recht te veroveren om te doen wat men wil, en de geldende beginselen van recht, fatsoen en moraliteit als trekschuit-ornamentiek te bespotten; kort en bondig gezegd: het is een nieuwe rechtsverdraaiing.

En wil men dezen waanzin in al z'n losbandigheid zien hoogtij vieren, dan kan men dat in de nieuwste proza-geschriften onzer letterkunde, vooral waar zij uitbeelden de meisjes en jonge vrouwen van onze dagen.

Want in kleurige feiten, fijn gestyleerd en in zingende woorden, wordt het leven geteekend van meisjes, die durven, die zoo eerlijk zijn de neigingen van heur hart niet achter een mom van bedriegelijke „netheid'' te verbergen. Eerst ziet ge ze lijden, zuchten, schreien omdat ze zoo diep ongelukkig en onbevredigd zich voelen. Er is niemand van al die menschen uit haar omgeving, die haar strijd begrijpt, niemand, die haar verstaat. Zienderoogen verteert ze het vuur dat daar van binnen laait, maar altijd zoekt men de oorzaak verkeerd. Tot op éénmaal in dat zielewee gerijpt is de kracht om te durven, te durven grijpen naar 't geluk, dat steeds binnen het bereik lag, maar toch door fatsoen, ouderwetsch vooroordeel, ouderbezwaar onbereikbaar werd gemaakt. Tot op ééns ze al die belemmeringen durven wegslaan en met onbegrensde hartstocht zich de genietingen in de armen werpen. En dan zijn ze gelukkig, nameloos rijk. Dan is alle zièlepijn vervaagd; door de onzegbare heerlijkheid van het heden is de

smart van 't verleden geleden. Haar *daad*, haar spontane uiting van inwendigen drang heeft ze gered van zekeren ondergang niet alleen, maar ze aan 't volle leven teruggegeven.

Deze voorstelling, in zoo passievolle kleuren getekend, is noodlottig in haar uitwerking. Dat moet met magnetische kracht beinvloeden het jonge gemoed, dat diezelfde onbevredigdheid kent, dat verlangende een oplossing zoekt, zonder die ooit te vinden, en nu in eens zich den weg daartoe gebaand ziet in *durven* en *doen*. 't Is werkelijk geen wonder dat de moderne romans worden verslonden, dat ze bij hoopen worden verkocht, al zijn ze ook nog zoo duur. Want het moderne jonge meisje voelt verwantschap tusschen al wat daar wordt gezegd en gedacht door de roman-heldinnen en wat ze diep in haar eigen hart voelt gloeien. En dan gaat de tegenstelling schrijnen tusschen het verwezenlijkt begeeren der anderen en eigen onbevredigdheid. Dan begint te branden de neiging tot navolgen. Voortaan kent ze maar één streven, uit den weg te krijgen de beletselen, die ze tot nu toe onoverkoombaar geloofde, en daarom ontzag. En, terwijl dat niet aanstonds lukt, gaat ze voorloopige bevrediging zoeken in het verslinden van elk boek, dat over deze dingen handelt. Zoo, alle rustige overweging verliezend en niet meer in staat eigen denken te concentreeren, raakt ze in in de wieling van den noodlottigen maalstroom: de tijd weerspiegelt zich in het boek, en het boek infecteert heur jonge gemoed met den ziektebacil van den tijd."

Dat is scherp gezien en zuiver ontleed. Want mag de strijd bij het geloovig opgevoede meisje wellicht aanvankelijk een andere oorzaak en anderen vorm hebben, al spoedig toch zal hij het geteekend verloop krijgen.

Veelal zijn de auteurs van deze tendenz-romans moderne vrouwen die in haar boeken haar eigen wenschen vertolken. En de mannelijke schrijvers, volgens Mevr. Van Ammers-Kueller hebben hun visie van de vrouw gepast en gevouwd naar het beeld dat de vrouwen zelf hebben opgebouwd.

In laatste instantie is dus de roman-vrouw, flirtend, spottend met conventie, zich uitlevend, een schepping van de vrouw zelf; is de draagster van de leer eener onbegrensde emancipatie.

Zoo wordt de leer, die de moderne roman predikt een gapende afgrond op den levensweg der jonge vrouw. Het individualisme dat hij wil is allergevaarlijkst, omdat de beoordeeling van wat kan en mag wordt verlegd naar het eigen, dikwijls al omneveld oordeel. Zelfstrijd, aarzeling, omdat het geweten waarschuwend klopt, worden weggelachen. Er blijft niets meer over van wat ten allen tijde het vrouwelijk sieraad is geweest, haar schroom, haar ingetogenheid, haar door liefde ontvonkte wederliefde; 't wordt een grijpen, met ruwe, schennende hand, die alle teer-vrouwelijks heeft verloren — en een heel diep vallen.

En dit laatste ziet men wel treurig geillustreerd als men een dezer boeken ter hand neemt. Want het ruwe, stuitende ligt onbeschaamd open. Henri Borel spreekt zelfs van „de realistische, nu en dan naar 't studentikoze zweemende manier, die een eenigszins fijnvoelend mensch het boek een oogenblik met afkeer ter zijde doet leggen. Het seksueele wordt er in opgevat op een manier, die ik de enkel animalische zou willen noemen, als een functie, een behoefte, dierlijk naar bevrediging zoekend...."

En dat betreft boeken die door *vrouwen* geschreven zijn!

Al te goedig verklaart de heer Tazelaar: natuurlijk bedoelt dit alles niet de auteurs zwart te maken: ik wil alleen wijzen op het gevaar, dat ze met hare romans veroorzaken!"

Maar waarom die schrijfsters niet merken met de atra nota, als ze willens en wetens dat gevaar verspreiden? Vrouwen, die geen eerbied voor zich zelve hebben, behoeven wij ook niet te eerbiedigen, en vooral niet haar ongestoord het kwade bedrijf laten voortzetten zonder onze verachting uit te spreken. Jo de Wit en Julia Frank — welke laatste door de pers werd toegeroepen: „een volgende maal *waardiger*, Julia!" — verdienen bij de beoordeeling niet ontzien te worden als dames!

In de bespreking van *Zondaresje* (roman van Fenna de Meyier) zal een katholiek niet geheel met Tazelaar kunnen instemmen. Wij veroordeelen evenals hij dit verhaal van vrije liefde en junglemoraal; wij geven ook toe dat de verkeerde indruk van zoo'n sensueele en brutale geschiedenis niet wordt uitgewischt door de latere zelfopoffering en het vrijwillig boete-doen der schuldige.

Maar lijnrecht staan wij tegenover den heer Tazelaar als hij verklaart: „het is een aan ons (protestantsch) beginsel volkomen tegendraadsche gedachte, dat voor het moedwillig ledigen tot den droesen toe van den beker der zonde, vergeving te erlangen is door een leven van zelfopoffering en dat al het leed, dat daarna den zondaar overgolft hem loutert en beter maakt, zoodat hij ten slotte in een aureool van reinheid straalt."

Integendeel! Gansch het Evangelie en heel de geschiedenis der Heiligen bewijzen dat deze zelfopofferings- en louteringstheorie niet af te scheiden is van de christelijke gedachte! —

Persoonlijk begrijp ik ook niet de splitsing van drs. Tazelaar der romanliteratuur in tendenz- en psychologische romans.

Hij moge zelf definieeren:

De ,,tendenz-roman'' is een qualificatie om aan te duiden die groep romans onzer moderne literatuur, waarin de (meest vrouwelijke) auteurs haar lezeressen met sprekende voorbeelden aantoonen, welke de levensopvatting behoort te zijn der beschaafde jonge dame, die haar tijd verstaat en zich van eigen waarde bewust is. In z'n idealiseeren van de meest zondige begeerten van het menschenhart, als de rechtmatige verlangens van haar, die door de geestesbeschaving de grofheid der heerschende opvattingen is te boven gekomen, wordt hij de Mephisto-gedaante in onze literatuur

En de psychologische?

Hij geeft het individualisme van den *kunstenaar*, gansch anders dan dat van den propagandist, het zuivere impressionisme, dat door schoonheidsontroering gewekte schoonheid biedt, de gave zielkundige analyse, die tracht de daden der menschen te begrijpen, door te zoeken de bron, waaruit ze opwellen. En door alles heen schittert de kristallijne zuiverheid van taal en stijl, zooals het zonnegoud dartelt door de belommerde takken van den massalen boom. Hier hebt ge de atmosfeer van echte kunst, hier bloeien de orchideeën onzer nieuwere literatuur.''

Wij zouden die scheiding niet durven maken. Psychologisch heet de roman als het conflict voornamelijk wordt verklaard uit en door het karakter, de psyche der handelende personen. Maar juist het soort tendenz-romans door T a z e l a a r beschreven draagt hetzelfde kenmerk: zij teekenen de psyche der moderne vrouw in hare gevolgen.

Maar de manier, waarop dit geschiedt, zal drs. T a z e l a a r zeggen, is heel anders.

En hij neemt de figuur van Annie de Boogh uit den ,,psycholochischen roman'' van Herman Robbers als voorbeeld. ,,Zij staat voor een conflict, welks oplossing over haar leven beslist en dat ze alléén moet oplossen. En dan is een spontane, onder den klem van het moeten geboren daad een heel zuivere psychologische consequentie.''

En hij vergelijkt Annie de Boogh met ,,de heldinnen der tendenz-romans van Jo de Wit en Julia Frank''.

,,Zij komen tot soortgelijke dingen als Annie de Boogh, maar bij haar is de drijfveer niet een moeten, maar een losbandig willen. Zij grijpen, durvend op grond van haar vermeend recht, naar de consequentie, waartoe Annie de Boogh noodgedwongen en eerst na zwaren strijd komt..''

Het is toch wel niet juist, de noodlotstragedie van een min of meer onbuigzaam determinisme, waaraan de psycholoog bij uit-

nemendheid, Paul Bourget, aanvankelijk ook geofferd heeft, te vereenzelvigen met het gebeuren van een psychologischen roman.

Deze laatste heeft zijn karakteristiek in het feit dat bijna de geheele handeling van binnen-uit wordt geleid; het probleem ligt in de wijze waarop een persoon met een bepaald complex van zielshoedanigheden in gegeven omstandigheden reageert.

En gewoonlijk zien wij datzelfde gebeuren in de zoogenaamde tendenz-romans, die misschien wat meer het avontuur naar voren soms brengen, maar slechts in zooverre het de psyche der personen moet laten uitkomen of daardoor in het leven is geroepen.

Maar dit slechts terloops.

Hoofdzaak van ons artikel is: te laten zien hoe wij in den heer Tazelaar een medestrijder mogen begroeten, die de ethiek niet door de aesthetica wil laten verdringen; die het hooger recht der eerste tegen de laatste verdedigt.

En hartelijk verblijden wij ons er over en raden den ernstigen lezer, kennis te nemen van de gezonde gedachten des schrijvers over *Moderne Romankunst*.

A. GIELEN.

OVERHEIDSBEMOEIING OP HET GEBIED VAN KUNST EN WETENSCHAP.

Geachte Redactie.

In uw Tijdschrift worden zeer dikwijls vraagstukken behandeld, waarover de meeningen verdeeld zijn, opdat door openbare bespreking het vóór en tegen duidelijker worde belicht en iedereen zich een zelfstandig oordeel kunne vormen.

Ik hoop derhalve dat mijn artikel door U zal worden opgenomen, wijl het dezelfde strekking heeft. Want het is mij niet om gelijkhebberij te doen, maar enkel en alleen om eene kwestie besproken te zien, die maar zoo niet als uitgemaakt behoeft te worden beschouwd.

De titel zegt reeds duidelijk genoeg, waarover ik het woord even wenschte te voeren.

Ziet U, men praat tegenwoordig zoo druk over bezuinigen en Jan en Alleman speurt rond of er hier of daar niet een ambtenaar kan worden opgehangen om een salarisje te besparen. Dat is prutswerk en leidt te veel de aandacht af van de dingen, waarin

grootelijks ,,versoberd'' kon worden en millioenen uitgewonnen, thans besteed aan zaken of instellingen van hoogst problematisch belang.

Over de meeste dezer mag ik niet spreken in uw Tijdschrift, dat wars is van alle politiek, en ik laat derhalve onaangeroerd eenige onderdeelen van bijna nuttelooze sociale voorzorg, van onverdiende werkloozen-uitkeering, van te hooge salarieering van personeel, vooral het lagere, e.a.

Maar de overheidsbemoeiing op gebied van Kunst en Wetenschap kost ook geld en dit onderwerp behoort naar mijn bescheiden meening wél thuis in uw periodiek.

Veel kost het wellicht op het oogenblik nog niet, ten minste in vergelijking met de ontzaggelijke sommen, waarmede men geleerd heeft in de laatste jaren te spelen. Maar elk half millioen is er een en men mag tegenwoordig eerst wel eens vragen of het niet aan nuttiger zaken te besteden is.

Wat er wordt uitgegeven voor het behoud van Monumenten in Nederland en der heeren, die daarvoor waken, vind ik ongemotiveerd. De Regeering keurt de plannen goed, die het natuurschoon in het Gooi deerlijk zullen havenen en geeft duizenden uit voor de restauratie van een ouden sta-in-den-weg van een toren ergens in een provinciestadje,waar niemand er naar omkijkt en het bouwsel niets anders heeft te doen dan rustig en vergeten voor den tweeden keer oud te worden. En als men nu maar zeker wist dat het werkelijk kunstschatten waren, die gered werden. Maar dat is een zéér open vraag.

En wie geeft de vroede vaderen van Rijk of Gemeente het recht over onze belastingcenten te beschikken ten bate van opera en tooneel, tot ondersteuning van oude toonkunstenaars en letterkundigen?

Is dat nu een gebruik ten algemeenen nutte en gaat het aan, alle Nederlanders te laten bijdragen voor iets, waarvan zij geen gebruik kunnen of willen maken?

Bovendien lijkt het mij een belachelijke aanmatiging dat een Burgemeester of Minister zijn oordeel over de kunstwaarde van een product of een persoon zoo zeker en vaststaand vindt dat hij de arme burgers het met goud betalen laat.

En bespottelijk wordt het inderdaad als de Staat een jaarlijkche toelage gaat geven aan een dichter of schrijver, die geheel zijn leven in de weer is geweest om uit te varen tegen God en konings-

schap; die negen en negentig percent zijner landgenooten in hun heiligste gevoelens heeft gegriefd. En dat gebeurt toch waarachtig, zonder dat er op wordt gewezen hoe het indruischt tegen alle begrippen van rechtmatigheid.

En dan de Openbare Leeszalen. Met de gemeente-subsidies meegeteld, worden die met een kleine half millioen op de been gehouden. Dat is toch niet te veel voor een ,,cultureel volksbelang'' hoor ik al roepen. Jawel, met dat groote woord is er al heel wat nonsens goedgepraat. Laten de besturen het maar eens eerlijk zeggen, hoe het gaat. Het eigenlijke volk, waarvoor die leeszalen aanvankelijk bestemd waren, komt er niet, een héél enkele uitzondering daargelaten.

Gedurende de werktijden verschijnt er niemand behalve de een of andere vreemdeling, die de inrichting eens wil zien en enkele oude renteniers, die daar hun krantje kunnen lezen.

Tusschen twaalf en een en twee komen kantoorheeren en wat meer ontwikkelde werklieden (maar zeer weinigen) die te ver van huis wonen, er hun uurtje slijten en kranten verslinden (ook hun boterham, als er gelegenheid voor is). 's Avonds oudere scholieren, die thuis geen rust of ruimte hebben om hun werk te maken, of geen dictionnaire, die zij in de Leeszaal kunnen raadplegen.

In de groote en kleine steden gaat het volk, waarvoor hoofdzakelijk deze gelegenheid tot ontwikkeling bestemd was, er niet heen. Anderen, die ook zonder gratis bibliotheek zich wel weten te helpen, leenen er voornamelijk romannetjes. En het ,,cultureel volksbelang'' blijft beperkt tot enkele ijverigen, die van de boeken een goed gebruik maken.

Ik spreek nu niet eens van de velen, voor wie zoo'n openbare leeszaal met de vertaalde romans van Zola vrij uitgestald, met week- en dagbladen van elke richting voor het grijpen, volstrekt onaanneemlijk is. Dat lijkt dan toch ook in strijd, lijnrecht, met alle volksbelang.

Was het dààrom te doen geweest, dan had men kunnen volstaan met een bescheiden zaal en een bibliotheek van uitsluitend vak- en wat elementaire studieboeken.

Over de Volksuniversiteiten valt niet gunstiger te oordeelen. En toch, als de Minister niet op zwart zaad had gezeten, zou hij nu reeds met 72 duizend voor den dag hebben moeten komen.

Met dit instituut was wellicht iets te bereiken geweest, indien het opgezet was geworden als eene school van voortgezet onderwijs.

Maar ,,universiteit'' moest het heeten en het is ridikuul te zien, welke vakken daar worden gedoceerd en vaak... door wie!

Als werkelijk het volk er naar toe ging, zou het er waanwijs van terugkomen. Flinke avondscholen voor volwassenen (en liefst niet gratis; wat niets kost, waardeert men niet) zouden van heel wat grooter belang zijn. Ja, niet gratis. Dat woord wil ik nog even tusschen de haakjes uit halen.

De loonen van de arbeiders zijn thans zóó over het algemeen, en waar dat niet is behooren zij het te worden, dat ook zij zich de uitgaven voor hun ontwikkeling best kunnen getroosten. Beter dikwijls dan de middenstand.

Maar handen vol geld hebben zij over om sport-vertooningen bij te wonen, en geen dubbeltje voor wat hun inderdaad heilzaam kan zijn.

De beteren natuurlijk niet te na gesproken. En voor de niet-beteren, de overgroote massa, behoeft de burger toch niet zijn zuurverdiende penningen te offeren, noodgedwongen?

Als wij doorgaan met die ongemotiveerde subsidies, moeten wij straks nog dokken voor Houtrust en Stadion. Cultureel volksbelang?

Geachte Redactie, ik heb mijn hart eens uitgestort. Ik verzeker u dat ik een goed vaderlander ben, maar ik heb het land aan noodeloos aderlaten, vooral omdat ik toch al weinig bloed bezit. Ik houd ook van kunst, maar kunstbemoeiing vind ik bijna doorgaans uit den booze. Hoe denken uwe lezers daarover? Als u mij in de gelegenheid stelt deze vraag in uw veelverspreid Maandschrift te opperen, ben ik u ten zeerste verplicht.

FORMAMINT.

Wij hebben, al zien wij eenige overdrijving in dit stuk, toch geen bezwaar het te plaatsen. Rustige bespreking kan voeren tot verbetering. Dat er ongewenschte toestanden bestaan is een feit. REDACTIE.

HET NIEUWE BOEK VAN PIERRE BENOIT.

Onze P i e r r e B e n o i t moet wel zelfgenoegzaam lachen (rire à son mérite) als hij eens nadenkt over zijn plotseling en overweldigend succes.

In 1919 bekroonde hem de Academie en zijn phantastische

avonturen-romans *Koeningsmark, l'Atlantide, le Lac salé* maakten hem dadelijk tot den lieveling der lezende menschen.

Daarbij had hij nog het geluk te worden beschuldigd van plagiaat door jaloersche kunstbroeders (men denke aan *She* van Rider Haggard), wier beweringen hij als een spinneweb uit elkaar wist te scheuren.

Alles werkte mee om zijn naam bekend en beroemd te maken, en thans is hij een der meest gelezen auteurs in Frankrijk.

Verdient hij dat?

Als het waar is, dat iemand altijd verdient wat hij krijgt, dan is de zaak. uitgemaakt. Maar ik geloof dat er moeielijk eene sententie kan worden gevonden, die zoo volkomen onjuist is als de gemelde en zeker op literair gebied.

Het publiek wordt getrokken door alles wat anders schijnt dan het gewoon is. Het verlangt door een boek te worden verplaatst in een andere atmosfeer dan waarin het dagelijks moet ademhalen en leven.

Daarom hebben oorlogs-romans over het algemeen maar een zeer matig debiet, die wellicht over twintig jaren zullen verslonden worden. Daarom heeft de realistische roman maar een korten bloeitijd gehad, die nog beperkter geweest zou zijn, als de meeste schrijvers van die richting wat zij opdischten niet een prikkelenden „haut goût" hadden gegeven (bijsmaakje van adellijk wild. vert.). En daarom zal ook de veel gesmade romantiek nooit worden verdrongen.

Romantiek is de kunst der phantasie; zij schept in plaats van kopie te leveren. Bij een kopie der realisten voelen wij alleen bewondering voor de nauwkeurigheid van het na-maken; de schepping eener stoute, maar evenwichtige verbeelding, grijpt aan door de macht van het onverwachte en nooit-geziene. En dat vooral, misschien zelfs uitsluitend, als de maker een kunstenaar is die aan zijn phantasie den schijn van werkelijkheid kan geven, zoodat zijn lezers de her-beelding mogelijk is in hun eigen voorstelling.

Zoo'n kunstenaar is Pierre Benoit. En ik geloof dat hij wel degelijk den bijval heeft verdiend, die hem ten deel valt.

Hij heeft een levendige imaginatie, maar hij weet haar te beheerschen en men kan, al gaat hij naar den smaak van sommigen wel eens wat ver, nooit zeggen dat hij vervalt tot phantasterij, welker onmogelijkheid den lezer onwillig stemt.

Zijn intuitie stelt hem in staat werkelijke gebeurtenissen te beschrijven, waarvan hij persoonlijk nooit getuige heeft kunnen zijn, met zulk eene zekerheid dat men geen oogenblik twijfelt of zóó moet het inderdaad zijn geschied.

Het instrument der taal hanteert hij met uiterst gemak, hetgeen hem een enkele maal tot zorgeloosheid verleidt.

Een prettige humor en lichte ironie houden den lezer opgewekt.

En dan, het voornaamste het laatst, hij is een geboren verteller.

Het succes van B e n o i t heeft natuurlijk velen aangespoord om te trachten hem na te volgen en in zijn genre te gaan werken. In de *Annales* las ik dat B e n o i t zelf er lachend tegen gewaarschuwd had, en hij heeft gelijk.

Detective-romans, min of meer verdienstelijk, kan bijna iedereen schrijven — maar de fantastische avonturen-roman wordt onder de handen van zelfs goede schrijvers, die, afgezien nog van de scheppende verbeelding, geen heel speciaal talent voor vertellen bezitten, een hopelooze fatras.

Nu moet men niet gaan denken dat ik B e n o i t beschouwd wil zien als een groot literair kunstenaar. Neen, maar hij kent zijn métier. Met bewonderenswaardige handigheid haalt hij uit zijn gaven wat er uit te halen is; hij doet precies wat hij kan, en grijpt niet boven zijn krachten. En daardoor komt bij hem alles tot zijn recht, zit zijn werk zoo goed in elkaar, en vindt er bijna iedere lezer iets dat in het bijzonder van zijn gading is.

Ziedaar het geheim van P i e r r e B e n o i t's welslagen, deels berustend op zijn behendigheid, deels op zijn talenten in strikteren zin.

Het jongste boek van den voorspoedigen schrijver schijnt een deel mijner voorgaande beschouwingen tegen te spreken.

Schijnt, ja, want meer dan schijn is het niet.

Zeker, *Chaussée de Géants* is eenigszins een oorlogsroman; hij ontwikkelt zich in zoo niet aanschouwde, dan toch zeer bekende omgeving; zit vast aan historische gebeurtenissen en behandelt actueele toestanden... zoodat de phantassie van B e n o i t maar zuinig vrij spel wordt gelaten.

De laatste conclusie zou te voorbarig zijn. Wel hebben wij hier te doen met andere zeden en gewoonten dan in *l'Atlantide*, voelen

wij ons als in een bekend land, maar alles is toch zuiver phantasie, door de kunstvaardigheid van den verhaler geworden tot werkelijkheid voor den hoorder.

Twee kinderen, een jongen en een meisje, ontmoeten elkander in een badplaats en zien elkaar dan niet terug gedurende hun gansche jeugd.

Twintig jaren later als de oorlog uitbreekt, is de jongen reeds een man geworden van 33 jaren, die zijn plicht jegens het vaderland op kranige wijze vervult. Hij wordt gewond en door de autoriteiten belast met werkzaamheden buiten het eigenlijk oorlogsterrein.

Door een samenloop van omstandigheden komt hij terecht in Ierland en raakt verwikkeld in de samenzwering en den opstand der Sinn-Feiners. Want zijn jeugd-vriendinnetje heeft hij op een Iersch kasteel teruggevonden, de gravin van Kendale — inmiddels weduwe geworden — maar blakend van liefde voor haar tweede vaderland en de ziel der Iersche revolutie.

En de liefde voor haar ontbrandt in het hart van den franschen officier, die ook wordt meegesleept door haar geestdrift voor de bevrijding van het groene eiland.

Wijd ligt nu het veld der avonturen open en Benoit kan jagen naar hartelust. Aan verrassingen laat hij het niet ontbreken en de laatste is de grootste.

De revolutie mislukt; de gravin van Kendale wordt gevangengenomen... en blijkt de gravin van Kendale niet te zijn. Deze is bij een ongeluk om het leven gekomen en om het Iersche volk niet te ontmoedigen, werd haar dood geheim gehouden. Hare rol van gebenedijde bevrijdster des lands is overgenomen en goed gespeeld door een arm meisje, dat zelf gedurende deze episode haar hart heeft verloren aan den knappen franschman.

Dit is het bloote canevas van het verhaal, maar kan natuurlijk geen idee geven van de meesterlijke wijze, waarop Piere Benoit het heeft vol geborduurd met de figuren en tafereelen zijner levendige verbeelding.

Gelijk anders zoo vaak gebeurt na een eersten „coup de maitre" is de auteur hier niet verzwakt.

Oordeelende alleen over het literaire, kan men zeggen dat *Koeningsmark* overtroffen werd door *l'Atlantide, Le Lac salé* een daling beteekende, maar *Chausseé des Géants* het beste staal is

dat Pierre Benoit van zijn talent tot heden het publiek heeft getoond.

Niet zonder nieuwsgierigheid zien wij uit naar de verdere ontwikkeling van dezen nog jeugdigen auteur.

LUCIEN LAFAGE.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

De Gids heeft nog eene herinnering aan wijlen onzen Professor de Groot O.P. in den vorm eener late bespreking van zijn boek *Denkers Over Ziel en Leven* door Julius de Boer.

Wij vinden in dezelfde aflevering een artikel van Dr. M. C. Valeton: *Opmerkingen op het Gebied der Ethica*. Het gaat hier vooral over de wilsvrijheid. Valeton zegt: ,,dat niemand iets willen kan, dat hij niet wenscht, tenzij onder psychischen dwang of bij een conflict van wenschen, behoeft geen betoog. En in geval van een conflikt, is hetgeen hij wil, toch altijd afhankelijk van zijn sterksten wensch. Dus wordt de wil steeds óf door psychischen dwang óf door den wensch, c.q. den sterksten wensch, gedetermineerd. Heft dit de wilsvrijheid op?'' En de schrijver antwoordt ontkennend. In dit artikel, anders dan bij den heer Wybrands, die onlangs in *De Hollandsche Revue* hetzelfde vraagstuk behandelde en tot tegengesteld resultaat kwam, maakt de schrijver wel degelijk onderscheid tusschen invloeden en absolute determinanten, hetgeen door onwijsgeerig aangelegden zoo standvastig wordt vergeten, dat zij in strijd met eigen bewustzijn en innerlijke ervaring, de vrijheid van den wil nog blijven loochenen.

In *Onze Eeuw* merken wij o.a. op eene bijdrage van dr. A. G. van Hamel over *Taldir, Bard van Bretagne*, die daar in 1879 werd geboren en eigenlijk heette Francois Jaffrenou. Hij is van zuiver Keltisch bloed, maar ,,hij mag zich kleeden in de Bretonsche korte pofbroek met lange kousen, in een vest met borduursel van oranje zijde en breeden gordel, hij mag den grooten hoed met fluweelen lint dragen, hij mag het ,,Bretagne voor eeuwig'' laten klinken, en verwenschingen slingeren tegen het ,,Land der Galliers'', datzelfde land, geboortegrond van Baudelaire en Verlaine, lag naast de deur, en als wij dat niet wisten zou Taldir's poëzie het ons zeggen''. A. M. Hammacker in *Leven en Werken* wenscht den ,,kleinen glimlach'' terug van een vroeger geslacht. ,,Theorie op theorie verdringt dezen uit het leven en uit de kunst. Kunstbeschouwer en kunstenaar, beiden lijden aan de recepten voor de nieuwe kunst, die zich van dag tot dag met wanhopige gretigheid vermenigvuldigen, en

aan de sombere bezigheid van het wanhopig vaag vaneenrijten van het kunstenaarsbewustzijn van half-denkers. Met het scheppingsvermogen is het vermogen tot genieten bij velen in een toestand van verrotting verkeerd. Den glimlach der allereerste aandoening, waarmede het kunstwerk zich aankondigt, mist ge als achtergrond bij alle kunstpraterijen. De gevoelsschakel, dien niemand over kan slaan, ontbreekt. —"

Een eigenaardig spel van F. van Eeden wordt in *De Beiaard* opgenomen. Het heet *Ismea of de Stervende Vlinder* en wordt aangekondigd als „een sprookje voor 't tooneel". De dichter deelt mede dat Rooyaards en Verkade, evenals de directies van Hofstadtooneel en Schouwtooneel het stuk hebben geweigerd. „Als reeden voor de weigering werd opgegeeven, dat het finantieel risico te groot was en de belangstelling van het Nederlandsche publiek voor inheemsch werk te klein."

W. Brom-Struick schrijft over *De Dans*. Aldus vangt zij aan: „Geen mensch van smaak zal beweren, dat de tooneeldans in de vorm van 't ballet of de gezelschapsdans, die tegenwoordig in de balzaal wordt uitgevoerd, aan hoge eisen van schoonheid beantwoordt. Eigenlik kan men 't ballet en het bal niet onder de wezenlike dansen rangschikken. Ze zijn niet geboren uit 'n levend rytme, uit 'n zielvolle beweging en missen daarom zuivere kunstwaarde. Maar het grote publiek kent en waardeert vooral deze twee dansvormen, ontworpen naar een vast model van stijve sprongen en houterige stappen. Velen weten waarschijnlik niet, dat men al lang bezig is, om de dans, naar 't antieke voorbeeld, als kunst te laten herleven en de gezelschapsdans te hervormen naar de oude volksdans."

„Wanneer deze nieuwe richting niet een algemeen streven in zich sloot: een veredeling van onze smaak, een verheffing van onze gemeenschappelijke ontspanning, een hoger en artistieker peil van onze vermaken, dan zou 't nauweliks de moeite waard zijn, ons allen hierin te verdiepen. Maar nu lijkt het ons belangrijk, om eens na te gaan, of wij in een christelijke samenleving niet verplicht zouden zijn een valse kunst en een schijnvermaak te veredelen."

De inhoud van *Studien* laten wij hier volgen, zonder ons een enkele aanhaling te veroorleven. W. Mulder: *Iersche Oorlog en Vrede*; G. Gorris: *Benedictus de Vredespaus*; Fred. de Bruyn: *Vliegen zonder Motor*; C. Wessels: *Pedro Paez*, 1622—1922, I, Op weg naar Aethiopië (1589—1603) en J. Daniels: *Bibliographie over de Societeit van Jezus*.

Het Aprilnummer van *Der Gral*, bijna geheel gewijd aan *Reinhard Johannes Sorge*, is zeer belangrijk. Katholieke kunstenaars van het woord worden slechts matig gewaardeerd door andersgezinden, en daardoor gebeurt het nogal eens dat zij ook bij hun geestesgenooten niet zoo hoog worden geschat als zij eigenlijk verdienen.

Het is derhalve toe te juichen als de katholieke pers zelf aan die onrechtvaardigheid zooveel mogelijk een einde maakt en den miskende in eere herstelt. Het moet geen werk worden van bentgenootschappelijkheid maar een van zuivere gerechtigheid.

Sorge was een kunstenaar, die te vroeg is heengegaan naar onze menschelijke berekening, doch die toch reeds genoeg schoonheid heeft nagelaten, om zijn naam aan de vergetelheid te ontrukken. (Wij zullen een artikel wijden aan Reinhard Johannes Sorge in de volgende aflevering van Boekenschouw. Red. B.). PLURES.

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Companus O.F.M. (Fr. Ferrerius). Het goed recht van den Katholieken Eeredienst. Geloof en Wetenschap: Studiën van onzen Tijd. Serie XIV, No. 5. Malmberg, 's Hertogenbosch.

Op aangename en bevattelijke, maar tevens wetenschappelijke wijze behandelt Fr. Companus in vijf hoofdstukken het goed recht van den Katholieken Eeredienst. Hij bewijst dat deze volkomen in overeenstemming is met de inrichting der Kerk, naar Christus' voorschrift; in overeenstemming ook met den aard en de natuur van den mensch; en hoe de kracht, die er van uitgaat voor het inwendige leven, zelfs door niet-Katholieken wordt erkend.

Een uitmuntend boekje, dat van harte wordt aanbevolen.

S. R.

Kindermann (**Dr.** C. H.). Handleiding tot de zedelijkheid. W. L. & J. Brusse, Rotterdam.

Al op de eerste bladzijde vernemen wij van den schrijver dat wij „vier" Evangeliën hebben, die *onoverbrugbaar* verschillen; „dat de naam van Christus meer als gezags- en dwangmiddel dienst doet", „omdat in het Nieuwe Testament verschillende en niet tot overeenstemming te brengen beelden (van Hem) zijn geteekend".

Wij weten dus al dadelijk dat deze schrijver voor ons niet heeft geschreven en zijne leer zoover van de onze staat, dat het geen zin heeft al de afwijkingen hier afzonderlijk te onderzoeken.

Jansen O.P. (P. fr. E. J. B.). Konstantijn de Groote. Futura. Leiden.

De onderneming van „Futura" om de vraagstukken der geschiedenis, die het meest omstreden zijn, de feiten, die het veel-

vuldigst vervalscht werden, klaar en duidelijk door vakkundigen te laten behandelen verdient den grootsten lof... en steun.

En het werk *Geschiedvervalsching*, dat in afleveringen verschijnt en meer dan 2000 bladzijden zal bevatten, moet men aanbevelen en verspreiden. Het kan helpen de waarheid aan het licht te brengen en de fabeltjes in hun ware gedaante te doen kennen.

De Spaansche Inquisitie — Pausin Joanna — De Opheffing der Jezuietenorde — De slechte Pausen enz., dat zijn ongetwijfeld onderwerpen, waarvan ieder katholiek het juiste behoort te weten.

Deze aflevering van Pater Jansen behandelt den persoon van Konstantijn de Groote en verdoezelt de schaduwzijden van zijn leven niet. De geschiedenis van het labarum wordt wel wat te gemakkelijk aanvaard. Maar in zijn geheel is deze aflevering uitmuntend en geeft een klaar denkbeeld van den persoon en zijn tijd. DR. S.

Lefeber (Jhd. W.). Het Ontwaken van een Werelddeel. St. Joseph's Missiehuis, Roosendaal.

Azië ontwaakt op stoffelijk en geestelijk gebied, hetgeen van zéér groot belang is voor de Kathioleke Kerk en voor de Europeesche Maatschappij.

Want het geldt nu die ontwakenden den goeden weg te wijzen en niet verkeerd te laten leiden. En daar is gevaar voor, waar het utilitaristisch onderwijs op den voorgrond wordt geplaatst en de godsdienstige ontwikkeling verdrongen of tegengehouden.

Dit boek is hoogst actueel en leerzaam en alle Missievrienden, die in weinig bladzijden een scherpe karakteristiek willen lezen van de ontwikkeling in Japan, China en Hindoestan, zal het welkom zijn.

Smits-Govertsen (A.). De Ferrer-legende. Futura, Leiden.

Deze in alle opzichten minderwaardige mensch, die met het volste recht door de Spaansche Regeering werd gefusilleerd, is door de anarchisten en socialisten en vrijmetselaars gehuldigd als de „martelaar voor de vrije gedachte".

Velen zijn over dezen bandiet nadien wel de oogen opengegaan, en men noemt zoo luid den naam niet meer van „broeder" Ferrer, maar er zijn onder de „bewusten" toch nog altijd eenvoudigen genoeg, die aan de lasterpraatjes tegen de Spaansche Regeering geloof hechten en den man als een slachtoffer beschouwen van zwarte reactie en willekeur.

Wie dit boek leest, zal overtuigd worden dat die beroemde Ferrer niets anders was dan een volslagen misdadiger, die tienmaal den dood verdiende; dat zijn proces op regelmatige wijze is gevoerd en zijn schuld klaar als de dag werd bewezen; maar

bovendien ook: dat een groot deel der pers wetens en willens, opzettelijk heeft gelogen om dien kerel als martelaar voor te stellen en ten zijnen gunste een revolutie te ontketenen over de heele wereld. DR. S.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Wandkaart van Palestina door Prof. Dr. F. M. Th. Böhl en G. Meima. Schaal 1.250.000 (183 x 132). J. B. Wolters, Groningen, Den Haag. Opgepl. f 36.—, Gevern. f 37.50.

De wandkaart van Prof. F. Böhl en G. Meima biedt ons reeds bij den eersten oogopslag een helderen overzichtelijken blik op Palestina. Ongetwijfeld een groot voordeel en geen kleine prestatie voor een kaart, die ons tegelijk zóóveel van het land weergeeft. Want hierop zien wij de moderne spoorwegen, die de oude Romeinsche wegen en de nog eerbiedwaardiger karavaanroutes kruisen. Hier is modern Palestina vertegenwoordigd in zijn zorgvuldig uitgespelde Arabische plaatsnamen en de meest begane wegen en paden uit den tegenwoordigen tijd, nevens of beter *in* het Kanaän en Israël uit vervlogen dagen. Zoo wordt den kundigen beoordeelaar de kans geboden, de identificatie van de moderne plaatsnamen met de oude onmiddelijk te controleeren. Ook het moderne wegenstelsel is zeer gelukkig aangebracht. Hierin zijn sommige kaarten wel wat schaarsch en toch biedt het een klaarblijkelijk voordeel in het volgen der oude geschiedenis. Want vooral in Palestina, waar het tegenwoordige dikwijls zoo weinig van het verledene afwijkt en waar bovendien de aard van den bodem zoo dikwijls den weg determineert, kunnen wij gerust aannemen dat vele wegen dezelfde waren, zoo voorheen als thans.

Jammer slechts, dat de spoorlijnen, voor het historisch Palestina al van zeer weinig belang en bovendien aan aanhoudende wisselingen onderhevig, nogal de belangstelling vragen door haar breed uitgeteekende roode banen. Zouden deze niet voordeeliger te vervangen zijn geweest, door iets van meer historisch belang b.v. een grensteekening van de gewesten, waarin Palestina tijdens het leven van Christus was verdeeld? (Volgens Luc. III,1).

Toch kan men, over het algemeen, een juiste selectie van het op te nemen geographisch materiaal den kundigen auteurs niet ontzeggen. En juist hieraan dankt deze kaart op de eerste plaats haar overzichtelijkheid. Een tweede factor, die daartoe niet minder heeft bijgedragen, is de juiste keuze der kleuren ter aanduiding van het hoogteniveau. De kleurenschaal is slechts klein en de gekozen kleuren contrasteeren scherp. Zoo herkent men op den eersten blik, op welke hoogte een of ander punt van het land zich bevindt. Dit biedt ongetwijfeld een voordeel naast het

gemis aan de prachtig-graphische, uiterst minutieuse hoogteteekening — van zoo onmiskenbaar gewicht voor de geschiedenis van Israël — die ons op de kaart van Dr. Noordzij-van Zuylen geboden wordt.

De reliefteekening doet den lithograaf onzer kaart bepaald eer aan. Er is hier meesterlijk gewerkt met licht en schaduw en alle andere hulpmiddelen, die op een kaart een markante bergteekening kunnen te voorschijn roepen. Sommige gedeelten zijn bepaald zeer mooi. Zoo de bergpartijen van Juda met de scherp uitgelijnde waterscheiding; zoo de stereotype wadi's in het vulkanisch gedeelte van het overjordaansche met haar diepe beddingen.

Slechts een paar opmerkingen. Het in roode letters aangegeven woord „Benjamin" ten Noorden der grenslijn, die het gebied van Juda scheidt van dat der tien stammen, is blijkbaar te hoog aangebracht. Het zou onder de lijn thuis hooren. (Vgl. I, Rom. XII, 21 II Paral. XI, I.) Het gebied van dezen stam lag lager.

De ligging van het district „En-Nugra"(holte) is in het Zuiden van de Hauranvlakte en niet op het bijna 10 Meter hooger gelegen lava-plateau El-Lega.

De Wadi, die haar oorsprong neemt ten Oosten van Silo, komt blijkbaar uit in de Wadi Ishar. Deze loopt in Zuid-Westelijke richting uit in den Derr Ballurt die Westwaarts in den Nahr il Augeh eindigt. Nu is de wadi Ishar op deze kaart niet te vinden en de Silo-wadi eindigt geheel zelfstandig in den Nahr el-Augeh. Is hier wellicht een vergissing in het spel.

Wat verder de identificatie betreft van de moderne localiteiten met de oude plaatsnamen enz, het zou ons hier te ver voeren om op bijzonderheden in te gaan. Bovendien is hier niet weinig van persoonlijken voorkeur voor een of andere opinie afhankelijk, daar zeer veel onmogelijk met zekerheid is weer te vinden, zooals de aangebrachte vraagteekens op de kaart wel bewijzen.

Ook voor Katholieke scholen kan deze kaart uitstekend dienst doen. Over het verschil van spelling, die hier en daar nogal afwijkt van de in de Vulgaat gebruikelijke, zou wel heen zijn te komen. Enkele plaatsnamen evenwel,voorkomend in de door de Protestanten als „apocrief" beschouwde boeken, zal men hier vergeefs zoeken.

Om enkele voorbeelden te noemen. Het Thisbe van den ouden Tobias, in het toch van plaatsnamen niet ruim bedachte Opper-Galilea. Het Bethulia van Judith ten Noorden of Oostwaarts van Dothan te zoeken. Zoo enkele namen, voorkomend in de Machabeënboeken, o.a. het zeer voorname Bethsur.

De fraai getinte plattegrond van Jerusalem is niet alleen keurig uitgevoerd, maar laat ook aan volledigheid niets te wenschen over. Het kaartje van „de landen der H. Schrift" daarnevens, waar de woestijnreis der Joden en Paulus' reizen zijn aangegeven maakt het geheel volledig. In het aangeven van de richting en de volgorde der reizen is een zeer praktische en eenvoudige methode gevolgd

Alles te samen dus, een kaart, die aan vele eischen in het moderne Bijbelonderwijs gesteld, te gemoet komt. Mogen velen ervan profiteeren om hun studie van „het Boek der boeken" te vergemakkelijken en te verdiepen.

S. A. BEEKMAN S. J.

Stokvis (J. E.). Van Wingewest naar Zelfbestuur in Nederlandsch Indië. Uitg. Mij. „Elsevier", Amsterdam.

Van alle kanten heeft men de laatste weken stemmen hooren opgaan tegen een onberaden ijveren voor zelfbestuur van Ned. Indië. Ik heb vele menschen ondervraagd, die hun leven in onze koloniën hebben doorgebracht en een paar Indische studenten, die als hun overtuiging mij mededeelden dat zelfbestuur (nu reeds of spoedig) een ramp voor de Indiërs zou worden.

De heer Stokvis is van gevoelen dat „de weg naar zelfbestuur lang en moeilijk zal blijken" (blz. 129). Wij hopen dat hij lang zal wezen, en niet worden verkort door de roode elementen en de communistische woelwaters, die overal in troebel water trachten te visschen, want dit beteekent het ongeluk van Indië.

Het boek van Stokvis zal tegenspraak genoeg ondervinden en het verdient op menig punt te worden tegengesproken, want hij gaat verder dan hij redelijker wijze gaan kan in zijn eisch voor zelfbestuur.

In onze koloniale geschiedenis prijkt menig sombere vlek en vooral de brutale gestie der Compagnie blijft een schandvlek op het verleden. Maar het goede dat Nederland voor het onmondige volk gedaan heeft wordt door J. Stokvis wel wat summier behandeld, om niet te zeggen: bijna geheel over het hoofd gezien. Dat is eenzijdig en niet bevorderlijk aan juiste voorlichting.

J. C. v. S.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Backer (Franz de). Het Dochterken van Rubens. Van Lohgum Sloterus enz., Arnhem.

O, niet de dochter van schilder Rubens. Ze is eenig kind van een kleermaker, die de gelukkige bezitter was van een echten Rubens en daardoor een rijk man werd.

Marieke werd naar een deftige kostschool gestuurd in Brussel. Lang en breed beschrijft De Backer wat er omging in het hart van het kind, toen ze werd voorbereid tot de eerste H. Communie en het lijkt ons de beschrijving van iemand, die zelf niet meer gelooft en wat spot.

„Zij droeg op zich tal van medailletjes en schapulieren, die zij steeds (?) kuste, om aflaat te verdienen voor al haar zonden en die van den evennaaste. De hel en het vagevuur laaiden in haar ontzettende griezelige droomen en daarna flakkerde de hartstocht heviger op nog naar het mooie gouden, azuren paleis ginder ver boven de wolken, waar de hoogste zaligheid is gestadige aanbidding van ons-Lieven-Heerken en de zachte Maagd te mogen aanschouwen.''

Toen ze gevormd moest worden had ze heilige voorstellingen van den Bisschop en 't was voor haar een teleurstelling te zien verschijnen een kleinen, dikken priester met een roodgezwollen, blinkend geschoren gelaat! —

Op kostschool sluit zij vriendschap met een veel ouder meisje, dat haar hartstochtelijk liefheeft, en de zuster verbiedt dat! — Later, aanwezig op een bruiloft, leert zij al weer wat meer van de aangeschoten gasten. Dan leent een vriend haar boeken van Verlaine en Louis-Philippe. Zij raakt ten slotte in kennis met een Duitscher, met wien zij wandelingen in het donker maakt. Dan komt de oorlog en zij vlucht met haar dienstbode. Haar vader heeft door het fout gaan van zijn bankier al zijn geld verloren en daarvoor in de plaats een beroerte gekregen, waaraan hij is bezweken.

Er schijnt een vervolg op dit boek te zijn of te komen, want het is niet af. J. D.

De misdaad op Dunmore Castle. Avonturen van Prof. Cunningsby, Hoogleeraar in de Scheikunde aan het Oxford-College. — J. van Oirschot, Breda.

Hangt zoo'n beetje als los zand aan elkaar en de stijl laat veel te wenschen over.

Als goede noot worde vermeld, dat het door iedereen kan worden gelezen.

Bolhuis (E. G. van). Het Huis van Roeleke. L. J. Veen, A'dam.

Een detail-schilder met woorden, gelijk er zijn met het penseel. Maar wat doet dat geheel anders aan.

Lees: „Als een nauwe kloof lag het smalle straatje gescheurd in de oude stad. De hooge huizen, waarlangs nog even waarneembaar iets zweefde van een krachtig en stoer leven in lang voorbije dingen, stonden gammel en verwezen, steunend met laatste krachten de een de ander, om te zijn, te lijken althans nog wat eertijds ze waren. Een wanhopig en pijnlijk pogen. De tijd verslond hun krachten, met de menschen van voorheen, was ook hun glorie verdwenen — het waren nog schimmen van de oude bouwsels, de knokelige, verwrongen skeletten. De muren stonden gebarsten hier en elders, de gevels misten hun oude sier, dof en

grauw werden de steenen, verveloos deuren en kozijnen, een luik hing somwijlen knarrend uit zijn gevoeg en de ramen — blauwig-groen — leken doode oogen. Een hooge grijze stoep drong ver vooruit, massaal monster in enge ruimte. Op z'n eene hoek stond nog een spijl van de leuning, die mal-vreemd, een onvatbaar sein leek voor ieder, die de nauwe doorgang betrad. — Een somber grijs weefde zich van gevel tot gevel en kleefde z'n triestheid aan alle dingen. De morgen kwam er traag en met weerzin, de avond perste vroeg de schemering saam tot zwart, waarin het spaarzame straatlicht moeizaam een roodig holletje schroeide'' enz....

Er zit nog wat te veel bespiegeling in deze beschrijving; zij is daarom niet zuiver objectief, maar de minutieuze schildering is zeker niet onverdienstelijk. En toch, men krijgt geen klaar beeld, omdat er veel te veel is en men moeizaam moet trachten al de gegevens, als bij een legkaart, aan elkaar te passen — hetgeen maar zelden een lezer volbrengt. Wellicht niet wil; want hij voelt dat de schrijver een indruk heeft willen wekken van de rommelige armoede der achterbuurt, waarin zijn verhaal zal worden afgespeeld. En hij geeft er niet om te weten hoe dat alles er nu precies uitziet, zoodra hij maar eenmaal bekend is met de omgeving in groote trekken. En als een heel boek door, hij bladzijde op bladzijde die niets ertoe doende details moet vernemen, dan vermoeit dat op den duur, stemt hem wrevelig en doet hem gansche brokstukken overslaan.

Leg daarnaast nu een schilderstukje der oud-hollandsche school, waar de kunstenaar in hartroerende trouw aan de werkelijkheid de kleinste kleinigheid niet vergeten heeft. Men voelt zich verrukt door de liefde, welke den schilder heeft bezield voor elk voorwerpje op zich zelf en iedere mikro-bizonderheid. Zijn oogen komt men niet uitgekeken en geen enkel détail zou men willen missen.

Uit dit verschil van indruk ondervindt men, hoe het oog anders dan de geest wil gediend zijn. Het oog neemt op en weerspiegelt dadelijk het beeld ter plaatse, waar het komt tot bewustzijn.

Waar het woord het middel der kunst is, daar moet de verbeelding van den hoorder eerst na-construeeren, hetgeen zij niet kan als er té veel materiaal is gegeven en te dikwijls achter elkaar dat werk van haar wordt gevorderd. Dat heeft Van Bolhuis te vaak vergeten; hij heeft zijn aandacht meer gewijd aan het decor dan aan het stuk. Hij heeft een goed realistisch talent, maar ook al de „défauts de ses qualités'' en meer nog.

Het verhaal doet pijnlijk aan. Ik vind er altijd iets wreeds in, van de grauwe ellende en verzonkenheid van anderen kunst te willen maken. Niet van de tragiek eener Antigone of het leed van een mensch, wie dan ook — maar van de groezelige zonde, die wordt bedreven met de onbewustheid van het dier en onder den donkeren drang enkel van het animale leven.

Het boek is niet voor iedereen, lang niet, ofschoon het lage

leven, dat overigens zonder overdreven toeleg op de beschrijving der sexueele passie wordt geteekend, bij de meesten meer weerzin dan lokking wekken zal. A. G.

Brandenburg (J.). Gewroken. Een roman uit New-York. J. van Oirschot, Breda.

Als er een Nobelprijs bestond voor de onzinnigste verzinsels, kon Brandenburg goede verwachtingen koesteren.

Ik heb met stijgende verbazing het boek gelezen en bij elke bladzijde werd in mij het vermoeden sterker, dat ik er was ingeloopen. Dat de schrijver plotseling zou uitroepen: „Ziet U nu wel, mijneheeren, als een verhaal maar sensationeel genoeg is, leest iedereen, die eenmaal begon, het tot het einde.''

Maar dat gebeurde niet. Brandenburg schijnt het dus wel ernstig te meenen.

Een verarmde, naaiende weduwe; in haar schaduw een beeldschoone dochter. Als pretendenten omkringen haar de planeten Stanton, rijk en solied jongmensch, en diens vriend Alvaredez, een klaploopende krekel en van karakter een schavuit.

De eerzame en duiten-bezittende Stanton wil het beeldschoone kind tot zijn wettige ega; de verrader Alvaredez koestert snoode bedoelingen en droomt van een onwettige verbintenis.

En dan begint voor goed de roman, waarvan het onnoodig is te verzekeren dat hij in New-York speelt, wijl alleen in dat land der onmogelijkheden zulke onmogelijkheden kunnen gebeuren.

Doch ik mag niet talmen; het geduld van de lezers niet op de proef stellen, en laat den wekker dus maar ineens afloopen

De schoone komt onder suggestie van den schurk. De schurk lokt zijn vriend door een valsch telegram naar een ander werelddeel, maar laat hem op zee door bandieten met een duikboot (want alles gaat hier op zijn Amerikaansch) oplichten en gevangen houden in New-York.

De eenige toeverlaat der arme, nog steeds beeldschooner wordende Julia, haar naaiende moeder, ontvalt haar. Een brief laat zij achter, waarin de dochter wordt aangespoord maar te huwen met Alvaredez, wijl Stanton haar toch wel vergeten zal.

De moeder heeft zelfmoord gepleegd, maar de schrijver geeft duidelijk te verstaan dat het geschied is onder hypnose van den schavuitelijken Alvaredez, die haar ook den brief heeft ingefluisterd.

De reine Julia „de duif in de klauwen van den havik'' wordt door den man overweldigd. Later brengt hij haar naar een slecht huis (geen sterveling: schrijver, uitgever, drukker noch lezer zal ooit kunnen raden waarom dát gebeurt). Eerst wilde het arme schepsel zelfmoord plegen, maar dat deed ze niet uit vrees voor de hel; en daarna gaf zij zich willoos (denk aan de hypnose) over aan de zonde.

Stanton, eindelijk vrij, ontdekt het afschuwelijke spel van den vroegeren vriend. Een der slechtste vrouwen laat hij zich voordoen als prinses en Alvaredez wordt daardoor verlokt en trouwt haar. Dan komt hij tot de ontdekking wie de gewaande prinses is, namelijk eene der meest beruchte publieke vrouwen. En wijl de schrijver vanaf dit oogenblik geen weg meer weet met Alvaredez, blaast hij hem de helsche gedachte in, zelfmoord te plegen. Hetgeen hij, gelukkig, doet. Nadat Julia twee jaren lang ,,heulsap'' heeft gedronken in een gesticht, trekt zij naar Indië en trouwt met Stanton. Lang mogen zij leven, ten minste langer dan het dezen roman beschoren zal zijn. A. G.

Cannegieter (H. G.). Rusticus Urbanus. Van Loghum Slaterus, Arnhem.

Een journalist, die een tijd dorpsbewoner is, vertelt zijn ervaringen. Niet zonder geestige opmerkingen hier en daar, overigens voor het meerendeel der lezers waarschijnlijk niet boeiend genoeg.

Froentjes (R.). Als Vrouw vermomd. Torenlaan, Assen.

Goeie gerustigheid, wie waagt zich tegenwoordig al niet aan het schrijven van boeken! Herhaaldelijk komen wij van die persproducten tegen, wier makers niet het flauwste begrip hebben van het métier. Maar deze schrijver maakt het zoo bont dat men aanvankelijk geneigd is aan een grap te denken. En toch... ik weet het niet of er een tweede Julia-geschiedenis achter schuilt, daarvoor ziet het gansche produkt er te stom uit.

Het verbeeldt een detective-roman met al de gebruikelijke requisieten van het slechte soort: vergift, dolken, valluiken, geheime kelders enz.

De onderwijzers van Froentjes beleven geen eer aan hun leerling. Hij schrijft met aanbiddelijken eenvoud, dat het zijn plan ,,geweest heeft'' om iemand te ,,vergeven'', hetgeen bij hem een euphemistische uitdrukking blijkt te zijn voor het minder christelijke ,,vergiftigen''.

Ik wilde dat Froesten een neef van mij was, dan kon ik misschien voogd over hem worden. (Naar H. B.)

Middendorp (Herman). Het Geheim van Cuba. Oorspronkelijke detective-roman. Nijgh & Van Ditmar, Rotterdam.

M i d d e n d o r p blijft, niettegenstaande het wenkbrauwfronsen der kritikers, die dat bedrijf voor een heuschen letterkundige onwaardig vinden, maar kalm en volhardend zijn speurders-verhalen leveren.

Waarom zou men het hem kwalijk nemen. Aangenomen dat het schrijven van dat soort romans wel een fatsoenlijk, maar

voor een man van literaire „standing" vernederend werk is, het brengt toch meer op dan woordkunst. Wat is er nu tegen dat een artiest, in plaats van op een kantoor te gaan zitten of verslaggever aan een krant te worden of scriba aan een bevolkingsregister, zijn levensonderhoud zoekt in detective-roman-schrijverij? Nadat hij op deze wijze heeft gezorgd voor zijn tijdelijk welzijn, kan hij rustiger allicht de „zuivere kunst dienen".

Maar het aangenomene behoeft niet te worden toegegeven. Wat van inhoud een detective-verhaal is, kan door bewerking wel schoone kunst worden. Ik ken echter geen exempel daarvan in de literatuur, hoe ik mij ook bezinne, en Middendorp's werk reikt ook zoo hoog niet.

Het blijft goede en boeiende ontspanningslectuur, met wat te veel aan sensatie, maar meer ook niet. En iedereen kan dezen „oorspronkelijken roman" lezen, met bewondering voor Dr. van Buuren en zijn vriend Crampton — tenzij hij de drie moorden „des Guten zu viel" mocht vinden. L. D.

Oudshoorn (J. van). Verhalen. Mij. voor Goede en Goedk. Lectuur, Amsterdam.

De tijd van den psychologischen roman loopt ten einde. Alle teekenen wijzen erop. In Frankrijk is Benoit tegenwoordig meer gezocht dan Bourget en overal elders begint men den verteller de voorkeur te geven boven den subtielen ontleder van karakter en ziel.

Men heeft zooveel doorgemaakt in de laatste jaren, dat men geen geduld heeft voor die ontrafelingen, waarmede nu eenmaal een psycholoog zich moet bezig houden. Het duurt te lang en er gebeurt te weinig om den modernen, haastigen lezer, die geneigd is bladzijden zonder dialoog als saai maar over te slaan, te boeien en vast te houden.

En, ronduit gezegd, de heeren maakten het ook wel eens wat lang, en namen er wreed genoegen in, soms diep van duisterheid te zijn.

Zóó Oudshoorn. Ik heb vroeger al reeds werk van hem besproken in dit Maandschrift en 't was beter dan deze verhalen.

Het eerste stukje: *Nachtgeest* kan ik maar niet begrijpen, ofschoon ik mij de moeite gaf het herhaaldelijk over te lezen: het is te vaag.

De Tweede Fluit geeft een voorbeeld van het ontzaglijk woordenapparaat dat Oudshoorn noodig heeft om een heel eenvoudig feit mede te deelen. Hij laat den heer Stangenhuis vertellen:

„Ik was toen nog student en daar er in de steden groote schaarschte heerschte, kreeg ik van mijn ouders op het land geregeld levensmiddelen toegestuurd. Een dezer zendingen bestond uit een

geweldige leverworst. Ik had mij er de beide eerste dagen reeds meer dan te goed aan gedaan en de rest van de worst, niet zonder tegenzin, in mijn lessenaar weggesloten. Het liefste had ik deze grootste helft bij een mijner medestudenten tegen andere levensmiddelen ingeruild. Maar het was blijkbaar het seizoen voor versche leverworst, want degenen, die ik in vertrouwen nam, bekenden mij allen een dergelijke zending te hebben thuisgekregen.

Mijn bescheiden middelen gedoogden het niet, de kostjuffrouw met het overschot gelukkig te maken. Misschien ook was ik te gulzig. Dit moet wel zoo geweest zijn, want toen ik den morgen van den vierden dag mijn lessenaar ontsloot en mij een twijfelachtige geur tegemoet kwam, besloot ik het op geen vijfden dag meer te laten aankomen. Dit laatste slechts wat de worst betreft, al had ik er, geheel tegen mijn bedoeling, ook bijna zelf dien dag bij ingeschoten. Doch laat ik niet op mijn verhaal vooruitloopen.

Om kort te gaan (?!) ik nam in een tijdsbestek van nauwelijks twaalf uur drie maaltijden van louter leverworst en smaakte, nog voor de avond aanbrak, de voldoening, dat er van den vetten buit enkel wat vellen en een touwtje overgebleven waren. Mijn lichaam echter leek thans zelf een volgepropte darm.'' Deze overdadige eter krijgt een nachtmerrie en in zijn benauwde droomen speelt zich een bloedige tragedie af.

Dat is smakeloos, geestloos en stijlloos. Waarom men dergelijke, door niets uitmuntende opstellen (ja, opstellen) laat drukken, begrijp ik niet. A. GIELEN.

Reijneke van Stuwe (Jeanne). Flirt. L. J. Veen, Amsterdam.

,,Hij had haar lief, en zij wist het; zij had hem lief... en hij wist het...'' (blz. 53).

,,Maar terwijl zij snikkend haar brandend gezicht weg-drukte in de koelheid der kussens, was er een gevoel in haar, dat zij zich nauwelijks bewust durfde worden, maar dat toch maakte, dat zij deze gebeurtenis overleven kon en overleven wilde... het gevoel van grenzelooze, hartstochtelijke dankbaarheid, omdat hij haar zijn liefde getoond had, omdat hij haar had gekust.'' (blz. 69. De vijf laatste woorden staan cursief).

,,Haar liefde voor hem had door zijn verloving met een andere een abnormale wending genomen: Zij was overspannen geraakt, en haar verliefdheid op hem was in een neurasthenie ontaard. Al haar hersens, al haar zenuwen waren gespannen op dit ééne verlangen: een kus, een omhelzing van hém.'' (blz. 228).

Ik heb die citaten zoo maar te hooi en te gras genomen. Zij bewijzen dat de titel goed is gekozen, want al de 230 bladzijden door is het ,,koekoek één zang''; omhelzen en kussen, kussen en omhelzen.

Gelijk men in een kookboek kan vinden, hoe men eenzelfde

spijs op twintig of meer verschillende manieren kan klaarmaken, zoo vindt men in deze schetsen twintig en meer recepten, volgens welke men een vrijaadje in elkaar moet puddingen. Maar aangezien onze meisjes met zijden beenen en onze knapen met strakgestreken pantalons deze kunst maar al te goed kennen; er niets gevaarlijker is dan flirten en boeken over dat speciale onderwerp allerminst verheffend zijn, stellen wij voor: dit exemplaar weg te sluiten en den tijd aan betere dingen te besteden. M. v. W.

Rosner (Karl.). De Koning. Naar het Duitsch. A. W. Bruna, Utrecht.

Indertijd hebben wij het Duitsche exemplaar reeds met een enkel woord besproken.

„De Koning" is keizer Wilhelm, pijnlijker gedachtenis. Rosner toont hem ons tijdens zijn verblijf in Frankrijk gedurende den oorlog. Het heen- en weer-rennen der auto's maakte minder indruk op mij dan de gedachtengang des keizers, sterk geconstrueerd door particuliere herinneringen.

Eigenaardig dat Wilhelm, die zooveel minder is gebleken dan hij scheen, over keizer Karel van Oostenrijk een onhebbelijk oordeel kon uitspreken en hem durfde noemen „de laffe, nietige leugenaar — de kleine, door de vreeze voor Rome krachteloos geworden Jezuietenleerling."

Een krachtige figuur was Karel niet, maar hij zal, omdat hij menschelijker en vooral minder verwaand was dan zijn Duitsche vakgenoot, in de historie met meer sympathie worden vermeld.

DR. S.

Simons (L.). Het Drama en het Tooneel in hun Ontwikkeling. Deel I en II. Mij. voor Goede en Goedk. Lectuur, Amsterdam.

Twee deelen, welke nog wachten op een derde, zijn thans voltooid en men mag den schrijver L. Simons gelukwenschen met dit knappe werk.

Na inwijdende beschouwingen over wezen en kunst van het drama en historische inlichting omtrent het tooneel en zijn inrichting in verschillende tijdperken, behandelt hij de voornaamste schrijvers en hun werk: Hindoes, Grieken en Romeinen, Middeleeuwers en die der zestiende eeuw (1525—1625).

Het is geen dorre, overladen opsomming, geen eenvoudige compilatie. Deze geschiedenis werd geschreven voor den meer of minder ontwikkelden leek, van wien niet verwacht mag worden dat allerlei auteurs en hun stukken uit vroeger dagen hem vertrouwd zouden zijn. Toch ben ik overtuigd dat zij, die niet geheel leek mogen genoemd worden op dit gebied, in deze deelen veel zullen vinden dat hun kennis aanvult. Evenmin als wij de stellige uitspraak van den schrijver, dat „de mensch in zijn eeuwen-

lange ontwikkeling gedifferentieerd is van het dier'' (blz. 13) als een wetenschappelijk bewezen waarheid aannemen, evenmin kunnen wij ons doorloopend met zijne waardeeringen van spelen en schrijvers vereenigen, hetgeen niet wegneemt dat wij het boek als een groote aanwinst beschouwen en een werk, dat wij zeer gaarne aanbevelen. A. G.

Zeggelen (Marie van). De Hollandsche Vrouw in Indië. (Brieven van een Zwervelinge) 2de druk. Scheltema & Holkema, Amsterdam.

Een mooi boek, omdat het zoo innig en eenvoudig is. Daar zit niets gekunstelds in; van het begin tot het einde is het een gemoedelijk relaas van het lief en leed, dat elke dag brengt.

Geen tragische gebeurtenissen worden verhaald, maar de tragiek loopt toch door deze brieven der zwervelinge: het niet te onderdrukken heimwee naar het vaderland.

,,O! ik weet het wel, ik zelve heb het diep gevoeld dat Indië zoo vreeselijk is'', roept de schrijfster al op de eerste bladzijde uit. Maar het blijkt toch dat zij geen moedelooze is. Zelve dapper, voelt zij dat de vrouw in Indië een schoone taak vervullen kan en zou zoo gaarne allen willen veranderen in ,,dappere vrouwen'' — Daartoe wil ik het mijne doen door deze ,,brieven van een zwervelinge'' met geestdrift aan te bevelen. J. C. v. S.

FRANSCH.

Beaunier (André). Suzanne et le Plaisir. Flammarion, Paris.

Van Beaunier had ik zulk een boek niet verwacht. Zijn onmiskenbaar talent misbruikt hij hier om ons een roman in elkaar te timmeren van echtbreuk, vrije liefde, moord uit jalousie en zelfmoord.

Demeuse (Ed.). l'Engrenage. Perrin, Paris.

Goed verhaal met zuivere strekking, maar zonder godsdienstig gevoel. Een dokter ontdekt een serum en drijft daarmede koopmanschap; hij prijst het zelfs aan in ronkende advertenties als een universeel geneesmiddel.

Hij wil geld verdienen, ook al ter wille van een vriendinnetje!

De deugd en opoffering zijner vrouw openen hem de oogen, en alles keert ten goede. Hij wordt weer een trouw echtgenoot en een behoorlijk dokter, die niet langer wenscht te kwakzalveren om goud te winnen.

Dorgeles (R.). Saint Magloire. Albin Michel, Paris.

Wie zich afvraagt wat de schrijver bedoelt met dit boek, heeft alle kans dat hij met den mond vol tanden zal staan.

Magloire Dubourg heeft gewerkt in Afrika om het volk te winnen voor Christus. Teruggekeerd in Europa, waar de roep zijner heiligheid hem vooruit is gesneld, begint hij ook daar te prediken en te leeraren. Hij maakt de menschen gek van geestdrift, maar brengt overal onheil en verwarring, opstand en verderf. De Kerk verheft haar waarschuwende stem tegen dezen leeken-apostel, hetgeen niet baat. Wanhopig bij het zien van al de ellende, die hij heeft gesticht, keert hij terug naar donker Afrika.

Wil de schrijver, die tot de Barbusse-groep behoort, opkomen voor het gezag der Kerk? Het werk van den eigenzinnigen eenling veroordeelen? Het is mij niet klaar.

Voor menig lezer zal bovendien het boek te ruig zijn.

Estaunié (E.). l'Appel de la Route. Perrin, Paris.

Een meisje wordt hartstochtelijk verliefd op een jongen man, dien zij slechts eens heeft gezien. Haar gevoelens heeft zij hem niet geopenbaard en hij vermoedt niets.

Maar zij kan geen afstand doen. Als zij hoort dat hij met een ander verloofd is, verspreidt ze de vreeselijkste lasterpraatjes en maakt dengene, dien zij in het geheim liefheeft, voor altijd ongelukkig. De wraak eener vrouw!

Als het te laat is krijgt zij berouw, vlucht de wereld en gaat boete doen in een klooster, waar zij sterft aan een slepende ziekte.

Het boek is eenigszins voorbehouden. Volwassenen zullen de sterke kunst van dit werk waardeeren.

Lucien-Graux. Hanté, Roman de l'au-delà. Crès, Paris.

Schrijver is specialiteit in spiritistische romans. Gelijk de geesten met diploma tafeldans en klopkennis een loopje nemen met de licht-geloovigen, zoo neemt Lucien-Graux zijn lezers bij den neus.

Hij geeft dezen roman als een relaas van echt gebeuren en wie het niet gelooven wil, behoeft maar de gefotografeerde bewijzen te raadplegen om zich gewonnen te geven.

Mundus vult decipi: de wereld wil bedrogen zijn — hetgeen bedriegers steeds een goede kans op slagen geeft. Het boek valt natuurlijk onder het kerkelijk verbod.

Reynes-Monlaur. Les Dieux s'en vont. Plon, Paris.

Een mooie roman dezer bekende schrijfster. Speelt in den tijd van het verdwijnend heidendom en getuigt van groote kennis der oudheid.

Dezelfde auteur heeft ons trouwens al meer verhalen geschonken, steeds hoog gewaardeerd, uit de dagen van de jonge christenheid.

Romains (Jules). Les Copains.

Tweede druk. Bewijst dat moreel minderwaardige boeken nog altijd de meeste lezers vinden.

Literaire belangstelling kan men hier niet eens voorwenden, want er is geen spoor van letterkundige waarde in dezen roman te ontdekken.

Alleen dus een ongezonde nieuwsgierigheid naar de hoogst twijfelachtige grappen, uitgehaald door een troepje beschonken jongelieden, moet dezen tweeden druk verklaren. Het is min.

ENGELSCH.

Anson (Kathleen). Deep Waters. Elliot Stock, London.

Nu, zoo heel diep is het niet. Eenvoudig liefdesgeschiedenisje en wat vergissingen en verwarringen om het interessant te maken. Een beetje sentimenteel, en tamelijk onbelangrijk.

Blue Wolf. Dwifa's Curse. A Tale of the Stone Age. Robert Scott, London.

De fransche Rosny maakt ook van die verhaaltjes uit den tijd der jongste menschheid. Ofschoon zijn werk wat erg volzit van de ontwikkelingsleer, doet hij het toch beter dan de schuilende „Blue Wolf".

Het is een vervelende geschieden is onze voorvaderen uit het Steenen tijdperk zoo te zien optreden als dieren. Het gezelligst nog is, hun maaltijden bij te wonen vanwege de fabelachtige hoeveelheden, die zij kunnen verslinden.

Voor vijf shilling kan men wel iets krijgen, waarvan men meer plezier beleeft in elk opzicht.

Bridges (Victor). Greensea Island. A Mystery of the Essen Coast. Mills & Boon, London.

Een boek, dat de nieuwsgierigheid kittelt en den lezer meesleept. Geschikte ontspanningslectuur.

Christie (Agatha). The Secret Adversary. J. Lane, London.

Miss Prudence Cowley en Tommy Beresford bieden zich aan voor het oplossen van ingewikkelde gevallen en het naspeuren van misdadigers.

Zoo komen zij met allerlei volkje in aanraking: amerikaansche millionairs, bloeddorstige bolsjewisten, geheimzinnige diplomaten enz. weten een geweldigen misdadiger, dien men nooit in handen kon krijgen, listig te verschalken en zullen door elken lezer waardig worden gekeurd een diploma voor detective te ontvangen.

Curwood (James Oliver). The Flaming Forest. Ilodder & Stroughton.

Een frissche Canadeesche geschiedenis, zooals wij die van Curwood gewend zijn. Sommige lezers hebben wellicht bezwaar tegen een enkele bladzijde.

Dawson (Coningsby). The Kingdom round the Corner. John Lane, London.

Weduwe, die haar derden man heeft versleten en op zoek is van een vierden. Verder veel liefdesavonturen en zoo iets van bigamie. Afgekeurd.

Rider Haggard (Sir). The Virgin of the Sun. Cassell, London.

Van geheimzinnigheden houdt Haggard en was zelfs jaloersch op de Atlantide. In dezen roman haalt hij zijn hart op aan wondere en ongelooflijke avonturen.

Het tooneel is Peru en in den tijd van het gebeuren was Richard II, koning van Engeland. Ik zou het moeten opzoeken om precies te weten wanneer deze monarch regeerde.

De ,,Virgin of the Sun'' is een soort Vestaalsche, die dat geworden is eenig en alleen om niet uitgehuwelijkt te worden aan een bruut.

En hoe het afloopt, komen wij ten slotte niet te weten, want... het handschrift dat Haggard zijn verhaal heeft ingegeven, is op 't laatst onleesbaar. Hetgeen een teleurstelling brengt. Dat is de eenige aanmerking, welke wij ons veroorloven.

Williams (Lloyd). The only Girl in the World. Page, London.

Patricia Dean kijkt uit het open raam van haar werkplaats, hoog in de lucht, en een jongeman, die op dat oogenblik juist bezig is in den top van een telegraafpaal, wenscht haar vriendelijk goeden morgen. En angstig bezweert ze hem toch voorzichtig te zijn en niet naar beneden te tuimelen.

Dát is het eenvoudige begin hunner liefde, die na veel strijd en beleid tot een gelukkig einde komt.

VARIA.

Hulp aan Kunstenaars. Een Uitgever schrijft in het letterkundig bijblad van de N. R. Ct. (11 Maart) onder den titel *De Knoet* een artikel. Peter de Groote moet gezegd hebben dat kunst het best gedijt onder den knoet.

Hoe is de gevoelshouding van onzen tijd ten opzichte der kunst? ,,Als tegenover de geldelijk en de lichamelijke zwakken, die meer dan ooit door filantropische en medische zorgen of kunstgrepen gesteund en in het leven gehouden worden: zelden werd den kunstenaar zoo ruime gelegenheid verschaft de aandacht op zich te vestigen als tegenwoordig.'' Is dat zoo wenschelijk?

Einstein heeft over den ,,Aufstieg der Begabten'' in het algemeen zijn meening te kennen gegeven, waarvan de korte inhoud is, dat de begaafden zich ook zonder hulp wel een baan breken; dat

het niet zoo heel tragisch moet genomen worden wanneer dit enkelen mislukt, wijl de natuur nu eenmaal in het groot schept en op enorme verliezen rekent; dat tenslotte de cultuur met een zoo hoog mogelijk aantal nummers één niet gediend wordt.

Ik hoop dat de lezers hier den paradox bespeuren!. Met Zola kan met het in dezen meer eens zijn:

„Als ge niet kunt leven van uw kunst, doe dan wat anders, ga aan een departement, wacht tot het publiek bij u komt. De Staat is u niets verschuldigd. Het is weinig eervol zich een onderhouden literatuur te droomen. Klop over dag steenen en schrijf 's nachts meesterwerken. Als gij een talent zijt, zult gij ondanks alles tot roem komen. Het is niet voldoende eenige bladzijden geschreven te hebben, om zich als martelaar op te werpen wanneer niemand ze drukt; men moet zelf zijn werk introduceeren. En wie daartoe geen kans ziet, is geen persoonlijkheid. Niemand verplicht een fatsoenlijken jongen tot schrijven; van het oogenblik dat hij een pen ter hand neemt, aanvaardt hij de consequenties van den strijd. De zwakken bezwijken, ondanks protectie; de sterken komen er, niettegenstaande de hinderpalen. Het zou heel jammer zijn als men den sterken hun harde beginjaren zou willen besparen. Des te beter als ze lijden, als ze wanhopen. De domheid van de massa en de woede van hun mededingers voltooien hun genie. Het grootste ongeluk voor een beginneling is te vlug slagen. Sedert eenigen tijd „staat" het, te doen alsof men zich voor de jongeren interesseert.

Beminnelijke Conferenciers storten zich uit in ontboezemingen, kroniekschrijvers sommeeren den Staat aan de beginnelingen te denken. Dat alles is hol. Werk, dat is de heele kwestie. Reken alleen op U zelf. En bovenal, weiger weldaden, vraag nooit om protectie; ge zoudt er uw mannelijkheid bij inboeten. De groote levenswet is de strijd." —

Er is wel eenig voorbehoud te maken op de absoluutheid dezer uitspraak. Maar of er niet veel te zeggen valt voor de onthouding van den Staat, behalve waar hij gelijke mogelijkheden schept voor allen, is een andere vraag.

Maar of hij (gelijk in Frankrijk) de departementen mag volstoppen met ongeschikte ambtenaren, opdat zij misschien in staat zouden zijn zich als „kunstenaars" later een weg te banen; of subsidies en pensioenen geven aan artiesten — ik betwijfel het. Dat is een gebruik van de belastingen der burgers ten gunste van enkelen en niet ten algemeenen bate. En er is gevaar dat er een Staatskunst wordt opgefokt, hetgeen bijna even bedroevend is als een Staatskerk.

Dorst naar schoonheid. — In *The Tablet* van 25 Maart staat een verslag over den strijd, die ontbrand is tusschen den bekenden schrijver en literatuur-professor Arthur Quiller-Couch en J. Alfred Sharp.

Volgens den professor is het voor een geheelonthouder niet mogelijk hooge woordkunst naar waarde te schatten. Sharp heeft het hem nog eens op den man af gevraagd: of Swift, Shakespeare en andere schrijvers voor hem gesloten moeten zijn omdat hij geheelonthouder is? En Quiller-Couch antwoordt: dat uit den aard der zaak een geheelonthouder slechts onvolmaakt genieten kan van hoogere literatuur ,,because high literature, both in its creation and its full enjoyment, demands total manhood, of which a teetotal manhood is obviouwly a modification.''

Het lijkt een woordspeling voor de grap, maar professor meent het ernstig. Professor Saintsbury valt hem bij. Mr. Eden Phillpotts weigert hem ,,seriously'' te nemen.

Shaw grinnikt: Shelley en ik zijn geheelonthouders, (en knappe kerels in de literatuur, is daaronder begrepen). 't Is een malle thesis, maar professoren zijn tot alles in staat.

Boeken en de Acht-urendag. De Wolframbund schrijft: ,,Een der oorzaken van de opleving des boekhandels in de laatste maanden, ligt misschien wel in den acht-uren werkdag. Vele en vaak geestig goed-aangelegde menschen zoeken hun lange avonden te vullen met lectuur. Zeker maken zij dikwijls gebruik van de leenbibliotheken, velen echter — geld is er genoeg — koopen ook boeken. Ik ken voorname uitgevers, die voor bepaalde boeken afzonderlijke propagandisten hebben, die een goede provisie ontvangen. Deze menschen vindt men in de arbeiderswijken, waar zij van woning tot woning gaan en hun waren aanprijzen. Soms zijn zij vereenigd in groepen en geven elkaar aanwijzingen, hoe zij te werk moeten gaan. Ik heb zelf mogen getuige zijn van hun praktische welsprekendheid. Quintiliaan en Cicero worden werkelijk overtroffen. Zij beginnen te praten, brengen den inhoud van het boek heel knap in verband met het leven der arbeiders, zorgen vooral niet den indruk te maken alsof zij iets willen verkoopen en worden ten slotte verzocht: bestellingen aan te nemen. Volgens een andere methode vervelen zij den man, zoodat hij, om los te komen van de verkoopers, het boek maar neemt. Alles verdient geen navolging, maar ik moest hier toch denken aan het woord: ,,de kinderen dezer wereld in hun geslacht zijn dikwijls beradener dan de kinderen des lichts''...... (Fr. M.)

Christelijk tooneel in de Comedie Française. Den laatsten tijd worden weer met veel succes in de Comédie Française — zooals bekend het nationaal museum der dramatische kunst in Frankrijk — de groote christelijke tragedies opgevoerd n.l.: *Polyeucte, Esther, Athalie, Zaire.*

De eerste opvoering van *Polyeucte* had plaats den 5den October 1643 en de 500ste den 23ste Juni 1921. Na driedaagsche sluiting in de Goede Week, werden de opvoeringen met *Polyeucte* voortgezet.

Tot Mounet Sully, den grooten tooneelspeler, vervulden de eerste krachten de rol van Sévère dan van Polyeucte, den martelaar. De beroemde Talma heeft vijftien jaren Sévère voorgesteld en geen enkelen keer Polyeucte.

Mounet Sully wist echter deze figuur leven in te blazen. Hij speelde Polyeucte voor het eerst op den 200sten gedenkdag van Corneille's dood en hield dat vol tot zijn dood in 1916; 88 maal vervulde hij zijn rol. Wie het voorrecht had hem als Polyeucte te zien optreden; herinnert zich nog de uitdrukking van zijn gelaat, schitterend van geloof, den heiligen jubel in zijn stem, als hij den glans der eeuwigheid tegemoet schrijdt. Albert Lambert, Sylvain en Mme Weber vervulden in bewonderenswaardig samenspel de rollen van Sévère, Félix en Pauline. Thans is het de Max, die Polyeucte zeer verdienstelijk speelt in de Comédie Française en nog steeds bezoekers trekt.

Esther, de bijbelsche tragedie van Racine, werd oorspronkelijk geschreven voor de leerlingen van het opvoedingsgesticht Saint Cyr. Alle rollen moesten door meisjes worden gespeeld, voor een uitgezocht gehoor; want bij niemand minder dan Lodewijk XIV en zijn gemalin Mme de Maintenon waren er slechts enkele uitverkorenen te gast. Eerst in 1712 werd deze tragedie in de Comédie Française opgevoerd maar verder gedurende de 18de eeuw slechts acht malen gespeeld.

Na eenige vergeefsche pogingen van dit meesterstuk op het repertoire te houden, werd het eindelijk in 1918 weer vertoond en behaalde toen een groot succes. Het stuk werd met veel smaak en kunstzin en geheel in den stijl gespeeld; toch kon het in 1919 en '20 slechts elf malen herhaald worden. Nu wordt het ook in het Odéon gegeven.

Meer bijval vond het andere bijbelsche drama van Racine *Athalie*. Hoewel ook voor de pensionnaires van Saint Cyr geschreven, werd het door haar niet gespeeld, alleen gereciteerd, en voor 't eerst den 7den Maart 1716 in de Comédie opgevoerd. Voltaire noemt *Athalie* het meesterstuk van den menschelijken geest. Tot in 1791 bleef het op het repertoire. De revolutie was om begrijpelijke redenen niet gediend van dit treurspel. De reprise had in 1806 plaats en *Athalie* kon zich tot 1830 beroemen op 113 voorstellingen. Toen kwam echter den strijd tusschen het klassicisme en de romantiek en het succes van dit meesterstuk der klassieke kunst begon zeer te verminderen. In 1893 verscheen *Athalie* in een prachtig decor volgens de mooie gravuren in *l'Histoire de l'Art dans l'Antiquité*. Mounet Sully was subliem als hoogepriester; de koren werden gezongen door jonge meisjes en wekten veel bewondering; toch haalde het in vijf jaren slechts 28 voorstellingen. Toen bleef het gedurende 13 jaar rusten, totdat de tragedie in 1909 opnieuw werd vertoond met dezelfde bezetting, dezelfde decors en costumes. Mounet Sully oogste weer veel lof als Joad, Mme Weber was een prachtige Athalie:

woest, heftig en van sculpturale schoonheid. De andere personen, de koren, de Levieten, alles droeg bij tot de volmaaktheid van het geheel. Den 16en Februari had de laatste opvoering van *Athalie* plaats. Den 21 December 1916 werd de reprise gegeven maar Mounet Sully was er niet meer: Sylvain had de rol aangenomen en hoewel minder bovenmenschelijk als zijn voorganger toonde hij zich toch door zijn kracht en waardigheid volkomen berekend voor de rol van den hoogepriester. Het ensemble bleef uitstekend en trekt nog steeds volle zalen zoowel in de Comédie Française als in het Odéon. Deze klassieke tragedie bij uitnemendheid,— „schoon als de Oedipus met den waren God bovendien", zooals Sainte Beuve haar noemde, is sedert 1761 in de Comédie 487 malen gespeeld. Dit cijfer zegt meer dan de welsprekendste rede. Ook Voltaire waagde zich aan een christelijke tragedie. Zoo groot is de macht der godsdienstige idée, dat, zooals Chateaubriand terecht opmerkte, de philosoof der ongodisten aan den godsdienst, dien hij zoo bitter vervolgde zijn schoonste triomfen dankte. De mooiste tooneelen van *Zaire* zijn door christelijke gevoelens ingegeven, b.v. de herkenning der kinderen van de Lusignan, de gloeiende rede van den laatsten koning van Jeruzalem, waarin hij het Lijden des Heeren gedenkt om bij zijn dochter Zaire, die hij als Musulmansche heeft teruggevonden, het christelijke geloof weer op te wekken. Den 13en Augustus 1730 werd *Zaire* voor 't eerst gespeeld en bleef met eenige tusschenpoozen tot 1870 op de planken. In 1874 hadden schitterende opvoeringen plaats met Mounet Sully en Sarah Bernhardt in de hoofdrollen. Toen verdween het stuk van het tooneel tot den 8sten April 1915, waarna het slechts zesmaal werd gegeven. Het totaal der opvoeringen in de Comédie Francaise haalde echter bijna het getal van die, waarop *Polyeucte* en *Athalie* mochten bogen.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ELKE MAAND ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Sensatie-lektuur.

Toevallig kwam mij, bij het doorzien van den afgeloopen jaargang „Boekenschouw" het artikel „Colportage-romans" van R. onder de oogen.

Het is niet te ontkennen, dat een groot deel van zulk drukwerk verkeerden invloed op den geest van het volk uitoefent (hierbij te denken aan de verschillende clubjes, gevormd door jongelieden, wier hoofden op hol waren gebracht door het lezen van Raffles-afleveringen e.d.). Maar ook een ander, een grooter en voornamer deel van de pers is er schuld aan, n.l. de dagbladpers. Hiermede dient wel degelijk rekening gehouden te worden (als er tenminste rekening mee te houden is) bij het bestrijden van verkeerde volks-lektuur, o.a. door het aanbieden van goede colportage-romans.

J. W. Gerhard geeft in zijn artikel: „*Over Schund-literatuur, hare Oorzaken en hare Bestrijding*" in „De Boekzaal" van 1910 een proeve van wat ik op het oog heb.

„Een rilling van verontwaardiging ging door heel de beschaafde wereld, toen de telegraaf overal heen het bericht seinde van Ferrer's terechtstelling.

Voor de pers was die tragedie weer 'n welkome aanleiding, kolommen te vullen met allerlei bizonderheden, die... geen ander doel hadden, dan 't publiek te doen griezelen, evenals de eerste de beste sensatie-roman doet.

Wat is de volgende beschrijving anders?

Zijn (Ferrer's) hoofd was gewikkeld in met bloed bevlekte lappen, die echter de gebroken beenderen en de verpletterde hersenpan niet geheel bedekten.

Een kleine, open kogelwonde was zichtbaar aan de keel, het bloed had men gestelpt met ongebluschte kalk, maar het wondje bleef vloeistof afscheiden.

De rechterwang was geheel verscheurd door een driehoekige wond, die breeder werd naar den slaap. Een kleine, ronde wond midden in 't voorhoofd, was veroorzaakt door 'n kogel, die 't hoofd in zijn lengte doorboord had.

Het gelaat was blauwachtig bleek en de handen, die opgezwollen waren en reeds zwart begonnen te worden, maakten het aanschouwen van het lijk nog ijzingwekkender.

Het dagblad, waaruit dit artikel genomen werd, was natuurlijk „De Telegraaf", die het overnam uit „Le Journal".

G. vervolgt:

„Nog weerzinwekkender vind ik 't, dat een beschaafd man de gevoelloosheid begaat, dit neer te schrijven, om er eenige guldens mee te verdienen en ook, dat de pers het met welgevallen plaatst, wijl het beschaafde publiek er belust op is."

Voor volwassenen is 't lezen van zulke artikelen griezelig, hoe moet het dan zijn voor kinderen, die van hun ouders „alleen maar „Gemengd Nieuws" (branden, ongelukken, moorden enz). uit de kranten mogen lezen"?

Inderdaad, het grootste deel van de dagbladpers vormt het grootste deel van de sensatie-lektuur, die voor een groot deel schuld heeft, aan de degeneratie van een groot deel der mensch-heid. J. VAN SCHIJNDEL.

N a s c h r i f t d e r R e d a c t i e. Inzender heeft gelijk met zijn stelling, dat de dagbladpers bedroevend ijverig meedoet aan

de verspreiding van „Schund". Het schijnt echter dat die berichten over moord en inbraak en andere misdaden voor een groot deel der lezers de voornaamste aantrekkelijkheid zijn van hun krant. Zouden de Redacties die weglaten of zich beperken tot een sobere mededeeling, dan zoeken zulke lezers elders hun ongezonde nieuwsgierigheid te bevredigen en vallen zij van kwaad tot erger. En toch, die uitvoerige nieuws-verhalen als in de zaak Landru, behooren tot de prikkellectuur en doen veel kwaad. Is het een noodzakelijk kwaad, dan zoeke men het ten minste zooveel mogelijk te beperken.

Het Ferrer-geval was iets anders, een breed opgezette en met diabolische sluwheid gevoerde anti-clericale campagne. Wij verwijzen inzender naar het, in dit nummer aangekondigde boek van Smits-Govertsen: *de Ferrer-legende*. Waaruit blijkt dat deze vrijheidsheld een verdierlijkt misdadiger was.

CORRESPONDENTIE.

W. S. te R. *Les Musardises* is een bundel gedichten van Edmond Rostand.

In zijn ,,au lecteur" verklaart de dichter op guitige wijze den titel:

Musarde, *s. f.* Action de celui qui musarde.

Musarder, *v. n.* Perdre son temps à des riens.

Dus Musardises beteekent bagatelles, enfantillages. Maar ,,musardise" beteekent ook rêvasserie douce, chère flanerie, paresseuse délectation à contempler un objet on une idée.

En daar er ook droevige liedekens in den bundel zijn te vinden, herinnert Rostand er aan dat het Waalsche ,,muzer" beduidt ,,être triste". Het klopt dus heelemaal.

Fr. H. te A. *A Revision of the Treaty* door John Maynard Keynes werd reeds in 't Nederlandsch vertaald. Zie nummer 8 of 9 van Boekenschouw.

D. L. te 's-G. H. A. van Andel: *Het Bestaan van God* is géén katholieke lectuur. Kies daarvoor Bensdorp over hetzelfde onderwerp.

L. H. Br. te S. Argentarius, die schreef ,,Brieven van een bankier aan zijn zoon" is een duitsche bankman. Vertaling bij Kramers, Rotterdam.

Joh. Br. te A. U bedoelt waarschijnlijk het boekje van Mej. Mr. E. van Dorp: *Het Bankroet der tegenwoordige sociale Politiek*. Bij Sijthoff, Leiden. Wij hebben het niet gelezen en weten niet of de door U geciteerde woorden daarin voorkomen.

HET DAGHET?

In de vorige aflevering van Boekenschouw (Mei, 1922) schreven wij aan het adres van Gerard van Eckeren:

En als hij zelf het nog niet heeft mogen ontdekken, dan late hij het zich vriendelijk-energiek zeggen, dat er in alle landen een sterke beweging zichtbaar wordt om den Augiasstal eens op te ruimen, welke der domme massa zoo lang reeds werd aangewezen als de tempel der kunst.''

In Amerika ontstond het ,,National Welfare Council'', in Duitschland werkt de ,,Wolframbund'' en in Frankrijk treedt een machtige ,,Ligue'' op tegen het voortwoekerend bederf eener zoogenaamde kunst.

Van katholieke en protestantsche zijden is men in ons land al vele jaren in de weer om dat soort ,,literaire kunstwerken'', die onze generatie rot maken tot in het merg harer beenderen, aan den paal te spijkeren en hun makers te noemen met den naam, dien zij verdienen.

Zoo nu en dan gaat er nog wel een oorverdoovend gekrijsch op uit het andere kamp over de grenzelooze brutaliteit der Christenen, die niet alleen niet zijn uitgestorven na meer dan twintig eeuwen, maar zelfs openlijk een beroep durven doen op de geboden Gods. Waarachtig, het wagen te wijzen op het fundamenteele princiep der christelijke cultuur.

Maar met dat al gaan wij toch vooruit; aarzelend nog wel, maar toch vrij duidelijk wordt ook door hen, van wie wij het niet gewoon waren, afkeurend het hoofd geschud over de corruptie eener literatuur, die eenige jaren geleden nog zoo bewonderend werd bejegend.

En wij beleven den dag wellicht, dat men algemeen in Zola en dergelijke schavuiten eerst den vuilik en daarna den schrijver zal zien.

Hetgeen een rechtmatige chronologie is in de schattingen van zijn persoon, wijl de eerste in hem steeds grooter was dan de tweede.

Zóó ver zijn wij op het oogenblik nog wel niet, maar het is toch reeds een verblijdend teeken dat ook de ,,vrijzinnigheid'' haar protesten begint in te leggen tegen het zetwerk, dat zij voorheen zonder voorbehoud placht te prijzen.

Sommige boeken van Jo de Wit en Julia Frank

worden door bijna de geheele pers om hun ongegeneerde gewaagdheid afgewezen.

Henri Borel brandmerkt de romannetjes, welke „een eenigszins fijn-voelend mensch met afkeer ter zijde legt".

Het oordeel der *Haagsche Post* over *Bubu van Montparnasse* gaat ook gelukkig in de goede richting en wijkt mijlen breed af van de onverantwoordelijke lichtzinnigheid, waarmede Gerard van Eckeren en zijn Winckel dat drukwerk durfden roemen in forsche akkoorden.

Zoo luidt een deel van het vonnis der Haagsche:

Dit boek is hier moeielijk te behandelen. Jan Sluyters heeft door de teekening op het omslag ieder voldoende gewaarschuwd ten aanzien van de typen, welke in het boek behandeld worden. Die teekening zegt dadelijk: Zorg dat het boek niet in handen komt van al degenen, die voorloopig niets met al deze zedeloosheid en gruwelen te maken hebben."

Na dan te hebben verklaard dat het boek in kwestie nuttig kan zijn voor „rechters, advocaten, doctoren, sociologen, politici en ouders, die hun zonen naar Parijs sturen ter voltooiing van hun studies", gaat de criticus voort:

Het knap geschreven boek kleeft, helaas, de groote fout aan, dat de schrijver zich op een verkeerd standpunt heeft gesteld en op haast cynische wijze de beide typen in abstractie als onvermijdelijkheden aanvaardt. Hij schijnt het in den haak te vinden, als het meisje in stede van haar ambacht uit te oefenen (zij is bloemenmaakster) liederlijk verkeer en vertier zoekt en dat de jongen man, in stede van te arbeiden, luiert en steelt. Soms is het zelfs alsof hij eenige bewondering voor den filou heeft."

Dat klinkt dan toch wel ietwat nuchterder dan de brallende geestdrift, waarmede andere heeren die souteneurs-geschiedenis hebben begroet en beweerden er iets in te voelen van groote verhevenheid en innige medelijdende liefde! Jawel!

Met dezelfde vreugde zien wij eene beoordeeling door Edmond Sée (Hbl. 27 Mei) van Madame Rachilde. Deze, thans zestig-jarige schrijfster, die met haar meisjesnaam heet Marguerite Eymery en huwde met Alfred Valette, directeur van den „Mercure de France", heeft een reeks romans geschreven van zulk eene verregaande brutaliteit, dat zij met den strafrechter kennis heeft moeten maken.

Een paar jaren geleden, toen men in ons land deze vrouw als een literair wonder trachtte te eeren, wees ik reeds op dat feit, en ofschoon men toen geen kabaal maakte over mijne vrijmoedig-

heid,zal toch menigeen zich hebben geërgerd dat ik zoo onomwonden de waarheid durfde zeggen. En zoo weinig eerbied aan den dag legde voor de onschendbaarheid der groote kunst.

Daar schijnt sindsdien wel wat veranderd te zijn, dat Edmond Sée thans zijn opinie kan neerschrijven over het oeuvre dier dame.

Mevrouw Rachilde is de schrijfster van talrijke romans (*le meneur de Louves*, *l'Heure sexuelle*, enz) die meerendeels in de *Mercure de France* zijn verschenen en allen getuigen van een ironische scherpte, welke zich in den regel bij vrouwen niet veel voordoet, en die iets verwarrends, iets ,,choquants'' hebben, juist door de ruwheid der onderwerpen en de opzettelijke uitzonderlijke zijde er van! Want Mevrouw Rachilde is niet een dier romanschrijfsters, die men iedereen kan aanbevelen en haar werken dienen nu niet juist in handen van jonge meisjes gegeven. Toch hebben haar werken niets ongezonds, want men voelt dat zij zijn geinspireerd door een oprecht gevoel voor de kunst der letteren. Men zou het echter kunnen betreuren dat een zoo rijkelijk en veelzijdig begaafd schrijfster niet vaker en niet dieper in het algemeen, eeuwig menschelijke is ,,ondergedompeld'', en dat een zoo levendige en scherpzinnige intelligentie zich vóór alles met de afwijkingen en degeneratie van het menschelijk geslacht bezig houdt. Dat geeft aan het werk van deze interessante schrijfster het ietwat misleidende, waarop ik hierboven doelde, waardoor vele lezers haar den rug hebben toegekeerd, die haar anders in volle vrijheid zouden hebben bewonderd.''

Behalve dat zinnetje (,,toch hebben haar werken niets ongezonds, want men gevoelt dat zij zijn geinspireerd door een oprecht gevoel voor de kunst der letteren'') door ieder, die even nadenkt, dadelijk gewaardeerd als een onzinnetje, doet overigens de terechtwijzing van Sée weldadig aan. Daarmede schieten wij al een heel eind in de goede richting.

En als nu de overtuiging nog veld wint, dat die glibberige literatuur gewoonlijk niets te maken heeft met ,,een oprecht gevoel voor de kunst der letteren'', maar ófwel een ziekelijk exhibitionisme is van eigen zedelijke corruptie, ófwel een onsmakelijk middel om gemakkelijk geld te verdienen, dan zijn wij klaar.

De prikkellektuur (in den jammerlijksten zin van het woord) zal dan minder vette jaren beleven en de kunst kan er alleen bij winnen.

Ik heb Ada Gerlo's: *De oude Schuld* op blz. 81 open voor mij liggen en lees daar:

„Een boek schrijven is voor den schrijver een bevrijding. Hij brengt iets naar buiten, dat hem dwars zat. De schepper van de immoreele romans schuift alles wat er, misschien onderbewust, aan laagheid in hem leefde, voluit van zich af, op zijn fictieve personen. Hij komt schoon en blinkend uit zijn werk te voorschijn, als na een bad. Maar de man, die, boven zijn krachten, op nobele gedachten uit is, legt alles wat hij voor goeds heeft, in zijn scheppingen en voor zijn vrouw en kinderen blijven de knorrigheid en de onvoldaanheid en de geirriteerdheid over."

„Uit dit oogpunt beschouwd", vond Louise Versteegh, langzaam een chocolaadje beknabbelend, terwijl ze haar hoofd op haar blooten arm steunde, „zou men, om het familiegeluk te bevorderen, het schrijven van opbouwende boeken strafbaar moeten stellen, en ieder mensch moeten verplichten ieder jaar minstens één volumen te schrijven, waarin hij al zijn ordures luchtte".

„Maar de arme lezers die dat dan lezen moesten!"

„Nee, nee, ze zouden door een specialen vuilnisman moeten worden opgehaald, en op de stadsbelt verbrand."

„Pff... ik geloof, dat het zou stinken."......

Ja, dat geloof ik ook, maar het is slechts van korten duur en beter dan de producten van moreele verrotting langzaam te laten vergaan en de atmosfeer aldoor te verpesten.

Véél beter dan de menschen wijs te maken dat dit zwavelwaterstof-luchtje de gezondheid bevordert, al slaat de ziel ook een beetje zwart aan.

Maar het beste zou toch zijn, indien de Regeering eene wet maakte, die kan toegepast worden en niet zulke geweldige mazen open laat, dat een walvisch er glimlachend (als hij dat ooit doet) doorheen kan zwemmen. Men heeft mij verteld dat fabrieken, die haar aflaatwater in de rivier storten en de visschen dooden, in sommige gevallen op hoog bevel worden gesloten. Waarom dan schrijvers, die ongeveer hetzelfde doen, maar menschen met hun afgewerkte stoffen vergiftigen, vrij te laten niet alleen, doch van de jeugd te vorderen dat zij bij hun examens blijk geven, van die troebele en ongezonde afwatering te hebben geproefd?

Wij bezitten een prachtigen keuringsdienst met het oog op de gezondheid der maag. De zedelijke en geestelijke gezondheid van ons volk blijft nog altijd bijna geheel onbeschermd overgeleverd aan de manipulaties der schrijvende kwakzalvers, die

op hun schadelijke praeparaten listig het etiketje plakken: „kunst''. Dan zijn zij veilig, maar het argelooze publiek allesbehalve.

Daarom zullen wij nu zelf de handen maar eens uit den mouw moeten steken. Hetgeen wij dan ook eerlijk van plan zijn.

A. G.

MALLE GEVALLEN.

„Mecano''.

Onder dezen titel verscheen kort geleden weer een nieuw tijdschrift à la „De Stijl''. —

't Programma?

Ja! dat is moeilijk te bepalen. Op den eenen kant van 't omgevouwen vel papier (meer toch is het niet), dien ik maar titelblad zal noemen, (hoewel 'n titelblad misschien niet „dada'' is), staan eenige letters. Na wat zoeken en draaien ontdekken we dat die 't woord „Mecano'' vormen; in 't midden is 'n motorradertje afgedrukt.

Dit bij elkaar deed mij vermoeden, dat 't 'n reclame was van de bekende mecano-speeldoozen voor kinderen.

Behalve echter dat 't Tijdschrift er bij nader inzien niets dan den naam mee gemeen scheen te hebben, was de inhoud ook té abnormaal dan dat men ze van een verstandig mensch zou kunnen verwachten.

Het aan den buitenkant witte en van binnen gele stuk papier is versierd met eenige onbegrijpelijke figuren, waarvan de onderschriften de verwarring slechts nog wanhopiger maken. Eenige titels van die teekeningen zijn o.m.: „L'enfant mécanique'', „Les dents viennent aux yeux comme les larmes'', „Plastique moderne de l'esprit Italien.'' (n.b. onder 'n foto van een machine!).

De proza-stukken, en, wat voor gedichten schijnt te moeten doorgaan, maken ons niet veel wijzer; o.a. vinden we 'n stuk van 'n ouden bekende, n.l. van I. K. Bonsel, van wiens pennevruchten wel 'ns meer iets in „Boekenschouw'' werd afgedrukt. (Ik laat hier iets van dat moois volgen).:

„Antikunst en zuivere rede manifest.
Kunst en filosofie zijn geheel verteerd door de veroefende her-

haling van steeds eenzelfde thema. Europa is ingesloten tusschen zuivere logica en gitaar.

Geleerden en kunstenaars vastgebonden aan één en hetzelfde touw. Ieder zijn stalletje en boven elk stalletje een verweerd en piepend uithangbord. Gevangen in de magie der vruchtbare onnoozelheid, wentelen kunstenaars en geleerden de versleten as van den centrifugalen trommel der muffe, fatsoenlijke, burgerlijke intelligentie.

De intellectueele thema's klepperen en kieren weer, tollen rond, *Carnaval* van gekleurd slijk, — blik, en ontstoken hersenen. De zuivere logica en gitaar, — de zuivere gitaar en de logica — gitaarlogica — logicagitaar — logigicataar — gicalogitaar — taargilocagi — gicalotaargi — lotaargigica — gitaar, gitaar, giraat, logica, logica, logica, logicanus, *Anus*."

Verder nog iets van dergelijke ziekelijkheden tot we ineens plotseling in groot-gedrukte letters lezen ('t is ook wel de moeite waard): „Nooit Heeft Iemand Deze Bonbon Geheel Opgezogen..."

Na eenige pornografische viezigheden, eindigt die heer: „... dat ik mij veroorloof U voortaan te gebruiken als wandelstok van Dada." —

't Mooist van 't geval is, dat de Heer Bonsel, die romantiek allerminst velen kan, schrijft over „een verweerd en piepend uithangbord", alsof dat niet de zuiverste romantiek was. Ook schijnt hij gelukkig nog eenige zelfkennis te bezitten, waar hij na veel horten en stooten met 't woord „Anus" voor den dag komt."

En al die fraaiigheden heeft de auteur toegewijd aan de „ongelijkzwevende temperatuur van Dada" — Die heeft alweer 'n buitenkansje! —

De administrateur van dit blaadje schijnt ook 'n merkwaardig iemand te zijn; de abonnementsprijzen b.v. voor Nederland en Engeland zijn respectievelijk fl. 5.—; en fl. 24.—!!!

Of misschien is die ongelijkheid om de temperatuur van „Dada" ongelijkzwevend te houden. — Wie weet?

Maar, met dit al, zijn dergelijke ziekelijke verschijnselen niet dieptreurig, en kenmerken van onzen tijd?

Den Haag. JOZEF HOLLAENDT.

FLOR DE PASCUA.

Ja, met den inzender van bovenstaand stukje, ben ik het roerend eens: het is treurig! Een dronken vent te hooren raaskallen, maakt mij altijd wee om het hart, en een straatjongen die dronkemannetje speelt heeft voor mij ook iets stuitends. Of de „Mecanisten" beneveld zijn of zich alleen maar zoo aanstellen, komt wat het resultaat betreft op hetzelfde neer: zij slaan een misselijk figuur.

Gelukkig heb ik tot heden nog geen gezond sterveling ontmoet, die de narrepraat van de Dada-menschen ernstig neemt; men haalt de schouders op of wijst veelbeteekenend op het voorhoofd.

Anderen bedenken, en het werd ook al geschreven, dat die Dadaisten oolijke snuiters zijn, die onder elkaar hebben gewed dat niets zoo gek kan zijn, of je kunt altijd nog een troepje menschen vinden, bereid om het te slikken... mits je zegt dat het „kunst" is.

Terwille der menschheid zou ik willen dat deze verklaring de juiste ware; maar een flauwe grap is en blijft het dan toch. Aangezien wij van nature geen bijster geestig volk zijn, zouden wij die flauwiteit best kunnen overleven.

Heel wat erger wordt het als aan een grap, een mystificatie, niet meer te denken valt. En zoo 'n geval doet zich aan mij voor. Reeds eenige maanden ligt een boekje op mijn schrijftafel: Flor de Pascua: Spreuken 14, Vers 33.

Ik heb het niet willen bespreken, omdat ik dacht: dat is het schrijfsel van een getikte, die buiten zijn familie om, in een onbewaakt oogenblik, zijn handschriftje in druk heeft kunnen krijgen.

Maar ik zie dat het ellendige bedenksel hier en daar besproken is; dat er zijn, die het met een glimp van bewondering beschouwen; dat sommigen den schrijver schijnen te kennen en hem *niet* voor ontoerekenbaar houden.

Als die toerekenbaarheid bestaat, waaraan ik geen oogenblik durfde denken, dan voel ik mij gedwongen dit product toch even af te stempelen.

Als een gek bij mij de ruiten ingooit, betaal ik ze desnoods zelf; maar als een brutale aap het onderneemt, louter en alleen om door zijn kornuiten te worden toegejuicht, dan zie ik hem bij zijn kraag te krijgen.

Ik verzoek dus den heer Flor de Pascua, als mijn greep hem onaangenaam is, dat te wijten aan zijn vriendelijke

critici, die hem mij hebben voorgesteld in een gansch andere situatie, dan waarin ik aanvankelijk meende hem te moeten zien.

Om zoo objectief mogelijk te zijn, zal ik hem zelf zijne manier van schrijven laten uitleggen, hetgeen hij doet door een soort van parallel te trekken tusschen een schrijver en een houtsnijder.

SCHRIJVER EN HOUTSNIJDER. — Voor den schrijver is de taal wat het hout voor den snijder is. Het materiaal moet eerst de beteekenis ontnomen, het moet glad en flauw worden en men mag nauwelijks de oorspronkelijke beteekenis der stammen nog herkennen. Van die flauwheid wordt hier en daar wat verwijderd en slechts dat wat er van flauwheid overblijft wordt gedrukt.

Dat recept heeft deze schrijver met zorg uitgevoerd: wat hij liet drukken is flauw, onmenschelijk flauw.

Beide versjes, die hier volgen, mogen daarvan een proefje geven:

„LIEFDE".

Ik heb een meisje gezien,
Dat was vergeten
Haar talrijke kroost;
Geen spoor meer van een huwelijksketen;

Zij zocht geen troost...
Zij láchte uit haar blank geweten
Dat nimmer was besmet misschien...

Maar van haar vorige verblijven
In deze stof,
Bleef slechts d'essentie in haar ziel beklijven;
Den dood zij lof!

Die slaakte alle „toebehooren"
En 't kindje pas herboren
Was aan 't bekoren.

Dat is hartverscheurend van onbenulligheid. Elders verzucht de dichter: „ik wilde dat ik zingen kon". Ik wilde ook wel dat hij het kon, dan had hij ons zulke paardenverzen niet behoeven op te disschen.

REINCARNATIE.

Diep in de zee
Voor elken zucht beschut
Groeit er geen boom.

Maar op de ree,
Hun krachten uit den storm geput,
Als uit een droom,

De zeelui staan.........
Zóó is de knaap geschapen,
Vervlogen is de strijd
Die hem „den slaap" deed slapen...
— Hóé hij in 't leven bijt!!
Laat hem maar gaan.

Ja, laat hem maar gaan... als dichter. Een oogenblikje houden wij den wijze nog vast. Want in dit boekje treedt de auteur op als een wijze, die over alles zijn woordje klaar heeft. „Spreuken 14, Vers 33" staat op de eerste bladzijde en vermoedelijk is dat de titel van dezen bundel.

Flor de Pascua gelooft in de frischheid van zijn geesteskindertjes, gelijk blijken kan uit deze aanteekening:

KINDERMISHANDELING.

Ik geloof in réincarnatie, vooral van gedachten. De gedachten die zich in mijn geestelijk vleesch en bloed, dat is mijn potlood, willen incarneeren dien ik echter ook een levenskans te geven. Het zijn dikwijls zulke aardige kindertjes en ik vind het zonde om ze te behandelen zooals de meeste schrijvers van het Procrustusgilde doen. Waarom ook zoude ik ze friseeren of parfumeeren of ernstig aankleeden? De geheele opvoeding van al die wezentjes kost maar f 600.—.

De laatste woorden doen vermoeden dat de auteur 600 pop ten koste heeft gelegd om zijn gedachtetjes gedrukt te krijgen. 't Is veel, vooral omdat het heelemaal geen „aardige kindertjes" blijken. Maar „elk waant zijn uil een valk te zijn". —

En wat een uilen in dit geval!

STAATSMAN ZIJN IS IJDELHEID; MAAR DIEN DEN STAAT MET UWE TALENTEN.

Er staat geschreven: „Gij zult niet dooden" maar er staat nergens geschreven: „Gij zult niet melken."

Er staat geschreven: „Gij zult niet stelen", maar er staat ook geschreven: Gij moet woekeren.

Zoolang een staat zijn leden besteelt en zijn vijanden doodt in plaats van zijn vijanden te melken en zijn staatslieden met hun talenten te laten woekeren (d.w.z. productief maken en nooit door machtsmisbruik belastingen heffen) zoolang zal die staat vervloekt zijn.

Dat is wel de geniaalste staathuishoudkunde, welke sinds

Aristoteles verschenen is. En, knappe kerel, die voor niets stilstaat, knijpt hij ook de ethica in een paar zinnen samen.

Eenige deugden en ondeugden.

„De ondeelbare getallen zijn als de deugden", zegt de occultist. — Wat is de essentie van deugd? De eerbied voor het bezit, voor het onvervreemdbare, voor het ondeelbare. Wat is de eerste deugd? De eerste deugd is gierigheid.

Wat is de tweede? De tweede deugd is weetgierigheid.

Wat is de derde deugd? De derde deugd is: het woekeren met zijn talenten.

Wat is de vierde deugd? De vierde deugd is: het uitstralen, d.w.z. een geheimzinnig proces dat daarop neerkomt dat de eene hand geeft zonder dat de andere er iets van weet; deze mogelijkheid werd tot voor kort ontkend, toch schijnt in hoogere dimensies er geen bezwaar tegen te zijn en de werking is vergelijkbaar met die van een katalysator.

Het tractaat over „de ondeugden" zullen wij maar weglaten; het is precies dezelfde wartaal, eigenlijk nog een greintje erger.

Flor sprak van occultist. Dat is hij zelf ook. Herhaaldelijk komt hij er op terug: hij is occultist, theosoof en... astroloog. Met verlof van den lezer een staaltje van verrukkelijke en verrukte astrologische wijsheid:

Cancer en Leo.

Als astroloog heeft het mij altijd gepuzzled hoe die volgorde zat. Het hart zit boven het middenrif, de maag eronder. Hartelijkheid is eene eigenschap, speciaal eigen aan Cancermenschen, volstrekt niet aan Leo's. *Het* orgaan van de vloeistofverplaatsing zoude geen waterteeken zijn? *Het* orgaan van de vertering zoude vreemd zijn aan het verterende vuur? De oude Indische dierenriem schijnt Leo over de ingewanden te laten heerschen... Toch is Cancer wel het 4de en Leo het 5de teeken, al is de 4-voudige verdeeling „des harten" en is 5 „de dood" voor de spijs, want die spijs bouwt het lichaam op, is de „voortbrenger" en onze „kinderen" gaan ons sterk ter harte!

En God zeide: „Daar zij een uitspansel in het midden der wateren; en dat make scheiding tusschen wateren en wateren."

— Wist gij, dat het middenrif een sluier was?

Ja, mijnheer, dat wisten wij... maar tot heden hadden wij nooit gehoord dat bij sommige menschen deze sluier wel eens om de hersenschors heengroeit en ze ontoegankelijk maakt voor elke gezonde gedachte. „Wist gij?"

Waarschijnlijk niet, en ik zie geen kans het u bij te brengen. Gij zegt in uw boekje ergens: mundus vult decipi, ergo decipiatur:

de wereld wil bedrogen zijn, derhalve worde zij bedrogen. Mooi is uw voornemen niet, maar indien gij uw grollen als ernst kunt slijten, dan verdient zij bedrogen te worden en ik mag mij niet boos maken over uwe onderneming.

Maar, gij durft nog wat meer! Als een verwaarloosde, onopgevoede kwajongen de katholieke kerk belastert, Christus met de gemeenste scheldwoorden bespuwt, gorigheidjes durft zeggen over de H. Maagd, dan kan men bij slot van rekening nog medelijden hebben met zoo'n vroeg-verdorven lummel, omdat hij wellicht niet weet wat hij doet; maar als een volwassene zoo te te keer gaat, gelijk gij dat bestaat in uw prulboekje, herhaaldelijk en astrant, dan heeft men daarvoor maar één woord, dat men denkt en niet uitspreekt. Want het brandt op de tong, die het zegt, en het schroeit in de eer van wien het treft, als daarvan nog een restantje over is.

Gij vertelt ons zegevierend dat gij een ,,ongedoopte'' zijt. Ik ken ongedoopten, die fatsoenlijke menschen waren. Gij ook? Maak hen dan tot uw vrienden, want gij kunt veel van hen leeren.

LODE.

CLAUDE'S BOEK.

(Mededeelingen van gene zijde).

Ook dit boek kan men rangschikken onder de malle gevallen, want het zit zoo vol menschelijke dwaasheid, dat het bijwijlen eene parodie lijkt van zich zelf.

Het is een occultistisch werk. Het leven na dit leven wordt verteld door een jongeling, die als vliegenier in het begin van den oorlog is gevallen, aan zijne moeder, Mevrouw Kelway-Bamber, door middel van een spiritistisch medium.

Tot het tijdstip, waarop haar zoon werd gedood, in November 1915, drie maanden nadat hij naar het front was gegaan, stond Claude's moeder geheel sceptisch tegenover de mogelijkheid van communicatie tusschen de levenden en de zoogenaamde dooden, maar in haar groot verdriet over zijn vroegtijdig heengaan, besloot zij te gaan onderzoeken, in de hoop dat er wellicht eenige troost voor haar zou zijn. Drie maanden lang las en bestudeerde zij het betreffende onderwerp, verbond zich toen aan de Vereeniging van Spiritualisten te Londen, waar zij lezingen en bijeenkomsten bijwoonde, die zeer leerzaam en nuttig bleken te zijn, en ten slotte ging ze naar verschillende media voor privé-séances. Zij was

zeer fortuinlijk in het verkrijgen van voor haar sprekende bewijzen, waarvan er enkele genoemd worden in het inleidend gedeelte van dit boek.

De communicaties, die bij elke gelegenheid opgeschreven werden, zijn alle ontvangen door „Feda" op een serie séances, die gedurende de laatste twee jaren geregeld plaats hadden. Zij is de „geestelijke controle" van Mrs. Osborne Leonard, aan wie de moeder van Claude menig gelukkig uur te danken heeft. Aldus de inleiding.

Nu kan ik gemakkelijk gelooven dat eene arme moeder, verblind door hare liefde en geholpen door haar natuurlijk onsterfelijkheidsinstinct, zich van alles op den mouw laat spelden, indien zij het geloof aan de christelijke openbaring verloren heeft; ik kan ook begrijpen dat het voorbeeld van den beroemden Engelschen geleerde Sir Oliver Lodge, die eveneens in zijn smart over het verlies van een zoon in den oorlog, door spiritistische media's met zich sollen liet, als een psychische besmetting op anderen heeft gewerkt; maar dat de uitgave van zulke kinderachtige mededeelingen van gene zijde des grafs het spiritisme niet onherroepelijk in discrediet brengt, gaat boven mijn begrip.

Het is alles zoo entravagant, zoo voos, zoo hortend van innerlijke tegenspraak, zoo verlegen-makend ridikuul, dat het pijnlijk aan doet, menschen zoo iets te zien gelooven.

De sprekende paarden van Elberfeld en de sprekende bloedverwanten uit de astrale wereld, staan voor mij op één hoogte van waarschijnlijkheid. Toch hebben beiden aanhangers gevonden, zelfs in de kringen der intellectueelen.

Hoeveel van het geloof der menschen door de spiritisten gevergd wordt, moge blijken uit een kort overzicht van Claude's mededeelingen. Toen hij na zijn „dood" in de andere wereld ontwaakte, lag hij in een kamer te bed. Verpleegsters liepen rond door het vertrek en naast hem zat een dokter.

Op zijn vraag, heel natuurlijk, „ik ben zeker in een particulier ziekenhuis?" werd hem geantwoord: „Neen, je bent uit je stoffelijk lichaam en in den toestand, dien men dood noemt."

Omdat hij zich met dien toestand niet verzoenen kan, wordt hij door twee begeleiders naar zijn aardsche huis gebracht, waar hij zijn moeder ziet met roodgeweende oogen, maar niet met haar kan spreken.

In de overtuiging dat zijne moeder „als het mogelijk was een

weg zou vinden" om met hem in verbinding te komen, laat hij zich weer naar huis brengen.

Vermoeid slaapt hij in, en ontwaakt opgewekt en frisch. Men zegt hem dat hij ,,er door heen is". Dan springt hij uit zijn bed kleedt zich en vergezeld van een vriend, een grootvader, bekenden en vrienden, die hij allen gevonden heeft in de nieuwe wereld, gaat hij naar het huis, dat voor hem in gereedheid is gebracht.

,,U wilt iets weten omtrent onze huizen? Wel, die worden door metselaars gebouwd en geteekend door architecten, precies zooals op aarde."

En, ofschoon waarschijnlijk gebouwd zonder regeeringssubsidie, zijn die huizen zeer geriefelijk ingericht.

Het zijne bestaat, uit een slaapkamer en een vroolijk klein zitkamertje, een uitbouw, waarin een piano en onder meer een sofa en een leunstoel; een huis met voldoende ruimte voor meer dan één persoon... in een prachtigen tuin."

Hij drinkt water uit een heldere bron, ofschoon hij er geen behoefte aan heeft. Hij neemt een bad in ,,een prachtig meer, waarvan het water iet of wat geurig is."

Voorloopig is zijn taak, naar de slagvelden te gaan ,,om de zielen weg te brengen van degenen, die hun lichamen verlaten".

Het moeilijkst valt hem, ,,deze menschen uit te leggen dat ze dood zijn. Velen hebben bij het ontwaken dezelfde gevoelens als voorheen, anderen weer meenen dagen en maanden lang dat ze droomen. — De dood doet geen wonderen en men ontwaakt hier met dezelfde persoonlijkheid, die men had toen men de aarde verliet. De persoonlijkheid is ongeschonden en het geesteslichaam is tot in de kleinste onderdeelen toe het evenbeeld van het lichaam dat men verlaten heeft; zelfs mismakingen blijven, ofschoon ik gehoord heb dat die verminderen en met den tijd verdwijnen." Hij heeft dan ook nog altijd een groote wrat op zijn hand, als tijdens zijn aardsche leven.

Hij wordt tot onderwijzer opgeleid. En hij is nu reeds zoover, dat hij weet (hetgeen men hier op de 3de H.B.S. leert) dat ,,b.v. de trillingen die door Marconi's vernuft in zijn draadlooze telegrafie zijn vastgelegd, altijd hebben bestaan...... Zoo is het ook met de hoedanigheden van het radium, hoewel er jaren van wetenschappelijk onderzoek voorbij gegaan zijn om ze te ontdekken."

Verder weet hij mede te deelen dat ,,als de kerk niet ontwaakt en met haar tijd meegaat, ze in de toekomst ophouden zal te be-

staan. De oorlog heeft er reeds den stoot aan gegeven. De menschen zijn niet langer tevreden met onnoozel en onberedeneerd geloof. Men moet hunne gedachten zoowel als hunne harten tevreden stellen, hetgeen mogelijk is, waar wetenschap en geloof niet tegenover elkaar staan. Men kan de menschen thans niet meer bang maken met sprookjes over een brandende hel. Ze hebben nu wel geleerd dat er vele wegen leiden tot God. Er is geen uitverkoren weg, die een belooning is voor een of andere specialen godsdienstvorm.''

Men ziet, op en top een rood onderwijzer, die in den overmoed van zijn elementaire kennis, de hoogste problemen even oplost.

Over onvoldoend salaris behoeft hij niet te klagen, want het onderhoud voor zijn lichaam kost niets. ,,Mijn lichaam trekt al het noodige voedsel uit de atmosfeer, juist zooals de bladen het uit den boom doen.''

Slapen is niet noodig. Als hij vermoeid zich gevoelt, gaat hij wat liggen en neemt daarna een bad.

Hij wandelt ook wel zooals een gewoon sterveling, doch als wij gebruik maken van tram of taxi, om ergens vlug te komen, verzamelt hij door zijn wil een massa energie in zijn lichaam, ,,die mij overal heen voert met een snelheid als van de gedachte.''

Alsof het zoo niets beteekende, kan hij over de hoogste muur springen, met de geringste inspanning. Dikwijls doet hij dat echter niet, ,,want ons wordt geleerd om nooit kracht of energie te verspillen.''

Hij verheugt zich al op de komst van zijn moedertje: ,,wat zal ik lachen, als u hier is en ik zie u een tien voet hoogen muur overspringen!''

,,Wilt u ook iets weten omtrent onze kleeren? Wel, men kan hier precies dragen wat men wil, mode bestaat niet, evenmin als de schijn. Hoewel een zeer gemengde kleurenpracht hiervan het gevolg is, is het niet onharmonieus, want hier kleedt men zich, om uit te drukken wie men is, niet om indruk op zijn buren te maken.'' Dat is dus nogal een aanmerkelijk verschil met onze aarde, en zal een groot aantal mondaine dames die astrale wereld doen verafschuwen als een onherbergzaam oord.

De jongen begrijpt dat hij vreemde dingen vertelt en zegt tot zijn moeder: ,,ik weet heel zeker, dat ik in uw plaats het nooit gelooven zou, maar toch is het alles waar.'' En na deze kranige

verzekering, waagt hij zich nog een eindje verder in het rijk der onwaarschijnlijkheden.

Hij wil zijn moeder niets wijs maken en haar geen dingen vertellen „zooals ik af en toe spotgeesten aan andere vrouwen hoor vertellen; zij maken n.l. soms maar een grap, ten koste van hen die op aarde nietig zijn of gemakkelijk beet kunnen worden genomen."

Dat dacht ik al!

Het lijkt inmiddels er veel op, dat hij zijn goede moeder iets zit wijs te maken. Want zie, hij heeft een soort bioscoop bezocht: „mijne geleiders toonden mij een aantal voorstellingen in een reeks van visioenen, die deze (onze) levens illustreerden.„

Eerst, duizenden jaren geleden, waren hij en zijne moeder, broeder en zuster, aan het hof van den Pharao, welks pracht dan wordt beschreven en veel gelijkt op de plaatjes van Sketch en London News bij gelegenheid van een nieuw Oostersch ballet in de Londensche theaters.

Dan springt de film weer voorbij. „In het volgend tafereel wandelden wij langs een stoffigen Oosterschen weg in Palestina. Aan beide kanten van den weg lag het land in de blakende zon, was dor en kaal, met hier en daar slecht enkele doornboschjes. Ditmaal was u een jeugdige dame, uit deftigen stand, van ongeveer twee en twintig jaren en u droeg uw baby. U hadt een blauwen japon aan, langs den zoom geborduurd en een soort sluier over uw hoofd. (Uw gezicht was als dat van een Madonna). U was de vrouw van een notaris, die bekend stond om zijn goedheid en liefdadigheid.

Ik was een meisje van ongeveer negentien jaren, uw hartsvriendin, en in het tooneel dat ik u beschrijf, wandelde ik naast u met mijn arm om uw middel geslagen. Wij waren Christenen en het was in de eerste dagen van het Christendom.

Men toonde mij toen het einde van de geschiedenis van uw leven. Een vreeselijke plaag of epidemie brak in Jerusalem uit en wij bezochten de zieken en brachten hun voedsel en medicijnen. Later zag ik u als door den slaap bevangen, bijna dood, terwijl ik, ook reeds besmet, naast u nederknielde en bad dat de dood ons niet zou scheiden. Wat er met uw man en kind gebeurde, weet ik niet."

Volgt een ander beeld:

„Het volgende tooneel was, geloof ik, ergens in het Oosten

(mogelijk in den Balkan). Wij waren toen beiden jonge mannen, broeders. Wij droegen een schilderachtige kleeding (zoo iets als in de opera), en schenen leiders van een troep vechtende mannen, en wij schepten nogal behagen in ons ruw, wild leven;'' enz.

Oef! Het is een karwei om zulk een nonsens met geduldige pen over te schrijven. Ik heb er nu dan ook genoeg van. Er volgt nog veel meer raars, over Christus, over God, over Geloof en Wetenschap.

Maar ik heb het hart niet, u nog langer naar deze poppenkast te laten kijken.

Is het niet zielsbedroevend dat zulke Charletanerie in onze verlichte (?) eeuw mogelijk is; dat een arme moeder, verdwaasd door het verlies van haar kind, zoo driest wordt ,,beetgenomen''; dat een geleerde als Sir Oliver Lodge een brief ter inleiding van deze ,,aegri somnia'' wilde schrijven?

Nemo vos seducat inanibus verbis, laat u niet bedriegen door looze woorden, waarschuwde Sint Paulus, en het is wel de tijd om zijn vermaning te herhalen. Waar het geloof kwijnt, schiet het bijgeloof weelderig omhoog. A. G.

ERINNERUNGEN DES KRONPRINZEN WILHELM. [1]

Mij komt het voor dat elk mensch aan het eind van zijn opgang gekomen, genoeg heeft beleefd om ,,memoires'' te schrijven, welke niemand zonder ontroering lezen kan. Er behoeft niets gebeurd te zijn, dat de aandacht der tijdgenooten heeft gewekt of zijn naam op veler lippen heeft gebracht...... het is voldoende mensch te zijn geweest en te kunnen zeggen in woorden wat dat beteekent aan teleurstelling en ijdelheid.

Voor wie den top van zijn levensberg heeft bereikt en nog eenmaal naar beneden ziet eer hij afdaalt aan den anderen kant naar de plaats, waar hij stil en gestrekt zal gaan liggen, moet alles wel klein lijken als kinderspeelgoed, daar in de diepte. En hij vond het eenmaal zoo grootsch en machtig, toen zijn jonge oogen het bewonderend voor de eerste male aanschouwden.

1) Aus der Aufzeichnungen, Dokumenten, Tagebüchern und Gesprächen herausgegeben von Karl Rosner. Cotta'sche Buchhandlung, Stuttgart und Berlin, 1922.

Hij stond boordevol leven, dat nu langzaam is weggeloopen als uit een lekkend vat. Hij zag de wereld met haar weten en kunnen van millioenen jaren, zoo weergaloos belangrijk, en beseft thans de armoedige nietigheid van dit modderballetje, geslingerd door de ruimte, wier grenzen hij zich niet eens verbeelden kan. En de eeuwige klacht welt hem naar de lippen in meewarigheid met eigen lot: Vanitas vanitatum.

En elke paraphrase van het Vanitas, geschreven door dengene, die het ondervond in zijn eigen leven dat heen gaat spoeden, hoe eenvoudig het uiterlijk moge geweest zijn, is ontroerend.

Zulk eene ontroering had ik ook verwacht dat zou uitgaan van de gedenkschriften van kroonprins Wilhelm. Ik ken Wieringen, het zeeuwier-eiland, waar ik zelf als knaap een jaar heb gewoond; de eindelooze eentonigheid dier weiden door dammetjes afgebakend, zonder boomen en zonder leven tenzij van de berustende schapen en den eenzamen kievit, die opschiet voor den wandelaar. En rondom de zee, de groen-bruine zee met de zeldzame zeilen.

Wie daar woont, eenzaam met zijn gepeinzen, keerend en wendend in zijn gedachten de jaren, die voorbij snelden, moet de armoede van al dit ondermaansche leeren schatten als geen ander.

Zóó dacht ik. En er gaat uit deze gedenkschriften ook zeker iets op, dat ontroert — er is iets van die stille berusting, die een mensch groot maakt, maar er is veel ook der onrust van den wachter, die spiedt naar den dagenden dag.

En zoo lang men wachten blijft op iets dat het leven nog zou kunnen geven, kan men het boek van zijn leven niet schrijven als van iets, dat onherroepelijk voorbij is.

Toch heeft dit boek van den onttroonden prins zijne waarde. Niet om de openbaringen en gebeurtenissen, die nog onverklaard waren, of de ontdekking van geheimen, welke zorgvuldig werden verborgen gehouden, maar om de open en eenvoudige wijze, waarop de kroonprins zich manifesteert.

De dagbladpers, dat slimste uitvindsel des duivels, had zoo vaak zijn eer en karakter aangetast, omtrent zijn persoon de openbare meening zoo grondig vervalscht, dat men verwonderd staat tegenover den mensch, die in deze bladzijden ons wordt geteekend.

Zelfs een blad als de „Times'' moest dit onlangs erkennen.

Wilhelm is een rakkert geweest in zijn knapenjaren als elke andere gezonde jongen, voor wien rumoer en spel heel wat meer

waarde heeft dan een keizerlijk-koninklijk etiket, dat onderscheidt van de medemenschen maar daarom niet beter maakt. Hij heeft ontdekkingsreizen gedaan op rommelzolders en in kelders, waterkranen opengezet, die niet meer dicht wilden, met sneeuwballen gemikt op hooge staatsambtenaren, die onder het bombardement hunne koelbloedigheid en stijfgestreken waardigheid verloren en den toekomstigen Vader des Vaderlands „Verfluchter Lausejunge" scholden.

Hij is er mij dierbaar om; dierbaarder nog om de schoone liefde welke hij zijne moeder steeds heeft toegedragen. Tot haar ging hij met al zijn kleine en groote belangen, zijn wenschen en zorgen, en ook zij deelde met hem wat zij aan hoop en vrees in het harte droeg, aan vervulling en teleurstelling beleefde.

Bij menige moeielijkheid, die tusschen zijn vader en hem in den loop der jaren rees, was zij de verzoenende en vergoelijkende middelares.

In den vader zag hij steeds te veel den keizer om vertrouwelijk met hem te kunnen zijn. En voor „uiterlijke waardigheden" had de kroonprins geen zin. Als een gewoon en gezond menschenkind durft hij spotten met de formaliteiten, die aan het hof als etikette golden en de menschen beletten tot elkaar als mensch tot mensch te naderen.

Ook dat pleit voor het karakter van den gesmaden man.

Zijn huwelijk heeft men uitgekreten als een ongelukkige verbintenis, maar in dit boek kan men de weerlegging lezen van dat valsch gerucht en deze lastertaal.

Hij die een „Kriegshetzer" werd genoemd en wiens keizerwording eerlang oorlog zou beteekenen, blijkt een man te zijn geweest van den vrede; aldoor zoekend dien te bewaren en waarschuwend tegen noodlottige politiek, die met geblinddoekte oogen naar den afgrond voerde.

Dat alles kan men lezen in dit boek en daarom is het merkwaardig, wijl het een anderen kroonprins zien laat, dan de haters hadden uitgebeeld.

En de rest heeft slechts matig mijne belangstelling. Zijn oordeel over de oorlogsschuld, over den Marne-slag, over legeraanvoering en politiek; zijn hoogachting van Lüdendorf, zijn afkeer van Bethmann Hollweg, van Gröner e.a, bij slot van rekening is dat de meening van den eenen mensch over den anderen,

die men slechts onder voorbehoud aarvaarden kan, zoolang de andere partij niet is gehoord. En in de Duitsche bladen is reeds meer dan één wederlegging van betrokkenen verschenen, en Gröner zelf werd nog kort geleden door een eereraad (of zoo iets) in het gelijk gesteld.

Het boek is interessant genoeg om te lezen, maar de meening van den kroonprins over zich zelven lijkt mij het belangrijkst.

Als over jaren de toestanden misschien veranderd zijn en Duitschland zich heeft opgeheven uit zijn ellende, dan hoop ik dat Wilhelm het woord, dat hij nadenkend in zijn eenzame ballingschap geschreven heeft, zal gestand doen: „Nicht zur Revanche rufe ich und nicht zu Waffen und Gewalt."

DR. S.

UIT MIJN ROMMELKAS.[1])

ROND HET ONTSTAAN VAN „PALLIETER"
EN „KINDEKE JEZUS IN VLAANDEREN".

Felix Timmermans heeft op zijn kamer een schoone, bruine kas staan, zoo van dat warm kastanje bruin, lichtkens dooraderd met zwarte zenuwen. De kas is gebombeerd als de buik van een peer, en die buik is verdeeld in breede schuiven, elk met een kaderken van plat loofwerk versierd, en op elke schuif hangen twee koperen handvatsels of trekkers, die door het veel gebruik, zacht en blinkend afgesleten zijn. Trekt hij die schuiven open dan opent zich daar zijn verleden tot op den dag van gisteren, dan liggen daar al zijn dagen, al zijn zoete en droeve herinneringen, zijn verdriet en geluk tastbaar en zichtbaar voor hem. Want het is hem eene gewoonte geworden van altijd, waar het uur schoon, gelukkig, gemoedelijk of verdrietig was, een kruimel daarvan mede te nemen, om later de ontroering van dit uur weerom door zich te laten gaan. Daar liggen de voorwerpen zijner onbekommerde jeugd: plaatjes van Epinal, wat boomschors, sanktjes, een stuksken speelgoed, een boekske met droge bloemen; getuigenissen uit den tijd als het hart openbloemt van liefde: dagboeken, minnebrieven, een verslenst violetje, portretten en geschenken; daar liggen ook de herinneringen aan

[1]) Door Felix Timmermans. P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam.

zijne familie naast zijn eigen werk, werk dat hap snap geschreven is, spontaan en onvolledig, invallen, beelden, historietjes, dingen die nooit dag hebben gezien, maar die, als hun zinnen wat verlengd zullen zijn, de beelden wat meer relief krijgen en hier en daar de woorden afgekapt en bestippeld met komma's, ietsjes zouden zijn, die den eenen of den anderen verren liefhebber zouden kunnen genoegen.

Dat is zijn rommelkas, de kas die daar nu blind staat met koperen handvatsels, en die is geworden het heiligdom van alles wat voor hem voorbij is.

En als er niets valt te doen, of er komen uren dat hij tot het werk geen goesting heeft, dan trekt hij de schuiven open en kan zich uren lang verzadigen met die waardelooze voorwerpen aan te raken, te bezien en er over na te denken, over die kruimels en uren van zijn leven.

Maar hij is geen jaloersch bezitter, die alles angstvallig voor zich zelven wil houden, want openhartig en gemoedelijk verklaart hij: „het zal mij een fijn genot zijn, als ik nu en dan eens wat uit die kas vertellen kan, wat ik gaarne kwijt wil zijn."

En hij voegt al onmiddellijk de daad bij het woord.

Over Pallieter. Daar zijn menschen, die meenden dat Pallieter niemand anders was dan Timmermans zelf. Maar dat lijkt er niet op.

„Men is ontgoocheld omdat ik geen Pallieter-figuur ben, zoo stil ben, en zelden geestdriftig word; dat ik meer naar binnen dan naar buiten leef, niet te paard rijd, moeilijk schaats, geen waaghals ben, niet op den buiten woon, en de boomen van verrukking niet omhels.

Men verwacht van mij een Pallieter. Doch ik ben Pallieter niet, in verre na niet. Eens heb ik verlangen gehad een Pallieter te zijn, een schuimend, gelukkig verlangen en dat verlangen heb ik uitgeschreven in een boek."

Men zou het niet zeggen dat dit boek, waarin al de zinnen van den held wijd open staan, geboren is uit zielstribulatiëen.

En toch is het zoo. En als Pallieter „zoo blinkt en fel van kleuren is, dan is 't omdat hij zoo terdege door zieletranen is gewasschen. Doch de tranen heb ik er afgedroogd. En daarom is 't dat hij daar zoo plots en nieuw voor u staat, zonder verleden, als ineens door den morgen uit den grond gestampt, met den dauw nog in zijn haar, kloek, en gezwollen van levenslust.

Neen, Pallieter is geen gril.
Het moest!
Ik heb hem geschreven van 1911 tot 1914. Het laatste stuk verscheen in het oogstnummer van de „Nieuwe Gids'' 1914.

Het schrijven van dit boek was een bevrijding, een zich losmaken van zieke gedachten en gevoelens. Vroeger had hij reeds geschreven „De Schemeringen van den Dood'', een symptoom van pathologische melancholie en ongezonde mystiek. „Toen ik de Schemeringen schreef, was mijn leven inderdaad omsluierd met een droeve en angstmakende allerzielennevel, waarachter zich een horizon van klagend klokgelui verborg.'' Hij was „in die schemer en stervende atmosfeer gekomen door het occultisme.''

Hij was katholiek van huis uit, maar had zijn geloof niet diep doordacht. Theosophie en het occulte trokken hem aan. „Het duizelde rond mij van Logossen, manwantaris, van miljoenen werelden en duizenden réincarnaties. Alles van het katholicisme verdween daarvoor, „maar één ding bleef als een schoone, witte wolk met gouden randen aan mijn levensbeschouwing staan, en dat was O. L. Vrouw. Dat klopte wel niet samen met de nieuwe theorieën, doch ik kon er mij niet van ontdoen, ik *wou* er mij niet van ontdoen. 't Zat als een zoete olie in mijn wezen.

En als ik geen occultist geworden ben, dan heeft dit geloof er de helft schuld aan!''

Na een paar jaren kwam Felix Timmermans tot het inzicht dat het zoo niet blijven kon. Hij ging wonen op het Begijnhof, dat oord, waar de mystiek in burgerkleeding rondwandelt, waar de ascese den geest niet versombert. Maar vrienden, die aan spiritisme deden, trokken hem daar weer weg.

Tot eindelijk de redding kwam, een kleine operatie, waarbij eene verwikkeling ontstond, die hem bracht tot den rand des grafs. En hij, die al zijn levensvreugde had verloren door zijn innerlijken strijd, hij voelde plots bij het naderkomen van den dood, levenslust in zich bruisen, „versch sap door zijn lichaam spoelen.''

En de drang om zich te uiten waste en welde naar boven. Hij zou de natuur bezingen heel het jaar door; een lyrisch dagboek houden van de wolken en de vruchten, van de waterkens en de boomen en van alles wat er op de velden roert en staat. En hij begon, maar, er ontbrak iets aan... een mensch; een mensch,

zooals hij zelf had willen zijn toen hij ziek lag, vol bewondering en genot van schoonheid en blijdschap. En zoo ontstond de Pallieter-figuur.

„Nu was er geen boom meer of ik zag hem er opklimmen, geen beek of er hem in waden; waar ik wafelen rook, zat hij mee aan tafel, waar het gebed 's avonds uit de schemerige hoven kwam, bad hij mee." — „Dat is het ontstaan van Pallieter naar den geest. Nu moest ik hem nog een lichaam geven; 't is te zeggen: schrijven.

Het ontstaan van dien geest duurde een maand ongeveer; ik noem het de inspiratie; het schrijven ervan duurde vier jaar."—

En dan vertelt Felix Timmermans nog kleine bijzonderheden van zijn dichten en werken aan dat schoone boek Pallieter. En beter dan ooit begrijpen wij zijn laatste woorden:

„Alles bij elkaar genomen, is Pallieter niets anders dan de kreet van een verloste ziel, die terug het leven, het geluk, de vreugde, de goedheid, de liefde en het licht ziet, en in loutere bewondering staat voor God en wat Hij gemaakt heeft.

Wie hem zoo leest, zal er ook het meeste van genieten."

Vanaf zijn kinderjaren is Felix Timmermans voorbereid om *Het Kindeke Jezus in Vlaanderen* te schrijven gelijk hij dat deed.

Zijn vader kon de kinderen zoo schoon vertellen van het Kindeken en Maria. „Vertelde hij van Maria dan zei hij dat ze woonde in een huizeken dat ik kende bij de dennenbosschen. Zij was aan 't kousen stoppen en haren kerkboek aan 't lezen als er een Engel uit den hemel kwam, witte bloemen strooide en zei: „Maria, omdat gij altijd zoo braaf geweest zijt, zal er bij U Kindeken Jezus gebracht worden..." Vader wist van de drie Koningen wat zij aan en bij hadden en zeide hen eens gezien te hebben in levenden lijve onderwegen Kessel (een dorp bij Lier). De moord der onnoozele kinderen gebeurde ook in een dorp bij Lier. Zoo kwam het, dat toen Felix lezen kon, de gewijde geschiedenis voor hem een ontgoocheling werd... dat was zoo geheel anders in kleur en localiteit dan hij het zich had voorgesteld.

Hij zag een groote telloor voor het raam van een antiquair, waarop in felle kleuren de Vlucht naar Egypte was geschilderd; en daar stond een boerenhuizeken op, een windmolen en een kerk-

toren. Zoo moest het zijn. En toen hij in 't museum van Brussel voor 't eerst de werken van Breughel aanschouwde, ging hem een schok door de ziel.

,,Dat was het leven van Jezusken, zooals ik het altijd had verlangd te zien! Dat was mijn droom in vleesch! De frissche ,,Opschrijving'', de kleurige ,,Onnoozele Kindermoord'', ,,De drie Koningen''. —

Toen kwamen de sombere jaren, dat hij vast raakte in het Ocultisme. De genezing, waarvoor Pallieter het danklied was. Maar dadelijk daarop viel over België de ontzettende oorlog en kwamen de bange lange avondwaken in het uitgestorven Lier.

,,En 't was in die uren, dat de moeder van zijn vrouw, een goed, eenvoudig, vroom mensch, haren paternoster uit haren zak haalde en luidop den rozenkrans begon te bidden. Het gebed was ons een schoonen troost. Ze bad nog lijk de ouden van dagen het doen. Voor elk weesgegroet zei ze een tafereeltje uit de goddelijke mysteriën. Zoo in de vijf blijde mysteriën, die ik het liefst hoorde: ,,Maria huppelde over de bergen naar hare nicht Elisabeth'', ,,De drie koningen zagen de ster en knielden ter aarde.'' — ,,En waaraan ik in jaren niet meer volklaar had gedacht, nu zag ik stilaan alles weerom, heel dit heiligen leven, zooals ik het in mijn kinderjaren had gezien. Ik herinnerde mij terug de vertellingen en verbeeldingen van mijn vader. Oude liederen zongen om mijn ooren, vergeten kleuren glansden weer op. Ik was weer het verbeeldingskind in mijn binnenste; en stilaan borduurde ik al de tafereelen in gedachten aan elkaar.

En 'k zag het in ons land, in mijn omgeving; in het vette Brabant, in de weemoedige Kempen, en het zachte Vlaanderen. 'k Zag het in ons land, zooals het mijn vader mij had laten zien, zooals ik het op oude tellooren had benaderd, zooals Breughel en de primitieven het hadden uitgedroomd......

Ik verlangde het in ons land gebeurd te zien, alleen uit liefde voor mijn land.

Ik heb er zelfs geen oogenblik aan gedacht het verhaal in Palestina te laten verloopen. Ik schreef niet wat ik wist, maar wat ik droomde.

Zoo ontstond ,,Het Kindeken Jezus''. —

Met toenemende belangstelling leest men dit kleine boeksken van F e l i x T i m m e r m a n s en als men hem zoo hoort

vertellen van zijn droomen en werken, dan begrijpt men eerst ten volle dat hij behoort tot die heel zeldzame schrijvers, die werkelijk kunstenaars zijn. M. B. B.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Jo van Ammers-Küller geeft in den Juni-*Gids* het voorlaatste gedeelte van haar *Huis der Vreugde*. 't Blijkt nu dat deze titel den naam beduidt van den nieuwen, niet zeer voornamen schouwburg van Directeur Veraart. Het verhaal sleept zich wel wat moeitevol voort en ondanks de stellige verzekering der Schrijfster dat zij geen portret bedoelde te geven, zal het de lezers toch niet gemakkelijk vallen zich zelf te overtuigen dat de beschreven persoon hun totaal onbekend is.

Jan Veth laat een gezagvoerder der Marine drie *Uitvaarten* d.w.z. begrafenissen, in Indië beschrijven. Dat zij daar meer indruk maken dan in het vaderland, schrijft de verhaler toe aan het feit dat ze in Europa te dicht bij elkander zitten en in sommige dingen wat àl te beschaafd zijn. „Het is alsof er in jelui opgepropte samenleving en je drukke gecompliceerde bestaan voor natuurlijke gevoelens haast geen plaats meer is — of je voor elementaire indrukken bent afgestompt. In Indië staan wij er dikwijls heel anders voor."

Dr. J. Knuttel herdenkt in een artikel E. Th. A. Hoffmann, den sprookjesdichter, naar aanleiding van diens 100jarigen sterfdag — 25 Juni 1822 — en bepaalt zijn waarde ook voor onzen tijd.

Lod. van Deijssel haalt zijn herinneringen op aan den pas gestorven schrijver *Ary Prins* en beschouwt hem meer als accuraten zakenman en vriendelijken gastheer dan als letterkundige. Wij, in tegenstelling met zijn vereerders, gelooven niet dat Prins een blijvertje zal zijn in onze literatuur. Hij sprong te willekeuring om met het materiaal, met de taal, en eischte van haar wat zij niet geven kon. Hij was als een beeldhouwer, die projecten voor marmer uitwerkt in hout.

Groot Nederland opent met eene novelle van Ina Boudier Bakker: *Het Bezit*, waarin zij weergeeft het onvoldane eener kinderlooze vrouw. Haar huwelijk, hoe gelukkig ook, kan haar leven niet vullen, de behoefte, zich geheel te geven aan een wezen dat haar zorg en liefde niet ontberen kan. blijft. Tijdens een ziekte van haar man dien zij voorbeeldig verpleegt, voelt zij zich gelukkig en voldaan, maar na diens herstel beginnen haar tobberijen opnieuw. Zij voelt ook maar al te goed dat een aangenomen jongske een vreemde blijft en geen „bezit" is.

J. Saks zet de levens- en karakterschets van **Multatuli**, in verband met diens *Vorstenschool*, voort.

Dr. F. Valkhoff eindigt in deze aflevering zijn opstel over de drie *Verzoekingen* van Flaubert. Bedoeld zijn: de drie verschillende bewerkingen, welke Flaubert gemaakt heeft van zijn *Tentation de St. Antoine*.

Terug in Croisset, zet hij zich aan 't schrijven van *Madame Bovary*. En tegelijk begint hij in te zien wat er aan zijn *Tentation* ontbreekt. In een brief aan Louise Colet (Januari 1852) zegt hij dat hij met hartstocht en liefde de paarlen voor zijn snoer heeft gezocht, maar de draad vergeten heeft. Gedurende achttien maanden heeft hij zich vrij overgegeven aan de vervoeringen van zijn lyriese natuur. „Jamais je ne retrouverai des éperduements de style comme je m'en suis donné là pendant dix-huit grands mois..."

En bezig met 't schrijven van *Madame Bovary*, die „tour de force inoui", die geweldige strafoefening opgelegd aan zijn lyriese natuur, wordt hij zich steeds sterker bewust dat hij eigen hartstochten uit zijn werk moet houden. „La passion ne fait pas les vers, et plus vous serez personnel, plus vous serez faible."

Hij is te veel zelf Antonius geweest. En hij komt tot uitspraken die paradoxen schijnen, maar die volkomen uitdrukken zijn angstige afkeer van het uitzingen van eigen gevoelsleven: „Moins on sent une chose, plus on est apte à l'exprimer comme elle est, mais il faut avoir la faculté de se la faire sentir." Alle lyriek, alle vervoering moet overgebracht worden naar de stijl.

Daarom wordt Shakespeare hem voortdurend dierbaarder. Wat weten we van Shakespeare's eigen natuur? Was hij vrolik? was hij treurig? Vandaar Flaubert's kritiek op Musset, wiens verval als kunstenaar hij toeschrijft aan „la manie commune qu'il avait de prendre le sentiment pour la poésie". Met dit nieuwe inzicht, of liever dit versterkte inzicht, — want eigenlik is 't reeds te vinden in de vóór *Saint Antoine* geschreven eerste *Education sentimentale*, maar dat 't niet sterk genoeg was, had *Saint Antoine* getoond, — met dat inzicht ging gepaard een steeds grotere vereering voor de wetenschap.

De kunst moet wetenschappelik worden, zoals de wetenschap kunstvol zal zijn. „Plus il ira, plus l'art scientifique, de meme que la science deviendra artistique; tous deux se rejoindront au sommet après s'etre séparés à la base."

Ook het proza moet nauwkeurig worden als de wetenschap, maar tegelijk rytmies zijn als poëzie, en „avec des ondulations, des ronflements de violoncelle, des aigrettes de feu."

Evenwel, de oude Flaubert, die zichzelf verliefd verklaarde op „gueulades, lyrisme, grands vols d'aigle, toutes les sonorités de la phrase", is nog niet verdwenen, en terwijl hij worstelt met de zich opgelegde taak: *Madame Bovary*, gaan zijn gedachten voortdurend terug naar die heerlike tijd toen hij in één roes *Saint*

Antoine schreef: „les dix-huit mois passés à en écrire les 500 pages sont les plus profondément voluptueux de ma vie'. — —

De bewerking die in 1856 Flaubert aan zijn jeugdwerk had doen ondergaan, besnoeiing, bekorting, samenvatting, die bewerking heeft hij in veel groter mate toegepast op de *Tentation* van 1856.

Nog meer heeft hij er naar gestreefd de hallucinaties van Antonius begrijpelik te maken, en daar deze hallucinaties dikwels zó zijn dat ze niet kunnen ontspruiten in 't brein van een eenvoudige ongeletterd man, heeft hij van de onwetende bijna een geleerde gemaakt. Het relaas van zijn leven in 't begin is een vernuftige inleiding tot de hallucinaties die zullen volgen. De vrouwen die hij ontmoet heeft, zijn Bijbellezen, zijn bezoeken aan Alexandrië geven de realiteit aan waaruit zijn gezichtsbegoochelingen zullen voortkomen.

De werkwijze van Flaubert is wetenschappeliker geworden. Als men later de bronnen waaruit hij putte, zal vergelijken met zijn werk, zal blijken dat hij kritieser is geworden en niet meer met gretige argeloosheid kleurige biezonderheden gebruikt, die hij vindt bij middeleeuwse auteurs, al verwijt Taine hem nog na de uitgave van 1874 dat hij voor zijn heresiarchen te veel geput heeft uit *Contra octoginta haereses opus eximium* van Epiphanius, een vrij geborneerde „devot de province", zoals Taine zegt.

Een versomberde Flaubert, skeptieser dan hij ooit geweest was, schreef de laatste *Tentation* (1870—72).

Wat hij behouden had was zijn liefde voor 't leven, voor al 't geschapene, zich uitend in de ontboezeming van Antonius, die één wil zijn met de schepping, één met alles wat leeft, die de materie zelf wil zijn.

't Is niet toevallig dat met die hartstochtelike ontboezeming de laatste *Tentation* eindigt. Het is de geloofsbelijdenis van de kunstenaar Flaubert, die ondanks alles, het leven, al het levende, bewonderde en lief had. De Antonius van zijn laatste *Tentation*, die niet meer bang is, maar zich verrukt buigt over de wonderen van de schepping, over planten die dieren lijken en stenen met mensevormen, over verdorde varens die herleven, ledematen die ontstaan en bolletjes die van leven beginnen te trillen, de Antonius die uitroept: „O bonheur! bonheur! j'ai vu naître la vie, j'ai vu le mouvement commencer", en die zou willen „pénétrer chaque atome, descendre jusqu'au fond de la matière", dat is Flaubert zelf, dat is nog steeds de jonge voetreiziger die, in de maanavond, op de Bretonse, rotskust, een ontzaglike liefde voor het ganse natuurleven in zich voelde zwellen, een brandende sympathie voor de sterren, de zee en de aarde, de sympathie die alle grote kunstenaars gekend hebben, een Goethe en een Shakespeare, en die even vurig en innig en verheven is als het verlangen van de gelovige naar de vereeniging met zijn God."

Dit laatste moeten wij maar laten voor rekening van Dr. Valkhoff, die bij kalme overweging zelf wellicht tot de

overtuiging zal komen dat zijne bewering toch van een al te kouden grond is.

In *Nederland* bewondert Jan J. Zeldenthuis den dichter wijlen Johan Andries der Mouw (Adwaita), wiens zonderlinge poezie wij hier al eens besproken hebben.

Deze dichter schijnt een goede pers te hebben gehad (hoe is 't mogelijk?) maar Zeldenthuis vindt dat niet genoeg; men heeft vergeten hem tot het publiek te brengen. Door lezingen, bloemlezingen, aanprijzingen in de pers moet deze Adwaita bekend gemaakt worden in een breeden kring! Anders zal hij spoedig vergeten zijn.

Wat zou dat? Deze pantheist, fel anti-christelijke zanger, behoeft toch om die eigenschappen niet aangeprezen te worden.

En wat zijn kunst betreft? Zijn verzen zijn voor een groot deel zoo beslist onverstaanbaar, en waar zij begrijpelijk zijn zóó volkomen ontbloot van alle poezie, dat men met evenveel recht het sociaal jaarboek voor Nederland als kunst mag prijzen.

Studien van Juni is geheel gewijd aan *De „Geestelijke Ooefeningen" van den H. Ignatuis,* die vierhonderd jaren geleden, in 1522, door den Heilige werden geschreven. Het is de moeite waard de verschillende bijdragen, alle in verband met de geestelijke methodiek van Ignatius, te lezen. De Redacteur Dr. H. Duurkens schrijft eene *Inleiding,* waarin wij deze woorden ontmoeten: „De Geestelijke Oefeningen" van een H. Ignatius is een der wonderbaarste boeken, die ooit verscheen zijn. Geschreven in de Spaansche taal, bevat het geen woord, dat niet de eigen plaats inneeemt en rijk aan beteekenis een schat van gedachten bergt. Werk vol logica en onverbiddelijke gevolgtrekkingen, ontsteekt het vuur van liefde en vlammen van geestdrift in het gemoed van wie het niet lezen, maar „beoefenen". Oud zijn de waarheden, die het behelst, als de leer der Kerk en de Christelijke ascese, en door den glans van het nooit-geziene wekken voorstelling en beeld en raakheid van dictie zoowel den tegenstand der achterdochtigen als de bewondering der onbevooroordeelden."

Waaruit men nu niet de gevolgtekking moet halen dat De „Exercitia" een boek is om te lezen. Dan wordt men teleurgesteld.

Dr. L. de Jonge maakt het duidelijk in zijn artikel *Het Boek der Geestelijke Oefeningen.*

„Er zal wel niemand zijn die, aangetrokken door den lof der Geestelijke Oefeningen naar het boekje grijpt en niet wordt teleurgesteld. Is dit wel het echte? Werd hij misschien door een gelijkluidenden titel misleid? — Neen, hij heeft wel degelijk het goede......

In Ignatius „Geestelijke Oefeningen" niets van die bekoorlijkheid (als in „De Navolging van Christus") die zoo weldoet en de vruchtbaarheid der gedachte vertienvoudigt, niets ook van dat persoonlijke meevoelen, dat zoo'n vertrouwen wekt in den leidsman. Het lijkt eer of met opzet naar het tegenovergestelde is

gestreefd; geen stemmingstaal, slechts waarheden koud naast elkaar, arm gekleed op het schamele af. Zou men gelooven, dat de invloed van dit boekje dien der Navolging niets toegeeft? Sterker, dat beide elkaar in zekeren zin zoo nauw verwant zijn, dat de dagelijksche lezing van Thomas Ignatius heeft geinspireerd en dat omgekeerd wie den geest der Oefeningen in zich opnam van alle menschen werk liefst de Navolging leest.

Het geheim en ook het oorspronkelijke zit hier. De Navolging wordt als ieder ander geestelijk boek peinzend *gelezen*, de Geestelijke Oefeningen worden *gedaan*.

Zooals ze daar voor u liggen zijn ze niet veel waard, maar laat ze gedaan worden, werkelijk gedaan...... hoe blijkt opeens ieder woord juist gekozen, het éénig juiste daar; hoe menschkundig is de voorstelling, hoe onafwijsbaar de gevolgtrekking der rustige redeneering, welke vergezichten openen die gedachten.... Het is alles handeling."

L. van Miert geeft antwoord op de vraag *Is Ignatius Boek der „Geestelijke Oefeningen" een oorspronkelijk werk?* En men moet al bizonder hardleersch zijn om voor deze argumenten niet te zwichten en de vraag volmondig bevestigend te beantwoorden.

L. P. P. Franke spreekt over *De Protestanten en de Geestelijke Oefeningen.* Geen wonder dat zij vanaf het eerste begin in heftig verzet kwamen. Calvijn spreekt zelfs van het „rapalje" der Jezuieten, hetgeen toch niet dadelijk als een argument kon gelden tegen de Oefeningen. En hij stond natuurlijk niet alleen met zijn verbeten woede. De tijden zijn veranderd. Vooral in Engeland (de Ritualisten) is het oordeel niet alleen gematigder, maar zelfs bewonderend. En er zijn reeds retraiten van Anglikanen volgens de methode van den H. Ignatius en het boek der Geestelijke Oefeningen werd in twee Anglikaansche vertalingen gebruikt.

Gaat men overigens na de *Waardeering van het Boek der Geestelijke Oefeningen*, gelijk Dr. J. Daniels dat doet, dan vindt men naast veel misverstand toch ook weer groote bewondering en waarlijk niet alleen van Katholieke zijde.

Dat er overvloed van waardeerende personen waren bewijzen de *Retraitenhuizen* waarover P. Albers een historische studie schrijft. In de *Mededeelingen* staan dan verder nog eenige treffende bizonderheden en niet de minst verassende voor velen zal zijn, te hooren van eene *dochter van den „Zwijger"*, Charlotta Flandrina, die eene vurige vereerster was van de Geestelijke Oefeningen. „Vreemd, maar tegelijk weldadig doet het aan, het kloosterlijk leven en den katholieken eeredienst bevorderd te zien door een dochter van den „Zwijger".

In *De Beiaard* vraagt Magister C. Doodkorte O. P. in zijn uit het Friesch vertaalde rede over *Vaderlandsliefde* of „een algeheel internationalisme niet beter (is) dan al die aparte

staten, aparte volken, aparte talen, aparte gebruiken, aparte regeeringen?" En als men dan met een dubbel ,,ja" zijne adhaesie wil betuigen, antwoordt de spreker leukweg: ,,mijn opzet zal zijn, dat liefde voor het vaderland, gelijk godsdienst en gelijk ouderliefde, voor elk mensch een plicht is..." Maar wij moeten hem goed verstaan. ,,Vooreerst dan moet worden bepaald, *wat* eigenlijk *iemands vaderland* is. Bijvoorbeeld: Wat is voor vele Friezen het vaderland? Is Friesland ons Vaderland of Nederland, of zijn zij 't beide? Ik antwoord: ze zijn het beide, maar zeer ongelijk, en Friesland is ons Vaderland op de allereerste plaats... Want, en hierop komt het aan een *ander* ding is de Staat, het Rijk, waarvan iemand *burger* is, en een geheel *ander* ding is de natie, het volk, de stam, waar iemand *kind* van is."

En verder betoogt de schrijver dat elke zoon aan zijn Vaderland (de Fries aan zijn Friesland) verbonden is door een driedubbele band: de plicht van dankbaarheid, van hoogschatting, van hulpbetoon.

De eenzijdige roep om Internationalisme vindt hij afschuwelijk en leelijk, hetgeen zeker waar is als internationalisme bedoelt de uitvlakking van nationale deugden, maar niet in zooverre het beteekent eene toenadering betreffende de algemeen-menschelijke belangen.

Dr. Fr. Van Eeden geeft het slot van *Ismea of de Stervende Vlinder*; Marie Koenen zet voort haar roman van *Het Koninkje* en Jac. Schreurs, een nieuwe dichter met schoone talenten, Erik van der Eerde en Dr. Felix Rutten zorgen voor de dichterlijke bijdragen.

PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Brennes (Victoria de). Dagboek van een Rampzalige. G. J. Slothouwer, Amersfoort.

Zij werd verleid en verlaten; raakte verzeild in een slecht huis; geeft zich tenslotte aan een student, die haar huwen wil, en pleegt zelfmoord.

Reeds in 1908 beoordeelde J. M. J. Knaapen de eerste uitgave van dit boek in Boekenschouw. Zijn vonnis luidde: ,,Dit boek moet voorstellen de geschiedenis van een dier rampzalige slachtoffers der ontucht, welke eene aanklacht zijn tegen de zedelijkheidsbegrippen onzer maatschappij en 't moet den schijn hebben alsof het door de ongelukkige, hier Victoria de Brennes, zelf geschreven is. Dat nu is beslist onwaar. Eerstens is het boek te veel af,

om een toevallig in handen geraakt dagboek te kunnen zijn; tweedens blijkt het geschreven door iemand, die buiten al die rampen en ongelukken staat en ze gladjes vertellen kan, en op dezelfde wijze in een dagboek, let wel, praat over gelukkige kinderuren en over de gruwelijke ontdekking in een slecht huis te zijn geraakt; en derdens kennen we het gelijk getitelde Duitsche werk ook.

Wij laten ons dus niet beetnemen door de slotwoorden van den uitgever, die beweert dit dagboek in ontvangst te hebben genomen en betaald te hebben, terwijl hij den volgenden dag in de bladen las, dat de schrijfster zich in het Vondelpark verdronken had.

Zulke mystificaties, wel leuk wanneer het niet zulke droevige lotgevallen betreft, verwekken weerzin. 't Boek staat overigens beneden peil van gewoon literair werk en mist, wat het anders belangwekkend zou maken, alle accent van echtheid.

Gemeen is het nergens, en banaal overal."

Tot zoover J. M. J. Knaapen, waaraan wij ter waarschuwing nog toevoegen dat de beschrijvingen vaak zeer hartstochtelijk zijn.

Curwood (James Oliver). Nada's Redding. J. Philip Kruseman, 's Gravenhage.

Het reclame-bandje om dit boek vat den inhoud samen in drie woorden: een meisje... een hond... een jonge man; licht ons tevens in dat deze hollandsche uitgave verschijnt vóór de engelsche en beweert dat het Curwood's beste boek is.

En dit alles is ongetwijfeld waar, behalve het laatste. Wij kennen van hem véél mooiere boeken in elk opzicht.

E e n h o n d... ja, die is er; een mormel van een dier met een trouwe aanhankelijkheid en bijna menschelijk overleg. Een echte Curwood-hond.

E e n m e i s j e... met een heel bizondere schoonheid, zooals alleen in de wildernis schijnt voor te komen. Eenvoudig en zuiver kind, mishandeld door een brandewijn-drinkenden voogd, dien zij op een goeden dag in jonkvrouwelijke gejaagdheid de verdofte hersens inslaat.

E e n j o n g e m a n... sympathiek en edelaardig bandiet. Een vogelvrij-verklaarde, die eigenlijk niets anders op zijn kerfstok heeft dan benijdenswaardige deugden, beoefend met zoo kranige energie dat de wet er bij te pas kon worden gebracht.

De jonge man en het meisje behooren bij elkaar en Curwood zorgt ook dat zij bij elkaar komen, ofschoon datgene wat op de eerste bladzijde hen gescheiden hield, op de laatste nog even dreigend bestaat. Dát is het zwak van dit verhaal: het verband is te los; de voorvallen komen zoo'n beetje in het wilde weg zich rangschikken. Als men den hond niet angstvallig volgt, die tenminste spoor ruikt.

Toch is het een prettige lectuur voor iedereen en zou waarschijn-

lijk nog voortreffelijker zijn als Curwood zijn jongen man niet een paar bêtises liet opperen omtrent den God der natuur in tegenstelling met den God, door menschenhanden gemaakt. Dat is niet kwaad bedoeld, maar doet denken aan een eerzame naaister, die het laatste woord wil hebben in de oplossing der valutakwestie. D. B.

Diers (Marie). Die niet mogen Sterven. Uit het Duitsch door H. van de Weg. A. G. Schoonderbeek, Laren.

De vijf-en-zeventig-jarige schilder Caspar Bucher heeft op zijn ouden dag zijne zuster met haar futloozen zoon en verbitterde dertig-jarige dochter bij zich in huis genomen. De bedaagde man is kindsch, maar kort voor zijn dood schijnt hem iets helder in de herinnering te komen. ,,Verbranden'', stamelt hij onrustig, maar zijne omgeving begrijpt dat woord niet.

Na zijn dood ontdekt de dochter een bundel liefdesbrieven van de hand van Térèse von Kolb, die inmiddels niet meer behoort tot de levenden. Broeder en zuster wanen nu hun fortuin gemaakt; ze rangschikken de correspondentie en geven haar uit en daarmede het geheim van Caspar's en Térèse's liefde over aan de nieuwsgierigheid van het hartelooze publiek.

Beiden, Térèse von Kolb en de jonge schilder, waren eens verloofd, maar noodlottige familie-omstandigheden dwongen het meisje te huwen met von Kolb. Zij was voor hem een trouwe gade en liefdevolle moeder voor de kinderen. Heel haar leven bleef ze in briefwisseling met Caspar en spoorde hem voortdurend aan flink en sterk te zijn gelijk zij zelve zich toonde. En nu zijn beiden dood en hun stille roman is leesvoeder geworden voor de massà. Aan de hebzuchtige familie, die deze uitgave uit winzucht heeft doorgedreven, schrijft de zuster van Térèse een smartelijken brief.

,,Hoe hebt U dat kunnen doen?... U zult wel jong zijn. Misschien lacht U om mij als om een sentimenteele vrouw. Iedereen lacht nu immers en wijst op mijn lieven vader en op mijn zwager. Alles en alles is aan het licht gebracht. Geen van onze geheimen heeft men ons gelaten.

. . . .

Ja! zij trouwde om 's vaders eer te redden. Maar nu is haar groot, stil offer waardeloos gemaakt. Ons diepste geheim wordt nu van de daken gepredikt. Vaders naam is nu toch geschandvlekt. Alles was vergeefs......

U wist niet wat U deedt, anders hadt u het niet gedaan.'' —

En het verbitterde meisje, dat de correspondentie van haar oom onder het volk bracht om wat geld, wordt getroffen door dit schrijven en zij zucht in half-begrijpen: ,,Stille vrouw, wat hebben wij u aangedaan? Wij hebben u het heilig recht der dooden ontnomen. Wij hebben u niet laten sterven.''

Dit is een boek met diep-treurigen ondergrond maar vol van

de „eigentümlich schollenechter Art", welke Marie Diers beroemd heeft gemaakt.

Die nicht Sterben dürfen verscheen in 1911 en wordt nog steeds met *Die Briefe des alten Josias Koppen* voor het fijnste, diepzinnigste en meest karakteristieke gehouden van al het werk van Marie Diers. Wij verblijden ons dat de uitgever thans door een Nederlandsche vertaling den lezerskring heeft uitgebreid.

M. B. P.

Dumas (Alexander). De Corsikaansche Broeders. J. Philip Kruseman, 's Gravenhage.

Dumas père, met zijn 250 romans, staat op den Index met het omnes-verbod achter zijn naam sinds 1863.

Maar men oordeelt tegenwoordig dat een groot deel van die werken niet valt onder deze algemeene veroordeeling.

Eenige bevoegde schrijvers (auctores probati) ,welke ik kon raadplegen achten ook „Les Frères Corsaires", waarvan wij hier de vertaling aankondigen, niet verboden.

Des te gemakkelijker kan ik mij aansluiten bij dit gevoelen, omdat ik na inspectie van den inhoud van dit boek niets kon vinden dat een andere meening zou wettigen. Of het moest zijn het dubbel duel ... maar bij Calderon duelleeren ze soms tweemaal in ieder tooneel.

A. G.

Duse S. A.). Het Cobra-Mysterie. Detective-Roman. Naar het Zweedsch. Vertaling van H. M. J. Bok. W. de Haan, Utrecht.

Een mysterieuze vergiftigings-zaak. Duse tracht het geval zoo ingewikkeld mogelijk te maken. Hij brengt er een klit personen bij te pas, die men moeielijk uit elkaar kan houden, hetgeen de lezing niet gemakkelijk maakt.

Overigens mag het den lezer niet als onbescheidenheid of verwaandheid worden aangewreven, indien hij ontdekt dat hij nu en dan scherpzinniger is dan de beroemde speurder.

Verder geen bezwaren tegen deze lectuur.

Gerlo (Ada). De oude Schuld. Mij. voor Goede en Goedkoope Lectuur, Amsterdam.

Magda heeft een verleden. Deze dominee's dochter ging in haar meisjesjaren naar Berlijn om zich te bekwamen als zangeres. In hare onwetendheid wordt ze door een muziekleeraar verleid en keert terug naar huis. De ouders zijn wanhopig in het vooruitzicht der schande, die over hun huis zal komen. Robert, een rijk maar gebrekkig jongmensch, biedt nu aan, het meisje door een huwelijk te redden van de dreigende oneer. Ze huwen in Engeland, en als het kind geboren is en gestorven, zegt Robert dat zijne vrouw vrij is te blijven of te gaan.

Zij bleef uit dankbaarheid en haar leven was stil en gelukkig, zonder verlangen, totdat zij verliefd wordt op een artistieken meubelmaker.

Haar man bemerkt het en wijl hij haar oprecht liefheeft, lijdt hij ontzettend. Hij weet niet dat zijne vrouw besloten is hem trouw te blijven en in een brief den artiest zijn afscheid heeft gegeven en hem haar deerlijk verleden geopenbaard.

Robert heeft inmiddels, vergezeld van zijn trouwen, grimmigen kamerdienaar, onder het voorwendsel van een kuur, maar in werkelijkheid om haar vrij te laten, de vlucht genomen naar Wiesbaden. Zij reist hem na en blijft hem verzorgen terwille der... oude schuld.

Wat zullen wij zeggen van dit boek? Er komen zonder twijfel mooie bladzijden in voor en, gezien het feit dat die menschen los zijn van elke godsdienstige overtuiging, moet men zich nog verwonderen dat zij zoo sterk staan tegenover de verleiding. Voor volwassenen zal ik dit boek niet afkeuren, maar ik verwonder mij toch hoe Mejuffrouw Gerlo verleden jaar in eene lezing kon afgeven op eene andere schrijfster en haar zedelijke en opvoedende werken niet durfde aanvaarden als weldoende lectuur.

Of houden Annie Salomons en Ada Gerlo er andere opvattingen op na, naar gelang zij schrijven onder dezen of genen naam?

Het meeste pleizier heb ik persoonlijk beleefd aan de paradoxen, welke Ada haar personen in den mond legt of als opperste hofmeesteres haar lezende gasten voorzet.

,,Een oud schilderij of een antiek beeld, dat je veilig uit den loop zet, in een hoek, — die kunnen in ons moderne leven nog wel een plaats vinden......'' (blz. 62).

,,Vertrouw een vrouw nooit, als ze een overzicht van groote geestesstroomingen moet geven, het is altijd weer haar eigen meening vermenigvuldigd met honderdduizend.'' (blz. 78).

,,De ware sceptici zijn natuurlijk ook sceptisch tegenover hun eigen scepticisme.'' (blz. 79).

,,Een vrouw kan niet erkennen, als ze een baard heeft, en een man niet, als hij bang is voor muizen.'' (blz. 85).

Zoo zijn er van die opvallende gezegden, die telkens weer pakken — en daarnaast cynische opmerkingen, welke den lezer innemen tegen de auteur, omdat zij zoo onvrouwelijk zijn of te vrouwelijk onberedeneerd! A. G.

Heyermans (Herman). Diamantstad. Em. Querido, Amsterdam.

3de of 4de druk van den bekenden realistischen roman van Heyermans, die nooit méér dan realistisch heeft kunnen zijn.

Een boek met felle tendenz evenals zijn ,,Op Hoop van Zegen'',

dus ook met scherpe tegenstellingen van bruutheid en sentimentaliteit.

Gelijk alle tendentieuze realistiek is ook deze een leugen, wijl een verminking van de werkelijkheid. Het licht is afgedekt om toch vooral geen zonnestraal te laten binnendringen, want dat zou schaden aan de tendenz. Alles is berekend op effect en men voelt dat een tooneelschrijver aan het werk is, die vergeet dat in een roman voor den lezer niet zooveel wegvalt als in een spel voor den hoorder. Hij roept te hard. Overigens is dit boek zoo inmens vies, het is genoegzaam bekend, dat men waarlijk niet preutsch behoeft te zijn om het met walging ter zijde te schuiven.

Hoffman (Mevr. A.). Toch Gelukkig. E. J. Bosch, Baarn.

In den tijd van één jaar is Ninette verloofd, bruid, echtgenoote, weduwe en moeder.

In haar dagboek verhaalt zij van haar kortstondig geluk aan de zijde van den edelen dokter, wiens godsdienstige overtuiging en hooge levensopvatting haar, de achttienjarige weduwe, sterk hebben gemaakt om haar droevig lot in heilige berusting te dragen. Het protestantsche tintje verhindert niet dat ook in onze schatting dit een mooi boek is.

Kenis (Paul). De Roman van een Jeugd. Een ondergang in Parijs. L. & J. Brusse, Rotterdam.

Een jongeling meent in zich symptomen te ontdekken van letterkundigheid. Hij gaat dan naar Parijs, de stad, waarop alle provincialen de hoogste verwachting hebben gevestigd voor de verdere ontwikkeling van hun genie. En het loopt radikaal mis.

Aanvankelijk krijgt hij gelegenheid, adressen te schrijven; maar dat tijdperk van bloei is spoedig voorbij.

Dan mag hij kranten leuren, strakjes kolen sjouwen, lugubere werkjes verrichten in het abattoir, totdat hij ten slotte zoo wat mee doet met een dievenbende.

Zijn betere natuur komt echter boven en hij heeft het geluk door zijn ouders met open armen te worden ontvangen.

Enkele bladzijden, waarin de jonge zwerveling op sleeptouw wordt genomen door een publieke vrouw, mogen een gevoeligen lezer wellicht onaangenaam aandoen. Zij passen echter in het kader van dezen „ondergang" en zijn er niet bijgesleept om de geschiedenis pikant te maken. L. v. D.

Mason (A. E. W.). Stroomend Water. Vertaling van Mevrouw Nuys-Posthumus. Jacob van Campen, Amsterdam.

Geruimen tijd geleden liep dit verhaal als feuilleton in het Handelsblad.

De dochter van een gescheiden echtpaar droomde steeds van stroomend water, hetgeen met de plaats harer geboorte in verband schijnt te staan en leverde zoo den titel voor dezen roman.

Deze dochter, Sylvia, leefde eerst bij de moeder, een wuft schepsel, die van het eene hotel naar het andere trok en door alle landen van Europa fladderde. Wij vernemen dat de Paus een decreet heeft uitgevaardigd, waarbij het huwelijk der moeder is ontbonden en verblijden ons over dit groeiend begrip van catholica, wijl de schrijver immers, niet tevreden met een decreet, een algemeen concilie voor dit geval bijeen had kunnen laten roepen.

Enfin, Sylvia bevalt dat zwervend leven niet en zij zoekt haar vader, om het bij hem eens te probeeren. Deze man, eertijds een beroemd bergklimmer, leeft onder een valschen naam en leidt een misdadig leven. De mooie Sylvia tracht hij als lokvogel te gebruiken om onnoozele halzen van hun geld af te helpen. Het meisje roept de hulp in van een kapitein, met wien zij toevallig kennis had gemaakt. Hij wil haar trouwen en zoodoende redden uit de gevaarlijke situatie; zij weigert, uit trotschheid. Later echter roept zij hem weer ter hulp als ze ontdekt dat haar vader iemand naar het leven staat om eene erfenis te bemachtigen.

Nu trouwen ze en ontdekken dat de ontaarde vader met zijn slachtoffer een bergtocht heeft ondernomen, die natuurlijk met den dood van een der klimmers moet eindigen. De kapitein met zijn jonge vrouw begrijpen dat; zij werven vertrouwde gidsen en zetten het paar achterna. Nog juist komen zij op tijd om de misdaad te verijdelen.

Ik vermoed dat iedereen dit romannetje wel verorberen kan zonder nadeelige gevolgen.

Papke (Käthe). Poortstraat 18. Eene Familiegeschiedenis. E. J. Bosch, Baarn.

In den vorm van een romannetje is dit een van die misselijke protestantsche pamfletten, die bij onze niet-Katholieke medeburgers zulke ontstellend verwrongen begrippen over lutherdom en catholiscime bevorderen.

Gelegenheid om te jokken naar hartelust heeft de schrijfster zich overvloedig voorbehouden, want zij laat haar gebeurtenisje ten tijde van Luther het licht zien.

Men zal begrijpen dat wij geen inkt en papier willen verknoeien met eene beoordeeling van al de ezelachtigheden, welke in dit boeksken voorkomen. Het is voldoende, iedereen (werkelijk niet alléén de Katholieken) tegen zulk vod te waarschuwen.

Penning (J.). De Indiaan. Een verhaal uit Suriname. E. J. Bosch, Baarn.

Te specifiek protestantsch om ons te kunnen behagen.

Porter (Eleanor). Geld! Geld! — Uit het Engelsch. Amsterdam.

Stanley Fulton was de vriendelijke bezitter van een veertig millioen dollar. Maar een mensch is nooit tevreden op deze wereld en Stanley liet de gedachte geen rust, wat er na zijn dood met dat goede geld wel gebeuren zou.

Na veel piekeren en peinzen, zeide hij tot zich zelven, dat hij met een beetje overleg een proefje van de toekomst hebben kon.

Om dat te bereiken behoeft hij niets anders te doen dan zijn verre bloedverwanten in Hillerton elk een honderdduizend dollar te vermaken en het gerucht rond te strooien dat hij zelf een lange reis heeft ondernomen.

Zoo gezegd, zoo gedaan.

Onder naam en vermomming van John Smith gaat hij dan naar Hillerton om het spel van nabij gade te slaan.

Geestig vertelt Porter dan het doen en laten der plotseling rijk geworden familieleden, die allen op verschillende wijze hun duiten koesteren of in circulatie brengen.

Stanley Fulton geniet voor zijn geld. En in de goedheid zijns harten trouwt hij „Arme Maggie", een veertigjarige ziel, die heel haar leven zich voor anderen had opgeofferd. Het is een prettig verhaal, dat iedereen waardeeren kan.

Stretton (H.). Door het Oog eener Naald. Uit het Engelsch. E. J. Bosch, Baarn.

Vroom op het godzalige af. Zeer ouderwetsch naar vorm en inhoud. De gansche geschiedenis draait om een testament, dat had moeten vernietigd worden, maar door onachtzaamheid van den erflater niet werd verbrand.

Hier en daar boeit het toch wel en iedereen kan dit verhaal lezen.

Vartinie. Yester. Een Levensgeschiedenis. Naar de Duitsche Bewerking van Elisabeth Franke. E. J. Bosch, Baarn.

Vroom protestantsch verhaal uit de dagen van bloedige vervolging der Armeensche Christenen.

VARIA.

Het eerste werk van R. H. Benson. De bekende bekeerling en schrijver Robert Hugh. Benson is nu sinds ruim zeven jaren gestorven. Zijn stoffelijk overschot is volgens zijn laatsten wil brgraven in den tuin van zijn woning te Buntingford Hare Street House. Deze bezitting is door hem vermaakt aan

den Kardinaal Aartsbisschop om als rusthuis te dienen voor de Geestelijkheid van Westminster.

Een der gasten, Father Purdie, geeft aardige bizonderheden over den te vroeg overleden, eminenten prister. Bijna alles is in dit huis hetzelfde gebleven als toen hij het moest verlaten voor de eeuwigheid. Op de deur van zijn studeerkamer ziet men nog de correspondentie-kaart vastgespeld, waarmede hij verzocht de leeners zijner boeken ze op dezelfde plaats op de plank terug te willen zetten.

Father Purdie deed ook eene „ontdekking". — Hij vond tusschen de boeken een manuscript van Benson, bestaande uit vier bladen blauw briefpapier, waarop Hugh als kleine jongen zijn eerste proeve aflegde van vertelkunst. De bladen waren zorgvuldig saamgenaaid met katoenen garen en in een net bruin-papieren omslag gevat.

In groote, onzekere letters luidt het opschrift: „Robert Hugh Benson, Esqre of upstairs in the nursery pr..." Het afgebroken woord moest zeker *private* beteekenen als een bewijs dat het boekje hém, en hem alléén toebehoorde.

De geschiedenis gaat over Floriance en Edwin (later, meer romantisch, veranderd in Edwyn) en verhaalt hoe een kleine jongen en een klein meisje uit den tuin kwamen, vuiler dan zij gewoon waren, en hoe zij besloten hadden zich te verontschuldigen. De kind-schrijver behandelt hier het probleem van waarheid-spreken. Van alles komt er bij te pas.

Father Purdie, op gevaar af, het verwijt te loopen dat hij in dit kinderlijk verhaal te veel ziet, maakt de opmerking dat Edwin sprekend op den kleinen Hugh gelijkt, een zeer vastberaden ventje, dat weet wat hij wil en zegt waar het op staat.

Tot Floriance preekt hij, vrij van alle sentiment: „Och! bemoei je, als het je belieft, met je eigen zaken" — en tot de jongens, die hem willen overhalen met hen mee te gaan: „Neen, ik wil niet!"

Men kan zich voorstellen hoe Hugh dat zal hebben uitgegalmd. —

Onze Tooneelkunst. De bekende actrice Caroline van Dommelen heeft het tooneel verlaten en gaat buiten wonen in Rijswijk, een dorpje met een vijfhonderd inwoners en zonder spoor- of tramverbinding, in de nabijheid van Woudrichem.

Zij noemt haar heengaan een vlucht, een vlucht tot zelfbehoud.

„O! ik haat de stad! en ik ben bang voor de stad, als voor een verslindend ondier." —

En het tooneel?

„De stad, — het tooneel, — het tooneelbestaan, — o! het zijn de laatste jaren verschrikkingen geworden! Maar het ergste is, dat dit alles zoo ver afstaat van de echte, heilige kunst! Ja, — het is er zelfs vijandig aan! De stad profaneert de kunst, door die

te verlagen, — te exploiteeren; — door ze neer te halen tot het publiek-niveau! De stad verminkt deze gevleugelde godendochter door haar de vleugels uit te rukken; — ze bindt haar de armen, verbrijzelt de onderste ledematen en laat haar zoo over den grond kruipen; en de afschuwelijkse grimassen en de stuiptrekkingen van het zieltoogende vermonsterde wezen noemen ze dan: kunstprestaties. Ze zitten er gnuivend en grinnekend bij, de Vandalen."

Dit is overgenomen uit „Zij" het maandblad, waarin Caroline van Dommelen zich voorstelt verder van haar buitenleven te vertellen.

Vlaamsche Literatuur. Onze lezers kennen de *Bagijnhofsproken* van Thiry en Timmermans; *Het Ventje van Onzen Lieven Heer* in 't Fransch geschreven door Lemonnier (vertaald door Thiry); *De Vertelsels van Yperdamme* van Eugene de Molder; *Het Kindeken Jezus in Vlaanderen* van Felix Timmermans en zoovele andere literaire werken, die allen dat eigenaardige gevoel geven van „iets wat uit den tijd is".

Karel van der Oever (in „Vlaamsche Arbeid") noemt dit de uitbeelding van een „pseudo Vlaanderen" en hij vindt dit een soort literatuur, die door haar „gemaniereerde toestanden, speelgoedachtige uitbeelding, beschrijvingen naar factuur van oud-Vlaamsche schilderijen en Turnhoutsche prentjes" tot verdwijnen is voorbestemd. Het was steeds onze meening. Deze primitivistische primitiefheid kon wel knap zijn in haar fictie; was ook bekoorlijk door hare gemaniereerdheid als van een menuet — maar niet de spontane kunst van een wiens ziel vol is!

Karel van den Oever zegt het klaar en duidelijk: „De „Villes mortes" waren bij hen de strakke conterfeitsels, waarin de Vlaamsche menschen onbewegelijk stonden, omdat ze feitelijk reeds lang „overleden" waren; waar ze levend schenen behielden ze het houterig-kleurig gebaar der poppenkast op den achtergrond van een schilderachtig stadje dat echter „dood" was. Vlaanderen was alleen nog de dooie mummie en een antiquariaat in Europa; hun retrospectieve kunst was niet een gelijkwaardig indenken in Middeleeuwen en Renaissance, naar het „comprendre c'est égaler", maar een decadent, gefingeerd aanvoelen zoodat een historische levens-en tijdswaarde aan de hand van een hersteld, ouder taalmateriaal — als middel tot benadering en expressie — niet bereikt werd: daar vandaan ook werd de oorspronkelijke geest van een werkelijk „Oud-Vlaanderen" psychisch niet weergegeven." —

DE LAATSTE LICHTING.

Wij geven hier een kort oordeel, als spoedige doch voorloopige inlichting, omdat wij van plan zijn op verscheidene dezer boeken uitvoeriger terug te komen.

Boon (Jan). De roode Meidoorn. N.V. de Standaard, Brussel.
Tien bekoorlijke schetsjes, die men iedereen gerust in handen kan geven.

Borel (Henri). Het Schoone Eiland. Een tweede boek van Wijsheid en Schoonheid uit China. P. N. van Kampen, Amsterdam.
Het schoone eiland is Ku-Lang-Soe. Men leest het boek met genoegen; vindt Borel overigens wat al te groot vereerder van Confucius, maar laat zich overigens de schoonheden, die hij ziet, gaarne aanwijzen, wijl hij is een kundig en boeiend Cicerone.

Corelli (Maria). De Geheime Macht (The Secret Power). L. J. Veen, Amsterdam.
Radio-actieve bommen, waarmede men de heele wereld kan vernietigen, radio-acteve kracht, waarmede men een luchtschip drijft; een lichtstraal, die men uitzendt en waarlangs men telefoneert; een stad, de Gouden Stad, waar de echte menschen wonen. 't Is waardelooze fantasmagorie.

Curwood (James Oliver). Nomaden van het Noorden. Nijgh & Van Ditmar, Rotterdam.
Goed en frisch boek voor min of meer volwassenen.

Hartman (J. J.). Beatus ille. Een boek voor Iedereen over Horatius. Tweede Druk. S. C. van Doesburgh, Leiden.
Voor iedereen is wellicht wat overdreven, schoon elken latinist dit boek welkom zal zijn. Want professor Hartman verstaat zeker de kunst om Horatius te vernederlandschen, maar ik geloof toch dat, om hem volkomen te kunnen genieten, een matige kennis van het romeinsche leven onmisbaar is.

Heezen (Ch. van). Het Masker.
Een boek, gelijk ook de andere van dezen schrijver, dat men zorgvuldig uit huis en bibliotheek heeft te weren.

Jaarsma (D. Th.). Het Ontwaken. P. N. van Kampen, Amsterdam.
Eerste deel van een roman, die in 12 deelen voltooid zal zijn. Een Nederlandsche Jean Chrystophe, zou men zeggen. De Roman heeft tot titel Thiss, naam van den hoofdpersoon. Hier wordt beschreven de liefde van Thiss tot de blinde Titia, hun huwelijk en geluk, totdat de jonge vrouw sterft bij het ter wereld brengen van het eerste kind. Voor alle volwassenen geschikt.

Jongh (Sophie de). De Zondagen. P. W. van Kampen, Amsterdam.
Een vreemde moeder. Zij heeft al drie kinderen en dan, ofschoon haar man, een dokter, heel goed voor haar is, wil ze weg. Ze denkt dat ze haar geluk misloopt, het leven is te saai. Op een paar uren afstand gaat ze alleen in een houten huisje wonen. Elken Zondag bezoekt haar een der kinderen.

Tenslotte begrijpt ze, vooral als haar man het plan oppert, te scheiden, dat ze maar weer naar huis moet. Een beetje erg mal!

Landru. Onthulde Geheimen uit zijn Liefdeleven. A. Segboer, 's Gravenhage.

Prikkellectuur van de ellendigste soort. Een uitgever moest zich eigenlijk schamen de ongezonde nieuwsgierigheid omtrent het misdadige leven van zulk een individu wakker te schudden. Wie de uitgave en dus ook de nare speculatie tegenwerkt, zooveel hij kan, doet een gezegend werk.

Rijpma. Bloemlezing uit de Nederlandsche Letteren. J. B. Wolters, Groningen.

Een goede bloemlezing moet niet eenzijdig zijn. Dat is déze echter wel. Onder de dichters en prozaschrijvers onzer letterkunde na '80, komt geen enkele katholiek voor, terwijl er toch genoeg zijn, die hoofden hoog uitsteken boven hier genoemden.

Salsmans (J.). De Index en de Kerkelijke Boekenwetten. N.V. de Standaard, Brussel.

Wij hebben over dit onderwerp, behandeld naar de nieuwe bepalingen van den Codex, onlangs goede commentaren aangekondigd. Ook deze uitgave is uitvoerig en uitmuntend.

Smeding (Alie). Sterke Webben. Brusse, Rotterdam.

Ja, wat zijn eigenlijk de sterke Webben? Een meisje werd gekust door een heertje, die inmiddels naar Engeland is vertrokken, en het meisje is nu met geen enkelen der pretendenten meer tevreden. Zij mokt zoo lang, dat ze waarschijnlijk niemand meer krijgt. Om dit geval wingert drukke beschrijving van allerlei kleine, onbelanrijke gebeurtelijkheden. Deze détailkunst in een stijl van losse notities werkt vermoeiend op den lezer. Maar hinderlijk vooral is de beschrijving van het zwoele zinnenleven, dat zich voortzet tot in de droomen van het meisje. Het boek deugt derhalve niet. De vorm is ook totaal onecht.

CORRESPONDENTIE.

M. W. H. t e R. Wij zijn van plan de in de laatste maanden verschenen dichtbundels bij elkaar in een artikel te bespreken. Het door U genoemde boekje zal daar ook bij zijn.

L. v. d. B. t e H. Het stukje over *Bubu* in het Katholiek Dagblad werd ons toegezonden. De schrijfster is nog maar kort katholiek en ik vermoed dat daarmede haar afwijkend oordeel te verklaren is. De theorie, die zij verdedigt is gevaarlijk en zet de deur open voor allerlei ongerechtigheden. Dat is mijn opinie, die mij niet verhindert eene tegenovergestelde van anderen te eerbiedigen... als ze niet al te bont is.

S. M. t e A. Door een antwoord te geven op uw vraag, zouden wij ons op politiek terrein moeten begeven. Dat doen wij niet uit principe. Wij kunnen echter niet verhelen dat wij het geheel eens zijn met U over het ontactische der propaganda met het kruis op den straatvloer tusschen de woorden: „in dit teeken zult gij overwinnen''. Zoo iets zal meer kwaad dan goed doen. En het kruis behoort niet op den grond, waar iedereen er over loopt! —

DE SLECHTE MEESTERS.

Onder den titel „*Les Mauvais Maîtres*", verscheen eenigen tijd geleden bij Plon te Parijs een verzameling van studiën door Jean Carrère, die wel de aandacht verdienen.

Deze artikelen stonden een twintigtal jaren geleden in *La Revue Hebdomaire*, het bekende, kleine, pittige weekschrift, en wekten toen reeds bijna algemeene verontwaardiging en tegenstand op, omdat zij de grootmeesters der Fransche literatuur van hun voetstuk heetten te wippen, door hen voor te stellen als „slechte meesters," zedenbedervers, aan wie hoofdzakelijk de hedendaagsche verwording der moreele begrippen en de ontreddering der maatschappij was toe te schrijven.

Door omstandigheden werden deze artikelen eerst onlangs gebundeld, nadat de schrijver hen zorgvuldig herzag en aanvulde. Zij hebben intusschen niets van hun actualiteit verloren. Integendeel, de ellendige toestand, waarin de wereld zich thans bevindt heeft de scherpzinnigheid van Carrère in het gelijk gesteld.

Hij behoort klaarblijkelijk niet tot de onzen. Hoewel aan eerbied voor den godsdienst niet tekort schietend — men leze b.v. de rake terechtwijzing aan het adres van Chateaubriand, waarin hij het Christendom tegenover den schrijver van *Le Génie du Christianisme* verdedigt — staat hij beslist niet op katholiek standpunt. Zijn oordeel is daarom des te meer voor ons waard, daar zijn gezond verstand door geen hooger licht bestraald, hem tot dezelfde conclusiën doet komen als die welke door het christelijk geweten altijd zijn voorgestaan, op gevaar van voor duisterling, achterblijver, puritein en wat dies meer zij te worden aangezien.

De schrijvers door Carrère onderhanden genomen zijn juist die, waarop Frankrijk het meest trotsch is; die onaantastbaar hoog werden verheven, en wie te critiseeren een onvergefelijke zonde scheen. Maar Carrère liet zich niet afschrikken door den glans, die deze genieën van den eersten rang omschitterde, door de algemeene bewondering en vereering, waarin zij zich sedert jaren mochten zonnen; hij liet hun gaarne hun onsterfelijken roem, bracht hulde aan hun groote talenten, die hij, vaak meer dan zij verdienen, hoogelijk prijst, maar klaagt hen tevens onverschrokken aan als „slechte meesters" die een noodlottigen

invloed uitoefenden op de mentaliteit van hun lezers en aan wie vele der rampen, waaronder de moderne wereld zucht, te wijten zijn. In zijn voorrede, zegt hij dan ook onomwonden:

— J'entrepends anjourd'hui une tâche dont je ne me dissimule ni la témérété ni les périls. C'est de déterminer quels sont, parmi les grands écrivains et les poètes du dernier siècle, ceux à qui les observateurs attentifs peuvent imputer à bon droit l'état de trouble intellectuel, de lassitude morale et d'inquiétude publique dans lequel tant de jeunes hommes contemporains semblent à la fois se complaire et se lamenter. „On me dira, comme objection première, que d'attribuer à des faiseurs de livres une pareille responsabilité, c'est accorder à la littérature une importance bien au dessus de son rôle. Je répondrai simplement que depuis l'aube des temps historiques jusqu'à nos jours, le seul moyen, que nous ayons de transmettre et de garder d'une génération à l'autre le trésor moral de l'humanité, ces sont les livres.''

Groot is dus de macht van het boek. Beschaving en literatuur zijn onafscheidelijk van elkander, en zoo rust op hen, die hun gedachten uiten in openbaar geschrift een ontzaggelijke verantwoordelijkheid. De ziel, die wij thans bezitten, is als het ware gekneed en gevormd door de dichters, de geschiedschrijvers en de philosofen, die sinds 6000 jaren tot ons spreken en in de ziel der volgende geslachten zal noodwendig iets dringen van hetgeen wij thans schrijven. Zoo zou men van ontroering moeten trillen telkens wanneer men een nieuwe bladzijde schrijft, indien men het diepe bewustzijn had, van de verwarring of het licht, dat men aan de menschheid brengen kan op haar gang door de eeuwen. Maar niet alle soorten van boeken hebben denzelfden invloed en van alle vormen door de menschelijke gedachten aangenomen is de beste en de slechtste, de weldadigste en de meest schrikwekkende, die uitgaat van de werken der verbeelding, in één woord van de „poëzie''.

Wetenschappelijke boeken op elk gebied kunnen tegengesproken worden, hun verderfelijkheid aangetoond door andere geschriften; maar een dichter is de volstrekte meester: heerscht zonder eenige beperking over het gebied, dat hij zich heeft toegeëigend. Hij redeneert niet, hij redetwist niet, hij bewijst niet, hij vindt niet, hij overtuigt ons niet maar verleidt ons, hij dringt in ons zooals een mooi landschap, de spiegeling der zee, de nachtelijke frischheid of de koesterende zonnewarmte ons vervult, hij vervoert ons

zonder dat wij ons tegen hem kunnen verdedigen. Wij zijn gevangen door de bekoring, die van hem uitgaat.

Waarheen te vluchten om ons te bevrijden van de beelden, die hij in ons heeft doen ontstaan? Naar een anderen dichter? Verloren moeite; men weerlegt een heldendicht niet door een ander heldendicht, geen drama door een drama, geen ode door een sonnet. Vandaar komt al het goed en al het kwaad, dat een dichter kan uitwerken. Hij kan in ons het zaad strooien van heldenmoed en van lafheid. Hij is inderdaad onze „meester" indien wij onder meester verstaan dengene, die ons geleidt of ons doet verdwalen ondanks ons zelf. En daarom zijn er „goede en slechte meesters" en daarom ook rust op de dichters zulk een ontzettende verantwoordelijkheid. De „meesters" door Carrère beschuldigd als slechte geleiders en voorlichters der menschheid, zijn t i e n in getal en dragen de meest illustre en ook populaire namen uit de fransche letterkunde der laatste en voorlaatste eeuw. Het zijn: R o u s s e a u, C h a t e a u b r i a n d, B a l z a c, S t e n d h a l, G e o r g e S a n d, M u s s e t, B a u d e l a i r e, F l a u b e r t, V e r l a i n e, Z o l a.

Ongetwijfeld zijn er nog velen, die met evenveel recht onder de slechte meesters kunnen worden genoemd; met alle sympathiën van Carrère kunnen wij ons zeker niet vereenigen, maar eene hooge waarde heeft zijn oordeel, en wij zijn hierin het geheel met hem eens dat het een geestesrichting en theoriën geldt, waartegen wij niet genoeg kunnen waarschuwen hoewel dit geheel in strijd is met de onverdeelde bewondering waarop deze grootheden van de zijde van alle beschaafden en ontwikkelden aanspraak maken. De eerste en misschien grootste der „slechte meesters" door Carrère aangewezen, is de vader der moderne literatuur: Jean Jacques Rousseau. De schrijver spaart hem zijn lof niet, hij vergelijkt hem met niemand minder dan met Dante, wiens treurige levensloop veel overeenkomst met den zijnen vertoont; maar wiens karakter en werk zoo oneindig hooger staan.

„L'un malgré ses passions, ses colères, ses injustices mêmes, porte dans son âme une telle flamme rayonmante et purificatrice, il se dégage de son oeuvre une force si généreuse qu'a l'approcher on devient meilleur et que des peuples entiers ont puisé dans son culte leur courage et leur relèvement.

— L'autre malgré ses élans vers une justice idéale, malgré ses rêves de bonté, malgré son désir de servir les hommes,

laisse dans nos esprits une telle obscurité et dans nos coeurs une telle faiblesse qu'on se trouve en sa compagnie, quelque peu honteux, d'être un homme qu'on découvre, avec lui, toutes les souillures et toutes les paresses de l'humaine nature, et que de la fréquentation de Rousseau on sort diminué, affaibli, hésitant, incapable d'effort, avide de néant, haineux contre la vie.

— Dante en resumé est un génie viril et solaire, sinon le plus parfait, du moins le plus robuste des maîtres bienfaisants. Rousseau, au contraire, est un génie feminin et nocturne, en qui tout n'est que trouble et faiblesse, et il est par son génie même, par son incontestable originalité, le plus pernicieux, le plus influent, le plus malfaisant des mauvais maîtres."

De grootste fout van Rousseau is geweest dat hij de orde en de noodzakelijkheid van het algemeene welzijn opofferde aan zijn eigen buitensporige individualiteit. Hij heeft het anti-sociale, anti-historische beginsel voorop gezet, dat de mensch goed, vrij en gelukkig geboren, bedorven, overheerscht en tegengewerkt wordt door de samenleving, waarvan hij het slachtoffer is. Het was Rousseau, die het eerst ernstig en stellig de noodzakelijkheid der beschaving ontkende en den terugkeer predikte tot het leven volgens de natuur. Waarom werd deze man, die wenschte goed en deugdzaam te zijn, zoo noodlottig door zijn boek en zoo lafhartig in zijn leven?

Met fijne psychologische juistheid bestudeert Carrère dan Rousseau's karakter en komt tot het besluit dat hij aangetast was door een ziekte, die vele zielen gedurende het einde der 18de eeuw en de geheele 19de heeft aangetast n.l. de ziekte van het i k, de naijverige vervuldheid van zijn eigen persoon; Rousseau was een „egomane", die zich verbeeldde, dat het geheele menschdom belang had bij zijn verdrietelijkheden en zijn genoegens. Hij teekent van zich zelf een beeld en beoordeelt alle menschen naar dit beeld, waarin hij zooveel behagen schept. Hij wil de geheele wereld naar dit ideaal hervormen en als hem dit niet gelukt, verklaart hij den oorlog aan de geheele maatschappij.

Niets lijkt hem belangwekkend dan zich zelf. „Weinige menschen, zegt hij, hebben zooveel gezucht als ik, weinigen in hun leven zooveel tranen gestort"; hij zwelgt in zijn verdriet omdat het een genot is. Schreien is hem aangenamer dan strijden. Hij is de lafhartige soldaat, die stilstaat op den weg, zijn wapens

wegwerpt en zijn hoofd in de handen neemt. Hij heeft een nieuwe literatuur geschapen, waarvan wij nog de macht ondergaan. Hij was de vader van het ziekelijke romantisme, die overdreven ziekte van het i k, welke wij in verschillende vormen zullen terugvinden in alle „slechte meesters" der 19de eeuw.

Vreemd zal het zeker velen voorkomen, dat de groote katholieke schrijver François René de Chateaubriand door Carrère gerangschikt wordt onder hen, die hun tijdgenooten en het nageslacht noodlottig beinvloed hebben. En toch heeft hij er goede reden voor. Ook hem beschouwt hij als een der grootste schrijvers van Frankrijk en haalt vol bewondering fragmenten aan uit zijn werken, die in geen andere taal worden overtroffen. De bekoring uitgaande van zijn rijk rythmisch proza, zijn klare, prachtig gebouwde zinnen, is onweerstaanbaar. Aan zijn invloed is de hergeboorte te danken van de echte, klassieke taal, na de ontaarding van de 18de eeuw. Bovendien heeft hij den smaak van het publiek opgeheven en gericht naar de schoonheid der epische onderwerpen en naar de grootheid der hooge gedachten. Hij heeft niets geschreven, dat niet een fiere ziel en ruime gedachtengang verried. Zonder twijfel is hij een edele dichter geweest en toch, ondanks zijn groote hoedanigheden, moet hij onder de slechte meesters worden gerekend.

Wie zijn beroemde werken leest, voelt zich nooit voldaan, zij slepen niet geheel mede en men vraagt zich af waarom onze ziel niet opgaat in zoo veel schoonheid. De reden is eenvoudig, omdat zich tusschen het boek en den lezer altijd een wezen dringt, wiens gedurige tegenwoordigheid belet volledig te genieten van de pracht der beschrijvingen en de diepte der gedachten; en dit wezen is niemand anders dan de schrijver zelf. Overal blijft hij de vicomte de Chateaubriand. Geen oogenblik kan hij zichzelf vergeten; zijn ziekte is de „egomanie", waaraan ook Rousseau leed, die wij i k-z u c h t of i k-z i e k t e zouden kunnen noemen; dat is de groote kwaal der eeuw geworden, waaruit de verveling, de melancholie is ontstaan, de zware wolk drukkend op de geheele 19de eeuwsche literatuur.

„Celui qui est atteint devient la proie d'une idée fixe, cesse de participer au mouvement actif de la vie qui l'entoure, tourne et retourne en lui le mal dont il est infesté et non seulement ne fait rien pour en guérir mais encore s'y complait, à la longue, y cherche et y trouve un charme morbide et se persuade que

son bonheur ou sa gloire est de s'attacher à sa peine et de s'en parer comme d'une élégance supérieure."

En deze zielsziekte, die den wil verlamt en den hartstocht vrij spel geeft, is vooral door Chateaubriand in de mode gebracht. In *Le Génie du Christianisme* wijdt hij een geheel hoofdstuk aan *Le vague des passions* en geeft de schuld van de droefgeestigheid aan het Christendom. Met verontwaardiging komt Carrère tegen deze beschuldiging op en toont aan hoe het Christendom juist een bron is van kracht en aanzetting tot de daad. In zijn *René* heeft hij zichzelf geteekend in zijn ziekelijke ijdelheid en René is hij gebleven in al zijn werken en juist door zijn schitterend talent heeft hij zijn eigen zielsellende weten over te brengen op geheel een nageslacht.

Ook voor Honoré de Balzac koestert Carrère groote bewondering en toch doet hij hem de ernstigste verwijten. Hoe grootsch zijn reusachtige „*Comédie Humaine*" moge zijn, een spiegel der menschheid zooals de schrijver haar bedoelde te geven, is zij niet geworden. Zij verheerlijkt dáár alleen hen, die succes hebben. Uit eigen hersens heeft hij zijn wereld geschapen, nergens verontwaardigt hij zich tegen de brutale roovers en bandieten, door hem bij voorkeur uitgebeeld. Rastignac en Vautrin, die zich omhoog werken en geen gewetensbezwaren kennen, zijn ongetwijfeld zijn lievelingen. Hij heeft het ongelukkige, weerzinwekkende type van den „arrivist" uitgevonden, dat thans onze maatschappij onveilig maakt. Toen eenige jaren geleden zoovelen ongelukkig werden door de oplichterijen der familie Humbert, was er maar één kreet onder het volk: Het zijn helden van Balzac!

Ook Stendhal (Henri Beyle) is een der lievelingen geworden van onze tijdgenooten, ofschoon bij zijn leven zijn werken slechts matigen opgang maakten. Dit is geen wonder, want onze maatschappij van heden is in Stendhal's denkbeelden vastgegroeid, vandaar dat zijn invloed zoo hoogst verderfelijk is. Voor alles was ook hij een groote egoist. Hij verachtte de nederigen en haatte de machtigen. Van jongs af was het zijn grootste genoegen zijn medemenschen te verbitteren en te ergeren. Alle helden, wien hij het leven gaf, zijn egoisten zonder scrupules, bereid alles te ondernemen om zich een uur van genot of heerschappij te verzekeren.

Idealen kennen zij niet. Hij spot met alles wat groot, edel en verheven is, daarom zegt Carrère terecht: „Or, si lourd que

paraît le mot, il y a dans cette corruption voulue des caractères, un véritable crime de la part de Stendhal, et c'est pour nos âmes contemporaines un indice manifeste d'inquiétude, qu'une telle oeuvre ait pu susciter parmi nous de fanatiques admirations."

George Sand, door de al te groote waarde, die zij aan de liefde en den hartstocht toe-kende, voor wie zij onbegrensde vrijheid eischte, heeft ontegenzeggelijk eveneens veel kwaad verricht.

Ah! le mal qu'ont fait de telles oeuvres! le germe de destruction sociale dont elles sont animées? La postérité seule en pourra mesurer les désastres. Nous sommes trop emportés dans le vertige pour n'avoir pas fini par nous y habituer. Et cette oeuvre est continuée par l'armée, sans cesse grossissante, des femmes écrivains.

Aan George Sand heeft Alfred de Musset de groote smart van zijn leven te danken, de smart, die hij gekoesterd, gestreeld, uitgebuit heeft, hij, de hoogbegaafde, wien alles in de wereld eens toelachte en die bestemd scheen een der grootste dichters te worden niet alleen van Frankrijk maar van geheel de wereld. Inplaats daarvan is hij een dichter geworden, die steeds 20 jaar oud bleef en voor wien de liefde een ziekelijke bezetenheid werd, waarmede hij al zijn werken vult. Hij houdt niet op te snikken en te zuchten over zijn verloren lief — alleen omdat de oude mevrouw Sand hem bedrogen en verlaten heeft. ,,C'est la dérision de la misère humaine, c'est le sacrilège de la douleur." En hoevelen helaas! hebben op zijn voorbeeld zich laten medeslepen door hun liefdesmart, waaraan zij te veel waarde hechtten en die hun ongeluk werd.

Charles Baudelaire, hoewel mannelijker dan Musset is ook een slachtoffer geworden van zijn zin tot droomen, die hem alle werklust en -kracht ontnam. Evenals Musset zocht hij zijn troost, toen hij zich zelf begon te verachten om zijn gebrek aan energie en zijn lamlendigheid, in drank en in losbandigheid, den dood aanroepend om hem te verlossen. ,,Aussi le mal dont il est responsable est il immense, Baudelaire a eté, comme Musset, un propagateur de lacheté morale. A eux deux des générations entières doivent de n'avoir pas osé vivre, ou de s'être attardées longtemps dans le néant des rêveries."

Geheel anders is de richting door Gustave Flaubert

aan de geesten gegeven. Carrère vergelijkt hem, den Normandiër, met zijn voorouders, de Noormannen, die eens geheel Westelijk Europa veroverden en toch geen blijvend rijk stichtten, omdat ,,l'existence pour eux n'est tolérable que dans le délire'', en zooals Flaubert zelf bekende, leefde ook hij alleen in ,,le délire'' van zijn scheppingen. Zijn werk, hoe schitterend ook, is ledig en troosteloos gebleven en onheilbrengend. ,,Quel est en effet le vice fondemental de l'oeuvre de Flaubert, vice par quoi, dès sa naissance, elle a èté pernicieuse aux écrivains qui s'en sont impregnées? Ce vice c'est un nihilisme irrémédiable et absolut, c'est la négation de tout effort patient vers un idéal supérieur c'est — disons le mot — la haine violente de la civilisation.''

Ook Paul Verlaine, le pauvre Lélian wordt ernstig ter verantwoording geroepen en bewezen hoe deze zwakkeling, ondanks zijn groot talent, ons geen gids kan zijn ten goede. Helaas! zijn invloed drukt nog ontzenuwend op ons geslacht. Evenals Musset en Baudelaire is hij ,,propagateur de lacheté morale. Il énerve les énergies, tue l'espérance et annihile toute virilité''. De groote dwaling der jongste ziekelijke tijden, het dichterlijke overdreven individualisme is bij hem tot een soort van slaapziekte geworden. ,,C'est le renoncement à toute espèce de lutte, c'est même l'incurie de toute dignité extérieure, c'est en un mot, l'absolue *dechéance* à quoi Verlaine donne dans son oeuvre une magique et pernicieuse beauté.''

Merkwaardig is ook wat Carrère schrijft over Verlaine's z.g. mysticisme. Hoewel hij de oprechtheid van Verlaine's bekeering niet in twijfel trekt, kan hij hem als Christen niet bewonderen. Zijn geloof is niet werkdadig en bepaalt er zich toe te huilen en te jammeren over zijn zonden en zijn zwakheid zonder een oogenblik er aan te denken dat hij op moet staan en strijden tegen zijn hartstochten.

Vandaar dat hij ook zelfs in zijn mooie godsdienstige verzen niets dan willoosheid en slapte vertoont. Het geloof, dat de dichters met geestdrift en geestkracht bezielt, is het eenige levende geloof. Het andere is niets dan koster-gestamel.

De laatste der slechte meesters is Emile Zola. Misschien is de lof, door den criticus aan diens karakter en bedoelingen, toegezwaaid, tamelijk buitensporig. Hij prijst in Zola vooral zijn onafhankelijkheid, zijn minachting voor het oordeel der menschen,

zijn groote eerlijkheid, maar verbergt niet hoe al deze eigenschappen, waarop hij zoo trotsch scheen en die hij in zijn critieken zoo luid verkondigde, geheel in strijd bleken met zijn latere pogingen om een decoratie te bemachtigen, lid der Academie te worden.

Zijn kolossaal werk mist grootheid. Zola is niet, „intelligent", hij kan zich niet op een hoogte plaatsen om de wereld, die hij schilderen wil, te overzien, hij vertoont van haar slechts haar ondeugden en zwakheden. Niets als minderwaardigen heeft hij geteekend. Geen enkelen, werkelijk grooten man, geen edel hart, geen sterke persoonlijkheid, geen held, geen vreugde door zegepraal beloond, geen uitstraling van gezonde levenblijheid. Is dat de balans van onzen tijd? Men belooft ons een wereld, en geeft ons een hospitaal. Waarlijk, wat 'n afschuwelijke onwetendheid of onbegrijpelijke boosheid! En toch, Zola handelt, volgens Carrère, niet met een slechte bedoeling. Zijn fout was dat hij den mensch wilde behandelen als de doode natuur en op hem de wetenschappelijke methoden toepassen van de natuur- en scheikundigen. Hij hechte zich alleen aan de uiterlijkheid, hij daalde niet af in de ziel der menschen, die hij beschreef, en vergat dat het kwaad veel gemakkelijker is waar te nemen dan het goede. De ondeugd spreekt luid en valt in het oog; de deugd zwijgt en gaat onopgemerkt voorbij. Dat Zola de deugd niet vermoed heeft en haar uit zijn werken bande, maakt hem eenzijdig en onvolledig. Het hooge ideaal bleef hem steeds verborgen of liever hij haatte het. Niets vreesde hij meer dan voor idealist door te gaan; daarom is zijn realisme onwaar, hij heeft niet zich zelf durven zijn, hij heeft niet gedurfd zijn vleugels uit te slaan om op te stijgen ten hemel. En van den grooten Zola blijft niets over dan die immense en troebele wereld met zijn gasthuis-miasmen en ziekekamer-lucht en wanhoop, waaruit als een doodelijk vergift zich ontwikkelt het sterk verslappend pessimisme.

Carrère bezit zeker den moed om tegen de afgoden van het oogenblik ten velde te trekken. Veel tegenspraak, bitterheid en ergernis heeft hij ondervonden, doch zijn beweringen zijn niet te weerleggen, daar zij met bewijzen gestaafd worden. Al deze grootmeesters der Fransche letterkunde hebben, juist omdat hun talent zoo groot was, hun stijl zoo schitterend, hun uitbeeldingskunst zoo ongeëvenaard, hun poëzie zoo diep uit de menschelijke ziel gegrepen, op de menschheid een noodlottigen invloed gehad. De treurige, verwarde geestestoestand, waaronder de menschheid

zucht, is vooral te wijten aan deze zwartkijkers, die slechts oogen hadden voor deze aarde en voor zich zelf.

Uit hun werken hebben zij God en den hemel gebannen, vandaar dat hun licht ontbreekt, hoop, geluk en zedelijke kracht, die alleen van boven kunnen komen.

UIT DE OUDE DOOS.

Het blijft altijd aardig eens na te gaan hoe de opvattingen der menschen spoedig worden gewijzigd en wat heden iets ongehoords schijnt, na weinige jaren als de gewoonste zaak ter wereld wordt beschouwd.

Dat geldt op alle gebied en niet het minst op dat der taal.

In den jaargang 1882 van *Noord en Zuid*, het taalkundig tijdschrift, waaraan „hoogleeraren, leeraren en onderwijzers" hun medewerking verleenden, kwam mij toevallig een stukje onder de oogen met het opschrift *Verboden Huwelijken*. Ik laat het ter wille der curiositeit in zijn geheel hier volgen:

Het komt hoe langer hoe meer voor, dat de uitspraak „en deze twee zijn een" wordt toegepast op verbindingen als de volgende:

Gidsartikel, Faustillustratie, Faustouverture, Faustcompositie, Consciencehuldiging, Rubbensalbum, Heinebundel, Schouwburgkwestite, Gaskwestie, enz. enz.

De verbintenissen door deze paren gesloten, zijn in strijd met de Nederlandsche wet en behooren als niet geldig beschouwd te worden.

Is een „artikel in het Tijdschrift de Gids" inderdaad „een Gidsartikel", dan is „een gulden in den zak van mijn vest", een „vestgulden", of zeker een „zakgulden", wel te onderscheiden van een „handgulden" een „doosgulden" een „lagulden" en andere guldens. Als een „album met platen naar schilderijen van Rubbens" een „Rubbensalbum is, dan is een doos met platen uit Italië" ook een „Italiëdoos" en een „zak met aardappelen uit Friesland" ook een „Frieslandzak". Is een „gaskwestie" inderdaad het vraagstuk van het meer of minder wenschelijke of geoorloofde, dat de gemeente zelve het bestuur der gasfabriek op zich neemt, d.i. zelve gas gaat maken, dan kan eene „schouwburgkwestie" moeielijk betrekking hebben op het benoemen eener commissie van toezicht of een voorstel tot vermeerdering van het aantal gaspitten in den schouwburg. Als „eene verzameling van gedichten van Heine" een „Heinebundel" is, wat is dan een „pijlbundel?"

Een lange lijst dezer belachelijke woordkoppelingen, met aanwijzing van het verkeerde, ware zeer gewenscht en in dit tijdschrift bijzonder op zijn plaats." —

Mijne verwondering dat onze landgenooten veertig jaren geleden niet mochten spreken van Gidsartikel, Faustouverture of Schouwburgkwestie,verraste mij zóó dat ik den jaargang doorzocht om een tegenspraak te vinden. Te eerder meende ik die te mogen verwachten, waar deze strenge Aristarch niet zeer gelukkig is in zijn redeneeringen (Italiëdoos; Frieslandzak!)

Maar ik heb geen tegenspraak gevonden, wél bijval!

Eenige maanden later heeft J a n v a n D o r d t het over hetzelfde ,,euvel''. Hij is verontwaardigd:

,,Wat domheid of luiheid doet, kunnen we desnoods onopgemerkt laten, maar de onzinnigste woordkoppelingen, die door eenigen met een zekere mate van overleg worden gevormd en met meer vuur dan verstand verdedigd, moeten ernstig bestreden worden, zal de taal haar zuiverheid niet geheel verliezen en zelfs haar karakter doen verloren gaan.''

En wat later worden voorbeelden gegeven van dat ,,onzinnig woordkoppelen'' als: ,,Leopold-boekjes'' en ,,Leopold-werkjes'', terwijl de verontruste schrijver waarschuwt:

,,De ziekte breidt zich uit en neemt zelfs andere vormen aan. We wachten 't bericht: ,,de brochure-Henkes over de Leopold-boekjes is door de Gidsvoordenonderwijzer-redactie in het December-nummer besproken.''

Deze laatste zin, door J a n v a n D o r d t in sarrende ironie geschreven en gegeven als een voorbeeld van onmogelijk monsterachtige woordkoppelingen, wordt door ons met de grootste kalmte aanvaard en volkomen oirbaar bevonden.

Och neen, een levende taal stoort zich al bitter weinig aan voorschriften van onderwijzers en hoogleeraren; zij groeit uit het volk en haar krachtige vitaliteit doet het enge Procrustes-bed, waarin men haar wilde wringen, uit elkaar springen.

Vluchtig bladerend in datzelfde Maandschrift, ontmoette ik nog, tusschen andere zeer verstandige opmerkingen, eene kritiek van M r. C. B a k e, welker goed recht ik maar niet kan inzien.

Liever echter dan over deze woorden uit te weiden, wil ik hier de aandacht vestigen op een paar uitdrukkingen, die wij herhaaldelijk in onze nieuwsbladen aantreffen. ,,Gisteren werd uit den Binnenamstel het lijk opgehaald van een *fatsoenlijk uitzienden* man, naar gissing 35 jaren oud'' — zoo wordt ons bericht. Met een fatsoenlijk uitzienden man wordt hier klaarblijkelijk een man bedoeld, die er fatsoenlijk uitziet. Nu zegt J a c o b v a n L e n n e p in zijn meermalen aangehaald werkje (Alledaagsche Bokken,

blz. 66), dat een persoon, die ergens in *betrokken* is, daarom nog geen *betrokken* persoon wordt en voegt er bij: Even min zal b.v. een luitenant, die in een geschil *gemengd* is, daarom een *gemengde* luitenant worden; of zou de korrespondent van een dagblad, die *instond* voor de waarheid van een bericht, dat hij gaf, waarom een *instaande korrespondent* zijn?

Van den *fatsoenlijk uitzienden* man geldt, dunkt mij, ongeveer hetzelfde.

Mij dunkt integendeel dat Van Lennep met zijn zoogenaamd analogische voorbeelden handig aan het goochelen is geweest.

Zeer zeker: een persoon, die ergens in betrokken is, noemen wij niet kortweg een *betrokken* persoon, maar wel een *in de zaak betrokken persoon*; een korrespondent, die voor de waarheid van zijn bericht instaat, vermelden wij niet als een *instaanden korrespondent*, maar wel als een *voor de waarheid* van zijn bericht *instaanden* korrespondent.

Zoo is het ook met de voorbeelden die de schrijver uit eigen koker geeft; hij knoeit er lichtelijk mee even als de grappige Van Lennep.

Volgens hem mogen wij ook al niet met rustig geweten spreken van eene onderneming, die *vruchten afwerpt*. Want een boom *draagt* vruchten, maar *werpt* ze niet af.

En tot staving dezer wijsheid wordt een rijmpje aangehaald van N. Beets:

> Een *afgeworpen* vrucht deed eertijds zuchten slaken;
> Zij kon slechts *noodrijp* zijn, doorvreten van een worm,
> Of afgesmeten door een storm!
> Thans schijnt zij iedereen te smaken.

Moet men dan noodwendig denken aan een fruitboom? Er zijn toch ook in de botanie planten bekend, die hun vruchten, zoodra ze rijp zijn, zelfs met een zekere kracht van zich „afwerpen."

Ook Taco de Beer meent wel eens raadseltjes te zien, waar niets te raden valt.

Op een gespannen voet met iemand leven. Rara, wat is dat? Men is of staat *op een goeden voet* met iemand; men leeft *op een grooten voet*, maar zoolang we niet weten, wat *een gespannen* voet beteekent, zullen we verstoken blijven van het genoegen, den zin dezer zoo vaak gebruikte uitdrukking te verstaan.

Is dat nu niet eigenaardig? De Beer heeft geen bezwaar om met iemand op *goeden voet* te staan, terwijl men zich toch

werkelijk wel eens mag afvragen, wat beteekent die goede voet?

Intusschen, wat men bedoelt met *gespannen* voet, kan ieder schermmeester u zeggen, omdat het een van die houdingen is, welke zijne leerlingen al dadelijk moeten aannemen als zij een uitval wagen of weren.

Maar genoeg!

Ik heb eerbied voor allen, die waken over de zuiverheid der taal, indien zij maar niet overdrijven.

Laat hen spotten met de Hagenaars, die naar Leiden zijn *gerezen*, of met de Amsterdammers, die *leggen* in de luie stoelen van Trianon, maar zij mogen een levende taal niet den bloedsomloop afbinden, want dan verdwijnen misschien wel de spatadertjes, maar óók het leven.

KAREL MARTEL.

MARCEL PRÉVOST.

Heel gaarne wil ik voldoen aan uw verzoek [1]), maar ik vraag dan voor mij zelven de vrijheid, wat dieper te mogen ingaan op werk en karakter van den schrijver.

Boven dit opstel moet dan ook niet staan de titel van zijn jongsten roman *Les Don Juanes*, maar liever de naam van den auteur: *Marcel Prévost.*

Gezien de belangstelling, welke in Holland bestaat voor de Fransche literatuur, durf ik niet veronderstellen dat Prévost ten uwent een tamelijk onbekende is; maar wel zou ik wenschen dat het zoo ware.

Waarom? Omdat deze man behoort tot een gilde van schrijvers, dat Frankrijk in het buitenland eene reputatie heeft bezorgd van lichtzinnigheid, die wij als volk in zijn geheel zeer zeker niet verdienen.

Ik ben niet blind voor de fouten van mijn natie, en maak er mij niet boos over als iemand mij wijst op de immoraliteit van ons tooneel en de sexueele koorts van vele romanschrijvers. Maar ik beweer dat daar tegenover een overvloed staat van goede

---

[1]) Wij vroegen onzen Franschen medewerker zijn oordeel over den nieuwen roman van Prevost: *Les Don Juanes*, die hier te lande, naar onze meening, met al te veel bijval ontvangen wordt.

spelen en boeken, die ook als kunstwerk veel hooger aangeslagen moeten worden dan de export-literatuur.

Helaas, hoofdzakelijk door de „litérature d'exportation" kent men ons, behalve dan de fijne „lettrés", gewoonlijk in het buitenland.

En toch, ik ben het onvoorwaardelijk en zonder eenig voorbehoud eens met wat Furet daarover schreef in *La Revue française* van verleden jaar: „ce n'est pas la littérature française, toutes ces comédies, tous ces fonflons et ces romans qui nous représentent comme des maniaques du vice, et nos mères, femmes, filles et soeurs comme de lubriques guenons. C'est de l'ordure qui n'a rien de spécialement français, même si elle porte la firme de l'Académie française."

Zoo is het!

Behoort nu tot dezen, die onzen naam in den vreemde allesbehalve tot eere zijn, ook de schrijver Marcel Prévost?

Als wij ronduit deze vraag bevestigen, zal men wellicht verwonderd zijn; als wij het niet doen, gelooven wij echter aan de waarheid te kort te blijven.

O, ik weet het wel, Prévost heeft zich zelf opgeworpen als moralist; hij schildert de ondeugd om straks te laten zien wat een wroeging en ellende zij na zich sleept.

Zeker, dat doet hij. En dat deed hij reeds sinds zijn jonge jaren en in zijn eerste romans.

Ik heb hier voor mij liggen zijn boek uit 1891, *La Confession d'un Amant*. De schrijver, geboren in 1862, was toen eerst 29 jaren, en zie eens wat een hooge gedachte hij koestert van zijn taak.

Hij heeft met dezen roman meer willen geven dan een „objet de divertissement", „ou qu'un motif de rêves".

„Se distraire, rêver!... tout liseur a conscience de chercher cela dans le roman qu 'il ouvre. Il y cherche encore autre chose, qu'il ignore chercher: comment il faut aimer, comment il faut agir, comment il faut vivre, en un mot. Et la preuve qu'il cherche ces formules de Vie, pourrait-on dire en retournant la phrase célébre de Pascal, c'est qu'il sait infailliblement les trouver. Tous les livres qui ont remué le coeur de l'humanité lui disaient en quelque façon: Voici un chemin que tu peux suivre."

De schoone belofte, welke deze woorden misschien zouden kunnen inhouden, ziet men al dadelijk in het niet verdwijnen, als men bedenkt dat ditzelfde boek werd opgedragen aan Alex-

a n d r e D u m a s fils, die gehuldigd wordt als „moraliste le plus justement écouté.”

Als men nu weet dat deze A l e x a n d r e D u m a s de verheerlijker was in roman en tooneel van de vrije liefde; dat hij een pleidooi schreef ten gunste der echtscheiding, [1]) dat hij er een heimelijk genot in scheen te vinden, menschen van lichte zeden in zijn boeken te laten optreden, dan vermoedt men al zoo ongeveer wat men aan levenswijsheid van M a r c e l P r é v o s t te verwachten heeft.

D u m a s is zijn voorbeeld, en beider „formules de Vie” hebben voor Christenen al even weinig waarde.

Laten wij het openhartiger zeggen: onder den dekmantel van „moraliste laique” schuilt een schrijver, die er lust in heeft het sexueele te schilderen in levendige kleuren. Bijna had ik gezegd in brutale kleuren, maar dat zou verkeerd kunnen worden verstaan. Ruw en liederlijk als Zola is P r é v o s t eigenlijk nooit, maar verlokkelijk, galant, insinueerend en daardoor gevaarlijker. Jules Lemaitre heeft gelijk, als hij zegt: „il y a moins de gros mots que dans les livres de M. Zola, mais je doute parfois qu'il y ait plus de chastelé.” Ik ben al wat verder; ik twijfel heelemaal niet meer. En wie werkelijk nog twijfelen kan, moet wel een weinig „niais” zijn — een onnoozele hals.

C h a r l e s B o u r d o n meent dan ook in duidelijke termen te kunnen zeggen: „M. Prévost ne nous semble pas autre chose que Zola: un pornographe.” —

En als men deze beschuldiging grondt op den inhoud zijner *Demi-Vierges* en een paar andere van hetzelfde gehalte, dan zal men moeilijk in het ongelijk gesteld kunnen worden.

Maar ik voor mij zou liever nog het woord „pervers” gebruiken, sprekend over het oeuvre van Prévost.

Ik zal zeggen waarom. Zola, bijvoorbeeld, beweerde ook dat hij sanitaire bedoelingen had met zijn werk en ik herinner mij dat hij omtrent P o t-B o u i l l e vertelde, geen regel daarvan te hebben geschreven zonder „intention morale”. Maar dezelfde man vroeg zijn vriend Céard om voor hem de „ruwste” uitdrukkingen op te teekenen, welke hij dan wilde gebruiken voor *La*

---

[1]). Voor onze lezers is het wellicht niet overbodig mede te deelen, dat Dumas fils op den Index staat wat betreft zijne romans. Afzonderlijk werd nog veroordeeld *La Question du Divorce* in 1880. R e d. B.

Terre — „pour relever la cuisine de „la Terre"!" En zijn werk draagt grootendeels zoozeer de symptonen van den wellust, waarmede de meest stuitende episoden zijn bedacht en beschreven, dat geen sterveling gelooft aan de heilzame bedoelingen van den schrijver van *Nana* en zooveel andere schaamtelooze geschriften.

Listiger gaat Prévost te werk. Na zijn helden en heldinnen te hebben laten woelen in het slijk, na haarfijn hun uitspattingen te hebben beschreven, laat hij hen berouw gevoelen en hun zonden beweenen. Daarin zit juist het geraffineerde. Zoo wordt de lezer er nog eens aan herinnerd dat die verongelukten volstrekt geen bruten zijn, die zich zoo maar hals over kop in de avonturen hebben gestort. Welneen! menschen, gelijk wij allen, die hebben toegegeven aan wat moeielijk te vermijden was en, daardoor geleerd, hun leven rustiger en bezadigder gaan inrichten. Hun berouw bestaat daarin, dat zij terugdenken aan „les années *chères* et coupables" (ik onderstreep) of aan „les émotions de l'amour égoiste, si affreusement *douces* (ik onderstreep nog eens).

Zoo ligt er over al die zoogenaamde bekeeringen van Prévost een stille ironie, welke een scherpzinnigen lezer het gevoel geven dat hij voor den mal wordt gehouden.

En zoo is het ook geschapen met den laatsten roman *Les Don Juanes*, welk woord geen fransch is, maar door iedereen licht te verstaan.

Evenals de legendaire Don Juan zoeken vier vrouwen de voldoening van hun lagere instincten in lage liefde. De eene wordt bestolen, de andere kruipt in een klooster, een derde doodt zich omdat haar liefde tot een ondergeschikte niet wordt beantwoord, en de vierde komt tot de ontdekking dat de jongeman, die haar opdringerigheid afwijst, haar eigen zoon is. Men ziet, de ondeugd wordt gestraft!!! Maar intusschen heeft Prévost zijn hart weer eens opgehaald aan wellustige uitbeeldingen, en redt zich ten slotte nog als „moraliste"! Het procédé is al te doorzichtig.

— Men vraagt misschien of ook de *Lettres à Françoise*, welke een ongehoord aantal uitgaven beleefden en het meest hebben bijgedragen tot den roem van dezen auteur, ook zulk een hard oordeel verdienen. Ik antwoord: neen.

De drie deeltjes *Lettres à Françoise*, *Lettres à Françoise mariée*,

en *Lettres à Françoise Maman* zijn vrij van die lafheden, welke wij zoo juist den schrijver hebben verweten.

Het zijn geestige en vaak gezonde raadgevingen voor het jonge meisje, de jonggehuwde en de jonge moeder(?), maar voortkomend alleen uit aardsche wijsheid en psychologische waarnemingen.

Achter het deel, dat bestemd is voor de jonge moeder, plaatsen wij bovendien een vraagteeken, omdat Prévost zich hier niet vrij weet te houden van anti-godsdienstige gevoelens.

LUCIEN LAFAGE.

VLUGMAREN.

Zoo nu en dan moest men eens kunnen wegloopen uit deze arme en verdwaasde wereld om weer op zijn verhaal te komen. Het ziet er zoo ongezellig rommelachtig uit, alsof men bezig is met de groote schoonmaak en alles op de verkeerde plaats staat, schots en scheef door elkaar.

Wat een toestanden!

Omnia jam fiunt, fieri quae posse negabam [1]).

Verleden week heb ik mijn kamer laten behangen met roebels, omdat gewoon papier mij te duur was; de „Gedenkschriften van den Kroonprins," waarvoor men mij hier een gulden of zes vroeg, liet ik uit Duitschland komen voor negentig heele centen; maar de twee stukjes der „Ungarische Landes-Sparcassa", die tien jaren geleden mijn eigendom werden voor tweeduizend goede guldens, heb ik ingeruild tegen een tweedehandsch „typewriter."

Het aantal faillisementen wordt allengs hooger dan het geboortencijfer; de industrie gaat ten gronde en de „werknemer" roept om substantieeler loon; de woningnood is nijpend en de metselaar kan er niet komen met zijn hoogleeraars-traktement.

En bij al die ellende dwingt ons de Staat onder het zingen van het lied der versobering en het dichten eener tabakswet, tot protzerig rooken van sigaren „met bandjes."

Eerlijke menschen, die hun medeburgers uit het moeras willen helpen, worden door kwajongens, die te vroeg met vuurwapenen

[1]). Alles wat ik altijd voor onmogelijk had gehouden, geschiedt thans.

mochten omgaan, eenvoudig doodgeschoten; dagblad-directeuren slingeren hun banvloek en krantenschrijvers maken zich nijdig dat zij niet in de gelegenheid worden gesteld de Haagsche Conferentie door hun voorbarig gebabbel in de war te sturen.

Maar het meest ontstellend verschijnsel der algemeene verwarring en moreele verwildering is: dat men ootmoedig en geduldig met Russische bandieten onderhandelt en hen een toon laat aanslaan alsof zij de vervolgde onschuld vertegenwoordigen. Het beleedigd rechtsgevoel der menschheid eischt toch dat de hoofdaanvoerders dier schurken, die zich aan zoo fabelachtige misdaden en gruwelen hebben schuldig gemaakt, vroeg of laat worden opgeknoopt. Maar hoe moet dat dan? Staan de Regeeringen, die thans met hun afgevaardigden op voet van gelijkheid onderhandelen, hoog en vrij genoeg om het vonnis uit te spreken, of wachten zij op de ,,ultima ratio'' van het bloedig mishandelde volk, dat tegen zijn beulen in verzet komt?

Wat 'n wereld en wat een zaligheid als men haar voor een wijle ontvlieden kan in den geest. Maar het is zoo moeielijk!

Ik heb het beproefd en mij opgesloten tusschen oude boeken, in een verlaten bibliotheek, waar geen sterveling ooit den voet zet en de ,,bouquins'' rustig en onbewogen als mummies tegen de wanden staan.

O maakt ze niet wakker, want dan beginnen ze te verhalen van oude tijden, van bloedige oorlogen, van laaiende revoluties, van beestachtige geloofsvervolgingen, van brandstapels en heksenprocessen — van heel de jammerlijke historie der blinde menschheid.

Op bijna elke bladzijde der geschiedenis vlekken de sporen van tranen en bloed en de daden van die zich meester voelen, onverschillig of het volkschen zijn of aristocraten, stinken ten hemel.

Toen heb ik het gouden boeksken der *Navolging Christi* genomen en in een hoeksken mij verborgen.

Maar ik ben niet verder gekomen dan de eerste woorden, waarop mijn oogen vielen:

,,Al gaf de mensch alles wat hij is en heeft, zoo is dit nog niets.

En al deed hij groote boetvaardigheid, zoo is dit nog weinig.

En al leerde hij alle wetenschap, zoo is hij er nog lang niet.

En al had hij groote deugd en een vurige godsvrucht, zoo ontbreekt hem nog veel; namelijk het eenige, wat hem bovenal noodzakelijk is.

En wat is dit? Dat hij na alles verlaten te hebben, ook zich zelven verlaat, zich geheel van zich zelven ontdoet, en niets behoudt van zijn *eigenliefde*."

Als de menschen, die van goeden wille zijn, eens het voornemen maakten en trouw bleven om elken dag een kwartiertje te lezen in dit kostbare boekje van den ouden wijze.

En men dat woordje over de eigenliefde schilderde in elke vergaderzaal van het Vredespaleis.

Mocht het niet passen in den stijl van het gebouw, men bedenke dat het den levensstijl van menschen en volkeren verbeteren kan.

FLANOR.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

De Stem heeft eene studie van Frans Erens over de mystieke Catharina van Emmerich, waarin hij ons zijne voorstelling geeft der samenwerking van haar met den dichter Clemens Brentano.

„Het zal wel nooit geheel zijn op te lossen in hoever Brentano hier heeft ingegrepen, wat den vorm betreft. Zeker is, dat door hun beider samenwerken een monument van visionaire grootheid is ontstaan, gewichtig voor de geheele menschelijke historie en ongeëvenaard in de Duitsche litteratuur niet alleen, maar ook in die van andere volkeren. Hoewel zij de instructie der menschen, de gewone wijze van onderwijs, heeft gemist, hebben de dingen zelf haar den weg van het woord gewezen. Het woord werd tot beeld en de beelden vormden zich tot groepen en deze bewogen zich in zuiver en statig rhythme. Dit doorvoelde de groote dichter Brentano en uit den smeltkroes van zijn dichtersziel kwam het te voorschijn rein en ongedeerd, maar geordend en op reien gezet om den verheven omgang te doen door de wereld der menschelijke gedachte. Zoo was deze wisselwerking geheimzinnig altoos in haar oorsprong, maar volgroeid tot een klaarheid van voorstelling en dichterlijke kracht, zooals wij ze alleen bij Dante kunnen vinden. Doch bij Emmerich was het geen opzettelijk dichten, maar een repetitie, eene nieuw ontstane verdubbelde werkelijkheid. Wij zijn hier in het zuiver rijk des geestes, des geestes ontdaan van alle materie. De zienster neemt hare vaart beginnende in den diepsten nacht der oertijden, dan volgt het verschijnen van den mensch op deze aarde, de aanvang en het opkomen van het aardsch paradijs, dat door de zonde weer weg zweefde als in een wolk naar de ruimte. Dan volgt het zich vermenigvuldigen en het krioelen

der menschen op aarde. De massa's komen aan en vergaan, de geesten van het kwaad, de duivelen, en de geesten van het goede, de engelen, omzweven de volkeren en leiden ze naar het Kwade of voeren ze op tot het Goede, tot den ondergang of de redding. In het centrum harer historiën staat de Verlosser, Jezus Christus, waarheen alles wijst en waarvan alle stralen uitgaan. Het lijden van Christus wordt beschreven met ongewone pracht van voorstelling, steeds eenvoudig in de expressie, de expressie, die alleen noodgedwongen tot uiting komt in de meest volmaakte harmonie. Nooit is er een tendencie waar te nemen in de schriften, die zou aantoonen een neiging tot aandikken; uit de innerlijkheid alleen wellen ze op en uit dat, wat daar achter ligt. Ja, uit den bodem van het onbewuste vloeien de wateren der verbeelding in volheid van mate met den drang van het noodzakelijke. Het overtollige en gewilde is immers de zonde en haar geloof, haar verband met de groote gemeenschap der Katholieke Kerk behoedt haar voor het buitensporige: zij houdt zich streng in de gemeenschap, zij grijpt nergens zelf in en steeds wandelen hare gedachten de gezamenlijke richting. Het individu is bestemd om onder te gaan, maar de gemeenschap, wier bestaan is gegrond op onveranderlijke wetten, is bestemd om voort te leven, zoo lang de mensch de mensch blijft. Doch zoo wordt zij leidster en gids in de millioenen en millioenen wegen en paden der menschelijke historie: zij de eenvoudige, zij het simpele boerenmeisje. De geest van het groote bevliegt den mensch, waar het hem goeddunkt, de geest blaast, waar hij wil. Een ander boerenmeisje leidde immers ook eeuwen te voren haar volk naar de victorie. De kracht gaat uit niet van het uiterlijk door de menschen geëerde, maar van de hier en daar gestrooide zaden der menschelijke substantie.''

,,Haar zielsbestaan bewoog zich alleen door ideeëngang. Brentano deed de daad van het vastleggen in woorden, doch handelde waarschijnlijk als zuiver instrument. Het menschelijk intellect in actie van ideeënstemming moest hier worden geleid, een motor moest optreden, die ze tot zichbaarheid moest brengen. Men kan dus niet zeggen, dat het monument, dat ontstond, het product is van een enkelen menschengeest. Het was dat van een vruchtbare dualiteit. Niet de eerste maal gebeurde dit, immers bij Catharina van Siena had iets dergelijks plaats gevonden. Het zuivere schouwen schijnt iets zoo subtiels, is zoo etherisch, dat het tot een daad niet mag worden verwerkelijkt. Een tweede moet komen om hier de teekens te maken, waardoor het geziene zich kan verspreiden. Doch ook bij een schrijver is er werking van buiten, een werking, die indringt in zijn ziel en dan uit diezelfde menschenziel haar uitgang zoekt en vindt door de daad van het schrijven. Teeken op en de impressie is gedeeltelijk vervlogen, teeken niet op en de impressie blijft geheel onder uw bereik. De artist bevrijdt zich door de daad van het weergeven, en zoo was Anna Catharina geen artiste in de gewone beteekenis van

het woord. Slechts was zij dit in de hoogere acceptie van de evolutioneerende wereldziel. Merkwaardig mag het heeten, ja het meest phenomenale van het geval is het, dat beiden, èn Anna Catharina èn Brentano zoo onberispelijk hunne taak hebben ten uitvoer gebracht. Zij zijn beiden gebleven in den eenvoud der waarheid en ook niet een enkele maal hebben zij die maat van den meest strikten eenvoud overschreden. Eenvoud is het kenmerk van alle groote geesten, maar ook het eenige kenmerk: niet alleen in de litteratuur en kunst, maar ook in de wetenschap. Homerus is eenvoudig en niet minder Pascal en Descartes. De eenvoud is de uiting van den onmiddellijken drang. De verwikkeling is meestal een nutteloos vertoon van geleerdheid, een holle klank, ijdele rhetoriek. Een onderscheid is er tusschen het werk van Anna Catharina en dat van andere mystieke schrijvers, het is het overhand nemen van meer tastbare realiteit. Terwijl bij eene Maria d'Agreda het zuiver abstracte den boventoon heeft, is dat bij Anna Catharina meer met de materieele noties van het leven doortrokken. Zij is pittoresk, zij beschrijft, zij geeft kleur. Zij is m.a.w. meer geëigend voor onzen tijd, die de aanschouwelijkheid der uiterlijke dingen gebruikt om de ideëele te verduidelijken. Dat heeft ook Huysmans zeer goed ingezien, toen hij in zijn merkwaardig boek En Route een zoo lucide en zuivere karakteristiek van haar gaf. En toch Huysmans kende haar alleen uit vertalingen. Hoe zoude zijn bewondering niet zijn gestegen, wanneer hij den Duitschen tekst had voor zich gehad, waarin elk woord adaequaat in waarde der idee en in onberispelijk muzikaal rhythme zijn plaats heeft gevonden in de definitieve rust eener vaste conceptie van schoonheid?"

Wie in aansluiting aan deze beschouwingen een omschrijving wil lezen der Katholieke Mystiek, hij behoeft maar De Beiaard te openen en te lezen het allereerste artikel der Juli-aflevering van de hand van Jos. van Wely O. P.

The Times (lit. sup.) van 29 Juni wijdt een artikel aan *Cyrano de Bergerac*, de held van Edmond Rostand's bekend tooneelspel.

Daar is een werkelijke Cyrano, een der meest schitterende en fantastisch verbeeldingrijke schrijvers uit het midden der zeventiende eeuw; en daar is een legendaire Cyrano, geschapen door Edmond Rostand. Het is een fout geweest van Rostand dat hij zijn Cyrano heeft willen verdedigen tegen de kritiek als een historisch getrouwen Cyrano.

M. Lachèvre in *Le Libertinage au XVIIe Siècle* heeft het historische zorgvuldig uitgezocht. Saviniën de Cyrano was de vierde van zes kinderen uit het huwelijk van Abel de Cyrano en Espèrance Bellenger. Hij werd gedoopt 6 Maart 1619. Hij nam dienst bij de Gasconsche afdeeling der Garde, waar hij zich spoedig onderscheidde als een ongeloofelijk bekwaam duellist.

Hij werd tweemaal gewond en moest zich terugtrekken uit het leger in 1640.

Zijne belangstelling ging nu uit naar de leer van den vrijdenker Cassendi. Eene ziekte ondermijnde hem langzaam, maar hield hem niet af van het schrijven zijner boeken. Bij het verlaten der woning van zijn beschermer den Duc d'Arpajon, werd hij getroffen door een vallend stuk hout, waarbij wellicht boos opzet in het spel was.

Hij stierf in den ouderdom van 35 jaren in 1655, na zich op zijn sterfbed te hebben bekeerd.

Hij was een vrijdenker, afkeerig van alle gezag; la Raison seule est une Reine. Zoo gebeurde het dat hij zich wist los te maken van gangbare opvattingen en soms, in zijne onafhankelijkheid, zuiverder oordeelde dan zijne tijdgenooten, b.v. inzake het geloof aan heksen en toovenaars.

Overigens was C y r a n o een atheist, hetgeen de volgende bladzijde bewijst, die tevens een staal is van onwetenschappelijkheid en valsche filosofie:

Si la créance de Dieu nous était si nécessaire, enfin, si elle nous importait de l'éternité, Dieu lui même ne nous en aurait-il pas infus à tous les lumières aussi claires que la Soleil qui ne se cache à personne? enz.

In zijn leven was de historische Cyrano niet de fijngevoelige mensch, noch de lyrische dichter, noch de groote vaderlander, dien Rostand er van heeft gemaakt. PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Abbing (Justine). Het Verspeelde Leven. Em. Querido, A'dam.

Waarom dat leven verspeeld is, heb ik tot heden niet kunnen begrijpen.

En waarom de dame, die onder haar eigen naam zoo keurig Nederlandsch schrijft, onder haar pseudoniem Abbing zinnen kan schrijven als deze: „ze heeft daar *zonder met* die vriendin al genoeg te stellen" — begrijp ik ook al niet. Maar eigenlijk heb ik, als eenvoudig verslaggever, mijn hoofd daar ook niet over te breken.

Dit is dan het levenslied van Ida, die haar leven heet verspeeld te hebben.

Zij was een achtbaar weeskind en werd door de gestichts-overste als kindermeisje bij een deftige familie geplaatst. Daar geeft ze haar zorgen aan een achterlijk knaapje en als die taak is vervuld, besluit ze krankzinnigen-verpleegster te worden. Marie

Oudhof, eerste verpleegster, uitmuntend door gebrek aan beschaving en een te veel aan arrogantie, neemt haar onder hare bescherming. Marie Oudhof schijnt „la bête noire" der schrijfster en wordt lustig geteekend als karikatuur. Duikt een andere familie op, die Ida gekend heeft toen ze nog in het weeshuis was; zij wil haar medenemen als kinderjuffrouw naar Indië. Door de onhebbelijkheid van een der dochters springt dit plan af.

Eindelijk, als Marie Oudshoorn vast weet dat zij voor geen promotie in aanmerking komt, stelt zij hare vriendin voor, samen een pension te openen voor zenuwlijders. Dat is het einde, waarvan ik het tragische niet vat.

Of moet er iets tusschen de regels worden gelezen wat mij ontgaat? Ik weet het niet en doe er dus het zwijgen toe.

Burroughs (Edgar Rice). Tarzan's Verhalen uit de Tropische Wildernis. Blankewaardt & Schoonhoven, Rijswijk.

We kennen het genre: een drukke film, vol bovenmenschelijke krachtpatserijen. Tarzan, de aapmansch, vecht met tijgers, leeuwen en apen van gigantische afmetingen. Hij wordt verliefd op eene apin, maar begrijpt dat het niet past. En toch, hij moet en zal iets hebben, dat hij kan vertroetelen en waarvoor hij zorgen mag. Dies rooft hij een kind van eene Indiaansche vrouw. Deze gaat naar eene waarzegster, die Tarzan haat, en op haar raad wordt hij overweldigd en gebonden. Maar wat beteekent dat voor hem? Hij weet zich te bevrijden en snelt andere avonturen tegemoet.

Eén zoo'n boek wil men wel eens lezen, maar de schrijver blijft ons achtervolgen met zijne fantasterijen, die feitelijk alle op hetzelfde neerkomen. En nu hangt het ons toch wel een beetje de keel uit. Dat mengsel van aapachtigheid en menschelijkheid is overigens al weinig gemotiveerd. Wij weten immers uit het eerste deel dat Tarzan de zoon is van een mooie Engelsche lady en een honorabelen lord. Na den dood zijner ouders werd hij door apen groot gebracht. Het pleit niet voor hem, dat hij hunne manieren nog niet heeft afgeleerd, sinds hij in Parijs en Londen is geweest en in de fijnste kringen heeft verkeerd. B u r r o u g h s maakt er maar wat van en hij vergeet dat alles zijn grenzen heeft.

Burroughs (Edgar Rice). Bill, de machtige Vechter. Naar de Amerikaansche uitgave bewerkt door W. Roldanus jr. Blankwaardt & Schoonhoven, Rijswijk.

Deze Amerikaansche schrijver heeft met het minder-beschaafde volk de bewondering voor ruwe, brute kracht gemeen. Hij zal meer voelen voor den krachtmensch, die met één slag een olifant in scherven uit elkaar doet spatten, dan voor het fijnste genie. Na Tarzan roept hij Bill Byrne in het leven.

Bill is een „mucker" in Chicago, die men dronken heeft gemaakt en toen geronseld als matroos. Hij slaat en stompt en bokst en doodt als een razende Roeland. Overigens is hij nog zoo kwaad niet, gelijk uit het vervolg der historie blijkt, en steekt hij niet ongunstig af bij den kapitein en de stuurlui van zijn schip, die men liefst met den onparlementairen naam van „ploerten" zou aanduiden.

Deze heeren vallen een plezierjacht aan en nemen de schoone dochter van den eigenaar als gijzelaarster mede. Dat wordt Bill te machtig en met behulp van een goedgezinden passagier, redt hij het meisje uit de handen der kerels. Als millionairsdochter uit een roman, is zij verplicht wat zonderling van keuze te zijn in het object harer liefde. En zoo geschiedt het, dat zij stand, fortuin en alle andere aangename dingen wil opgeven om met Bill te trouwen. Deze is echter niet zoo dom als men zou mogen verwachten en op een handige wijze weet hij het liefelijk schepsel een ander in de armen te schuiven, een man van haar stand. Bill Byrne blijft aldus een vrij man en staat ter beschikking van Burroughs voor verdere avonturen.

Footner (Hubert). De Verborgen Vallei. Utrecht, W. de Haan.

Eene Indiaansche, kind van blanken vader, komt een jongen dokter halen om hem mee te nemen naar een verre streek, waar haar moeder ligt met gebroken arm. De jeugdige medicus wordt in haastig tempo verliefd op het schoone kind, maar zij, gewaarschuwd door ervaring tegen de witte mannen, houdt zich op een afstand.

Op het eind van den tocht wordt hij geblindoekt en gebracht in de nederzetting. Hij volbrengt de operatie en met den blinddoek voor de oogen leidt het meisje hem weer weg. Hoe moedig zij zich zelve ook zoekt te beheerschen, het wordt den jongen man uit hare gedragingen toch vrij duidelijk dat ook zij van hem houdt.

De dokter, die het honorarium voor zijn operatie in zuiver goud bij zich draagt, wordt door een slechtaard aangevallen en zwaar verwond. Ter verpleging opgenomen bij blanken, voelt de dochter des huizes haar hart opengaan voor den armen mishandelde, die bovendien een knappe jongen is, en nu ontstaat er tusschen blank en bruin een soort van jaloezie. Maar de Indiaansche is edelmoedig; zij wil dat de dokter huwt met het blanke meisje en zelve zal zij trouwen met een man van haar ras. Hoe het nu precies afloopt, is niet héél zeker, maar wij zien op de laatste bladzijden de blanke schoone nog steeds liefdevol verplegend aan de sponde van den man. Het zal er dus wel van komen. Het boek is voor volwassenen.

E. (L.) Friesche Jayke. G. J. A. Ruys, Utrecht.

Jayke is het nichtje van den tweeden man van gravin von

Schlippenbach, die het geluk kent een drietal echtgenooten te hebben overleefd. De dame is thans zeventig jaren en het nichtje, uitverkoren om haar gezelschap te houden, telt eerst zeventien lentes. Na drie jaren kan zij het niet meer houden in die eentonige, zonlooze omgeving, steeds alleen met de oude dame.

Een goedige dokter ontdekt haar heimwee naar Friesland en weet de Gravin te overreden het jonge ding eens de wei in te sturen. Maar eenmaal vrij, besluit het meisje niet meer terug te gaan naar den Haag. Door broers en oom wordt dat ten sterkste afgekeurd en Jayke gaat op een kamer wonen in de nabijheid van het dorp, waar haar getrouwde zuster woont. Later als de man dezer zuster, een predikant, naar elders beroepen is, wordt het Jayken te eenzaam en zij doet een poging om weer terug te keeren tot haar verlaten post. Maar dat gaat niet zoo vlot, want tante heeft bezwaren en Jayke haar eischen.

Op dit kritieke oogenblik verschijnt een dominee als reddende engel en vraagt haar ten huwelijk.

Dit alles gebeurde zoo rond en om het jaar 1760. Wat de lectuur betreft, geen enkel voorbehoud.

Glyn (E.). Het Huwelijk van Lady Tancred. A. W. Bruna, Utrecht.

Had dit boek, in navolging van Shakespeare's stuk, niet den titel moeten dragen van ,,De getemde Feeks''?

De benaming ,,feeks'' is echter te onvriendelijk en bovendien onwaar, want de lady is dat alleen in schijn. Een lief, opofferend en goed meisje, dat echter wat schuw en achterdochtig is geworden tegenover de menschen, die zij in haar smartelijke jeugd niet van hun beste zijde heeft leeren kennen. Haar moeder ontvluchtte de echtelijke woning en ging hertrouwen met een goedmoedigen Italiaanschen kwibus, die zich artiest waande omdat hij een beetje met verf kon knoeien.

Armoede is dan ook spoedig troef in het gezin, totdat de zestienjarige dochter zich opoffert en trouwt met een rijken vlegel, die haar bedriegt, en na eenige jaren van schandelijk leven zich in Monaco een kogel door het hoofd jaagt. Nu is zij vrij. Hare moeder is dood. Het ongelukkige stiefbroertje en diens idealistische vader komen ten haren laste. En zelve heeft zij geen geld om te leven.

Een broeder van haar moeder, een jeugdige energieke oom, die over millioenen beschikt, doet haar het voorstel met een berooiden engelschen lord te trouwen. Hij zal haar zoo'n schitterenden uitzet schenken, dat zij van alle zorgen ontheven is en naar artelust voor haar ongelukkig broertje kan zorgen.

Het arme kind meent dat zij nu voor den tweeden keer wordt verkocht en heeft bij voorbaat al een hekel aan haar aanstaanden man, die zich tot zulk een transactie heeft laten overhalen.

Maar hierin vergist zij zich. De jonge lord heeft het voorstel van den oom afgewezen, hij wil niet dat zij van hem een uitzet meekrijgt; hij heeft het jonge vrouwtje lief om haar zelve.

Zij, onkundig van dat gebeuren, veracht en haat hem en slaat hem zelfs in zijn gezicht als hij haar wil naderen. In zijn eergevoel gekwetst roept de fiere Engelschman uit: „ik zal u niet meer als mijn vrouw beschouwen, totdat gij op uw knieën er mij om smeekt.

En dan komen er allerlei verwikkelingen. Hij houdt zich uitwendig koel, maar in zijn hart gloeit aldoor heviger zijne liefde voor deze vrouw. Zij ontdekt hoe nobel hij is; hoe zij hem valsch heeft beoordeeld en wreed behandeld.

Maar ten slotte dreigt de groote ramp. Hij heeft haar gevolgd, zien neerknielen in een achterbuurt bij het sterfbed van haar broertje en hij meent dat het haar kind is, dat zij in het geheim een minnaar heeft. Hij wil weg en ver weg — naar Afrika of Indië; voor haar zal worden gezorgd.

Tenslotte een auto-race; ontmoeting even voor dat de sneltrein vertrekt; verklaring en tot finale: liefdevolle verzoening en omhelzing.

En wat zullen wij zeggen van dit verhaal? Het is romantisch, onwaarschijnlijk (gelijk overigens vele ware geschiedenissen zijn) en van nogal primitieve psychologie.

Maar toch, men leest. Hoe drommels, zal dat afloopen tusschen die twee, vraagt men zich nieuwsgierig af, en men blijft luisteren naar mevrouw of mejuffrouw Glyn totdat zij de twee zielen „gloeiende aaneengesmeed" heeft.

En als wij tot bezinning gekomen zijn, erkennen wij nederig dat we toch eigenlijk nog groote kinderen zijn, die gaarne naar een vertelseltje luisteren.

Ivans. De Eerste Schreden. Uit het Leven van Geoffrey Gill, detective. A. W. Bruna, Utrecht.

Ivans heeft reeds tien deelen geschreven, waarin de koelbloedigheid, de speurzin, „het combinatie- en deductie-vermogen" van G. G. den lezers te bewonderen wordt gegeven. En nu deelt hij ons mede dat „deze merkwaardige man — even groot van ziel als scherp van verstand — het offer is geworden van zijn beroepsplicht". Vrouwe Justitia staat bij het vernemen dezer mare met gebogen hoofd, de Muzen weenen haar oogjes rood en „de wereld is opgeschrikt bij het onverwachte bericht". Bizonderheden bleven ons nog onbekend, maar Ivans deelt reeds mede dat hij spoedig in een nieuw deeltje der G. G.-serie onze rechtmatige nieuwsgierigheid tevreden zal stellen.

In afwachting krijgen wij hier het verhaal van het eerste optreden, wordt ons verteld hoe en onder welke omstandigheden G. G. zijn „eerste schreden" zette op de speurdersbaan.

Hij begint reeds als jongste kantoorbediende, bij gelegenheid dat een zijner patroons dood wordt gevonden met een kogel door het hoofd. Hij ontdekt de daderes en de misdadigheid van zijn kantoorheer. De tweede geschiedenis in dit bandje is getiteld „Het Blauwe Meer" en doet ons getuige zijn van de ontmaskering eens boosaards, die zijn slachtoffers bedwelmt en hun lijk door een luik in het water doet verdwijnen.

Men kent I v a n s nu genoeg en ik behoef dus niets te zeggen over zijn methode, die hier dezelfde is als in al zijn andere boeken. Alleen moet ik ouders waarschuwen, dat zij dit deeltje niet aan kinderen in handen moeten geven, wijl er sprake is van eene verleiding van een jong meisje. Men versta mij wel: er mankeert niets aan dit boek, maar er zijn situaties in de wereld, waarmede de jeugd niet te vroeg kennis behoeft te maken.

Lie (Jonas). Een Slaaf van het Leven. Uit het Noorsch, door Jhr. Op ten Noort.

Een ruig Noorsch verhaal, niet af te keuren, maar om de realistische beschrijvingen hier en daar — wel eenigszins voorbehouden. Verslag: boerin, die als min heeft gediend, ziet haar eigen vaderloozen jongen verguisd en vertrapt.

Zijn zoogbroeder, de zoon van een consul, achtervolgde zelfs zijn meisje. Dat was den lang getergde te veel. In een oogenblik van drift slaat hij den belager dood. Zijn leven heeft hij daardoor vernietigd. De gevangenis is zijn toekomst. En het meisje dat hij lief had, en dat eerst goed hare liefde voor hem voelt ontwaken als hij gevangen is, loopt uit wanhoop in het water en verdrinkt zich.

Dat is alles. Opwekkend is het niet, maar de stroeve taal en sobere verhaaltrant van Lie, maakt er literair iets moois van.

Martel (Tancrède). De Française. Geautoriseerde vertaling door Neyl Stace. J. van Oirschot, Breda.

Het gaat mij aan het hart dat ik het zeggen moet, maar Van Oirschot heeft geen gelukkige keuze. Wat hij uitgeeft is bijna slag op slag een draak.

Of kent hij den smaak van het publiek en heeft hij als handig zakenman maling aan het schoone, en dient hij op wat men lust? Van dat standpunt kunnen wij deze uitgave niet beschouwen, en als criticus weten wij niet anders te doen dan te herhalen: het is een draak.

Jean Fougières, een soldaat van Napoleon, moest in den jare 1808 een boodschap overbrengen naar een der bevelhebbers in Spanje. Hij wordt overvallen, beroofd van zijne papieren en gewond binnengebracht in het kasteel van Markies de Salinas, wiens dochter rouwde om haar verloofde, Juan de Nolles, een slachtoffer der franschen.

Freule Clara trok natuurlijk haar aristocratisch neusje op voor den pottebakkerszoon, die den maarschalksstaf nog maar in zijn ransel droeg. Doch dat zou wel anders worden.

Een troep guerillo's, onder aanvoering van monniken, eischten de uitlevering van den gewonde. Redding was alleen mogelijk als Fougières trouwde met Clara, die het land aan hem heeft. Het is slechts een komedie, maar afdoende om te beslissen over het lot van den krijgsgevangene.

Fougières brengt het ver bij Napoleon en Clara. De keizer overlaadt hem met gunstbewijzen en Clara krijgt hem lief en van den weeromstuit de heele fransche natie, zoodat zij „francaise" genoemd mag worden.

Aan hun geluk zou niets ontbroken hebben, als de doodgewaande verloofde niet opnieuw ten tooneele was verschenen om, aan het hoofd der zwermende monniken, hun in het vaarwater te zitten.

Dat is „des Pudels Kern". Zulke dingen kunnen voorkomen, vooral in den tijd van Napoleon, en wij zouden er vrede mee willen hebben, als deze geschiedenis eenvoudig en sober, desnoods met eenige romantische opgewondenheid hier en daar, was verteld. Maar de heer Martel, van wien wij overigens nooit hoorden, en wiens naam wij ook niet vermochten te ontdekken onder fransche auteurs, maakt het te mal.

Wij zullen niet beweren dat alle pastoors steeds even zachtzinnig zijn, maar wij kunnen moeielijk aannemen dat zij termen gebruiken als: „de duivel hale zijn ziel" en meer van dat soort.

En wat beteekenen die woorden van den pastoor over het huwelijk, alléén voor de Kerk gesloten: „Ik behoef U niet te doen opmerken, dat die handeling, die in uw land volstrekt geen bindende kracht heeft voor de wet, noch het hart, noch den persoon der verbondenen tot iets verbindt...!" 't Is een beetje erg verdacht.

Heel overtuigend is ook niet de bewering van den schrijver dat het meisje, eigenlijk gedwongen te huwen, plotseling en midden in den nacht, een boeket oranje-bloesem draagt.

Nog minder dat zij bestormd werd door deze gedachten: „mocht zij, om te vermijden dat er bloed zou worden vergoten, zich wel onttrekken aan de uitvoering van het meest ontroerende sacrament, van de meest dichterlijke handeling in het leven van een jonge maagd?"

Het is hartverstuikend, maar een beetje dwaas, vooral zoo men bedenkt dat als de man de hand wil kussen, waaraan hij zoo juist een gouden ring heeft geschoven, de lieftallige bruid eene beweging maakt, „die den Olymp zou hebben vernederd", waarop de gegriefde echtgenoot gedurende „niet langer dan eene seconde" purper wordt.

„Het gelaat van den officier werd gedurende niet langer dan eene seconde purperkleurig. Daarop groette hij eerbiedig en trok zich terstond terug, den dood in het hart."

De monniken, waarvan in dit verhaal sprake is en die bekend staan als de bende van San Ignacio, zijn afgevallen priesters, die in monnikspijen langs de wegen zwerven. We zijn immers in Spanje.

En ten slotte nog dit: de vertaler spreekt telkens van „verschooning", waar men „vergeving" zou verwachten. Hij zelf heeft het laatste noodig en zijne vertaling het eerste. De heer Van Oirschot is een ondernemend uitgever, getuige de reclame, die hij maakt voor dit boek. Wij vinden het alleen jammer dat hij zijn energie verspilt om zoo'n onding te plaatsen. Met dezelfde moeite zou hij een mooi boek „er in krijgen" en dan nog den troost hebben iets goeds voor zijn volk te hebben gedaan.

Wij hopen dat hij het spoedig eens beproeve en slagen mag. Zijn ijver verdient succes.

Moerkerken (P. H. van). De Vraag zonder Antwoord. P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam.

Van Moerkerken schreef onder den Verzameltitel: *De Gedachte der Tijden* in de laatste drie jaren een drietal verhalen: *Het Nieuwe Jeruzalem — De Verwildering — In den Lusthof Arkadie*, waarbij zich nu komt aansluiten *De Vraag zonder Antwoord.*

De vraag hooren wij door het heele boek, maar op de laatste bladzijde wordt zij het duidelijkst geformuleerd: „Waarom kan er geen vrede en geluk onder de mensen zijn? Waarom kan de nieuwe wereld niet komen zonder bloed en ellende?"

En hij, die deze vraag stelt (ofschoon zijn eigen gedrag al heel weinig zal hebben bijgedragen tot de hernieuwing dezer wereld) spreekt in zich-zelven:

„Neen, de gedachten van die oproerlingen waren geen hersenschimmen en hun opoffering geen waanzin. Hun bloed zal spreken, al duurt het eeuwen, zoals het bloed van dien gekruisigden jood..." Met dezen gekruisigde bedoelt hij Christus, en met die oproerlingen lieden van verschillend slag en gehalte, wier daden en gedachten in strijd zijn met de gedachte der tijden, waarin zij leven.

Met historische nauwkeurigheid stelt de schrijver ons dadelijk de personen voor, wier lotgevallen hij gaat verhalen, Michiel Arentsz, Isaäk Petersz en Joris Antonisz.

„Michiel Arentsz, wiens moeder was Saartje Govertsdochter, werd geboren den 9den November 1626, gedoopt in de Noorderkerk te Amsterdam en stierf in Januari 1700. Hij behoorde tot de sekte der Labadisten en is twee keer getrouwd geweest; zijn eerste vrouw, Hilletje Pieters, verstiet hij terwille van Agniet Boudewijns, die, evenals hij, bij de volgelingen was van Jean de Labadie.

Het kind uit deze laatste verbintenis stierf jong. Uit zijn wettig

huwelijk had hij een zoon, Govert Michielsz, geboren in 1661 en later boekverkoper aan het Damrak.

Govert Michielsz. overleefde zijn enig kind, Peter Govertsz, die reeds in 1723 overleed. Hij leidde zijn jongsten kleinzoon, Antonius Petersz., geboren in 1720, gestorven in 1800, in de boekenzaak op; den oudsten, Isaäk, geboren in 1714, gestorven in 1785, liet hij studeren voor chirurgijn.

Aan Antonius Petersz., gehuwd met Elisabeth Adriaans, werd den 5den September 1762 in de bedstede van de bovenachterkamer een zoon geboren, die twee dagen later in de Oude Kerk werd gedoopt met den naam Joris, volgens traditie, afkomstig van een verren voorvader".

De drie personen uit dit geslacht, wier lotgevallen ons worden verteld, hebben allen de neiging ongebaande wegen te gaan, maar als het er op aankomt te aarzelen en stil te blijven staan.

De eerste laat vrouw en kinderen achter om godsdienstige dweepers na te loopen en komt tenslotte terecht in de communistische kolonie van den afvalligen priester de Labadie. Hij neemt een nieuwe vrouw en in den aanvang gaat alles goed. Doch als hij oud is geworden, komt hij tot de ontdekking dat het niet pluis is met die communistische belangloosheid; hij begrijpt wat onrecht hij zijn wettige vrouw en kinderen heeft aangedaan en wordt door zijn volwassen zoon teruggehaald. Zijne vrouw is pas begraven, en ontgoocheld begint de grijsaard een nieuw leven. „Hij was tevreden met een eenvoudig maal, bad het Onze Vader, en luisterde nimmer naar de gesprekken over de gebeurtenissen van de wereld daarbuiten; die voor hem geen werkelijkheid meer was."

Zijn kleinzoon Isaäk studeerde als zijn grootvader in de medicijnen, doch daar hij weinig praktijk kreeg, had hij tijd in overvloed om te mediteeren over de ongelijkheid in deze wereld.

Aan een aristocratisch juffertje zegt hij zijne bevreemding „dat in de maatschappij, die gebouwd heette te zijn op de leer van Christus' Evangelie, een groot deel der mensen als verworpenen zijn leven voortsleepte en een klein deel zorgeloos genoot in overvloedige weelde. Daartussen arbeidde er een ander deel, de stille burgers, benijd door de arme menigte, geminacht door de deftige regenten..."

Als de jongedame hem vraagt of inniger geloof, werkdadiger godsdienst de wereld niet moet verbeteren — dan antwoordt hij dat daarvan niets te verwachten is — — de „zorg voor de spijs en het kleed moest de samenleving zelve geven." —

Later maakt hij (als toeschouwer) de oproeren mee der Amsterdamsche burgerij en ziet de raddraaiers ophangen. En hij trekt zich terug op zijn armoedig kamertje, eenzamer en ongezonder grübler dan ooit.

Joris Antonisz., zijn neef, heeft twaalf ambachten en dertien ongelukken, en laat zich in de war brengen door de romans van

Richardson, de „sombere gedichten van Ossian" en „het overgevoelige boek Werther" van Goethe en... ook door schaamtelooze prikkellectuur. Hij wordt tooneelspeler, lakei, kelner, adjudant, van een ritmeester, samenzweerder enz. en vlucht, na een medeminnaar te hebben neergeknuppeld, naar Parijs.

Daar woont hij geheime revolutionaire vergaderingen bij en als tenslotte deze vrijheids-deklamatoren zijn gevangen en onthalsd — is hij het, die de vraag stelt, „waarom kan de nieuwe wereld niet komen zonder bloed en ellende?"

Volwassenen, die dit boek lezen, zullen tot de overtuiging komen dat die communistische droomers, welke de schrijver ons voorstelt, niet geheel normaal zijn. In zooverre kan het boek een heilzame werking oefenen en den argwaan levend houden tegen dat soort van lieden, die in troebele tijden telkens te voorschijn komen. De bedoeling van Moerkerken was wellicht anders?

Reeden (Koert van). Het „Derde Oog van Siwah". Indische Roman. A. W. Segboer, Den Haag.

Als ik mij niet vergis, werd in Den Haag verleden jaar een stuk opgevoerd, waarvan de inhoud geheel beantwoordde aan dien van dezen „Indischen roman". — Door de kritiek werd het afgekamd, omdat het zoo'n ratjetoe was — en ik vrees dat om dezelfde reden de roman geen gunstiger lot beschoren zal zijn.

Een groote verdienste is, dat het boek voor niemand behoeft weggestopt te worden.

Vorst Sidi Akru Gamori komt naar Berlijn op zoek naar den dief, die het beeld van Siwah beroofd heeft van zijn kostbaarsten diamant, genoemd „het derde oog van Siwah". Hij wordt geïntroduceerd in de Indische club, wier leden beurtelings vertellen van hun wedervaren met slangenbezweerders, amuletten, toovenaars, en verdere Indische geheimzinnige specialiteiten.

Graaf von Wohlau is het laatst aan het woord en zijn verhaal staat in verband met de verdwijning van den kostbaren diamant. De Indiërs, die hem en zijn vriend Helkron vergezelden, beroofden het beeld — — en stierven een wreeden dood. Von Wohlau kwam tot de bevinding dat „het oog van Siwah" in zijn zak was terecht gekomen en wilde het weggooien. Von Helkron overreedde hem dat niet te doen, maar den volgenden nacht kreeg Von Wohlau eene verschijning en gaf den diamant terug.

Sidi Akru Gamori hoort dat verhaal en denkt het zijne van die verschijning; hij vermoedt, en gelijk later blijkt, terecht, dat Helkron daarbij een handje geholpen heeft en zich over den kostbaren diamant ontfermd. Een zijner dienaren volgt Helkron, doodt hem en brengt den kostbaren steen terug aan den Indischen vorst.

En deze keert tevreden weder naar zijn land met den edelsteen en met eene Europeesche bruid, de zuster van graaf Wohlau.

Het is een rare geschiedenis, maar ten minste proper.

FRANSCH.

Arennes (J). L'Herbe entre les Pierres. Calmann, Paris.

Men heeft zoo vaak beweerd dat een betere kennis van het volk, zou leiden tot beter begrijpen van wat ons nu alleen maar ruw en afstootend lijkt. Ik geloof dat — en zal het niet tegenspreken. Maar is het nu werkelijk noodig af te dalen tot stuitende détails, vooral waar het den omgang der seksen betreft. Deze auteur heeft zich niet voldoende in dit opzicht weten te beperken, zoodat zijn overigens niet onverdienstelijk verhaal, ernstig moet worden voorbehouden.

Barrés (Maurice). Un Jardin sur l'Oronte. Plon, Paris.

Bij Bordeaux en Barrés en zoovele andere Fransche schrijvers, van wie men veronderstellen moet dat zij het goed meenen, vindt men vaak zulke vrije beschrijvingen, laten wij maar gerust zeggen: zulk een zwoel liefdeleven, dat wij hun boeken rekenen te behooren tot de streng voorbehouden lectuur. Zoo is het ook gesteld met deze geschiedenis der Sultane Orionte en den kruisridder Guillaume.

Briand (Charles). Contes pour une Femme.

Het reclamebandje belooft: „de l'esprit, de la tendresse et de la volupté.'' En de schrijver heeft zoo deugdelijk het woord van den uitgever gestand gedaan, dat niet een van deze acht vertellingen door iemand met voldoende zedelijkheidsbegrippen te genieten valt.

Comert (Mary). Mes Images. Stock, Paris.

Beelden uit haar kinderjaren? Dan is dat kinderzieltje al heel erg besmeurd geweest. Het boek van dit meisje, dat vanaf haar jongste jaren droomt van en zoekt naar verboden liefde, is slecht.

Devimeur-Dieudonné (Léone). Colombe blessée.

Het duifje wordt bij vergissing uitgehuwelijkt aan een sperwer, die haar verwondt. Zij vindt een trooster, die haar na eenigen tijd laat zitten en dat beteekent voor haar de dood. Het boek is zéér slecht.

Dodeman (Charles). La Tartane Rouge. Bonne Presse, Paris.

De historie van een gewetenloozen jood en zijn monsterachtige wraak. Zijn vader werd veroordeeld (het verhaal speelt in 1585) als valsche munter tot den brandstapel. De zoon van den jood neemt bloedige wraak: het kleindochtertje worden de oogen uitgestoken, een kind van den rechter wordt ontvoerd, een andere

zoon wordt vervolgd op de meest verschrikkelijke manier. En ten slotte komt alles nog tamelijk goed op de pootjes terecht.

Het is spannend genoeg; toch dunkt mij dat de ,,Bonne Presse'' een betere keuze had kunnen doen.

Flory (Angel). L'Histoire de Janine. Renaiss. du Livre. Calmann, Paris.

Romantische droomerijen van een kostschoolmeisje; verliefdheid op een neef van den aalmoezenier. Huwelijk met een heerschap, dat haar bedriegt. De jonge vrouw valt den neef in de armen. Komt bericht dat haar man is gewond in Marocco en zij laat alles in den steek om hem te gaan verplegen. Het boek is niet beslist verkeerd, maar het is in alle opzichten een prul.

Geniaux (Charles). Une Sultane Marocaine. Delalain, Lille.

Een romantisch geval, maar dat valt tegenwoordig weer in den smaak.

Kapitein Villiers verlieft op een schoone Morokaansche, hetgeen den beste overkomen kan. Hij mag haar wel huwen, maar zij is van hooge geboorte en... hij behoort dus afstand te doen van zijn vaderland... la douce France.

Dat is te veel voor hem. Hij verloochent zijn liefde en wordt krankzinnig. En sinds dwaalt hij door de wildernis, met eerbied bejegend door de inboorlingen, die in een krankzinnige een lieveling plegen te zien van den Grooten Geest! —

Level (Maurice). L'Ombre. Flammarion, Paris.

Een half-gek jongmensch ontdekt dat zijn moeder vóór haar huwelijk, zich liet verleiden. Hij is het kind der zonde. De tegenwoordige echtgenoot heeft den verleider gedood en de zwakzinnige zoon neemt nu, na dertig jaren, wraak — en draait zijn voedstervader den hals om. Het verhaal is van dien aard dat volwassenen het wel kunnen lezen, als zij zich aan een zenuwcrisis willen wagen. Level schijnt talent te bezitten en het is te betreuren dat hij het niet voor dankbaarder werk gebruikt.

Prévost (Marcel). Les Don Juanes.

Onder het voorwendsel van heilzame lessen te geven en af te schrikken van de ondeugd, vindt de schrijver vrijheid de scabreuse avonturen te vertellen van een viertal hysterische vrouwen.

Rachilde. Le grand Saigneur.

Sadistische liefdesavonturen. Het is walgingwekkend en bevestigt nog eens, ofschoon dat niet meer noodig was, het volslagen gebrek aan moraliteit bij Mevrouw Rachilde.

Thierry (A). Le Sourire blessé.

De schrijver heeft moedig gestreden voor zijn vaderland en is gevallen in den krijg. Het is jammer dat men zijne nagedachtenis heeft meenen te huldigen door de uitgave van dit boek over slijkerige liefde.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ELKE MAAND ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

ZIJN DETECTIVE-ROMANS GEVAARLIJK?

Geachte Redactie.

Sinds *Boekenschouw* verscheen in zijn nieuwen vorm, dat is dus zeker reeds een jaar of tien, ben ik een trouwe lezeres en zag steeds naar het verschijnen met verlangen uit. U begrijpt dat ik dan ook wel een weinig teleurgesteld ben als het op den bepaalden datum niet komt. Dit is in den laatsten tijd meermalen gebeurd en het zou heerlijk zijn, indien dat weer anders werd.

Maar dit slechts terloops, want ik wil niet klagen. Mijne bedoeling is eene vraag te stellen, of eigenlijk met iets voor den dag te komen, waaromtrent ik in gevoelen meen te verschillen met uwe Redactie. Mijn stukje is door mij niet gezonden om een plaatsje te vinden in *Eigen Kring*, maar als U de kwestie dáár wilt behandelen, heb ik er niets tegen, dat spreekt vanzelf.

Het gaat om uwe waardeschatting van detective-verhalen. Ik heb eenige van dat soort boeken gelezen en steeds was er sprake van een griezeligen moord of sluwe diefstallen.

Uit de verschillende recensies, die ik lees (vooral in uw Maandschrift) moet ik opmaken dat zulke misdaden in alle detectiveverhalen voorkomen. Te begrijpen is het wel. Waar verondersteld wordt dat een politie-man ingrijpt (en dat is toch een detective), veel moeite en geld besteedt om iets te achterhalen, moet er natuurlijk al iets heel ergs zijn gebeurd, eene misdaad onder geheimzinnige omstandigheden (anders was het niet noodig een beroemden speurder daarvoor te derangeeren, en kon elke gewone veldwachter het zaakje opknappen).

Maar juist dit, naar het schijnt noodzakelijke misdadigerselement maakt voor mij zoo'n detective-roman van twijfelachtige waarde. Er zit zelfs een gevaarlijk kantje aan.

Evenwichtige naturen zullen er niet door uit hun evenwicht worden gebracht en door den geestelijken omgang met die romanschavuiten niet tot misdaden worden verlokt.

Edoch, wie staat er voor in dat de lezers steeds evenwichtige menschen zijn. Hoeveel jongens met hun krachtige passies en teugellooze verbeelding, bewonderen niet den durf van een bandiet en verkneukelen zich in de slimheid, waarmede hij zijne vervolgers om den tuin lijdt? Is daar nu werkelijk geen gevaar in gelegen? Ik heb mij dat al dikwijls afgevraagd, maar hield het probleem stil voor mij zelve.

Waar men anderen anders hoort oordeelen over het algemeen, lijkt het licht iets prententieus met een tegengesteld gevoelen aan te komen.

Nu las ik echter in de ,,Kunst Kroniek'' (2 Juli) van Frits Lapidoth iets, dat zoo volkomen met mijne opvattingen strookt, dat ik toch maar besloten heb uwe meening eens te vragen. Naar aanleiding van detective- en avonturen-romans schrijft Lapidoth:

,,De schrijvers van die avonturen-romans bedoelen uitsluitend den lezer te brengen in een denkbeeldige wereld en hem te boeien door een verhaal van verrassingen.

Deze bedoeling zien ook de uitgevers met groote reputatie in dit werk en daarom verspreiden zij het, volmaakt onbewust dat zij iets doen dat gevaarlijk is voor de moraliteit der jeugdige (en zelfs van de onvoldoend ontwikkelde oudere) lezers.

Zij meenen dat, waar geregeld de onschuld bevrijd, de deugd beloond en de misdaad gestraft wordt, de lektuur niet anders dan opbouwend werken kan. Hierin echter, ben ik het volkomen oneens met hen. Het is jammer dat de verbeelding van duizenden lezers aldoor maar weer wordt geleid naar de Misdaad, dat geleerd wordt hoe men, met weinig kans op ontdekking, een moord of een inbraak met roof kan plegen; maar het is voor zeer veel menschen zelfs uiterst gevaarlijk telkens weer te worden genoopt tot bewondering van de handelwijze der detectiven. Ik acht deze, altijd in idealiseerend licht geplaatste heeren, allergevaarlijkste voorbeelden van plichtsbetrachting en vastberadenheid. Natuurlijk niet in de werkelijkheid, maar in de misdadigers-romans. Immers, zij moeten, wil het verhaal ,,echt'' spannend zijn, list tegenover list, huichelarij tegenover huichelarij en geweld tegenover geweld stellen. Verder uit elke detective een zekeren eerbied voor den misdadiger, dien hij te ontmaskeren heeft. Want hij wordt beheerscht, niet in de eerste plaats door gevoel van afschuw van het kwaad; maar door het jagersinstinct, dat hem den naam ,,speurhond'' heeft bezorgd. In de meeste detective-romans zult ge dit jagersinstinct wel zien uitgedrukt. Het is een met uitersten hartstocht gespeeld spel, dat de detective speelt tegen den misdadiger, voor wien hij veelal bewondering gevoelt. Hoe mooier prooi, hoe mooier jacht! Alle middelen worden als

geoorloofd voorgesteld. In een Engelsch romannetje van Elinor Glyn, óók dezer dagen verschenen, wordt het als heel gewoon beschreven dat een Rus achter de geheimen komt van een manzieke vrouw, door zich te gedragen als haar minnaar, hoewel hij haar verafschuwt. Ik zou een lange lijst kunnen geven van nog andere, zeer bedenkelijke middelen, door verdedigers van de onschuld, detectives en anderen, aangewend om hun doel te bereiken. De lezer komt niet uit de atmosfeer van leugen en bedrog!

Dit is het bezwaar van zedelijken aard tegen de „spannende" verhalen, die den modernen mensch moeten doen vergeten dat hij met den dag armer wordt en dat zijn middelen van bestaan in voortdurend grooter wordend gevaar verkeeren! Er zou troostender lektuur te bedenken zijn!

En dan is er nog het gevaar voor de echte kunst van vertellen.

Waar het publiek aldoor maar weer leest van moord en doodslag, diefstal en roof, van de onmogelijkste avonturen, van listen en lagen, daar moet de vatbaarheid voor zachter indrukken afnemen. Waar een vulgaire sentimentaliteit of gevoelsuitstalling in den avonturen-roman regel is, daar moet het publiek onzuiver gaan voelen. Overprikkeling leidt tot smaakbederf. En, als wij de klacht vernemen dat het publiek voor werk met letterkundige waarde hoe langer, hoe minder belangstelling aan den dag legt, zoodat de uitgevers er al moeielijker toe te bewegen zijn het onder de menschen te brengen, daar moeten wij het euvel voor een deel wijten aan het succes der „boeken van avontuur" door schrijvers, welke door hun phantasie voor een wijle de werkelijkheid dezer tijden doen vergeten."

Wat dunkt U, geachte Redactie, van deze beschouwingen? Ik persoonlijk zou meer nog het gevaar willen zien in het misdadig milieu, waarin de lezer wordt gebracht, dan in het listig of gewelddadig optreden der „speurhonden". Toch valt ook dit niet weg te cijferen. Zoo herinner ik mij uit een van de boeken van Ivans, die overigens zeer matig is in zijn étalage van misdaden, dat zijn detective Gill den gewonden misdadiger uit medelijden laat loopen. Dat is een voorbarige proeve tot reclasseering, waarbij aan het rechtsgevoel niet voldaan is en in de oogen van het publiek de schuld van den schuldige en de boosheid der daad wordt verzwakt.

Hetgeen in deze tijden van de verwildering, die nog een nasleep is van den schandelijken oorlog, gerust vermeden mag worden.

Mijn hoofdgrief blijft evenwel het verkeer met verbeelding en gedachten in de misdadigers-wereld.

Men beweert wel dat het goed is geen struisvogelpolitiek te spelen en de oogen niet te sluiten voor wat er in de wereld omgaat. Diezelfde overweging heeft ons ook de nare, realistische beschrijvingen van *Diamantstad*, van *De Jordaan*, van *De Hel*, van *Bubu de Monteparnasse* e.d. op den hals gehaald.

Bij de avonturen- en detective-romans gaat dat in geen geval op, want de schrijvers fantaseeren er maar op los en hun heele wereld van misdadigers is hun eigen schepping. Gewoonlijk zijn het gewiekste kerels; jongens, die alles wagen; voor dood nog duivel bevreesd, en derhalve helden in hun soort. Dus geïdealiseerde misdadigers.

En men weet hoe gemakkelijk de jeugd en het volk in bewondering geraakt voor krachtmenschen en brutale kerels, die blijken ook nog een beteren kant te hebben.

Overigens meen ik dat de bioscoop ons genoeg leert wat een invloed de avontuurlijke vertooningen op de toeschouwers, of laat het dan zijn op een deel van hen.

En moge nu een verhaal al wat minder indruk maken dan een aanschouwelijke voorstelling, toch blijft het niet zonder invloed. Ik las reeds meermalen een bericht in de dagbladen dat een jeugdig delinquent voor de rechtbank verklaarde, tot zijn daad te zijn gekomen óf door de film óf door boeken. Mij dunkt nu dat die boeken wel niet veel anders hebben kunnen bevatten dan misdadigersgeschiedenissen. Zou het wel?

Mijne redeneeringen zijn misschien niet geheel volgens de kunst, maar ik ben ook maar een vrouw, van wie men beweert dat zij niet „logisch'' zijn. Maar een groot man heeft gezegd dat zij „intuitie'' bezitten, en ik vlei mij dan ten minste intuitief te hebben ingezien, wat ik hier wellicht niet klaar en duidelijk heb kunnen maken, dat namelijk: Detective-romans niet zoo ongevaarlijk zijn als zij lijken.

L. BARTELS-WALDENAAR.

ANTWOORD DER REDACTIE. Neen Mevrouw, in onze Redactie schuilt niemand, die zoo verwaand is, aan de vrouwen de gave der logica te willen ontzeggen.

Waar ter wereld een groote kladderadatsch plaats greep als het resultaat van gederailleerd denken, daar weten wij reeds op voorhand dat er een man aan het werk moet zijn geweest.

De moord op Julius Caesar was alleen mogelijk doordat Brutus en Cassius en de helpende heeren hun geregelden gedachtengang hadden verwrongen, de een uit nijd, de ander uit dweepzucht. En, om nu maar de lange lijst van debacles over te slaan — de menschonteerende oorlog, die Europa aan den rand van den afgrond heeft gebracht, kon alleen uitbreken doordat regeerders en diplomaten en andere deskundigen bij het berekenen der gevolgen van een oorlogsverklaring, de logica zoo onbeschaamd op haar hoofd hebben gezet, dat het goede mensch gedwongen was alles ten ondersteboven te zien.

Doch laat het genoeg zijn, dat wij het vermoeden betreffende ongelijke toewijzing van logica energiek afwijzen. Het zou ook wel heel erg moeielijk zijn om te zeggen hoe het met de verdeeling dezer gave precies gesteld is.

Minder moeielijk achten wij een antwoord op uwe bedenkingen tegen detective-romans.

Wij merken op dat wij nooit geestdriftige bewonderaars zijn geweest van dat genre, ofschoon wij gelooven dat zij over het algemeen minder kwaad zullen doen dan een massa andere ontspanningslectuur, en met name die, waarin liefdesavonturen verwerkt zijn.

Natuurlijk heeft Lapidoth gelijk met te beweren dat door die speurromans de zin voor goede literatuur, voor letterkunst niet wordt bevorderd.

Maar als er geen avonturen-romans zouden bestaan, zou dan de zin voor boeken met werkelijk literaire waarde grooter zijn dan thans? Och neen, het is betrekkelijk maar een klein groepje dat iets geeft om Vondel, Dante, Racine, Goethe en al die oudere grooten. De herhaalde nieuwe uitgaven zullen U niet misleiden, als U bedenkt dat die auteurs voor examens worden bestudeerd en overigens in elke respectabele boekerij behooren te staan, ook al vraagt er niemand naar.

En wat het demoraliseerende betreft van die moordgeschiedenissen en verhalen van bedrog en list — dat gevaar dreigt. Maar ik zou er dadelijk willen bijvoegen, het dreigt toch pas ernstig als iemand verzot raakt op dergelijke lectuur. Eerst als hij geregeld leeft in zoo'n atmosfeer, wordt de moreele fijngevoeligheid wellicht wat afgestompt en bij zwakke karakters is er gevaar voor navolging. Hetgeen echter grootendeels afhangt van den schrijver. Hij heeft het immers volkomen in zijn macht, de spitsboeven zóó voor te stellen, dat niemand er een greintje sympathie voor heeft.

De groote aantrekkingskracht ligt niet in het relaas der misdaden, maar in de onzekerheid hoe het zal afloopen. De nieuwsgierigheid is bij alle roman-lectuur steeds de groote aanporster tot lezen. En omdat de nieuwsgierigheid juist bij detective-romans het meest gespannen wordt gehouden, bestaat het gevaar dat men op zulke lectuur verlekkerd wordt. En dan... ja, dan zijn wij het volkomen eens met Frits Lapidoth. Omdat, gelijk hij zich uitdrukt, „de verbeelding *aldoor maar weer* wordt geleid naar de misdaad" — en de menschen *telkens weer* worden genoopt tot bewondering van de handelwijze der detectiven."

Hij veronderstelt dus ook een *overdreven* lezen, hetgeen zonder twijfel schadelijk moet werken. Ten eerste omdat alle eenzijdigheid verkeerd is, maar bovendien de detective-roman, zelfs in zijn besten vorm, steeds eenigszins verwant is aan de prikkellectuur.

In het nu en dan lezen van zoo'n boek zien wij derhalve geen gevaar, tenzij de kans om verslaafd te raken aan dit ontspanningsmiddel; want dan is er voor jongere „en zelfs onvoldoend ontwikkelde oudere" het grootere gevaar van aldoor te leven in een omgeving van misdaad, bedrog en sluwheid. RED. B

DE LAATSTE LICHTING.

Barbusse (Henri). De Smeekelingen. Roman. Geautoriseerde vertaling van Anna van Gogh-Kaulbach. J. Philip Kruseman, 's Gravenhage.

Ofschoon deze roman op hooger peil staat dan l'Enfer, kunnen wij hem toch niet aanvaarden als bruikbare lectuur om de verwarrende en misleidende theoriën van den schrijver.

Barbusse (H.). Hartsgeheimen. Vertaald door Andries de Rosa. Met 24 houtsneden van Frans Masereel. Em. Querido, Amsterdam.

De hartsgeheimen van Barbusse zijn van dien aard, dat wij er niet naar willen luisteren.

Kellermann (Bernhard). De 9e November. Vertaald door J. Lourens. Em. Querido, Amsterdam.

Een verfilming van het leven in Berlijn onder den oorlog. In snel voorbij trekkende tafereelen, moeielijk dikwijls te volgen vanwege het plotselinge overspringen van het een op het ander. Felle kritiek op de oude generaals en diplomaten, die blijken niet op de hoogte te zijn en door hun rompslomp van paperassen, hun gebrek aan overleg en samenwerking alle actie tot onvruchtbaarheid doemen of erger.

Een boek, dat zeker waarde heeft, en niet het minst als aanklacht tegen de zinnelooze slachterij, welke oorlog heet.

De onverholen vertooning van seksueele uitspattingen maken het echter noodig dit boek ernstig voor te behouden.

Man (Herman de). Aardebanden. P. N. van Kampen, Amsterdam.

Een ongenietbaar boek wegens de gezochtheid van den vorm, de aanstellerigheid der hoofdrol, de flauwe sentimentaliteiten, afgewisseld door noodelooze brutaliteiten.

Montgomery. Rilla van Ingleside. Uit het Engelsch vertaald door Ida Haakman. H. D. Tjeenk Willink, Haarlem.

Een nummer van de „Bij den Haard-serie", dat iedereen in handen kan worden gegeven, maar kans heeft Duitschgezinden te ergeren door de verwijten waarmede dit volk wordt gebombardeerd.

Routhier (A. B.). De Messias. Roman uit den tijd der Verschijning van Gods Zoon op aarde. Naar het Duitsch van G. J. Wienands door J. A. Linssen. Futura, Leiden.

Een mooi boek voor iedereen.

Rung (Otto). De Paradijsvogel. Geautoriseerde Vertaling uit het Deensch door D. Logeman-Van der Willigen. A. W. Sijthoff, Leiden.

Ik meen dat Lapidoth dit boek noemde: „een epos van de amoraliteit

der achterbuurten". Het komt mij echter voor dat er eer nog sprake moet zijn van immoraliteit dan van amoraliteit. Later laten wij van dezen Paradijsvogel wel eens wat meer zien; voorloopig stellen wij ons tevreden met eene afkeuring.

Speckmann (D.). De nieuwe Loohof. Callenbach, Nijkerk.

Een protestantsch boek.

Temple-Thurston. Een Levensweg. Naar het Engelsch door W. J. A. Roldanus, Bruna, Utrecht.

Het boek is ruw en onwaarschijnlijk. Dochter van verleide moeder, wordt gedwongen te huwen met een dronkaard. Loopt weg. Raakt op den breeden weg. Wil met haar kind zich verdrinken, wordt tegengehouden door een fatsoenlijk man, die haar liefheeft. Ernstig voorbehouden.

White (Fred. M.). Het Verbroken Graf. Naar het Engelsch. Futura, Leiden.

Een boeiend verhaal, dat iedereen kan lezen.

Zola (E.). De Verborgenheden van Marseille. Vertaald door Angelica van Hest. Cohen, Amsterdam.

De uitgever neemt dat op onder zijn „boeiende romans". Wij behoeven onze lezers niet te vertellen, waarom het „boeit". En ook niet, dat als Zola roeren gaat in de verborgenheden eener groote havenstad er veel vuil boven komt, dat de lucht benauwd maakt.

CORRESPONDENTIE.

Br. D. Uwe bijdrage moeten wij laten rusten voor een volgend nummer.

J. D. H. te N. Voor familieblad zou ik zeker boven *Je Sais tout* verkiezen *La France Illustrée*. Daar valt nooit iets op aan te merken en de plaatjes zijn uitmuntend en actueel. Prijs voor het buitenland is 50 francs, wat bij den lagen koers niet te duur is voor dit weekblad.

L. H. te Br. U ziet dat wij uw wensch reeds hebben voorkomen en een woordje (voorloopig) hebben gezegd van Kellerman's *De 9e November*.

D. H. te A. Wie Flor de Pascua is weet ik niet. Het is mogelijk dat zijn eigenlijke naam bekend is, maar niet aan ons of onze medewerkers. Als u er achter komt, houden wij ons aanbevolen.

Fr. K. te A. Of er een Nederlandsch boekje bestaat over het biljartspel, weet ik niet. In 't Engelsch zagen wij eenige maanden geleden er een aangekondigd. *Het Groene Laken* van Querido is geen handleiding, meer een soort lyrische beschrijving van spel en spelers.

DMITRI MEREJKOWSKI.

De historische romans van Merejkowski, de derde voorzeker in het drietal van groote russische schrijvers met Dostojewski en Tolstoi, worden veel gelezen en hun schrijver is zeker een wereldberoemdheid geworden. Met alle beroemde mannen heeft hij gemeen dat hij zeer streng beoordeeld is en vaak terecht.

Zijn boeken, waarvan de bekendste zijn *Leonardo da Vinci* de *Antechrist*, *Juliaan de Afvallige*: *de Dood en de Verrijzenis der Goden* hebben een schijn van diepte, waardoor vele oppervlakkigen — en zijn de meeste lezers niet oppervlakkig? — zich laten verleiden om er een wereld van symbolen in te zoeken, waaraan de schrijver wellicht niet eens heeft gedacht.

Eigenlijk hebben zij niets van romans; zij bevatten geen zuivere geschiedenis... maar historie naar de opvatting van Merejkowski, bijgevolg verre van objectief en niet altijd betrouwbaar.

De schrijver bedoelt trouwens niet alleen geschiedenis te geven maar ook philosophie in den vorm van een roman en dit maakt zijn werk gevaarlijk voor hen, die niet geestelijk rijp zijn en geen onafhankelijk oordeel op dit gebied als hun hoogste gave bezitten.

Overigens zijn zijn boeken moeilijk te begrijpen, hun lezing vordert inspanning en een zijner critici paste op hem dit eene woord toe: Hij, dien men niet begrijpen kan.

Zeker is het dat de tijd en de gebeurtenissen zijn boeken meer verstaanbaar hebben gemaakt en op menig duister gedeelte licht hebben geworpen.

Merejkowski werd in 1865 geboren in Petrograd, dat toen nog St. Petersburg heette. Hij heeft altijd van de groote stad aan de Newa gehouden, met haar breede kaden en haar eilanden, maar nog liever waren hem de landschappen van het Zuiden, de golf van Napels, Amalfi en Paestum, de heuvels van Athene en de oevers van den Bosphorus. Hij was een bedeesd, stil kind, dat reeds op zijn 13de jaar verzen maakte. Zijn vader bewonderde hem en bezocht met hem toen hij 15 jaar oud was Dostojewski. — Ik herinner mij, vertelt hij, een kamer met laag plafond; in de vestibule lagen massa's exemplaren van de *Gebroeders Karamazow* verspreid. Het werkkamertje waarin Fedor Mikhailowich zat; was zeer eng, hij was bezig drukproeven te corrigeeren. Al blozend,

verbleekend en stotterend las ik hem mijn arme, naieve verzen voor. Hij luisterde in stilte met slecht bedwongen ongeduld. Wij hadden hem blijkbaar gestoord:

— Zwak, slecht! 't is niets waard, zeide hij eindelijk — om goed te schrijven moet men geleden hebben... geleden!

Ik herinner mij nog den doorschijnenden, doordringenden blik van zijn bleek blauwe oogen toen hij afscheid van mij nam en de hand drukte. Ik zou hem niet meer terugzien en spoedig daarna hoorde ik dat hij gestorven was."

Lang daarna bracht Merejkowski een ander bezoek. In 1904 begaf hij zich naar den ouden Tolstoi, vergezeld door zijn vrouw. „Tolstoi ontving ons zeer vriendelijk. Wij brachten den nacht in zijn huis door en wij spraken lang over godsdienstige onderwerpen.

Bij ons vertrek vestigde hij zijn kleine oogen als van een woudbeer, goedig maar toch angstwekkend, op mij: „En men had mij verzekerd, dat gij niet van mij hield. Ik ben blij te zien, dat er niets van aan is."

Ik voelde toen dat ik in mijn boek *Dostojevsky en Tolstoi* niet geheel rechtvaardig jegens hem was geweest en dat ondanks diepgaande verschillen, Tolstoi mij veel nader stond dan Dostojevsky."

Merejkowski maakte een gewetensvol gebruik van de zoogenaamde documentenromans. Hij vertelt zelf hoe hij vóór dat hij zijn roman *Peter de Groote* schreef de gewoonten en meeningen der verschillende secten persoonlijk bestudeerde. Hij begaf zich naar de dorpen langs de Wolga, waar zich de onzichtbare stad van Kity-yrad bevond. Daar bracht hij den St. Jans-nacht door en ondervroeg er de pelgrims en hoofden van allerlei godsdiensten, die uit geheel Rusland aan de oevers van het meer samenkomen.

Omtrent 1900 begonnen de godsdienstige wijsgeerige samenkomsten door mevrouw Merejkowska op touw gezet: „De Godzoekers." Onder hen waren vele van de uitstekendste geesten der beste Petersburgsche kringen. Zij vormden in het geheel niet een geheim genootschap; toch werden zij vervolgd gedurende de eerste revolutie van 1905—1906. Toen begreep Merejkowski dat de Orthodoxe Kerk van Rusland geen andere opvatting van het Christendom duldde dan de hare, die zoo innig met het Tsarendom verbonden was.

Merejkowski gaf het eerst een bundel symbolische gedichten uit. Zijn verzen schitterden noch door hun nieuwen vorm, noch door zeer oorspronkelijke beelden, maar er liep toch een ader van echte, zuivere poëzie door. Merejkowski verwart de symbolistische literatuur met de decadente, maar, hoe 't ook zij, deze richting verrijkte evenals bij ons de beweging van het jaar '80 de russische letterkunde met een nieuwen woordenschat. Als een der eerste revolutionairen op literair gebied werd Dmitri Merejkowski beschouwd en door velen aangeklaagd.

Zijn talrijke critische studien droegen veel bij tot de vrijmaking der russische letteren. Zijn scherpe blik wist diep te dringen in de persoonlijkheid van hen, wier beeld hij schetste;— Gogol, Dostojewski, Montaigne, Plinius de Jonge werden door hem van alle zijden bestudeerd en hij vertoonde hen, zoowel in hun groote hoedanigheden, als in hun meer middelmatige eigenaardigheden.

't Was vooral in hun tegenstrijdigheden dat Merejkowski zich verdiepte. De antithese is steeds zijn meest geliefd beeld geweest, maar juist door die onderlinge verschillen trachtte hij harmonie en eenheid te bereiken. Deze zelfde zucht tot het zoeken van de uitersten beheerscht geheel het werk van Merejkowski en maakt van hem een levende altijd durende antithese.

Zoo stelt hij de individualistische en antisociale opvatting van Tolstoi tegenover de christelijke idee van solidariteit en verantwoordelijkheid. Zoo verwerpt hij het gezag van den Tsaar-paus, omdat niemand den goddelijke persoon van Christus mag vervangen. Hij is voor de latijnsche beschaving, en tegen het byzantijnsche verval, dat de Slavische volken in den grond bedorven heeft. Daarom ook is hij teruggegaan tot den oorsprong van al het bestaande en vond dien in de meest wonderbare boeken der wereld, de Apocalypsis en het Evangelie. Van dit oogenblik was hij zich zijn zending bewust en begon hij zijn leeraarsambt.

Evenals Tolstoi hield hij er een godsdienst van eigen maaksel op na. Ook hij heeft dien geput uit den Bijbel, het Boek der Boeken. Het groote vraagstuk van alle tijden, het vinden en kennen van God laat hem geen rust, maar hij behandelt het niet zooals zijn geestverwanten in de ziel van het individu doch in het groot, in de beslissende tijdperken van de wereldgeschiedenis.

Eén dezer hoofdmomenten scheen hem toe zich te belichamen in Juliaan den Afvallige, uitgebeeld in *de Dood der Goden*. Later

koos hij als vertegenwoordiger van den Renaissancetijd *de Herrijzenis der Goden, Leonardo da Vinci.* De middeleeuwen waren ten einde, de goden van de heidensche oudheid keerden terug.

Voor het ontwakend Rusland kiest hij als schepper eener nieuwe, door bloed en tranen gekochte beschaving. Peter den Groote, wiens huiveringwekkende methode van den Slaven toegang te geven tot de Westersche cultuur, hij ons uitvoerig verhaalt in den *Antechrist.* Eindelijk bereidt hij een vierden roman voor, waarvan Alexander I de held zal zijn en waarin de strijd tusschen Rusland en West Europa zal worden geschilderd met als gevolg de opname van Rusland in de rij der beschaafde Europeesche Staten.

Het zijn zeer lijvige boeken, die alles behalve tot de uitspanningslectuur behooren, maar toch laten zij zich aangenaam lezen, zoowel om den belangwekkenden inhoud als om den schilderachtigen stijl, die zelfs in vertalingen — vooral in de Fransche — bijna geheel tot zijn recht komt.

Merejkowski werd echter in zijn arbeid gestoord door het groote, ontzettende drama dat zich sedert eenige jaren in Rusland afspeelt en dat al zijn berekeningen en beschouwingen heeft omvergeworpen — het rijk der Bolsjewisten.

Voor hem is dit rijk de regeering van den Antechrist; hij ziet hierin de laatste vleeschwording van den Duivel, de heerschappij van het Beest. Volgens hem zal deze omwenteling zich niet alleen bepalen tot Rusland maar de geheele wereld verwoesten want zij is de ontkenning van alle positieve waarden van het oude Europa, zij is meer godsdienstig dan staatkundig. Er is slechts één middel om haar te overwinnen: Terugkeer tot de dogma's van het Christendom.

Polen heeft het voorbeeld gegeven van wat een volk vermag als het steunt op het christelijk geloof. Meer dan een eeuw lang werd het vervolgd, gekweld, vertreden en gemarteld door Rusland, steeds heeft het door de stem van zijn dichters zijn leed uitgeklaagd en ook het machtige Rusland schreide zijn smart uit door de barden, die den storm aankondigden; en zoo bleven beide volken in hoogeren eerbied vereenigd hoewel zij staatkundig gescheiden waren. Tusschen deze volken, zal volgens Merejkowski het lot van Europa worden beslist. Hij droomt van een algemeene Kerk, die in plaats van het heidensche nationalisme alle volkeren zal vereenigen. Want dit nationalisme is de oorzaak van den

wereldoorlog, den oorlog der vernietiging, die het geheele menschelijke geslacht zal uitroeien.

Geheel Europa heeft zich eens verbonden om Polen te verwurgen — hetgeen pater Gratry deed zeggen dat Europa niet gered kon worden omdat het in staat van doodzonde verkeerde; door zwijgen en lijdelijk toezien zijn de europeesche staten aan deze misdaad medeplichtig geworden, zij dragen er nu de straf van, de giftige zaden uit Rusland overgebracht, zullen haar beschaving aantasten en dooden.

Merejkowski, zooals wij reeds opmerkten, verwacht de redding dus alleen van het Christendom, maar tot nu toe slechts van zijn Christendom. Dat hem echter nog niet helder voor oogen staat. Het verheerlijkt tegelijkertijd de zegepraal van de menschelijke persoonlijkheid en van de goddelijke menschelijkheid. Het raakt tegelijk Tolstoi en Nietzsche. Hij is er dus ver van af, het Christendom te zoeken, daar, waar het alleen de vinden is — in de Kerk door Christus gesticht.

In zijn romans of liever in zijn geschiedkundige beschouwingen toont Merejkowski zich geen vijand der Katholieken maar ook geen vriend. Zijn *Verrijzenis der Goden* verheerlijkt eerder het opkomende heidendom en geeft van de toenmalige Kerkelijke toestanden een zeer eenzijdig en zelfs afkeerwekkend beeld. De opkomst en triomf van het Bolsjewisme en de ondergang van Rusland hebben hem veel geleerd en als zijn vaste overtuiging geldt thans ongetwijfeld het weten dat Europa zijn zending heeft verloochend en daarom in den chaos ondergaat. De terugkeer tot de orde kan niets anders zijn dan de terugkeer tot het Christendom, dat hij eens erkennen moge!

M. SLOOT.

NIEUWERE LITERATUURGESCHIEDENIS. [1]

Zoodra er een nieuwe bundel *Inzichten* van Willem Kloos verschijnt, maak ik mij daarvan meester en zoek de eenzaamheid. Ongestoord wil ik zijn voorlichting genieten en, waar het noodig is, rustig denken over wat hij te zeggen heeft.

---

[1] Willem Kloos: *Letterkundige Inzichten en Vergezichten*. Nieuwe Literatuurgeschiedenis. L. J. Veen, Amsterdam.

K l o o s heeft een achtbaar talent voor repetitor en ik weet dus dat hij met onverwoestbaar geduld in ieder nieuw schriftuur, als het maar eenigszins kan, de lessen der literaire sovjet-menschen van omstreeks '80 zal herhalen. Dat alles is mij nu zoo zoetjes-aan wel bekend, ik lees K l o o s dan ook niet om nog eens te hooren wat hij en zijn makkers, ongeveer een halve eeuw geleden, zich hadden voorgesteld te bereiken. Voor zoover het goed was en blijvende waarde had, zijn wij den genialen man en zijn helpers dankbaar; en wat er onecht en valsch in was, is thans wel uitgezocht en verwijderd. Daar spreken wij niet meer over.

De onhollandsche Hooft en de zéér hollandsche Bredero, de algemeen-menschelijke Vondel en de enge boven-Moerdijksche predikanten; de deftige Gids, die vrijwillig als beul optrad en de kwajongensachtige Braga-menschen, die het toch ernstig meenden; de heroën-cultuur-dragers van tachtig, die epos-achtig konden toornen en de tegenwoordige Hopmannetjes en verheffers van *De* (luide) *Stem*, zij hebben allen iets goeds gedaan. Ook kwaad, en soms meer kwaad dan goed, omdat zij te wild begonnen te wieden en in blinde verbolgenheid de tarwe uitrukten met het onkruid. Maar dat kwam weer terecht. Bezadigder geworden stopten zij de mishandelde plantjes weer stil in den grond, en deden zij het zelf niet, dan onstond er een nieuwe beweging onder de jongeren, die er zich mee bezig ging houden.

Ceci tuera cela; het zal wel zoo moeten zijn. Ik kan mij dan ook niet voorstellen, hoe in een zoogenaamd beschaafde maatschappij, waarin natuurlijk het scalp-jagen verboden is, sommige menschen het zouden uithouden als de „literaire stroomingen" niet bestonden, waarin zij hun vitaliteit kunnen afmatten. Maar als die heeren na een vollen menschenleeftijd nog koppig zitten na te pleiten, dat *hun* „strooming" de ware was en die van '40 niet deugde, dan voel ik steeds neiging dier lieden eerbiedwaardige hoofden zachtjes te strelen en vriendelijk hun toe te voegen: „ja, ja — vadertje — dàt weten we nu wel; maak maar geen slapende honden wakker! Er is geen sterveling meer die zich daarvoor thans nog warm maakt, omdat wij sindsdien alweer een kwart-dozijn andere „stroomingen" hebben aanschouwd."

En zonder belangstelling voor zijn honderd malen gehoorde liefdesverklaring aan zijne Muze van '80, noch voor zijn even vaak vernomen uiteenzetting, hoe hij met haar het huishoudentje der Hollandsche literatuur dacht in te richten, tracht ik onder zijn

Inzichten te ontdekken wat aandacht verdient om de een of andere reden.

Voor ik verslag kan geven van mijn wedervaren, moet ik echter even van mijn schrik bekomen en een oogenblikje rustig gaan zitten vanwege het beven. Op bladzijde 40 van dit boek doet Kloos, onder het voorwendsel van beeldspraak te maken, zoo 'n schrikwekkend spookbeeld verschijnen, dat het den koensten Noordpoolvaarder met verlamming zou hebben geslagen.

Aldus ziet het gevaarte er uit: „Zoo iemand schermt dan met wijsdoende zinnen, grappig zwaar-op-de-handsch van schijnbare geleerdheid, maar als men zijn gedachtengangen rustig op den tand voelt en er al het onnoodige afschrapt om de kern te krijgen, blijken de heeren het steeds over heel iets anders te hebben als juist over het eenige, het psychisch Binnenwezen der dichtkunst, waar het hier om gaat."

Buikspreken gaat ver, en beeldspraak blijkbaar ook.

Gedachten met tanden, erger nog: gedachte*gangen* met tanden — daar is geen dentist ter wereld, die mij zal wijsmaken dat zulke dingen bestaan. Daar is ook geen dichter, die mij ooit kan doen gelooven, dat hij „gedachtengangen" ziet in het beeld van een wezen met tanden en tegelijkertijd in het beeld van nieuwe aardappelen, waarvan men „het onnoodige afschrapt om de kern te krijgen."

Doch dat zijn van die zetfouten, welke ons allen kunnen ontglippen, wanneer het mannetje onder den schedel een oogenblik sluimert.

Maar bedenkelijker wordt het indien de „gedachtengangen" zelf zig-zag gaan loopen als van een, die nog niet weet, welke richting hij uit wil.

Zoo iemand schermt dan met wijsdoende zinnen, grappig zwaar-op-de-handsch van schijnbare geleerdheid, maar als men zijn gedachtengangen rustig op den tand voelt, en er al het onnoodige afschrapt, om de kern te krijgen, blijken de heeren het steeds over heel iets anders te hebben, als juist over het eenige, het psychisch Binnenwezen der dichtkunst, waar het hier om gaat. Want zij redekavelen over de stof der gedichten, en over den invloed, die de stof op het geestesleven der massa oefent, terwijl de eigenlijke kwestie,die boven alles uitsteekt en in vergelijking waarmee alle andere slechts bijzaakjes zijn, n.l. het diepere psychologische proces, van hoe de poëzie geboren wordt, en hoe zij zich omzet in woorden, voor hen niet bestaat, omdat hun gedachte zoo diep niet kan peilen, en dus maar drukjes blijft fladderen om de zakelijke bijkomstigheden van den

buitenkant. Zoo redeneeren ze over allerlei uitloopers en toevalligheden, als ware dat de hoofdzaak, ja, het eenige wat de dichtkunst belangrijk maakt en ter sprake te komen verdient, n.l. over de maatschappelijke omstandigheden, waarin de dichters en hun lezers leven, en de gevolgen van die omstandigheden op de poëzie, en begrijpen niet, dat zulke beschouwingen, hoe kurieus soms om te lezen, toch meer thuis behooren bij de ekonomie, als een der zij-kapelletjes van deze, dan bij de wijsgeerige, literaire kritiek.''

Ik begrijp best wat Kloos bedoelt en gedeeltelijk heeft hij zeker ook gelijk. Om te worden ontroerd door een schoon gedicht van Goethe, behoef ik niet te weten hoe hoog gewoonlijk de rekeningen zijner waschvrouw waren, of hij meer hield van gerookte paling dan van tarbot, hoeveel jaren het precies heeft geduurd voor hij zijn echt met Christiane Vulpius liet wettigen en honderden van dergelijke dinsigheden meer. Maar de reactie tegen deze duitsche pluizer-methode heeft later weer tot een ander uiterste gedreven. En dat is jammer. Want de kennis van de maatschappelijke, huishoudelijke en lichamelijke omstandigheden, waaronder een kunstenaar heeft gewerkt, is niet zelden noodzakelijk tot beter begrip zijner kunst. Zij geven ons juist een kijk *,,op het diepere psychologische proces, van hoe de poezie geboren wordt.''*

Oppervlakkig gedacht, is het voor ons, uit literair opzicht, van bitter weinig belang, te weten dat Felix Timmermans verdoold raakte in den wir-war der theosophie en dat hij eene operatie moest ondergaan, die hem bracht op den rand des grafs. Maar toch, zonder deze wetenschap blijft *Pallieter* voor de helft een onopengesneden boek. Wie zou vermogen door te dringen in de diepten van dat wonderschoone gedicht: *The Hound of Haeven,* indien hem de levensomstandigheden van Thomson ten eenemale verborgen zijn? Hoe licht zou men zonder groote ontroering over menig vers van vader Vondel heenlezen, als men niet wist van zijn schrijnend levensleed, dat hem klagen deed:

De ouders telen 't kind en brengen het groot met smart;
De kleinen treen op 't kleed, de grooten op het hart.

En nu kan men wel zeggen, die kennis verandert niets aan de schoonheid van een gedicht; deze blijft voor en na dezelfde. Objectief ja, maar niet ,,quoad nos''; wij voelen haar beter,

omdat wij op andere wijze van hare echtheid en levensvolheid reeds overtuigd zijn.

Een onzer medewerkers schreef een paar maanden geleden over wijlen Ary Prins en meende, zooals hij zich letterlijk uitdrukte, dat deze geen „blijvertje" zou zijn in onze literatuur. Een liberaal dagblad nam deze sententie over zonder eenig commentaar en ik maakte daaruit op dat zij die uitspraak beschouwde als een curiosum.

Ik voor mij geloof dat het juist gezien en gezegd was. Natuurlijk, Ary Prins zal wel worden bijgezet in den grafkelder van de literatuurhistorische boeken, maar men zal hem daar hoogstwaarschijnlijk vol eerbied met rust laten.

Deze of gene jongeman van een later geslacht, die een proefschrift moet schrijven, moge het werk van Prins zijne aandacht schenken, meer dan een „succes de curiosité" zal deze zonderlinge proza-dichter in de toekomst niet behalen.

Kloos oordeelt er anders over.

Als het aan een oorspronkelijk en ongemeen schrijver, want dat is Prins buiten kijf, niet geoorloofd zou wezen, tot op zekere hoogte zijn eigen uitdrukkingswijze te kiezen, omdat hij dan in strijd komt met de regels, opgesteld door vroegere taal-docenten, waar blijft men dan?

Hola! wat een listiglijk redeneeren! Wie zal het tegenspreken, dat hij gerust *tot op zekere hoogte* zijn eigen uitdrukkingswijze mag kiezen? Daar zijn echter grenzen. En als men eene taal zoo verfomfaait, dat zij in haar wezen wordt aangetast, dan worden de grenzen van het geoorloofde overschreden. Wat Prins aantast zijn niet de regels van vroegere taal-docenten, maar het is de levende taal zelf zooals zij is gegroeid uit innerlijken aanleg.

Kloos maakt het zich waarlijk te gemakkelijk als hij ons met een voorbeeld schaakmat wil zetten.

Herinnert men zich dan niet, dat de Marissen, Mauve en Jozef Israëls, die thans over de geheele wereld beroemd zijn en onder de grootste negentiende-eeuwers worden gerekend, bij hun eerste opkomen met hun nieuwigheden, hier te lande smadelijk uitgelachen werden, en tot onbekwame knoeiers verklaard?

Nu gaan wij mee met het buitenland en stemmen toe, dat die schilders waarlijk groot mogen heeten, terwijl zij hier een veertig à vijftig jaar geleden bijna algemeen werden gelaakt en gehoond. Ik herinner hier maar aan, aan dezen geheelen ommezwaai der meening zoowel van „deskundigen"

als van leeken, in het geval onzer schilders, alleen om te waarschuwen tegen zoo'n dilettanten-vergissing, nu het een onzer beste moderne auteurs betreft. Laat men in plaats van onmiddellijk met een oordeel klaar te staan, dat op niets steunt als op overgeleverde grammatische dogma's, liever eerst eens trachten, om met zijn eigen geestelijk leven en aanvoelingsvermogen thuis te komen in dit prachtige boek. Want ik zou mij zeer moeten vergissen in mijne meening over het oordeelsvermogen van een deel zoowel onzer journalistiek als van het meer ontwikkelde en dus ontoegankelijke publiek, indien niet een aanzienlijk aantal hunner het met mij eens gingen wezen, dat dit boek van Prins op zijn eigen wijze een meesterstuk te heeten verdient.''

Het is begrijpelijk dat men indertijd wat wennen moest aan de nieuwe manier der genoemde schilders; en omdat zij zulks door overdrijving niet onmogelijk maakten, is men er ten slotte ook al spoedig aan gewend. Maar zou Kloos denken dat de kubisten en dadaisten en andere grappenmakers, ooit hun extravaganties als spontane kunst erkend zullen zien?

Zóó erg maakt Ary Prins het niet. Het is zelfs mogelijk uit de verstrooide elementen, die hij geeft, door eigen verbeelding een geheel op te bouwen, dat treft; maar door zijn stijfhoofdig onverbogen laten der werkwoorden en andere hebbelijkheden, welke hij zich tegenover de taal veroorlooft,vervalt hij tot een gebrekkig neger-hollandsch, dat onze bevreemding of ergernis wekt, maar ons schoonheidsgevoel niet aanspreekt.

Ik zal niet ontkennen dat Prins door het herlezen zijner geschriften dadelijk de heerlijkste verbeeldingen kon te voorschijn roepen bij zich zelven. Zeer ernstig blijf ik betwijfelen of hij dat kan bij anderen, zelfs bij Kloos, wanneer zij hem lezen.

Tenminste, de verklaring van dezen bewonderaar, welke ik hier volgen laat, is tamelijk suggestief:

„Ik zeg het nogmaals: ik zou niet graag een boek van een ander lezen, op dezelfde manier geschreven als deze „Heilige Tocht''. Doch dat komt geenszins, omdat deze wijze van stellen per se zou zijn af te keuren, doch uitsluitend omdat de eenige, die haar goed kan toepassen, Ary Prins is, die haar zelf heeft gevonden, en voor wien zij de eenig-juiste vorm is, waarin hij zijn psychisch leven uitbeelden kon.

Kijk er eens aan! Naar den trant van Maris, Mauve en Israëls hebben vele anderen kunnen schilderen en goed werk geleverd. Waarom zou alleen Prins nu kunnen schrijven gelijk hij dat deed? Waarom zou die „gestadige onbepaalde-wijs'' voor hem de „eenig-juiste'' vorm zijn, en voor hem alleen?

Dat zijn nu toch waarlijk maar beweringen in de ruimte!

Neen, hier ligt de kwestie: K l o o s is doodsbenauwd dat de schrijfmanier van P r i n s een mode zal worden, en hij weet heel goed dat deze gezochte, gebrekkige en met den aard onzer taal strijdige uitdrukkingswijze een ramp zou worden voor de verdere ontwikkeling van het levende Nederlandsch.

Op bladzijde 34 heb ik eene leerstelligheid van K l o o s aangeteekend, bij welker herlezing ik instinctief mijn hand naar mijn hart heb gebracht. Dat doe ik altijd (om het vast te houden) als ik bemerk dat deze auteur over moraal en godsdienst begint te praten. Ik zal den lezer het tractaatje maar eens voorleggen.

En zoo kan alles in de wereld, kunnen alle mooglijke onderwerpen tot kunst worden, als de kunstenaar hen maar *gevoeld* heeft,d.w.z. als hij maar met zijn diepste, zenuwtrillende en toch rustige Zijn in hen door is gedrongen en dus leven heeft weten te schenken aan wat zonder Hem dood gebleven waar?

Maar als dât zoo is, dan spreekt het ook van-zelf, dat er nergens en nooit „gemeenheid'' in de Kunst is, omdat de ziel van den kunstenaar, zoolang hij geheel zichzelf, d.i. kunstenaar blijft, in de onmogelijkheid verkeert, om „gemeen'' te zijn, welke onderwerpen hij ook behandelen moog' tot zelfs de meest gewaagde, in de gewone, klein-burgerlijke beteekenis, onder de handen van alledaagsche menschen, over de grens van de delikate schoonheid zouden springen. Hij, de zuivere taalkunstenaar in wien onder het scheppen geen aardsche achtergedachten, geen klein menschelijke neigingen kunnen wezen, neemt hen op en verheft en verheerlijkt hen in de sfeer van zijn eigen rustige kunstenaarshoogheid en als-heilige onbevangenheid, en wat bij een ander, een middenrangsch auteur, door de erachter geschoven bedoeling schandalig zou kunnen worden, het blijft bij hem wat zij zelf is, in allen durf vlekkeloos en volslagen onschuldig als de naieve Natuur. Zijn de Venus van Milo, de Apollo van Belvedère gemeen, omdat zij naakt zijn? Immers in geenen deele, want de naaktheid wordt er niet om de gemeenheid vertoond, niet om driften te stoken zijn die beelden gehouwen, en zij prikkelen dan ook niemand behalve hem of haar, die in zijn overspanning nog geprikkeld zou kunnen worden door een bezemsteel, een pendule of een zwavelstokkenbak. [1]) Alleen dâtgene kan onzedelijk heeten wat de bedoeling heeft om het te zijn, maar in goede echte kunstenaars komt die bedoeling nooit op. En wie hen dus daarvan durft beschuldigen, bewijst slechts dat het binnenste van zijn eigen ziel gemeen is, en hij dus ter zelf-verontschuldiging of -bemaskering anderen graag toedicht, waar hij zich zelf mee besmet weet;

---

[1]) Er komen natuurlijk ziekteverschijnselen voor op dit gebied, maar die behoorden hier buiten beschouwing te blijven. A. G.

ofwel — dit is óók een mooglijkheid — hij zit zóó eigenaardig geestelijk verdraaid in het enge zielepantser van hem, sinds zijn vroegste jeugd aangeschroefde kunstmatige principes, dat hij die dingen niet meer te zien weet, zooals ze in hun Wezen zijn, en dus meent te moeten gaan schimpen op alles wat niet met zijn van buiten geleerde lesjes strookt.

Zie, dat komt er van, tot zoo'n volslagen-onbillijke beoordeeling, want redelooze veroordeeling van natuurlijke, onschuldig-bedoelde dingen, gaat men vervallen, als men door de fouten van eigen temperament, of door een verkeerd opvoedingssysteem, voor het zuivere genieten van zuivere schoonheid minder vatbaar geworden is.

Zoo goed als er een overprikkelde zinnelijkheid bestaat, kan er door eenzijdige leeringen en verbodsbepalingen — de laatste gesteund door krachtdadige politie-maatregelen — ook een overprikkelde ingetogenheid gekweekt worden, die in haar binnenste Wezen geen haar van de hier eerst-genoemde en slechts schijnbaar aan haar tegenovergestelde ziekelijkheid verschilt. De laatste onderscheidt zich slechts door een opgedrongen uiterlijk decorum, maar boet dien mooien schijn door stelselmatige onoprechtheid weer in. En ter wille van de flinkheid en rechtuitheid, de schoonheid m.a.w. van ons Hollandsche Volkskarakter, is het dus zeker te wenschen, dat bij een eventueele regeerings-wisseling onze nieuwe Bestuurders dien schrik onzer eerzame boekhandelaars, auctionarissen en platenverkoopers, de z.g.n. zedepolitie weer op zullen bergen in de historische verzameling van curiositeiten, waar zij in een oogenblik van nationale geestesverbijstering uit te voorschijn gehaald is, om in een magischen als posthumen levenstoestand te slenteren, overal spiedend en speurend langs de straat.

Dat is er! Het kapitalisme der ongemotiveerde hoofdletters komt voor rekening van K l o o s. Heel erg is dat niet, en vergeleken bij zijn redeneering lijkt het logisch. Het klinkt misschien een beetje onparlementair, maar ik zeg gaarne precies wat ik denk, en ik denk op dit oogenblik dat deze heele uiteenzetting van K l o o s niet anders mag genoemd worden dan: kletspraat. (Salva reverentia, naruurlijk!)

Betast nu eens zoo'n zin als dezen: „alleen datgene kan onzedelijk heeten wat de bedoeling heeft het te zijn, maar in goede echte kunstenaars komt die bedoeling nooit op".

In de eerste helft wordt klaarblijkelijk de materieele daad over het hoofd gezien en alleen aan de formeele gedacht; de actus hominis, de handeling van den mensch, vergeten naast de menschelijke handeling (actus humanus), vergeten ook dat de eerste niet willens en wetens wordt gepleegd en de andere integendeel bewust is.

Maar, lieve hemel, daar klemt juist de sluiting! Is het voor *U* minder erg als iemand uw ruiten ingooit, die bij ongeluk boven

zijn thee is geraakt, dan wanneer iemand het doet, die zich opzettelijk bedronken heeft? Strekt het u tot troost dat gij besmet zijt met een ellendige ziekte door een, die wist dat hij haar onder de leden droeg of door een ander, die daar geen flauw vermoeden van had? Kan het den ouders tot verlichting strekken, als zij weten dat hun kind tot een liederlijk leven is vervallen door het lezen van boeken, of het aanschouwen van vunzige afbeeldingen, wier makers heelemaal niet de bedoeling hadden „onzedelijk" te zijn? Verondersteld dat er zulke ongelukkigen rondloopen, zulke geesteskranken, die de ergste ontuchtigheden kunnen uitdenken, opschrijven en laten drukken, zonder te begrijpen dat zij verkeerd doen, is het dan geen daad van liefde, hen tegen zichzelf te beschermen en te verhoeden dat zij onbewuste misdadigers worden?

En overigens, dat alles is maar een smoesje. Kloos weet even goed als een van ons, hoe op de bedorven zinnelijkheid der menschen wordt gespeculeerd, verraderlijk en geniepig wordt gespeculeerd, om geld te verdienen — door vele schrijvers en uitgevers.

Zeg nu maar niet: dat zijn geen kunstenaars! Want bij slot van rekening komt het op hetzelfde neer of iemand wordt gebeten door den hond of de kat; of een artiest bederf brengt, ofwel een gewone roman-timmerman van het minste allooi.

En bovendien het is onwaar. In uw schatting is Zola een kunstenaar, Verlaine zeker, Ewers waarschijnlijk, Boccaccio nog waarschijnlijker. En meent gij nu oprecht dat de eerste *La Terre*, de tweede *Odes en son honneur*; de eene *Alraune*, de andere *Decamerone* heeft kunnen schrijven, zonder te voelen en te weten dat hij eene onzedelijke daad bedreef?

Als gij neen zegt, dan getuigen tegen U èn Verlaine èn Boccaccio die eenmaal zich zelf hebben beschuldigd, ootmoedig en berouwvol.

Er ligt misschien eenige onbillijkheid in het feit dat ik uit dezen bundel van Willem Kloos uitsluitend heb opgevischt wat mij prikkelde tot tegenspraak.

Er staan toch ook in dit boek beschouwingen over literatuur, besprekingen van schrijvers en hun werk, waarmede ik (ofschoon niet altijd) kan instemmen. Dat is zoo. Maar het goede dat Kloos schrijft behoeft mijn aanbeveling niet. Zijn naam op literair gebied heeft een klank, die vrij luide nog altijd luidt. Het

kwade, dat hij doet, door zijn oppervlakkig en lichtzinnig geredeneer, wordt te weinig bestreden. Zijn valsche wijsbegeerte en onkloeke levensrichting te minzaam vergoelijkt om zijn talenten van taalkunstenaar en dichter.

Daaraan wensch ik niet mee te doen. A. B. H. GIELEN.

RICHTING.

Uit de aflevering (Juli-Augustus) van *Het Getij* vernemen wij: „sinds de laatste maanden werden vele uitlatingen gehoord die te kennen gaven, dat *Het Getij* naar zijn tegenwoordigen inhoud niet meer voldeed. Men miste te zeer de sympathieke sfeer van saamhoorigheid der jongeren bij veler nuances.

Uit de meer interne redactioneele aangelegenheden mag hier worden medegedeeld, dat de tegenwoordige inhoud in vele opzichten niet de instemming heeft gehad van de volledige redactie.

Natuurlijk zijn daaruit conflicten ontstaan, met het gevolg dat door den thans optredenden redacteur de redactioneele leiding in handen is genomen.

De tegenwoordige leider is Ernst Groenevelt en zijn hoofdartikel *Richting* is een manuscript dat wij met vreugde begroeten, en dat wij voor het grootste deel met genoegen zouden onderteekenen. Wij willen even de richting laten zien, welke Ernst Groenevelt aanwijst.

„Het standpunt, dat ten aanzien van „Moraal en Kunst" kan worden ingenomen is tweeërlei: Eenerzijds deze: Kunst is reflex-beweging (passief); anderzijds: Kunst is een gezagsbewuste uiting (actief).

Als kunst reflex-beweging is heeft men der kunst niets te verwijten met betrekking tot de daling van het moreele peil onzer samenleving. Zóó bezien zegt Ds. K. Vos, dan ook terecht dat er geen beter graadmeter is van het moreele peil dan de literatuur van het volk.

Het naturalisme, het realisme en heel de kunst-om-de-kunst literatuur uit de 80er jaren is ontsproten uit- en ontaard mét het wezen van het volk zelf.

De kunstenaar — kind van zijn tijd — zal, wanneer men hem voor de voeten werpt, dat zijn kunst, zijn boeken — want dáár gaat het in deze beschouwing toch in het bijzonder om —

het volk heeft ontaard, de bal terug kaatsen en zeggen dat hij de gemeenschap veracht, waaruit hij geboren is, wijl die gemeenschap hém, in de kolk der ontaarding mee opgeslorpt heeft.

Als kunst reflex-beweging is, is wisselwerking niet uit te sluiten.

De verdwazing van het volk, geestelijk en maatschappelijk, houdt gelijken tred met de verdwazing der literatuur. En de dolzinnigste fantasieën met betrekking tot macht en de dictatuur van het proletariaat via revolutie vindt (onbewust misschien) zijn weer-spiegeling in de dolste dwaasheden, die — quasi kunst! — in boek en tijdschrift om ruimte vroegen — en kregen!

Er is zoo wederzijds geen houding! Men laat zich gáán: èn geestelijk èn maatschappelijk. Het heeft geen doel en dus geen toekomst. Het loopt dood in zichzelf, want het z ij n is het doel op zichzelf. Het is alles in daad en woord en beeld: de maatlooze ontreddering van onzen onevenwichtigen tijd.

Waar zóó de situatie is kon op geen waardeering onderling — volk en kunst — gerekend worden. Er is niets dat eenige aanspraak op waardeering maken kan. Alles leeft uit en van elkaar.

De kunstenaar dankt der samenleving zijn emoties. De samenleving dankt den kunstenaar haar spiegel. Zoo is ook alle diepere belangstelling uitgeschakeld. Men laat elkander niets, alles is gemeenschappelijk bezit. Hoogstens leent men van elkaar en betaalt elkaar met gelijke munt terug. Dat is alles. Waartoe waardeering? Waartoe belangstelling? Men is quitte. Dat is het pover resultaat van het tot heden — tot bij de jongeren zelfs nóg, hetzij dan bewust of onbewust, ingenomen standpunt: Kunst is reflex-beweging.

Het andere standpunt: Kunst is een gezagsbewuste uiting, zet de geheele waardebepaling op een hooger plan. Allereerst onderstelt dit standpunt een verantwoordelijkheidsgevoel bij den kunstenaar. Als kunst leiding moet geven dan is de kunstenaar bij de gratie van zijn kunstenaarschap l e i d e r. Maar zich te onderwerpen aan een leider beteekent eerbied te hebben voor dien leider. Dit méérder zijn nu is het wat van een kunstenaar geëischt mag worden. Zijn werk kan alleen dán toonaangevend zijn, indien hij stem heeft bóven de menigte uit — dit in onderscheid met den schreeuwer die met de massa medeschreeuwt.

Waar nu onze tijd te klagen heeft over de daling van het mo-

reele peil der gemeenschap en aangetoond is dat van de kunst in deze nooit en te nimmer iets ter verheffing van dat peil te verwachten is zoolang de kunstenaar zich zelf slechts beschouwt te zijn het willoos werktuig van den tijd, daar ligt het op den weg van ons, die mede willen werken tot daadwerkelijke verheffing van het moreele peil, ten aanzien van de kunst in het algemeen en de literatuur in het bijzonder, het laatste standpunt in te nemen."

Dat is mannentaal! En wij hebben hoop dat deze redactie haar woord gestand zal doen.

Uit andere bijdragen in ditzelfde nummer blijkt dezelfde geest van onafhankelijkheid, die de schrijvers bezielt en hen vrijhoudt van den laffen geest om alles wat aan den waan van den dag voldoet, maar dadelijk mooi te vinden en toe te juichen.

Na de titels van een hoopje romans te hebben opgesomd, die in de pers onthaald werden op kritieken, zoo gunstig als betaalde advertenties, zegt de beoordeelaar van *Het Getij*: „'t Is altegaar praatliefde. Wonderlijk zooals al deze boek-menschen over hun liefde praten. Er is in onze moderne roman-literatuur zoo bitter weinig stilte. Er bloeit zoo zelden een onverwachte bloem. De schrijver is altoos zelf bezig de dingen te laten gebeuren zooals ze gebeuren, de menschen te laten praten zooals ze praten; met het gevolg dat al deze romannetjes op elkaar gelijken. Het zijn alle „gevalletjes" zooals wij die kennen met nuances, afhankelijk van des schrijvers persoon....

Deze boeken zijn totaal doelloos, want ze zijn nutteloos. De gevalletjes bedenken wij allen wel zonder de schrijver, en de schrijvers maken van de gevalletjes niets dat hun werk opvoert tot het zeer bijzondere. Dus bepalen deze boeken hun eigen waarde. Ontspannen doen ze ons niet, opbouwen doen ze nog veel minder. Zelfs houden ze ons niet meer bezig, want we weten 't al. Ze vervelen ons......

Er is geen fantasie. Onze roman-literatuur schijnt beperkt te worden tot de liefde-buiten-de-perken. En binnen deze grenzen zijn al de artiesten-romanschrijvers en -schrijfsters langzamerhand grenzeloos burgerlijk geworden.

Gebrek aan geest en aan geestdrift. In het cirkeltje: Hij-Zij-en-de-Vriend, versuf je vanzelf. Verwijt het trekmolenpaard zijn gebrek aan geestdrift eens! Gebrek aan geest, ook: geest als uiting eener hoogere, fijnere beschaving. Vervlakking. En einde-

lijk: demonstratie van een geestes- en levenshouding, welke niet pleit voor een hoog zedelijk en moreel peil bij hen die als kunstenaars vóór moeten gaan. Of loochenen zij een roeping te hebben? Wat geeft hun dan het recht te klagen niet in hun levensonderhoud te kunnen voorzien?''

Laten wij nog, en met volle instemming, aanhalen eenige regels uit eene bespreking van *Kubinke*, roman van G e o r g e H e r m a n n.

,, ,,Vertaald door Alice van Nahuijs''. Dat begint welhaast, een boek te kenmerken. Want hetzij voor 't huis, hetzij ,,na-'t-huijs'', de juffrouw is altijd ,,thuis'' en wel in een zeer speciaal onderwerp: ,,de onkuische ziel''. Hebben we niet reeds in haar vertaling ,,Alrau..., pardon, ik bedoel ,,Casanova's Terugkeer'' van Schnitzler? En nu ,,Kubinke''!

,,Och God — hoe moet ik voor den hoogen zedelijken ernst mijner geachte lezers en voor den nog hoogeren en verreweg zedelijkeren ernst mijner, door mij ook daarom veel meer geachte lezeressen dat, wat ik hier van plan ben te vertellen en wat ik hier met zooveel als mij mogelijk is, zonder tegen de maatschappelijke overeenkomst, over zekere dingen den luchtigen, maar bedekkenden sluier uit te spreiden, verantwoorden. Ik vrees. '' —

Ik niet meer. Deze banale aanhef van het poenige voorwoord zal den gereeden verkoop ongetwijfeld verzekeren. Wat moet ik denken van de mentaliteit van het lezende deel onzes volks nu de uitgave van boek na boek in dat genre noodig blijkt, terwijl vele jongeren hun waarlijk jong werk in portefeuille moeten houden, omdat de uitgave voor den uitgever zelfmoord zou beduiden.

Alles aan dit boek is terre à terre, ergerlijk banaal!''...... de humor, de dikke, smeuige humor is ,,grof en voor iemand van eenigen geest niet te genieten. De beeldspraak is wanstaltig en de stijl is protzerig en gezwollen.''

Het doet goed dit openhartige woord te vernemen na al die kreten van uitbundig genot, welke wij over den viezen Kubinke-roman hebben moeten hooren.

Men herinnert zich ongetwijfeld nog wat een spektakel de kranten hebben gemaakt, toen de Minister van de boekenlijst eener Amersfoortsche H.B.S. Nathan der Weise en Faust liet schrappen.

Men kan gerust zeggen dat 75 percent dier verontruste heeren beide boeken waarschijnlijk nooit in handen hebben gehad. Maar dat doet er niet toe. De opper-journalist E l o u t, die de „liberale cultuur" met doodsverachting verdedigt, en zich zelven tot mentor heeft benoemd van de Regeering in omni re scibili, had alarm geblazen, en de mindere goden waren blij met hem mede te mogen blazen.

In *Het Getij* laat de heer G. B e u m e r, leeraar M.O., naar aanleiding van het „geval-Amersfoort" een ander geluid hooren. Hij toont ten minste dat hij op de hoogte is en zijn bezadigd en verstandig woord steekt gunstig af bij het parmantig declamatiestukje van Elout. Luister maar eens:

„'t Schijnt me, dat de H. B. S., die zoo bijzonder den nadruk legt op de Wis- en Natuurkundige vakken, in 't algemeen met haar literatuurlijst der verschillende talen, ook voor Nederlandsch, te hoog mikt. Ik geloof, dat heel wat literatuur op de boekenlijst niet veel meer is, dan paradepaard. Wat 18- en 19-jarigen terecht moeten brengen van lectuur, als Faust en Nathan der Weise, waarmede de meeste ouderen mèt een vrij groote dosis maatschappelijke en geestelijke ervaring bijna geen raad weten, is me ten eenenmale onbegrijpelijk. Hoe ver zou het gros der 18- en 19-jarige H. .B. S.'ers het brengen met de taalkundige ontcijfering van dit vrij moeilijke Duitsch van Faust en Nathan der Weise? Wat dit laatste werk betreft, spreek ik uit ervaring van den laatsten tijd. 't Is nu ruim een jaar geleden, dat ik N. der W. nog eens las. Ik wil U eerlijk bekennen, dat ik mijn aandacht zoo moest bepalen bij den taalvorm, dat ik aan 't eind nog geen overzicht, bij lange niet, had van den inhoud.

Weet U hoe 't gewoonlijk met de literatuur- en taalles gaat? De leeraar praat wat over „de Kleine Johannes",laat misschien ook een enkel fragment uit dit boek lezen; hij zwamt iets over Mei van Gorter en Ellen v. v. Eeden; laat de leerlingen napraten dat deze moderne lectuur-literatuur zoover uitsteekt boven die van de eerste helft der negentiende eeuw. Hij leest ze eens voor: Beatrys van Boutens en haspelt met ze door werken als Faust en Nathan, waarbij de taalvorm al den tijd in beslag neemt en aan 't slot maakt hij zichzelf wijs en praat het den leerlingen voor, dat ze nu al heel wat literaire ontwikkeling hebben verworven. Maar juist, omdat deze werken toch niet begrepen worden, kunnen

ze m.i. zonder schade op de boekenlijst blijven staan[1]). Zonder schade, wanneer men tenminste den verloren lestijd, die voor wat eenvoudigers en meer begrijpelijks benut had kunnen worden, geen schade rekent.

Voor 't Gymnasium met zijn zesjarigen leertijd en meer literaire vorming staan de zaken wel eenigszins anders; toch moet men zich ook hier geen te groote voorstellingen maken van de diepgaande ontwikkeling van aan z e s talen doende jongelui. Als ze dominee willen worden, komt daar dan soms nog als zevende taal het Hebreeuwsch bij.

'k Geloof niet, dat de Minister wijs heeft gehandeld met voor een bepaalde school boeken, die op de boekenlijst voorkomen, en die, zooals ik boven reeds opmerkte, wat de strekking betreft, toch niet begrepen worden, te verbieden. Immers, verboden vruchten smaken 't lekkerst en Z.Exc. breekt den mond open van hen, die dadelijk klaar staan hard te schreeuwen, bij vermeende aanranding der liberaliteit of der vrijzinnige gedachte.

't Geeft hier al weer den schijn, dat de Minister door dit verbod een zekere partij ter wille is, die door te groote angstvalligheid op 't gebied van literatuur, wil weren, wat m.i. niet geweerd behoefde te worden.

Als een staaltje van die te groote angstvalligheid en behoedzaamheid verwijs ik U naar de letterkundige bloemlezingen (in menig opzicht zeer aan te bevelen) van pater Evarist Bauwens en zijn besprekingen van auteurs als de Genestet, Bosb. Toussainte E. D. Dekker, enz. De Genestet heet daar op 't eind van zijn leven nauwelijks een christen. Mevr. B. Toussaint wordt ons als een onverdraagzame protestante geteekend enz.[2])

Wanneer de Minister in 't algemeen in overweging had gegeven, met 't oog op de resultaten van het onderwijs, in 't belang van taalkennis en literaire ontwikkeling, minder hoog te mikken en zich bij 't taalonderwijs aan de H. B. S. tevreden te stellen met minder zware lectuur, dan geloof ik, dat hij wijzer had gedaan en Z.Exc. zou den mond gesnoerd hebben van hen, die dadelijk klaar staan om hard te schreeuwen, wanneer ze meenen, dat hun

---

[1]) Daarmede zijn wij het niet eens. Wel degelijk kan een boek, dat niet wordt begrepen (en soms juist omdat het niet wordt begrepen) verwarring stichten in de gemoederen.

[2]) Een overtuigde dan?

vrijzinnige ideëen in 't gedrang komen, maar die er niet voor schromen deze ideëen ongemerkt op te dringen aan andersdenkenden.

Dat de vinger eens gelegd wordt op de wondeplek van het onderwijs: „gemis aan bescheidenheid en eenvoud", „te hoog mikken", „gepronk en gepraal", kan geen kwaad, maar 't moet anders gebeuren, dan op de wijze van een verbod als te Amersfoort. Want werkelijk, nooit leed het onderwijs zoo aan 't euvel van „groot doen" als thans en nog nooit hebben we zoo in 't moeras gezeten. Ik maak me sterk, dat van de meer dan 3000 candidaten voor het M.U.LO.-diploma,die allen een lijstje moeten inleveren, waarop van 5 of meer schrijvers gelezen stukken moeten voorkomen, er nauwelijks 100 zijn, die fatsoenlijk, nauwkeurig (ik spreek heelemaal niet van s c h o o n) een stuk proza of poëzie kunnen voorlezen."

Wij kopen van ganscher harte dat *Het Getij* steeds zoo frisch en onbevangen zal blijven, als in deze eerste aflevering onder de nieuwe leiding. REDACTIE.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Onze Eeuw opent met een legende uit Bretagne door Marie Koenen getiteld: *De Zanger,* zooals alleen zij kleine verhalen kan voordragen. Ook hier wordt het eeuwfeest van Hoffman, dat in onze tijdschriften reeds zoovele bladzijden deed zwart maken, herdacht door Mr. N.J. Swierstra, die echter vooral den toondichter beschouwt en diens opera ,,Undine", waarvan hij echter den text niet schreef. Volgens hem was dit onmogelijk omdat de componist meegesleept door de melodiën, die hem toestroomen, te vergeefs om woorden zou worstelen. In het oogenblik der muzikale ,,Begeistering" zouden hem alle woorden, alle volzinnen ontoereikend schijnen en armzalig, hij moest dan in het lagere gebied der woorden afdalen om daar voor zijn levensbehoeften te bedelen. Zouden hem dan hier niet even als den gevangen adelaar de vleugels worden geknot om vergeefs de vlucht naar de zon te beproeven?

Een zeer interessant artikel van Johanna Veth over *Anna Maria von Schürman,* dat ons deze merkwaardige vrouw in haar veelzijdige begaafdheid doet bewonderen en vooral aandacht vraagt voor haar mystieke aanleg, waaronder zij verstaat, haar hartstochtelijken zin voor het goddelijke en bovenzinnelijke. Deze aanleg, dien wij zoo goed kennen bij onze katholieke mystieken, heeft het protestantsche meisje niet veel vreugd gebracht en wonderlijk genoeg, voelde zij er zich door gegriefd dat deze sterke neiging niet door anderen werd opgemerkt en geprezen. Een bewijs te meer hoe de ware mystiek slechts in de Katholieke Kerk kan worden begrepen en in de rechte banen geleid. Evenals de H. Theresia, wenschte Anna Maria als kind vurig den marteldood te sterven. Ware zij Katholiek geweest, wie weet of zij dan niet een groote heilige was geworden inplaats van enkel een geleerde vrouw en dweepzieke drijfster.

Er zijn verder gedichten van Willem de Merode en W. G. de Zwaan een dialoog van P. Arbousse Bastide *Godeman en Christofoor,* dat vooral beteekenis heeft als bewijs van den christelijken geest onder de Fransche protestantsche studenten, maar ons wel wat vaag en modern toeschijnt. Ten slotte de gewone rubrieken.

In *Elzevier's Maandschrift* behandelt J. Kunst het werk van de duitsche schilderes *Käthe Kollurtz.* Het artikel is door mooie afbeeldingen opgeluisterd. Ook de bekwame stempelsnijder J. J. van Goor wordt met sympathie besproken door W. K. F. Zwiernina, die vele van zijn mooie stempels en penningen hierbij liet reproduceeren als welsprekende bewijzen

van Van Goor's artistiek kunnen. Dr. R. van Mark gaat voort ons te vertellen van de kunstlievende Italiaansche vorsten, die van het schoone land een heerlijk kunstmuseum maakten. Nog zijn er artistieke beschouwingen over werk van August Brouet en Anton Pieck die aan deze aflevering ongetwijfeld een hooge kunst-historische waarde geven. Dat er nog belletrie in voorkomt zooals *De Vogeltjes*, een schets uit kinderleven van Jo de Wit, een Oostersche vertelling door Juzo Alexandroff: *De Blauwe Edelsteen* en het slot van *Eenzame uren* door H. F. W. Jeltes, schijnt bij den overigen artistieken inhoud van minder belang.

Groot Nederland stelt zich tevreden met twee verhalen of schetsen van de onvermoeide Corry van Bruggen en de productieve Cyriel Buysse deelt zijn *Duizend en een Indrukken* mede, die soms wel aardig zijn. Dan geeft George Eekhout het slot van zijn landelijke spel *Kees Doorik*. Ook Coenraads *Doden met verlof* bereikt zijn einde. J. Saks redeneert lustig voort over *Multatuli en zijn Vorstenschool* en geeft nu en dan verrassende kijkjes op het leven en werken van den thans meer besproken dan gelezen grooten schrijver en zeer middelmatigen philosoof. W. van Eck dicht over *Vage vriendschap* terwijl N. Rost de *Kroniek der duitsche letteren*, J. L. Walch en Fr. C(oenen) de literatuur rubriek bezorgen.

De Gids opent met een fijn gestyleerd verhaal door Arthur van Schendel. Voor de poëzie zorgen de nooit uitgezongen grijze dichteres Hélène Swarth en A. Roland Holst. Prof. Huizinga wijdt een artikel aan *Jong Friesche Lyriek* en een ander aan de evolutie van het parlement naar aanleiding van A. F. Pollard's studie over *The Evolution of Parliament*. Dit boek behandelt de rechtsgeschiedenis in Engeland gedurende de Middeleeuwen en geeft een duidelijk inzicht in de middeleeuwsche staatsinstellingen, waardoor het weer eens blijkt dat die duistere eeuwen lang niet zoo duister waren, als het eenmaal mode was te beweren. Dr. H. C. M. Ghijsen besluit zijn studie over *De samenwerking van Betje Wolff en Aagje Deken*, terwijl Dr. Colenbrander zijn *Studiën over de Nederlandsche Restauratie* voortzet. Van Dr. Jan Veth een warm betoog ten gunste van de restauratie der ruines van Indische gebouwen, zeker een verdienstelijk werk, dat echter niet strookt met den algemeenen roep om bezuiniging, die thans de wereld doorgalmt. W. Kuenen zond een bijdrage in „*Socrates geveld*" waarin hij het boek van Eugène Dupréel: *La legende socratique et les sources der Platon* met niet veel instemming bespreekt. De gewone rubrieken geven geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

In *Studien* vinden wij een college over *De Rechtspositie der Kerken in Nederland*, door Mr. J. Beuns. Het doet ons

rood-wit-blauw hart goed te mogen vernemen dat „er is veel goeds in Nederland". En terecht vraagt de heer Beuns: „In welk ander land kan het bestaan, dat de regeering de vertegenwoordigers der Kerken — van de in karakter zoo weinig harmonieëerende Kerken — samenroept, om voorlichting te geven bij het in wettelijke regelen vastgelegde van de rechtspositie der Kerken tegenover den Staat? Het bereikte resultaat zal ongetwijfeld aan de verwachtingen der regeering beantwoorden. De commissie, ingesteld bij Kon. Besluit van 16 April 1921, is tot eenstemmigheid gekomen. Het voorstel, dat zij doet, dringt tot in het hart van de moeilijkste vraagstukken door."

Het loont de moeite met den heer Beuns in eenige bijzonderheden het advies na te gaan en men zal inzien dat de commissie haar moeielijke opdracht vervuld heeft op „prijzenswaardige wijze".

H. Duurkens geeft een beschouwing over *Alberdingk Thijm en de Kerkbouw*; H. Padberg in zijn lezing over *Zedelijke naast Aesthetische Vorming* zegt menig waar woord en kan met vrucht worden gehoord door de druktemakers over het „geval-Amersfoort". J. van Heugten legt bloot *Het Fundament van ons Godsverlangen*; een mooie studie. En G. Lamers vraagt onze aandacht voor een merkwaardig verschijnsel op paedagogisch gebied, namelijk: *De Shanti Niketan-School* van den wijsgeer Rabindranath Tagore te Bolpur, een plaatsje ongeveer 100 mijlen van Calcutta gelegen. De schrijver keurt de opvoedingsidealen van den oosterling in meer dan één opzicht eene waardeerende aandacht ten volle waard.

In *De Beiaard* wijdt B. H. Molkenboer O.P. feestelijke regelen aan den feesteling *Eduard Brom* en roemt in hem den kunstgevoeligen dichter, die zich zelf bleef en toch te naderen wist tot de literaire beweging van '80; en den fijn-hoffelijken mensch.

Brom zelf verrast den lezers met het geschenk van een tiental schoone sonnetten *Uit „Dante's Opgang"*.

In *De Zielsgeschiedenis eener Natie* spreekt Dr. J. Sassen O.P. zijne bewondering uit voor de *Histoire religieuse* (VI der Histoire de la Nation Française) door George Goyau. Behalve het mooie gedicht *Annuntiatie* van Bernard Verhoeven en *De Jeugdjaren van Sint Geertruid*, door M. Molenaar, M.S.C., merken wij nog op van J. M. F. Sterck: *Vondel en de Kring van Dr. Fr. van den Enden*. Sterck zet hier recht de fouten door Dr. K.O. Meinsma (1896 in „Spinoza en zijn Kring") gemaakt in de biografie van Van den Enden, door Meinsma „voor het eerst in elkaar gezet, maar niet zonder eenige onnauwkeurigheden, veroorzaakt zoowel doordat hij onjuist was ingelicht, als door de verduistering van zijn oordeel wegens een eigenaardige tegeningenomenheid bij de vermelding van Katholieke bijzonderheden. Een zwakheid van geest, die veel geschiedschrijvers in die dagen bevangen had."

PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Bennett (E. A.). Hotel Groot Babylonië. Vertaald door L. Looman. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

„Phantastische Roman" staat op den omslag, en dat is geen jokkentje. Een Amerikaansch milliardair, die om aan een gril te voldoen, hotelhouder wordt en dan het genoegen heeft in zijn groot logeerhuis allerlei avonturen te mogen beleven, waaraan zijn dochter van ganscher harte meedoet, ziedaar het vernuftig bedenksel.

Met eene vrijgevigheid, die aan het verkwistende grenst, voorziet Bennett zijn lezers van sensatie. De troonopvolger van een Duitsch miniatuur-vorstendommetje, die meer schulden dan onderdanen heeft, moet uit den weg worden geruimd. En dat mag natuurlijk niet op een eenvoudige manier gebeuren, waartoe elken dag een paar honderd malen gelegenheid is, maar een heel komplot is daarvoor noodig: een kellner in Londen, de hoofdschavuit; een geheimzinnig huis in Ostende; een beruchte zangeres, die het vaderlijk erfdeel van het pruisisch prinsje heeft opgegeten; vergiftigde wijn (echt zonde van den wijn; de flesch kostte ongeveer 600 gulden); en verder al het gereedschap, dat voor zoo'n avonturenroman noodig is.

De misdadiger, die het vorstje moet treffen, weet heel goed dat hij den schrijver in ongelegenheid zou brengen, als hij zijn opdracht al te spoedig uitvoerde; en hij is dan ook zoo vriendelijk zijn aanslagen dusdanig in te richten, dat zijn vervolgers herhaaldelijk een goede kans hebben zijn pogingen te verijdelen. Dat verdient een tegenpraestatie, en de vervolgers op hun beurt laten den schurk dan ook telkens ontsnappen als zij de hand maar behoefden uit te steken om hem bij zijn kraag te vatten. Juist deze methode heeft mij het meest in spanning gehouden. Ieder oogenblik dacht ik: nu hebben ze den kerel en volgens alle physische en psychische wetten moeten ze hem dan ook te pakken krijgen, maar telkens weten ze het zoo stom aan te leggen dat de gannef ontkomen kan.

Ik zeg dat niet om een aanmerking te maken. Het boek is zuiver ontspanningslectuur en hoe de schrijver zijn doel bereikt, komt er niets op aan. Weet hij onze nieuwsgierigheid te wekken voor de verrassende ezelachtigheden zijner helden, dan is dat goed; is hij in staat ons te boeien door de bovenmenschelijke listigheden van zijn volkje, dan is het goed ook. Van dit soort lectuur vragen wij immers niet meer dan ontspanning door spanning.

En die spanning kan op velerhande manieren worden teweeggebracht. Stelt het geval dat de schelm, dien men op het spoor is, volgens alle menschelijke berekeningen onfeilbaar in de val zit, dan staat de lezer, die merkt dat hij eerst op de helft van het boek is gekomen, voor het vraagstuk: hoe de schrijver de volgende honderd bladzijden nog vol kan krijgen. Dat geeft dadelijk een zekere spanning en men is nieuwsgierig te zien hoe de auteur zich uit deze impasse redden zal. Sommige fabrikanten van fantastische verhalen laten hun held dan even een slokje nemen van een geheimzinnige vloeistof, die hem onzichtbaar maakt voor zijn vervolgers, of geven hem gelegenheid met een radiumstraal te werken, die de agenten voor een uurtje bewusteloos maakt. Maar dat bevredigt op den duur niet, men voelt dat zulke schrijvers ons in het ootje nemen en krijgen het land.

Bennett versmaadt dat soort van oplossingen; hij zorgt dat zijn menschen zoo'n reusachtige onhandigheid begaan, dat geen normaal sterveling in het gewone leven er toe in staat zou zijn, en de situatie is gered. Hierin is Bennett een artiest, en om zijn talent te eeren geef ik een voorbeeld. In den kelder van het hotel bevinden zich drie personen, juist op het moment dat de bandiet, wiens komst men verwacht, door het keldergat binnendringt en op zijn gemak in een flesch wijn vergif gaat doen. Drie tegen één! Men verwacht natuurlijk dat men den aartsschelm nu eenvoudig bij de lurven neemt en onschadelijk maakt, maar dan is het verhaal uit. Deze moeielijkheid is echter gemakkelijk te ontkomen. Een der drie stelt voor, dat de anderen zich stil in een hoekje van den kelder verborgen zullen houden; hij wil buiten omgaan en den misdadiger, zoodra hij weer te voorschijn komt, aanpakken. Men begrijpt de rest: de slimmeling wordt opgehouden door een gast, die iets te vragen heeft; door een agent, wiens wantrouwen gewekt is door zijn hard loopen, en... de inbreker heeft alle gelegenheid om zich kalm uit de voeten te maken.

Erg flauw, zal men zeggen... en eigenlijk is het dat ook, maar de schrijver weet het toch vrij smakelijk te maken door zijn wijze van voorstellen. Hij maakt er een grapje van; doet denken aan den circus-clown, die met een geweldigen aanloop veinst een piramidale hindernis te nemen en dan met een doodleuk gezicht er omheen loopt.

Maar dat is toch geen letterkunde? Best mogelijk, ik weet de grenzen niet zoo precies; in allen geval woordkunst of schoonheidsontroering behoeft men hier niet te zoeken. En wijl de ervaring mij heeft geleerd dat de meeste lezers aan beiden een broertje dood hebben, kan ik hun wijzen op dit boek, dat er volkomen vrij van is, en ons alleen maar de avonturen verhaalt van een milliardair, die pardoes een paar millioenen neertelt en kalmweg het ontzagwekkend hotel Groot Babylonië koopt omdat de Ober weigert, als in strijd met den naam van het hotel, den eenvoudigen

maaltijd te laten opdienen van biefstuk en gebakken aardappeltjes, waarop de milliardairsche dochter haar zinnen had gezet. Dat begin belooft al iets! A. G.

Binns (Ottwell). Liefde in de Wildernis. Jacob van Campen, Amsterdam.

Een frisch verhaal met boeiende avonturen in de Wildernis. Het vertelt van een jongen man, die in de gevangenis heeft gezeten op een valsche beschuldiging van een valschen vriend.

En gelijk deze vriend hem eens zijn goeden naam ontstal, zoo tracht hij hem thans het meisje afhandig te maken, dat de geliefde is van zijn hart.

Maar het mislukt. De misdadiger wordt ontmaskerd en de onrechtvaardig veroordeelde hersteld in zijn eer.

Ziedaar het korte verslag van den inhoud, dat echter geen denkbeeld vermag te geven van al de verwikkelingen en spannende episoden, waarop de lezer wordt vergast. Het is voor iedereen. M. P.

Brensma (Dr. Carel J.). De Gouden Naald. Het Groote Avontuur van Maurice Marcel. W. de Haan, Utrecht.

Een nieuwe serie van detective-romans: de Maurice Marcel-Serie.

De schrijver en handlanger van den amateur-speurder is een doctor in de philisophie, dus voorbestemd om er in te loopen en theoretisch juiste, maar praktisch verkeerde conclusies te trekken.

Hij begint met zijn prolegomena in dit eerste deel en verklaart parmantig dat „zorgvuldig bezien de Detective-verhalen misschien (zullen) blijken een van de meest beteekenende Boekproducten in de Literatuur te zijn."

Het is zeer onwaarschijnlijk, doch het is tegenwoordig een driftig begeerd leesvoeder en er schijnt winst op dergelijke uitgaven te zitten. Op het schutblaadje geeft de componist dezer Maurice Marcel-serie reeds een vijftal titels van volgende deelen. Er klinkt belofte in hun klank.

Dit nummer is niet kwaad. Gelijk in de meeste verhalen van het genre ontbreekt het logisch verband, ofschoon de auteur voortdurend met nadruk wijst op de logica der feiten.

Dr. Brensma, de philosophie-professor, houdt er wel wat onwetenschappelijke wijsheden op na, en beweert dat „niet de mensch zelf, maar het leven van hem maakt, wat hij is" — of dat „veel van alle misdaad voor rekening komt van de gemeenschap" — en verderen poespas van ongerijmdheden en waarheid. Maar hij kan tevreden zijn. Tegen het einde van dit eerste verhaal heeft hij met zijn vriend Marcel reeds een prachtig kasteel in

België ten geschenke gekregen en een mooi vrouwtje „met een weelde van ravenzwart haar'' gewonnen.

Wat den lezer aangaat, hij vindt hier alles wat men van een detective-verhaal kan verwachten: een scherpzinnige speurder, die alle touwtjes in handen heeft, ofschoon men eigenlijk nooit goed te weten komt hoe hij die dingen in handen heeft gekregen; sluwe bandieten, die nog een paar mooie eigenschappen niettegenstaande hun misdadig leven hebben bewaard; verder een grafkelder, code-telegrammen, een geheimzinnigen moord, chloroform, revolvers, electrische zaklantaarns.

Wie meer voor zijn geld verlangt, is te veeleischend.

Tegen het eind, bij de oplossing, is er sprake van maitressen en onwettige kinderen, zoodat men het boek niet in handen van jeugdige lezers kan laten. A. G.

Fontane (Th.). De Familie Poggenpuhl. Elsevier, Amsterdam.

Het Duitsch origineel heet *Die Poggenpuhls* en verscheen in 1896. Dit kleine verhaal, arm aan handeling en gebeuren, vertelt de geschiedenis eener verarmde officiersfamilie.

Onder de werken van dezen zéér talentvollen, maar in elk menschenleven eene noodlots-tragedie zienden schrijver, is dit boekje waarschijnlijk wel het minst beduidend. Maar de humor van Fontane geeft er toch altijd nog eenige waarde aan.

Het spijt ons te moeten verklaren dat de hollandsche vertaling bijna alles te wenschen overlaat. J. D.

Herbert (Murray). Het Geheim van de Verpleegster. A. W. Segboer, 's Gravenhage.

„Aan een kleine tafel in het midden van een groote zaal in het Sint Paul's Ziekenhuis te Londen, bijna recht tegenover de deur, was een slanke, mooie verpleegster gezeten''... enz. Den lezer wordt het karwei opgedragen zich al de gegevens van dezen zin te realiseeren.

Dus denk: een ziekenhuis in Londen, in dat huis een groote zaal, in die zaal een deur, bijna recht tegenover die deur een kleine tafel, aan die kleine tafel een slanke, mooie verpleegster. Wie zóó schrijft, heeft niet veel talent, ten minste niet genoeg om zijn lezers dadelijk te verplaatsen in de wereld zijner fantasie. En als men dan moet lezen van „de roep der liefde, die door hare aderen bruiste'' — of van „boekdeelen, die konden spreken ten gunste van het beheerschte temperament van Sidney Dane'', dan weet men zeker dat van dezen schrijver alleen gevraagd mag worden of zijn boek aan de eischen der ontspanningslectuur voldoet. En waarom zou men daarop niet „ja'' kunnen zeggen. Het is geheimzinnig genoeg; een verdwenen echtgenoot, poging tot vergiftiging, een millioenen-erfenis, een geheimzinnige Chi-

neesche prins, een mooie verpleegster — in 't kort: de gewone hors d'oeuvres van den tegenwoordigen avonturen-roman.

Wie leest uitsluitend om zich te verstrooien, niet geeft om fijnere karakterteekening, bereid is alles te aanvaarden op het gebied der onwaarschijnlijkheden, zal tevreden zijn met het Geheim der Verpleegster gelijk de jonge dokter Sidney Dane tevreden is met de lieve verpleegster zelve en de ettelijke millioenen, die langzamerhand haar ten deel zijn gevallen.

Intusschen komt het ondergeteekende voor dat hij de lezers van dit tijdschrift zonder verwaandheid zijne diensten mag aanbieden, indien zij ooit in soortgelijke moeilijkheden mochten komen als de helden van dit verhaal; want hij meent er zeker van te zijn dat hij hen op meer expediete en afdoende wijze uit het moeras kan helpen. Wel is de aardigheid er dan af en kan er geen roman op overschieten. A. G.

Kyne (Peter B.). Cappy Ricks. J. T. Swartsenburg, Zeist.

Men noemde hem Cappy Ricks, ofschoon hij nooit anders op een schip was geweest dan als eerste-klasse passagier en er in zijn uiterlijke verschijning ook niets kapitein-achtigs viel te bespeuren. Hij leek met zijn zachte blauwe oogen, boord à la Henry Clay en hoogen zijden hoed, meer op het type, dat men „papa Ricks" zou wenschen te noemen.

Cappy Ricks had veel geld verdiend in houthandel en scheepvaart. Hij beschikte over de meeste aandeelen van de „Ricks' Houthandel Maatschappij", was eigenaar van zaagmolens en bosschen in Californië, Oregon en Washington. Zijn personeel moest dagelijks een millioen voet hout verkoopen om overproductie te voorkomen, terwijl de Blue Star Scheepvaart Maatschappij, onder controle van Cappy, voor transport zorgde. Met dezen self-made man krijgt een jonge kerel, die ook zich zelf omhoog wil werken, het aan den stok. Hij is stuurman op een der schepen van Cappy en twee harde willen botsen voortdurend tegen elkaar. Ten slotte krijgt Cappy eerbied voor den jongen kerel, die zich overal doorheen weet te slaan. En Cappy's dochter voelt iets anders dan eerbied. Onder zulke omstandigheden moet het uitloopen op een gelukkig huwelijk en een winstgevend compagnonschap. — Het boek behoeft men onder geen enkel opzicht voor te behouden. L. H.

Rosny (J. H.). De Leeuw der Rotsen. Jacob van Campen, Amsterdam.

De werken der beide broeders B o ë x, die schrijven onder den naam van R o s n y, verdienen over het algemeen geene aanbeveling. Voor enkelen kan een uitzondering worden gemaakt, waaronder ook het boek, dat wij op het oogenblik bespreken.

Het is min of meer eene voortzetting van *De Strijd om het Vuur,* door ons vroeger reeds aangekondigd en het verplaatst ons in de oerwereld, waar de mensch in volle wildheid, met knods en houten speer, den strijd aanbindt met de woeste dieren en andere stammen. Men heeft echter te onthouden dat, niettegenstaande de wetenschappelijke zekerheid, waarmede de schrijver zich tracht te bewegen, zijn ontwikkelingsgeschiedenis van het menschenras niets is dan pure phantasie. Dr. S.

Rung (Otto). De Paradijsvogel. Geautoriseerde vertaling uit het Deensch door D. Logeman-Van der Willigen. A. W. Sijthoff, Leiden.

In de vorige aflevering herinnerden wij aan eene uitspraak van Frits Lapidoth, die dit boekje beschouwde als ,,een epos van de amoraliteit der achterbuurten''. Wij meenden toen dat men juister zou kunnen spreken van de ,,immoraliteit''. En wij gelooven dat nog. Flora is als de paradijsvogel, die zijn lokkende dansen trippelt en afvliegt op alles wat glans heeft. ,,Haar oogen lachen stralend over alles wat schittert en blinkt. Voor haar is het geen glas of zilverpapier, maar zijn het niets dan veelbelovende feesten en briljanten''. Het zit haar in het bloed, dat is zeker; en de omgeving werkt ook al niet mede om het meisje begrippen van goed en kwaad bij te brengen. Het zedelijkheidsbewustzijn moge zijn gedoofd, het is toch niet gedood. De cynische advokaat Runge wil ons eigenlijk die veronderstelling eener volslagen amoraliteit opdringen. Nadat hij Flora eerst heeft gewaarschuwd voor het gevaar, is hij het ten slotte, die misbruik maakt van het meisje en zich zelven tracht schoon te waschen met de drogreden: zij moest ten val komen; door alles is zij voorbestemd daartoe; haar heele natuur dringt haar om te vliegen rondom de vlam en haar vleugels te zengen.

Ruw-realistische beschrijvingen van de zonde komt niet voor in dit boek; de slechte verhoudingen worden slechts lichtelijk aangeduid. Kunnen volwassen lezers zich de lectuur veroorlooven, voor minder ervarenen is deze roman niet zonder gevaar wegens de valsche stellingen. J. H.

Turner (Ethel). Het Geheim van de Zee. Vertaling van Mevr. N. van Hichtum. A. W. Bruna, Utrecht.

Dit is een aardig meisjesboek, waarnaar echter ook lezeressen, die al over de meisjesjaren heen zijn, verlangend de hand zullen uitstrekken.

En er zit in dit verhaal een goede les: de adel ligt niet in den naam, dien men draagt, maar in de daden, die men verricht. De voornaamste vraag is niet: wie waren uw voorvaderen, doch: wie zijt gij zelf.

Vier kleine kinderen zijn uit een schipbreuk gered. Men weet nu wel dat een meisje en jongetje kinderen zijn van adellijke familie,en het andere paartje afkomstig moet zijn uit meer bescheiden kring, maar meer weet men ook niet. En daar is natuurlijk geen reagens te ontdekken om te achterhalen welke kindertjes de voornaamste zijn van wege het geboorte-register.

De deftige grootouders voeden het viertal nu gezamenlijk op en hebben zoo ten minste de zekerheid dat zij zorgen voor de verweesde kleinkinderen, welke zij in het groepje echter niet kunnen onderscheiden.

Van dit gegeven weet Ethel Turner knapjes gebruik te maken om een boeiend verhaal te weven. M. P.

Wallace (Edgar). De Geheimzinnige Vier. A. W. Segboer, 's Gravenhage.

Deze vier misdadigers zijn mannen van de wereld, die op de meest elegante wijze met hun slachtoffers omspringen. En zij hebben een hooge opvatting van hun taak:

,,Wij dooden uit rechtvaardigheid, hetgeen ons plaatst boven de groote massa van beroepsmoordenaars. Wanneer we bemerken, dat een onrechtvaardig individu zijn medeschepselen onderdrukt, wanneer we bemerken, dat er kwaad wordt bedreven tegen den goeden God en tegen de menschheid en we weten, dat tengevolge van de bestaande wetten de boosdoener zijn straf zou ontloopen, dan straffen wij.''

Een weinig gevaar is er, dat deze uitvoerders van de besluiten der hooge gerechtigheid, wat erg willekeurig te werk zullen gaan bij het opmaken der lijst van boosdoeners, ,,die kwaad bedrijven tegen den goeden God en de menschheid.''

Zoo is in hun oogen de Engelsche Minister van Buitenlandsche Zaken (Sir Philip Ramon) een onrechtvaardig individu omdat hij plan heeft een wetsvoorstel aanhangig te maken, waardoor alle vreemde anarchistische elementen uit het land gezet kunnen worden.

In de oogen der geheimzinnige vier is hij een boosdoener, hetgeen men niet zonder eenige verwondering vernemen zal. Tot zijn dood is besloten, indien de Minister zijn plan niet laat varen. En de stijfhoofdige Brit denkt daaraan, niettegenstaande alle bedreigingen, geen oogenblik.

De wrekers maken het zich intusschen niet gemakkelijk. Zij schrijven ingezonden stukken en brieven en geven mondelinge inlichtingen, opdat heel de wereld toch maar juist zal weten op welken dag en welk uur de arme Staatsman vallen zal. De politie neemt enorme voorzorgsmaatregelen. Op het aangegeven uur zit het huis des Ministers van den nok tot den kelder vol agenten; de bedreigde is in zijn kamer hermetisch afgesloten van de buitenwereld. En toch... de klok van acht begint te slaan en onmiddel-

lijk klinkt er een kreet, de deur van het vertrek wordt opengetrapt en Sir Philip Ramon wordt dood voor zijn schrijftafel gevonden. De Geheimzinnige Vier hadden zijn telefoon verbonden met een lichtleiding en de sterke stroom heeft Sir Ramon met het zwakke hart, gedood. Electriciens mogen eenige technische bezwaren hebben, wij hebben een bezwaar van anderen aard. En dat is de gemeene insinuatie op blz. IX tegen de priesters. Was er die bladzijde niet, dan kon iedereen het boek lezen, nu hopen wij dat de katholieken den uitgever in zijn beurs straffen en het boek niet koopen. A. G.

FRANSCH.

Rameau (Jean). Le Fuseau d'Or. Plon, Paris.

Voor het eerst verschenen in 1914. Een kasteelheer weet een eenvoudig meisje het hoofd op hol te brengen en haar naar Parijs te lokken. Men begrijpt met welke bedoelingen. Als het kind echter verneemt dat haar vroegeren verloofde een ongeluk is overkomen, gaat zij terug naar haar dorpje en ontvliedt het dreigend gevaar. En zij zal trouwen in haar stand met den eenvoudigen metselaar, die van zijn val al bijna genezen is.

Randau (Rob). Cassard le Berbère.

Volgens een Franschen criticus is dit een smakeloos, stijlloos, immens vervelend boek. En wat erger is: brutaal obsceen en op sommige plaatsen ergerlijk anti-godsdienstig.

Yver (Collette). Vous serez comme des Dieux. Calmann, Paris.

Een boek van Collette Yver is altijd de moeite van het lezen waard. Zij heeft iets te zeggen, waarover men denken kan. Hier schildert zij ons de verwoestingen van den hoogmoed in de weduwe Sermanska, die oprechte liefde versmaadt, en trouwt met een man, even trotsch als zij. En met vereende krachten bewerken zij hun ongeluk. Ook een geestelijke wordt bekoord door den duivel van hoogmoed, maar hij heeft de kracht te weerstaan en zich te onderwerpen aan de beslissing zijner overheid op een heldhaftige wijze.

Het boek is goed, ofschoon men het nu juist niet de jeugd in handen behoeft te geven.

ENGELSCH.

Wadsley (Olive). Sand. Cassell, London.

Breuk van huwelijksband door ontrouw van den man. Vrouw met een vriend op reis. Ontmoet een Egyptischen prins en een Italiaan, onprinselijk.

De vrouw heeft zich met een schaar te verdedigen tegen den Egyptenaar, totdat de Italiaan haar bevrijdt. Na veel avontuurs vinden wij de gelieven in een woestijn, waar bij het opraken van het drinkwater, zij hun liefde vieren in het aangezicht des doods.

Hough (Emerson). The covered Wagon. Appleton, London.

Tocht van eenige families van Kansas City naar Oregon; moeilijkheden met prairiebranden en vijandelijke Indiaansche stammen. Onder deze bedrijven speelt een liefdesgeschiedenisje zich af. Niet verkeerd.

Wells (Carolyn). The Mystery Girl. Lippincott. —

Heeft John Waring zich zelf gedood of was hij het slachtoffer van een moordenaar? Miss Wells weet het een zoowel als het ander waarschijnlijk te maken, en houdt dan tegen het einde den nietsvermoedenden lezer hare oplossing onder den neus.

Hutten (Baroness Von). Mothers-in-Law. Cassell, London.

De boeken van deze schrijfster vergen altijd eenige voorzichtigheid van den kant des lezers. Ook dit boek, dat den strijd teekent van twee zeer verschillend aangelegde schoonmoeders van een heel vreemd en ietwat hulpeloos paartje.

Harrison (H. S.). Saint Teresa. Constable, London.

Teresa is niet heilig maar zonderling. Zij haat mannen, hetgeen haar gaarne gegund wordt. Als eigenaresse van de Whitestone Shell Company zet zij dadelijk het maken van bommen en patronen stop. En men verdenkt haar van pacifiste en pro-Duitsche te zijn, hetgeen haar weinig kan schelen.

Voor het beheer harer fabriek heeft zij echter een energieken leider noodig, dus toch een man. Een biedt er zich aan, en ten slotte verlieft Teresa op hem. Een aardig boek, goed in elkaar gezet en met vaste karakterteekening.

Tarkington (Booth). Gentle Julia. Hodder and Stoughton.

De door velen geliefde, twintig-jarige tante Julia en twee grappige kinderen zorgen dat dit een gezellig humoristisch verhaal wordt, waarop niets valt af te dingen.

VARIA.

Veel gelezen. Z o l a heeft lang aan het hoofd gestaan der lijst van veel gelezen schrijvers. Dat *La Debâcle* verspreid is in 260 duizend exemplaren, vinden wij niet erg, maar dat *L'Assommoir, Nana* en *La Terre, respectievelijk* 194, 160 en 247 duizend hebben gehaald is bedroevend.

Ook dat *Le Feu* van B a r b u s s e onder de menschen werd gebracht in 336 duizend afdrukken en *l'Enfer*, eerst nauwelijks opgemerkt, zijn pornografie uitschudt uit 284 duizend deeltjes.

Dat men gelukkig niet alleen op die vuiligheidsjes aast, moge blijken uit het feit dat *Edmond Rostand* met 538 duizend ex. van *Cyrano de Bergerac* en 406 duizend van *L'Aiglon* bovenaan staat.

De door en door Katholieke R e n é B a z i n haalde met *Les Oberlé* al reeds de 276 duizend en met *La Terre qui meurt* de 156 duizend. Het mooie boek van H e n r i B o r d e a u x *La Peur de Vivre* heeft een oplage van 152 duizend, hetgeen zeer verblijdend is; maar zijn goedbedoelde, doch stuitende roman *La Neige sur les Pas* bereikte het 166ste duizendtal, wat minder reden geeft tot verheugenis.

Einstein. De Relativiteitstheorie, door dezen jubelend binnengehaald, door anderen wenkbrauw-fronsend versmaad, trekt nog steeds de aandacht, ook buiten de wereld der geleerden.

Een goed boekje in het Nederlandsch zijn de ,,zes voordrachten voor leeken vertaald door J. F. E.'' van D r. F r i t z B e e r: *De Relativiteitstheorie van Einstein en haar geschiedkundige Grondslag*, uitgegeven door ,,Mij. voor Goede en Goedkoope Lectuur''. Ofschoon deze schrijver op eenvoudige wijze, misschien met wat al te groote zekerheid van zijn zaak, de theorie tracht te verklaren, gelooven wij toch dat menig leekenverstand er voor gesloten zal blijven.

Een nieuw boek van Max van Ravestein. De schrijver of schrijfster, die schuilt onder dezen naam en wiens romans: *Bij Ons, Aan den Overkant, Stofgoud* e.a. veel opgang maakten, heeft een nieuw boek voltooid, dat in het najaar zal verschijnen bij V e e n te Amsterdam onder den titel *Poverella.*

Giovanni Papini. Naar wij vernemen zal bij Teulings Uitgevers Maatschappij te 's Hertogenbosch een Hollandsche vertaling verschijnen van Giovanni Papini 's *Storia di Cristo*. Van dit literair apologetisch werk zijn in Italië binnen één jaar meer dan 100.000 exemplaren verkocht. — Wij hebben het boek zelf nog niet gelezen, doch vingen bij zijn verschijning in het Italiaansch (1921 bij Vallechi te Florence) eenige persstemmen op.

Papini is een heftig en lyrisch schrijver. Hij is thans omgeveer veertig jaren en bezit een uiteenloopende,autodidactische kennis. Scherpe kritieken schreef hij op Kant, Hegel, Spencer, Nietzsche en andere filozofen. Maar soms ook trok hij heftig te velde tegen het Christendom.

Toen schijnt, in 1919, hij te zijn bekeerd en reeds in het volgend jaar kwam hij te voorschijn met *Storia di Cristo*. Het werk is origineel. Het is een hooggestemde beschouwing van Christus' leer en leven, zonder zware wetenschap en tastende exegese; maar verrassend van psychologisch begrijpen. Het schijnt derhalve inderdaad een literair apologetisch werk te zijn.

Als een Savonarola geeselt Papini de lafheden van onzen tijd, den angst voor het leven volgens het Evangelie en vooral de aanbidding van het gouden kalf veroordeelt hij in geweldige termen.

Het is mogelijk dat er hier en daar overdrijving schuilt in zijn felle aanklachten, maar dat komt dan van zijn vurigen aanleg en van zijn innige overtuiging der waarheid, die hij in de waarheid van Christus weet te hebben gevonden, en den menschen wil bekend maken.

Zoo werd het boek beoordeeld en wij zijn nieuwsgierig naar de uitgave der Firma Teulings, om dit oordeel te kunnen toetsen, wijl niettegenstaande tweemaal herhaalde aanvrage de Italiaansche uitgave ons tot heden nog niet werd gezonden.

Honoraria. In ons artikeltje over de honoreering der buitenlandsche auteurs (aldus Nwsbl. v. d. Boekhandel No. 39) neemt de N.R.Crt. over wat wij schreven over de betaling van den Engelschen auteur, waarmede de auteur, zegt het blad: „niet genoeg verdiende om niet te krepeeren."

„Wat blijft nu een Hollandsch auteur nog over"? vraagt het blad.

Wij antwoorden: hem blijft over wat hij heeft, de Nederlandsche letterkunde, en dat is heel wat.

Want het mag wel eens gezegd worden, dat de Nederlandsche uitgever een ander zakenman is dan zijn buitenlandsche collega's zijn, — de Duitsche uitgever voor een oogenblik hier buiten gelaten.

Want de Engelsche of Amerikaansche uitgever, en óók de Fransche, staat anders tegenover zijn auteurs dan de Nederlandsche

tegenover de zijne, en het verschil is niet in het nadeel van den Nederlandschen auteur.

De Engelsche en Amerikaansche uitgever vraagt zijn auteur een naam die succes verzekert, en anders geeft hij zijn boek n i e t uit. De Fransche uitgever vraagt van hem, zoo een klinkende naam niet in het spel is, dat hij afstand zal doen van alle aanspraken op honorarium, ook wel dat hij zal bijdragen in de kosten der uitgave — dat laatste zal na den oorlog wel regel zijn geworden. En de Engelsche en Amerikaansche uitgever is in zijn meening omtrent het succes hebben van een boek niet gemakkelijk: een boek dat binnen één half jaar tijd zijn succes niet bewezen heeft en binnen het jaar niet is uitverkocht, is een mislukking zegt de Amerikaan.

De Duitsche uitgevers van vroeger — het zal nu noodgedwongen wel anders geworden zijn — waren een lofwaardige tegenstelling. Van zijne winst bestemde de Duitsche uitgever een deel voor het uitgeven der werken van nieuwe auteurs, wier kwaliteiten nog blijken moesten. Zoodoende bouwde hij eene literatuur (in onze beteekenis) op, en uit deze kwamen voort de auteurs wier werken de hoedanigheden bezaten, vereischt voor het opbouwen der literatuur, in den engeren zin van het woord.

Het standpunt van den Nederlandschen uitgever nadert dat van den Duitschen van vroeger, en is geheel tegenovergesteld aan dat van den Engelschen en Amerikaanschen collega. Er is geen enkele reden om aan te nemen, dat de kring waarin fijnere beschaving en smaak heerschen, in Engeland en Frankrijk, naar verhouding, kleiner is dan in Nederland, maar niettemin is alleen in Nederland vertrouwen op die beschaving, en op het eigen oordeel het kenmerk van den uitgever, terwijl het in Engeland en Amerika, en op het eind ook in Frankrijk, in beide opzichten precies omgekeerd is.

Wanneer de Nederlandsche uitgever een handelsman ware als deze buitenlandsche collega's, zou eene literatuur (in den engeren zin van het woord) als de Nederlandsche, zich niet hebben kunnen ontwikkelen, en er zou een te kort bestaan aan ideëele waarde van onze literatuur (in elke beteekenis van het woord), dat niet anders dan door het in eigen zak tasten door de auteurs zou kunnen worden aangevuld.

En dat dit niet zoo is danken zij den Nederlandschen uitgevers, die het risico der literatuur, in alle beteekenissen van het woord, in haar geheel, d.w.z. vanaf haar opkomst tot haar bloei, voor hunne rekening nemen, en daarbij breeder standpunt innemen dan hun buitenlandsche collega's, en die daarmee mogelijk hebben gemaakt, wat onder de buitenlandsche opvattingen niet mogelijk zou zijn geweest: de ontwikkeling onzer hoog staande letterkunde.

En dat is het zéér goede, dat de Nederlandsche auteur in zijn eigen land vindt.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ELKE MAAND ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

In een onzer vorige afleveringen van dezen jaargang namen wij een artikel op, onderteekend door Formamint, die ons zijn echten, minder medicinalen naam had opgegeven. Wij meenden in een bijschrift te moeten laten uitkomen, dat zijne gedachten niet in allen deele door ons werden onderschreven, ofschoon wij van meening waren dat wij hem in menig opzicht mochten bijstemmen.

In de Augustus-aflevering van *Studien* zagen wij een ,,ding van den dag'', waarin kritiek werd geoefend op Formamint. Wij hebben het aan dezen schrijver, die tot einde Augustus in het buitenland vertoeft, opgezonden en met aandrang gevraagd of hij ons een voorloopig of afdoend antwoord wilde zenden, indien hem dat mogelijk was, voor het Augustus-nummer van *Boekenschouw*. Hetgeen hij heeft gedaan; zoodat, als onze drukker wat voortgang maakt, de verschijning van Boekenschouw maar weinig vertraagd behoeft te worden, en deze kwestie niet slepende wordt gehouden.

Ofschoon wij geen partij wenschen te kiezen, willen wij niet verhelen dat wij op dit moment het meest houden van Formamint. Maar ,,niet steeds is de liefde bestendig van duur'', en indien hij niet weet te antwoorden op eenige moeielijkheden van H. D. is het niet onmogelijk dat wij hem afvallen. — Opdat de lezer oordeele met verstand van zake, laten wij hier het artikel volgen van de *Studien* en het antwoord van Formamint, dat ons inmiddels bereikt heeft. RED. B.

Bescherming van kunst. — Een ,,bemoeial'' is een leelijk mensch, en ,,overheidsbemoeiing'' een woord, dat minstens vaak een leelijken klank heeft. Maar men moet er toch in elk geval voor oppassen, dat men ,,overheidsbemoeiing'' niet met ,,overheidsbescherming'' verwart. Daaraan maakt zich, naar het mij voorkomt, Formamint schuldig in een ingezonden stukje in *Boekenschouw* (15 Mei, 1922: Overheidsbemoeiing op het gebied van Kunst en Wetenschap''.) Het geldelijk steunen van opera, tooneel of welke kunst ook (over *kunstenaars* spreek ik nu niet) is toch *per se* nog geen staats*bemoeiing*, evenmin als het subsidieeren van bijzonder onderwijs *noodzakelijk* staats*bemoeiing* in zich sluit! En dat de overheid de kunst het leven mogelijk maakt, is uitermate billijk en gezond. Kunst is nu eenmaal ontegenzeggelijk een groot cultuurgoed der gemeenschap, niet alleen en ook niet vooral omdat het hebben van groote kunstenaars in zijn midden den cultuurstand van een volk verhoogt, maar bovenal

en op de eerste plaats omdat het genieten van kunst veredelend werkt op de schare en mede een factor is tot beschaving van de massa. Ontzaglijke sommen worden uitgegeven, om de immens-hooge *lichaams*cultuur van het opkomend geslacht mogelijk te maken (men denke aan openluchtspelterreinen, aan kostbare lokalen en werktuigen voor gymnastiek), en zou er dan door dienzelfden staat niets gedaan mogen worden voor dit deel der *geestes*cultuur van ons volk, niets voor monumenten-zorg, niets voor tooneel, niets voor kunst in het algemeen? En nu is het misschien wel waar, dat er in de keuze der gesubsidieerde kunstwerken of instellingen wel eens gezondigd is, dat er minstens gevaar van partijdige bevoordeeling bestaat, en er aldus een soort van werkelijke staats*bemoeiing* om den hoek zou kunnen komen gluren, doch dan moet men, naar het mij voorkomt, aandringen op maatregelen, die een dergelijke keuze onmogelijk of onwaarschijnlijk maken, maar niet de staats*bescherming* veroordeelen om de accidenteel annexe minder gewenschte gevolgen. Zoo zou ook iemand kunnen meenen, dat het ontzaglijk gereglementeer, waaraan zich om wille der subsidieëring de bijzondere school te onderwerpen heeft, bedenkelijk veel aan staats*bemoeiing* begint te grenzen. Toch zou het, geloof ik, daarom niemand in zijn hoofd halen te protesteeren tegen de subsidie, maar wel tegen de al te hoog gestelde condities ter verkrijging. Maar „wie geeft de vroede Vaderen van Rijk of Gemeente het recht", zoo werpt Formamint op, „over onze belastingcenten te beschikken ten bate van opera en tooneel... Gaat het aan, alle Nederlanders te laten bijdragen voor iets, waarvan zij geen gebruik kunnen of willen maken?"

Ik kan niet nalaten, deze redeneering eenigszins zonderling te vinden. „Belastingcenten" worden betaald voor het algemeen, niet onmiddellijk voor het persoonlijk welzijn. Als iemand met zijn „belastingcenten" alleen datgene vergoedde, waar hij zelf gebruik van kon en wilde maken, dan hielden het op „belastingcenten" te zijn, en werden tot een prijs, dien men uitgaf voor het gekochte! Met „belastingcenten" dient men niet op idrecte wijze het eigen „ik", maar de gemeenschap! Daarenboven, zouden wij dan den minister ook maar niet in overweging geven, op te houden met het oprichten, onderhouden en subsidieeren van allerlei soort van onderwijsinstellingen, de universiteiten incluis? Want er zijn ongetwijfeld véél meer belastingbetalers, die daar „geen gebruik van kunnen of willen maken", dan die dat wel verlangen te doen! Ik geloof, dat geheel Nederland het heeft toegejuicht, dat er ***eindelijk*** een departement van onderwijs, ***kunsten*** en ***wetenschappen*** kwam. Laten we het ministerie niet verhinderen te doen, waartoe wij het geroepen hebben.

(Uit Studiën, Aug. '22. — H. D.)

In Beieren, waar ik ben gebleven trots den exodus van velen en waar ik hardnekkig hoop te blijven tot het einde van Augustus, verontrust mij eene zending van een paar gedrukte bladzijden en een schrijven van den hoofdredacteur van *Boekenschouw*, die de gewoonte heeft om geen vloeipapier om zijn woorden te wikkelen, en mij dan ook ronduit verklaart dat ik *fatsoenshalve* antwoorden *moet*. De onderstreeping is niet van mij.

Zelf bespeur ik ook wel iets van verplichting, ofschoon de omstandigheden mij zeer ongunstig zijn. Het artikel (of een afdruk), dat ik opzond aan *Boekenschouw* is niet in mijn bezit, en men zal zich niet verwonderen, hoop ik, als ik erken het niet letterlijk voor mijn geest te hebben.

Toch geloof ik op de zwarigheden van H. D. te kunnen antwoorden, onder voorbehoud echter dat ik mijn antwoord mag corrigeeren of aanvullen, wanneer ik weer de beschikking heb over

meer gegevens, en het mij nuttig of noodzakelijk mocht blijken.

Om elken schijn van misleiding te vermijden, en om alle verdenking tegen te gaan, als zou ik „in politicis" tot deze of gene partij behooren, verklaar ik ten overstaan van allen, die het weten willen, dat ik een zoogenaamd ongeloovige ben en zoo weinig voel voor linksch of rechtsch of neutraal staatsbestuur, dat ik mij bij de jongste verkiezing eenvoudig heb onthouden van stemming.

Ik ben ongeloovig in dien zin, dat ik tot geen enkele kerkelijke organisatie op dit oogenblik behooren kan, ofschoon de hoofdredacteur van dit Tijdschrift weet dat ik geloof in God, in het leven hiernamaals en een ernstig zoeker ben naar de wijze, waarop ik God in dit leven moet dienen.

Ik ben een partijlooze in de politiek in dezen zin, dat ik mij onmogelijk kan aansluiten bij eenige bestaande richting of partij, omdat ik maar al te wel voel dat het algemeene belang eenigszins in beklemming komt ter wille van het partij-belang. Dat moet gebeuren uit kracht der menschelijke neigingen, zoolang eene partij bestuurt in plaats van een groep van hoogstaande mannen, gewonnen uit alle partijen, doch wier eerste en laatste doel is: het algemeen belang.

Deze beginsel- of, wil men, beginselloosverklaring moet ik vooraf doen gaan om alle verdenking te fnuiken, als zou ik schrijven vóór of tégen iemand of een groep van iemanden. Wat ik schreef was mijn eerlijke overtuiging, gewonnen en gekweekt buiten invloed van groote of kleine zonnen. Wat ik schreef is het oordeel van een man, die meent dat hij volkomen onafhankelijk staat. En mijn oordeel handhaaf ik.

Is de „versobering" werkelijk zoo hard noodig als wordt beweerd, dan kan men op al de instellingen, die ik noemde, uitzuinigen. Als wij moeite hebben het hoofd boven water te houden, dan is het dwaasheid zich uitgaven te veroorloven voor dingen, die misschien nuttig of prettig zijn maar in elk geval niet noodzakelijk. Nederland kan niet bestaan zonder geld om zijn enorme schulden te betalen; maar wel zonder tooneel, opera, herstelde monumenten e.d.

Mijn onbekende, doch onvoorwaardelijk geëerde tegenspreker ziet in dat alles een cultuurbelang. Toegegeven voor het oogenblik; maar dan komen dit soort belangen toch op de tweede plaats en de zorg voor het bestaan komt op de allereerste. Iemand die niet weet waar hij zijn noodzakelijk levensonderhoud vandaan moet halen, omdat hij geen geld heeft, behoort niet te denken aan het koopen van keurige handschoenen en fijn postpapier.

Ik weet overigens nog zoo zeker niet of inderdaad met al het genoemde een cultuurbelang is gemoeid. De beschavingswaarde van het tooneel gelijk het thans is, betwijfel ik ten zeerste. Zou voldaan worden aan den smaak der groote menigte, dan ging die waarde spoedig diep onder nul liggen.

Het tooneel is amusementskunst en zal dat ook wel blijven, niettegenstaande alle subsidie van regeeringswege en voorwaarden daaraan verbonden.

Wat Openbare Leeszalen betreft, zij zijn er geheel op ingericht om de menschen in de war te brengen. Iemand, die nog leeren moet, en dan de gelegenheid krijgt zich in allerlei tegenstrijdige opinies te verdiepen, moet al een zeer scherp verstand hebben als hij den draad niet verliest.

Het eigenlijke volk toont duidelijk geen behoefte te gevoelen aan deze kostbare studiegelegenheden. Het komt er niet. En anderen? Ik weet uit zeer vertrouwde bron dat in de grootste leeszaal van ons land, waarvoor de gemeente 100.000 gulden subsidie verleent, het aantal bezoekers vrij groot is (vreemdelingen, huiswerkmakende kinderen en zij, die eventjes iets hebben op te zoeken); het getal der *vaste* bezoekers, dus dergenen, die gelegenheid voor studie en ontwikkeling zoeken, zwenkt tusschen de drie en vierhonderd. Men kan moeielijk bestrijden dat hun studie ruim duur betaald wordt. In groote steden, waar een overvloed is van Bibliotheken voor iedereen gratis of tegen uiterst kleine vergoeding toegankelijk, is het oprichten en instandhouden der dure Leeszalen in dezen crisis-tijd niet goed te praten.

En als er weer eens betere dagen zijn aangebroken, dan zou ik wenschen het denkbeeld, meermalen verdedigd in dit Tijdschrift, waarin ik de eer heb mijn schrijven te zien opgenomen, in ernstige overweging te geven. Dit: richt in de volkswijken eenvoudige biliotheekjes en leeszaaltjes op, zonder krantenlectuur, zonder zware boeken over alles en nog wat, doch met veel vakliteratuur en verdere leerboeken, die de beginselen geven. Doch dat ligt buiten de kwestie. Het is hier de vraag of de openbare bibliotheken van genoeg „cultureel'' belang zijn, om er geld aan te geven, dat men behoorde te besteden aan delging van den schuldenlast, die het land met ondergang bedreigt. Wie dat eens kalm overweegt zonder zich te laten verblinden door statistieken, maar zoekend integendeel naar de juiste beteekenis der cijfers, zal mijn medestander worden.

Over het behoud van monumenten in stedekens, waar geen sterveling komt en over het redden van bouwvallige torens en verbrokkelde kasteelpoorten spreek ik niet eens meer. Wie meent als arme, met failliet bedreigde man, zich die weelde nog te mogen gunnen, staat te ver van mij af, dan dat ik een oogenblik zou kunnen wanen met mijn argumenten hem te kunnen treffen.

Wat het onderscheid betreft tusschen staatsbescherming en staatsbemoeiing, vraag ik of de heer H. D. meent dat de eerste, vooral indien de bescherming geldelijk is, ooit bestaan heeft zonder steeds bemoeiing te worden?

Zoo héél erg vind ik dat nu juist niet, want de Staat mag waar voor zijn geld eischen. Alleen waar hij, gelijk ongeveer bij het

onderwijs, een monopolie heeft, kan hij te veel eischen en dan wordt de bemoeiing ongerechtigd.

Ten slotte: heel waar is de bewering van mijn geachten bestrijder, dat men met „belastingcenten niet op directe wijze dient het eigen „ik", maar de gemeenschap". Dat is mij uit het hart gesneden, vooral als er nog een enkel woordje bij mag. De belastingen moeten besteed worden tot nut van het algemeen, direct of *indirect*. Maar nu ontken ik juist dat het genoemde zooals het thans is op eenige wijze de gemeenschap ten nutte is — ofwel in zoo geringen graad dat het niet in vergelijking kan komen met het nut der spoedige afbetaling der staatsschulden, zoodat het bankroet van ons land worde vermeden.

Waar zulk een belang op het spel staat, zinken alle hypotethische belangetjes in het niet. Waar niets is, verliest de keizer zijn recht.

FORMAMINT.

CORRESPONDENTIE.

W. te R. Dat oordeel van Frits Lapidoth over *Les Vaincus* van Romain Rolland vind ik zeer juist. En tegenover U ben ik van meening dat de overweging: „het is een jeugdwerk" den schrijver niet verontschuldigt. Niemand dwong hem het uit te geven.

L. Br. te A. De *Rotterdamsche Zedeprenten* van Brusse behooren zeker niet thuis in handen van onmondigen. Het is goed dat dit boek werd geschreven, maar het zou niet goed zijn indien het door elkeen werd gelezen. Dat is ook zeker niet de bedoeling van den schrijver.

H. B. D. te Zww. Het beste zou zijn *Die Warheit des Christentums* van Dr. Sawicki.

J. A. te W. Uw ingezonden stuk hebben wij nog niet gelezen Het kon toch niet in deze aflevering worden opgenomen. Indien het geschikt is, in de volgende.

K. D. v. H. te Z. Vraag Nederl. Boekhuis te Tilburg. Vermoedelijk zijn nog wel exemplaren te verkrijgen van de twee voorgaande Jaargangen van *Jaarlijksche Boekenschouw.* Op uw andere vraag weten wij geen antwoord.

JOURNALISTIEK EN VERANTWOORDELIJKHEID.

Hooggeachte Redakteur,

Voor iedereen die met eenige regelmaat Uw belangrijk tijdschrift volgt, kan het niet twijfelachtig zijn, of U wenscht Uw lezers voorlichting te geven niet alleen omtrent de dag aan dag nieuwverschijnende boekwerken, maar ook omtrent alles wat er belangrijks in de perswereld omgaat. Daarom zult U mij zeker wel vergunnen hier nog eens de aandacht te vestigen op een deel van de redevoering, door pater Bonaventura Kruitwagen op het eerste perscongres der R. K. Journalistenvereeniging, te Utrecht op 7 Juli l.l. gehouden. Een andere passage uit deze toespraak, op de politiek betrekking hebbende, is in de Katholieke Pers nogal besproken; maar deze die ik bedoel, schijnt aan de algemeene aandacht ontsnapt te zijn. En toch lijkt ze me zóó waar en zóó belangrijk, dat ze wel verdient door publiek en schrijvers met de meeste belangstelling te worden overwogen.

Pater Kruitwagen dan, na in overweging te hebben gegeven om ,,de formeele politieke leiding der Katholieken van onze Redactiebureaux naar de R. K. Kiesvereenigingen te verplaatsen'' schrijft verder:

Maar nu hoor ik onze journalisten al mopperen en zeggen: je hebt daar van dat spreekgestoelte gemakkelijk praten. Maar als we een stuk van onze politieke rubriek kwijt raken, hoe krijgen we dan, vooral in de hondsdagen, een krant iederen dag vol, en dan nog wel met gezellige dingen?

Daar wou ik de Heeren juist eens over hebben, of liever: de heele vergadering.

Een krant volschrijven, en vooral gezellig volschrijven, en daarbij altijd erop bedacht zijn, dat men opvoedend, leidend, verbeterend en veredelend moet werken, is een kwestie van iets meer dan enkel handigheid.

En terwijl men tegenwoordig in onze samenleving opleidingsinstituten heeft voor alles en nog wat, plus gediplomeerde leeraren en leeraressen met examens A en B (hoofdletters), a, b, c (kleine letters) tot ongeveer z toe; menschen met propaedeutische, canditaats- en doctoraal-examens, die daarvoor doorloopen moeten: tentamens, practica en seminaria; menschen met meestertitels, doctoraten, diploma's, eervolle vermeldingen, medaljes, bekroningen, certificaten, legitimaties, en hoe die dingen ook heeten mogen, bestaat er voor den journalist niets, absoluut niets van

dien aard, zelf niet één officieel examentje, dat toch nog van den minsten intellectueelen proletariër wordt geëischt.

Het eenige officieele stuk dat hem verleend wordt, is een politie-penning, waardoor hij vrijen toegang heeft tot pluimveecongressen, hondententoonstellingen, plechtige begrafenissen en schoorsteenbrandjes.

Is dat niet te mal om los te loopen?

Van iedereen, die ook maar vanuit de verte in verband staat met de opvoeding, verzorging en leiding van den stoffelijken mensch; van iedereen die iets te maken heeft met zijn geboorte, zijn trouwen, zijn sterven, zijn ziekte, genezing en verpleging; van iedereen die den intellectueelen mensch heeft te vormen en te onderwijzen; van iedereen, die de persoonlijke, maatschappelijke rechten van den mensch heeft te verdedigen; van iedereen ook aan wien de godsdienstige belangen van den mensch zijn toevertrouwd, wordt door Staat of Kerk een examen vereischt als bewijs van een minimum bekwaamheid.

Alleen voor de vorming van den journalist, van den mensch, die leiding en leven en geest moet schenken aan alle menschen samen; die bestendigen, vervolmaken of verbeteren moet datgene, wat alle gediplomeerden samen aan den mensch gepeuterd of mispeuterd hebben, van dien journalist zeg ik, wordt géén certificaat van bekwaamheid gevraagd, en is de vorming tot zijn allesomvattend en verantwoordelijk beroep van dien aard, dat, althans theoretisch genomen, journalist kan worden...... een iegelijk, die voor elk ander emplooi ongeschikt is.

En wanneer Nederland dan tóch mag wijzen op een journalistenstand, die werkelijk zijn „stand" weet op te houden, en speciaal Roomsch Nederland mag zich beroemen op een geslacht van plichtgetrouwe journalisten, dat thans juist honderd jaren lang zijn taak met Roomsche zedelijke en financieele zelfverloochening heeft vervuld, dan zou ik willen vragen, of datzelfde Roomsche Nederland niet zal moeten erkennen, dat het tijd wordt, zijn solidariteit met de Roomsche pers te belichamen in een blijvende daad: den financieelen grondslag te leggen voor een leerstoel in de Roomsche journalistiek aan onze komende Roomsche Universiteit. [1])

U ziet op de eerste plaats, en daar wensch ik mijn volle instemming mee te betuigen, hoe de geestelijke en geestige adviseur van de R. K. Journalistenvereeniging niet te velde trekt tegen *personen*. Integendeel, op de hem eigen open wijze maakt hij aan de heeren (en dames) journalisten een prachtig compliment. En wie zal hier niet mee instemmen, die door studie of meeleven iets weet van het idealisme en de belangloosheid, die met name aan vele Katholieke persmannen in verleden en heden steeds eigen zijn geweest? Maar dat neemt niet weg, dat in het *systeem*

---

[1]) Solidariteit tusschen het Roomsche Publiek en de Roomsche Pers. Rede door fr. B. Kruitwagen O.F.M. Nijmegen-Utrecht, N.V. Dekker en v. d. Vegt en J. W. v. Leeuwen, 1922, blz. 19—20.

iets absurds steekt, iets zóó onwaarschijnlijks, dat ons nageslacht er eenmaal de handen van in elkaar zal slaan, gelijk wij het — en misschien met minder reden — doen over de pijnbank uit vroeger eeuwen, het kerkelijk verbod van lijkensectie en zoo meer. Inderdaad, een bewaarschoolkindje kun je niet zoet houden (niet eens onderrichten, o nee! maar zoet houden) zonder „akte", waarvan, als ik 't me goed heb laten wijsmaken, nog een A en een B bestaat; 'n postbeambte en 'n telefoniste, 'n kaartjesverkooper bij het spoor en degene dien ik bij mijn zieken Bello mag roepen, moeten tot heil en zekerheid van hun medemenschen de zorgvuldig geëxamineerde proeven van hun bekwaamheid in hun overigens zeer nuttige ambten afgelegd hebben; en als 'n handige juffer aan 'n stelletje bakvischjes wil leeren hoe ze „'n kamer moeten doen", of 'n paar manchetten strijken of 'n partij servetten netjes opvouwen en opbergen, wel, dan sta je versteld over 't examen, dat zoo'n ondernemende weldoenster der menschheid daarvoor moet doorstaan!

En dit is maar een enkele losse greep uit onze welgeregelde samenleving; er bestaan nog ettelijke dozijnen onderwijsakten, ontelbare overgangsexamens, verordeningen van gemeente- en bouwpolitie, schoonheidscommissies en brandweerautoriteiten, enz. enz. enz.; waarlijk, niets ontsnapt aan de bezorgdheid van onze moderne maatschappij waar het geldt de strengste waarborgen te eischen voor de veiligheid van onze armen en beenen, dubbeltjes en geleerdheid.

Maar de voorlichting bij het hoogere geestesleven en de vorming van de publieke opninie? Die kan elk, maar ook letterlijk elk, ter hand nemen, die daartoe lust gevoelt! Is het werkelijk niet „te mal om los te loopen", zoo als pater Kruitwagen vraagt? En toch zien wij het dagelijks gebeuren, in krant en in tijdschrift, in boek en in vliegend blaadje. Zonder éénige proeve van bekwaamheid, zonder éénigen waarborg van verantwoordelijkheidsgevoel, kan iedereen, alles, aan allen, kwijt wat hij maar wil, op het gebied van het hoogere geestesleven. En als wij daarbij bedenken, welk een diepgaanden invloed de dagelijks uitgespelde krant op hoofd en hart van den „trouwen lezer" oefent, een invloed waar nogal eens over gesproken, maar die toch eigenlijk misschien niet hoog genoeg aangeslagen wordt, dan zullen wij toch wel overtuigd zijn, dat hier een misverstand heerscht zóó noodlottig, dat het geen wonder is dat de wereld op zijn kop staat. Van de *richting*

van zijn krant — om mij tot de dagbladpers te bepalen — is men gewoonlijk zeker, ofschoon ook niet altijd; maar met welk recht van spreken, met welke kennis van zaken, met welk besef van verantwoordelijkheid iemand daarin het woord neemt, dat weet maar al te dikwijls niemand dan de Redaktie, voor wie overigens per se dezelfde bezwaren als bovengenoemd gelden. Ik zeg uitdrukkelijk „per se", want nogmaals, het gaat hier niet over of tegen personen, maar tegen het systeem, en ik twijfel geen oogenblik of menige Redaktie, zeker van R. K. kranten, zal het hier betoogde beamen. Alleen — degene die hierover schrijft moet noodzakelijkerwijze den schijn van pedanterie op zich laden, en voor zich zelf een uitzonderingspositie schijnen op te eischen, die hij anderen niet gunt; daarom zal er wel zoo weinig over *geschreven* worden. Maar dat er over *gesproken* wordt...... intellegenti sat!

Of dan het middel door pater Kruitwagen aanbevolen de gewenschte verbetering zal brengen, n. l. een leerstoel in de (Roomsche) journalistiek aan onze (komende Roomsche) Universiteit? M.a.w. „nog maar weer een examen erbij?" Ik heb er wel hoop op, en zou althans dit examen gaarne willen inruilen tegen een niet te klein getal andere, waarmede wij op het oogenblik het leven onzer medemenschen vergallen. Maar, „it is a long way" tot een leerstoel voor een geheel nieuw vak, aan een Universiteit die, wat ons Katholieken betreft, nog niet eens bestaat. Zou er niet een onmiddellijke verbetering aan te brengen zijn door een ander middel, n.l.: het zoo veel maar eenigszins mogelijk is opheffen der anonymiteit, vooral in de journalistiek? O zeker, dit is een teer punt, voor sommige Redakties zelfs een kruidje-roer-me-niet. Toen op het eind van 1920, ik meen op een algemeen journalistencongres, deze kwestie zou behandeld worden, nam de Nieuwe Rotterdamsche Courant aanstonds de leiding om hiertegen te ageeren. Maar het is jammer, dat ze de meerderheid harer collega's heeft weten te overtuigen en dat ze het bestaan van haar „welingelichte zijdes", vooral de Roomsch-Katholieke, heeft weten te redden. De plicht van openbaarheid zou heel wat onverantwoordelijk geschrijf voorkomen, en aan heel wat zwaarwichtig beweersel allen invloed ontnemen; en onze Bisschoppen hebben dit middel dan ook reeds lang wijselijk aangegrepen om de publicaties van hun clergé op hooger peil te heffen en van verantwoordelijkheidsgevoel te doen doordringen. Natuur-

lijk zouden er uitzonderingen mogelijk moeten zijn, en zouden pseudoniemen, die reeds lang evenveel waard zijn als de beste naam: bijv. Uw Panta, De Haagsche briefschrijver in De Tijd of Max van de Maasbode, recht van bestaan moeten behouden.

Ja maar, daar komt ze al aan, die fameuze opwerping (ze staat weer eens in de Nieuwe Eeuw van 7 Sept. l.l.): „Houden we ons niet het best aan de woorden van Thomas à Kempis, dat het er minder op aan komt wie iets zegt, dan wel wat gezegd wordt?" Een prachtige spreuk inderdaad. Maar van spreuken gesproken: Qui bene distinguit, bene docet. En is het niet juist een ramp van onze hedendaagsche samenleving, dat men met schijnbaar allereenvoudigste principen werkend, daarbij vergeet hoe in het duizenderlei genuanceerde leven er zoo weinig eenvoudige en algemeene principen kunnen worden toegepast, zonder tal van distincties en restricties. Zeker, waar het evidente, onweersprekelijke waarheden geldt, zooals: Tweemaal twee is vier, of: De mensch is geschapen om God te dienen en daardoor zijn eeuwigheid te bewerken, daar komt het er niet op aan *wie* het zegt. Maar wordt in de krant in den regel met evidente waarheden gewerkt? Wat zou 't dan een toer worden om elken dag zijn 8, 10 of 12 bladzijden vol te krijgen! Neen, 't gaat over persoonlijke meeningen, min of meer bewezen stellingen, aan te bevelen of af te raden gedragslijnen, kritiek op vaak uiterst ingewikkelde regeeringsdaden of maatschappelijke toestanden. En in den regel hangt hierbij zeer veel, ja bijna alles af van de vraag: Wie zegt dat? Welk gezag bezit die schrijver? Welken waarborg biedt die criticus? Welk verstand van zaken heeft die raadgever? Welke ondervinding in de kwestie die hij bespreekt, heeft die man, die zich als leider opwerpt? Gerust, laat iedereen die wil, evidente waarheden anoniem aan den men brengen; hij zal gauw genoeg uitgepraat zijn. Maar laat iedereen, die er aanspraak op maakt zijn medemenschen voor te lichten, ja te critiseeren of aan te vallen, er tenminste zijn geloofsbrief bij overleggen, te weten: zijn al of niet gevestigden, maar in allen geval eerlijken naam, waaraan anderen althans eenig houvast hebben om het gewicht te bepalen, dat zij aan zijn woorden kunnen hechten.

In de overtuiging dat mijn naam onder dezen brief weinig indruk zal maken, is 't me een genoegen hem te kunnen besluiten met de meening weer te geven van een gezaghebbend lichaam als het bestuur van de R. K. Staatspartij zeker is. In zijn vergadering

van 9 September l.l. te Utrecht, verzoekt het aan de Pers „ingezonden stukken betreffende de organisatie en werkwijze van de R. K. Staatspartij slechts dán plaatsing te verleenen, indien deze met vollen naam van den inzender worden onderteekend."

Wat na dit ernstig en beteekenisvol verzoek ongetwijfeld zal worden doorgevoerd, waar het geldt de politiek van de R. K. Staatspartij, moge dit ook op elk ander gebied zoo veel mogelijk worden verwezenlijkt.

Vindt U in het geschrevene geen aanleiding, Hooggeachte Redakteur, om ook Uw meening eens over deze kwestie te zeggen? Er zijn er velen, die daaraan gewicht zullen hechten.

Met goeden groet.

De Uwe in Chr°.

DR. G. GORRIS S.J.

N a s c h r i f t d e r R e d a c t i e. Wij zijn den schrijver dankbaar dat hij dit ijzer in het vuur heeft gelegd en wij hopen dat de „smeden der toekomst" hun hamer zullen heffen, niet alleen om te pletten, maar om te vormen vooral.

„In Eigen Kring" kan dit onderwerp worden behandeld, en wij verklaren dat wij gaarne elk ingezonden stuk zullen opnemen, dat personen onaangeroerd laat, maar de zaak, waar het hier om gaat, terdege aanpakt.

Wij verzoeken echter eventueele inzenders, om een goed voorbeeld te geven, met vollen naam te onderteekenen.

„BUBU" VOOR HET LAATST.

De lezers herinneren zich ongetwijfeld dat wij over den souteneurs-roman van C h a r l e s-L o u i s P h i l i p p e: *Bubu van Montparnasse* een afkeurend oordeel hebben gesproken.

En de heer G e r a r d v a n E c k e r e n, de vertaler van dat ding, was witgloeiend van toorn, omdat wij de hooge verhevenheid van dat boek niet verstonden en er slechts laagheid in ontdekten.

Thans verschijnt dit nare verhaal in tweeden druk, en de heer V a n E c k e r e n is zoo vriendelijk ons zijn versche inleiding te sturen, waarvoor wij hem beleefd dank zeggen.

Dat een nieuwe oplage noodig bleek, verwondert ons niet; dergelijke boeken gaan altijd, omdat zij de ongezonde nieuwsgierigheid prikkelen. Maar dat de vertaler eene poging zou doen om de „zedelijke strekking" van dit boek goed te praten, ver-

wondert ons wél, want het was toch duidelijk dat hij het nooit verder zou kunnen brengen dan tot de bewering: zedelijkheid bestaat niet, dus ook geen onzedelijkheid, waaruit volgt dat deze aan het Bubu-boek niet verweten kan worden.

Dat is erg goedkoop, maar kostbaarder argumenten geeft de heer V a n E c k e r e n niet. En nu hij zoo vriendelijk is geweest, reeds voor de verschijning van het boek, ons zijn pleidooi triomfantelijk toe te zenden, meenen wij hem een genoegen te doen door het den lezers in zijn geheel ([1]) onder de oogen te brengen. Hier is het.

Iets over de ,,zedelijke strekking'' van dit boek.

Bij het in zee gaan van den eersten druk mijner vertaling schreef ik, met eenigen angst haar aan den Nederlandschen lezer over te geven, aangezien ik er niet zeker van was, of Charles-Louis Philippe's meesterwerk in zijn zuiverheid en menschelijkheid zou worden verstaan.

Geheel ongegrond is die angst niet gebleken, ofschoon hier dankbaar dient te worden vastgesteld, dat in de groote meerderheid der besprekingen de beoordeelaars hebben getoond niet onontvankelijk te zijn gebleven voor de stem van dit boek. Slechts enkele bladen en tijdschriften maakten een uitzondering. Het Roomsch-Katholieke orgaan B o e k e n s c h o u w noemde Bubu de Montparnasse ,,een vuile historie'' en ontzag zich niet zichzelve te verlagen door den schrijver smalend te kenschetsen als ,,een fabrikant van galante avonturen.'' [1]) Het protestantsch-christelijke maandschrift O p g a n g liet zich uit in gelijken geest.

Principieeler dan deze beide bladen, welker redacties met in 't wilde weg schelden en insinueeren hun onvermogen om goed te l e z e n niet bedekken konden, formuleerde D e H a a g s c h e P o s t zijn bezwaren. Déze bezwaren zijn althans au sérieux te nemen, en het is naar aanleiding daarvan, dat ik gaarne iets zou wenschen op te merken over wat men zou kunnen noemen: de e t h i s c h e strekking van dit werk. Wij zijn er namelijk verre vandaan, schoonheid en zedelijkheid van elkaar te willen scheiden, overtuigd dat een waarachtig s c h o o n werk steeds zijn eigen zedelijkheid in zich draagt.

De beoordeelaar in D e H a a g s c h e P o s t dan, meent de groote

---

([1]) Mocht de lezer meenen dat wij ons met een gedeeltelijke aanhaling tevreden hadden kunnen stellen, dan vergeet hij dat wij gemakkelijk van tekst-verminking beschuldigd konden worden. Overigens, de voosheid der redeneering wordt het scherpst aangetoond door het gansche betoog eenvoudig af te drukken. R. B.

[1]) Wij haalden de woorden aan van een franschen schrijver, die zijn werk karakteriseert als: ,,oeuvres galantes et licencieuses, d'un style étrange, obscur et difforme''. R. B.

fout van Philippe's boek hierin te liggen, dat de schrijver zich op een verkeerd standpunt heeft gesteld en „op haast cynische wijze de beide typen (die van Berthe en van Bubu) in abstracto als onvermijdelijkheden aanvaardt." „Hij (d.i. Philippe) schijnt het in den haak te vinden als het meisje, in stede van haar ambacht uit te oefenen, liederlijk verkeer en vertier zoekt en dat de jonge man, instede van te arbeiden, luiert en steelt. Soms is het zelfs, alsof hij eenige bewondering voor den filou heeft......"

Inderdaad ligt in deze voorstelling een kern van waarheid. En toch... neen, voor wien dit boek volkomen verstaat, is dit bezwaar ongegrond. Bubu, de souteneur, en Berthe, het publieke meisje, volgens Philippe kunnen ze niet anders dan ze zijn: Berthe kón op zeker oogenblik geen bloemenmaakstertje meer blijven, en Bubu, hij móest de bandelooze straatslijper worden, die met de ijzeren vuist van een noodlot Berthe's leven naar de jammerlijkste ellende dwong.

Dit boek dus een pleidooi te meer voor de schrikkelijke leer van het causaal-determinisme, die ons allen tot willooze slachtoffers maakt van een macht ons blindelings drijvend waarheen zij wil?

Mag ik U een tegen-vraag stellen? Gij, die zoo spreekt, gelooft Gij aan den volmaakt v r ij e n wil? Ge aarzelt, wordt onrustig, zegt: „Ja maar..." doch ik vraag U nogmaals, nu wat duidelijker omschreven, want om woordenspelletjes is 't hier niet te doen: Gelooft Gij, dat Gijzelf, lezer, op ieder oogenblik Uws levens naar eigen vrije keuze zelf beslissen kunt, hoe Uwe handelingen en gedragingen zijn zullen? — Zoo ja, dan kan ik met U eigenlijk niet veel meer praten, doch aarzelt Gij, dan zijt Gij mijn man.

Het oude „indeterminisme", mogen wij dan aannemen, verwerpt Gij als onredelijk, als willekeur. Gij zijt er, als modern mensch, gelijk wij allen van doordrongen, dat aan de wet van oorzaak en gevolg niemand ontkomt; dat ons aller geestelijk en lichamelijk leven is ingeschakeld in een keten van onverbreekbare noodwendigheid.

Nochtans: Gij gelooft in God; Gij gelooft in zedelijke normen, die boven het louter natuurlijke uitgaan; en dus... het harde en meedoogenlooze determinisme der natuurwetenschap, waarbij van zedelijke normen geen sprake meer kan zijn; waarbij „goed" en „slecht" tot betrekkelijkheden-zonder-meer worden verlaagd, wordt evenzeer door U verworpen als het oude dogma van den absoluut „vrijen" wil. Ge wilt wel toegeven dat onze handelingen gedetermineerd zijn (wij dus niet ieder oogenblik willekeurig zus kunnen óf zoo), niettemin gevoelt Ge u vrij.

Waar is hier de uitweg?

Dien uitweg vindt Ge zoo Ge bedenkt, dat alle vrijheid z e d e l ij k e vrijheid is, en alle determinatie hierin gelegen, dat zij reactie is van een (metaphysisch) k a r a k t e r op een (empirische) aanleiding. Om het met een onzer nieuwere wijsgeeren [1]) uit te drukken: onze vrijheid ligt

[1]) Dr. J. D. Bierens de Haan (Wij voegen hier bij dat het pantheisme van dezen wijsgeer logisch een persoonlijke vrijheid uitsluit. R. B.)

niet hierin, dat onze handelingen zoo óf ook anders hadden g e k u n d, maar in het feit dat zij zoo of anders hadden b e h o o r d. Het geweten, aldus de genoemde wijsgeer, is geen afzonderlijk vermogen in ons, geen aparte „stem" — het is de idealiteit der menschelijke actie zelve, en in háár is het dat ons karakter zijn gestalte, zijn plooi krijgt. Hoe grooter voortgang de zedelijke hoogte van ons karakter zal gemaakt hebben, hoe grooter de intensiteit zal zijn, noodig om te overwinnen in den strijd der zich opdoende, tegen elkaar botsende, innerlijke motieven. Ieder mensch zonder onderscheid heeft een karakter, omdat hij deel heeft aan het bovenzinnelijke. Dat is onze troost. — Maar onze ellende is, dat onze band met het bovenzinnelijke, d.i. met ons eigen diepste wezen, vaak zóó zwak is, dat het schijnt of wij voor goed en geheel in de slechte oneindigheid van het natuurlijke, causale geschieden zijn ingesponnen, het causaal geschieden dat als een onverbrekelijk webbe, een ijzeren pantser ons leven omspant, en waarin wij gevangen lijken zonder uitweg.

Zie nu Berthe en haar lief Maurice. Zij beiden zijn gevangenen in zulk een web. Zij zijn niet vrij meer, zij zijn gebondenen. Dit laat de schrijver Charles-Louise Philippe ons beseffen. En het tragische is, dat zij beiden zich elk op hunne wijze, in die gebondenheid zoo betrekkelijk „thuis" voelen. Representatief voor deze gevoelens is de souteneur Maurice. Hij wel allerminst is geneigd alleen omstandigheden te erkennen als drijvers van zijn leven. In zijn gebondenheid blijft hij zich „vrij" voelen; hij, Bubu, zet de wereld naar zijn hand! En zooals Bubu het zich in zijn wereld gemakkelijk maakt, zoo doet het Berthe. De mannen behoeven haar immers, welnu, wat is natuurlijker dan dat zij zich geeft? Zij moet toch leven! Is zij niet vrij met haar lichaam te doen wat zij wil, zooals hare klanten vrij zijn haar te nemen zoolang zij geld hebben? Dus lacht zij en lijdt.

Deze vrijheid nu, gij tast het, is enkel gebondenheid; de zachte duldster Berthe roept alle mogelijke kwade geesten van het lijden over zich. En desondanks blijft zij toch waarlijk vrij en blijft Maurice het, omdat zij, hoe diep ook zinkende, toch altijd m e n s c h e n blijven, d.w.z. van die wonderlijke schaduwen van 't absolute, welke, als iedere schaduw, door hun bestaan zelf blijven heenwijzen naar datgene wat de schaduw werpt.

Als alle menschen blijven zij k a r a k t e r s en in die zedelijke vrijheid scheppen zij zich dan ook hun eigene „moraal" (die herinnering aan het bovenzinnelijke!) naar de gelijkenis van hun (verwrongen) Zelf. Hun empirische gebondenheid is 't, die hen, te midden van de veelheid der zich opdringende aanleidingen en motieven, steeds van nieuws weer averechts doet reageeren.

Dus zien wij in een pracht-vent als den souteneur Bubu een menschelijkheid verkeerd in haar tegendeel; alle groote en nobele aandriften als liefde, moed, volharding werken mee aan de voltooiing van dit wanbeeld Gods. En wel verre dat er Charles-Louise Philippe een verwijt van is te maken, dat hij „bewondering" toont voor den filou, moet men hem daar

als kunstenaar om prijzen. Het is wijl de schrijver het groote groot blijft zien, ook waar het werkt in de sfeer van het kleine en onvrije. Want hoe menschelijker Bubu als filou vóór ons staat, hoe tragischer zijn menschelijkheid zelve wordt.

Met Berthe is het niet anders. En in háre figuur ligt de tragiek veel meer open en bloot. Zóó vast toch als haar lief Maurice is *zij* in 't web nog niet gevangen; en al moet zij dan, menschelijkerwijs gesproken, te gronde gaan, nadat het scheen dat zij behouden worden zou „als door vuur" — achter háár schuldig hoofd blijft toch de hemel blauw, en wij denken aan Jezus' woord, dat wie zelf zonder zonde is op deze vrouw den eersten steen werpe...

Zie, is het niet gelukkig, dat men niet thuis behoeft te zijn in allerlei wijsgeerige formules, om onder 't lezen van Bubu-de-Montparnasse van dit alles iets te kunnen beseffen.

Die het niet beseft, ja, die zal, vrees ik, in dit boek nooit anders leeren zien dan „een vies verhaaltje"; maar voor dezulken heeft Philippe niet geschreven, heb ik niet vertaald.

Dit boek is benauwend, omdat wij het webbe voelen spannen om de zielen, steeds enger, steeds onverbiddelijker.

Maar dit webbe van bittere oorzaak geschakeld aan nog bitterder gevolgen, behoort tot wat in tijd en ruimte ligt; zijn zin en zijn rechtvaardigheid heeft het in iets hoogers. Philippe's doorgaande kreet ten opzichte van zijn Berthe: hier is een mensch, een karakter, een Godsbeeld, dat ten verderve gaat! toont aan hoe de schrijver dezen transcendenten grond geen oogenblik uit 't oog verliest.

Wee ons, zoo wij zelf bevonden mochten worden van een menschelijkheid geringer dan deze! GERARD VAN ECKEREN.

Wij hebben den schrijver laten uitpraten en vragen nu even het woord.

Zeergeleerde heer, wij hebben met de grootste aandacht uwe dissertatie over de onvrijheid van den menschelijken wil gevolgd, en wij meenen te *ontwaren* dat U in die wijsgeerige kwestie een weinig verward zijt geraakt.

U verklaart: „Bubu, de souteneur, en Berthe, het publieke meisje, volgens Philippe kunnen ze niet anders dan ze zijn......".

Daarop vraagt U: „Dit boek dus een pleidooi te meer voor de schrikkelijke leer van het causaal-determinisme......?" Waarom geeft U geen antwoord op die vraag en leidt de aandacht des lezers af door hem met een vraag te overvallen?

Dus nog eens: Is dit boek een pleidooi „voor de verschrikkelijke leer van het causaal-determinisme, die ons allen tot willooze

slachtoffers maakt van een macht ons blindelings drijvend waarheen zij wil?" Het is uw eigen vraag; wat is uw antwoord? Ja of neen?

Ja? Dan is het ook een loochening van schuld en boete, van zonde en deugd, van toerekenbaarheid, plicht en verantwoordelijkheid — wijl zonder vrijheid van wil dat alles zinledige begrippen worden. Dan is U vergeefs „overtuigd dat een waarachtig *schoon* werk steeds zijn eigen zedelijkheid in zich draagt." Want zedelijkheid bestaat in dat geval eenvoudig niet.

Wat dan? In plaats van te antwoorden, begint de heer Van Eckeren te redeneeren met zijn lezers in dezer voege (zie boven zijn eigen woorden): „Gij... gelooft in God......; het meedoogenlooze determinisme der natuurwetenschap, waarbij van zedelijke normen geen sprake meer kan zijn... wordt door U evenzeer verworpen als het oude dogma van den absoluut „vrijen" wil." En wij haasten ons te antwoorden, waarschijnlijk tot verbazing van den schrijver: ja inderdaad, wij, met ieder katholiek wijsgeer, verwerpen zoowel het absolute determinisme als het absolute indeterminisme. Mogen wij dat met een paar woorden verklaren?

De vrijheid van den wil bestaat voor ons niet in het bloote vrij-zijn van uiterlijken dwang, nóch in de willekeurigheid der handeling, maar in het vrij-zijn van innerlijken dwang, dus in de actieve (en niet alleen passieve) onverschilligheid om te doen of niet te doen, zóó af anders te handelen. Maar wijl alle vrije keuze veronderstelt overleg en motief, aanvaarden wij een relatief indeterminisme en nemen voor elke vrije zelfbestemming eene adaequate, doch volstrekt niet dwingende werkingsoorzaak aan.

En daarin ligt het verschil tusschen U en ons. Gij schrikt voor de sombere noodlotsleer van een mechanisch determinisme en paait nu den lezer met de verklaring dat hij zich vrij *gevoelt*, maar... het in werkelijkheid niet is. Onbewust misschien zijt gij dan een aanhanger der beruchte „Illusionstheorie" (nml.: de illusie van het vrijheidsbewustzijn), die onverbiddelijk tot een volslagen scepticismus voert. Maar veeg dan ook weg uw geloof aan schoonheid, aan zedelijkheid, aan deugd en menschelijkheid, wijl een volslagen scepticus daar niet aan gelooven kan als hij zijn leer getrouw wil blijven.

Gelukkig is de mensch vaak beter dan zijn leer.

Of Charles-Louis Phillippe zijn boek heeft geschreven in dezelfde stemming, waarin gij het hebt gelezen, is moeielijk te achterhalen. Wat doet dat er ook eigenlijk toe? Objectief stelt hij zijn souteneur en deerne voor als willooze ledepoppen van het noodlot;

Inplaats van medelijden vraagt hij bewondering voor de diepst gezonkenen der maatschappij;

Door zijn onverhulde schildering van brutale lusten prikkelt hij een zondige nieuwsgierigheid.

En nu mogen Gij, die het met den schrijver eens zijt, en anderen, die zich immuun wanen tegen zijn voorstellingen, het ongelukkige boek trachten te verdedigen; het wordt daar niet onschuldiger door dan het is.

En als gij U voorspiegelt dat Bubu geen slachtoffers zal maken, dan verklaren wij U met de heiligste zekerheid, te weten dat dergelijke lectuur zoo menig jong leven vergiftigt en schept, zooals gij zelf dat noemt, „menschelijkheden verkeerd in haar tegendeel" en — „wanbeelden Gods". RED. B.

PLEIDOOI VOOR DE LEELIJKHEID

DOOR G. K. CHESTERTON.

Er zijn menschen, die beweren dat het uiterlijk voorkomen of het geslacht van een anderen persoon hun onverschillig zijn en dat zij alleen geven om de gemeenschap der geesten. Met hen is 't onnoodig zich op te houden. Er zijn van die beweringen, waaraan niemand denkt te gelooven, zelfs als men ze tot vervelens toe herhaalt.

Maar terwijl niets ter wereld ons kan overtuigen dat een groote vriend van den heer Forbes Robertson, b.v. volstrekt niet verrast zou zijn of een onaangename gewaarwording ondervinden, als hij dezen de kamer zag binnen treden in het lichamelijke hulsel van Charley Chaplin, zoo verwarren wij telkens het feit dat het heel iets anders is zich aangetrokken te voelen door een uiterlijke verschijning — een zeer natuurlijke en gewone zaak — dan wel bekoord te worden door wat men physieke schoonheid gelieft te noemen, hetgeen niet geheel natuurlijk is en alles behalve gewoon en algemeen.

Of om onze gedachten juister uit te drukken, laat ons zeggen

dat het begrip van het physiek schoone zich zoo geheel heeft gewijzigd, dat het niets anders meer beteekent dan zeker soort van schoonheid, waarvan de aantrekkingskracht even groot is als de zedelijke aantrekkelijkheid van een achtenswaardigen metselaar uit Clapham.

Zij, die onder dit opzicht de menschheid hebben getyranniseerd en bedrogen zijn de Grieken geweest. Alles wat zij schitterends hebben gedaan voor de beschaving moet ons niet blind maken en doen vergeten hoe groot en vreeselijk zij zondigden tegen de verscheidenheid van het leven. Terwijl de Joden sinds langen tijd de menschen tegen zich hebben zien opstaan,daar zij hen beschuldigden de wereld te doen verdorren door hun strenge en partijdige ethiek, is het zeer vreemd dat niemand ooit heeft opgemerkt dat de Grieken ons hebben overgeleverd aan een oneindig strenger ascétisme, een ascétisme van de verbeelding, den eeredienst van een enkel aesthetisch type.

De joodsche strengheid had ten minste tot grondslag het gezond verstand; zij erkende dat de menschen leefden in een wereld van feiten en dat als iemand trouwde zonder acht te slaan op bloedverwantschap, hij de gevolgen moest afwachten. Maar zij lieten dit instinct, dat hun contrasten en combinaties deed zoeken, niet zonder voedsel. Met alle onstuimige argeloosheid van een Lewis Caroll hebben hun profeten twee vleugels aan de ossen gegeven en ontelbare oogen aan de cherubijnen. Maar de Grieken hebben hun politie-reglement opgelegd aan het rijk der toovergodinnen, zij hebben zich niet verzet tegen de werkelijke echtbreuken op de aarde, maar wel tegen de strenge verbindingen der ideeën. Zij hebben de geboden van de gedachte gestuit.

En merkwaardig is het de langzame verslapping te zien van de monsters der Grieksche fabelleer onder den noodlottigen invloed van den Apollo (Belvédère). De Chimaera was een schepping, waarop elk volk, gezond van geest trotsch zou geweest zijn, maar wanneer wij haar zien op de Grieksche schilderijen, hebben wij lust haar een befje om den hals te strikken en haar een bordje melk te geven. Wie heeft ooit gevoeld dat de reuzen in de Grieksche kunst en poëzie werkelijk groot waren, groot zooals de reuzen van de folk-lore groot waren?

In een noorsch sprookje wandelt een held mijlen ver over den top van een berg, die toevallig den neus blijkt te zijn van een reus. Maar deze angstwekkende voorstelling heeft de Grieken

bang gemaakt en hun angst deelde zich aan de geheele menschheid mede door haar te doen vergeten haar natuurlijke liefde voor de ruimte, voor de levenskracht, de verscheidenheid der energie, de leelijkheid.

De natuur heeft gewild dat elk menschelijk aangezicht, zooveel mogelijk persoonlijk zou zijn en zijn eigen uitdrukking bezitten om aangezien te worden als verschillend van alle anderen, even als een populier van den eik verschilt en de appelboom van de wilge. Maar wat de hollandsche tuinlieden hebben gedaan met de boomen, deden de Grieken met de menschelijke gestalte. Zij hebben er uit verwijderd wat levend was en tegen hun regels, om er een academische omlijning aan gegeven. Zij hebben de neuzen verminkt en aan de kinnen geknoeid met de afschuwelijke kalmte van een tuinman. En zij zijn er zoo zeer in geslaagd, dat wij zekere gezichten leelijk noemen, die tot de machtigste en beminnelijkste behooren, en schoon vinden die van het leelijkste en meest weerzin wekkende soort zijn.

Deze schandelijke *via media*, dit bedroevend gevoel van waardigheid heeft dieper de ziel getroffen van de moderne beschaving dan het uiterlijke puritanisme van Israël. In het ergste geval lieten de Joden een man met ijzers aan de voeten dansen, de Grieken zetten hem een prachtige vaas op het hoofd en bevalen hem zich niet te bewegen.

De H. Schrift zegt dat de eene ster in glans van een andere verschilt en dezelfde opvatting is van toepassing op de neuzen. Met nadruk beweren dat een gelaatstype leelijk is omdat het verschilt van dat der Venus van Milo bewijst dat men het uit een geheel bedriegelijk oogpunt beschouwt. Vreemd is het dat wij het iemand ten kwade duiden wanneer hij ouder is dan wij, maar dat het ons nog meer ergert, als hij op ons gelijkt. Dit beginsel heeft ons zeer slechte literaire critieken bezorgd, een critiek waarin het gewoonte is zich te beklagen over het gebrek aan gezonde logica in een sprookje en over het volslagen gemis van een werkelijk redenaarstalent — in een klucht van drie bedrijven — maar het gezicht van een ander mensch leelijk te noemen omdat hij op krachtige wijze een ziel vertoont, verschillend van de onze, staat gelijk met er over te klagen dat een kool geen beenen heeft. Als zij zulk een klacht kon hooren, zou de kool niets anders kunnen doen dan op ernstigen toon, maar niet zonder een tikje waarheid, aan te merken dat wij

geheel en al verstoken zijn van de mooie groene kleur waarmede zij getooid is.

Echter is deze koude theorie van het Schoone er niet in geslaagd de kunst der geheele wereld te veroveren, of het moest zijn door de schittering van haar naam. In zekere streken zelfs, heeft zij niet geheerscht. Een blik op de Chineesche draken en op de Japansche goden toont tot hoeverre de Oosterlingen zich vrij hebben gemaakt van het conventioneele begrip van de regelmatigheid der gelaatstrekken en hoe teer en vurig hun genieting is van de ware schoonheid der uitpuilende oogen,der lange klauwen, der gapende monden en de slangvormige bochten. In de Middeleeuwen braken de menschen met de Grieksche kunst en lieten hooge torens ten hemel opstijgen, die, zou men zeggen, monsters en dansende duivels deden leven. In den vollen zomer der hoogste kunst was de revolutie op zijn hevigst in de studie over de menschelijke gelaten. Rembrandt legde de zoo gezonde en mannelijke belijdenis af, dat een mensch van een volmaakte waardigheid was, niet als hij afstamde van een griekschen god, maar wanneer hij een flinken neus bezat, vierkant als een houtblok, een hoofd ruw en stevig als een helm en een kakebeen gelijkend op een stalen knip.

Deze soort kunst wordt gewoonlijk veracht als behoorende tot het groteske. Wij hebben nooit begrepen, waarom het vernederend is, een lach op te wekken, wijl dit aan anderen een genoegen schenkt van hoogere orde. Als een mijnheer die ons op straat ziet, in snikken losbarst bij de gedachte aan ons bestaan, zou men zulk een ontroering onrustwekkend noemen en niet zeer vleiend. Maar de lach kent dit gebrek niet; waar is het echter dat het woord „groteske'' een verkeerde benaming is van de leelijkheid in de kunst.

Hieruit volgt niet dat de Chineesche draken, de gothische monsters en de heksen van Rembrandt werden geschapen om grappig te zijn. Hun buitensporigheid was niet die van den sater, maar eenvoudig opborreling van het overvloeiende leven; en dit is de sleutel, die ons toestaat de plaats te vinden van het leelijke in de aesthetiek.

Wij zien gaarne een steile rots zich brutaal verheffen uit een vlakte, groote pijnboomen statig een hoogen heuvel bekronen, een ravijnpas een berg in tweeën splijten. Met even edele geestdrift houden wij er van een neus zich met durf te zien afteekenen,

de roode haren van een vriend trotsch te zien oprijzen uit zijn schedel, zijn breede en flink gespleten mond zich openen als de kloof van een berg. Ten minste houden eenigen onzer hiervan: er is geen sprake van humor.

Wij schateren het niet uit op het eerste gezicht van de pijnboomen of het ravijn, maar wij hebben hen lief omdat zij de dramatische kalmte der natuur uitspreken, haar moedige ondervindingen, haar vrijwillige afwijkingen, haar onverschrokken en wilde trots, op haar kinderen.

Zoodra wij gebroken hebben met de bekoring der conventioneele schoonheid, wacht ons overal de schoonheid van millioenen gezichten evenals de schoonheid van millioenen geesten.

Vertaald door H. HEIJNEN.

OP HET HOOFD VAN JUT.

,,En Rink, reuzig, half bevlamd zijn schriklijken landloperskop, in kangoeroesche rugkromming, zijn herkulische schonken donker omschaduwd, hijgde voor hij begon. Cyclopisch, even waggelend, hief hij den moker met één zwaai hoog door de lucht, dat er een suizel koelde romdom. Donker en dof plofte zijn hamer uit het duister dreunend op het Jutsblok.''

Het boek van Querido, waarin dit staal van vergrootings-visie staat, was gisteren op bladzijde 458 blijven openliggen, en onwillekeurig las ik nog eens denzelfden zin.

Dat bracht mij op den titel voor dit opstel.

Van alle kanten zie ik de letterkunst-wetende mannen samendrommen en met lang uitgehaalden zwaai hameren op het hoofd van Jut — — in dit geval het kopje der moderne roman-muze.

Ik ben er blij om — begon er zelf trouwens al tien jaren geleden mee, toen nog bijna niemand wilde meedoen.

De ,,Noordewind-criticus'' van ,,De Hollandsche Revue'' schrijft in het Septembernummer:

,,Wij hebben er op gewezen, dat de roman in ons land, als kunstvorm behandeld op de ergerlijkste wijze door tal van zoogezegde Nederlandsche romanciers, zijn besten tijd heeft gehad en zijn laatste levensdagen nadert.''

In een voorgaand nummer van Boekenschouw werd besproken het boek van Drs. Tazelaar: ,,Moderne Ro-

mankunst", waarin de schrijver het mes diep in de uitwassen zet, en toont dat ongeveer onze heele romankunst een boosaardig gezwel is.

En van sommige van die verschijnselen geeft hij, naar mijn bescheiden meening, nog veel te gunstige diagnose.

J. Eilkema de Roo lucht de bekommernis van zijn gemoed in „Den Gulden Winckel" van Augustus:

„Wie zich rekenschap wil geven van den roman dezer dagen, zet zich aan het eind moedeloos neer om de hopelooze leegte te overzien, die achter hem is. Niets dan een trieste onvoldaanheid blijft hem over. Woorden en woorden hebben die „moderne romans" hem gebracht, zonder hem één gedachte rijper te maken. In zijn herinnering zijn alleen eentonigheid, verveling en de opluchting dat het gedaan is.

De verschrompeling van onze literatuurvruchten komt voort uit te veel entingen op denzelfden stam; het letteren-kroost is verzwakt door gedurige huwelijken in te kleinen kring. Nieuw bloed, nieuw zaaisel zijn noodig, buitenlucht en verruiming van de grenzen, wijdere uitzichten en grootschere doeleinden. Onze schrijvers wonen te dicht opeen en zien elkaar te nauw op de handen; zij bebouwen allen hetzelfde stukje grond en willen den schralen oogst allen te samen deelen. En de autoriteit ontbreekt, die hen uiteenjaagt en hun een kloekere taak aanwijst. Van de kritische hoofdkwartieren gaat steeds hetzelfde wachtwoord uit; men heeft daar door allerlei verwikkelde relaties van vriendeschappelijken en amoureuzen aard, door overwegingen van succes, van carrière en van sociaal karakter de onafhankelijkheid verloren, noodig om met middelen van kracht en desnoods van geweld te redden wat nog te redden valt.

De literaire atmosfeer is periodiek met een ander soort microben besmet; afwisselend brengt ze de epidemie van de jeugd-tragedies, de vrije-meisjes, de ontwrichte huwelijken. Nu het meer en meer ondoenlijk blijkt, altijd maar weer burger-interieur-conflictjes te beschrijven, en het psychologisch gepeuter in Amsterdamsche heeren en Haagsche dames tot een niet meer aan te hooren zaag geworden is, zijn we blijkbaar aan den inhoudloozen roman toe."

Dat is uitmuntend gezegd, doch het kan wellicht nog wat vollediger, in elk geval scherper door het kind eenvoudig bij zijn naam te noemen:

Men heeft ons opgescheept met confectie-literatuur.

Schrijvende heeren en dames (ja, dames vooral) legden een patroon voor zich en knipten dan maar raak. Als ze zoo den ruwen omtrek hadden, wisten zij verder wel hoe het aan elkaar moest worden geregen. En waarachtig, aangetrokken door de netheid van het vak en de achtbaarheid, zijn menschen aan het schrijven getogen met verbeelding en kunstgevoel van een boschneger en den stijl van een kolenbrander.

Toen de realistische roman in de mode was, schreven deze letterkundigen kranig den grooten vloek voluit en gapten uit Zola het een of ander schunnigheidje, om maar „echt" het volk voor te stellen, dat zij even weinig kenden als vroegere romanmakers de graven en baronnen, waarmede zij hun verhalen geregeld bevolkten.

Paul Bourget had al een statige reeks van boeken geschreven, toen men hier eindelijk de lucht kreeg van den psychologischen roman. Dadelijk klampten eenige dozijnen zich aan dezen nieuwen tak van nijverheid vast. En wat zij plukten en het publiek aanboden, was om zeeziek te maken. Die argelooze schrijfmenschen, die aan tafel behoorlijk een kip konden ontleden, meenden dat ook wel klaar te kunnen spelen met een ziel, een „heusche" menschenziel. Het werd erbarmelijk om aan te zien.

Daarna de sociale roman, waarin de restanten van alle groote problemen werden verwerkt tot een geestesvoedsel, dat men geen naam kon geven.

We worden er nóg van bediend, maar de toebereiding verandert naar gelang van den smaak der kostgangers. In de „Blanke Slaven" en de „bloedzweetende zwoegers" is de lust een weinig vergaan, sinds die uitgestootenen op het eerste rijtje zijn gaan zitten en een communistischen mond opzetten.

Kapotte huwelijken vinden nog aftrek. Die zijn overigens meewarigmakend als mosterd: de tranen brengen ze iemand in de oogen. Die verkeerd-getrouwde juffrouwen worden meestal uitgebeeld door ongetrouwde juffrouwen, die het zoo kort mogelijk hopen te blijven.

En dan niet te vergeten, de geëmancipeerde, of om het te zeggen in het hollandsch, de losgelaten vrouw. Amerikaansche, Engelsche, maar hoofdzakelijk Fransche romans vragen de belangstelling voor deze moreel vergroeide wezens. Prévost vond een naam voor het ergste soort: *„Les Don Juanes"*; Victor

Margueritte noemde zoo'n schepsel „*la Garçonne*". Schaamteloos is het fabrikaat al spoedig bij ons nagemaakt, en de prikkeltitels zullen vandaag of morgen ook wel worden overgenomen.

Maar er komt verzet; en wellicht is de stortvloed van romannetjes over dergelijke malloterige, perverse en op hol geslagen meisjes nog af te wenden, indien het publiek wordt gewaarschuwd.

De spotter Clément Vautel, die waarlijk niet preutsch is, heeft in „Le Journal" van Augustus l.l. deze opmerkenswaarde woorden geschreven:

„C'est une epidémie! Des écrivains des deux sexes, de renoms et de talents fort divers publient, coup sur coup, des romans qui roulent sur le même sujet: une jeune fille brise les chaînes de la „morale conventionelle" et se met à faire une bombe inconsciente et organisée...

Evidemment, ce sont des choses qui arrivent dans les meilleures familles. Et, pour ma part, je suis tout prêt à admettre que ces „essayeuses" ont bien le droit de prendre leur plaisir avec qui elles le trouvent. Seulement, ce qui m'agace, c'est leur phraséologie ou, tout au moins, celles de leurs historiographes. Jérome Paturot m'amuse: ses petites-filles m'embêtent quand on prétend justifier, par des arguments de moraliste pour maison à l'envers, les recherches auxquelles elles se livrent, dans l'espoir de trouver une position qui n'est d'ailleurs pas sociale du tout.

Il n'est question, dans ces bouquins, que de la *morale de l'avenir*, de la *libération de la femme*, de la *nécessite d'obeir aux lois sublimes de la nature.*

Tu parles!...... Quelle hypocrisie vraiment *bourgeoise* dans tout cela!

— J'ai envie de rigoler... Aprés tout, cela me regarde!

Mais, foin de Mlle Tartuffe — qu'elle soit Américaine ou héroine d'un roman bien parisien qui mène une vie de bâton de chaise en nous expliquant d'un air sentencieux:

— Je remplis une mission sociale...... Je prépare l'avènement de la morale des temps nouveaux...... Je veux m'élever au-dessus des conventions et des préjugès! Non, cela ne prend pas!

Dat laatste betwijfel ik. Cela prend par le nez, hoogst waarschijnlijk, een groepje van onze schrijfsters en schrijvers, die zich beijveren de nieuwste „literaire" snufjes te geven.

En dát noemt men dan literair werk, „schoone letteren". Het is om te grienen!

Maar aan wie de schuld?

„Op het hoofd van Jut"! In plaats van dezen kermisachtigen titel had ik misschien heel deftig het gevleugelde woord van den ouden Cato boven deze regelen kunnen laten zetten? Toch niet! De gekozene drukt duidelijker mijn bedoeling uit. Ik wilde waarschuwen, dat men zich nu niet ga verlustigen in doellooze krachtpatserij tegen den modernen roman, die geen ander resultaat heeft dan wat lawaai te maken, het klappertje te doen knallen boven aan den paal.

Ik heb de laatste maanden al menige philippica gelezen tegen den psychologischen roman, alsof het kwaad in het genre zit.

Dat is verkeerd! Elk genre is goed, behalve het vervelende. Daar zijn onder de mystieke, romantische, avontuurlijke, realistische en psychologische romans meesterstukken — maar daaraan werkte dan ook de hand en het hoofd van een meester.

Het ligt niet aan het soort van werk, maar aan den man, die het werk doet. Ziet men ooit iemand, die een deur kan verven, als kunstschiilder gehuldigd?

Wordt een man, die handig op zijn vingers kan fluiten, als toonkunstenaar geroemd?

Glimlachen wij niet tegen elkaar als wij in den trein een H.B.S.-knaap de sociale kwestie hooren oplossen? Kijken wij niet een anderen kant uit als in de tram het „vrije-meisje" zich vlegelachtig aanstelt?

Maar zoodra iemand een roman heeft bedreven, wordt hij schijnbaar au sérieux genomen...... en niet alleen door de kritiek, die vast zit in „relaties van vriendschappelijken en amoureuzen aard."

Iedereen, die schrijven kan zonder zijn vingers zwart te maken en zonder opzienbarend aantal taalfouten, wordt begroet als een nieuwen auteur, zoodra hij een manuscriptje heeft laten drukken.

En al is het ding dan ook leeg als de zak van een stilstaanden stofzuiger; al is het verwaand als een Grieksche staf-officier; babbelachtig als een kostjuffrouw; groen als een eerstejaars; dommer dan de boer van Bredero — een groot deel der kritiek, ook der niet-amoureus of vriendschappelijk verwikkelde, stuurt haar advertentie-beoordeeling naar den zetter:

,,De eerste roman van dezen schrijver, zuiver gevoeld en meesterlijk weergegeven, zal zijn naam voorgoed vestigen.''

,,Met vrouwelijke intuitie doorschouwt de talentvolle schrijfster het levensraadsel en dringt door tot in de diepste diepten eener vrouwenziel, gelijk dat alleen eene vrouw mogelijk is.''

,,Met die stille ironie, waarachter de wijze zoo dikwijls zijn smart verbergt, wordt hier het falen en dwalen geteekend van den vrijen mensch.''

Misleid door zulke onverantwoordelijke bioscoopaankondigingen, worden jonge mannen en vrouwen, die zich heel verdienstelijk hadden kunnen maken bij bank en telefoon, naar de roman-industrie gelokt. Zij, die niets hebben doorgrond in eigen studie, niets weten door rijpe levenservaring, niets hebben gezien van wereld en menschen, geven in hun boeken dan een neerslag van hun persoonlijke buitenlandsche romannetjes-lectuur, en hun onbeduidende voortbrengselen worden plechtstatig geboekt als behoorende tot de Nederlandsche literatuur.

Laten wij dat nu eens overwegen en de schuld leggen, waar zij behoort te liggen: bij de kritiek, de onbevoegde, de ,,verwikkelde'', de beginsellooze. Wie slaat op dát hoofd, doet een werk van barmhartigheid.

KAREL MARTEL.

EEN ZONDERLINGE VRAAG.

Het Vaderland besprak het artikel in voorgaand nummer van Boekenschouw, geschreven naar aanleiding van Jean Carrère's *Les Mauvais Maîtres.*

Het feit dat wij voor een groot deel het eens zijn met den franschman, die de groote talenten van schrijvers als Rousseau, Chateaubriand, Balzac, Stendhal, George Sand, Musset, Baudelaire, Flaubert, Verlaine en Zola erkent, maar niet blind is voor de heillooze gevolgen hunner boeken in menig opzicht, noopt *Het Vaderland* te vragen:

,,Als een ernstig Tijdschrift regelmatig en bezonnen altijd weer afkeurt wat gebieden raakt van zinnelijkheid of ander ,,realisme'', dan gaat men vragen: hinkt niet zulk een tijdschrift op twee gedachten? Het is in de eerste plaats gewijd aan Literatuur. Daaruit volgt dat alle pornografie met kracht wordt geweerd. Ten tweede zoekt het schoonheid. Maar de bovengenoemde

reeks kunstenaars wordt door Jean Carrère niet afgekeurd, maar volkomen gekleineerd. De Schoonheid moet dus in Boekenschouw den toets der — laat ons zeggen — maagdelijkheid en religie doorstaan. Boekenschouw kent slechts ééne schoonheid. Goed! De Boekenschouw wil zich slechts bezig houden met boeken, waarin slechts enkele en h.i. etische elementen optreden......" enz.

We zouden gerust, in de vaste zekerheid dat wij hem niet zullen behoeven uit te betalen, een prijs van vijfduizend gulden kunnen uitloven aan dengene, die in staat is een (ook maar eenigszins) logischen gedachtengang in het stukje van Het Vaderland aan te wijzen.

Laten wij eens vragen op onze beurt: waarom hinkt een tijdschrift, dat altijd weer afkeurt wat gebieden raakt van zinnelijkheid („realisme" keuren wij volstrekt niet altijd af) op twee gedachten? — Zou men niet zeggen dat zulk een tijdschrift juist door één groote gedachte wordt gedragen?

Wat beteekent: dat het eerste wat ons Tijdschrift zoekt Literatuur is, en het tweede schoonheid?

Wij bespreken alle soorten literatuur, maar we erkennen geen literaire *kunst* buiten alle *schoonheid* om.

Waaruit dus zou moeten volgen, zooals de schrijver zich uitdrukt, dat Boekenschouw zich alleen wil bezig houden met boeken, waarin slechts enkele en h.i. etische elementen optreden. Komaan! Dat is buiten de rails loopen, mijn waarde Vaderlander. *Alle* elementen (niet enkele), welke tot den opbouw van iets schoons kunnen bijdragen mogen in een boek gerust „optreden".

En als U vertelt dat Boekenschouw slechts ééne schoonheid kent dan is dat een erg goedkoope bewering, wijl U weet dat wij juist overeenkomst wenschen tusschen den schoonen inhoud en den schoonen vorm. Dat is ons het hoogste. En de Vaderlander moet blind zijn om niet te zien dat tegenwoordig de voornaamste literaire tijdschriften zich beginnen aan te sluiten bij het schoonheidscriterium door ons reeds sedert een twaalftal jaren en langer in het openbaar verdedigd.

Om volledig te zijn voegen wij er nog aan toe dat wij ook de uitsluitende schoonheid van vorm, op zich zelf en alleen genomen, kunnen waardeeren — indien de etische wanstaltigheid niet van dien aard is, dat ons genoegen wordt bedorven en het laatste ons

zoo onpasselijk maakt dat wij voor het eerste geen oog meer kunnen hebben.

Intelligenti sat! Red.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In het September-nummer van *De Gids* vervolgt Arthur van Schendel zijn *Rose Angelique*. De heldin heeft de kloosterschool verlaten voor de wufte salons van het Frankrijk vóór de Revolutie. Zij is ook getrouwd maar niet erg gelukkig naar het schijnt. In de verte hoort men reeds het doffe gerommel van den naderenden orkaan terwijl de jonge edelvrouwe luistert droomend, geboeid naar de zoete tonen van een menuet door een schoonen vedelaar gespeeld. Martin Beversluis dicht *Keerende Schepen* en Johan Huijts ietwat sentimenteele *Verzen*. Van Mevr. C. M. Hille-Gaerthe een aardig geteekende *Vrijdag marktdag* gezien door de oogen van twee kinderen. P. Dijkema wijdt een studie aan *Antiek Anti-semitisme* en tracht te bewijzen hoe reeds vóór Christus de Israëlieten alles behalve bemind waren en meest onrechtvaardig werden vervolgd. Volgens hem is hiervan de verklaring te vinden van den kant der Joden in het excluvisme van hun godsdienst en hun uitdagende houding tegen over de Heidenen, van den kant der Heidenen, bij de massa uit onmacht om den Joodschen godsdienst te grijpen en uit haat tegen den bevoorrechten vreemdeling en bij de ontwikkelden uit weerzin tegen het volk, dat zich boven de antieke beschaving verheven waande en welks geestelijke superioriteit zij des ondanks erkennen moesten.

Prof. Huizinga beëindigt zijn artikel over *Het ontstaan van het Engelsche parlement*. M. J. Aalbers-Hamaker bespreekt *De Middelbare school voor meisjes* en André Jolles beschrijft in aansluiting met een stuk over Shelley van A. Roland Holst *Shelley's Pad voor de Dichtkunst*, terwijl Frans Eerens het weer eens heeft over *Dostoiefsky*. De groote Rus und kein Ende. Mr. M. Nijhoff levert tenslotte *Geestkracht der Kunst* met enkele beschouwingen over hedendaagsche letterkunde, die wel een nadere kennismaking en uitvoeriger bespreking verdienen.

Elsevier's Maandschrift opent met *Herinneringen* van P. C. Hamburg aan den schilder B. Korteling, waarbij eenige fraaie reproducties van diens schilderijen zijn gevoegd. Dr. Raymond van Marle zet zijn rijk geillustreerde studie over *Kunstlievende Vorsten uit Italie's verleden* voort. Nu zijn de Romeinen, Gothen en Byzantijnen te Ravenna aan de beurt,

waarvan hij hoogst interessante, weinig bekende bijzonderheden verhaalt. De derde kunststudie is gewijd aan onzen ouden landgenoot *Cornelis Troost* door Ro van Oven, ook weer mooi verlucht. Stijn Streuvels vertelt uitvoerig allerliefste dingen van zijn dochtertje *Prutske en haar geitjes*. Zijn vaderliefde wordt niet moede allerlei aardige invallen van het schattige meiske te vertellen en hij doet het op een wijze, die ook zijn lezers belang doet stellen in haar kinderlijk gedoe met Betje en Mietje, de beide geitjes. Met Betje, het bokje loopt het niet goed af. Hij wordt geslacht, zijn kopje onder tranen van Prutske, begraven, — en dan ook heel gauw vergeten. De andere belletristische bijdrage *Het goede huis* is van Elisabeth Zernike. In de Letterkundige kroniek mneet H. R(obbers) het laatste boek van Emmy van Lokhorst) *Bart Jorgen* geducht onder handen. Er blijft weinig goeds van over terwijl D. Th. Jaarsma niet goed is te spreken over *Couperus' Iskander*; hij verwijt hem tegenwoordig te schrijven zonder er zijn hart aan te geven en te veel te vergeten, dat niemand ooit een kunstwerk schiep, gaaf en volkomen, zonder zijn hart te raadplegen.

PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Asbjörnsen (P. C.) en **Jörgen Moe**. Vertelsels uit het hooge Noorden. Vertaald door M. E. Belpaire en geillustr. door S. de Vriendt. N.V. Het Vlaamsche Land, Antwerpen. Paul Brand, Bussum.

Levendige sprookjes voor de jeugd; maar de echte liefhebbers van sprookjes zijn altijd jong, al schemert er wit in hun haren.

Deze sprookjes hebben dit voor dat zij minder bekend zijn dan die van Grimm en Andersen en behalve hunne bevalligheid dus ook de nieuwheid nog boeien kan. Het uiterlijk van het boekje had wat meer in overeenstemming kunnen zijn met den inhoud. Of werd het dan te duur?

Baker (Olaf). Shasta, het Wolvenkind. Uit het Engelsch door Mary Haan, met illustraties van Charles Livingston Bill. N.V. Drukkerij Jacob van Campen, Amsterdam.

Onbekend maakt onbemind! Zoo er een diersoort is, onbemind door zijn tweevoetige medeschepselen dan is het zeker de ongure, wreede wolf. Geen der verscheurende dieren mag zich in slechter reputatie verheugen (?). Zijn naam reeds jaagt ons een koude

rilling aan, wij denken aan eindelooze sneeuwvelden door zijn ontzettend gehuil doorgalmd, aan eenzame sleden, bedreigd door de ondieren, wien trekpaarden en reizigers onbarmhartig en bijna weerloos ten offer vallen.

Ook in de literatuur komt Meester Lupus er slecht af; men denke slechts aan Reijntje de Vos en La Fontaine, maar toch schijnt volgens Olaf Baker zelfs de wolf bij nadere kennismaking mede te vallen, tenminste het jeugdige indiaansche menschenkind Shasta bevalt het bij het vraatzuchtige gedierte best. Zij eten hem niet op, de moeder-wolvin Nitka ontfermt zich over den verlaten baby, verdedigt hem tegen haar gulzig kroost, voedt hem in hun midden op — onbewust het voorbeeld volgend van de romeinsche wolvin, die Romulus en Remus bemoederde. Shasta groeit tusschen hen op en leert zijn pleegbroeders, de jonge wolven, kennen en liefhebben. Hij heeft het goed bij hen, beter dan bij zijn medemenschen, want als hij groot geworden naar hen terugkeert, wacht hem marteling en gruwelijke dood. Gelukkig komt de wolvenbende haar vriend bevrijden en hij keert tot zijn vroegere kameraden terug, blijde de menschenwereld ontvlucht te zijn. Of hij bij hen blijft is niet bekend en vertelt de Schr. ons niet.

Shasta behoort tot de in den laatsten tijd door de Tarakan-verhalen in de mode gekomen romans, waarin een kind dierlijke opvoeding ontvangt en er zich wel bij bevindt.

Men doet goed deze vertellingen, die levendig en zelfs boeiend zijn, als sprookjes te beschouwen, zóó laten zij zich prettig lezen door iedereen. Neemt men ze ernstig op, dan zijn zij niet van gevaar ontbloot omdat er zekere strekking in schijnt te liggen om de grenzen tusschen het redelijke en onredelijke schepsel te verdoezelen. De uitgave is goed verzorgd en de platen vol stemming.

M. S.

Boer (J. W. de). Solaes. W. L. Brusse, Rotterdam.

Van dezen schrijver heb ik indertijd gelezen „De Gek" en „De Kolk in de Kreek". Het waren zonderlinge boeken, waarin het schier onmogelijk was den weg te vinden.

Mij is het steeds een raadsel, waarom iemand die iets te zeggen heeft en wenscht, zijn gedachten zoo obscuur tracht uit te drukken dat het maar enkele stervelingen gegeven is, er een sprankje licht in te ontdekken.

Kan hij het niet klaarder, dan betwijfel ik al gemakkelijk, op gezag van Boileau, of hij zelf eigenlijk wel goed weet wat er in hem omgaat. Doet hij het opzettelijk, dan lijkt hij iemand, die met molentjes loopt. Want niet-schrijven ware toch eenvoudiger en meer afdoend geweest om zijn gedachten verborgen te houden.

Bij De Boer zit het echter op een andere wijze in de ver-

keerde vouw. Hij wil literatuur maken; mooi schrijven; ongewoon doen. En op den duur is daar geen enkel lezer tegen bestand.

Ik haal aan: „De lijst, grillig-byzantijnsch, druipt van gemmen en émail, druipt als het bloed uit de scheurwonden. In de grillen van de lijst loopt de doornendisteling over, die als een zwartgroene arabeske in het oüe goud van het paneel is uitgewerkt. En zelf is de doornen disteling een rhytmische vergolving van den ovalen stralenkrans, die om het vermagerde lichaam van den gekruisigde huivert.''

Dat is de rhetorica van onzen tijd!

Of dit: „douloureus beeft in de dodeinende armen van Welmoed een teer fragiel wezentje, een kind van smarten. Heet druppen uit haar anders-zoo-koude oogen tranen op hem neer. Dan legt zij hem in het zeilende scheepje, in de kanten.

Lezers houden niet van heeren schrijvers, die op zoo hooge kothurnen voor hun oogen paradeeren.

D e B o e r kent zijn taal; soms is hij prachtig; maar dan vervalt hij weer tot zijn manierisme en zit woorden en zinnen bij elkaar te prutsen, dat men geërgerd de bladen omslaat met halve dozijnen tegelijk.

En dat kan dit boek heelemaal niet verdragen. Wil men er iets van begrijpen dan moet men er een gezette studie van maken en geduldig raadseltjes oplossen — wat voor de helft niet gelukt. Een tipje van den sluier heft de schrijver-wichelaar voor ons op:

„Solaes heet het kind dat geboren werd uit het schoone overspel van Isoude en Roland. Hero-de-verweerde leefde toen nog en was een oud, een zeer oud man. Het boek der voorbije talen zegt, dat „solaes'' beduiden kan: genot, liefde en troost. Alle drie zoowel laag van zinnen, als edel-geestelijk. „Solaes'' is dus genot, liefde en troost van God-en-heiligen en van hijgende menschen-in-dierlijke-min.''

Dat weten wij alvast. En verder moeten wij in het oog houden dat deze legenden allegorisch vast zitten aan het gebeuren van dezen tijd, dat er voortdurend doorheen wordt gemengd.

„Niet slechts van Vromonde en Hero, van Adel en Alleene, hebben de legenden op den Kruisberg verteld, maar meermalen glansde er vaag doorheen wat telkenmale zich herhaald ziet in der tijden eb en vloed; hoe de wereld het goede en het kwade verstoot, en hoe die samen worstelen in slaafsche ballingschap.''

Ook dát weten wij dus. Maar het zekerst van alles weet ik voor mij persoonlijk, dat ik zou zakken als een molensteen, indien ik voor mijn examen eene analyse moest maken van dit boek.

A. GIELEN.

Booven (Henri van). Bij vreemde Menschen. Mij. voor Goede en Goedkoope Lectuur, Amsterdam.

't Begin heel ouderwetsch. Beschrijving van een Haagsch

stadskwartier, van de inwoners, van de aankomst der nieuwe bewoners in een ledig huis, van het drietal zelf — moeder, zoontje, dienstbode. Alles heel knap en minutieus gedaan maar niet zeer belangrijk. Evenmin belangrijk is het gebeuren. Mevrouw de Maerl is een misschien niet diep treurende, maar in elk geval teleurgestelde weduwe, haar zoontje Thomas een lastig, eigenzinnig, weerbarstig kind, dat zijn moeder, meesters, ooms, tantes, grootouders veel zorg baart en niet bijzonder door hen geliefd wordt. Schrijver tracht zoo diep mogelijk in Thomas' kinderpsyche te dringen en een verklaring te vinden voor zijn onhebbelijkheden. Duidelijk blijkt dat de opvoeders het allen aan het verkeerde eind hebben en niemand iets van Thomas' innerlijk leven begrijpt. De moeder ziet zich gedwongen hem aan „vreemde menschen" toe te vertrouwen; zij is een zwijgzame, stille vrouw, die haar zoontje zeker wel lief heeft, maar het hem niet kan toonen.

Wanneer het 358 blz. dikke boek uit is, vertoeft Thomas op een verwaarloosde kostschool en beseft, teruggekeerd van zijn grootvaders begrafenis, hoeveel hij aan dezen oud-predikant te danken heeft. 't Eindigt in droeve „bijna hopelooze stemming".

Voor ouders en opvoeders is het voorzeker nuttige lectuur. Aan een roman heeft men echter het recht heel andere eischen te stellen. M. S.

Bruggen (Kees van). Het Leven van Joost Welgemoed. E. Querido, Amsterdam.

Van Bruggen schrijft goed; we weten dat van zijn boeken en zijn schetsjes uit de „Ville Lumière". Hij kan ironisch zijn, soms geestig en fijn; een enkelen keer slechts wordt hij lomp, als hij zich wat aan eigen wijsheid vergaapt en spot met dingen, die voor zijn ziel te groot zijn.

Dit boek, en het verwondert ons, is bijna doorloopend ongenietbaar. Dat komt waarschijnlijk omdat deze Joost Welgemoed zoo'n onbetamelijke rekel is en zijn leven verliederlijkt.

Zijn vrijheid, gelijkheid en broederschapsneigingen loopen op niets uit en hij is er juist de kwibus naar om directeur te worden van „The Joost Welgemoed Ideal Community Company Limited". Zelfs de spot van Kees van Bruggen heeft er niets van weten te maken. Hij noemt het leven van zijn held „mislukt". Het boek is dat ook een beetje. M. v. W.

Claes-Vetter (Stephanie). Vertelsels uit het schoone Hemelrijk. N.V. Het Vlaamsche Land, Antwerpen.

In zuiver nederlandsch, dat deze zuiver nederlandsche in haar tweede vaderland niet verleerd blijkt te hebben, heeft de schrijfster hare tien verhalen aangeboden aan alle kinderen, ook groote.

Cohen de Vries (P. J.). Kinderen uit m'n Klas. W. de Haas, Utrecht.

Vriendelijk zegt de Schrijfster in haar kort woordje vooraf: Niet zonder schroom trokken de „Kinderen uit m'n Klas" voor 't eerst de wijde wereld in. Bij de N.Rott. Ct. vonden ze een gastvrij onderdak en tot hun groote vreugde werden ze door de lezers van dat blad zeer hartelijk ontvangen. Veel vrienden mochten ze zich verwerven en zelfs ontvingen zij herhaaldelijk de uitnoodiging om nog eens en dan te samen te verschijnen. Zoo staan ze dan gereed voor de nieuwe reis, trotsch op het keurig pakje, waarin ze voor deze gelegenheid gestoken zijn en echt in hun schik, dat ze voortaan bij elkaar mogen blijven."

Ook in dit werkelijk keurig pakje hebben haar kindertjes succes; van alle zijden wordt het aardige groepje met vreugde ingehaald en warm geprezen, want mevr. Cohen de Vries, vóór haar huwelijk een zeker hooggeschatte onderwijzeres, toont zich niet alleen prettige vertelster maar uitstekende paedagoge, die de aan haar toevertrouwde leerlingen niet alleen kennis bijbrengt, maar hen bestudeert in hun karakters en neigingen, hun goede eigenschappen waardeert en tracht te ontwikkelen, hun onnhebbelijkheden vergoelijkt, door hun levensomstandigheden in aanmerking te nemen, maar ze rustig zoekt te verbeteren. Voor haar is het onderwijs-geven geen „Gevloekt ambt". Integendeel! Zij beschouwt het als een hooge roeping en heiligen plicht. Zij gaf er zich geheel aan en daarom was haar succes zoo groot bij de kindertjes uit de volksklasse, die haar leerlingen waren.

Vogels van verschillend pluimage zijn het ongetwijfeld, op 't oog heel gewone, onbelangrijke schepseltjes; maar hoe diep dringt haar blik in hun ziel, hoe veel interessants vermag zij onder die blagen te ontdekken en hoe boeiend, hoe smakelijk, hoe sympathiek weet zij van hen te vertellen. Wij zien ze voor ons: de drukke Arie Bombarie, het schattige Immetje, het lieve betooverende Prinsje ,de bazige Engelien, op wie haar engelen-naam alles behalve toepasselijk is, het onoogelijke, maar plichtgetrouwe Mientje en daarachter hun — moeders, met wie het nog moeilijker is om te gaan dan met haar geliefde en te veel bewonderde spruiten.

Hoe gaarne zouden wij weten, hoe het later afloopt met die kinderen, welke ons zoo bekend en zoo duidelijk voor oogen staan; voor wie wij iets zijn gaan voelen.

En als wij het boek sluiten dan hebben wij het groote geheim ontdekt, waardoor mevr. Cohen de Vries zich deed achten en liefhebben. Zij had haar ambt en haar leerlingen lief, en die liefde hulde alles in een wonderbaar licht.

Hoewel begrijpelijker wijze de godsdienstige grondslag hier ontbreekt — de klasse der Schr. behoorde tot een neutrale school — is dit boek zeer geschikt ook voor katholieke onderwijzers(essen). Zij zullen er uit leeren, hoeveel zelfs bij het eenvoudigste kind

valt op te merken en hoeveel wij bereiken kunnen door plichtbesef niet alleen, maar vooral door liefde tot onze taak.

M. S.

Courths-Mahler (Hedwig). Wat heb ik je gedaan? J. T. Swartsenburg, Amsterdam.

Deze duitsche schrijfster heeft zich schatrijk geschreven en ik vermoed dat zij er hartelijk om heeft gelachen, toen verleden jaar de kritiek haar met harde sneeuwballen gooide. Want Mevrouw Hedwig zal zelf wel nooit hebben gedacht een kunstenaresse met het woord te zijn. Maar zij weet in elk geval dingen te vertellen, waar de groote massa door wordt geboeid; en dat is heel hare handigheid en haar roem. Feuilleton-werk, sentimenteele romantiek, zooveel men wil... maar in elk geval geen prikkellectuur.

Käthe is gehuwd op aandringen van haar strengen vader en haar dwaze moeder met den heer van Brandnerhof (een kasteel en een titel en een druppel adellijk bloed behoort voor schrijfster tot de hoogste heerlijkheden dezer wereld); en deze heer is gescheiden van zijn eerste vrouw, die weer een anderen gebieder heeft gevonden. Käthe schrikt al voor haar aanstaande als hij haar acht dagen voor het huwelijk eenigszins onstuimig kust. Dat is slechts hartstocht, legt zij zich zelven uit, want hij bemint haar niet noch zij hem.

Zij trouwen; ontmoeten de eerste vrouw en...... Käthe, die nogal ergdenkend is in haar onschuld, denkt dan ook erg. Later vindt zij een snipper van een brief, gevallen uit de papiermand van haar man. Ze leest die paar woorden en voelt zich doodongelukkig, verraden door haar man. Het blijkt echter dat er niets van aan is; George is integendeel een nobel mensch en heeft zijne Käthe innig lief — en, verzekert ons de schrijfster: „nooit verduisterde weder een donkere wolk den hemel van het geluk." Voor eenigszins romantische lezeressen om van te smullen. Voor jonge meisjes niet geschikt. LODE.

Courths-Mahler (H.). Käthe van den Schout. J. T. Swartsenburg, Amsterdam.

Een echte Courths-Mahler: sentimenteel en pakkend ook. Daar is de moeder en haar dochter, die het kind uit het eerste huwelijk, de schoone Romana, het leven vergallen. Maar deze is edelaardig bovenmate. Haar vader heeft haar gezegd dat hij bankroet was door het weelderige leven der tweede vrouw, en Romana heeft toen geofferd haar moederlijk erfdeel. Ook als haar vader is gestorven, zwijgt zij tot het water haar aan de lippen reikt en het geheim uit haar mond zwemt. Maar de ondankbaren hebben haar ook een edelen jonkman afhandig trachten te maken

Boosaardig hebben zij haar ingefluisterd dat hij in stilte reeds gehuwd was, maar vrouw en kind snood verlaten heeft.

Daar is natuurlijk geen woord van waar; alles berust op eene vergissing en het komt als een poes op zijn pootjes terecht. De stiefmoeder wordt gelukkig en haar dochter trouwt een schatrijken mijnheer Heller, meen ik. En de miskende Romana wordt gelukkig met Gerald en zij geven Hans den stiefbroer, die naar de Universiteit gaat „een flink zakgeld" en blijven voor hem „schitterende leidsterren". En zelfs „Romana gaf vrijwillig haar stiefmoeder een vaste toelage".

Wat kan het leven toch heerlijk en zonnig zijn, en hoe is het mogelijk dat de menschen niet dankbaarder luisteren naar Courths-Mahler en leven in pais en vree? LODE.

Franzos (Karl Emil). De Joden van Barnow. Vertaling van S. J. Barentz-Schönberg. H. J. W. Becht, Amsterdam.

Inhoud: De Shylock van Barnow. — De Hoogste Wet. — Twee Redders. — De wilde Starost en de mooie Jutta. — Esterka Regina. — Baron Schmoel.

Daar is veel aantrekkelijks in deze verhalen. Zij worden zoo eenvoudig weg gezegd, dat men den schrijver vergeet en het boek, en meent luisterend te zitten in den hoorderskring van een echten verteller.

Schrijver, die zelf een jood is, maar geen streng-geloovige, schildert de joden in hun goede hoedanigheden, hun ernstige fouten, hun somber fanatisme. Maar ook de Christenen in hun minachting van den semiet, worden raak getroffen. Het boek is voor volwassenen. SAC. ROM.

Gogh-Kaulbach (Anna van). Op den Drempel vol Geheim. 2 dln. E. Querido, Amsterdam.

Een jeugdige dokters-weduwe heeft hare vroegere taak van onderwijzeres weer opgenomen om te voorzien in haar onderhoud en dat van haar dertienjarig dochtertje.

Cor is een aardig kindje vol zorg voor hare moeder, die zeer vertrouwelijk met het meisje omgaat.

Een advokaat, Hugo van Rijven, boerenjongen die heeft gestudeerd op kosten van een verliefde burgemeestersvrouw en wiens innerlijke beschaving niet heelemaal lijkt bijgewerkt, biedt de doktersweduwe hart en hand. En daar hij een goede praktijk heeft, een villa en een auto, waagt zij zich ten tweeden maal in een huwelijk. Voor dertien-jarige Cor wordt het leven niet aangenamer, want de nieuwe vader is ietwat grof en zinnelijk; hij plaagt het kind en maakt haar boos, en dan moet zij hem zoenen alvorens zij vergiffenis krijgt. Een kind wordt geboren, waarop vader en moeder en Cor dol zijn. Doch later ontdekt Cor

dat haar stiefvader wat ver gaat tegenover de oudere, verliefde weldoenster. Moeder begint een tegen-actie en flirt met een vriend. Nu voelt het meisje zich niet meer thuis in deze omgeving; zij vlucht met klein broertje naar grootmoeder in Amersfoort, waar baby tengevolge van een longontsteking sterft. Een neef van den stiefvader troost haar, en beiden besluiten ze het geluk te gaan zoeken. Want, „de mensch is bestemd tot geluk. Alle leed moet tot geluk voeren en tot de waarheid". Hetgeen erg vaag is. Voor jonge meisjes is dit boek zeer zeker niet. M. v. W.

Harders (Gustav). Jaalaan. Vertaling van Mevr. J. P. Wesselink-Van Rossum. C. F. Callenbach, Nijkerk.

Verhaal van een protestantschen zendeling onder de Indianen van Arizona. Het is een droeve maar stichtende geschiedenis van den jongen Jorjilja en zijn schoone Dallediene, die vroeg sterven en met een „jalaan" elkaar een „tot weerziens" toeroepen in den hemel. SAC. ROM.

Oever (Karel van den). Kempische Vertelsels. 2e dr. Geillustr. door M. Pieck. N.V. Het Vlaamsche Land, Antwerpen.

Reeds heeft Kloos vroeger „het vreemd-prachtig proza" gewaardeerd, en iedereen zal het met hem eens zijn. Echt frissche en natuurlijke vertelsels, waar de wijsheid niet leerarend wordt bijgesleept.

Opdebeek (Lode). De Tranen van Sint Pieter. Penteekeningen van E. van Offel. L. Opdebeek, Antwerpen.

Dit boek is bekroond in den Letterkundigen Prijskamp, uitgeschreven door den Provincialen Raad van Brabant, in 1921. Zou dat alleen geschied zijn om de kunstwaarde, of heeft vaderlandsliefde, gelijk men dat ook in dit geval nog noemt, en haat tegen den Duitschen vijand een woordje mee gesproken?

Ons was het liever geweest, als de schrijver met meer vergevingsgezindheid gesproken had van het volk dat Belgenland zoo wreed en baldadig heeft bejegend. Want meer dan literatuur hebben wij thans noodig, dat, zoo niet kan worden vergeten, ten minste worde vergeven, en de wrok niet levend gehouden en gekoesterd als iets dierbaars. Wij hebben niet geleden en zijn niet mishandeld, en kunnen gemakkelijker aan het groote gebod der Christelijke liefde gehoorzamen en vergeven wat misdaan werd in gruwelijke rechtsverkrachting.

Maar de schrijver is een vroom Christen man en hij zal begrijpen, hopen wij, dat het een christelijke plicht is en tevens een voorwaarde van vrede en welvaart.

Wat den vorm betreft, het is waarschijnlijk dat deze in 't land der Bagijnhofsproken en der Vlaamsche Vertelsels meer zal worden gesmaakt dan bij de nuchtere en door het protestantisme veel stijver en steiler en koeler gemaakte Noordelingen.

Een liberaal blad schreef reeds: „de kameraadschappelijkheid van Guido Gezelle en Peter Benoit met Petrus den hemelconcierge, Christus, Maria en zelfs den Allerhoogste om maattregelen te nemen tegen de woeste Duitschers, die België vernietigden, heeft geen oogenblik het vermakelijk potsierlijke van een karikatuur, noch de waarachtigheid van een kinderlijke fantasie."

Wij zijn het daarmede volmaakt eens. En omdat wij meenen dat een karikatuur hier eenvoudig onduldbaar zou zijn, zochten wij slechts naar de waarachtigheid van een kinderlijke fantasie. Maar het is te gewild, te gezocht, te onkinderlijk kinderlijk om ons persoonlijk te treffen. Anderen oordeelen wellicht anders en dan wenschen wij hun geluk met het genot, dat zij mochten smaken. Onze smaak is het niet. A. GIELEN.

Rantzau (A. von). De Derde... naar het Hoogduitsch door Jacoba. La Rivière en Voorhoeve, Zwolle.

De Derde is... niet de derde vrouw of man, maar het onzichtbare, ongrijpbare, dat zich dringt tusschen twee zielen, die zich innig vereenigd wanen, en dat hen ten langen laste onherroepelijk scheidt:

Zoo waren Peter en Mara sinds jaren verloofd; om haar liefde trouw te blijven heeft zij met haar adellijke familie gebroken. Om eindelijk haar een eigen huis aan te kunnen bieden, verzaakt Peter aan zijn roeping, de muziek, en tracht moeizaam een roman bijeen te peuteren, waarvan hij succès en veel geld, 20000 Mark, men wist toen nog niets van valuta-wee — verwachtte. De Derde... is een oud vriend van Peter, die plots opduikt. Zeer onredelijk wordt Peter zonder eenige reden jaloersch, want zijn verloofde staat te hoog en heeft hem te hartelijk lief dan dat de gedachte aan ontrouw bij haar kan opkomen. Hij brengt in zijn jaloesie Cort groote schade toe: zijn schuld echter scheidt hem nu van Mara, die in christelijke onderwerping haar droevig lot draagt en zich beijvert het Munchener Bohemerdom, waartoe zij als verdienstelijke schilderes ook behoort, te verchristelijken. Een ander jong, levenslustig paartje, Frits en Oda, worden eveneens door „de Derde" gescheiden. Hier is de Derde, de zonde van den jongen man in jeugdige lichtzinnigheid bedreven. Eerst als het slachtoffer gestorven is, worden zij hereenigd. Ook hier is het Mara, die hun de reddende hand toesteekt. Gelukkig breekt eindelijk voor haar de zon door de wolken. Peter is niet zoo schuldig als hij zelf dacht, hij verzoent zich met Cort, herwint Mara's liefde en alles eindigt in pais en vree.

't Boek is van een reinen christelijken geest, volstrekt niet hinderlijk protestant; naar onze begrippen soms wat te steil en strak. M. S.

Steenhoff-Smulders (A.). Sprookjes van de Schemering. N.V. Het Vlaamsche Land, Antwerpen. Paul Brand, Bussum.

In mooie, eenvoudige en zuivere taal vertelt onze dichteres de sprookjes, die de eigen fantasie haar influisterde en voegt er eenige anderen bij, welke zij heeft opgevangen van andere troubadours. Het is alles heel lief en heel goed.

De Vierde Dimensie (The fourth Dimension) of De Andere Wereld. Opstellen van niet-conventioneelen aard, door een Officier van de Engelsche Vloot. Geaut. Vertal. door C. V. Servire. Boekh. Synthese, Den Haag.

De schrijver, die zijn boek opdraagt aan de „Officieren en Manschappen, die gedurende de eerste vier jaren van den oorlog mijn scheepsmakkers waren'', heeft tot domicilie gekozen „Ergens op de Noordzee''.

Het boek zal worden gevolgd door andere uitgaven in denzelfden geest, waarvan een viertal titels op den omslag staan afgedrukt: De Weg naar de Sterren — De Wereld der vierde Dimensie — De God in Wien wij gelooven.

De vertaler, zich in groote bereidschap noemende C. V. Servire, heeft zich bereid verklaard aan een adres in Den Haag vragen van de lezers te ontvangen.

En de Boekhandel Synthese deelt bij monde van Lena C. de Beer mede dat hij een ruime keuze heeft in werken op het gebied van: Occultisme, Mystiek, Theosophie, Astrologie, Spiritisme, Maçonnerie, Sufisme en een scheepslading andere verdachte artikelen.

Het boek is geen roman, is geen theorie van Einstein, is eenvoudig verrukt. Maar het boek is eerlijk, want op de allereerste bladzijde worden wij reeds gewaarschuwd: dat de mensch goddelijk is, scheppingskracht bezit, dat hij een wereld van de vierde dimensie kan scheppen, waarin stoffelijke dingen kunnen verschijnen en verdwijnen op één woord!:

Het kan dus dienen om een deurwaarder weg te krijgen en een brandkast te vullen? Het leert mij: hoe ik kan goochelen? Niets van dit alles. De schrijver wil „de arme, oude, ongeloovige nuchtere wereld'' ter hulp komen.

Hij wil ons het geloof brengen: „zoo gij een geloof hadt als een mosterdzaad, gij zoudt tot dezen berg zeggen enz......!''

En hij roept ons toe: „Laten wij ons tegen den Vooruitgang en het Verstand, de Georganiseerde Maatschappij en de Conventie richten.'' „Christus verlangde geen Vooruitgang, maar Bekee-

ring — d.w.z. Revolutie. Revolutie is een *Terug Wenden* (het Latijnsche *re*, terug; *volvere*, wenden)"......!!

Men begrijpe mij wel, ik spot niet met den schrijver; als ik, als hij, vier jaren zoo'n helschen oorlog had moeten meemaken, was ik waarschijnlijk ook gek geworden. Maar ik ben boos op die neutralen in Den Haag, die waarschijnlijk niet hetzelfde medelijden verdienen, dat zij zulke onzinnige wartaal helpen omroepen. A. GIELEN.

FRANSCH.

Billotey (P.). Le Pharmacien spirite.

Schrijver spot met het spiritisme, maar tevens met reine en zuivere liefde.

Boutet (Fr.). Le Spectre de M. Imberger. Flammarion, Paris.

Een bundel verhaaltjes, volstrekt niet onberispelijk, wellicht onschadelijk voor zommige lezers, maar niet aan te bevelen.

David (André). L'Escalier de Velours.

Schrijver is een jongen van 22 jaren en zijn verbeelding is al zoo besmeurd, dat zelfs de ziekelijk-zinnelijke schrijfster Rachilde er paf van staat.

Faure-Biguet (J. M.). La Fiancée morte.

Een réincarnatie-roman, derhalve verkeerd en, wat moeielijk te vermijden was, saai als iedere praatvader, die kwebbelt over dingen, waar hij niets van weet.

Franc-Nohain. Couci-couca. Renaiss. du Livre, Paris.

Een roman van avontuur, politiek, liefde, die bijna iedereen kan genieten.

Geniaux (Claire). Un Héros national. Flammarion, Peris.

Anti-oorlog-strekking, hetgeen is toe te juichen. Maar de stelling is beter dan de bewijsvoering. Hier en daar wat gewaagd.

Gignoux (R.). Le Tabac du Bouc.

Bouc is de bijnaam van een priester op een college, met wien de leerlingen een loopje nemen. Men moet de vlotheid, waarmee deze schetsjes geschreven zijn, niet aanzien voor geestige losheid. Gignoux neemt ook een loopje met godsdienst en goede zeden, dat is zijn gansche talent.

Harancourt (E.). L'Oncle Maize. Lafitte, Paris.

Een grappig vertelseltje. Hier en daar misschien nog wat te veel gekruid om naar ieders smaak te zijn.

Jean-Javal (Lily). Le Brasier.

Onwijs boek. Twee schepseltjes trouwen met elkaar en zijn gelijk, wat hun hartstocht betreft, aan een verslindende vulkachel. Het mannetje gaat dood en het vrouwtje werpt zich in de armen van een ander, aan wien zij alles en alles geeft, behalve „haar ziel", zooals ze zegt. Zoo blijft zij den doode trouw en kan tevens haar wellustig leven voortzetten. Slecht!

Laserre (P.). La Promenade insolite. Crès, Paris.

Het schijnt niet bedoeld te zijn als een anti-clericaal schotschriftje (het verhaaltje beslaat maar enkele bladzijden), maar de uitwerking zal waarschijnlijk dezelfde zijn.

Leblond (M.). L'Ophélia; Histoire d'un Naufrage. Sirène, Paris.

Een avonturenroman, die noodeloos wordt gepeperd door zinnelijkheden in woorden en gedachten.

Margueritte (Victor). La Garçonne.

Zelfs de pers, die er een zeer ruime moraal van eigen maaksel op nahoudt, heeft dit boek afgekeurd. De verzameling van ontuchtigheden, waaraan dit meisje zich overgeeft als een bandelooze en bedorven jongen, verdient gemeen en schandelijk te worden genoemd.

Péladan (J.). Les Devotes d'Avignon.

Een der zonderlingste schrijvers van Frankrijk. Nu heeft hij prachtige gedachten en straks loopt hij met molentjes. Op de eene bladzijde is hij heel devoot en op de volgende wordt hij min of meer scabreus. Ik zou werkelijk niet weten voor wien dit boek nog bruikbaar kan zijn.

Pellegrin (S.). Le Prince charmant est mort. Grasset, Paris.

De charmante prins is de liefde, die een vliegenier heeft verleid zich onbehoorlijk te gedragen tegenover een meisje, overigens met haar toestemming. Hij vergeet haar; maar blind geworden trouwt hij haar. Sterk gepassioneerd.

Tras (R. de). Fiançailles. Albin Michel, Paris.

Strekking goed: het gevaar van te lange verloving. Argumente-

tie zwak en droog, uitwerking in al te intieme bizonderheden. Voor rijpere lezers.

Viollis (Jean). La Flûte d'un Son.

Een ongezouten standje aan het adres van de politieke knoeiers, die men overal vindt, maar in Frankrijk het overvloedigst. Lang niet voor iedereen; voor volwassen lezers echter een boek, dat hun de oogen kan openen voor zonderlinge toestanden.

Zamacois (M.). Le beau Garçon de l'Ascenseur. Flammarion, Paris.

Feuilleton-werk. Veertig verhaaltjes, gedeeltelijk onschuldig, gedeeltelijk onbehoorlijk, allen onbeduidend.

ENGELSCH.

Barbor (H. R.). Against the red Sky. Silhouettes of Revolution. Daniel, London.

De ondertitel geeft juist aan wat het boek brengt. Het verhaal als zoodanig heeft weinig te beduiden; het wordt geheel verbrokkeld in schetsen van revolutie, soms zeer ernstig en dan weer eens lachwekkend.

Deland (Matgaret). The vehement Flame. Murray, London.

Huwelijk tusschen een knaap van negentien en eene vrouw van negen en dertig. Beide zijn goede karakters, houden van elkaar, en toch wordt het huwelijk een groote mislukking. Natuurlijk. Voor menschen, die op het punt staan, zoo'n dwaasheid te begaan, kan het lezen zijn nut hebben, anders......

Griffiths (Gertrude). The Secret of the Shadow. Hurst and Blanckett, London.

Van de eene verrassing valt de lezer in een andere. Rust wordt hem niet gelaten. Is de man, die huwde met een schoone Creoolsche, inderdaad degene, voor wien hij zich uitgaf op zijn sterfbed ten overstaan zijner kinderen? Is hij werkelijk de graaf van Moore? De kinderen, Feliciane en Marcel, gaan uit op onderzoek en de lezer heeft niets anders te doen dan hen te vergezellen om zijn nieuwsgierigheid voldaan te vinden.

Heard (Adrian). Water and Wine. Hurst and Blackett, London.

„Water en Vuur" zouden wij zeggen. Een weinig fijngevoelige vrouw, die zonder gewetensbezwaren neemt wat zij hebben wil. Een nobeler vrouw, die niet zoo energiek is dan de andere, en

door de eerste wordt beroofd van haar huwelijksgeluk. Als de man sterft, denkt zij de liefde te winnen van een vriend, die haar steeds trouw was, maar ook hier is hare mededingster voor geweest. Niet goed.

Pemberton (M. J.). Hindoo Khan.

Een jong officier gehoorzaamt niet aan het bevel tot terugtrekken en lijdt zware verliezen. Hij is verloofd met de dochter van een generaal en deze dwingt zijn kind alle relaties af te breken. Hindoo Khan maakt nu gebruik van den ontslagen krijgsman om zijn eigen leger te organiseeren, maar zoodra de jongeman bemerkt dat hij het moet aanvoeren tegen zijn eigen landgenooten, doet hij dat plan mislukken. Alles is nu weer in orde, vooral als nog uitkomt dat hij ook aan de eerste ongehoorzaamheid niet schuldig was, wijl Hindoo Khan ook bij die gelegenheid de handen in het spel gehad heeft. Goed.

VARIA.

Vlaamsch schrijven in Frankrijk. In Frankrijk heerscht, niet alleen een groote onkunde in de geographie van de vreemde landen maar ook een bijna volledig onbekendheid met de vreemde talen. 't Spreekt van zelf dat hier mede gepaard gaat een even groot gebrek aan kennis van vreemde literatuur. Dit is niet te verwonderen, daar lezen in Frankrijk — evenals in vele andere landen — hoe langer hoe meer in onbruik raakt en de eigen literatuur zelfs zich niet in de algemeene belangstelling mag verheugen.

Het is dus wel een tamelijk gewaagde onderneming van den uitgever F. Rieder, een verzameling uit te geven van vreemde moderne prozaschrijvers: *Prosateurs étrangers modernes.*

't Is de groote vraag of deze uitgave succès zal hebben. De vertalingen zijn niet bijzonder schitterend en nu reeds wordt er geklaagd dat de vreemde boeken zeer duister en onbegrijpelijk zijn. Een criticus in *Le Correspondent* beweert, dat men er een nachtmerrie van krijgt.

Onder de Vlamingen is Cyriel Buysse opgenomen met zijn *Ezeltje* (*le Bourrique*). Dit werk doet denken aan fransche boerenmenschen vol jovialiteit en rondheid; het is flink en frisch geteekend. Alleen wordt de anti-clericale geest van den schrijver betreurd, die geheel uit de mode is.

Ook *De Kleine Johannes* van Fred. van Eeden is in de serie opgenomen; het wordt een legende genoemd, doordrongen van een zoetelijk pantheisme, dat Romain Rolland verrukt heeft. Naast bladzijden, vervuld van een zeer zeldzame poëzie en frischheid, vertoont deze symbolische geschiedenis ons maar al te vaak een opeenvolging van rebussen. De Engelsche litera-

tuur is eenvoudiger en beter verstaanbaar. Van de Russen, vooral van Dostoievsky moet men niets hebben.

Beter bevalt den Franschman, Armand Praviel, de winner van den Nobelprijs, Knut Hamsun; hij had nooit gedacht dat men in Noorwegen zoo vroolijk kon zijn. Courteline kan er jaloersch van worden.

Uit deze verzameling der „Moderne vreemde prozaschrijvers" blijkt hoezeer zij gevestigde meeningen omverwerpt. Zij opent voor de Franschen een venster, dat uitzicht geeft op de letterkundige beweging in den vreemde.

Alleen wenscht Praviel dat er wat meer plaats zal worden gegund aan de Katholieke schrijvers, die bijzonder veronachtzaamd zijn en die „toch zeker wel ergens anders dan bij ons in Frankrijk bestaan".

De Anglicaansche wijdingen. Zooals men weet werden in de Bulla „Apostolicae Curae", de Anglicaansche wijdingen ongeldig verklaard, hetgeen tengevolge heeft gehad dat indertijd velen overgingen tot de Katholieke Kerk.

Thans is bij Longmans een boek verschenen van Monseigneur Barnes: *Bishop Barlow and Anglican Orders.* Op historische gronden toont hij aan dat de afvallige Henry VIII zorgde dat de door hem benoemde bisschop Barlow nooit werd gewijd. Hetgeen echter geheim werd gehouden. Barlow kan dus ook nooit Parker hebben gewijd, enz. Schrijver verklaart dat de documenten, die het tegendeel moeten bewijzen, vervalschingen zijn.

Anglicaansche schrijvers brengen tegen de bewijzen van Mgr. Barnes in, dat men inderdaad geen directe, maar wel een indirecte zekerheid heeft voor Barlow's wijding, hetgeen na Mgr. Barnes' argumenten moeielijk is vol te houden.

Het oudste handschrift der „Divina Commedia". Bij Olschki (te Fyrenze) is verschenen in 175 exemplaren voor den prijs van duizend lire, eene photografische reproductie van het oudste handschrift der „Commedia", het zoogenaamde Landi-manuscript, berustend in de Gemeentelijke boekerij van Piacenza. De naam komt van markies Ferdinando Landi, die het in 1853 schonk aan genoemde bibliotheek. Het afschrift dateert van 1336, vijftien jaren na den dood van Dante, en één jaar vóór het beroemde handschrift van Milaan.

Deze uitgave heeft een voorrede van Prof. A. Balsamo en een knappe inleiding van G. Bertoni, professor te Freiburg.

Muziekgeschiedenis. Adolf Sandberger heeft bij „Drei Masken Verlag" te München uitgegeven zijne *Gesammelte Aufsatze zur Musikgeschichte.* Het zijn 16 Aufsatze, waarvan vijf gewijd aan den 16de eeuwschen componist Orlando Lasso.

Swinburne. Voor studenten in Engelsche literatuur moge belangrijk zijn te weten dat dit jaar is verschenen *L'Oeuvre de Swinburne* van den Belgischen schrijver Paul de Reul. Eenstemmig heeft de Engelsche kritiek toegegeven dat dit het beste en meest volledige werk is over den erotischen dichter.

Overigens worden belangrijke bizonderheden gegeven, rakende Schubert, Schumann (aan wien een onbekend duet: „Sommerruh, wie schön bist du'' wordt toegeschreven), Joseph Reinberger, Haydn e.a. Het is voor muziekliefhebbers die belang stellen in de historische zijde, een aantrekkelijk boek.

Leon Daudet. Hij is iemand die nogal van zich doet spreken. Zijn liefde en haat spreekt hij onomwonden uit. Wie van beide gevallen voorbeelden wil zien, leze zijn boek: *Les Oeuvres dans les Hommes.*

In zes hoofdstukken kan men hem aan het werk zien: Victor Hugo ou la Légende d'un Siècle; Frédéric Mistral ou le génie équilibré; Emile Zola ou le Romantisme de l'Egout; Edouard Drumont ou le Sens de la Race; Le Professeur Charcot ou le Césarisme de Faculté; Edmond Goncourt et son grenier.

Wij hebben genoten van de manier waarop hij Zola bij het nekvel neemt en door elkaar rammelt. Deze bederver verdient het dubbel en dwars.

Maar wij vinden het jammer dat Léon Daudet zelf in meer dan een van zijn werken zoo realistisch is op erotisch en seksueel gebied, dat men de lezers ernstig moet waarschuwen, al is de bedoeling van den schrijver dan ook nog zoo goed.

Herleving der Fransche Letteren. Fortunat Strowski heeft een boek uitgegeven: *La Renaissance littéraire de la France contemporaine.* Het laatste woord verhindertden lezer zich te vergissen in den titel. Het gaat hier om de opleving sinds het einde van den oorlog.

Schrijver is katholiek, maar hij heeft soms wel eens wat te uitsluitend bewondering voor de letterkundige waarde van boeken en menschen.

Hier bespreekt hij o.a. de dichteres Mme de Noailles, Mme Colette, Pierre Camo, Pierre Hamp, André Lamandé.

De dertig artikelen, welke dit boek bevat, zijn waard te worden gelezen.

De Roomsche Boerin. Dit is de titel van een boekje ons toegezonden, zonder naam van drukker of uitgever. De inleider haalt het woord van Dr. Deckers aan: „dat de tijd gekomen is om te gaan arbeiden aan de oplossing van het boerinnenvraagstuk, dat immers de helft van het boerenvraagstuk omvat''.

Drie belangstellenden hebben dit boekje geschreven: Pater

Damasus, die spreekt over de R. K. Boerin en het Vereenigingsleven; vervolgens de landbouwkundige ingenieur Mejuffr. Frida Eversmann over de R. K. Boerin, Vrouw en Moeder en hare Ontwikkeling; en de derde een „heusche boerin" maar „te gelijk een ontwikkelde", die een Los Praatje over de R. K. Boerin houdt.

Nu, als al de boerinnetjes zoo pienter zijn als die „heusche", zoo goed uit haar oogen kijken en zoo'n groote dosis van het spreekwoordige gezonde boerenverstand bezitten, dan zal het met de organisatie wel losloopen.

CORRESPONDENTIE.

J. D. te L.. „Siwahs derde oog" hebben wij reeds besproken. Als U mijn heel persoonlijke opinie vraagt, dan wil ik wel zeggen dat ik het vrij ongenietbaar vind. Al die Indische tooververhalen maken op mijn westersch gemoed een indruk van hocus-pocus.

Dr. Sn. te N. U bedoelt blijkbaar de „Histoire politique; Chroniques de Quinzaine" van Raymond Poincaré in 4 dln. verschenen.

W. H. te E. Dat kunt U tegenspreken. Zelfs Scheidemann erkent de vredespogingen van den Paus, zooals blijkt uit zijn boek: „Papst, Kaiser und Socialdemokratie in ihren Friedensbemühungen im Sommer 1917". Hij erkent dat het niet-slagen te wijten is aan de aarzeling der Duitsche Regeering.

J. van M. te B. Van dat boek bestaan alleen gecastigeerde edities als school-uitgaven. Verschillende. Iedere boekhandelaar, die zijn vak kent, kan U terecht helpen.

W. Dr te s'Gr. Handboeken speciaal voor Engelsche handelstaal zullen er wel meer bestaan. Dat van de heeren De Maar is mij bekend als zeer goed. Verschenen zijn (bij Wolters) twee deelen A en B, die mij voldoende lijken, ofschoon er nog een drietal zullen volgen.

D. te A. Er bestaat inderdaad een boekje daarover. Het heeft tot titel „Korfbal". Schrijver herinneren we ons niet. Het verscheen, meenen wij, bij Morks.

J. B. te H. Wanneer Mina Kruseman, de geëmancipeerde, in het huwelijk is getreden, is ons onbekend. We weten alleen dat haar man Hoffmann heette en zij hem overleefde. Staat er niets over in het boekje van Ammers-Küller: „Een Pionierster"?

H. B. J. te D. Gaarne zenden wij U het boek ter inzage. Wij kunnen het echter niet missen vóór half October.

RICHARD KRALIK.

Dat menschen van een betrekkelijk nationale bekendheid op jeugdigen leeftijd reeds met uiteraard lange huldigingsartikelen befanfaronneerd worden, lijkt ons een bedenkelijk teeken van de baloorige vieringszucht van onzen tijd. Maar indien wij een man, die heel zijn arbeidzaam leven, zonder zelfzuchtig eigenbelang, in dienst heeft gesteld van de Katholieke zaak: op het gebied van kennis en kunst, in het middelpunt uwer belangstelling komen plaatsen, dan is dat voor ons meer dan een act van zuivere piëteit of een persoonlijke uiting van eerbiedige bewondering. Want waar vele betweterige beoordeelaars hun eigen geestesarmoe te pronk zetten door met kleinzielige laatdunkendheid te spotten over Kralik's „ontstellende productiviteit, die iedere originaliteit verdicht heeft", meenen wij zijn zeventigsten verjaardag niet beter te kunnen herdenken, dan U allen op te wekken, om U onbevooroordeeld en nederig bovenal te buigen over zijn werk, waaruit een ontzaglijke mate van oprechtheid en gedegenheid spreekt en dat onzen geest, al zoo vaak vertroebeld door middelmatig werk van dilettantisch maaksel, slechts van voordeel en nut kan zijn. Men late zich in het eerst niet afschrikken door het weliswaar groot aantal zijner werken, die nagenoeg de honderd naderen; want weldra zult ge ervaren, hoe ze allen zijn opgebouwd naar een wel-overwogen plan, zonder zweem van geleerd-doenerij of artistiekerige mooischrijverij, en ieder een onmisbaren schakel vormt in zijn volledig en harmonisch levenswerk, dat in zijn veelheid heerlijk en bont van afwisseling is.

Uit de verscheidene en variante culturen heeft hij door middel van synthese en ontleding, zijn breed en veel-omvangrijk levenswerk opgebouwd, dat de kontemporaine wankelmoedige menschheid zeer ten goede zal komen. Het is geworden tot een geniale uitstalling van diepe cultuurwaarden, welke allen het stempel dragen van een innige religiositeit.

Meer wijsgeerig dan artistiek aangelegd, daalt hij met onverzettelijke doelbewustheid af tot de diepste gronden der dingen, welke hij beschouwt in het licht der bovennatuurlijke orde. Naar de philosophie, der wetenschappen wetenschap, gaat dan ook geheel zijn studieuze zin en hij beheerscht haar op geheel

ongeëvenaarde wijze. En wanneer ge eenmaal tot dit inzicht gekomen zijt, zal het geenszins U vreemd aandoen, dat bijna al zijn werken dooraderd zijn van philosophische problemen, welke Kralik uiteenzet met een volheid van weten, die onze eerbied en verbazing wakker roept. Uit deze studiën is later een eigen wijsgeerig stelsel gegroeid, dat in zijn boeiend betoog op de eenheid van het ware, het goede en het schoone in kunst en religie, Kralik's streven tot synthetisch denken en beschouwen wel het meest-treffend belicht. Met groot geduld en speurzin en toewijding heeft hij gewerkt aan dit drieledige werk ,,Weltweisheit'', dat in zijn lumineuze helderheid van betoog en zuiverheid van visie en gedachte en beelding allergunstigst afsteekt tegen de meeste philosophische systemen, die door hun zinlooze abstractie in beschouwing en vormgeving al hun charme en aantrekkelijkheid verloren hebben. Spontane levendigheid en helderheid kenmerken zijn stijl en garandeeren zijn werking op de jongeren, die snel reageeren op den zachten en deinenden gang zijner volzinnen en voor wie al het dorre getheorethiseer afstootend en ongenietbaar is. Teekenend voor deze onze bewering is wel, dat een tegenstander eens betoogde ,,dat het niets te verwonderen zou zijn, indien zijn philosophisch werk in de mode kwam en als gezochte aphorismen-verzameling een plaatsje zou vinden in de salons.''

,,Zum dichten und denken gehört das Leben'' gebruikte hij gaarne als zijn devies. En dat hem dit geen zinlooze leuze was, maar diepe gewetensvolle ernst heeft deze edele en fijne geest bewezen door zijn werk, hetwelk ganschelijk doorademd van het sterkende leven. Zijn leven schijnt wel in schoone gelijkmatigheid vergroeid te zijn met zijn werk. En hoogst merkwaardig is het in dit verband te constateeren, hoe de gedachtenlijn in zijn werken bijna harmonisch samenvalt met zijn persoonlijke aspiraties. Want wanneer Kralik iets te zeggen heeft, kan men er zeker van zijn, dat dit klaar is opgeweld uit zijn ziel. En hetgeen hij met zijn ziel en geest doorleefde, schrijft hij gewoon weg neer: zoo subliem simpel en vol-natuurlijk als een mensch maar schrijft. En altoos kan men daarin beluisteren een groote liefde voor zijn onderwerp. Hij hoeft niet naar het adaequate en eenig-juiste woord te zoeken en instede van die rustige zekerheid en klare bezinning, die zoo weldoend opklinkt uit zijn werk, door hartstochtelijke opmerkingen en zenuwachtige uitroepen te verstoren,

schrijft hij kalm en vanuit een innerlijke bewogenheid, zonder overhaasting of zucht naar blinkende woorden of gedachtenvormen, zijn betoog ten einde, zoodat in een korte spanne tijds vaak een gedicht, een werk ontstaat, dat verrassend is van bezonkenheid en strakken eenvoud.

Zijn verzen, simpel van taal en klankvol, waarvan ik er ter kennismaking hier een overschrijf uit zijn fraai bundeltje: „Büchlein der Unweisheit" zijn wel de meest-adaequate uiting van zijn kinderlijk-natuurlijke geesteshouding.

Zum letzten Mal grüszt uns durch Wolken so rot
Die Sonne mit lächelndem Glanze;
Die Mücken noch gaukeln, bald sind sie ja todt,
Zum letzten Mal taumlnd im Tanze.

Da tönen noch Lieder. Was ist denn nur das?
Die Grillen sie zirpen im thauigen Gras;
Es schwirrt mir zu Häupten und Füszen.
Und wir sollten stille sein müssen?
Ich denke, wir sagen die Sonne auch was
Und wollen sie freundlich noch grüszen.

Is dit niet wonder-eenvoudig; en realiseert het niet zuiver zijn genegenheid voor zijn beminde?

Maar die gemakkelijkheid van produceeren — een euvel waaraan ieder veel-schrijver en verzen-timmerman mank gaat, — houdt ook een onberekenbaar gevaar in, waaraan ook Kralik niet geheel ontkomen is, zoodat de verklaring mij van 't hart moet, dat niet alles wat hij schrijft even bezonken is en diep-doordacht van zin en ook wel eens het verwijt verdient van een onbeduidende oppervlakkigheid en handige slordigheid. En wanneer ik beweer, dat vooral op het gebied der historie, waarnaar eerst de laatste decenniën zijn aandacht gekeerd stond, Kralik ver-gevorderd is, om zijn hoog schrijverstalent door overproductiviteit te verbroddelen, dan meen ik stellig, dat Kralik zulks niet als een onvriendelijkheid van mij zal opnemen. Ik dacht mij gerechtigd deze critiek te mogen uitoefenen in opbouwenden geest, omdat wij van een schrijver van zoo hoog gehalte en zoo een onbuigvzame vitaliteit niets anders dan het hoogste, het meest-volkomene en het zuiverst-afgewerkte verwachten mogen!

Zeker zijn werk krioelt soms van aanwijzingen uit vroeger werk en het dient erkend, dat dit eindeloos herhalen en herzeggen in niet altoos verschen vorm wel eens hinderlijk is en eentonig aandoet en den schijn wekt van een bekrompen zelfoverschatting en een egocentrische vooringenomenheid. Maar heeft een mensch, die uitsluitend zijn leven geofferd heeft voor zijn werk, waarin uitblinkt een hooge liefde tot God en waarmee hij onder het wankele en weemoedige menschen-geslacht een apostolische zending meende te vervullen, niet het volste recht? Hij had daarmee enkel de zuivere intentie door steeds sterker en meer overtuigende bevestigingen de zekerheid van zijn betoog te doen uitkomen. Ten nauwste verwant aan Clemens Maria Hofbauer, die onvermoeid en overvaard door zijn preken de menschen niet alleen wees naar de gloeiende roos-vensters der godshuizen, maar met het zacht en innig geweld van zijn voorbeeld hen over den drempel der Katholieke Kerk dwong, hield ook Kralik niet op in theorie als in praktijk de eenheid aller kunsten te verkondigen op katholieken grondslag.

Zijn grootste verdienste is wel, dat hij het religieuze en het nationale in een gelukkige eenheid heeft samengebracht. Maar evenzeer is het te betreuren, dat hij in zijn begrijpelijke voorliefde voor Oostenrijk, wel eens een gewaagde stelling poneerde en zich al te vaak verloor in particularistische eenzijdigheden.

Weenen en Rome! wat al herinneringen aan echt-roomsch leven, krachtdadig strijden en streven roepen deze namen al niet wakker in onzen geest? En was er ooit een volk, dat met zulk een moedwekkende geestdrift en sterke trouw alle eeuwen door de eerbiedwekkende traditiën van de Roomsche Kerk handhaafde? En was het daarom zoo bevreemdend, dat Kralik, die zoo diep zich ingeleefd had in het Roomsche levensinzicht een onbegrensde liefde en onwankelbare eerbied koesterde voor den Paus, dien hij tot richtsnoer gekozen had voor al zijn daden en strevingen! Hierin moeten wij ook het geheim zoeken van die schoone harmonie in heel zijn leven, van zijn bezonken religieuze en moreele levensbeschouwing en vooral van zijn kinderlijke gehechtheid aan de Roomsche leer van Christus! En het was een niet geringe voldoening en bemoedigenden troost voor hem, zijn kern-roomsch program: de eenheid van het Ware, Goede en Schoone te proclameeren in God, volstrekt en onbeperkt geapprobeerd te zien door Paus Pius X, die letterlijk den *Gralbond* waarvan Kralik

de levenswekker is, schreef: „Deswegen verdient ihr Lob dafür, dasz ihr das ruhmvolle von den Vorfahren überlieferte Erbe nicht nur mit Sorgfalt bütet, sondern auch erfindsam vermehrt; denn kein billiger Richter der Dinge wird leugnen, dasz katholische Männer auf dies ein Gebiet, wie überhaupt in allen wissenschaftlichen und literarischen Bestrebungen, so sehr hervorgeleuchtet haben, dasz Sie mit den hervorragendsten Geistern der Vergangenheit rühig verglichen werden können."

* * *

De volledigheid van zijn levensbeschouwing, die gegrondvest is op de onveranderlijke en onvergankelijke Waarheid, dankt hij wel het meeste aan de universaliteit en de diepte van zijn kennis, aan zijn onvermoeibare werkkracht en zijn belezenheid, die zoo verbazingwekkend is, dat een literair criticus, die hem niet zeer wel-gezind was, eens schreef: „Het is een ongeluk van Kralik, dat hij zooveel gelezen heeft". Dit houdt ook verband met zijn benijdenswaardig gemak zich te bewegen in de meest-uiteenliggende gebieden van wetenschap.

Uitermate-vermogend en van adellijke geboorte heeft hij zijn dagen niet gesleten aan den disch van zinnelijke genietingen of in laatdunkende differentie ten opzichte van het bannende leven rondom, maar met hart en ziel gearbeid: om dit vermaterialiseerd geslacht op te voeren naar het Licht. Want toen na een jeugd van martelende weifeling en worstelend zoeken naar het alom-stralend Licht een schoone roeping hem te wenken scheen, heeft hij zich te werken gezet, onverdroten en rustig en wijs naar ouden trant, ondanks de stokerij en vitterij en den imbecielen spot zijner vroegere geestverwanten. Hij wilde een jonge bloei kweeken op den goeden en groeikrachtigen bodem van het Christendom: zijn kunst was gericht op God en den naaste. En mettertijd het fel-individualistische in zijn werken beperkend en zich almeer toespitsend op het eenvoudige en natuurlijke, heeft hij als een rasecht midden-eeuwer, die groot was zonder het te willen zijn, geschreven niet voor enkelen, maar voor de gemeenschap en voor zijn oostenrijksch vaderland bovenal. Zijn levenswerk, dat harmonisch ineensluit als een zuiver uurwerk, is uitgegroeid tot een levensprogram voor velen, die gansch hun ziel aan hem gaven en gevoed en gesterkt door zijn onuitblusch-

baar enthousiasme krachtdadig, maar met schijnbaar poover resultaat, werken aan de opbouw van de Katholieke cultuur in het erbarmelijke Oostenrijk: een stuurloos wrak, zwalkend opoeverlooze zee! En door zijn veelzijdigheid en eerbiedwekkenden werkzin heeft hij zich in het geestesleven van onzen tijd een plaats verworven, die niet te vervangen schijnt. Want men kan zich geen gebied aan kennis denken, dat niet onder het bereik zijner geestvermogens viel!......

Steeds vindt hij de tijd nog niet gekomen, om zich op zijn lauweren te sluimeren te leggen. Binnen de stille gevels van zijn gastvrij Tusculum, ver buiten de suizende wereldstad, weten wij hem als de eenzame dichter en denker, die in contemplatieve rust peinst en schrijft en bidt bovenal voor de heropleving der godvergeten menschheid, waartoe ook hij eens behoorde! En het mag wel als een verblijdend gewin aangerekend worden, dat hij niet te loor ging aan eentonige zelfherhaling, die zoo vaak inhaerent is met een zekere hooghartigheid en patriarchale eigenwijsheid, maar telkens ons nog nieuwe verschieten opent en zich nog jong en levenskrachtig genoeg voelde, om Calderon,dien heros des geestes, in verdienstelijke vertalingen onder het volk te brengen: met de stellige opzet door diens levenswarme dramatiek de barre verwording van het Oostenrijksche tooneel tegen te gaan.

K r a l i k, die een buitengewoon boeiende persoonlijkheid is, biedt in gansch zijn arbeidzaam leven een beeld van volledigheid en harmonie in aard en religie......

* * *

Zijn grootsch en weidsch schrijverstalent wordt overstraald door iets nog machtigers — iets van hooger en ruimer beteekenis: zijn gaaf en levendig geloof en zijn kinderlijke aanhankelijkheid aan zijn Moederkerk! Een echt Kerkelijke geest is in dezen man geinkarneerd en doorschijnt heel zijn innerlijk wezen met een zachte en ondoofbare vlam. Gansch zijn wezen bloeide omhoog uit een religieuse en ethische levensopvatting, die doordeesemd was van een fervent Katholicisme. Want deze edele en rechtgeaarde man is bezield van een sterke godsdienstzin, die bij hem wonderlijk gepaard gaat met een onverstoorbaren levensmoed. En zijn geloof, dat hij met moeite, maar door eigen overtuiging verwierf is van een kinderlijke vertrouwelijkheid, welke in zoo'n

hoogstaand mensch dubbel aandoenlijk is van naiviteit. Deze religieuse levenshouding wordt wel in hare ware gedaante belicht door het volgend citaat uit zijn onuitgegeven autobiographie. In den literatuurstrijd was zijn recht-geloovigheid in twijfel getrokken en zijn werken, hoewel zij een voluit katholicisme predikten, werden vooral aan katholieke zijde fel bestreden: ,,Dabei war es eine der giftigsten Verleumdungen im Literaturstreit und später, dasz man überhaupt meinen praktischen Katholizismus bezweifelte und mlch also als einen Heuchler hinstellen wollte, so dasz ich damals einige Patres bitten muszte, mir zu bezeugen, dasz ich wirklich die Sakramenten empfange und meinen Kirchlichen Pflichten nachkomme. De derlei törichte Verleumdungen immer wieder auftauchen, halte ich es für angezeigt offen zu bekennen, dasz ich seit Jahren jeden Sonn- und Feiertag zur hl. Kommunion gehe nach erforderlicher Beicht. Vielleicht gehört es auch in diese Selbstbekenntnisse und dient anderen zum vutzen, wenn ich erzähle, dasz ich auch seit Jahren jeden Tag und jede Nacht ın Gebeten augehe: jeden Tag zwei bis drei Rosenkranze bete und zwar auszer den drei üblichen nach vier andere...... Ich habe die Erfahrung gemacht, dasz ich um so mehr Zeit zum fruchtbaren Arbeiten gewinne, je mehr Zeit ich dem Gebete widme. Das Gebet ist mein Leben geworden, das Leben zum Gebet......

* * *

In zijn jeugd had K r a l i k zich vol blijde verwachting in het leven geworpen. Hem trok de wereld, waarin de menschen alleen hun harten gesteld hadden op wuft vermaak en minnekoozerij. Hij werd onweerstaanbaar meegesleurd door dit kleurige eeuwig-wisselende spel van zang en dans, van feest en jubeling. Totdat hij de bittere ontgoocheling aan den lijve ondervond en met innig meewaren zag, hoe zijn schoone idealen, welke hij steeds hoog uitgedragen had boven de rumoerige platheid der wereld, gingen verschrompelen in deze barre werkelijkheid. En hij zocht steun en vergetelheid bij Nietsche, den wrangen Uebermensch, die met duivelsche listigheid zijn geloof ging aanranden. Een tijd lang dronk hij met gretigheid diens troebele ideeën in, maar de onbevredigdheid met het leven en de religie

week niet en hij toog radeloos van onzekerheid over de bergen om ver buiten zijn land voor zijn levensverlangens volle bevrediging te zoeken.

In de metropool van het Christendom, waarheen hij gegaan was met minder lofwaardige bedoelingen, hervond hij ganschelijk zich zelf en kwam tot het klare inzicht der hooge Godsmysteriën, waarnaar zijn innerlijk smachtte. Hier schenen hem de door en door verwarde en valsche denkbeelden van den profeet van Sils Maria te bitter en onverzadigd: hij hunkerde naar vaster en gaver voedsel, dan naar de weeke overgevoeligheid en de verderfelijke sofismen van een Nietsche of Fechner. De jonge onstuimige artist, die verblind was door den vagen schijn eener nieuwe poëzie en profetische romantiek zag, hoe in de christelijke hymnen en legenden-poëzie iedere hartstochtspassie ,iedere zwoele duisterheid bezonken was tot een klare eenheid en zuivere stabiliteit. Kralik de wakkere idealist, die gedroomd had in zijn land terug te keeren als een godsdienst-stichter, een alom-gevierd profeet, een menschenbevrijder, leerde hier het christendom kennen in geheel zijn geweldigen omvang en hooge levensvreugde! En alle weifelingen en sombere gepeinzen vielen van hem weg en er ontbloeide in zijn ziel een stille vreugde......

In Rome, waar de sfeer der heilige geloofsbelijders nog voelbaar gebleven is, verrustigde zijn geest voldoende om met helder doorzicht het werk te beginnen, waartoe zijn aanleg hem reeds lang had voorbestemd, te weten: de doordringing van het volksbewustzijn van de edele waarden van kunst en godsdienst.

* * *

Maar ondanks zijn weidsche geleerdheid en zeldzaam veelzijdige begaafdheid is hij steeds een kalme, vasthoudende werker gebleven, een die geen reclame-makerij noodig heeft, om zijn ideeën onder de menschen ingang te doen vinden. ,,Das Gute macht wenig Lärm und der Lärm macht wenig Gutes'' kon zijn lijfspreuk geweest zijn. Afkeerig van alle uiterlijke drukdoenerij of aanstellerige opdringerigheid zal hij nooit iemand doen blijken van zijn onaantastbare superioriteit. Zijn werken zullen in U den indruk wekken van een uiterst strijdbaren geest en een hardhandig dictator, die soms vervaarlijk kan zijn van fanatieke zelfbewust-

heid. Maar in werkelijkheid is Kralik niets meer dan een gracieus-vriendelijke, goedaardige en edel-denkende mensch. Hij is waarlijk nog een van die zonnige naivelingen, die waar en onbewust het leven beleefd hebben,maar die helaas langzamerhand aan 't uitsterven zijn. Koninklijk van eenvoud en bescheidenheid is hij teeder en mild en hoofsch jegens iedereen: jegens armen en rijken, alom-gevierden en verworpelingen. Alles is eenvoud en oprechtheid aan hem en ge voelt dat zijn werken hem eerlijk uit het hart komen!

Met duizenderlei bezigheden overstelpt, geeft hij zich opgeruimd en joviaal over aan iedereen, die bij hem te rade komt. Zijn huis staat, als een museum van het reinste idealisme, open voor iedereen. Hij is niet een van die vermufte boekenmenschen, die zich in hun studeervertrek als in een „turris eburnea'' verschanst hebben, een leven naar binnen toe leiden en hun schijn van geleerdheid denken te kunnen redden door norsche afstootendheid in den omgang en wat mallotige manieren! Zijn Dinsdag-avonden, die alreeds een nationale bekendheid verworven hebben en waarin Kralik lezingen houdt over de meest-uiteenloopende onderwerpen, zijn toegankelijk voor iedereen, zonder toegangsbewijs: voor vrienden en vijanden. Want indien ge eenmaal het voorrecht had hem in zijn kunstzinnig vertrek te ontmoeten, waar alles geordend is naar harmonische wijze en getuige er van waart, hoe hij heel een bont gezelschap van professoren en vrijgestelden, monniken en kranten-menschen te boeien wist door zijn meesterlijk betoog, dan zal het U overkomen zijn, dat ge in de ure van vertrek een groote spijt in U voelde opwellen; want stormenderhand heeft hij door zijn onaantastbare blijmoed en zijn schranderheid van geest uw hart en geest gewonnen. Want gezelligheidszin en kinderlijke blijgeestigheid zijn wel de meest karakteristieke trekken aan Kraliks wezen, al dient volledigheidshalve gememoreerd, dat hij ook niet te kinderlijk onbevangen en teeder van aard is, om waar 't noodig bleek, — en onze herinnering richt zich hier naar de litteratuur-strijd— met onverbiddelijke felheid, maar in een geest van goede eensgezindheid, het kerfmes der critiek en ironie te hanteeren. Door zijn houding, die bij alle onverschrokkenheid steeds correct en verzoenend bleef, heeft hij echter nooit iemand verbitterd, al kon hij ook niet verhoeden, dat vele verknochte geestverwanten en vrienden, die niet zoo edelmoedig en ridderlijk waren in de erkenning van eigen mis-

vatting, zich later van hem vervreemden. En ook dit grieft hem bitter en in uren van stille nadenkendheid of in den kring van intieme vrienden heeft hij vaak verklaard, dat die jaren van wrijving en polemiek niet de zoetste herinneringen in hem hebben nagelaten......

De groote verdwazing van den wereldoorlog, met zijn naweeën en schrikbarende gevolgen, heeft ook Kralik pijnlijk en schrijnend aan den lijdenden lijve ondervonden. En nog leidt hij stil en onnaspeurlijk! een bitter en moeilijk leven van uiterste armoe en ontbering! Lang niet zijn minste werken zijn ontstaan in bitter-koude winternachten in onverwarmde kamers. Bij schamele leeftocht blijft hij echter als een moderne asceet zijn taak trouw vervullen. Hij laat zich ook niet ontmoedigen door al deze aardsche zwarigheden, maar tracht door zijn werk en gebed in voortdurende beroering te komen met God. Gestadig groeit en bloeit zijn Godsvertrouwen en blijde werkzin. En naarmate zijn levensavond nadert, keert zijn wezen zich al maar meer in deemoedige reverentie tot zijn Meester en Moeder!......

Met belangstelling staren wij op naar een portret uit die dagen: de eens zoo forsche en vitale Kralik gekromd en van koude stil-gedoken in een wijden grauwen mantel, als in mijmerende rust verslonden. Maar onder de schoone welving van het doorgroefde voorhoofd speuren wij nog een felle flikkering in de diep-peilende oogen, die zoo vochtig-glanzen kunnen van ontroering.

Heel zijn houding getuigt van een kommervolle levensernst en een onverstoorbare zonnigheid, maar ook van een voorname spiritualiteit. Lichamelijk gebogen is hij geestelijk nog onbuigzaam en ongerept en van een jeugdige opgewektheid. Want nog kan zijn bezieling, die altoos versch en frisch bleef, in gesprek en geschrift uitslaan tot een ongekende onstuimigheid.

Het is genotvol en verheffend te verkeeren met dezen altoos opgeruimden mensch, die oud en afgestorven is naar het lichaam, maar wiens geest nog onverlet is en veerkrachtig en vitaal. En het is in deze gesteltenis van ongeschonden activiteit en christelijke blijmoed, dat wij den kind-gebleven kunstenaar, die in gelaten aanvaarding van zijn levenslot den hemel tegenbloeit, nog lang behouden wenschen, terwijl wij in genegen eerbied Eduard Brom's zinvolle strophe herhalen:

Den Werker heil! Zijn levensavond bloeie,
In zalig-lichtende herinnering,
In schouwing van de vrucht des daags, die ging
Nog dóór dien avond gouden-dag glimp gloeie!

Breda. HEIN HOEBEN.

DE JOURNALISTIEK.

Indertijd heb ik het boekje, waarin staat afgedrukt de rede door pater Bonaventura Kruitwagen gehouden over *Solidariteit tusschen het Roomsche Publiek en de Roomsche Pers* met meer dan gewone belangstelling gelezen.

Met eene oprechtheid, die weldadig aandoet omdat zij niets grievends heeft en nochtans alles zonder aarzeling zeggen durft, wordt daar gesproken over het goede en kwade van jounalistiek en journalisten. Met vriendelijken doch raken tik slaat de schrijver meer dan één spijker op den harden kop. In de pers heeft deze rede niet de aandacht getrokken, die zij verdiende, en het voornaamste gedeelte is eigenlijk vrijwel doodgezwegen.

Daarom deed het mij een bizonder groot genoegen toen Dr. Gorris een plaats vroeg in dit maandschrift voor zijn artikel *Journalistiek en Verantwoordelijkheid*. Met groote instemming heb ik het opgenomen in de vorige aflevering van dit tijdschrift. Het is wel jammer dat juist dit nummer door het verongelukken van een deel der kopie zoo laat moest verschijnen, zoodat ter zake kundigen over deze kwestie hun oordeel nog niet hebben kunnen vormen en nog minder hunne meenig in een schrijven aan onze redactie konden uitdrukken. Ik hoop van harte dat dit niet moge uitblijven. Maar op het eind van zijn artikel heeft Dr. Gorris mij opgebeld en openlijk gevraagd wat ik er van denk.

Op die hoffelijke vraag zal ik het antwoord niet schuldig blijven, maar men zal mij toestaan dat ik anderen laat voorgaan en voorloopig luisterend aan de voeten ga zitten van hen, die over deze kwestie het woord zullen nemen. A. GIELEN.

VLUGMAREN.

Aandachtig heb ik de Memoires van Wilhelm II gevolgd, zooals zij thans in lange uittreksels aan de groote Bladen verkocht en door deze worden afgedrukt nog voor het boek is verschenen. Deze wijze van uitgeven getuigt zeker van een financieel beleid, waarvoor men moeielijk eerbied, maar zeer gemakkelijk bewondering kan hebben. Indien de grooten der aarde steeds even beleidvol de belangen hunner volken hadden behartigd, zouden ontelbare rampen, welke de geschiedenis-boeken bladzijde op bladzijde moeten vermelden, nooit hebben kunnen gebeuren.

Axel Oxenstierna, die het weten kon, vroeg zijn zoon: ,,an nescis quantilla prudentia regatur orbis'' — ,,weet gij dan niet met wat beetje wijsheid de wereld wordt geregeerd?''. En eeuwen vroeger had Homeros het reeds ontdekt: ,,de koningen maken de blunders en het volk moet er voor boeten.''

Dat zijn geen humeurige boutades, maar de uitdrukkingen eener eerlijke overtuiging, waartoe men komen moet na het lezen van gedenkschriften en herinneringen door regeerders of hun vertrouwelingen aan de publieke nieuwsgierigheid overgeleverd, nadat zij hun rol op onze armzalige planeet hebben gespeeld.

Het is altijd dezelfde jammerlijke geschiedenis. Lees van de heldendaden van den ouden Frits, de veroveringen over den Franschen Zonnekoning, de oorlogssport van Napoleon, raadpleeg de gedenkschriften van Bismarck, van Von Metternich, van Keizerin Eugénie, van Ludendorff ,Bernhardi, den Kroonprins en van Wilhelm II, het is alles om de schoone Helena: om een vergissing, een gril, persoonlijke macht en eerzucht, veroveringslust en zelfoverschatting, dat geluk en welvaart en leven van millioenen lichtvaardig in de weegschaal wordt gelegd.

Ik voelde mijn gansche wezen in opstand komen en mijn hart in de keel kloppen van verontwaardiging, toen ik dezer dagen las in die Memoires van den ex-keizer dat Frankrijk hem voorstelde even een oorlogje te beginnen tegen Engeland, wijl dat land de handen vol had met zijn tocht tegen de Boeren, ter verovering van het gulden vlies. O, niet uit medelijden met de overrompelde Afrikaners, maar eenvoudig omdat men de kans schoon zag om een voordeel te behalen.

En nu mogen de Fransche bladen al opkomen tegen deze bewering, en uit de archieven mag men trachten te bewijzen dat juist Duitschland het eerst dat voorstel heeft gedaan, het gaat hier alleen om het feit en dat wordt niet tegengesproken: men is bereid duizenden menschen den dood in te jagen, niet om een recht te verdedigen, niet om een euveldaad te straffen, maar omdat de gelegenheid zoo gunstig is de eigen macht uit te breiden of te consolideeren.

Ik heb mijn vaderland lief en ik zou geen oogenblik aarzelen het te verdedigen met goed en bloed tegen een aanrander. Ik weet ook dat ik gehoorzaamheid verschuldigd ben aan mijn wettige overheid en ik dikwijls bij hun bevel zal moeten vertrouwen op hun inzicht en eerlijkheid. Doch waar de geschiedenis van dertig eeuwen mij leert dat iedere oorlog, minstens van ééne zijde en dikwijls van beide kanten een domheid of een schurkenstreek is geweest, mag ik daar in geweten maar berusten en karakterloos mij neerleggen bij een toestand, die door en door onzedelijk is?

Ik zeg: neen en nogmaals neen!

En thans, nu wij nog de ontzetting voelen van het bloedbad, dat vier lange jaren heeft geduurd; leven in een Europa, dat ellendig en ontredderd is; niet weten hoe wij weer zullen herstellen wat in barbaarschen overmoed is verwoest — nu is het de tijd om de handen in elkaar te slaan en te handelen.

Wat kan er gedaan worden?

Romain Rolland had gelijk toen hij weigerde toe te treden tot een vredesbond en antwoordde:

„Un Comité est une bête à dix, vingt, cinquante têtes; on ne sait jamais ou elle vous mène, et elle ne le sait pas elle même; la pensée individuelle y est toujours déformée. Je ne puis m'en accommoder. J'ai besoin de me battre en dehors de l'armée. Je suis né franc-tireur."

Zeer zeker, die comiteiten en bonden met hun „beaux parleurs, brillants harangeurs, chalereux congressistes et infatigables banqueteurs," zijn er niet op berekend om iets blijvends tot stand te brengen, zelfs al waren alle leden harde werkers en personen van invloed.

Maar die franc-tireurs als Rolland en Foerster en anderen kunnen nog veel minder: zij doen zelfs positief nadeel aan het ideaal dat zij verdedigen. Staande in hun afzondering geven zij aanleiding tot verdachtmaking. Zij worden uitgekreten voor zonderlingen,

vaderlandsloozen en lafaards, en de massa keert zich hoonend van hen af en tevens van de zaak, waarvoor zij ijveren.

En juist de massa moet worden gewonnen. Zij moet worden opgevoed tot het begrip dat zij niet het recht heeft een volk te gaan uitmoorden, dat nooit een daad van vijandschap zich had te verwijten. Alle menschen, laag en hoog, kinderen en analfabeten moet worden bijgebracht dat een oorlog uit naijver, concurrentiezucht, machtswellust, een duizendvoudige manslag is, een gemeen-laffe roofmoord en anders niets. En dus ook, dat geen sterveling door wie ter wereld daartoe verplicht kan worden.

En noem hun dan op de lange reeks van bloedige oorlogen, die de geschiedenis heeft geregistreerd en die alle zijn begonnen om dergelijke onedele en misdadige motieven, en de weinige die hun oorsprong hadden te wijten aan eene vergissing ter goeder trouw of een vergeeflijke stommiteit.

Wie moet de menschheid opvoeden in dezen zin?

De Pers. Zij doet iederen dag zooveel kwaad, dat zij thans de gelegenheid niet mag laten voorbijgaan om veel te herstellen van wat zij misdeed, vooral in de oorlogsjaren, en de wereld eene weldaad te bewijzen van onschatbare waarde.

Wat moet de Pers doen om dat te bereiken? Zich met angstvallige zorg onthouden van allerlei schijnbaar diepzinnige beschouwingen over deze kwestie, alle tegenspraak van diplomaten en beroepspolitici buiten hare kolommen sluiten, en elken dag aan het hoofd van de krant laten drukken in groote letters:

BURGERS VAN GEHEEL DE WERELD

eischt in uw Grondwet deze twee Artikelen:

I. De Regeering heeft het *recht* elke minuut van dag en nacht een oorlog te verklaren, doch zij mag geen enkelen soldaat buiten de grenzen van haar Rijksgebied sturen, tenzij drie maanden na de oorlogsverklaring.

II. De Regeering heeft den *plicht* elk land, dat binnen drie maanden na eene oorlogsverklaring wordt aangevallen allen mogelijken bijstand te verleenen zonder uitvlucht en zonder dralen.

Eenheid maakt macht, en als de Pers van alle landen dit eenvoudig middel toepast, dan hebben wij binnen een jaar een echten Volkenbond met een deugdelijken en uiterst simpelen codex van

rechten en plichten, die ieder mensch kan verstaan. En wat van het grootste belang is, elkeen die wordt opgeroepen om te vechten tegen een zoogenaamden vijand, kan zelf onderzoeken of de officieel aldus gesignaleerde voldoet aan de grondwettelijke definitie van vijand. Is dat niet het geval dan verbiedt hem zijn geweten de wapenen op te nemen, en hij weet dus waaraan hij zich heeft te houden.

Doch daar is meer. Eene Regeering, die drie maanden heeft moeten wachten alvorens een oorlog te beginnen, kan zich later niet beroepen op een misverstand, op een verkeerd begrepen telegram of een domheid van den gezant, zooals thans maar al te vaak gebruikelijk is. Wij behoeven maar te denken aan den oorlog van '70 en den moord van '14.

Bovendien, een volk dat drie maanden heeft kunnen nadenken, heeft geen last meer van oorlogspsychose en laat zich niet alles wijsmaken wat belanghebbenden nuttig oordeelen.

En ten slotte, de venale pers welke tijdens den jongsten oorlog zich voor grof geld liet omkoopen om lasteringen te verspreiden over vergiftigde bronnen, verscheurde kinderen en vrouwen en al dergelijke dingen, die in staat zijn de gemoederen op te zweepen tot blinde razernij, zal zich tweemaal bedenken voor zij haar luguber handwerk durft uitvoeren. Want er is tijd om die berichten te controleeren en bij valschbevinding de weerzinwekkende verspreiders solied op te hangen.

Ik doe een beroep op de dagbladen van mijn land, het land van Grotius. Het plan is te eenvoudig om een geleerde tot patroon te hebben en dat is waarschijnlijk juist de reden waarom het slagen kan.

Dixi et salvavi animam meam, ik heb gezegd en mijn plicht vervuld.

FLANOR.

RUDOLF SCHLIESTL door LEO WEISMANTEL

Wanneer je dit boek zoo pas ter hand genomen hebt en het genoegelijk doorbladert, doet het op het eerste oogenblik eenigszins vreemd aan, hier twee kunstenaars bijeen te treffen, die op den keper beschouwd een gansch-verschillende kunstrichting huldigen. Want terwijl ge bij Weismantel allerduidelijkst den invloed kunt onderkennen van het expressionisme, is het werk van den Neuren-

bergschen schilder door en door romantisch van aard. Maar indien ge verder door wilt dringen in hun werk, dan zult ge weldra beseffen: welk een diepe en innige wezensverwantschap er bestaat tusschen de beide schilders met verschillend wapen. Want beider streven gaat uit naar een gezonde en algemeen-begrijpelijke volkskunst; ze trachten de burgerlijke kunst der primitieven in hun werk zoo veel mogelijk te benaderen en leggen een grooten afkeer aan den dag voor alle tendens en luidruchtige modekunst. Bij geen van beiden zult ge eenige onnoodige gezwollenheid ontdekken; hun visie op het leven is zuiver en innig en heel hun werk getuigt van een diepe zielenkennis. En wanneer wij een vergelijking zouden willen beproeven tusschen deze beide merkwaardige geesten, dan zouden wij zeggen, dat de goedige Rudolf Schliestl meer literair, intiem, gemoedelijk en vertrouwelijk is, terwijl wij in Weismantel een meer hartstochtelijken dichter zien, die sterk soms gericht is naar het mystische en symbolische. Er valt in dit fraai-uitgegeven werk een schoone harmonie te bespeuren tusschen beeld en taal, want beiden ademen in eenzelfde atmosfeer, over beiden koepelt een smetteloos-azuren hemel. Met grooten kunstzin en fijngevoelige toewijding heeft Weismantel keuze gedaan uit het werk van den Neurenbergschen schilderpoëet en ons een inzicht gegund in zijn veelsoortige scheppingen, waaruit tot ons spreken een kinderlijke vroomheid, een kostelijke eenvoud, een goedmoedigen spot en een tintelende speelschheid: allemaal kostelijke dingen waaraan wij, kinderen van een vreugdeloos en versomberd geslacht, werkelijk behoefte hebben.

Schliestl gaat door het leven in een blijde verbazing: het allergewoonste kan hem in verrukking brengen! De heuvelruggen en de wuivende bosschages van het romantische Frankenland brengen in hem de sensatie teweeg van een zoete en weidsche muziek. En wanneer wij met zijn doeken verkeeren, dan worden we niet van bewondering geslagen voor de schoone kleurschakeeringen of de wonderbare lijnenfantasie en de weidsche verschieten, maar het is of wij daaruit hooren opklinken de murmeling van de schichtige bergbeek of het zware gedruisch van den wind of de oneindige stilte der heuvelen.

Schlietstl houdt van het leven, van het gewone alledaagsche kleine leven dat hem een hoogfeest van vreugde geven kan. Hij beschouwt het leven als een edele kostbaarheid, die men met

groote zorgvuldigheid bewaart en die men, zooals een kind zijn eerste horloge-ketting, steeds weer te vermooien tracht.

Vandaar dat hij gaarne een geboorte, een communiefeest, een kerkgang op Paschen en Kerstmis, iedere gebeurtenis, die hem in zijn leven overkomt zal vastleggen in een fijn en aantrekkelijk tafereeltje, dat tintelt van blijden volkszin en gezonden humor. Precies kerkelijk is zijn kunst niet in zooverre hij enkel de indrukken weergeeft, welke het kerkelijk leven achterlaten in dit vrome volk, met welks nationale en religieuze traditie's hij een groote verwantschap blijkt te bezitten. Trouwens het kunstleven van dezen tijd is spoorloos aan hem voorbijgegaan! Want de weerslag van dezen ontwrichten tijd in hem heeft hij slechts vertolkt in enkele zeer zwakke compositie's, die meer boeien door hun intieme behagelijkheid, dan door hun kracht van uitbeelding, hetgeen ons in onze meening versterkt, dat ook een grootsche en monumentale conceptie geheel buiten zijn bereik ligt.

Verre zij het echter van ons hem dit kwalijk te nemen of hem daarom minder te apprecieeren. Want in zijn geheel is hij een op zich-zelf-staande persoonlijkheid, die reeds lang zich een eigen plaats veroverde onder het duitsche schildersgilde! En wij zijn den schrijver Weismantel innig dankbaar, dat hij door zijn diepgevoelde en suggestieve inleiding — al laat hij zich hier en daar wel te veel door zijn vereering meesleepen — dezen begaafden schilder heeft nader gebracht, van wiens bescheiden kleinkunst er voor ons een machtige beschaving uitgaat.

HEIN HOEBEN.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *Studien* maakt Dr. Jac. van Ginneken de beroepskeus aanschouwelijk door *Zielevlekken*; graphische voorstellingen, geloof ik, van aanleg, bekwaamheid, leemten en gebreken op zich zelf en in verband met het een of ander beroep.

L. P. P. Franke schrijft over *Gilbert Keith Chesterton*, die thans tot het catholicisme is overgegaan, hetgeen al jaren lang werd verwacht en de inhoud zijner boeken ook inderdaad met recht deed hopen.

„Dat Chesterton niet bang is zijn meening te zeggen over iets, dat hem niet aanstaat, kunnen zijn boeken getuigen; dat hij God en het christendom altijd met eerbied heeft behandeld, eveneens. Dat hij het nu meer dan ooit zal doen, mogen wij met recht verwachten, nu hij openlijk zich een zoon heeft verklaard van de Katholieke Kerk; dat de godloochenaars in Hyde Park en andere schreeuwers nog wel eens iets van den Roomschen Chesterton zullen hooren, is niet onwaarschijnlijk.

Dat G. K. C. Roomsch was geworden kwam eenigszins uit de lucht gevallen, ten minste voor hen, die niet in persoonlijk contact met hem zijn. De ingewijden zullen vermoedelijk al lang lont hebben geroken. Indien het veertien jaar vroeger was gebeurd, zou het grootste gedeelte van het Chesterton-lezende publiek triomfantelijk gezegd hebben: 't Was te voorzien en moest volgen op Orthodoxy. Genoemd boek verscheen in 1908. Maar G. K. C. werd toen niet Roomsch, de verwachting ontspande zich en hing weldra slap."........

Heretics verscheen in 1095. Bernard Shaw, Kipling, Wells en anderen werden erin gewogen en te licht bevonden. De kritiek nam het op voor de haars inziens verongelijkte auteurs. 't Was vrij gemakkelijk, aldus G. S. Street, anderen aan den schandpaal te slaan als „heretics", maar heel wat moeielijker een theorie op te bouwen, die tegen vijandigen aanval bestand was. „Ik zal mijn eigen wereldbeschouwing eens onder handen nemen", scheef G. S. Street, „als Chesterton ons de zijne geeft". G. K. C. nam de uitdaging aan en schreef drie jaar later Orthodoxy, een proeve om zijn philosophische wereldbeschouwing in een reeks hoofdstukken vast te leggen."

„We leven in een verkeerde wereld", schreef G. K. C. in *A Ballad of a Strange Town*. „Toen ik dacht dat we het doel van onze reis hadden bereikt, was ik terneergeslagen; toen ik wist dat we verkeerd waren, was ik gelukkig. Zoo is het ook met valsch optimisme, het moderne geluk. Het verveelt ons, omdat het beweert dat we op deze wereld thuis hooren. Het ware geluk, is dat we er niet thuis hooren. We komen van elders. We zijn de richting kwijt". De richting heeft hij nu gevonden en met de goede richting het ware geluk en het gezond optimisme, dat wortelt in de eeuwigheid".

F. van Lith, die in de vergadering der Herzieningscommissie te Soekaboemi heeft gestemd tegen een kiesstelsel, dat waarschijnlijk voor langen tijd in de ontworpen wetgevende lichamen de meerderheid zou bezorgd hebben aan de Nederlanders, geeft verklaring van deze houding en zijn gedachten over *De Politiek van Nederland ten opzichte van NederlandschIndie.*

Onder „Dingen van den Dag" komt H. D. terug op het antwoord door den inzender Formamint in Boekenschouw gegeven op een vroeger „ding van den dag" van denzelfden H. D. Het blijkt thans dat beide heeren het eigenlijk in hoofdzaak volkomen

eens zijn, zoodat ze veilig samen een loofhuttenfeest kunnen vieren.

In *Tijdschrift voor Zielkunde en Opvoedingsleer* vinden wij zeer belangrijke bedragen. Professor F. Roels laat er de rede afdrukken, die hij op den katholiekendag te Nijmegen heeft gehouden, over *De Solidariteit in het Huisgezin.*

Dr. A. J. Hovy biedt een goed doordachte dissertatie aan over *Het natuurwetenschappelijk denken in de Geneeskunde en de Houding van den Geneesheer ten aanzien van de Persoonlijkheid.*

Dr. Gevers Leuven, eerstegeneesheer van de bijzondere strafgevangenis te 's-Gravenhage, heeft het over de *Plaatjes van Heilbronner,* die gebruikt worden om te onderzoeken het combinatievermogen. Zr. Eugenia doet mededeelingen over *De telegramproef,* waarmede zij een onderzoek instelde naar het kritisch vermogen bij kinderen van 10 tot en met 14 jaar. Deze proef is ontleend aan de ,,Handleiding voor psychologisch Onderzoek op de School'' door F. Roels en J. v. d. Spek (bij Malmberg).

De proef bestaat hierin, dat uit een brief, die vergeten is te posten, de kinderen de noodzakelijke mededeelingen voor een telegram moeten halen, dat natuurlijk zoo kort mogelijk behoort te zijn. Het is wel aardig den uitslag van deze proeve na te gaan. Een deskundige maakt er ons echter attent op dat de brief veel te ingewikkeld is en de gegeven tijd (tien minuten) tamelijk kort. *Opgang* (van 30 September) heeft op de eerste bladzijde een prachtig portret van *Richard van Kralik.* Hein Hoeben, die het voorrecht heeft den Oostenrijkschen schrijver persoonlijk te kennen, schetst baarbij een beeld van zijn ,,grootsche levenstaak, die ons een helderen blik doet werpen op een wonderlijk-harmonisch en arbeidzaam leven en Von Kralik niet alleen als een fel-oorspronkelijke, maar ook als een universeel encyclopedisch mensch van heel bijzondere distintie doet kennen''.

In hetzelfde weekblad schrijft Th. Kwakman een verklarenden tekst bij *Drie nieuwe werken van Albert Servaes.*

,,Het werk van Servaes heeft in zeer opvallende mate dit kenmerk van het Christendom: men is er vóór of er tegen; meer er tegen dan er voor; maar een ieder, die er ook maar heel oppervlakkig kennis mede maakte, dikwijls alleen door hoorenzeggen, hoogstens door middel van altijd gebrekkige foto's, kiest partij en dit bijna nooit zonder animositeit. Beide partijen spreken er over in superlatieven, in gunstigen en ongunstigen zin. En nu kan de deugd wel in het midden liggen, de waarheid vindt men aan de einden. Als er niet ,,iets'' in dat werk lag van ongewone beteekenis, iets dat het kenmerk van *het* ware of *het* valsche is, iets dat niet bewust, gezien, maar klaar wordt gevoeld, dan zou men er wel kalm bij blijven. Er moet iets bijzonders aan zijn, goed of slecht; een der beide partijen heeft gelijk; middelmatig, een ieder tevreden stellend is het niet. Daar zijn er die den schilder om zijn werk persoonlijk zijn gaan haten, die hem in gezelschap, zelfs bij een eerste ontmoeting, onbehoorlijk behandelen. En ook

ten onzent zijn er velen, die zoodra maar van een schilderij of een prent wordt gesproken, het niet kunnen nalaten iets minachtends of spottends over Servaes' werk te zeggen. De hevigheid van het verzet bewijst misschien meer nog dan de liefde van bewonderaars, dat we voor iets groots zijn geplaatst. Niet zelden doen zich ook „bekeeringen" voor. Dan gaat de afkeer eenvoudig in bewondering over, maar de hevigheid ervan blijft of neemt toe. Een frappant voorbeeld daarvan is de geleerde Dominicaan Garrigou-Lagrange, consultor der Congregatie van het H. Officie. Deze kwam den schilder bezoeken, volgens eigen woorden: „on ne peut plus préoccupé" tegen hem, en ging heen in de grootste bewondering voor zijn werk en zijn streven."

Wij hebben oorspronkelijk werk van den schilder gezien en...... zwijgen.

De Beiaard brengt het eerste deel van het drama, *Innoncentius*, van Kees Mekel. Al menig jaar trekken zijne publicaties mijne aandacht en verwonder ik mij dat er over hem niet méér wordt gesproken. Het komt mij voor dat Kees Mekel een der meest bizondere talenten is onder de katholieke schrijvers. Iedere zin is karakteristiek. Elk zijner personen is een karakter.

Er is geen buitengewoon scherp zintuig voor noodig om in zijn kernachtige manier van zeggen, in zijn beeldspraak en zijn sententieusheid iets van Shakespaere te hooren doorklinken.

In het tweede tooneel, waar Capocci het woord richt tot het volk, herkent men den leerling van Antonius uit den Julius Caesar.

L. J. M. Feber eindigt zijne studie over *Frederik van Eeden's Ontwikkelingsgang*. Dat is zeker het beste en diepste dat over dezen bekeerling is geschreven.

„Van Eeden noemt zijn bekeering het slotaccoord op de symphonie zijns levens. Van zijn jeugd af, erkent hij dankbaar, heeft alles hem gestuwd naar wat hij thans is. Inderdaad, in zijn opgang tot het Katholicisme worden alle stijgende lijnen van zijn ontwikkeling in één finalen opgang vereenigd; zeer zichtbaar is zijn bekeering de vervulling van zijn leven. Al wat als bedoeling, instelling, vermoeden, behoefte in hem aanwezig was, heel den langen duur van zijn zwaren levensgang, vindt thans vervulling voltooiing, zekerheid en bevrediging. Zijn dwalingen heeft hij teruggenomen op den dag van zijn bekeering, maar hij kon voluit verklaren, altijd te hebben gezocht en rechtuit zijn weg te zijn gegaan".

Met belangstelling luistert men naar G. B(rom), die zorgt voor *Kroniek en Kritiek*. De kroniek gaat over de „Heidelbergsche Tagung" en de kritiek loopt overal tusschen, niet zelden raak en geestig. Dat Brom, die waarschijnlijk de Orde van Ignatius niet gemakkelijk zou hebben goedgekeurd, zoo warm bewonderend spreekt over pater Lippert, bewijst dat deze uiterst subjectieve schrijver „de kloosterwetenschap in moderne probleemstelling" weet te waardeeren.

Dom H. H. Louwerse, O.S.B. spreekt over *De Gewijde-Kunst-beweging*, en wij bevelen de lezers van pastoor Kwakman's artikel over Servaes deze beschouwingen ter overweging aan.

De Gids staat voor October niet in het — volgens Charivarius — ♀ der belletrie. Arthur van Schendel zet zijn *Rose Angelique* voort, die ondanks den mooien, bloemrijken stijl toch maar matige belangstelling vermag te wekken. Zooals wij reeds zeiden speelt het verhaal gedurende de Fransche Revolutie, maar wij hooren van het geweldige gebeuren niets dan verre geruchten. De uitbeelding der droomerige liefde van de heldin — of ten minste de naamdraagster van den roman — een getrouwde vrouw, neemt alle plaats in. De volgende afl. brengt het slot en zal ons zeggen óf de ontvluchtingspoging der geliefden geslaagd is en óf een gelukkige toekomst hun liefde wacht. De veel bewonderde schrijver van *Een Zwerver verliefd* teert wel wat op zijn ouden roem. Wat toen in zijn stijl en verhaaltrant als frisch en dichterlijk werd geprezen ontaardt allengs in manier en de overvloed van bloemen kan ons slechts bedriegen over de leegheid van den inhoud. Aart van der Leeuw geeft een klaverblad van vier gedichtjes, afzonderlijk getiteld *Water, Vuur, Aarde en Lucht*, gezamentlijk 9 *Elementen*. Van Dr. J. Huizinga een artikel over *Het Bestuur der Rijks universiteiten*, waarin hij de noodzakelijkheid van een reorganisatie betoogt. Dr B. Symons spreekt over: „*Het gelijk recht van de Getuigschriften der Scholen voor voorbereidend hooger Onderwijs*. Dr. F. N. van Eijck geeft een diepzinnige verhandeling over *Platoon's Ideëenleer*. H. Marsman wijdt een artikel aan den dichter *Herman van den Bergh* en legt vooral den nadruk op diens heidendom, Joodsche rasaard, Europeëerschap en overwegend Latijnsche cultuur. „Hij vergeestelijkt de stof in voortdurende, doordringende wisselwerking, verbindt ongeveer alle concreta met ongeveer alle abstracta", zoo ontspringt een haast grijpbaar symbool, zoo ontglijdt U anderzijds een gansch ontaardschte tastbaarheid. Zoo moest zijn werk welhaast expressionnistisch worden, soms grillig, rumoerig. Van deze stijleigenschappen schijnt de dichter aan zijn bewonderenden beoordeelaar wel iets te hebben meegegeven. Ten slotte wijdt de Redactie eenige hartelijke woorden aan de nagedachtenis van den zoo pas overleden Prof. Kuenen die ook lid der Gids-Redactie was. Het eindigt aldus: „Een leven dat nog veel beloofde is vóór den tijd gebroken. Niet de wetenschap alleen, een groote schaar zal hem betreuren en onvergetelijk blijft hij aan wie het goud kennen mochten van zijn bescheiden, nobel hart."

Elzevier's Maandschrift wordt hoe langer hoe meer een kunstalbum. Théo van Reijn zelf beeldhouwer van verdienste, als wij ons niet vergissen, heeft een geestdriftige beschouwing gewijd aan het werk van zijn kunstbroeder *Mendes da Costa*. Fraaie afbeeldingen van diens zeer moderne beelden luisteren

het artikel op. L. Fontijne spreekt niet minder waardeerend over den Oostenrijkschen etser *Ferdinand Eckhardt*, die langen tijd in Holland vertoefde en gevoelige etsen gaf van typisch hollandsch steden-schoon. Keurige reproducties o.a. van de Amsterdamsche Stroomarkt en Groenburgwal stellen ons in staat het voorname talent van den vreemdeling mede te bewonderen. J. W. F. Werumes Buning behandelt in een eveneens rijk geillustreerd artikel *Het Tooneel en de theater-tentoonstelling*. A. E. Drijfhout zorgt voor eenige gedichten. El. Zernike zet haar roman *Het Goede Huis* voort, terwijl Lod. van Deijssel zijn oude herinneringen opdiept, ons zeer gezellig en volstrekt niet pretentieus vertelt van zijn geliefde Ardennen en het gemoedelijke Laroche uit het jaar 1884. In de verschillende rubrieken worden verder vele onderwerpen, kunst betreffende, behandeld.

PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Andersen. De Sprookjes van Andersen. Naar het Deensch door Ph. R. F. C. de Bruijn. Met twaalf gekleurde platen van Wanda Zeigner-Ebel. W. J. Thieme, Zutphen.

Hans Christiaan Andersen, die in 1805 te Odensee werd geboren als de zoon van een armen schoenmaker, was beroemd in Denemarken en het Buitenland, toen hij stierf in 1875.

En hij was een tevreden man, die zeggen kon: „Mijn leven is het schoonste sprookje, zoo rijk en gelukkig. Wanneer ik als knaap, toen ik arm en alleen de wereld introk, eene machtige fee zou ontmoet hebben, die gezegd had: „Kies je loopbaan en je doel, en dan al naar je geestesontwikkeling en zooals het redelijkerwijze in de wereld zijn moet, bescherm en leid ik je!" — dan zou mijn levensloop niet gelukkiger, verstandiger en beter geleid kunnen zijn.

Men kent de sprookjes van dezen levenswijze, de heele wereld kent ze, oud en jong. De volwassenen verheugen zich in de gedachten, welke zij losmaken uit den vorm, en de kinderen verblijden zich om het sprookjesgebeuren, dat zoo eenvoudig en boeiend wordt verteld.

In deze prachtige uitgave zijn meer dan dertig sprookjes opgenomen, en de twaalf gekleurde platen zijn van vorstelijke kleurenweelde en schoone distinctie.

Wij hebben nog een andere luxe-editie, waarvan Christina Doorman de onberispelijke vertaling bezorgde en Rie Cramer de fijne ivoorplaatjes.

Liefhebbers van fraaie boeken mogen deze beide uitgaven zich wel aanschaffen, want voor de helft ongeveer is de keuze der sprookjes verschillend en de platen vertoonen een geheel andere opvatting van de eene kunstenares naast de andere.

JOOP BRENDER.

Caeymaex (Joris). Reis- en Levensbeelden. Proza en Verzen. De Vlaamsche Boekenhalle, Leiden.

Bij een criticus wekt het boek van een jongen schrijver in den regel geen gevoel van welbehagen, tenminste voor men het heeft gelezen.

Men is altijd bang eerlijkheidshalve gedwongen te zijn, op het hoopvol aangeboden werk aanmerkingen te moeten maken, die pijn doen aan het jeugdig gemoed. Het blijft immers eene uitzondering dat de loopbaan van een kunstenaar begonnen wordt met een „coup de maître". De latere meesters vangen aan als heel gewone stervelingen en niet zelden als echte brekebeenen. In de literatuur misschien wel het meest, omdat het materiaal dezer kunst zoo onder de hand ligt en gemakkelijk tot gebruiken verlokt.

Zou het Caeymaex ook aldus zijn gegaan? Ik weet het niet, maar wel geloof ik te weten dat hij nog jong moet zijn. Dat zegt m ijdit boeksken. Hoor die inleiding maar eens:

„Bergen... zeeën... hemel? Afgrondsmaak? Rilling van 't Oneindige?

Waarom niet? Katholieke letterkunde is daar best mee vertrouwd. Toen Dante, op dien grooten dag, als een profeet door een adelaar heengevoerd tot de uiterste kimmen der gedachte, die tweevoudigheid van dit en het „ander" leven, betooverde hem de schitterende overzijde zoo machtig dat hij voor zijn leven besloot de hemelzanger te worden.

Het licht dier overzijde geeft aan wereld en dingen hunnen waren glans van schoonheid.

Het Kruis staat boven alle dingen.

Wat dan aan God gegeven? — Klanken der ziel geven is eenigszins inzet van een hemelzang; de zee aan het strand verbeeldt dit met heure wisselende ,prachtig bloeiende golven; het schepsel dat naar God aanklampt."

Deze inzet is twee octaven te hoog; dat komt door den drang der jonge vollevendheid en het ongeduld, gewekt door de wetenschap van het „ars longa, vita brevis".

Geestdrift en ongeduld hebben dezen jongen man belet te luisteren naar de woorden van den wijzen Horatius: ga wel na wat uwe schouderen kunnen torsen en wat hun te zwaar zal zijn.

Zijn taal is te wild weelderig, zijn beeldspraak overladen; het is als wilde hij al zijn schatten tegelijk voor ons uitstallen.

Maar die overdadigheid bewijst ten minste dat hij over veel

te beschikken heeft, al doet hij het nu nog op de verkeerde manier; zijn taalverkwisting toont dat hij met zijn rijkdom nog geen raad weet, maar vernietigt de hoop niet dat hij straks zal weten uit te geven met voorname soberheid. Als hij den versregel heeft begrepen van Goethe's sonnet: In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister.

Wij hebben goed vertrouwen dat die dag zal komen, en wij hopen dezen mensch met zijn hooge levensbeschouwing nog eens den „hemelzang'' te hooren inzetten, dien hij zich droomt.

A. GIELEN.

Cervantes (M. de). Don Quijote de la Mancha. Vrij bewerkt naar Albert Geyer door G. D. Ell. Met 8 gekleurde platen naar Georg Scholz. W. J. Thieme, Zutphen.

Men blijft altijd maar als kinderboeken uitgeven de beroemde boeken van Cervantes, van Andersen en Swift. We zullen niet ontkennen dat er vermakelijke elementen genoeg aanwezig zijn in Don Quijote, de Sprookjes en Gullivers Reizen, genoeg om er voor kinderen aantrekkelijke lectuur van te maken. Maar men doet deze meesterwerken en niet minder de meesters, die ze schreven, toch een groot onrecht door hun bij voorkeur een plaats in te ruimen in eene bibliotheek voor de jeugd.

Swift, die niet zonder bitterheid al de gewichtigheid onzer wereld hekelt, Don Quïote met zijn vlijmende satyre op de dwaze ridderromans, en Andersen met zijn beminnelijk spotlachje om de onverstandigheden der menschen; zij zijn in hun dieperen zin door de onervaren jonkheid niet te verstaan. Wie er dus toch altijd maar jeugdboeken van wil maken, brengt langzamerhand de legende in de wereld dat genoemde boeken feitelijk niet anders dan kinderboeken zijn, met het gevolg dat de groote menschen, voor wie alleen zij een bron van genot kunnen zijn, ze niet meer lezen.

Dit moest mij even van het hart, alvorens ik deze heerlijke uitgave welkom heet en den uitgever, die geen kosten schijnt gespaard te hebben, vele lezers toe wensch.

Daarbij is de bedoeling dat de lezers even zoovele koopers mogen zijn, omdat zulk een boek men in eigendom behoort te bezitten.

M. v. WEIMAR.

Cleerdin (Vincent). Brabantsche Sagen. G. Mosmans, 's Bosch.

Het boekje telt maar een negentig bladzijden, maar gewogen naar den inhoud is het zwaar. Vijf oude sagen, verteld op eenvoudigen, stillen toon, zoo volkomen passend voor die kleurige volksverhalen, waarin het geheimzinnige op wonderlijk natuurlijke wijze is verwerkt. Het is zoo gemakkelijk niet als het lijkt, geen oogenblik uit dien toon te vallen, maar Cleerdin gelukt

het volkomen, als men de historische inleiding tot de sage van „De gloeiende Mensch'' niet beschouwt als deel van het verhaal, maar als een korte inlichting, die misschien beter aan den voet der bladzijde in een noot kort had kunnen worden saamgevat.

Wij hopen dat de schrijver het niet zal laten bij dit eene bundeltje, maar ons meer vertellen van die Brabantsche sagen en legenden.

Naast de groote boeken van Cohen en Wolf, zijn deze kleine uitgaven welkom en vinden licht lezers, die de eerste nooit bereiken. M. v. W.

Dijkstra (D.). De Jongens van Oudenoord. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Oudendorp is een dorp als ieder ander en de jongens zijn er als overal. Des zomers, als 't warm is, houden ze wedloopen, en spelen krijgertje; bij gure en natte herfstdagen staan ze met verkleumde vingers bij den knikkerkuil, en 's winters liggen ze plat voorover met uitgespreide armen in de versch gevallen sneeuw, om gauw en goedkoop een „portretje'' te maken.

Zoo begint de schrijver en ik haal dezen zin aan om een staaltje te geven van den frisschen verteltrant.

Het boek, neutraal, is goed en geeft verstandige lessen, zonder eenige opdringerigheid, wat een jongen niet kan uitstaan.

MEVR. P. B.

Feith (Louise). Het Huis bij den Toren. Geillustreerd door Netty Heijligers. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Voor kinderen van een jaar of tien, vermoed ik, omdat de jonge helden van het verhaal ook zoo ongeveer dien jarenlast torsen. En dan voor de schoolgaande menschjes, die hier kunnen leeren dat ze hun drift moeten bekampen, niet te hartstochtelijk verlekkerd moeten zijn op het kromme-beenen-makende voetbalspel, dat gewoonlijk den studie-ijver niet bevordert, geen sigaretten moeten rooken als de H.B.S.-blagen maar al te onmatig tegenwoordig plegen te doen, en een heele andere massa verstandige dingen.

Het boek is neutraal, maar het is geschreven in opvoedenden zin. MEVR. B. P.

Haggard (H. Rider). De Diamantmijnen van Koning Salomo. Uit het Engelsch vertaald door W. van Sloten. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Een zeer fantastische geschiedenis, zooals Haggard, Benoit, Edgar Poe die gaarne droomen, en door het succes der beide eersten aangelokt op het oogenblik een gansche drom van schrijvers aan het fabrieken is gegaan.

Er is alle kans dat ons in de naaste toekomst eene epidemie van dergelijke verhalen bedreigt, gelijk wij eenmaal hadden den zondvloed van psychologische romans en op het oogenblik gekweld worden door de sprinkhanenplaag der detective bedenksels.

Maar wat zal men daarover klagen. Als deze lectuur in eene behoefte voorziet en de menschen eene welkome ontspanning bezorgt, dan is er geen reden waarom wij dit soort boeken niet vriendelijk zouden ontvangen.

En ik kan mij voorstellen dat menig lezer dit verhaal boeiend zal vinden. Een gevecht met olifanten, een tocht door de woestijn met nauwelijks te ontkomen levensgevaar; de wel wat griezelige manier, waarop de barbarenkoning Twala zijn onderdanen voor zijn vermaak laat afmaken; de heks Galoon krijschend haar ha, ha, hu, hu, hu; de schatkamer van koning Salomo, waar de diamanten voor het grijpen liggen; de liefde van het zwarte meisje Foulata, door den schrijver veroordeeld tot een ontijdigen dood, omdat hij haar niet durft laten trouwen met een Engelschen officier; er is voor voldoende afwisseling gezorgd.

Haggard, die op waarlijk liberale wijze voor spanning zorgt, is te goed menschenkenner om niet te weten dat zoo nu en dan een weinig ontspanning weldadig werkt. Dan vertelt hij van den blanke die een ganschen volksstam met ontzetting slaat als hij zijn gebit uit den mond neemt en in zijn zak steekt of, na het verliezen van een, in Europa onmisbaar, kleedingstuk, vanwege de witheid zijner beenen het voorwerp wordt van zoo groote nieuwsgierigheid, dat de zwarte broeders dagreizen ver komen om hem te zien.

Rider Haggard is beroemd, hetgeen niet mogelijk zou zijn, indien zulke boeken niet bij velen in den smaak vielen. En over smaak valt niet te redetwisten. Dat zegt men ten minste.

Hutchinson (A.). Als de Winter komt. Uit het Engelsch van Chr. Moresco-Brants. Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Dit boek heeft een geweldigen opgang gemaakt, niet omdat het als kunst zoo hoog staat, maar omdat de held van het verhaal zoo heldhaftig goed is dat het de menigte ontroert. Want het is een feit dat bij eenige oplettendheid niemand kan ontgaan, het meerendeel der menschen houdt van dergelijke figuren. Eene moeder, die zich opoffert voor haar kind, een man, die alles wil dulden en dragen om de vrouw, welke hij liefheeft, gelukkig te maken, zij winnen de harten der lezers en zij maken dat de schrijver, die hen schiep, met voldoening op zijn werk kan neerzien.

Het is wel zonderling dat eene wereld, die strotvol egoisme zit, menschen, die er geen oogenblik ernstig aan denken, hun eigen baatzucht te overwinnen — zoo vol bewondering kunnen zijn voor hen, die zich geheel wisten los te maken van deze ondeugd.

Maar het is zoo en de opgang van den roman van Hutchinson bewijst dat weer eens te meer.

De held heet Marko Sabre, en op school droeg hij den bijnaam van Piekerhoofd omdat hij altijd nadacht en peinsde en gewoon was de zaken op te lossen naar zijn eigen inzicht.

Zijn huwelijksleven was niet gelukkig, want zijn vrouw begreep hem niet. Vroeger had hij Nona bemind, maar deze was gehuwd met Lord Tybar en ook al niet tevreden. Zij wilde zelfs scheiden van haar man om met Marko te trouwen, maar deze wilde daar niets van weten. De barmhartige oorlog maakte intusschen Nona tot weduwe. Marko, die volgens het plan van den schrijver overal moet zijn waar de slagen vallen, was ook in den oorlog en later zullen wij zien dat hij er leelijk beschadigd afkwam.

De zoon van een zijner compagnons verleidde een jong meisje, dat gezelschapsjuffrouw was geweest bij Marko's vrouw. Het ongeluk wilde dat Marko vaderlijk belang had gesteld in dit meisje gedurende de enkele verlofsdagen, dat hij uit Frankrijk was overgekomen. Vol vertrouwen riep het meisje, door iedereen verstooten, de hulp in van den goeden man. En zonder bedenken eischt deze van zijn vrouw dat het arme schepsel in hun huis wordt opgenomen. Hij zet zijn wil door en zijn beleedigde vrouw laat zich van hem scheiden. Iedereen houdt hem nu voor den schuldige en keert zich van hem af. Effie, het rampzalige meisje, kan niet verdragen dat hij terwille van haar dat alles lijden moet. Tijdens een korte afwezigheid van Marko doodde zij zich zelve en haar kind.

Natuurlijk valt alle verdenking op den armen Marko, den strompelenden oorlogsinvalide. De schijn is inderdaad tegen hem.

Maar Effie heeft een brief achtergelaten, waarin zij haar plan mededeelt en ook den naam noemt van haar verleider. Met den brief begeeft Marko zich naar den vader, maar als hij dezen treurend vindt over den dood van zijn zoon, durft hij hem niet mededeelen dat die jongen eigenlijk een deugniet was en uit medelijden verscheurt hij den brief.

Maar overspannen door al de rampen, die hem hebben getroffen, krijgt Marko een bloeduitstorting in de hersenen en wordt opgenomen in een hospitaal.

Nu krijgt ook Hutchinson medelijden. Hij laat hem genezen en omhelzen door zijn jeugd-geliefde, de inmiddels weduwe geworden Nona. En daar is een bruiloft in zicht. Wij hopen dat de bloeduitstorting Marko goed heeft gedaan, zoodat er kans is dat hij in het vervolg met evenveel liefde, maar met een beetje meer verstand te werk gaat. Want men ontkomt niet aan den indruk dat Marko zelf de schuld is van al de rampen, die hem treffen. Tenzij de schrijver hem voor zondenbok in de wieg heeft gelegd.

Het verhaal is melodramatisch en daarin ligt een groot deel ook van zijne aantrekkelijkheid voor de massa der lezers. Voor volwassenen.

Long (William J.). Op Herten uit. Vertaling van Cilia Stoffel, met teekeningen van Charles Copeland. W. L. & J. Brusse, Rotterdam.

De boeken van dezen schrijver staan gunstig bekend, en zijn kijkjes in het dierenleven hebben vele medekijkers getrokken. Het tiental werken van zijne hand, dat thans in het Nederlandsch is vertaald, werd door Cilia Stoffel op keurige wijae in onze taal overgebracht, hetgeen niet zoo gemakkelijk moet zijn geweest, wijl menige vakterm in beide talen moest worden gekend.

Soms zijn de dieren wel wat menschelijk geteekend, zoodat men inderdaad geneigd is te gaan spreken van mijn broeder het Hert of mijn broeder de Wolf. Maar van bloederige tafreelen houdt, gelukkig, de heer Long niet. Ten overvloede moge dat blijken uit het woord, dat hij op het schutblad heeft laten drukken:

,,Dit boekje, over de eerste ondervindingen van een jongen op herten uit, draag ik op aan alle jagers met 't hart op de rechte plaats, die van de najaarsbosschen genieten en voor wie het dooden slechts bijzaak is op de jacht.''

JOOP BRENDER.

Pressensé (E. de). Zonder Moeder. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Mevrouw Edmond de Pressensé is eene fransche, protestantsche schrijfster, die een groot aantal werken voor de jeugd heeft geschreven.

In de ,,écoles laiques'' worden ze zeer geroemd, en wij erkennen gaarne de opvoedende waarde van deze verhalen. De naam van God, waarvoor onze neutrale boeken zoo bang zijn, wordt hier eerbiedig genoemd. Volledigheidshalve ben ik verplicht hier nog even aan te teekenen dat op den duur, men legge den klem op dit laatste woord, onze katholieke kinderen niet genoeg hebben aan dit soort lectuur. MEVR. B. P.

Roderik. Het Geheim van de twee Sleutels. Amsterdamsche detectiveroman. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Meulenhoff wijst er op dat de boeken, welke verschijnen in zijne serie ,,Boeken van Avontuur'', geschreven zijn door letterkundigen van naam. En als wij dan hooren noemen Pierre Benoit, Rider Haggard, Edgar Poe, Bennett, zelfs de Russen Gogol en Poeschkin, buigen wij vol ontzag het hoofd. Hoe heer Roderik in dezen voornamen kring verzeild raakt is mij een raadsel.

De uitgever verzekert wel dat zich achter dit pseudoniem een bekend schrijver verdekt heeft opgesteld, maar als ongeloovige Thomas schudden wij twijfelend het hoofd.

Het blijkt ten minste uit niets dat Roderik letterkundige gevoelens koestert.

Hij schrijft niet beter en niet slechter dan de eerste de beste kantoorheer, duidelijk en droog: „hij kon niet nalaten, denzelfden dag nog eens naar Barten's huis te gaan, om naar diens gezondheid te informeeren, maar ook, om zijn vrouw nog op enkele punten om opheldering te vragen”.

Daar zijn slordiger zinnen in het boek dan de aangehaalde, die toch al niet wijst op taalgevoeligheid bij den schrijver.

Maar letterkundigheid verwachten wij ook niet in een detectiveroman. Het is ons louter om de spanning van het verhaal te doen. En dat valt mee, mits de lezer niet te scherpzinnig is en het plaatje van den omslag niet te aandachtig heeft bekeken. Want dat verraadt het geheim.

Schrijver is er zelf schuld aan; op bladzijde 122 laat hij den amateur-speurder vol geestdrift uitroepen: „Welk een moment, mijne heeren! Als dit sensationeel geval ooit te boek gesteld zou worden en geillustreerd, zou dit wel het uitgezochte oogenblik zijn om door een plaatje te vereeuwigen.”

De teekenaar heeft dien wenk begrepen en de aanbevolen situatie nog wat nauwkeuriger uitgebeeld dan de detective op het oogenblik kon vermoeden.

Op bladzijde 132 vind ik eene geestigheid, die den overigens steeds zakelijk en droog verslag-gevenden Roderik ontsnapt moet zijn. Er staat: „in zijne verbittering (wij bedoelen geen boosaardige woordspeling, want de leeraar was een echt matig man)” enz.

Leuk type, nietwaar, die Roderik......... A. GIELEN.

Scheepens (J.). Van Socialist tot Priester. Uit het Duitsch. N.V. Futura, Leiden.

Een roman is dit niet, maar de levensherinneringen van den man, die hier zijn dwalen beschrijft en zijn terugkeer, boeien als de meest boeiende roman het niet doen kan.

Dit is eigenlijk een boek dat men met duizenden onder het volk moest verspreiden. Ik geloof dat het tienmaal meer goed zou doen dan de knapste verweerschriften en de meest pakkende vliegende blaadjes tegen het socialisme met zijn gouden beloften en zijn innerlijke onmacht om den mensch gelukkig te maken. R.

Temple-Thurston (E.). Waan. Naar het Engelsch door W. J. A. Roldanus. A. W. Bruna, Utrecht.

In een pension van Tottington Square woont een klein, gedrongen heertje dat den roemrijken naam draagt van du Guesclin. Zijn naam, de bijna ouderwetsche hoffelijkheid in zijn optreden, de aristocratische wijze waarop hij zich gedroeg, gaven zijn mede-

bewoners aanleiding hun verbeelding aan het werk te zetten en een romantische levensgeschiedenis te construeeren uit die weinige gegevens.

Een geschiedenis had hij zonder eenigen twijfel. Iemand, die zoo stilzwijgend was omtrent zijn eigen zaken, die zoo charmant-beleefd een gesprek wist te voeren, kon niet gedoemd zijn tot de noodzakelijkheid om in een Londensch pension te wonen, wanneer hij niet een eenigszins belangwekkend verleden achter zich had.

En zoo was het dan ook inderdaad. Maar zij die meenden dat hij een fransche spion was of om politieke redenen uit Frankrijk verbannen, hadden het mis. Het eenvoudige, deftige heertje, met kalen zwarten jas en ouden hoogen hoed, was een vicomte van hoogen adel, die zijn fortuin had verloren en zijn armoede kwam verbergen in een groote stad, waar niemand hem kende.

Eén slechts is hem gevolgd, zijn kamerdienaar, die zijn meester trouw, zich als kellner verhuurd heeft om dicht bij hem te blijven. Met aandoenlijken humor teekent de schrijver deze beide menschen van het ancien régime. Met hun overdreven vormelijkheid, welke wel eens een weinig lachwekkend aandoet, maken zij toch eene aantrekkelijke verschijning in onzen vergroofden tijd.

Op een goeden dag gebeurt het dat de vicomte de erfgenaam wordt van een heel klein landhuisje, waar hij dadelijk zijn intrek neemt om er te gaan wonen als grand seigneur, ofschoon hij zijn maaltijden moet doen met een enkelen haring en een simpel stukje toast. Maar zijn fijne manieren en de takt waarmede hij zijn armoede weet te verbloemen, weven om hem eene legende van schatrijken edelman.

In zijne omgeving woont een oude, zonderlinge vlindervanger, die zijn ouderloos, twintigjarig nichtje bij zich heeft opgenomen. En, o wonder, dit is de dochter der vrouw, die de vicomte eenmaal heeft liefgehad, en in het kind ziet hij de moeder. Dat wordt een luchtspiegeling zijner jeugd. Bij het dagelijksch aanschouwen van het evenbeeld zijner Roxane, is het hem alsof de tijd heeft stilgestaan, en de 63-jarige vergeet dat hij een grijsaard is geworden. Hij wordt verliefd op het bloeiende meisje, totdat hem de oogen opengaan en hij zijn waan begrijpt.

Maar zijn liefde kan hij nog toonen. De zorgelooze vlindervanger wordt bedreigd door een financieelen ondergang en het schoone nichtje zal die ellende moeten deelen. Zoodra hij dit weet, verkoopt de edelman, van wien iedereen meent dat hij rijk is, zijn zorgvuldig bewaarde familie-juweelen, verhuurt zijn landhuisje om een bepaalde som te kunnen opbrengen en duikt weer weg in het armoedig Londensch pension.

Hij heeft eerbiedig en hoffelijk de hand gekust van het meisje, dat hij liefhad en haar stil in den waan gelaten, dat hij terugkeerde naar het schoone Frankrijk en de rijke woning...... welke hij niet bezat.

Deze verbeelding staat hoog uit boven de gewone romantische bouwselen van den dag. JAN VERMEERSCH.

Veenendaal (Jac. van). Onder de Smokkelaars. „De Gulden Ster", Amsterdam.

Veenendaal weet den toon te pakken en de stof te vinden, waarmee hij het hart der jongens kan winnen. Ik herinner mij zijn vorig boek, ofschoon ik den titel kwijt ben, dat ons verhaalde van het gezin der belgische uitgewekenen, dat na veel avonturen gelukkig hereenigd wordt. Het was werkelijk boeiend en onderhoudend. Zoo is ook deze smokkelaars-geschiedenis. Er gebeuren felle dingen, gelijk een jongen dat gaarne heeft; zijn adem moet er nu en dan eens bij stil staan. En de schrijver zorgt er wel voor dat de knaap niet wordt verlokt om soortgelijke avonturen ook eens te gaan beproeven op eigen gelegenheid, want het loopt met de smokkelaars heelemaal niet goed af. Bovendien laat hij Toon met klem verklaren: „ik smokkel nooit, nooit, nooit weer". En voegt er dan aanmoedigend bij: „Van zijn lust tot avontuur was hij voorgoed genezen, en het geluk keerde terug in het kleine huisje, waarin hij met z'n moeder leefde". MEVR. B. P.

Wackie Eijsten (J.). De Klokkenluider van Sluis. „De Gulden Ster", Amsterdam.

Het boek is voor jongens ongetwijfeld zeer aantrekkelijke lectuur, dat weegt het zwaarst en willen wij voorop zetten, en niet de kleine aanmerking, die wij dadelijk zullen maken.

Het verhaal speelt in de eerste helft van den tachtig-jarigen oorlog, en het ligt er een beetje toe, dat men de een of andere voorstelling verwacht, die katholieken moeielijk kunnen aanvaarden. Maar de schrijver heeft dit tactvol weten te vermijden. Ook maakt hij den vijand niet zwart, stelt hem niet voor als een lafaard of een woesteling, wat in dergelijke boeken onder den invloed eener verkeerde vaderlandsliefde wel eens pleegt te gebeuren. Neen, prins Maurits is vroom en dapper, en de Spanjaarden zijn dat ook op hun tijd. En dat pleit voor den moed der Staatsche bevrijders, want het is roemvoller een kranigen vijand te hebben verslagen dan een troep kakelende hennen.

Maar toch eene vraag. Deze serie jongensboeken staat onder redactie of directie van een onderwijzer en hij zal de vraag wel begrijpen.

Op bladzijde 99 lees ik het volgende zinnetje: „Serrano haatte de Hollandsche opstandelingen met een gloeienden haat, niet het minst omdat zijn broeder Don Mattio Antonio voor Ostende gesneuveld was; hij haatte ze *als goed katholiek* en als goed koningsgezinde, hij haatte ze op alle manieren".

De woorden die wij cursief hebben laten drukken kan bij niet

katholieke knapen zoo licht het domme vooroordeel opwekken of het bestendigen, dat het tot den plciht van een goed katholiek behoort andersdenkenden te haten. De schrijver heeft daaraan natuurlijk niet gedacht, maar hij zal ons gelijk geven dat men op dat punt niet voorzichtig genoeg kan zijn, vooral als hij bedenkt hoe blaadjes als het Zoeklicht de publieke opinie vergiftigd hebben. B.

DUITSCH.

Bock (Elfried). Die Deutsche Graphik. Uitgave Franz Haufstaengl, München.

Een werk, inwendig en uitwendig onverbeterlijk verzorgd, zooals onze wakkere oosterburen dat alleen nog durven exploiteeren in deze malaise-tijden.

Aan de hand van ruim 400 fraaie gravuren zien we geheel de ontwikkeling dezer bij uitstek duitsche kunst: van de wiegedrukken, incunabelen, de geweldige houtsneden van Dürer en Granach, de kopergravures tot de fijne etsen van Liebermann en de lithographiën van Slevogt, en ondanks de veelheid en de bontheid der stof is geheel dit werk bezonnen en ongemeen-organisch en systhematisch opgebouwd. En hetgeen ons wel het meest verrukt in dit belangwekkend boek is, dat het met zoo een groote toewijding geschreven is en blijk geeft van een gedegen vertrouwdheid met een stof die in onzen tijd door menig blufferige dilettant met evenveel blinde oppervlakkigheid behandeld wordt, als zij vroeger miskend en veronachtzaamd werd. Deze degelijke en diepe kennis en de rustige beschouwingswijze doen weldadig aan, terwijl de frissche, vloeiende, opene stijl allergunstigst afsteekt tegen de dorre abstracte boekentaal, waardoor de meeste duitsche „wissenschaftler" hun belangrijkste werk ongenietbaar maken.

Het werk lijkt ons de beste en meest-volledige geschiedenis der graphische kunsten en een schoone aanwinst voor kunst-literatuur in het algemeen. H.

Edschmid (Kasimir). Die Achatnen-Kugeln. Verlag Paul Cassirer, Berlin.

Hoewel deze roman artistiek en moreel op wat hooger peil staat dan „Die Fürstin" kunnen wij hem toch niet adopteeren als bruikbare lectuur om de brutale obsceniteit, waarmee deze decadenteling door zijn zwoele erotische verhalen de zinnelijke driften der lezers te prikkelen tracht.

Edschmid (Kasimir). Die Doppelköpfige Nymphe. Verlag Paul Cassirer, Berlin.

Aangezien dit ongenietbaar boek, waarin een onevenwichtig

warhoofd zijn houding heeft bepaald tegenover de hedendaagsche duitsche literatuur en politiek, getuigt van een snobistische onwaarachtigheid en het derhalve ons inzicht slechts vertroebelen en verwarren kan, moeten wij met klem de lezing ontraden.

Kerer (Franz X.). Don Bosco. G. J. Manz, Regensburg.

De naarstige schrijver en vertaler Kerer heeft in zeer beknopten vorm een uitermate levendige en warm-geschreven biographie gepubliceerd over den stichter der Salesianer-orde, wiens naam de laatste decenniën relief gekregen heeft door zijn charitatieve, humanitaire en vooral paedagogische werkzaamheid. Welk een sympathiek figuur was deze veelzijdige werker; hoe rijk was hij bedeeld naar hart en geest! Met welk een taaie wilskracht en blijmoedig Godsvertrouwen heeft hij gezwoegd voor zijn verarmde landsgenooten, hen lichamelijk en geestelijk bovenal opgebeurd en versterkt. Geen mensch heeft zooveel genoegdoening gesmaakt van zijn werk: van heinde en verre kwamen prelaten en diplomaten bij hem leering en stichting zoeken! Maar hij deelde ook in het lot van ieder weldoend en edeldenkend mensch, die niet voor aardsche eer zijn krachten veil heeft: geen mensch werd in zijn leven zoo lafhartig verdacht-gemaakt en gelasterd!

Het is een werk van hooge paedagogische waarde!

Künzelman (Ferd.). Die Legende vom Ring am Finger unserer Lieben Frau. Verlag Kirchheim, Mainz.

Een oud man, die veel gezien en beleefd heeft, verhaalt met een groote openhartigheid en spontane natuurlijkheid hier over zijn leven als jongeling, een zoon van een rijk koopman uit de 18de eeuw, van zijn tochten door Frankrijk, Zwitserland en Italië, zijn zin voor schoonheid en kunst en zijn oprechte liefde tot een jeugdige gravin, die hem een wonderschoonen ring ten geschenke geeft, welken hij niemand toonen mag. Hij breekt later zijn woord van trouw, voelt spijt en bij de wijding van een Mariabeeld schuift hij als diep eerbetoon den ring aan den vinger der Moeder Gods, die hem niet eer zal loslaten, totdat hij na een wisselvallig leven van zonnigheid en tegenspoed vol berouw zijn nood klaagt aan zijn hemel-Moeder, den ring terugontvangt uit haar hand en zoo het leven redt van twee menschen, die door zijn woordbreuk en zijn ontrouw aan Maria diep-ongelukkig waren geworden.

Het is een lief en heel stichtend verhaal, geschreven in een eenvoudig-zuiver en diep-gevoelig proza. H.

Muller (Maria). Der Heimat Verlobt. G. J. Manz, Regensburg.

Wie nog zin heeft voor onderhoudende lectuur: een noodzakelijke ontspanning in den bitteren levensstrijd, verzuime vooral

niet kennis te nemen van dit simpele verhaal over een poover stadsmeisje, dat in harde zorg voor haar ouders en broers in een klein gehucht aangesteld wordt als leerares. Door haar volkomen onbaatzuchtigheid en opofferingsgezindheid, maar inzonder met den tooverstok der liefde weet zij de harten te openen dier schuwe terug-getrokken dorpelingen, die tot nu toe getiranniseerd werden door een brommerige afgeleefde schoolvos.

Menige fout in het onderwijs-systeem wordt hier fel belicht en vele onderwijzeressen zullen wellicht goed doen hier hun licht eens te komen opsteken.

Vesper (Will von). Porzellan. H. Haessel-Verlag, Leipzig.

In deze onbeduidende, vluchtig en onfraai gestyleerde novellen worden stellig zonder opzettelijke bedoelingen verhoudingen en toestanden geschapen, welke de lezing slechts voor volwassenen geschikt maken.

Trouwens, de mentaliteit van dezen in Duitschland veelgelezen schrijver, kan men zonder moeite afleiden uit deze zinsnede, waarmee een novelle aanvangt: Es ist eine alte Geschichte, dast es keine schlimmere Bestie gibt als den Menschen.

VARIA.

Henri van Booven heeft op 6 October in de vergadering van de Maatschappij van Letterkunde gesproken over zijn eigen boeken. Eigenlijk beloofde de titel van zijn lezing alleen onthullingen *Over het Ontstaan van „Tropenwee''*, maar wij hebben meer dan dat ontvangen. Spreker wilde zijn lezing beschouwd zien als een soort Confessions, gelijk die van Jean Jacques Rousseau.

Evenals *Tropenwee* zijn de andere boeken: *Bij vreemde Menschen* (in vorig nummer van Boekenschouw besproken), *De Wegen der Verbeelding* en *Naar de Diepte* (dat het volgend jaar zal worden uitgegeven) eigenlijk autobiografieën.

De drie laatst genoemde werken behandelen den invloed der opvoeding en *Tropenwee* zijn de gevolgen daarvan.

Toen schrijver, nu 25 jaar geleden naar den Congo trok, meende hij zich vrij te maken van de gevolgen eener liefdelooze opvoeding in het huis van vreemden. Een dagboek werd de kern van *Tropenwee*. Hij was terug in Holland, doodziek en lusteloos, toen hij onder den invloed van een vriend het eerste hoofdstuk schreef van zijn *Tropenwee*, hetgeen thans als achtste in het boek is terug te vinden. Zonder eenig vast verband, zonder systeem zijn de verschillende hoofdstukken geschreven en toch vormen zij een sterk geheel. Ook in lang tijdsverloop. Want na het eerste begin, wachtte hij drie jaren voor hij weer den moed had, daartoe aange-

spoord door eene jonge vrouw, het dagboek, dat hem herinnerde aan zijn mislukking in de tropen, te raadplegen en nieuwe hoofdstukken te schrijven, welke hun weg vonden naar verschillende tijdschriften. Zoo groeide de wordingstijd van *Tropenwee* tot zeventien jaren.

Chesterton Katholiek. De Engelsche anti-katholieke of liever fel-protestantsche bladen kunnen het maar niet zetten dat de beroemde essayist, die reeds zoo lang draalde op den drempel der Moederkerk, dien eindelijk overschreden heeft.

Plots is G. K. Chesterton volgens de *English Churchman* van zijn voetstuk gestort. Plechtig verzekert het blad, „dat hij sedert eenige jaren als schrijver bekend was''. Het is er volstrekt niet verwonderd over en voelt zich in het geheel niet bevreesd over den invloed door den bekeerling op zijn publiek uitgeoefend, want, zooals hij beweert, „Wij kunnen ons volstrekt niet voorstellen dat hij een gevaarlijk propagandist zal zijn, maar welke macht hij in die richting moge gehad hebben, zal deze waarschijnlijk nu minder zijn nu hij een aanhanger is van het Pausdom dan toen hij een vrije lans hanteerde daarbuiten. Bovendien stonden toen voor hem als schrijver en voordrager deuren open, die hoogstwaarschijnlijk nu gesloten zullen zijn.''

Nog vele andere liefelijkheden heeft de nieuwe Katholiek te genieten gekregen o.a. in de *New Witness*, die hem geen critiek spaarde. Maar men zou zich zeer vergissen door te denken dat hij alles maar zoo gedwee over zijn kant liet gaan.

In hetzelfde blad dient hij zekeren heer Maitland van repliek. Deze had hem o.a., weer het oude, afgesleten praatje voor de voeten geworpen, over de onzedelijkheid der handboeken voor biechtvaders.

„Ik heb waarlijk niet het geduld,'' zoo verklaart Chesterton, „de stukken bij elkaar te zoeken van het arme, oude argument, dat tienduizend maal in flarden is gescheurd,over de onzedelijkheid der handboeken voor biechtvaders. Mijnheer Maitland moet mij excuseeren; moeheid overvalt mij alleen bij de gedachte daaraan. Als 't hem niet veel kan schelen, zou ik liever willen, dat het ging over Maria Monk of de gruwelen van den Zondag op het Vaste Land of het zeer onnette gedrag van Guy Fawkes, of iets een beetje prettiger dan het biechtstoel gedoe en toch op hetzelfde algemeen peil van beschaving staande.

Verder geeselt hij op zeer afdoende wijze den onzin van mislukking van het Christendom.

„Mijn moeder zegt mij niet in een appelboom te klimmen om appelen te stelen. Ik doe het toch, ondanks haar. Een tak breekt, een buldog pakt mij bij de keel, een politie agent zet mij in de gevangenis, vanwaar ik terugkom, om mijn hoofd verwijtend te schudden tegen mijn moeder en op treurig peinzenden toon te zeggen „Ik had iets beters van U verwacht''. Helaas! daar is iets

ontroerends in deze mislukking van het moederschap om den modernen geest te beinvloeden.

Ik vrees dat wij allen zullen moeten erkennen dat het moederschap als instelling onvruchtbaar is en zoo spoedig mogelijk moet worden afgeschaft.

Een ander critikus scheerde op de bekende wijze alle katholieken over een kam omdat één Ier misdaan had. Dit bezorgde hem de volgende van gezond verstand overvloeiende terechtwijzing:

,,Hij neemt een bijzondere persoon, die bij toeval een Ier is, en wiens letterkundige werken als zeer zinnelijk en onzedelijk worden beschouwd. Hij laat dan voelen dat de schrijver zinnelijk van aard is omdat hij Iersch is en dat de Ieren zinnelijk zijn omdat zij katholiek zijn. Ten minste, hij beweert dat, anders kan ik geen beteekenis geven aan zijn woorden. Nu is algemeen erkend, dat de Ieren niet bekend zijn om hun zinnelijkheid. Menschen zullen dit toegeven, die niets anders te hunner gunste willen erkennen. Zij zullen dit toegeven, omdat zij het niet kunnen ontkennen. De Ieren worden beschuldigd van moorddadig, verraderlijk, ongeneeslijk bandeloos, dwaselijk onzedelijk te zijn, alleen levend voor een doodendans, slechts te verklaren doordat zij van duivels bezeten zijn. Maar men beschuldigt hen niet van grover te zijn dan andere volken, op het gebied van het geslachtsleven, omdat het tegendeel bewezen wordt door de feiten en zelfs door de statistieken. Wat voor reden kan er dus zijn om de uitwerking van een godsdienst te bewijzen op één Ier, wanneer het deze uitwerking niet heeft op een van de duizend andere Ieren?''

Leo Slezak, de beroemde Oostenrijksche zanger heeft uitgegeven *Meine Sämtlichen Werken*. Het is een boek van 260 bladzijden vol kostelijken humor. ,,Nicht über Kunst oder das Singen will ich reden, nicht wo der Ton sitzen oder das Gaumensegel stehen soll, nein, das weisz ich nämlich selber nicht.

Auszer dem fände sich leicht jemand, der mich für einen Idioten erklärte und ich könnte ihm nicht einmal das Gegenteil beweisen.''

In een Vorwort vertelt hij, hoe hij er toe is gekomen een boek te schrijven: ,,Man sagte mir: ,,Sie müssen ein Buch schreiben! Jetzt, da jeder Mensch seine Memoiren schreibt und irgend etwas enthüllt, dürfen Sie nicht zurückstehen.''

,,Aber ich habe doch nichts zu enthüllen und das, was ich erlebte, interessiert keinen Menschen.''

,,Ja meinen Sie denn das den Leute alles interessiert was geschrieben wird? — Lächerlich! — Schreiben Sie nur ruhig ein Buch, erzählen Sie irgend etwas, auch wenn es noch so blödsinnig ist, ein Mensch in ihrer Stellung musz einmal ein Buch geschrieben haben.''

So entschlosz ich mich denn, dieses Büchlein zu verfassen und lasse es — wie viele vor mir so sinnig sagten — hinausflattern.

Sollte es irgend Jemandem gefallen, so bitte ich, mich davon freundlichst verständigen zu wollen, ich werde mich von Herzen freuen.''

Een ding heeft hij onverbiddelijk afgewezen: reclame te maken voor zich zelven. ,,Man riet mir, meinen Werdegang mit den Worten zu beginnen: ,,Ich war ein Wunderknabe, da schmierte man mich mit Salizyltalg ein, darauf wurde es besser!'' — Ich wies diesen Gedanken weit von mir.''

En dan vertelt hij op koddige wijze van zijn ervaringen, zijn tochten in den vreemde, van beroemde meesters, met wie hij in aanraking kwam, van vrouw en kinderen, van alles en nog wat. Om te eindigen met een slotwoord: ...Ich habe zwar in meinen ganzen Leben nicht gehört, dasz ein Buch ein Schluszwort haben musz, aber man erklärte mir, mein buch m ü s s e eines haben, weil man sonst nicht weisz, dasz es zu Ende ist.

Ich erkläre also hiermit feierlich, dasz dies der Schlusz ist, dasz ich fertig bin und nichts mehr zu sagen habe.

Es sind meine sämtlichen Werke.

Ik heb aan deze memoires meer vreugde beleefd dan aan die van keizers en koningen.

Kasimir Edschmid. Dezen dichter, die als een der beloftevolle repraesentanten van het expressionisme gehuldigd wordt, maar in werkelijkheid een der erbarmelijkste figuren is van onzen richtingloozen tijd, kunnen wij niet beter karakteriseeren dan met het malsche epitetheton, dat hij zich zelf eens waardig keurde: Tänser mit anarchischer Seele''.

Het is een schrijver van een onmiskenbaar groote begaafdheid, die jammerlijk zijn talent verbroddelt, om de menschen neer te dwingen in wulpsche sferen, inplaats van hen geestelijk op te wekken en te verheffen. Zijn werken doen ons hem kennen als een beklagenswaardigen egoist, die slechts voor de bevrediging van eigen lagere lusten leeft. Want reeds bij het neerschrijven van het woord Frau schijnt hij in een hysterische extase te geraken en schroomt hij niet de van nature reine, kuische vrouw keer op keer te verlagen tot een wulpsche deerne, die onaannemelijk is van hartstochtelijke zinnelijkheid. Al zijn vrouwenfiguren in ,,Frauen'' en ,,Die Fünten'' (1922, Verlag Paul Cassirer, Berlin), zijn wufte mondaine gestalten, geschilderd met een verregaande obsceniteit, in een bizarren en smakeloozen stijl, vol exotische wendingen en gezochte vergelijkingen.

Zijn werken wemelen van sadistische liefdesavonturen en seksueele uitspattingen, welke hij met een kennelijke voorliefde in de schrilste kleuren oplegt. Zijn proza dat een volgehouden hooggestemd gezang is op de vrouw, verheerlijkt haar slechts als ,,ein schönes Tier'' — waarvan men in dit leven evenveel genot kan hebben als van een gedresseerden hond!

Van een droeve merkwaardigheid is vooral de triviale grofheid,

waarmee deze „mensch?" het durft bestaan om de meest intieme en verborgen dingen des levens aan het licht te brengen!

Zijn scabreuse werken, welke ons vermoeden versterken, dat de auteur volslagen verstoken is van eenige moraliteit en...... schoonheidszin, zijn de uitingen van een decadenten verfijnling, met wien ons tijdschrift voorgoed heeft afgerekend. H. H.

Voor studenten in de muzikale wetenschappen is een aantrekkelijk en aanbevelenswaardig werk verschenen bij *J. Engelhorrn, Stuttgart*: over den bekenden componist *Max Reger*. Deze biographie is rijk aan interessante bijzonderheden, met diepe kennis en veel begrijpen geschreven door zijn vroegeren leermeester Adelbert Lindner, die ons aan de hand van eenige muziekproeven een zeker duidelijk beeld geeft van den ontwikkelingsgang van dezen merkwaardigen componist. Ook verdient nog vermelding, dat het boek verlucht is met talrijke photo's en voorzien van vele oorkonden, brieven en weinig-bekende bronnen van publicaties, die tot verdere studie mogen aanzetten.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ELKE MAAND

Geachte Redactie.

U zult mij ten zeerste verplichten met opname van de volgende regelen in uw tijdschrift. Het is mij niet te doen om maar eens te klagen, maar ik wil wijzen op toestanden, die onbillijk zijn, in de stille hoop dat spreken ook wel eens een enkelen keer goud kan zijn.

Intellectueelen hebben het hard te verantwoorden in onze dagen van bezuiniging en versobering. Zij worden gevraagd het voorbeeld te geven van zelfopoffering en bescheidenheid. Zij hebben het eerst genoegen te nemen met vermindering van hun honorarium, salaris, tractament of werkloon. Het gaat toch niet aan, arme stakkers, als daar zijn arbeiders met hand of voet, het leven moeielijker te maken door hun inkomsten te besnoeien.

Hoogere ambtenaren en arbeiders met den geest moeten zich iedere verlaging laten welgevallen, behooren die eigenlijk uit eigen beweging voor te stellen.

Het spreekt echter van zelf dat dezen daar even weinig over te spreken zijn als de minderen, al kunnen zij hunne ontevredenheid

niet op dezelfde wijze toonen. Het is nu eenmaal een feit dat iedereen bezuiniging goed vindt, mits zij begint bij een ander.

Dat is niet mooi en niet onbaatzuchtig, maar het is te verklaren.

Het zou daarom aanbeveling verdienen, indien eene directie door de omstandigheden wordt gedwongen hare uitgaven te verminderen, de loonen te verlagen, zij niet eenzijdig te werk gaat, doch allen gelijkelijk in de bezuiniging laat bijdragen, natuurlijk naar draagkracht en vermogen.

Zoo weet ik van een groot Dagblad, richting en strekking zij hier zorgvuldig verzwegen, dat aan zijn medewerkers (waaronder hoogst verdienstelijke, die het peil van dat blad boven het gewone wisten te verheffen) voorstelde hun honorarium met *twee derde* te verminderen of anders hun medewerking te staken.

Daar zullen er wel zijn, die noodgedwongen blijven medewerken, maar waarschijnlijk zullen velen voor de eer bedanken.
Het Blad zal zich dan met mindere krachten tevreden moeten stellen, waarbij de waarde van het blad natuurlijk moet verminderen

Nu dunkt mij dat men eer kan tornen aan den omvang van een blad, aan de hoedanigheid van papier, aan de schoonheid van het zetwerk dan aan den inhoud. Is dat echter onmogelijk dan zou men, om rechtvaardig te zijn, de som welke bezuinigd moet worden behooren te verdeelen over directeur tot zetters en medewerkers incluis, en niet over deze laatste allen. Zij geven aan het Blad zijn werkelijke waarde, en moesten het hoogst worden gehonoreerd; maar zij juist worden het ellendigst gewoonlijk betaald, en omdat zij zich het gemakkelijkst laten beknibbelen, vallen zij het eerst als slachtoffers. Dat is de omgekeerde wereld, en dat is een barre onrechtvaardigheid.

N.

Naschrift der Redactie: Wij kunnen dit geval moeielijk beoordeelen. Het schier ondenkbare, dat de honoraria relatief te hoog zouden zijn geweest, kan een verklaring geven.

Overigens hebben wij voor den geachten inzender alleen den schralen troost dat het voor kunstenaars, schrijvers en geestesarbeiders in het algemeen, ten allen tijde een omgekeerde wereld is geweest. En het werd er na den oorlog niet beter op. De wereld blijkt aan niets zoo weinig behoefte te hebben als aan geest. De menschen merken het wellicht niet eens als het Blad hun een mindere kwaliteit voorzet.

CORRESPONDENTIE.

A. J. de H. te R. Wij hebben nasporing gedaan om uwe vraag te kunnen beantwoorden. Ziehier, het resultaat: Het huwelijk van Elisabeth Barrett werd voltrokken op 12 September 1846. Wij laten het u over den leeftijd van beiden

zorgvuldig uit te rekenen, waarvoor wij u de volgende gegevens bieden. Elisabeth Barrett werd geboren 6 Maart 1806 en Robert Browning 7 Mei 1812. Het huwelijk dat zeer gelukkig was duurde 15 aren; Elisabeth stierf 29 Juni 1861.

W. H. te R. Wij kunnen u onmogelijk, ook schriftelijk, over dat jongste boek van Rachilde verslag geven. Het gaat over een bruut en een huwelijksnacht. Menschen, die voor zich zelf eerbied hebben, moeten geen boeken lezen van deze ziek-wellustige schrijfster.

* * *. Ik ken zelfs geen boek van Zola, dat zoo weerzinwekkend is als *Là-bas* van Huysmans, en dat komt omdat hij het heiligste verbindt met de meest enorme uitbarstingen van ontucht. Zoo b.v. gedurende de „Messe Noire" en wat daarna gebeurde. Ook de boeken welke hij schreef na zijn bekeering (1892) moeten metvoorzichtigheid worden gelezen en alleen door menschen die niet licht geërgerd worden.

E. D. te N. U verwart blijkbaar Gofried en Paul Keller. De laatste is katholiek en de redacteur van *Die Bergstadt*. Een heel mooi familie-blad.

Fr. H. te Br. De detective-verhalen van William Holt, die geen Engelschman maar een volbloed Hollander is, kunt U zonder voorbehoud ter lezing geven, indien U geen bezwaar hebt tegen dat *soort* lectuur. Moreel onberispelijk.

A. D. H. te R. Wij hebben de vertaling „Huwelijksgeluk" van Dr. von Leuwenfeld ter bespreking ontvangen, en zoeken nog of er een vorm bestaat om dat in ons tijdschrift te kunnen doen. Hier zij U al vast meegedeeld dat het boek niet deugt, omdat het angstwekkend materalistisch is en, behalve misschien hier en daar op medisch gebied, doorloopend raadgevingen geeft, die lijnrecht ingaan tegen Gods geboden.

D. H. te 's Gr. Uw artikel in verband met „journalistieke verantwoordelijkheid" ontvangen. Voor dit nummer echter te laat. Wij zullen het gaarne plaatsen, indien wij uw naam er onder mogen zetten. Is dat uwe bedoeling?

* * *. In voorgaand nummer, indien wij ons niet vergissen, maakten wij er reeds op attent dat er van *Faust* zeer zeker gezuiverde edities bestaan: verschillende schooluitgaven. *U* kunt toch wel een volledige editie nemen!

Xav. Gr. te M. Neen, het woord „mehr Licht" dat Goethe op zijn sterfbed zou hebben gesproken, wordt sinds lang niet meer als historisch aangenomen. In mijn aanteekeningen vind ik dat en bizonderheden over gestaan hebben in de Groene Amsterdammer van 9 April 1906. De redactie kan U wellicht nadere inlichtingen verschaffen.

GEGRADUEERDE OF ANONYME JOURNALISTIEK?

Na de geestige voorstelling, welke pater Kruitwagen als een argumentum ad hominem — hij ziet immers voor de journalistiek den humor als het tweede gebod — aangaande de noodzakelijkheid van een journalisten-examen gaf, heeft pater Gorris niet minder willen doen en de serie glossen op de acteloosheid der journalisten nog eens terdege uitgebreid in het Septembernummer van „Boekenschouw”.

Men zal allicht geneigd zijn, dezen schrijvers op hun woord bij te vallen en te spreken van water naar de zee dragen. Toch kan ik me voorstellen, dat er ook lezers van andere meening zijn, die de aardigheden meer als boutade opvatten. Hoe 't zij, als ik als man der practijk van 't vak ook even ter zake het woord vraag, dan kan ik vooropstellen, dat ik zoowel de rede van pater Kruitwagen als het artikel van pater Gorris heb genoten. Met meer dan gewone belangstelling plegen journalisten kennis te nemen van zulke beschouwingen van outsiders, ook al zijn zij 't — daar zijn ze immers journalisten voor, hoor ik al meesmuilen— niet steeds er mee eens.

De kwestie, door den redenaar op den Katholiekendag besproken is zoo min nieuw als de andere, welke pater Gorris als oplossing voorstelt. Zoowel de neutrale Journalistenkring als de Katholieke Journalistenvereeniging hebben reeds meermalen de kwestie van de opleiding onder 't oog gezien en het artikel van dr. Gorris in het Septembernummer van *Boekenschouw* memoreert zelf reeds het Journalisten-Congres van October '20, waarop de vraag der anonymiteit een onderwerp van breedvoerige discussie was. Trouwens, de laatste vraag is sinds tientallen van jaren in alle Europeesche landen, nu hier dan daar aan de orde geweest, zonder dat er een communis opinio is gewekt. Zooals echter straks blijken zal, bezag men de kwestie meestal onder andere belichting dan nu dr. Gorris.

Er zijn aan deze beide hier opgeworpen vragen zooveel hoeken en kanten, dat het bezwaarlijk gaat, ze in het kort bestek van een artikel alle langs te kijken. Maar ik meen toch, dat het zijn nut kan hebben, er nog een paar even in 't vizier te nemen. Het gaat niet over personen, waarschuwt èn dr. Gorris èn de

redactie. Toch waag ik het, iets dat persoonlijk lijkt, voorop te stellen.

Pater Kruitwagen maakt, zooals dr. Gorris reeds opmerkte, „op de hem eigen open wijze aan de heeren (en dames) journalisten een prachtig compliment". (De dames zijn voorloopig nog héél schaarsch in de Katholieke journalistiek; vergis ik me niet, dan is er geen enkele volslagen journaliste in 't vak). Als men den nadruk legt „op de hem eigen open wijze", zal ieder het daarmee eens zijn, want inderdaad, de critiek, en malsche critiek, werd in den vorm gegoten van een compliment, al is het de vraag of de journalisten het als zoodanig hebben opgevat. Maar als het dan waar is, dat Roomsch Nederland zich mag beroemen op zulke puike journalisten, die, ondanks ontzaglijke zwarigheden van allerlei aard, de katholieke pers gebracht hebben tot de hoogte — betrekkelijk nog geringe hoogte — waarop ze nu staat (en ook pater Gorris stemt met het compliment in), dan mag toch de vraag gesteld worden: zou onze pers, als de journalisten een acte in den zak gehad hadden, er thans beter voor staan? En die andere vraag: Is het wel zoo zeker, dat een acte of diploma de pers in een tweede honderd jaar verder zal brengen dan de actelooze journalist? Die vragen hangen af van het antwoord op de algemeene kwestie, wat een diploma waard is. En hier plegen de meeningen nog al schromelijk uiteen te loopen. Ik zou haast zeggen, dat de schrijver in het September-nummer zelf niet al te best te spreken is over het confectiesysteem der acte's en diploma's. Waarom anders zijn verzuchting: „nog maar weer een examen erbij?" En ik zou me dat begrijpen. Hoe lang is er al, voor sommige vakken, gebeden: Van de examina, verlos ons Heer? We weten ook allen wel, wat het drilsysteem waard is. En nu zou ik voor mij zoo meenen, dat als er één vak is, waar een acte of diploma ongeveer nog niets zegt, het dan de journalistiek is. Dichters hebben het voorrecht geboren te worden, maar goede journalisten fabriceert men ook niet bij 't dozijn. Hier geldt ook nog altijd de omstandigheid, dat het journalistieke vak geen gesloten iets is, maar ook wat weg heeft van een vrij beroep.

Ben ik nu tegen goede opleiding? God-beware, neen. Ik voel dagelijks te zeer wat er zooal komt kijken en merk ook te wel eigen en anderer tekortkomingen dan dat ik niet volmondig zou onderschrijven alle eischen, die pater Kruitwagen elders in zijn lezing zoo pittig en kantig bijeenbrengt. Maar het wil mij

voorshands nog toeschijnen, dat de beste recruteering voor de journalistiek is, het zoeken van gegadigden uit zooveel mogelijk verschillende groepen met verscheiden opleiding.

De kwestie der opleiding van den journalist is hier te lande al oud. Ongeveer 15 jaren geleden maakte de Journalistenkring de zaak al commissioneel en, als ik me wel herinner, was toen de conclusie, dat er voor den aankomenden journalist als minimum geëischt werd eindexamen-gymnasium of H.B.S., of wat daarmee gelijkgesteld kon worden. Dat lijkt inderdaad te weinig voor iemand die gepretendeerd wordt voorlichting te kunnen geven in allerlei wetenschappelijke kwesties van den dag. [1]) Maar men vergete niet, dat dit als *minimum* geëischt werd, en evenmin, dat er sprake was van een overgangstijd. Er moest een begin gemaakt worden. Dat de Kring overigens zich bewust was, dat die examens niet meer konden zijn dan de grondslag voor verdere opleiding, bewijst b.v. het feit, dat hij een paar malen beproefd heeft, cursussen voor journalistiek in te richten bij de Amsterdamsche universiteit. Veel meer dan een mislukte proeve was het niet: Jonge, aspirant-journalisten verschenen niet, en actieve hebben waarlijk geen tijd om telkens naar Amsterdam te reizen op vastgestelde uren.

Dat is iets uit de practijk. Bezien we deze heele zaak van den practischen kant en vragen we, of onze journalistiek er inderdaad zóó voorstaat, dat de mogelijkheid — zooals pater Kruitwagen grappigde — ook feit geworden is. Is het practisch juist, dat in de Katholieke pers de ,,politiepenning'' voor journalisten den toon aangeeft? Wordt — wat theoretisch juist is — in onze Pers ,,een iegelijk die voor elk ander emplooi ongeschikt is,'' zoo maar journalist? Bescheidenheid is eene deugd, maar... ik zeg het dan maar onbescheiden, dat is gelukkig niet juist. (Ter verduidelijking: niemand heeft het ook gezegd, al zou men het uit de woorden *kunnen* halen). Het *is* niet juist, en het *kan* niet juist zijn, omdat ieder brekebeen zoo maar niet op eigen houtje een krant gaat of kan uitgeven. Het zou, áls het juist ware, een aanklacht zijn, niet tegen de journalisten maar tegen de bestuurders, directeuren of vennootschappen, die ten onzent vooral de kranten uitgeven. Laat er hier of daar een weekblaadje

---

[1]) M.i. mag bij dien grondslag allereerst, althans voor leidende journalisten, de eisch gesteld worden: philosophische scholing.

zijn, waar het makkelijker gaat voor onbevoegden, als regel kunnen we toch wel vooropstellen, dat „voor elk emplooi ongeschikten" zoo maar niet journalist kunnen worden, omdat er anderen, meer bevoegden zijn, die daarin ook hebben mee te praten.

En nu kom ik, waar ik wezen wilde. Als het gaat om de vraag om den journalistenstand opwaarts te stooten, dan zijn er andere middelen dan een examen, welks waarde ik voor dit vak al heel problematiek acht. Pater Gorris, ik zei het, schijnt dit begrepen te hebben, toen hij verzuchtte: „En dus maar weer 'n examen!" en met een ander voorstel kwam. Hij ziet onmiddellijke verbetering in het opheffen der anonymiteit in de pers. Ook deze kwestie is niet zoo eenvoudig als ze er uit ziet. Ze is, in de vakpers, ook reeds uit den treure behandeld. Ik herinner me, dat ik, toen ik de eerste schrede op het journalistieke pad zette, vrij langdurige besprekingen erover gevolgd heb in de Duitsche en Fransche bladen. Mijn jeugdige voortvarendheid had toen gauw beslist en helde natuurlijk over naar den kant, die het meest de waarheid scheen te huldigen: weg met de anonymiteit. Hoe verder ik echter mijn schreden vervolgde, hoe meer ik ging inzien, dat er voor de andere zijde der zaak ook wel wat te zeggen is.
Als we de practijk vooropzetten en vragen of de pers in het buitenland, waar en voor zoover er de anonymiteit niet gehuldigd wordt, nu bepaald zooveel verder is dan de onze, dan antwoord ik voor mij met gerust hart ontkennend. En het eenige blad ten onzent, dat nog al heel veel met namen pronkt—de *Telegraaf* — heeft het er waarlijk ook niet naar gemaakt, om bij het stelsel der openbaarheid te zweren.
En de theorie? Dr. Gorris herinnert ter snee aan het Journalistencongres van October '20 en de campagne der *N. Rott. Crt.* voor anonymiteit. Geheel juist, of althans geheel volledig is hij niet in zijn mededeeling, dat de Rotterdammer toen het pleit gewonnen heeft. Het congres, dat de zaak trouwens meer alléén van de zijde van den journalist en minder van publiek belang bekeek, heeft de kwestie gesplitst. Het stelde voorop, dat — aldus letterlijk de eerste conclusie — „aan den journalist het recht moet worden toegekend zijn artikelen en verslagen te onderteekenen". Met 77 tegen 42 stemmen en 14 blanco werd dit recht gevindiceerd. Overigens heeft het Congres de anonymiteit in haar wezen gelaten.

Dr. G o r r i s kent, in tengestelling met het bekende spreekwoord, veel waarde toe aan den man *die* wat zegt. Bij evidente waarheden komt het er niet op aan, *wie* het zegt; maar de krant werkt niet alleen met zulke waarheden maar ook met critiek op uiterst ingewikkelde dingen en dan ,,hangt zeer veel, ja bijna alles af van de vraag: Wie zegt dat?'' Ik voor mij vind dat wel héél sterk uitgedrukt. Zelfs bij de meest ingewikkelde zaken blijft toch altijd ook wel wat waarde hebben *wat* en *hoe* het gezegd wordt. Maar dit ter zijde. Mijn grief tegen deze heele redeneering is, dat dr. G o r r i s wel veel gezag toekent aan een naam, als dat een persoon is, maar het gezag van een te goeder faam bekend staand periodiek geheel wegcijfert. Zegt het hem niets, als ,,Boekenschouw'', ,,de Katholiek'', de ,,Maasbode'' of welk ander goed periodiek ergens voor stáát, en buigt hij dadelijk het hoofd als hij Jansen of Pietersen, redacteuren van diezelfde organen, op hun woord moet gelooven?

Het wegwerken der anonymiteit heeft haar goede zijden zeker — speciaal voor den journalist kan het dat hebben, zoodat het congres niet voor niets dien eenen eisch stelde — maar het zou er op uit loopen, dat de éénheid der krant te loor ging. Ja, ik weet het, ,,le journal est un monsieur'', het is al van ouds bekend, maar een krant is ook een stichting, een collectiviteit, en het beteekent m.i. nog altijd iets meer, als een collectiviteit, een redactie, iets zegt dan wanneer één lid ervan het woord heeft. De *N. Rott. Crt.*, door dr. G o r r i s gehekeld, had toentertijd in zijn artikelen terzake toch ook heel wat goeds. Ze schreef o.a.:

,,De krant is geen vrije tribune, vanwaar ieder, die zich daarop maar een oogenblik plaatsruimte weet te veroveren, zijn meening aan de massa verkondigen kan. Het dagblad moet zijn een harmonisch geheel, waar op maatschappelijk, geestelijk en zedelijk gebied een bepaalde richting wordt aangegeven.''

In denzelfden geest schreef W. N.(ieuwenhuis) in de ,,Kath. Pers'' van 19 April '21 o.a.: ,,Zijn onze Katholieke bladen dan, zooals de Ergelschen zeggen zouden ,,a space open for combattants? Naar onze meening moet het antwoord ontkennend luiden. Principieel kan de Katholieke Pers nooit een open markt worden voor allerlei denkbeelden en meeningen.''

Het wil me voorkomen, dat in deze woorden veel waarheid steekt. En nu is het helaas — inderdaad, ik voor mij zeg driewerf helaas — een feit, dat er in onze vrijzinnige pers veelal van die

eenheid en harmonie ongeveer niets meer te merken is. Zelfs *met* de anonymiteit is het daar: zooveel hoofden zooveel zinnen. Den eenen dag wordt er zóó, den anderen dag zus geschreven. Veelal vindt men in één en hetzelfde nummer radicaal tegengestelde meeningen verkondigd. En dit is m.i. een der redenen, dat ons volk, voor zoover niet-christelijk, absoluut geen houvast meer heeft. Hoeveel te ergerlijker zou die chaos van meeningen nog naar voren komen, als de anonymiteit was opgeheven en ieder maar vrijuit zijn meening aan de massa opdrong. Dan zou m.i. de kwaal, dat onze groote pers niet langer de publieke opinie *vormt* maar het publiek op zijn wenken dient, nog grooter afmetingen aannemen.

Al zouden in onze Katholieke Pers natuurlijk de schaduwzijden van de opheffing der anonymiteit niet zoo zwart en lang zijn, omdat de schrijvers allen op een vasten grondslag staan, mutatis mutandis kregen we bij ons hetzelfde. Men zegt, dat — om een voorbeeld te nemen — de sociaal-economische kwestie op 't oogenblik erg vertroebeld is en niemand er een touw meer aan weet vast te knoopen. Zou de verwarring geringer zijn als, niet blad tegenover blad, maar schrijver tegenover schrijver in datzelfde orgaan de menigte „voogelicht" had? De vraag stellen is voldoende. Ik voor mij prefereer nog steeds den naam van een blad boven een persoon, en zeker boven velerlei personen.

En als dan dr. G o r r i s schrijft: „De plicht van openbaarheid zou heel wat onverantwoordelijk geschrijf voorkomen en aan heel wat zwaarwichtig beweersel allen invloed ontnemen"; en als hij dezen zin ook bedoelt ten opzichte der Katholieke bladen — dan is de uiting m.i. niet zoozeer een pleidooi voor opheffing der anonymiteit dan wel een aanklacht tegen de bladen of liever tegen de leiders. De openbaarheid wás er; was er inderdaad ook „onverantwoordelijk geschrijf" en „zwaarwichtig beweersel", dan had de invloed ervan ontnomen moeten zijn door degenen, die het blad leiden, eenvoudig door het geschrijf en beweersel niet te plaatsen, althans niet zonder commentaar. (Intusschen vergete men niet, dat soms „geschrijf", hetwelk „onverantwoordelijk" lijkt, het toch niet is en nog veel goeds kan uitlokken; en dat soms „beweersel" wel „zwaarwichtig" schijnt maar het heelemaal niet is en zelfs als veiligheidsklep toch nog dienst doet). Het kan voor een hoofdredacteur wel eens moeilijk vallen, in te grijpen, maar plicht gaat voor. En

het wil mij toeschijnen, dat het bewaren van de collectiviteit, de eenheid van krant en tijdschrift, een oirtjen waard is.

Dr. Gorris meent, dat het voorbeeld van het Bestuur van de R. K. Staatspartij — hetwelk de redacties verzocht geen anonieme beschouwingen over zijn beleid meer op te nemen — spoedig navolging zal vinden. In de „*Residentiebode*" van 12 Oct. heb ik reeds meegedeeld, dat dit argument wel erg voorbarig is, o.a. omdat verschillende redacties op dat verzoek niet zijn ingegaan . En ook niet ingaan kunnen, als zij het belang van hun krant — en van het algemeen — goed begrijpen.

Er zijn, zoo zei ik boven, andere middelen om de journalistiek hooger vlucht te doen nemen. Ten bewijze dat ook ik een steentje voor opbouw wil bijdragen, ook hiervoor nog een oogenblikje

Om te beginnen, men meene nu vooral niet na dit vrijmoedige woordje — hetwelke de kwestie overigens lang niet uitputte — dat ik onze kranten onverbeterlijk en onze journalisten bollebоozen acht. Mijn collega's, die gevolgd hebben wat ik in mijn kortstondige loopbaan als redacteur van het vakblaadje „De Katholieke Pers" schreef, weten beter. Ik onderschrijf geheel wat mijn voorganger, en lang niet de minste van ons gilde, de heer W. Nieuwenhuis, daarin vertelde over een der oorzaken van ons tekort. Er zijn in onze katholieke beweging mannen, die men geboren journalisten zou kunnen noemen, die ook over voldoende wetenschappelijk fond beschikken, en die toch verre blijven van de journalistiek. Waarom? Vinden ze het emplooi niet begeerlijk? Integendeel, ze kennen geen mooier. Maar ze blijven er enkel en alleen weg, omdat ze elders beter terecht kunnen voor zoover het de materieele omstandigheden betreft. Als jeugdige intellectueelen de pers mijden, is dat zeker zeer te betreuren, maar zelf voor de edelmoedige, voortvarende jeugd geldt het „prius vivere dein filosofari."

We zijn gelukkig op den weg naar betere toestanden. De laatste jaren is vooral aan de kleine pers veel beterschap te bespeuren. Dank zij de actie der beide journalistenvereenigingen zijn de salarissen heelwat gestegen, zoodat wraakroepende toestanden wel niet veel meer zullen voorkomen. Maar feit blijft helaas nog steeds, dat er voor wetenschappelijke krachten van den eersten rang bij onze pers zoo goed als geen emplooi is, vanwege de te lage honoraria. Komen er aan de grootere bladen misschien enkele salarissen

van 5 of 6000 gulden voor, ik zou geen twee Katholieke journalisten kunnen aanwijzen, die het b.v. tot 8000 brengen, terwijl aan de vrijzinnige bladen salarissen van 10, 12 tot 15000 gulden voor eerste krachten geen zeldzaamheid zijn. Waar het verder bekend is, dat in andere vakken voor eerste krachten het geld „keine Rolle spielt" is het toch niet te verwonderen, dat afgestudeerden onze pers links laten liggen. Zeker, ik weet het, journalistiek is voor een stuk ook roeping, maar zoolang we in cultuuraangelegenheden pro Deo blijven werken, blijven we bij anderen ten achter. Willen we onze beste krachten op intellectueel gebied, tevens rasschrijvers, aan de pers verbinden, dan zal er niets op zitten dan de financieele omstandigheden verbeteren. Er zijn de laatste jaren enkele directeuren van dagbladen opgetreden, die een geweldige energie ten toon spreidden! Welnu, laat ze ook dien kant eens onderhanden nemen, die tot nog toe verwaarloosd is. In plaats van den regel: voor hoeveel of hoe weinig kan ik nog „iemand" krijgen, moeten ze eens dezen anderen stellen: ik moet x of z hebben, het komt er niet op aan of het een paar duizend meer kost. (De kosten zijn geen bezwaar, want zij zijn energiek genoeg om ook voor deze zijde der krant geld te vinden.) Ik voor mij geloof, dat zij dan beter werk zullen doen dan wanneer ze gaan ijveren voor diploma's of voor opheffing der anonymiteit.

Pater Kruitwagen sprak van groote sommen voor een leerstoel in de journalistiek. Best, maar dat is nog wel eenigszins toekomstmuziek. De groote sommen kunnen voorloopig beter besteed worden, wil onze pers intellectueel uitgroeien zooals ze het materieel deed. En dan: vooral geen gezwam over de kip en het ei. Direct boter bij den visch en de krachten zullen van zelf opschieten......

's-Gravenhage, 12 Oct. S. BRUIJSTEN.

Naschrift. Enkele opmerkingen moge de heer Bruijsten mij veroorloven bij dit tegenbetoog van zijn hand (pater Kruitwagen die niet in Boekenschouw schreef, zal wel voor zich zelven weten te zorgen):

1. De hoofdzaak van het artikel in het Septembernummer was niet zoo zeer een ageeren tegen de anonymiteit in de pers, als wel het vaststellen van een verderfelijken misstand, „te mal om los te loopen". Namelijk deze, dat in het tegenwoordige maatschappelijke leven, waarin men waarborgen eischt voor alles en nog wat, tot in het bespottelijke toe, — absoluut een ieder,

rijp en groen, goed en slecht, verstandig en dom, deskundig en ondeskundig (gaat u zoo nog maar een tijdje door), vrijelijk en zonder eenigen waarborg van bevoegdheid, de publieke opinie mag voorlichten en vormen. Als men bedenkt welk een macht daardoor in handen wordt gegeven van ieder, die beschikt over een beetje vlotheid van pen, al mist hij overigens alle gewenschte talenten en eigenschappen, — als men tegen elkaar afweegt het belang dat de maatschappij heeft bij bekwame politie-agenten en wetenschappelijk onderlegde bewaarschoolhoudsters tegen dat hetwelk ze heeft bij goede publieke voorlichting, — dan is en blijft de conclusie: dat is te mal om los te loopen. Al werd er geen misbruik van gemaakt, dan nog zou op het feit dat een dergelijke „dictature des incompétences" principieel mogelijk is, de aandacht verdienen te worden gevestigd. Het is voor mij dan ook meer een kwestie van vergelijkende historische studie dan een program van actie: daar zijn anderen en meer geschikten toe geroepen. Vandaar dat de vraag: hoe er een geleidelijke verbetering tot stand te brengen ware, die natuurlijk niet in eens kan komen, maar langzamerhand uit gewijzigde en verbeterde inzichten omtrent de inrichting der maatschappij moet groeien, voor mij bijzaak is. Maar het zou me verwonderen als de Katholieke Redakties niet evenzeer als vele anderen gingen inzien, dat we hier te doen hebben met een der nog steeds voortwoekerende gevolgen uit den tijd van het overmachtig Liberalisme en de „gezegende beginselen van 1789."

2. De opheffing der anonymiteit moet dan ook beschouwd worden als slechts één der middelen die m.i. wellicht allengs iets ter verbetering kunnen bijbrengen, evenals de door pater Kruitwagen voorgestelde opleiding en de door den heer Bruijsten bepleite salarisverbetering. Er kunnen bezwaren tegen in worden gebracht, ofschoon ik alle door den heer B. te derde gebrachte niet erken; maar de vraag is ten slotte of de voordeelen niet veel grooter zijn.

3. De heer B. schijnt het Septemberartikel vooral te beschouwen als een aanval op de krantenredakties, vooral de Katholieke. Niets ligt mij verder, vooral wat de Katholieke en met eere gekende hoofdredakteurs als bijv. die van de Residentiebode betreft. Maar zinnen als waaraan de heer B. schijnt te hechten, bijv. „De Residentiebode zegt"... gelden voor mij even zwaar als het domme, veel misbruikte: „De Bollandisten zeggen"... Achter dat

zinnetje zijn, ter goeder trouw! de gekste dingen verkondigd.

4. Tot slot een enkel woordje van (overigens vriendelijk) protest. De heer B. heeft me nu al voor de tweede maal een ,,voorbarige conclusie'' verweten. Toch heb ik slechts een wensch, hoogstens een verwachting uitgesproken. Wil men mij hierom van goedzakkig optimisme verdenken — à la bonne heure, die schande hoop ik te kunnen dragen. Maar een ,,voorbarige conclusie'' veronderstelt een valsche redeneering, en die laat ik me liefst niet zonder nauwkeurig bewijs aanwrijven, want daar is mijn wetenschappelijke naam mee gemoeid. Overigens ben ik sans rancune, hooggeachte heer Bruijsten, uw dienaar in Christo

G. GORRIS S. J.

HOOGGEACHTE REDACTIE.

Met groote belangstelling het artikel in ,,Boekenschouw'', getiteld ,,Journalistiek en Verantwoordelijkheid'' gelezen hebbende, ben ik zoo vrij in verband hiermede eene enkele opmerking te maken, daartoe aangemoedigd door het ,,Naschrift der Redactie.''

Met de rede van Pater Kruitwagen en met de nadere bespreking daarvan door den ZeerEerw. Pater Dr. Gorris ben ik 't volkomen eens, voor zoover men den inhoud daarvan kan samenvatten in den wensch ,,Mogen wij zoo spoedig mogelijk hebben een leerstoel in de Roomsche Journalistiek aan onze Roomsche Universiteit.''

Maar over 't tweede gedeelte van Dr. Gorris' betoog, waar ZijnEerw. het nl. heeft over de opheffing van de anonymiteit in de Journalistiek, wilde ik 't even hebben.

Nu is 't zeer zeker gemakkelijk genoeg zijn stuk te onderteekenen met: Dr. G. Gorris S.J., of korter met ,,Kortenhorst'' bijv. of enkel met initalen als P. v. d. M. de W.; als *ik* alleen S.J. achter mijn naam had staan of alleen Dr. ervoor, zou ik de weinige stukjes, die ik ooit schreef, ook zonder eenigen schroom voluit onderteekend hebben.

Immers dat zou zelfs ten voordeele van het betreffende artikel gewerkt hebben, daar metterdaad waar is, wat Dr. Gorris schrijft nl., dat het publiek vraagt: Wie zegt dat? Welk gezag bezit de schrijver? Welken waarborg biedt die criticus?

Als — om eens een paar willekeurige grepen te doen — Pater Kops of Poelhekke schrijven over litteratuur, Dr. van Ginneken S.J. over de Katholieke Universiteit, Mr. Kortenhorst een eco-

nomisch onderwerp behandelt of de een of andere pater of welke priester dan ook, 't heeft over een zuiver godsdienstig onderwerp, dan wordt aan hunne resp. artikelen — althans altijd door een zekeren kring van personen — steeds een zekere waarde toegekend, onafhankelijk van de waarde van 't betreffende artikel zelf, doch enkel en alleen tengevolge van het feit, dat Pater v. Ginneken enz., het geschreven hebben.

Zoo hecht ik bijv. groote waarde aan de litteraire kritieken van Pieter v. d. Meer de Walcheren en zoo komt 't dat 't P. v. d. M. d. W als onderschrift al maakt, dat de betreffende kritiek van mij eene zekere waardeering ondervindt, ook al zou deze dan misschien bij uitzondering eens wat minder raak zijn, doch welke „minder-raakheid" ik dan waarschijnlijk nauwelijks zou opmerken, gezien die critiek van hem komt.

Ik copieer:

> „De plicht van openbaarheid zou heel wat onverantwoordelijk geschrijf voorkomen en aan heel wat zwaarwichtig beweersel allen invloed ontnemen."

Hier tegenover zet ik:

> „De plicht van openbaarheid zou ook heel wat nuttige beweringen en practische opmerkingen voorkomen."

En wel juist doordat het publiek — m.i. wel deels ten onrechte — vraagt: „Wie zegt dat?" „Welk gezag bezit de schrijver?", en zou door de onderteekening aan een artikel of ingezonden stuk, dat toch werkelijk wel met eenige waardeering mocht ontvangen worden, juist alle kracht en invloed ontnomen, ja zelfs zou het waardeloos, belachelijk en bespottelijk gemaakt kunnen worden.

Stel, dat een jonge aankomende man of vrouw eens een goed idee, een goede gedachte ofwel op een bepaalde zaak een goeden kijk zou hebben, dan kan hij een en ander nu — meestal tenminste — anonym ten algemeene nutte publiek maken en kan 't toch zeer zeker goed zijn en zijn nut hebben, dat de bedoelde zaak of aangelegenheid eens aldus besproken of er een nieuw licht op geworpen wordt.

Doch als deze persoon nu moet vreezen, dat bekenden, geburen of misschien zelfs familieleden en huisgenooten zullen zeggen: „Wat weet die Jan Gerritsen of Piet Jansen daar nu toch van"— een geval dus, dat aan een stuk juist door de onderteekening al

bij voorbaat alle waarde wordt ontnomen — dan zal hij meestal jammer genoeg zijn artikel in de pen houden, en heeft men hier dus een tegengestelde uitwerking van 't opheffen der anonymiteit, dan die welke Dr. Gorris ervan verwacht.

Hopende ZijnEerw. en U 't mij niet ten kwade zult duiden ik mijne meening over 't betreffende aldus eens gezegd heb, zij 't dan ook op zeer gebrekkige wijze, teeken ik nu voor de eerste maal voluit

Met de meeste Hoogachting,
UwEerw. Dw. Dr. in Xo.:
JOHAN B. A. GREGOOR.

Vlijmen, XXe Zondag na Pinksteren, '22.

De Redactie ontving nog meer brieven, voornamelijk van journalisten, die echter niet ter publiceering werden aangeboden. Zij wilden ons alleen hun gevoelen zeggen over de aanhangig gemaakte kwestie, zonder echter eene oplossing te kunnen voorstellen. Het komt ons voor dat de meeste schrijvers zich niet duidelijk hebben weten te maken waar het eigenlijk om ging. Indien zij het artikel van Dr. Gorris nog eens aandachtig willen overlezen en ook het antwoord dat hij geeft aan den heer Bruysten zal het hun blijken. Wij ontvingen mede een artikeltje van een jong journalist, die het gaarne geplaatst zag, maar niet kan besluiten zijn naam te noemen.

Wij willen bij uitzondering dit ongeteekend stuk eene plaats inruimen, maar zien ons genoodzaakt het betoog te bekorten, zonder natuurlijk de gedachte van den schrijver te verminken. Hetgeen in dit geval volstrekt niet moeielijk was.

. . . .

De katholieke Journalistiek mag zich in den laatsten tijd bijzonder verheugen in de aandacht van het Roomsche publiek, waaronder op de eerste plaats de intellectueele voormannen. Wij denken hier o.a. aan de St. Paulus en St. Nicolaas-vereenigingen en de groote belangstelling voor het eerste perscongres te Nijmegen. Wie echter den tempel der journalistiek betreedt bemerkt al spoedig dat daar is „something rotten''.

Men begrijpe mij goed: ik wil niet krenken en nog minder de kath. journalistiek in een ongunstig daglicht plaatsen. Ik kom alleen op tegen het huidige „systeem''.

Pater Kruitwagen heeft met zijn magistrale rede op het genoemde perscongres de zaak aan het rollen gebracht en thans is het Dr.

Gorris, die in zijn raak betoog het verkeerde nader aanduidt en bestrijdt. Wat het meest sprak uit zijn artikel is m.i. de absurditeit van het huidige „systeem" in onze journalistiek... Ik voor mij zie hier twee groote vraagstukken, welke een wisselwerking op elkaar uitoefenen: 1. het feit dat iedereen journalist kan worden, 2. de salarieering der journalisten.

Het huidige systeem dat iedereen journalist kan worden, overvoert de markt en, naar de economische wet van vraag en aanbod, drukt de salarissen beneden peil.

Het gevolg? Vele goede krachten verlaten de journalistiek; anderen dwalen zoekend van het eene bureau naar het andere; sommigen, en dat is zeer jammer, stellen hun talenten in dienst van zoogenaamd neutrale bladen. Ten slotte blijft misschien nog wel een staf van goede krachten, maar men krijgt ook een aantal bijloopers, die absoluut niet voor hun taak berekend zijn.

En nu is het ontegenzeggelijk een feit, dat juist de katholieke kranten dikwijls zulke onervaren en weinig bestudeerde menschen gebruiken voor werkzaamheden van het hoogste belang. Ik noem slechts bioscoop- en tooneelkeuring, boekbespreking, en niet het minst: het ophouden der waardigheid van de roomsche pers naar buiten...... Buitenstaanders zullen zeggen dat de katholieke pers te arm is om hooger salaris te geven. Juist daarom moet zij de best geschoolde krachten nemen en deze goed betalen.

Hier gapen misschien duizend vraagteekens en toch is het eenvoudig. Ziehier eenige argumenten:

1. Goede journalisten brengen de krant op hooger peil, zoodat de abonnementen talrijker worden en de advertenties overvloediger toestroomen. Zoo wordt het hoogere salaris der redacteuren dubbel en dwars teruggewonnen.

2. Men zal met minder krachten kunnen volstaan. Twee goede werkers kunnen gemakkelijk vier mindere vervangen, doen het werk daarbij nog beter.

3. Goede belooning prikkelt den ijver, zoodat de journalist zich geheel kan geven aan *zijn* krant. Hetgeen ook weer eenige besparing meebrengt.

4. Men bindt de redacteuren aan hun krant, waardoor men een zekere stabiliteit verkrijgt. Niets is meer gewenscht voor degelijk en oordeelkundig werk dan dat de schrijver op de hoogte is van de mentaliteit der lezers. Bovendien zal het „nieuwe heeren, nieuwe wetten" de krant niet honderdmaal van uiterlijk doen

veranderen door af te breken wat een ander pas heeft opgebouwd. Hetgeen altijd nadeelig werkt.

Ten slotte besluit de schrijver: finita causa tollitur et effectus, neem de oorzaak weg en ook het gevolg zal uitblijven. Met andere woorden: neem betere krachten tegen hooger salaris dan zal het van zelf uit zijn met het systeem dat iedereen „zoo maar'' journalist kan worden.

Naschrift der Redactie. Dat kan wel iets helpen. Voor brekebeenen geeft men gewoonlijk geen goed geld, en op die manier zullen deze dus worden geweerd. Door het vooruitzicht op een goede levenspositie zouden meer geschikte personen zich in de journalistiek begeven, die thans elders een meer loonenden werkkring zoeken.

Maar daarmede zijn wij er nog niet. Hetgeen wij gaarne in een volgend nummer willen aantoonen.

TWEE NIEUWE TIJDSCHRIFTEN. [1])

De Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur, wie het waarlijk niet aan ondernemingsgeest ontbreekt, heeft een origineel Maandschrift opgezet, dat bedoelt te zijn „een volksuniversiteit voor jongeren en ouderen.''

In de eerste aflevering zegt de Redactie wat zij zich ten doel stelt:

„Talloos velen zijn er nu, die nooit uit zich zelf halen, wat er in hen zit. Allereerst omdat in hun jonge jaren, hun ouders, hun onderwijzers, familie, vrienden en — bovenal — *zij zelf* er niet op uit zijn, die ontwikkeling van al hun krachten en gaven te bevorderen. *Hoeveel* men noodig heeft, om tot een compleet mensch te groeien, of zelfs maar om goed door het leven te komen:

---

[1]) *Wil en Weg.* Een volksuniversiteit voor jongeren en ouderen. Geïllustreerd Maandblad onder leiding van Otto Barendsen, Prof. R. Casimir, Mej. I. M. van Dugteren, Dr. H. E. Greve, Dr. E. Reinders en Dr. Nico van Suchtelen. Uitgave van de Mij. voor Goede en Goedkoope Lectuur, Amsterdam.

Roeping, Maandschrift voor Schoonheid. — Hoofdredakteur: Dr. H. W. E. Moller. Redakteuren: Dom Constantius Bosschaerts, O.S.B., W. van Kalmthout, M. Molenaar M.S.C., Joz. Muls, Joz. Wielders. Uitgever: J. J. Romen & Zonen, Roermond.

gaven en krachten van zedelijken, geestelijken, lichamelijken aard; — hoeveel waarde het leeren overwinnen van moeielijkheden op zichzelf al voor ons heeft, wordt veel te weinig beseft. Men is te gauw tevreden met het „zoo weinig en oppervlakkig mogelijk", inplaats van rusteloos te streven naar het „zooveel en zoo diep mogelijk." En pas aan het eind van hun leven dringt eindelijk tot velen het besef door, hoeveel rijker en gelukkiger hun kort bestaan op aarde had kunnen zijn, als de sleur en laksheid van hun omgeving en van henzelf hen niet had afgehouden van de wenschelijke ontwikkeling van al hun krachten en gaven."

Dat staat nog te bezien. Zelf heb ik gezworven langs de kronkelpaden der wetenschappen, aan de voeten gezeten van beroemde meesters in hun vak, in lange nachtwaken gebogen gelegen over de boeken, waarin de menschelijke wijsheid werd opgetast, en als Faust voel ik mij ontevreden en half wanhopig over het poover beetje, dat wij armen weten.

> De een heeft zijn weten mij nauwlijks geleerd,
> Dan komt er een tweede, die 't wegredeneert.

En ten slotte is de hoogste wijsheid, welke men winnen kan, de weinig troostvolle, dat wij eigenlijk niets weten.

Door de volksuniversiteiten zal men allicht een schrikbarende massa halfweters aankweeken, die juist voldoende hebben genoten om verwaand te worden en zich wijs te maken dat ze volkomen op de hoogte zijn.

Ik hoor ze nu al op de achterbalcons van de tram met luide stem hun colleges geven over de relativiteitstheorie en de evolutie, over schoonheidsleer en de philisophie van Kant.

En mijn vreeze dat deze nieuwe instituten, die zoo geheel ten onrechte volksuniversiteiten worden genoemd, de oppervlakkigheid in de hand zullen werken, neemt nog toe als ik dit nieuwe Tijdschrift dooblader en eens na ga wat de geleerde heeren goed vinden de eenvoudige zielen te onderwijzen. De Redactie heeft zoo uitdrukkelijk voorop gezet dat zij zich niet tevreden wenscht te stellen met het „zoo weinig en oppervlakkig mogelijk" maar rusteloos wil streven naar het „zooveel en zoo diep mogelijk", dat wij haar den zelf geijkten waardemeter mogen aanleggen.

En zou nu werkelijk de Wetenschap kunnen verantwoorden wat Dr. J. van Leeuwen als dogmata, waaraan niet getwijfeld kan worden, zijne lezers verkondigt, omtrent *De Wordingsgeschie-*

denis en de Ontwikkelingsgangen der Volkeren? Alsof er geen twijfel mogelijk is, wordt daar geleeraard dat de aarde minstens 700 millioen jaren als zelfstandig hemellichaam bestaat, dat het eerste leven zich ontwikkelde op onze planeet vóór tenminste 24 millioen jaren. Uit de hoogste plantensoorten kwamen de zeer weinig getypeerde diersoorten. De laatstgevormde der dier ijke levenssoorten is het zoogdier, waaronder de hoogstontwikkelde verscheidenheid der Primaten, welke ten slotte den mensch voortbracht, een 80000 jaren geleden.

Dat alles wordt voorgedragen met zulk eene beslistheid betreffende feiten en getallen, dat de eenvoudigen van geest moeten gaan gelooven dat het minstens even zeker is als tweemaal twee vier. Terwijl het toch bekend is dat nauwelijks twee geleerden dezelfde getallen noemen en de wordingsgeschiedenis, gelijk zij hier wordt voorgesteld, zich nog niet boven de hypothese heeft kunnen verheffen.

Wat Dr. van Leeuwen dan verder schrijft over de kwestie of zijne leer aanvaardbaar zou zijn voor den geloovigen Christen toont alleen dat hij als bewezen aanneemt wat nog wel degelijk bewijs noodig heeft. Zijn uitspraak nemen wij aan: ,,voor een ieder, die even doordenkt, is het duidelijk, dat de levenswerkelijkheid onmogelijk door eenige godsdienstopvatting ontkend of geloochend kan worden.'' Maar wij vragen eerbiedig, vanwaar heeft hij de zekerheid dat zijne opvatting levenswerkelijk is. Het ,,prudenter dubitare'' komt gewoonlijk der wetenschap meer ten goede dan het stoutmoedig besluiten.

W. A. Ovaa is ook weer in *Shelley's Opgang*, in strijd met de belofte van de Redactie, heel erg oppervakkig en geeft, misleid door zijne sympathie, een te schoon gekleurd beeld van den jongen anarchist en ongodist.

Dr. Nico van Suchtelen is een zonderling docent, die ons een ,,stillen lach'' afdwingt. Hij heeft het over *Metapsychica*, welke omvat: helderziendheid, bezetenheid, telepathie, geestverschijningen, materialisaties enz.

,,Een hachelijk onderwerp'', zegt hij zelf, ,,en ik ben er mij van bewust dat menigeen het ter sprake brengen ervan in dit tijdschrift zal afkeuren als een onvoorzichtige popularisatie van problemen, die nog volstrekt niet rijp zijn voor oplossing en waarvan de leek dus maar liever met zijn nieuwsgierigheid en voorbarig oordeel moet afblijven.''

Onder de redenen waarom hij er toch over wil schrijven, komt dan ook voor deze pijnlijk verrassende: „ik acht mij geenszins mijns broeders hoeder. Waarom zou ik wat mij interesseert schadelijk achten voor een ander?" Wel een zonderlinge opvatting van verantwoordelijkheid bij een professor aan een volksuniversiteit.

Maar nog zonderlinger is zijn volgend betoog: „Het is goed voor de wetenschap, en in het bijzonder voor een wetenschap als de metapsychica, dat er bezadigde, óvervoorzichtige mannen zijn als Richet. Maar het is ook goed dat er stout-combineerende fantasten zijn. En ik zou haast zeggen: even onmisbaar is de charlatan, wiens onbesuisde dwaasheden de belangstelling levendig houden en prikkelen tot grondiger onderzoek.

En welk gevaar steekt er ten slotte in dit zoeken en tasten van het denken, zoolang men zich zelf maar niet wijs maakt te hebben gevonden? Sport, oefening voor lateren ernstigen arbeid, kinderspel dus, is al ons denken op nog ieder gebied. Wie dat eenmaal weet, bewaart zijn kritisch oordeel bij de overtuigendst geschreven betoogen en laat zich even min imponeeren door de zonderlingst schijnende generzijds-romans, als door de schijnbaar wetenschappelijker meeningen van Myers of Lombroso, of van moderne apostelen als Conan Doyle of Lodge. Maar evenmin zal hij zich met de minachting van een Richet tegen eenige hypothese, al lijkt zij nog zoo zonderling, verzetten. Wie zich eenmaal op dit gebied begeeft, verbaze zich over niets."

Den student, die uit de verzekeringsbank van Dr. van Leeuwen komt in de hoorzaal van den heer van Suchtelen, den scepticus, moet het toch wel ietwat vreemd te moede worden.

Ik geloof niet dat met dit tijdschrift het algemeen belang wordt gediend, veeleer eene oppervlakkige kennis zal worden verspreid, welke nog meer waandenkbeelden dan er thans reeds spoken in zoo menig brein dreigt op te roepen.

Met groote verwachting heb ik uitgezien naar het eerste nummer van *Roeping — Maandschrift voor Schoonheid —* waarvan Dr. H. W. E. Moller de hoofdredacteur is. Ik wist derhalve dat de leiding in handen was van een man met zeldzame talenten en een rustelooze energie. Heb ik daarom wellicht mijne verwachtingen te hoog gespannen, zoodat teleurstelling niet kon uitblijven?

Want dit eerste tachtig tal bladzijden is mij tegengevallen, ten minste voor een groot deel.

Uit de Inleiding weten wij dat *Roeping* is gewijd aan de schoonheid, aan alle schoonheid, aan de schoonheid alleen. Wij willen in onze bladen geen andere uitingen van de menselijke ziel, als die van de schoonheid. Niet omdat wij de andere openbaringen van wat er leeft en streeft in de mensen, minderwaardig achten, maar omdat de schoonheidsuitingen voor de mens zo voornaam zijn, dat ze recht hebben op geheel afzonderlijke behandeling, buiten en boven de andere openbaringen van mens en maatschappij.

Immers de schoonheid is oneindig in zich zelf, maar de mensen kunnen alleen openbaren wat zij van die oneindige schoonheid menselik mochten aanschouwen. De ziening hier op aarde van de schoonheid is menselik en eindig, en de openbaring hier op aarde van de schoonheid is menselik en eindig; maar de geziene schoonheid zelf is eindeloos.

Want de Schoonheid die is, altijd geweest is, en altijd zijn zal, de Schoonheid die eeuwig is, is God. En alle schoonheid die wij mensen aanschouwen, is de openbaring van de eeuwige Goddelijke SchoonheidK, is de afstraling van God zelf, zoals God die geopenbaard heeft......"

Verder vernemen wij dat dit nieuwe maandschrift zich niet wil beperken tot de kunst, doch ruimte heeft voor alle openbaringen der goddelijke schoonheid.

„'t Is niet zozeer de vraag of iemand kunst geeft, maar alleen of ie schoonheid geeft, dus of zijn leven, zijn werk, 'n openbaring is van de goddelijke schoonheid. Daarom hebben wij dan ook gezegd dat *Roeping* is gewijd aan de schoonheid, *Roeping* is, 'n maandschrift voor schoonheid. Zoo kan 't ook meermalen gebeuren, dat gewezen wordt op uitingen van schoonheid, waar niet eens kunst, ja niet eens aan schoonheid gedacht is, maar alleen gegeven is zuivere zieleuiting van de mens, wat die mens in eigen ziel van et Goddelijke aanschouwen mocht."

De aflevering begint dan met een wijsgeerig tractaat over Schoonheid, een prachtig betoog in strakke redeneering, dat echter alleen zal spreken tot de aristocraten van den geest, wier aantal niet zoo heel groot is.

M. Molenaar, die aanvangt *De tocht met Rafael*, verblijdt ons dadelijk door de oorspronkelijkheid zijner visie en de verrukkelijke wijze, waarop hij haar weet weer te geven. Nog wel-

dadiger voelen wij de frischheid der verbeelding en den aanbiddelijken eenvoud van den dichter M o l e n a a r, als wij onmiddellijk daarna stooten op het stuk van G e r a r d B r u n i n g: *Het Apostolaat van den Katholieken Kunstenaar.* De onpersoonlijke leeraarsstijl, de pretentieusheid van den redeneertrant, het journalistieke van dit artikel maken het bijna onmogelijk om met genot tot het einde te lezen.

De heer Bruning is veel te jong om zoo gewichtig te komen oreeren dat: getuigen voor de waarheid het kenmerk moet worden van de katholieke kunst; een positief getuigenis voor de katholieke geloofs- en zedeleer, ook in de kunst, met name de literatuur, noodzakelijk is; geen katholiek zoo krachtig, zoo zwaar van brandende overtuiging getuigt voor de katholieke wereldbeschouwing als een Henriette Roland Holst voor de hàre... wij hoogelijk tevreden zijn, wanneer gindsche liberale kritikus met een vriendelijke welwillendheid over ons spreekt... onze literatuur zoo slap, zoo weinig zelfstandig is... wij maar moesten ophouden en zwijgen, wanneer wij werkelijk gedoemd zijn om immer te schrijven als wij thans doen.

Geenszins misken ik de goede bedoeling en den idealistischen zin van den jeugdigen schrijver, maar in zijn ijver zegt hij dingen, die niet waar zijn of slechts groote algemeenheden. Het wordt waarachtig eene manie van elken beginneling, om den staf te breken over het bestaande en de katholieke kunst te sommeeren om met hem, den beginneling, maar weer eens heelemaal opnieuw te beginnen. Jonge menschen, die aldus het „vindicamus haereditatem patrum" vergeten, moesten eens begrijpen dat zij daardoor onbewust, de groote katholieke deugd van eerbied voor de goede traditie stoutweg verloochenen. En het wekt alleen verzet!

M a r i e G ij s e n, een onzer beste schrijvers, had met schooner werk voor den dag kunnen komen. Ik vermoed bijna dat de bedoeling om iets bizonder moois te maken, haar parten heeft gespeeld, en zij zich zoo heeft laten verleiden om, wat zij anders zoo hoogst zelden doet, literatuur te maken.

De aanhef van *Aan de Boschdreef* is leelijk van mooiigheid: „Volle zomerzon straalde met scherpe flitsingen die in 't oog nagloeiden. De lucht was blauw-wit en doorsprankeld met schitterende tintelingen als met zilverstof. Matbleek lagen de wegen als onder 'n aschlaag en 'n lichtgrauw poeder dekte de kampen aan de olmenlaan. Vlinders fladderden met loom ge-

wiek, vogels zwegen weggedoken in schaduwdiepten van boomengroepen enz.''

Het opstel van Th. Kwakman: *Is Kunstwaarde objectief?* ergert door zijn onbenulligheid en het volkomen gebrek aan eerbied voor de beslissingen der Congregatio St. Officii, die moderne kunst-stuipen niet toelaat in de kerken.

Hij roept de kunstkritiek op, om zich te weer te stellen tegen de vertoonsmenschen en de schoonheid te verdedigen van wat dezen onbeschaafd en barbaarsch lijkt, en dit te doen ,,*zonder vrees voor het aantal en het gezag — in hun kring — der tegenstanders*'' En dan nog dit toevoegsel, dat den schrijver wel een ernstige terechtwijzing op den hals kan halen, dubbel en dwars verdiend: ,,Kunst is een levensbehoefte der massa, vooral in de Kerk. *Vervalsching is een misdaad.*'' En het gezag, dat de kunst-opvattingen van pastoor Kwakman veroordeelt in de kerkelijke kunst, werkt de vervalsching derhalve in de hand en is misdadig in de oogen van dezen volijverigen maar onbezonnen criticus.

Dat loopt toch wel een luttel de spuigaten uit!

Wielders, H. Evertsen W. van Kalmthout geven goed-overwogen beschouwingen over Bouw- Schilder- en Toonkunst, en het deert niet dat de laatste eene recapitulatie biedt van wat hij elders al heeft geschreven. Wat goed is mag gerust herhaald worden.

In deze beoordeeling heb ik mij laten leiden door den raad des heeren Bruning: het werk niet prijzen omdat het van katholieken is. Recht en slecht heb ik mijne meening gezegd, die ik voor een betere ten allen tijde gaarne wil prijsgeven.

Onvoorwaardelijk gunstig is zij niet, kon zij niet zijn dan ten koste der oprechtheid.

Maar ik behoud de vaste hoop dat dit nieuwe Tijdschrift onder de bekwame en vaste leiding van een man als Dr. H. Moller, al te vaak onrechtvaardig miskend, kan worden tot een verkondiger van hooge idealen en fijne levenshouding welker aanschouwing vreugde geeft gelijk alle schoonheid. FAUSTINUS.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

De Gids brengt nogmaals hulde in vele vormen aan den te vroeg overleden prof. Kuenen. Dr. Jan Veth wijdt hem een gedicht *Hierna*, dat van zeker vaag onsterfelijkheidsgeloof getuigt, en heeft een mooi portret van den betreurden doode geteekend, bij een artikel van Dr. H. A. Lorentz dat levensbeschrijving en karakterschets bedoelt te zijn en tevens vermeldt hoeveel de wetenschap aan dezen grooten natuurkundige en bescheiden 'hoogstaanden mensch te danken heeft. „Nog is er van Dr. Veth een kunsthistorische schets over Lucas van Leijden. Arthur van Schendel beëindigt zijn roman *Rose Angelique* even zoet en lief als de mooie naam. Wij verlaten het jeugdige paar te midden van zonneglans, vogelgekweel, bloemengeuren en kleuren. Van André Jolles een doorwrochte studie over *het Sprookje*, waarin het teere onderwerp misschien wat te hardhandig wordt aangevat en onder een massa zeer belangrijk en degelijk materiaal zoo diep bedolven wordt, dat men van het aardige sprookje bijna niets meer ontwaart, er zelf naar zoeken moet. Het wordt voortgezet. Dr. W. Leendertz, zelf geen moderne ,behandelt het *Modernisme in Nederland* naar aanleiding van een boek door prof. Roessingh over deze geestesstrooming geschreven. Mr. A. D. Fokker tracht in zijn *„Relativistische studie"* aan leeken begrijpelijk te maken, wat deze abstracte theorie beteekent en hoe zij den weg uit de formules moeten vinden om haar beteekenis als denkinstrument te vatten. Of dit doel bij velen zal bereikt worden is een vraag, waarop wij geen beslist antwoord durven geven. Nog minder algemeene belangstelling vreezen wij, zal de heer J. M. Bottemanne vinden voor zijn *Beschouwingen over het Wetenschappelijk onderzoek ten dienste van de visscherij*. Verder de gewone rubrieken die niets vermeldingswaardigs aanwijzen.

Groot Nederland opent met eenige *Liedjes en Sonnetten* van de onvermoeide, nooit uitgezongen zangster Hélène Swarth. Thans echter klaagt zij over moeheid. Groote moeheid: Haar hart is dood. God gaf haar smart tot eenig levensdoel. Zij is de aarde en — wat ernstiger is voor haar zieleleven — ook het hemelstreven moede, maar ondanks deze groote moeheid gelooven wij niet dat zij het zingen en klagen zal kunnen laten. C. P. Brandt van Doorne (Kollewijn) staat het Xe hoofdstuk af van zijn onuitgegeven roman *Tobberijen*, dit fragment is getiteld: *Verlovingsfuif*. Nine v. d. Schaaf beëindigt zijn (haar?) tooneelspel in drie bedrijven: *Hans Bart*. Henriette Barnle teekent het schrijnend conflict tusschen een moderne moeder en

haar ultra moderne dochter. Een studie over *Oostenrijksche Schrijvers uit de 19e eeuw* begint met *Adelbert Stifter*, den hoogst achtenswaardigen schrijver van *Nachsommer* en *Witeko*, twee romans, die zeker meer verdienen gelezen te worden dan geprezen. Jan Walch, wiens vereering van den H. Franciscus van Assisië ons uit zijn vroegere werken bekend is, bespreekt in zijn *Mediaevalia*, Maerlant's leven van St. Franciscus, na eerst een overzicht te hebben gegeven van de levensbeschrijvingen aan den Serafijnschen Heilige gewijd. Proeven van Maerlant's z.g. poëzie; zullen geen hoog idee van diens lyrische vlucht geven... Toch zijn er regels bij vol naief gevoel en ongekunstelde bewondering voor den grooten held. F. C (o e n e n) recenseert de Limburgsche verhalen van Marie Koenen, vier verhalen, zooals hij ze noemt van zoete, roomsche romantiek. Er is, beweert hij verder, in M. Koenen's schrijfwijze een frischheid en in haar concepten en uitwerkingen een soort ingetogen voornaamheid, die pleizierig aandoet maar het blijft daarom niet minder een romantiek, voornamelijk voor roomsch gebruik. (!)

In *Elzevier* vertelt Mr. H. F. W. Jeltes ons over de prachtige *collectie Voute*. Mooie reproducties naar schilderijen, meest van hollandsche meesters — er is ook een schitterend bloemstuk bij van Fontin Latour — vergezellen het artikel. Verschillende portretten op diverse leeftijden van *Gerard Hauptman* versieren de studie aan dezen 60-jarige gewijd, die tot titel draagt: *Een beeld van den dichter Gerard Hauptmann.* Hoe elk dezer portretten een levensperiode en een zielestemming van den dichter verraadt, met diens geschriften samengaande, vertelt de schr. ons op zeer onderhoudende wijze. Lod. v. Deyssel beëindigt het fragment uit zijn *Gedenkschriften* over Laroche. Zeer belangrijk is het niet en de stijl doet ons als gewild kinderlijk om niet te zeggen kinderachtig aan. De belletrie bepaalt zich in dit N° tot een vervolgstuk van El. Zernicke's *Het Goede Huis.* Toevallig bespreekt ook D. Th. Jaarsma) Marie Koenen's laatste bundeltje *Limburgsche Verhalen*. Ernstige verwijten — door bewijzen gestaafd — richt hij tot haar naar aanleiding van slordigheidsfouten in taal en stijl door haar gepleegd. Ook over den inhoud is hij niet geheel tevreden. Haar personen zijn volgens hem allen onzegbaar trotsch — aan het boek ontbreekt wezenlijk deemoed. En is deemoed, het besef van eigen kleinheid, niet een zeer essentieel bestanddeel van waarachtige vroomheid? Tenslotte vraagt Rec. „Wat is toch het speciaal Limburgsch in deze verhalen?"

PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Alcoforado (Marianna). Minnebrieven van een Portugeesche Non. Vertaald door Arthur van Schendel. Meulenhoff, Amsterdam.

Het eenige dat ik wist van dit werkje was: dat de „Cartas" van Marianna behoorden tot de drie beste voorbeelden der portugeesche epistolaire kunst. Maar ik had nooit de minnebrieven gelezen.

Nu dit wel geschied is, kan ik niet anders zeggen dan dat het zeer natuurlijke uitingen zijn van een door liefde en passie verdwaasd gemoed. Maar toch kan ik mij moeielijk ontveinzen dat zij hun opgang méér te danken hebben aan het feit dat het minnebrieven zijn dan aan hun innerlijke belangrijkheid en letterkundig schoon.

De vertaler, en wij begrijpen dat juist hij zich tot dit werk voelde getrokken, deelt geschiedkundige bizonderheden mede omtrent de persoon der minnende klaagster.

Zij heette Marianna Alcoforado en was de dochter van een aanzienlijk edelman in de stad Beja. De moeder stierf jong en de vader vertrouwde Marianna en haar zusje toe aan de zorg van kloostervrouwen. Vanuit haar klooster zag Marianna den franschen kapitein Chamilly exerceeren met zijn dragonders en voelde haar hartje dadelijk in brand vliegen. Den franschman was het een welkom avontuur en hij maakte er misbruik van. Zijne liefde bleek niet bestendig. In 1665 gekomen, misschien nog later, maakte hij in 1667 zich uit de voeten om nooit meer terug te keeren.

Toen het tot Marianna doordrong dat zij verlaten was, schreef zij hem de brieven, vijf in aantal, waarin zij eerst twijfelt aan zijn verraad, vervolgens in hartstochtelijke klachten uitbreekt om ten slotte te erkennen hoe onwaardig hij was en te besluiten zonder liefde voor hem te blijven leven.

En zij werd drie en tachtig jaar en beijverde zich als zuster Beatrijs een leven te leiden van strenge boete en voorbeeldige plichtsbetrachting.

Ieder geestelijk volwassen mensch kan deze brieven lezen. De uitgave in de Serie Kleine Boeken, met goudstempel op batikbandje is om te stelen, hetgeen natuurlijk niet de bedoeling van uitgever en boekhandel kan zijn. LODE.

Beatrijs. Het middelnederlandsche gedicht in proza getrouwelijk naverteld door R. J. Spitz. 3de druk. Uitgevers-Maatschappij „De Waelburgh", Blaricum.

Iedereen bijna, mogen wij veronderstellen, kent het schoone

gedicht van Boutens, die het oude verhaal in moderne zetting heeft overgeschreven. Ook de heer Spitz bewondert de kunst van Boutens, maar hij ontveinst zich niet dat de middeleeuwsche bewerking van het verhaal toch oneindig veel dieper is, ons de *mensch* Beatrijs voor oogen stelt in haar folterende zielestrijd, terwijl deze bij Boutens geheel en al in 't vage blijft.

Ook het effectvolle maar theatrale slot bij Boutens, waar de verleider van vroeger optreedt als een moede, gebroken pelgrim, kan niet in vergelijking komen met de waardige ontknooping in het oude gedicht.

Men voelt het deze proza-vertolking aan dat zij met liefde is ondernomen en met fijn gevoel uitgevoerd.

Benoit (Pierre). De Weg der Reuzen. (La Chaussée des Géants) Vertaling van M. A. Wierdels-Monsma. L. J. Veen, Amsterdam.

Reeds geruimen tijd geleden werd in dit maandschrift de aandacht gevestigd op het fransche origineel.

Benoit verstaat de kunst zijne lezers te boeien, omdat hij er steeds iets op weet te vinden om het geval anders te doen verloopen dan de meest scherpzinnige meende te mogen gissen. Dat is werkelijk eene verdienste, welke men de meeste schrijvers van verrassingsromans moet ontzeggen.

Een geoefend lezer van dat soort literatuur weet gewoonlijk na een tiental bladzijden reeds te voorspellen waarop het zal uitdraaien. Niet omdat de schrijver zoo onhandig is, maar omdat hij al te handig wil zijn en zóó zichtbaar zijn best doet alle vermoedens af te wenden van den persoon, die op het eind werkelijk de schuldige blijkt te zijn, dat het de aandacht wekt.

Aanvankelijk loopt men argeloos in de listig geplaatste fuik, maar na eenigen tijd leert men den truc en weet zich er voor te wachten. En van af de eerste bladzijde is men al op zijn hoede om den misdadig uitziende geen oogenblik te verdenken en zorgvuldig te speuren naar den meest beminnelijke, den vriendelijksten of meest onnoozelen bloed, uit wien de doortrapte booswicht zich pleegt te ontpoppen.

Benoit legt het sluwer aan. Hij doet alsof hij zelf niet weet waar het heen moet en verraadt zich geen oogenblik. Op de allerlaatste bladzijde komt hij dan met zijn zorgvuldig bewaard geheim voor den dag en sluit haastig de vergadering alvorens wij bekomen zijn van onze gerechte verbazing.

Zoo in dit verhaal, waar wij heel op het eind eerst vernemen dat gravin Antiope, om welke het heele verhaal zich beweegt, al sinds jaren niet meer van deze wereld is.

Soms is hij echter nog veel geraffineerder in zijn standvastig maar onopvallend pogen om den armen lezer te verschalken. Ook daarvan geeft hij een bewijs in dit boek. Hij kiest een persoon, waarop hij door eenige geheimzinnigheden de aandacht der lezers

concentreert, en als men dan als ongeoefend en argeloos deze voor den schuldige gaat houden, ofwel als een die het klappen van de zweep meent te kennen, in den verdacht gemaakte reeds den nobelen redder meent te mogen zien, dan blijkt dat de persoon in kwestie niets met het verhaal heeft te maken, geen enkelen keer ten tooneele komt, en alleen als bliksemafleider van de scherpzinnigheid des lezers heeft moeten dienst doen.

Zoo iemand is hier de Spaansche afgevaardigde Barkhilpedro, die nu en dan een telegram stuurt dat hij spoedig zal komen, maar in het geheel niet komt en dat ook niet behoeft te doen om de heel simpele reden dat er voor hem geen rol te spelen valt.

Benoit heeft ook dit nog voor, boven vele beoefenaars van zijn genre, dat hij geestig kan zijn en zoo onder zijn knevel door, kritische opmerkingen weet te maken, waarvan men de juistheid niet kan ontkennen. Hier krijgen de Engelschen over hun behandeling van Ierland menige harde waarheid te hooren, en niet onverdiend. Aardig mengt hij, zinspelend, zijn oneenigheid met Rider Haggard in den tekst.

Jammer is het alleen dat hij, zonder de minste aanleiding, een leelijk pikant avontuur van zijn held met een immoreele lady Arbukle niet in de pen heeft gehouden. Hij gaat zich wel niet te buiten aan het teekenen van brute tooneelen, maar hitst de verbeelding toch op met het fransche sans-gêne op dit gebied.

Dit maakt het noodzakelijk dat zijn boek beperkt verdient te worden tot volwassenen, die niet licht worden geërgerd.

A. GIELEN.

Boudier-Bakker ((Ina). In de Engte. P. N. van Kampen, Amsterdam.

Het zijn korte schetsjes zooals de Franschen die zoo gaarne schrijven en in bundels uitgeven, met den titel van een der kleine verhaaltjes als bedriegelijken naam voor het heele boek.

En dat is hier nu eens niet het geval. In de Engte: ...heet het boek. Slaat dat op de beknoptheid dezer stukjes, welke als saamgedrongen zijn in de engte? Is het eene voorspelling van het feit dat al de personen uit dit boek den een of anderen dag in het nauw komen te zitten?

Men zou geneigd zijn het laatste te denken. Want in de Parasiet maken wij kennis met een ongehuwd en onuitstaanbaar meisje, dat haar getrouwde en verweduwde vriendin in het nauw drijft door haar ongehoorde vrijmoedigheid, waarmede zij kost en inwoning voor zich zelve opeischt. In Een Vriendschap ontstaat de benauwende situatie uit het vermoeden der eene, dat hare vriendin te veel van haar overleden man gehouden heeft en uit de vrees der schuldige dat de rechtmatige echtgenoote dat weet.

Uitdag is de lamentabele historie van een dienende juffrouw,

die geen raad weet met haar vrijen dag, en daar alle twee weken tegen opziet als tegen een naderend onheil.

Ende zoo voort.

Het is geen werk van eenige bizondere kwaliteit als we van Boudier-Bakker gewoon zijn te ontvangen. Het lijken mij krabbels en opzetjes, welke de schrijfster bij wijze van studie heeft gemaakt voor haar grooter werk.

Op bladzijde 17 stootte ik op een zin, die mij kostelijk vermaakt heeft. Ik had dadelijk het visioen van Mevrouw Boudier-Bakker staande op een tafel te midden van een groep Dageraadsmenschen en dit analfabetisch gepeupel onderrichtend over het monster des geloofs.

Die zin luidt als volgt: „Zij voelde zich beschut door Gods hand, uitverkoren boven de goddelooze Louise en haar kinderen, die van geen kerk wilden weten, Gods woord niet kenden: de geest was thans in haar vaardig van dwepers, die moordden ter eere van 't geloof.

Die arme, zure juffrouw Line, die van tafel wegloopt omdat ze geen bessensap kan zien, die „kreunend wegzakt onder de dekens, zich een prooi voelend voor alle bestaanbare ziekten"... een vrouwelijke Cromwell, een bloeddorstige Inquisiteur! Vanwege den geest eens dwepers die over haar vaardig werd!

A. GIELEN.

Dinter s.j. (Joh. van). Herautjes. Schetsen. Tweede Bundel. L. van Dijk, Hillegom.

Daar zijn er geen twee in het land, die het hem na doen, en misschien niet een, dacht ik bij mij zelven, toen ik deze schetsjes gelezen had.

In de persoordeelen over het eerste bundeltje kom ik herhaaldelijk deze woorden tegen: „Prachtige lectuur voor volksbibliotheken „voor patronaten", „voor alle inrichtingen ten bate der leerplichtvrije jeugd".

Dat is zeer juist, maar... er moet toch nog iets meer worden gezegd. Men zal moeten erkennen dat deze Schetsen voor iedereen zijn, die eens echt literair genieten wil. De taal is zoo persoonlijk, de beeldspraak telkens zoo verrassend nieuw, dat men van Dinter eene eereplaats onder onze goede schrijvers, zonder onderscheid van richting, eenvoudig niet kan weigeren.

Op elke bladzijde treft men iets dat op heel bizondere wijze is gezegd. Zoo deze paar zinnetjes over eene bibliotheek: „Af en toe kwamen er menschen en schreven weer boeken over die boeken. Zoo drongen zij elkander gestadig maar op, als de geslachten der aarde. En zoetjes-aan werd den oudsten door den tijd een slaapmutsje opgezet van stof". Daar ligt een wereld in van humor en weemoed.

Hoe juist en zuiver is dit: „Hij wist, onderbreking van inspi-

ratie was een vouw in een nieuw blad, die ging er nooit meer uit."

Of proef dit fijne prozadichtje eens:

„Rouw-zwarte schaduwen dwalen door velden, sluipen in tuinen, en leggen zich langs wegen, kruipen achter heggen, en leunen tegen boomen.

In onheilspellend zwijgen gaan zij, komen zij, en al maar stager wordt heur komen en heur gaan, geheimzinnig: zij waren niet, maar zijn nu, stijgend uit de aarde, vallend van-achter de dingen.

En velden en tuinen lijken kleiner, boomen en heggen schijnen krimpend tot bangineengedoken gedaanten, en zoo de huizen. Rouw-zwarte schaduwen zijn ook wreed: zij verdoffen van blijden zonnedag het heerlijk kleurenfeest.

Zij verdoffen nog zooveel meer wat menschen dierbaar is en lief. Alleen de sterren verdoffen zij niet; die verspringen en verschieten zelfs in sprankenspel van zilveren droppen aan peilloos-hooge-blauwe hemel-grotten. — Want het is de avond van Sint Laurentius: een der avonden dat de hemel schreit zijn sterrentranen over het wee der wereld.

En op die wereld is het oorlog."

Zal het dezen schrijver in de toekomst gaan als den jongen dichter, dien hij ons voorstelt in zijn eerste schetsje? Zal hij tusschen de maalsteenen komen als de twee anderen, van wie hij spreekt op bladzijde 82?

Het is zeer waarschijnlijk en ik kan er hem niet om beklagen, want er is hooger dan alle kunst.

Maar hij moet niet zijn schetsjes verscheuren gelijk die ander zijn verzen. A. GIELEN.

Eckeren (G. van) De Wrok van het Bloed. Hollandia-Drukkerij, Baarn.

Een geslacht van hooge en fijne beschaving zal niet ineens ontaarden, hoe ook de uiterlijke omstandigheden mogen veranderd zijn. Gewoonlijk blijft tot in de derde generatie nog iets te bespeuren in woord en gebaar, in houding en manieren, dat deze maatschappelijk vervallenen dadelijk onderscheidt van hun omgeving. Het is een overblijfsel der langzaam gewonnen cultuur in geslacht op geslacht, die eindelijk in het bloed is gaan zitten en erfelijk geworden.

Omgekeerd worden de merkteekenen eener lange beschaving maar niet haastig overgenomen door een min of meer plebeisch geslacht, dat zich plotseling in gunstiger sociale omstandigheden ziet verplaatst. Ook tot in verdere generatie blijft vaak de grofheid nog doorschemeren en de grove makelij van den voorvader verraden.

Dat zijn welbekende waarheden, welke wij bij eenige oplletendheid dagelijks bewezen kunnen zien. Deze ongelijkheid, niet

zuiver geestelijk en niet zuiver materieel, is oorzaak van bijna onbewuste verwijdering tusschen de menschen en graaft dieper klove dan de ongelijke verdeeling der tijdelijke goederen.

Van Eckeren behandelt dit probleem in zijn nieuwen roman, die in den strikten zin van het woord geen roman is.

Een baron, na zijn adellijke vrouw bij de geboorte van het tweede kind te hebben verloren, trouwt met eene naaister. Bij een ongeluk met zijn paard verliest hij het leven en de weduwe is thans belast met de opvoeding van de kinderen, het jonkertje en de kleine freule. Twee werelden, die elkaar vreemd zijn. De oudere vrouw en het meisje doen haar best elkaar te begrijpen, maar zij staan als de twee koningskinderen, gescheiden door het diepe water.

Het kind, gehoorzaam en onderworpen, voelt pijnlijk het gebrek aan opvoeding der tweede moeder en deze, goedhartig en luidruchtig als het volk, waaruit zij voortkomt, wordt gekwetst en vernederd door de fijne distinctie en de hooghartige zelfbeheersching van het freuletje.

Dit smartelijk conflict heeft van Eckeren op meesterlijke wijze geteekend, al maakt hij naar onze meening de vrouw wel wat al te ordinair. Immers, zelfs de nederige Anna van Dingelen, uit de leenbibliotheek, bloost bij de „gaffes", die Mevrouw de douarriére maakt. En zou de baron, wat zij dan vroeger ook voor hem geweest mocht zijn, haar ooit tot zijn vrouw hebben genomen, indien hij haar zoo goedig-vulgair had gezien?

Overigens zijn de karakters met vaste hand uitgewerkt en is het geheel een exemplaar van sterke literatuur. A. GIELEN.

Farnol (Jeffery). Een Kwajongen als Huwelijksmakelaar. (The Chronicles). Vertaling van W. Roldanus jr. Blankwaardt en Schoonhoven, Rijswijk.

Een schrijver, die tot over de ooren verliefd is — een mooi meisje, het object dezer teedere gevoelens — eene erftante in de klassieke grauwe kleuren geschilderd — een snoezig kereltje van nog geen elf jaar, die als huwelijksmakelaar voor de betrokkene onschatbare verdiensten heeft. Het lijkt zoo 'n beetje op De Goudmaan van denzelfden schrijver en men leest dit verhaal met innig genot.

Daar zullen er natuurlijk wel zijn, die met opgetrokken wenkbrauwen op dit geestig en onschuldig Engelsch romannetje neerzien, en meesmuilen dat ik een weeskind moet zijn in de literatuur om zoo iets mooi te vinden.

En ik laat het mij toch niet afpraten: Farnol is mij als schrijver meer waard dan een vol dozijn van die zoogenaamd machtige kunstenaars, vivisectie plegend op de zielen hunner medeschepsels en oplossend geweldige problemen, waarvan zij in het dagelijksche leven juist zooveel weten om er bescheiden over te moeten zwijgen.

Maar in een boek gaat dat anders, daar boom je maar raak en niemand kan je in de reden vallen. A. G.

Lanseloet van Denemarken. Een abel spel. Met inleiding en aanteekeningen van R. J. Spitz. Uitgevers-Maatschappij „De Waelburgh", Blaricum.

Dit abel spel toont ons hoe Lanseloet van Denemarken „wert minnende ene joncfrou, die met synder moeder diende" maar niet trouwen durft om haar nederige geboorte. En dat hij eindelijk den onedelen raad volgt zijner moeder „dat felle wijf" en wat hij nog kort geleden gezworen had niet te doen, in zijn hartstocht zich verstout.

Daertoe hebbic u te lief,
Sanderijn, wel scone wijf,
Dat ik onteren soude u lijf......

En de arme Sanderijn doolt dan rond en vindt een ridder, wien zij bekent wat haar is overkomen, en die haar huwt en gelukkig maakt. Als na een jaar de bode van Lanseloet haar heeft opgespoord en haar vraagt diens vrouw te willen worden, zegt zij hem dat ze de echtgenoote is van een ridder

Dien ic minne boven alle die leven.

Van Lanseloet, die zich zoo laf en dorperlijk gedroeg, wil zij niets meer weten:

Reinout, vrient, dat spel es uut;
Segt hem dat hi een ander beghinne;
Ic en gave niet om Lanseloets minne
Een gers, dat uutter erden gaet.

Wanneer de dienaar dit verneemt, ziet hij er zeer tegen op aan Lanseloet de waarheid te zeggen, want hij voorziet dat deze naar geen reden zal luisteren, zijne vrienden te wapen zal roepen en met geweld trachten de beleedigde, maar altijd fel begeerde vrouw te ontvoeren. Reinout besluit daarom liever te vertellen dat Sanderijn dood is:

Hi soude hem selve int verdriet
Bringhen en oec groten heren.
Ic sal mine tale wel keren
Ende sal segghen dat si es doet.

Het gevolg is dat Lanseloets hart breekt bij het vernemen der droeve mare en hij sterft.

Waarop Reinout de toehoorders van het abel spel vermaant aan dit gebeuren een voorbeeld te nemen:

Ghi heren, vrouwen, wijf ende man,
Nu nemt hier exempel an:
Soe wie dat met trouwen mint,
Als hi sijn lief te wille ghewint,
Hi spreke hoveschelike daer van.
Want van Denmerken die edel man

Bi qualike spreken, bi valschen rade
Es hi bleven in die scade,
Dat hem coste sijn edel lijf.

A. GIELEN.

Oever (Karel van den). Het Roode Paard. Uitgave „Vlaamsche Arbeid", Antwerpen.

Wie vergeefs heeft gezocht de beteekenis te vinden van den titel, waarmede dit boek prijkt, zal blijde de oplossinge van het raadsel ontdekken op een der eerste bladzijden, waar de verklaring gedrukt staat: „De omslagtitel duidt op het apocalyptisch symbool des oorlogs: Het rood Paard; een aanzienlijk deel der opstellen werd geschreven tijdens de oorlogsjaren."

Maar zij hebben den grooten menschenmoord niet tot onderwerp, spreken van schoonheid en kunst en goede vrienden in korte, haastige gesprekken, kleine „in memoriam's, droomen van wegvagend verleden.

LODE.

Orczy (Barones). De Triomf van de Roode Pimpernel. Naar het Engelsch. Blankwaardt en Schoonhoven, Rijswijk.

Pimpernel had al lange jaren onze sympathie als redder van zoo menig kostbaar menschenleven uit de handen der heeren schavuiten van de Fransche Omwenteling. Zijn handigheid, zijn doodsverachting, zijne grootmoedigheid van inborst hadden ons stormenderhand veroverd. Wij bewonderden met open mond en ronde oogen de electrische snelheid, waarmede hij zich wist te vermommen, zoodat in minder dan een seconde zijn gladgeschoren gezicht de stoppels vertoonde van een verwaarloosden baard en hij geheel van kleeding kon veranderen in zoo 'n minimum van tijd, dat het de afgunst of anders stellig den argwaan van elke lezeres moet opwekken.

En helaas, deze gentleman veroorlooft zich thans een schurkenstreek, die hem alle hoogachting ineens doet verliezen.

Door toedoen van een zekere Thérèse is de vrouw van Pimpernel naar Frankrijk gelokt en daar dreigt haar de dood. Deze Thérèse is de maitresse van Chauvelin, een der bloedige fransche Bolsjewisten uit dien tijd, en Pimpernel weet geen ander middel om dit wijf onschadelijk te maken dan gefingeerde minnebrieven in haar schrijftafel te smokkelen en dan Chauvelin een huiszoeking te laten doen. Dit spel van bedrog gelukt ten koste van den goeden dunk van Pimpernels karakter bij alle lezers, die overtuigd zijn dat het doel nooit de middelen kan wettigen.

Maar baronesse Orczy beweert dat het doel de middelen heiligt en naar deze klaargemaakte moraal laat zij haar held handelen en onze hoogachting verbeuren. Hetgeen haar en hem denkelijk niets kan schelen.

Prinsen (Dr. J.) Pieter Corneliszoon Hooft. „Elsevier”, Amsterdam.

In een korte inleiding geeft Dr. Prinsen een samenvatting van oosprong, wezen en streven der Renaissance, zonder welker kennis het niet goed mogelijk is den humanist Hooft en zijn werk voldoende te begrijpen.

Heel methodisch behandelt schrijver dan achtereenvolgens in afzonderlijke hoofdstukken: Leven en leer — De Lyriek — De Drama's — De Historien en De Brieven. Hij besluit met eene literatuur-opgave, welke natuurlijk op geen stukken na volledig is, maar goede diensten bewijzen kan aan hen, die met dit boekje als grondslag, verder willen studeeren. De beoordeeling van Hooft's karakter niet het minst uit zijne brieven, lijkt ons uitmuntend en verklaart de levenshouding van den drost, die op bewondering moeielijk aanspraak kan maken. LODE.

Ravestein (Max van). Poverella. L. J. Veen, Amsterdam.

Max van Ravestein, die zooveel opgang maakte met zijne romans Bij Ons, — Aan den Overkant, — Drijfzand — waarin hij niet zelden den vinger legde op wonden, welke vaak angstig verborgen werden gehouden, is na een vrij lang zwijgen weer voor den dag getreden met een nieuw verhaal.

Het eerste hoofdstuk is ontegenzeggelijk echt Ravesteinsch, en een weinig ondeugend. Eene beschrijving wordt gegeven van de laatste Mis in de mooie St. Jozefkerk, de zoogenaamde deftige Mis.

„Altijd door bleef de stroom voortvloeien, vulde de banken met laatkomers.

Er werden groeten en knikjes gewisseld, fluisterend welkom geheeten en naar welstand gevraagd — het lispelwoordje groeide hier en daar aan tot gesprek, soms zelfs gericht tot hen, die verdiept in gebed, de lastige vragers koel van zich weerden. Verzoeken tot opstaan of inschuiven, een gefriemel aan kussens, een voortschuifelen langs beperkte ruimte, tusschen bank en menschen, beantwoord door nijdig gebaar, dat beteekenen moest: Wat heb je zoo laat te komen? Je hindert ons maar.”

Stichtend is het niet, maar wie weet dat met de ernstigen ook de mondaine katholieken, wier innerlijk geestelijk leven maar kommervol ontwikkeld is, naar „de late” plegen te snellen om nog even hun plicht te vervullen, zal zich niet verwonderen over deze beschrijving van oneerbiedig gedoe.

Verwonderen zal hij zich ook niet over het gevoel van onwil, dat den aanwezigen, ongeloovigen professor bevangt, als hij den geestelijke „met effen blanke stem het rooster hoort aflezen van de intenties der Missen in de volgende week:

„Voor den HoogEdelGestrengen Heer van Naarden, voor den WelEdelen Heer G., Mevrouw H., geboren Jonkvrouw de P. tot

Z., Leida Smit, Antonius Jansen; en de professor dacht, waartoe de opsomming van die titels diende: stonden al deze dooden dan niet gelijk voor God.'' En hebben wij allen niet met ergernis het tooneeltje bijgewoond dat na het ,,Ite Missa est'' zich geregeld herhaalt: ,,De uittocht begon en wie het laatst was verschenen haastte zich het eerst weg te komen. Zij gunden zich den tijd niet het laatste Evangelie, het begin van Johannes' Evangelieverhaal bij te wonen.''

Het negentiende hoofdstuk, beschrijvend eene bestuursvergadering van ,,de weldadige Vereeniging St. Etheltrude'', is ook niet vrij van de bekende Ravesteinsche ondeugendheid en, laten wij dat toch erkennen, van haar eerlijke vrijmoedigheid om de dingen niet op te dirken tegen beter weten in.

Van den inhoud wil ik liever niets verklappen, omdat het mij beter lijkt dat de lezer kennis maakt met Poverella, zonder dat een ander over haar heeft gebabbeld.

Mij is de kennismaking opperbest bevallen met deze Poverella en ook met dit nieuwe boek. Alleen had ik liever de mededeelingen van het dagboek in het verhaal verwerkt gezien, ofschoon ik toegeef dat het uiterst moeielijk zou zijn geweest dat op een natuurlijke wijze te doen. Maar Max van Ravestein ware het toevertrouwd. LODE.

Sinclair (F. De). Clara's Huwelijk. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Een trouwpartij met hindernissen. Zooals gewoonlijk bedenkt De Sinclair alle mogelijke en onmogelijke situaties, laat maldoende personen optreden en oolijke snuiters grapjassen in het Vlaamsch, gebroken Duitsch en onvervalscht Emsterdemsch.

Men kent de geestigheid van dezen schrijver en weet dat ze voornamelijk bij het schellinkje in den smaak valt. Het is een grappigheid berekend op revue-liefhebbers.

Soms is de situatie ook voor een fijner voelende wel lachwekkend, doch meestal te gezocht en te lollig. Het best geslaagd van het heele boek is de beschrijving eener vergadering van de Vereeniging Levensvreugde, die zich ten doel stelt jonge ongehuwde vrouwen, die door arbeid in hun onderhoud moeten voorzien, met uitzondering van dienstboden, op gepaste wijze levensvreugde te verschaffen.

Een beetje satyriek zegt de auteur: ,,Er zijn in ons lieve vaderland heel wat dames, die branden van begeerte om wat men noemt maatschappelijk werk te verrichten; zooveel, dat, evenals op de meeste arbeidsmarkten, het aanbod gewoonlijk verre de vraag overtreft.

Daarvandaan, dat ongelukken op groote schaal, vulcanische uitbarstingen, overstroomingen en hongersnooden altijd met een

soort gejuich begroet plegen te worden, en hoe verder de ramp uit de buurt is, des te grooter is het enthousiasme om te helpen.

Voor een hongersnood in Drente is de belangstelling nog nabij het vriespunt, bij een mijnramp in de Borinage wordt ze al lauw, na een aardbeving op Sicilië begint ze pas goed warm te worden, ze wordt gloeiend na een vulcanische uitbarsting in de Hymalaya en zou in kookhitte vervluchtigen als er een bericht kwam van een overstrooming op de maan".

Daar zit veel waars in deze charge.

Hier en daar ontdekt men nog wel zoo'n aardigheidje dat smakelijk is, maar de inhoud is in zijn geheel genomen te dun en te flauw voor die ruim 200 bladzijden. Barbarossa in foliant.

Het thuisbrengen van het Belgische meisje in den laten avond door bedeesden Johan is wat te veel insinueerend.

VARIA.

Moderne Kunst. De kunst der Renaissance is het te doen om de voorstelling; zij gaat uit op de nauwkeurigheid dier voorstelling. De kunst van onze dagen maakt zich, tot haar schade van de voorstelling meer en meer los.

De kunst der Renaissance is positief. — De kunst van onze dagen gaat uit van de negatie, zélfs van de negatie der schoonheid, aangezien deze noodzakelijk het attribuut is van.... iets. De kunst der Renaissance namelijk gaat uit van een innerlijke overtuiging en is werkzaam krachtens positief verlangen en wensch. De moderne kunst negeert dergelijke artistieke aandrift en getuigt van het niet noodzakelijk zijn der bepaaldheid in hare bezieling.

De kunst der Renaissance vergeestelijkt ons de schepping in háre ... schepping en doet ons deze, door hare bemiddeling in hoogeren zin concreet worden: zij bevat en is nimmer looze kunst dewijl zij voorstelling beoogt ('t realistisch element) en nevensdien individueele zienswijze interpreteert. De moderne kunst heeft eveneens hare zienswijze, maar verzuimt telkens... het zien en verwaarloost den blik-om-zich-heen, dien richtende op het... ongedefinieerde.

(De ontwikkeling der Italiaansche Renaissance. Dr. G. Hoogewerff.)

Tu quoque, Brute? Zelfs de *Katholieke Illustratie* gaat meedoen aan den Fox-trot in de religieuze kunst. Dit blad, door geen sterveling gedwongen om de aanstellerijen van den verwarden modernen mensch zijn argelooze lezers als kunst aan te prijzen, veroorlooft zich in een nummer van ongeveer 25 November eenige beeldekens, oogenschijnlijk voorstellend peulvruchten en slanke

bananen, maar bedoelend eene afbeelding te geven van redelijke schepselen Gods, te laten afdrukken.

Wij protesteeren tegen de propaganda van dergelijke kunst, omdat er ook onder voor komt de karikatuur van een heilige en het kerkelijk gezag duidelijk genoeg dat soort voorstellingen heeft afgewezen.

Dat zulke producten als knoppen van wandelstokken en parapluies geen kwaad kunnen, wellicht zelfs zeer handig zijn, willen wij gaarne aannemen, maar als religieuze voorstellingen zijn zij niets meer of minder dan eene parodie en eene bespotting van datgene, wat onder ons steeds met eerbied behandeld werd.

In de Serie Musikalische Volksbücher, welke bij den uitgever J. Engelhorn in Stuttgart onder leiding van Pembauer, Hans Pfitzner en Hermann Bahr — menschen van een meer dan nationale bekendheid op het gebied der muziekliteratuur — aan het verschijnen zijn en waarin we de deeltjes Bruckner door Karl Gruusky en Musikalische Dichtungen und Aufsätze von E. T. H. Hoffman om hun klare overzichtelijkheid en boeiende betoog aan allen, die een meer diep-indringende studie willen maken van de muziek wetenschappen, met grooten aandrang kunnen aanbevelen: scheen ons bijzonder belangrijk: Musiker Anekdoten van Hans Hallerop, waarin de eigenaardige gewoonten en gebruiken van deze menschen, levend aan de buitenkant des levens, in een helder daglicht gesteld worden. Het kan immers niet ontkend, dat kleine anecdoten een mensch vaak veel juister en beter karakteriseeren dan de uitvoerigste biographie! Daarenboven is de anecdote, de humor en geestigheid voor den musicus een bijna noodzakelijk iets; want geen beroep vergt zooveel wilskracht, en inspanning en concentratie van een mensch — geen mensch is zoozeer aan allerlei stemminkjes en luimen en gemoedsindrukken onderhevig dan de musicus; maar ook geen voorval brengt zulk een dadelijke ontspanning teweeg dan de vroolijkheid en het lachen.

Ter nadere kennismaking veroorloven wij ons het navolgende citaat dat ons den meestal zoo somber geteekenden Beethoven van een gansch andere zijde doet kennen. „Beethoven was vaak zeer prikkelbaar. Op zekeren dag dineerden wij, zoo verhaalt Ries in het „Gasthaus zum Schwanen". De kellner dischte hem een gerecht op, dat niet naar zijn smaak was. Nauwelijks had Beethoven daarover eenige woorden gerept, welke de kellner niet beleefd genoeg beantwoordde, of hij nam den schotel op (een zoogenaamd kalfs-coteletje met overvloedige saus) en smeet dien den kellner naar het hoofd. De arme drommel had nog verschillende portie's eten op zijn arm en kon zich derhalve niet verweren: de saus leekte hem tergend-langzaam van 't gelaat. Beiden scholden elkander en maakten een helsch kabaal, terwijl alle andere gasten losbarstten in een luiden schaterlach. Tenslotte

proestte ook Beethoven het uit bij den aanblik van dien kellner, die terug wilde schelden, maar niet kon omdat hij de saus, die hem over het gezicht droop, moest aflikken en daarbij de onnoozelste gezichten trok".

Voor hen, die in de afgeloopen jaren in de gelegenheid waren de oude pinakotheek te bezichtigen en hun herdenkende verbeelding nog eens willen gaande maken zal het een blijde verrassing zijn kennis te nemen van het fraaie en waardevolle boek van Dr. Eberhard Hanfstengl: *Meisterwerken der alteren Pinakoktek in München* (Uitgave Franz Hanfstengel, München).

Het boek is royaal uitgegeven: de photo's zijn technisch en artistiek onverbeterlijk, terwijl de bekende kunsthistoricus Dr. Hanfstengl het verrijkte met een rustige en sterk-overtuigende inleiding, welke zich prettig laat lezen en veel wetenswaardigheden bevat. die men elders niet zoo gemakkelijk zal opdiepen.

Romans. E. Querido te Amsterdam gaf uit *Het verspeelde leven*, door Justine Abbing. Henri Borel heeft in „Het Vaderland" uit Ada Gerlo's „De oude schuld" een uitspraak geciteerd omtrent de verveling en de eentonigheid die den tegenwoordigen Nederlandschen roman kenmerken, en met zijn bekende openhartigheid heeft hij dat citaat op Ada Gerlo's boek toepasselijk gemaakt. Justine Abbing, eveneens veelschrijfster onder twee namen, moge het zich voor gezegd houden. Een auteur als zij, die uitdrukkelijk het recht heeft opgeëischt een „denkende vrouw" te zijn, en die het resultaat van haar denken in overladen bespiegelende studies heeft neergelegd, is dubbel schuldig, wanneer zij met een zoo onbelangrijk en hol boek als „Het verspeelde leven" haar gemis aan zelfkennis manifesteert en de lankmoedigheid van het ontwikkeld lezerspubliek op een te krasse proef stelt. Van eindelooze kopjes thee en eindelooze babbel-dialoogjes zonder diepte of zin is dit verhaal in zijn leegte overvol; men leest en leest, vermoeid en verveeld, gaat reeksen van onbeduidende figuren voorbij, die verwarrend werken omdat ze geen eigen karakteristiek hebben en komt, na vergeefsch wachten op een hoogtepunt, plotseling voor de mededeeling „Einde" te staan, als men voor de zooveelste maal hoopt, dat het boek nu eindelijk beginnen zal. Verbijsterd legt men het neer, zonder eenige herinnering aan iets substantieels en met de vraag wat iemand bewegen kan zulk een stapel bladzijden te vullen met nutteloos gepraat, waaraan geen enkel doel van kunst of strekking ten grondslag schijnt te liggen.

Over den Nederlandschen roman luidt al geruimen tijd de doodsklok. En inderdaad, in „Bart Jorgen", in „De oude schuld", „Het verspeelde leven" ruikt men de ontbinding. Welk een drang tot zelfvernietiging is het die onze auteurs zoo snel naar het einde voert? Een algemeen west-Europeesch verschijnsel is het niet; het lijkt eer een speciaal Nederlandsch tekort

aan innerlijke veerkracht en levensenergie. Een op de spits gedreven intellectualisme, een geforceerde zucht tot technische uiterlijkheid, een, nog in het calvinisme wortelende, angst voor buitenlicht, een tekort aan fantasie en humor — deze en nog meer factoren hebben onze schrijvers verliteratuurd en hun werk doen verschrompelen. De eerste de beste Engelsche teatable-roman bezit meer geest, frischheid, „dash'' dan vele Hollandsche boeken te zamen. En zoo gaat onze roman stilletjes dood aan verval van krachten. Practisch zal het gemis niet groot zijn; een menschenleven volstaat niet om de goede boeken te herlezen die vorige geslachten ons nalieten. Maar wat zal de historie zeggen van een periode, die literatuur opleverde waarin zóó de tijd zich spiegelde, als die spiegel al niet besloeg? (Nederl. Bibliograph.)

DE LAATSTE LICHTING.

Adama van Scheltema (C. S.). Kunstenaar en Samenleving. De Plaats van den Kunstenaar in zijn Volk en zijn Tijd van 500 voor Christus tot op onze Dagen. W. L. & J. Brusse, Rotterdam.

De beschouwingen van dezen schrijver zijn ongetwijfeld het lezen waard. Herhaaldelijk zal men met hem van gevoelen verschillen, maar men voelt dadelijk dat hij zijn onderwerp van alle kanten heeft bekeken. Wij zullen zoo spoedig mogelijk uitvoerig op den inhoud van dit zware boek terugkomen.

Chapelle-Roobol (Suze la). Moeder en Dochter. Roman in 2 dln. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

De moeder werd verleid en als haar kind volwassen is, treft haar hetzelfde lot. De bedoeling der schrijfster is wellicht nobel, maar met zulke rauwe literatuur doet zij meer kwaad dan goed. Letterkundig beschouwd, heeft dat boek geen waarde.

Daniels (Drs. L. M. Fr.). Theotokos. Eene Uiteenzetting der Katholieke Maria-leer. J. J. Romen, Roermond.

De omschrijving van den titel verraadt duidelijk genoeg den inhoud van dit boek, dat in wijden kring verspreid dient te worden.

Dichters (Van Vijf Moderne). Verzen van Dr. P. C. Boutens, Wies Moens, Willem Kloos, Margot Vos, Carel Scharten. Mij. voor G. en G. Lectuur, Amsterdam.

Of Kloos en Scharten en... Boutens nog tot de moderne dichters behooren? Een goed boek om eens te vergelijken.

Dillen (Ine van). Brekende Luchten. Van Loghum Slaterus & Visser, Arnnhem.

De wil is goed maar de kunst van deze dichteres is nog zeer zwak. De vorm is gebrekkig en in plaats van gevoel moeten niet zelden woorden en puntjes het doen.

Flammarion. De Wonderen des Hemels. 3de geheel bijgewerkte druk door Dr. H. Nort. Met meer dan 300 gravures, gekleurde platen en kaarten. W. J. Thieme, Zutphen.

Flammarion heeft er wel zonderlinge meeningen op na gehouden, maar hij was een bewonderenswaardig vulgarisateur. Deze uitgave is uitstekend bewerkt en alle gegevens zijn op Nederland berekend. Het duidelijke, onderhoudend geschreven boek verdient aanbeveling.

Gogh-Kaulbach (Anna van). Hektor. Geschiedenis van een Hond. Geillustr. 2e dr. W. L. & J. Brusse, Rotterdam.

Een boek dat men met genoegen leest en als een der beste van deze schrijfster erkent.

Grimm's Sprookjes. Met gekleurde platen van B. &. J. Midderigh Bokhorst. Wereldbibliotheek, Amsterdam.

Mooie plaatjes bij de bekende sprookjes, waarvan wij thans al zoo menige fraaie uitgave in ons land bezitten.

Hoogewerff (Dr. G. J.). De Ontwikkeling der Italiaansche Renaissance. W. J. Thieme, Zutphen.

Dr. Hoogewerff schreef een belangrijk boek over de *Renaissance*. Dat katholieke lezers ook met zijn overigens gematigde opvatting ven het dogma niet akkoord gaan, is te verwachten. Zijn boek bevat veel wetenswaardigs en zal met vrucht worden geraadpleegd door hen, die het oordeel des onderscheids bezitten.

Ivans. De donkere Poort. A. W. Bruna, Utrecht.

Even spannend als de overige boeken van den heer Schevichaven; alleen wat griezeliger. Gaat over het bloedig Communisme in Hongarije

Jehu (Felicie). Nel's Dochtertje. A. W. Bruna, Utrecht.

Een vriendelijk en lief meisjesboek.

Kessels (M. J. H.) Kermis. Eene Limburgsche Schets. Geillustreerd. Jos. Crolla, Valkenburg (L.).

Ik geloof wel dat het zoo toegaat of „ging'' op de Limburgsche kermissen. Dit soort literatuur is overigens een weinig verouderd en alleen de Limburgers, die kunnen controleeren hoe de schrijver zich van zijn taak heeft gekweten, zullen er voldoende belang in stellen.

Koenen (Marie). Het Koninkje. I en II. Paul Brand, Bussum.

Een mooi boek dat wij gaarne aanbevelen en als een schoon letterkundig werk prijzen.

Koster (Eduard B.). Ver van 't Gewoel. Gedichten. N.V. „Eluctor et Emergo'', 's Gravenhage.

Lidth de Jeude (Carla van). Nora. P. N. van Kampen, Amsterdam.

Het verschijnen zij hier slechts vermeld, eene beoordeeling volgt later.

Meijer O.P. (C.A.). De Aflaten. Eene Geschiedkundig-dogmatische Studie. J. J. Romen, Roermond.

Een boek, dat wij katholieken en andersdenkenden van harte aanbe-

velen, omdat zij daardoor geheel op de hoogte komen van wat eigenlijk de veel-bestreden aflaten zijn enz.

Obstfelder (Sigbjörn). Het Kruis. Uit het Noorsch vertaald en ingeleid door Dr. J. de Vries. H. D. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem.

Papini (Giov.). De Christus. Vertaald door Ir. J. J. Weve. Teulings, 's Bosch.

Een interessante uitbeelding van de Christus-figuur aan de hand der Evangelieën door een bekeerden godloochenaar. De tusschengevlochten beschouwingen en moraliseeringen richten zich rechtstreeks tot den modernen mensch.

Rochefoucauld (La). Maximes. Vertaald door Dr. D. F. Scheurleer. Nijhof, 's Gravenhage.

Levensopvattingen, uitgedrukt in paradoxen en aphorismen, van een hooghartigen en sceptischen menschenverachter.

Sassen O.P. (Dr. J.). Het Klooster. Curltuur-historische Beschouwingen J. J. Romen, Roermond.

Een uitmuntend boek voor katholieken zoowel als protestanten, bij wie het verkeerde begrippen zal doen verdwijnen.

Spence (Lewis). Spaansche Legenden en Romances van Spanje. Met 16 Illustraties. Uit het Engelsch door S. Vos-Goudsmit. W. J. Thieme, Zutphen.

Lewis Spence beschouwt, en te recht, deze legenden en verhalenen van Spanje als de romantiek van een ridderlijk en dichterlijk volk, dat zijn idealen stelt boven de platte realiteit en iets aristocratisch heeft in zijn doen en denken.

Stratz (Rudolph). Het Geheim van het Kasteel Vogelöd. A. W. Bruna, Utrecht.

Slaat men het boek hier of daar eens open dan komt men aldra tot de meening dat Stratz een karikatuur van de monniken aan 't teekenen is. Maar het blijkt dat de monnik een verkleede graaf is, die den moordenaar ven zijn broeder zoekt, en den schuldige, die bij hem komt biechten (meenend een waren priester voor te hebben) ontdekt. Een erg bedenkelijk middel.

Teirlinck (Herman). De Vertraagde Film. Een gedanst, gezongen en gesproken drama in drie bedrijven. Mij. voor G. en G. Lectuur, Amsterdam.

Op dit eigenaardig drama komen wij zoo spoedig mogelijk terug. We mogen hier alvast verklaren dat het werk met kunst niets te maken heeft.

Tempel O.P. (P. van der). De Mensch Gods Beeld. Beschouwingen over het Genadeleven. J. J. Romen, Roermond.

Een moeielijke stof, die de schrijver met bekwaamdheid behandelt.

Turner (Ethel). De Huisjes van David en Jonathan. A. W. Bruna, Utrecht.

Zeer aardig boek voor jonge meisjes.

Wilhelm (Keizer). Gedenkschriften. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Heel belangrijk zijn deze Gedenkschriften niet. Wat men hier echter telkens niet zonder eenige verrassing verneemt, is dat de keizer zijn heele leven lang een ondergeschikte rol heeft gespeeld.

Zoek-licht. Nederl. Encyclopaedie voor Allen. Onder leiding van Dr. T. Sevensma. Van Loghum Slaterus, Arnhem.

Wij hebben tot heden slechts het eerste deel voor ons, en vonden daarin niets waarop wij aanmerking behoefden te maken. De bondigheid en volledigheid van de redactie valt te prijzen. Indien het geheel is verschenen, zullen wij gaarne ons oordeel zeggen.

Kalenders.

P. J. Mulders, Leiden geeft uit een „paddenstoel-kalender''. De twaalf bladen zijn versierd met fraaie kleur-teekeningen van zwammen en paddenstoelen door H. C. van de Pavord Smits. Uitvoerige Tijdschriften, die met behulp der teekeningen, de vergiftige van de eetbare leeren onderscheiden. Zeer nuttig en leerzaam.

Tjeenk Willink te Haarlem: De Hollarkalender met twaalf etsen van Wenzel Hollar (1607—1677) afbeeldend verscheidene vormen en soorten van schepen uit de zeventiende eeuw. De kalender roept op tot het lidmaatschap van „Onze Vloot''.

CORRESPONDENTIE.

M o l i n o s t e R. Wij danken U voor uwe vriendelijke woorden en ook voor uwe belofte. Maar zoudt U ons niet het genoegen willen doen uw vollen naam op te geven. Wanneer wij een brief ontvangen met een gefingeerden naam, bekruipt ons steeds het gevoel of wij met een geheim genootschap in verbinding staan. Voor U zelf moet het toch ook niet prettig zijn met een gasmasker achter uw schrijftafel te zitten. Doe dat ding dan af en laat ons uw vriendelijk gezicht eens zien.

A. B. R. t e S c h. Het door U ingezonden stukje nemen wij niet op. U kunt het terug ontvangen als U volledig adres wilt opgeven. Mogen wij U echter ongevraagd een raad geven: plaatst het dan ook niet elders. Zeker, uw schrijven is zonder eenigen twijfel ernstig katholiek... bedoeld, maar het is ook een beetje dweeperig. Misschien nog wel wat erger. Niettegenstaande al zijn mooie zinnen over katholiek leven en katholieke kunst ontbreekt er aan de echte sensus catholicus. Dus ook de nederigheid. Als U geregeld onze katholieke periodieken leest, zult U zien dat er reeds een enkel met deze ziekte besmet is en de

jammerlijke Leon-Bloy-geest nog slachtoffers maakt. Laat U niet verlokken en, vooral, tracht anderen niet te infecteeren.

Dos. te H. Als U ons tijdschrift geregeld hadt gelezen, zoudt U het antwoord op uw vraag reeds meermalen hebben gevonden. Carry van Bruggen is een schuilnaam van de tegenwoordige Mevrouw dr. Pit. Haar eerste man heette van Bruggen (de journalist en letterkundige C. J. A. van Bruggen) en in dankbaar aandenken gebruikt de schrijfster zijn naam als pennenaam. Zij is een geboren juffrouw de Haan, zuster van den bekenden joodschen dichter Jacob Israel de Haan. Onder een anderen deknaam, Justine Abbing, heeft zij ook boeken uitgegeven.

P. O. te W. Het allerlaatste boek van Chesterton, nu pas uitgekomen, is: The Man who knew to much, and other stories. (By Cassell) Wij zagen zoo juist dit boek aangekondigd in The Publishers Cicular, hebben het echter nog niet in ons bezit en kunnen van den inhoud niets zeggen.

G. C. te S. Wij kennen geen Poolsch-Nederlandsch woordenboek en Spraakkunst. Een der grootste boekhandelaren, dien wij om inlichting vroegen, kende ook zulk eene uitgave niet. U zoudt nog eens kunnen informeeren bij den uitgever van Goor te Gouda. Van hem hebben wij Deensch en Maleisch en 't is mogelijk dat hij ook een Poolsch woordenboek heeft uitgegeven, ofschoon wij het nergens zien aangekondigd. Weet een onzer lezers bescheid?

Th. G. te S. In het Engelsch bestaat een schat van kinderboeken. Wij herinneren ons niet van die nieuwere Engelsche jeugdboeken hollandsche vertalingen te hebben ontmoet. Vroeger werden zulke boeken vrij dikwijls vertaald, nu schijnt men zich te beperken tot de romans. Wij willen U, indien U verlangt, gaarne titels opgeven.

A. M. Gr. te N. Wij kunnen thans onze meening nog niet zeggen over het Zoek-licht, Nederl. Enclyclopaedie voor Allen, onder leiding van Dr. T. P. Sevensma, uitgegeven door Van Loghum Slaterus te Arnhem. Het eerste deel is eerst verschenen en loopt (448 bladzijden) tot Béranger. Het is een handige uitgave, beknopt in zijn mededeelingen en toch volledig genoeg. Wij hebben het vluchtig doorgezien en tot nu toe geen artikel gevonden, waarop wij aanmerking moeten maken. Bij aflaat had ter verduidelijking kunnen staan dat door tijdelijke straffen niet alleen straffen worden bedoeld, die in dit aardsche leven moeten worden uitgeboet. Camonborden is een drukfoutje voor Canon.

B. H. te A. Of U er veel aan hebt betwijfel ik, maar ik wil U gaarne ten dienste zijn met de opnoeming van een boek dat het gevraagde behandelt: Hermann Schlag: Das Drama, Wesen, Theorie und Technik. 2de oplage. Fredebeul & Koenen, Essen.

HEINEKENS GLAZENWASSCHERIJ
ALS HULP BIJ DE STUDIE DER LETTERKUNDE.

Het ruitje, waardoor Herman Robbers naar de jongere hollandsche literatuur kijkt, is beslagen. En zoo komt het, dat hij niet ziet wat er *wel* is en fantaseert wat er *niet* is.

Waarom gaat Robbers dan ook niet in de vrije, frissche lucht staan, waar hij onbelemmerd naar alle kanten kan kijken, en blijft liever hardnekkig gevangen achter het kleine venster, dat zijn gezichtsveld beperken zou, zelfs als het glas niet beslagen was?

En dat is het wél! — Wat hij ons vertelt van *De Nederlandsche Literatuur na* '80 [1]) is daarvoor een overtuigend bewijs. Wat hij ons er niet van vertelt, wellicht nog meer.

Op dit laatste alleen wensch ik de aandacht te vestigen, en laat zijn fantasie met de Nieuwe Gids-beweging maar spelen naar hartelust. Hij mag het idealisme van die toenmalige jongeren en hun schoonheidspassie ophemelen tot de wolken, dat kan de geschiedenis die over hun werken en streven, over hun persoon en karakter reeds geschreven is, niet meer veranderen. Wij weten thans wel heel vast, dat het anders is geweest dan Robbers ons voorstelt.

Het is alleen jammer dat zijn boekje gelijk hij zelf zegt in het Voorwoord: ,,bestemd is voor een zéér groot publiek''. Want het valt moeilijk te betwijfelen dat onder het ,,zéér groot publiek'' er nog wel ettelijke honderdtallen zullen schuilen, die argeloos zijn voorstelling aanvaarden. En zoo zal men nog een halve eeuw noodig hebben om telkens weer opduikende onjuiste meeningen te verbeteren en bij de groote en rechtmatige waardeering der beste tachtigers, hun kwajongensachtig gerel, de geestelijke impotentie van velen hunner bentgenooten en de komedie der geestdrift niet te vergeten.

Maar daarover zou ik het niet hebben; niet over wat bij blijkbaar wel, maar verkeerd heeft gezien, doch over wat hij niet zag... of doet alsof.

Zeker, niemand kan verlangen dat in 135 kleine bladzijden eene volledige geschiedenis der letteren worde saamgeperst.

---

[1]) Herman Robbers. *De Nederl. Litteratuur na* '80. Elsevier, Amsterdam.

Herman Robbers zegt het zeer ter snede: „van een boekje, zoo klein als dit, volledigheid te eischen, of te verwachten, ware natuurlijk dwaasheid. Mijn geschiedenis omvat dan toch niet minder dan veertig jaren, en die jaren zijn, wat litteraire productie betreft, misschien de rijkste, althans de zwaarst gevulde, die Holland ooit heeft gekend. Toch twijfel ik niet of menigeen zal, vergeefs zoekend naar den naam van een lievelingsschrijfster of -schrijver — of over een ander slechts luttele woorden aantreffend — daardoor teleurgesteld, wellicht zelfs min of meer gegriefd zijn. Ook mijn keuze was natuurlijk subjectief. Dit geldt niet alleen voor de auteurs, maar nog méér voor de titels hunner boeken. Had ik die alle willen noemen, mijn boekje zou een catalogus geworden zijn. Men neme vooral niet aan dat ik iemand heb willen negeeren. Ik heb lof toegezwaaid aan collega's, die mij als menschen geenszins sympathiek zijn, namen verzwegen van anderen voor wie ik persoonlijk een hartelijke belangstelling ja vriendschap koester. In mijn subjectiviteit ben ik toch zoo onpartijdig geweest als mij maar eenigszins mogelijk was."

Maar noch deze noodgedwongen onvolledigheid, noch die onontkoombare subjectiviteit kunnen oorzaak zijn geweest van het voorbijzien van zoo goed àls alle katholieke schrijvers.

In de „Alphabetische lijst van de in dit boekje genoemde nederlandsche auteurs", welke ruim 200 namen bevat, worden 5 katholieke tijdgenooten vermeld: Marie Gijsen, Marie Koenen, Mevrouw Steenhoff-Smulders, Adriaan Zoetmulder en Maria Viola. De laatste wordt dan nog wel geprezen als een dier „ruime geesten, wier kunst-inzicht niet door hun godsdienstige richting beinvloed wordt" (blz. 131).

Ik maak mij sterk dadelijk een 20 katholieke schrijvers en dichters te noemen, die in het oog van elken onbevooroordeelde minstens *eens* zoo hoog staan als 20 anderen uit de lijst van den heer Robbers. Is dat nu zijn onkunde, die hem parten speelde? Het is mogelijk.

Ik kom dikwijls in aanraking met andersdenkenden en het verbaast mij steeds hoe angstvallig zij zich onthouden niet alleen van katholieke lectuur, maar over het algemeen ook van alle lectuur van katholieken oorsprong.

In „De Indische Courant" begint de „Letterkundige Kroniek" van 6 October aldus:

„In niet-katholieke kringen leest men maar hoogst zelden een katholiek maandblad. In de meeste gevallen niet omdat het katholiek is, maar om de heel eenvoudige reden, dat de gelegenheid er niet is om een dergelijk tijdschrift ter hand te nemen. In de leesportefeuilles in Holland en in de leestrommels in Indië treft men er maar zelden een aan.'' (Waarom niet? K. M.)

Dus onkunde?

Bij den heer Robbers zouden wij zeggen: onkunde uit onwil. En als het vermoeden waar is, dat hij blind is door papenhaat, dan had hij dat liefst in zijn voorwoord moeten laten uitkomen. Dat zou zelfs dr. Zuidema — de spuwende lama van vroeger — hebben gedaan. En werkelijk, daar is wel eenige grond voor dat vermoeden. Want de afgeweken katholieken Wiessing, Raeskin en Kalf (plus nog eene, die ik niet noem, omdat zij op dit oogenblik mogelijk tot inkeer is gekomen) worden niet vergeten, ofschoon zij zóó weinig met onze letterkunde gemeen hebben, dat hun namen even goed in een bloembollencataloog vermeld kunnen worden.

Meer nog. Van Eeden en Erens, die als Nieuwe-Gidsers niet geweerd konden worden, komen er heel slecht af. Is dat wijl Erens niet trouw is gebleven aan het paganisme van zijn vrienden en Van Eeden is overgegaan tot de katholieke kerk?

Van dezen laatste zegt Herman Robbers smalend: „Van Eeden is tegenwoordig een in wijde kringen zéér populair schrijver, en populariteit — men moge er overigens van denken, en ook zeggen, wat men wil — bewijst altijd een zekere kracht en macht; er gaat blijkbaar een sterke suggestie van hem uit, vooral op vagelijk godsdienstige gemoederen, zooals er heden ten dage immers zoo vele zijn, en dat niet enkel onder vrouwen; in dezen profeetachtigen, zalvenden of plechtig-gewichtig doenden auteur met zijn martelaars- of Messias-allures meenen zij althans eenig moreel houvast, eenige stichting te vinden, en dat is het immers waarnaar zij, bij gebrek aan een levensbeschouwing, in de eerste plaats behoefte hebben. Bij anderen daarentegen is „hou-vast'', wat zij bij Van Eeden missen. Wat daarenboven vele litteratoren, speciaal den lateren Van Eeden zoo kwalijk nemen is, dat hij, met zijn onmiskenbaar groote schrijversgaven, in het bewustzijn en de zelfverblinding der populariteit, soms zoo erbarmelijk schrijven kan, met zooveel valsch pathos en zooveel valsche beelden. Van Eeden is zeer zeker geen figuur, die wij verwaar-

loozen kunnen; al te veel zelfs dringt hij zich aan onze aandacht op; ook daar waar hij aanvankelijk van plan schijnt ons nu eens iets anders te laten zien, stelt hij tenslotte zijn figuur altijd weer tusschen ons en dat kunst-object, en zien wij altijd hem, altijd hém, de modern-tweespaltige figuur, half dichter, half... blikken dominee. Wat zijn uitgesproken neigingen betreft misschien humaner, christelijk-meelijdend-menschelijker dan één zijner tijdgenooten, is hij feitelijk individualistischer, klein ijdeler, zelfgenoegzamer — meer „ego-centrisch", meer van zichzelf vervuld, dan zij allen. Naar een soort gemeenschap, een soort communisme heeft hij gemeend te zoeken, maar het martelaarschap der mislukking is hem tot nieuwe zoetheid geworden; nooit heeft hij de zedelijke kracht, de nederigheid en loyaliteit kunnen vinden, zich als een Henriette Roland Holst, een Herman Gorter, eenvoudigweg aan te sluiten bij de menigten die naar méér en een betere gemeenschappelijkheid verlangen, en daarvoor vechten. Van Eedens bekeering tot het katholicisme — ik loop nu wel ver op mijn geschiedenis vooruit! — zal hem intusschen zeker weer heel wat nieuw „publiek" bezorgen. Hij zal er misschien wel door gaan meenen dat „de menigte" zich aansluit bij hem!"

Dat is min! Onwaardig voor een groot mensch — niet voor een geniepige en ook niet voor een ratelslang. Maar is het mijne schuld als ik uit zulke expectoraties *moet* opmaken dat Robbers stikvol antipapisme zit?

Op bladzijde 131 ligt nog zoo'n zinnetje, dat ons in deze overtuiging versterkt en ons Robbers in zijn pyama laat zien.

Het luidt: „Speciaal katholieke maandschriftjes zijn er nog, en ook speciaal calvinistische, die tevens van zulk een „calvinistisch" of „katholiek" standpunt uit... over literatuur spreken. Ik kan daar geen waarde aan hechten."

Hoeft ook niet!

Maar zeg ons eens van welk „standpunt" u de literatuur bekijkt?

Van socialistisch? Paganistisch? Of hangt u in de lucht? Van universeel standpunt? Dan toch in elk geval met uitsluiting van katholiek, calvinistisch en christelijk in het algemeen.

In heel uw boekje is mij het meest opgevallen uw onverholen bewondering voor het gewaagde, het losbandige van boeken als geschreven door de Dames Ellen, IJssel de Schepper, Ammers

Küller, Van Lokhorst, Jo de Wit e.a. (blz. 121 en 122).
En 't klinkt wat cynisch als u roept: „Men houdt niet (of poseert niet te houden) van „dat losbandige"." En u was „verliefd op *literaire* schoonheid?" (blz. VIII).

Het boekje van Robbers met al zijn fouten en eenzijdigheid is toch bruikbaar, vooral als men het met wit doorschieten laat om naast den gedrukten tekst de noodzakelijke correcties te plaatsen. In zéér veel gevallen zal men den titel van het éene en enkele boek, dat van een auteur wordt genoemd, als van het meest onbeduidende moeten schrappen en door dien van een ander en literair veel beter vervangen. Aldus bewerkt, geeft het een beknopt en gemakkelijk overzicht. Maar zij die nog weinig weten van onze letterkunde, zullen wijs doen, indien zij het boek van Robbers koopen, ook een abonnement te nemen bij Heinekens glazenwasscherij, om bij gebruik telkens het dik beslagen ruitje te laten schoonmaken, waardoor de schrijver hen uitnoodigt te kijken naar de literatoren der laatste 40 jaren.

KAREL MARTEL.

JANE AUSTEN (1775—1817).

In de *Werelbibliotheek* is eene vertaling opgenomen van Jane Austen's *Sense and Sensibility* onder den titel *Gevoel en Verstand*.

Ik juich die keuze toe, want deze schrijfster is ook heden, na meer dan honderd jaren, nog zeer goed te genieten in haar zin voor werkelijkheid en ondeugende teekening der menschen van haar tijd en omgeving.

Elders in dit tijdschrift zal het boek nader besproken worden, hoop ik, en mijn eenige bedoeling is, hier even een woord te zeggen over de aanteekening, welke de Redactie W.B. in hare uitgave een plaatsje gaf.

Ik geloof niet dat deze geheel juist is.

Het is zonder twijfel nog altijd uiterst moeilijk om alle bizonderheden te geven omtrent de uitgaven van Jane Austens romans, maar ik meen toch dat de laatste onderzoekingen tot een ander resultaat leiden dan wordt aangegeven in bedoelde annotatie. Die luidt:

„Voor allen, die over uitgevers en publiek te klagen hebben, is deze schrijfster, tijdgenoote van ons Betje Wolff en Aagje Deken, een troostend voorbeeld, mits zij een even zuiver talent hebben als deze Engelsche dominee's-dochter, die in het dorpje Steventon in Harmpshire geboren en getogen werd, en er haar eerste 26 jaren sleet. Want haar eerste twee romans, *Pride and Prejudice* en het hier in Nederlandsche vertaling aangebodene *Sense and Sensibility* schreef zij tusschen de jaren 1796 en '98, maar kon er eerst in 1811 en 1813 een uitgever voor vinden. Nog een derden roman had zij inmiddels geschreven, *Northanger Abbey*, en toen, ontmoedigd(?) de pen maar laten rusten.

Doch toen eindelijk haar twee oudste romans verschenen waren, duurde het niet lang of onder de schrijvers van haar tijd werd haar werk geprezen en gretig gelezen (één van hen heeft later bekend, een harer boeken 17 maal te hebben gelezen!) en nadat tusschen 1811 en '16 zij nog drie romans bij de drie oudere gevoegd had (*Mansfield Park, Emma* en *Persuasion*) kon zij over haar roep gerust zijn.

De beroemde en gretig gelezen schrijfsters van haar tijd zijn vergeten; haar werk leeft nog, even frisch als toen het geboren werd."

Zooals ik reeds zeide, vermoed ik dat deze voorstelling in het licht der nieuwste ontdekkingen een weinig anders moet zijn. In plaats van die twaalfjarige periode van werkeloosheid komt dan een voortdurende arbeid van herzien en vervolmaken.

Het staat vast dat in 1796 of '79 werd geschreven *First Impressions*, dat later geheel omgewerkt is tot *Pride and Prejudice* om in 1813 te worden gedrukt. Uit interne gegevens van het boek zelf heeft men kunnen bewijzen dat het verhaalde zich afspeelt in de jaren 1811 en een deel van '12, zoodat de omwerking moet hebben plaats gehad in 1812, wijl het in Januari van het volgend jaar ter perse ging.

Nog vóór *First Impressions*, stellen wij bijv. 1795, toen de schrijfster twintig was, schreef zij een verhaal in briefvorm: *Elinor and Marianne*. Dit zijn de namen der twee zusters uit *Sense and Sensibility*, en deze laatste roman is dan ook niets anders dan eene totale omwerking van *Elinor and Marianne*. Hij verscheen eerst in 1811, hetgeen echter niet wil zeggen dat er geen uitgever voor te vinden was, maar veel eer dat het boek niet lang voor dien tijd gereed is gekomen.

Zeker, dat is eene veronderstelling, maar die toch wel eenigen grond heeft. Want wie het boek heeft gelezen zal toegeven dat een meisje van om en bij de twintig moeielijk zoo wereldwijs kon schrijven en met zoo vaste hand de karakters teekenen der verschillende personen. Bovendien dweept Marianne met den dichter Scott (blz. 55, Nederl. uitgave), wiens eerste balladenboek in 1802 verscheen. Dus moet na dat jaar nog aan den roman gewerkt zijn.

Zij had onderwijl nog meer op het getouw staan.

In 1798 was zij bezig met eene novelle *Susan*, die zij in 1803 aan een uitgever verkocht. Ofschoon de uitgave reeds was aangekondigd, verscheen zij echter niet. In 1816 moet Jane Austen het handschrift weer in haar bezit hebben gehad, want zij schreef toen eene voorrede om de lezers mede te deelen dat het boek reeds dertien jaren geleden voltooid was en dus veel veranderd en verouderd zou worden bevonden. In 1818, een jaar na haar dood verscheen het eindelijk en *Susan* blijkt hetzelfde boek dat wij kennen als *Northanger Abbey*.

Ik dacht sommige lezers met deze bizonderheden een genoegen te doen. Veel beteekenen zij niet, maar mijns inziens weerspreken zij toch de meening dat een heel jong meisje een paar meesterwerken in hun soort schreef en geen uitgever kon vinden.

Natuurlijk gebeurde zoo iets wel eens, maar hier was dat niet het geval. Jane Austen heeft zich gehouden aan den raad van Boileau:

Vingt fois sur le métier remettez votre ouvrage;
Polissez le sans cesse et le repolissez.

A. GIELEN.

DE FRANSCHE ROMAN VAN 1895 TOT 1921.

In een zeer belangwekkende verzameling van artikelen, studies, redevoeringen, inleidingen e.d. — gebundeld onder den titel *Nouvelles Pages de Critique et de Doctrine* — geeft Paul Bourget onder meer een overzicht van den franschen roman gedurende de periode 1895—1921.

Het eerste stuk werd geschreven voor een buitenlandsch tijdschrift; het tweede dankt zijn ontstaan aan een rondvraag door de *Revue de la Semaine* gehouden.

't Is wel interessant te vernemen, hoe in die zes en twintig

jaren zich de roman heeft ontwikkeld. Bij het opmaken der literaire balans van de negentiende Eeuw komt Bourget tot de bevinding dat men haar noemen moet de *Eeuw van den Roman.*

Zeker is in deze jarenreeks een rijke oogst van lyrische gedichten aan te wijzen, want de meesterwerken van de Lamartine, Victor Hugo, Musset, de Vigny dagteekenen van dien tijd. Ook ontstonden omstreeks 1830 de beroemde kritieken van Ste. Beuve, Taine e.a., zoodat men gerust kan zeggen dat sindsdien de kritiek haar plaats heeft veroverd in de literatuur.

Doch dat bleven betrekkelijk sporadische uitingen, werden hoogstens voorbijgaande stonden van bloei, terwijl de roman reeds vanaf het begin der eeuw een doorloopend succes had, beginnend met de *Atala* van Chateaubriand en besluitend met de moderne romans voor onze winkelramen, die in astronomische getallen het aantal exemplaren, waarin zij verschenen, triomfantelijk aankondigden.

Romans, niets dan romans: van Daudet, Maupassant, Loti, Zola; terwijl reeds onder de Restauratie en nog meer daarna, tijdens de Juli-monarchie, alleen maar vraag was naar de werken van Benjamin Constant, Mérimée, George Sand, Balzac, Dumas, Sue en andere romanschrijvers, terwijl gedurende het tweede Keizerrijk Flaubert, Octave Feuillet en Victor Hugo (Les Misérables) opgang maakten.

Dit constante verschijnsel moet zijn oorzaak hebben en eigenaardig is de reden, door Bourget opgegeven van de buitengewone rol door den franschen roman in de laatste honderd jaren gespeeld. „Deux traits particuliers de la societé française, issue de la Révolution, suffisent à expliquer cette vogue du genre romanesque. Ils semblent contradictoires, mais á l'expèrience ils coexistent. Le premier de ces traits est le développement de plus en plus génèral dans cette societé de la petite proprieté ou pour parler plus exactement des petites situations.''

Het burgerlijk wetboek met zijn gelijke verdeeling der erfenissen is daarvan de oorzaak. Hierdoor zijn in Frankrijk een menigte kleine fortuintjes ontstaan, sobere maar duurzame bestaantjes geschapen. De uitbreiding van het ambtenaarswezen heeft het aantal dezer bescheidene, vreedzame gezinnen nog vergroot.

In deze kringen vonden geen gewichtige gebeurtenissen plaats, niets brak er de eentonigheid en dat was de reden dat velen dier menschen hartstochtelijke romanlezers werden. De roman

brengt hun immers juist wat hun ontbreekt, een weinig avontuur; beeldt hartstochten en heldhaftigheden uit voor hen, wier leven zoo kalm verloopt; fantaseert een geschiedenis voor degenen, in wier dagen niets gebeurt.

Dat is ook de reden waarom verhalen uit de hoogere kringen nergens aandachtiger gehoor vinden dan in den kleinen burgerstand. Deze aantrekkingskracht der tegengesteldheden is oorzaak van het wonderbaar succes van het romantische genre in een tijd dat in de werkelijkheid de romantiek hoe langer hoe minder voor kwam. Terzelfder tijd dat de maatschappij steeds meer en meer geregeld werd door den wetgever, had er een tegenovergestelde verandering plaats in de zedelijke wereld, waar de onrust en verwarring grooter werd. De geweldige ommekeer door de revolutie teweeg gebracht, was oorzaak van die verwarring der geesten en gevoelens, waaraan men den naam gaf van „ziekte der Eeuw.''

Na honderd jaren is die ziekte nog niet voorbij. De diepe eenheid der zielen is verdwenen met de tradities, en een soort van intelectueele en sentimenteele anarchie is daarvoor in de plaats getreden. Ieder voelde zich verplicht er een eigen meening op na te houden over godsdienst, politiek en sociale vraagstukken. Zulk eene geestesgesteldheid was der romankunst gunstig. Want of hij wil of niet, elke romanschrijver stelt vragen, problemen, al lost hij ze dan ook niet op. De meeste romanciers der 19de eeuw hebben den roman als probleemdrager beschouwd, het verhaal was slechts eene aanleiding. Maar weinigen hebben als de oude Dumas verteld om te vertellen. *Bourget* bespreekt in het bijzonder Balzac, wiens doel het was tegelijk de geschiedenis en de kritiek van zijn tijd te geven: l'analyse de ses moeurs et la discussion de ses principes. Door zijn buitengewoon scherpe opmerkingsgave gepaard aan een levendige verbeeldingskracht, heeft hij zulk een volmaakt type van den roman kunnen geven dat al zijn opvolgers hem min of meer navolgen vooral in het zoeken der waarheid. Hierdoor wordt ook die oprechtheid van den franschen roman verklaard, welke zeer vaak kwetsend wordt geacht, vooral in Anglosaksische landen. In iederen franschen romanschrijver schuilt een physioloog, „qui prétend apporter dans l'art la même liberté que l'hôpital et l'amphithéatre autorisent chez le medecin.''

Weinigen waren als Balzac in staat den zeden en karakter-roman te verbinden, zoodat de romankunst in twee richtingen uiteen liep.

De zedenroman heeft de naturalistische richting ingeslagen; tot de karakterromans behooren die van Feuillet, Sand, Loti, Bazin e.a., waarbij wij niet vergeten dat de bescheidenheid Bourget dwingt zich zelf hier niet te noemen.

Later, in 1895, voelt men een soort verzwakking in beide richtingen. Voor de groote romanciers die verdwenen, kwamen geen groote talenten in de plaats, en die nog schrijven schijnen een andere richting weer te zoeken.

De historische roman, die geheel uit de mode was, wordt weer meer gezocht, terwijl de politieke, satirieke, sociologische, fantastische romans in zwang komen. Het genre is derhalve nog niet uitgeput.

Misschien is er wel een nieuwe Balzac op komst!

„Il serait prématuré de deviner par avance quel sera le programme de ce Balzac du 20e siècle, mais qu'une autre forme de roman soit ainsi *in fieri*, on peut l'affirmer á constater quelles richesses ce bel art du roman, si fécond, si large, porte encore en lui."

Deze hoop van Bourget heeft zich niet verwezenlijkt. In 1921 wijdt hij een nieuwe studie aan den franschen roman en zijn eerste gewaarwording is een gevoel van overstelping. Het aantal romans is in de eerste jaren van de twintigste eeuw zoo aangegroeid, dat wanneer men de critieken leest die geregeld verschijnen, van de vijftig besproken werken er ook vijftig romans blijken te zijn. Deze kunstvorm, na eerst de lievelingsvorm der schrijvers te zijn geweest, schijnt thans de eenige uitdrukkingswijze hunner gedachten geworden. De oorzaken van dit verschijnsel zijn menigvuldig. De eerste ligt voor de hand, houdt verband met de positie van den modernen schrijver, die, op enkele uitzonderingen na, leven moet van zijne pen.

In hoeverre dit een verkeerden invloed heeft op den roman, willen wij hier niet onderzoeken. Een feit is het dat voor jonge lieden het zeer aantrekkelijk is een groot publiek te bereiken en zoodoende van hun kunst te bestaan. Heeft Balzac zelf niet zijn ontzagwekkende *Comédie Humaine* ontworpen om zijn schulden te betalen.

De roman stamt af van het episch gedicht en is tevens verwant

aan de wetenschap door zijn steeds duidelijker op den voorgond tredend zoeken naar juistheid en waarheid.

Deze tweeslachtigheid is ook het kenmerk van den modernen mensch, een wezen met instinct en verbeelding, maar tevens onderworpen aan de wetenschappelijke tucht door de invloeden, die hem omringen. Vandaar dat dichters als Lamartine, Hugo, de Vigny er behoefte aan hadden romans te schrijven. Hunne gedichten geven hun geen gelegenheid zich geheel uit te spreken. Maar de roman verdroeg hun fijnen, geciseleerden stijl niet. De eenvoudige dingen welke zij te zeggen hadden wilden geen prachtvol geslepen zinnen, geen rhytme en pijnlijk-zorgvuldige woordenkeus.

En wat betreft de waarnemingen van den romanschrijver, zij moeten zoo nauwkeurig zijn dat zij aan kliniek en laboratorium doen denken. Doch niet alleen de waarheid, doch ook de schoonheid moet er zijn in den roman, en die schoonheid bestaat hoofdzakelijk in de compositie. Deze schoonheid vindt men in hooge mate alleen bij de franschen. Het is een nationale eigenschap, die wij moeten handhaven. De nieuweren laten zich vervoeren door het impressionisme, maken natuurgetrouwe schetsen, vol leven en beweging, maar dat is slechts een voorbereiding, geen roman. Hun werk mist eenheid even als de romans van Scott, Dickens, Goethe, Tolstoi, Dostojefsky. Een ander speciaal kenmerk van den franschen roman is dat der zielkundige ontleding. Deze analyse is slechts mogelijk in geheel bewuste, evenwichtige zielen zooals alleen onze Grieksch-Latijnsche beschaving die kent.

De psychologische analyse is het werk bij uitnemendheid om diepe waarheden te ontdekken en men kan niet genoeg wenschen dat de hedendaagsche romanciers op deze wijze hun kunst begrijpen. Wat Frankrijk op het oogenblik noodig heeft zijn opvoeders der gedachte. Zij behoeven daarom geen predikers te zijn, want de preek heeft niets te maken met de verbeeldingsliteratuur. Maar wel heeft deze het recht, beter gezegd den plicht, haar oordeel uit te brengen over het gebeuren der menschen, dat zij heeft opgeteekend, en zoo de lezers te leeren zich zelf en de wereld beter te begrijpen. Zulk eene opvatting der romankunst is geen verkleining van de macht des kunstenaars, maar de verheffing daarvan. M. S.

EEN ANTWOORD VAN PASTOOR KWAKMAN

De Zeereerwaarde Heer Kwakman blijkt niet alleen zonderlinge meeningen te hebben, maar ook zonderlinge vrienden. Dat mag men tenminste wel opmaken uit het stukje, dat hij plaatst in *De Maasbode* (Av. 30 Dec.) als antwoord op hetgeen ik schreef over zijn opstel in ,,Roeping'', waarin hij duidelijk genoeg verstoord was over de veroordeeling van een zeker soort kerkelijke kunst.

Zijn vrienden, zegt hij, hebben hem aangespoord om tegen mijn schrijven op te komen, hetgeen een zonderling licht werpt op de mentaliteit dier vrienden.

Zij toch hadden kunnen en moeten weten dat het, zacht gesproken, hoogst tactloos was van een geestelijke om eene uitspraak van het St. Officium indirect te wraken als onverstandig en achterlijk. Zij konden hem geen beteren raad hebben gegeven dan te zwijgen in alle talen of in goed hollandsch zijn kritiek terug te nemen. Zij hadden ook kunnen en moeten weten dat de Z.E. H. Kwakman tegen de door mij gemaakte bezwaren absoluut niets kon inbrengen, en hun vriendschap had hen moeten aansporen,hem ernstig te vermanen van zulk een pogen af te zien.

Dat hebben zij verzuimd en zijn daardoor voor een gedeelte schuld aan het eigenaardig figuur dat de overigens achtenswaarde schrijver bij deze gelegenheid heeft geslagen. Want het stukje in *De Maasbode* behoort tot de malle gevallen, het zij met allen eerbied gezegd.

Ik zou mij liefst beperken en een uittreksel geven uit het ingezonden opstelletje, als ik niet vreesde dat de lezers, die het niet in zijn geheel kenden, mij allicht zouden verdenken van eene misplaatste grap. Om dat te voorkomen, vraag ik verlof het geheel en letterlijk hier te mogen afdrukken.

REPLIEK OP EEN KRITIEK VAN FAUSTINUS IN BOEKENSCHOUW
(Ingezonden).

Eenige vrienden hebben vanavond getracht me te overreden, dat ik beslist moest antwoorden, en bepaaldelijk in ,,De Maasbode'', op hetgeen een naamlooze menheer tegen me geschreven had in bovengenoemd tijdschrift. Ik voelde er weinig voor. Maar Boekenschouw is Boekenschouw! Van pater Gielen S.J.! En die menheer noemde zich, na het schieten van dezen haas, Faustinus, dat wil zeggen zooveel als geluksvogel.

Het geval is wel moeilijk en pijnlijk, maar ik heb beloofd, er op in te gaan, en wil woord houden.

Ter zake dan!

Alles hier weer over laten drukken wat daar staat, doe ik, om het me niet lastig te maken, niet.

Maar om toch eerlijk te strijden, geef ik zijn slotsom; daar staat de hoofdzaak van het betoog toch in.

Dit luidt aldus:

„Dat loopt toch wel een luttel de spuigaten uit."

Menheer Faustinus begaat in deze woorden eene vergissing. In plaats van d e spuigaten, had hij moeten schrijven d e n spuigaten. Want het woord spuigaten staat hier niet in den accusativus of vierden, maar in den dativus of derden naamval. „Uit de spuigaten" zou goed geweest zijn.

Nu weet ik heel goed — Faustinus is het blijkbaar hierin met Servaes en mij eens — ik weet heel goed, zeg ik, dat evenmin als de teekenkunst van een of ander streepje, zoo ook de schrijfkunst niet van een n'netje afhangt. En zoolang die schrijver dan ook zich van 'n schuilnaam — Faustinus, sapperloot! — bedient, zoolang kan natuurlijk zoo'n vergissing geen kwaad. Maar als hij onder eigen naam ging schrijven, dan diende hij toch op zulke dingetjes te letten. Ik waarschuw hem er maar voor. Want wie accusatieven voor datieven leest, vooral bij een criticus, gaat al gauw zeggen: die man schrijft zelfs zonder er zijn verstand bij te gebruiken!

En zoo iets zou toch onaangenaam zijn.

Middelharnis. TH. KWAKMAN, pastoor.

Het is eenigszins verontrustend, zoo'n antwoord. Ik voel alleen iets voor den laatsten zin: „die man schrijft zelfs zonder er zijn verstand bij te gebruiken." Maar ik zal hem toch maar niet terugsturen aan zijn maker.

Ik neem alleen de vrijheid te constateeren:

1. Dat de geachte schrijver er een vreemde manier op nahoudt zich van zijn beloften te kwijten. Hij heeft beloofd er op in te gaan en wil woord houden, verklaart hij plechtig en...... loopt dan zoo hard mogelijk weg. Met geen lettergreep gaat hij op het geval in.

2. Hij toont een verrukkelijke belangstelling voor „spuigaten" en houdt zich in zijn wederwoord bijna uitsluitend met deze nuttige dingen bezig. Maar hij doet het erg onhandig.

Hij verklaart dat ik mijn verstand niet heb gebruikt, omdat ik schreef „het loopt de spuigaten uit". Dan ben ik in behoorlijk gezelschap, want: Professor Stoett (Spreekwoorden) schrijft precies als ik. Van Dale (Woordenboek) geeft mij hetzelfde voorbeeld. Koenen, Kramers en andere menschen van gezag op dit gebied

laten het ook maar zonder eenige wroeging „de spuigaten" uitloopen. Neen, als „faustinus" werkelijk zooveel als „geluksvogel" beteekent, dan mag pastoor Kwakman met dien naam niet onderteekenen. Hij raakt te gemakkelijk onder schot.

FAUSTINUS.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In de *Stemmen des Tijds* verhaalt M. Lindenborn de geschiedenis van de *Congregatio de Propaganda Fide*, die haar derde eeuwfeest (1622—1922) vierde. Het zendingswerk verheugt zich sinds haar stichting door Gregorius XV, in vastheid, eenheid en duurzaamheid. Ook niet-katholieken prijzen haar. Een duitsche geschiedschrijver noemt haar „ohne Zweifel ein der groszartigsten Instituten der Welt" en prof. Daubanton zegt dat zij is het bewonderenswaardigste voorbeeld eener inrichting, „lenig en als ijzer sterk." Schrijver, na eerst in algemeene trekken de werkwijze der Congregatie te hebben geschetst, bepaalt zich nu tot een beperkt, meer bekend gebied, n.l. der missie in Ned.-Indië. Niet altijd gaat hij aan het loven, zelfs een ernstige beschuldiging richt hij tot haar, dat zij de protestantsche zendelingen niet alleen tegengewerkt maar zelfs mishandeld heeft. Ook verwijt hij aan onze missie „zieltjes-jagerij" naar het voorbeeld der massa-doopen van Franciscus Xaverius. Zoo doopte o.a. pater van Meurs in 1882 niet minder dan 258 inboorlingen. Veel lof zwaait hij den ijver toe van priesters, broeders en nonnen en prijst ook zeer de thans begonnen opleiding van inlandsche priesters om met den wensch te eindigen: „Al hebben wij vele en ernstige bezwaren tegen de R. K. Missie en al willen wij waakzaam zijn tegenover de protestantsche zendelingen, zoo blijven wij toch de hoop koesteren dat onder leiding van Gods geest, door haar vele heidenen en mohamedanen gewonnen worden voor Jezus Christus en Zijn koninkrijk."

Dr. G. Smit wijdt een studie aan het karakter van *Mohamed*, waarvan hij de licht- en schaduwzijden goed doet uitkomen. „Hij is en blijft consekwent, een scherp belijnd karakter, Oosterling, kind van zijn tijd, veelal boven zijn tijd staande". In de *Leestafel* een recensie over *Bubu van Montparnasse*, geheel in den geest van de beoordeeling, indertijd in *Boekenschouw* gegeven. Ook over de inleiding bij den 2den druk is Rec. met recht verontwaardigd. Bij voorbaat wordt daarin de banvloek uitgesproken over allen, die het wagen te zeggen dat het boek geen zedelijke strekking heeft. Er is een zedelijke besmetting, die

men niet minder moet vermijden dan de lichamelijke. Dit geldt van het boek zelf met zijn onbeschaamde beschrijvingen, het geldt ook van de inleiding enz.

Groot Nederland opent met een gedicht van Martien Beversluis *Meen paarden.* Dan volgt een landelijke vertelling van J. Dijkstra en een vertaling van een klein tooneelstukje van Alfred de Viguy door Dr. J. de Jongh. In 't hollandsch doet het tamelijk wufte maar geestige stukje ietwat rauw en wrang aan. J. Tersteeg beweert in zijn *Spiritisme en hysterie* dat de mediums meest hysterischen zijn. F. Coenen neemt in *Calvinistische literatuur beschouwing* Drs Tazelaar onder handen. 't Spreekt van zelf dat hij het met dezen in niets eens is. De spottende, bijtende, minachtende toon, waarmede F. C. echter T.'s zedelijke bezwaren tegen den huidigen roman behandelt, is zeker door dezen ernstigen schrijver niet verdiend.

De *Nieuwe Gids* bevat het zooveelste vervolg op Jac. van Looy's *Jaap.* Het weesjongetje en zijn tamelijk onbenullige avontuurtjes zal velen, ondanks den mooien stijl zeker wel eens beginnen te vervelen. Charles van Iersel zet zijn sprookje *Izdubar* voort, terwijl J. Zimmerman zijn roman *De Schoone Eenheidsdroom* vervolgt, waarin alweer het onbestemde zielsverlangen eener gelukkig getrouwde vrouw en moeder naar emotie en — z.g. groote liefde wordt ontleed. Van Willem Kloos een lang gedicht over *Mystiek pantheisme,* waarin gezocht wordt naar de ontsluiering der levensgeheimen, naar het schijnt met succès, want de Dichter jubelt:

Mijn diepst Zijn eindigde zijn toonloos fluistren...
Ik zelf, teruggevallen van mijn luistren
En tot het leven weer der Aarde ontwaakt,
Stil zeide ik: „Dank vol-innig dank! het duistren
„Van 't Levens Raadsel hebt gij licht gemaakt".

Hoe lang zal dit licht hem nog voldoen? Wij hebben geen groot vertrouwen.

Van Kloos ook nog een studie over *Breeroo's lyriek* naar aanleiding eener bloemlezing in Antwerpen verschenen. Een zeer waardeerende hoewel niet precies actueele-bespreking van Pater Molkenboer's *Dante* door Frans Erens vele en lange gedichten van J. Walch, H. Pannekoek, Jac. Zeldenrust, Edward Koster en de gewone rubrieken.

In *Het Getij* schrijft Jos. Leonard een artikel *Hugo Verriest dood,* waarvan de toon alle vrienden van den overledene pijnlijk moet treffen. Hij vangt op deze wijze aan: „De pastor van te lande komt in hoge ouderdom te sterven (82 j.), dan wanneer hij reeds verscheidene jaren de nuchtere en ook onaanename kritiek mocht onderstaan, van een geslacht waarvan

hij niet de direkte voorganger zijnde, ook geen rechtstreekse invloed op uitoefenen kon.

Eigenlik staan we voor een geklasseerd geval: Hugo Verriest gekatalogeerd, gebiografeerd en gebibliofeerd lang voor zijn eind."

Met welken tachtigjarigen kunstenaar, die opgang heeft gemaakt, zal dat niet het geval zijn?

Als redenaar vindt hij Verriest een pracht-komediant. Het woord is misschien niet zoo kwaad bedoeld als het klinkt en in zekeren zin is het waar. Verriest debiteerde vaak als invallen van het oogenblik, geestigheden en gezegden, welke goed en lang van te voren waren voorbereid. Maar dat geschiedde geheel volgens de regelen der ars dicendi en doet ieder redenaar, die het vak kent. Maar onaangenamer doet het aan als L e o n a r d later verhaalt, dat Verriest met tranen in de oogen den vrijgelaten aktivist Jef van Hoof omhelst met de woorden „Gij hebt voor Vlaanderen vastgezeten" en er dan bijvoegt: „een moment stond ik paf onder dien indruk, dacht toen aan de komediant Verriest, de pracht-akteur die ons misschien aanzag voor goedwillige toeschouwers... besluit: 't leek voor de galerei."

Als literator viel Verriest fel tegen, „daar zijn woorden zonder de klank en 't spel van Verriest ledig bleven."

De Redactie van Het Getij plaatst onder dit artikel de volgende noot: „Het is goed dat zoo een stem ook eens gehoord wordt in het koor der lofbazuinen, doch was de pose bij Verriest wel zoo boosaardig als zij hier wordt voorgesteld? Aan de goedheid van de Pastor van te Lande lijkt het ons ongepast te twijfelen?"

Ons ook. Waarom dan een artikel opgenomen dat het wel doet? Daar zijn nog zooveel komedianten in onze literatuur met heel wat onedeler bedoelingen dan Verriest, dat hij niet als zondenbok gekozen had behoeven te worden. PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Beach (Rex). De Zilv'ren Horde. (The Silver Horde). Vertaald door Ellen Eck. J. W. Boissevain, Haarlem.

Dit boek dankt zijn naam aan de groote scholen zalmen, die als een zilveren horde, eens in het jaar de rivier komen opzwemmen, door de Compagnie gevangen en als zalm in busjes hun tocht over de wereld voortzetten.

Een jonge man, die van den papa eener milliardairsdochter toestemming heeft, dat rijke kind te trouwen, zoodra als hij zelf een fortuin bij elkaar heeft, besluit hier een „cannery" op te

richten en in concurrentie te treden met de machtige Compagnie.
Dapper bijgestaan door een meisje met een ongunstig verleden, die zich daarvoor niet schaamt, wordt de onderneming begonnen. Maar de directeur der Compagnie is een gewetenlooze kerel; hij denkt de gemeenste streken uit om zijn concurrent het beentje te lichten. Ook verliefd op de milliardairsdochter, weet hij haar papa over te halen geld in zijne Compagnie te steken, zoodat deze oude heer vijandig komt te staan tegenover den eersten pretendent naar de hand zijner dochter. Toch overwint deze op het laatste oogenblik. Hij ontmaskert zijn tegenstander, bewijst dat deze een kind heeft bij eene Indiaansche, verklaart heel hoffelijk dat hij afziet van het verwende millioenenkind en trouwt het meisje met het verleden! — Voor jonge meisjes is het minder geschikt.

LODE.

Beach (Rex). De IJzeren Weg. (The Iron Trail.) Vertaald door Hessel Jongsma. J. W. Boissevain, Haarlem.

Bij het lezen van dit boek heb ik even gedacht aan De Tunnel van Kellerman. Juist als in het duitsche boek worden wij ook hier geplaatst in de wereld van Amerikaansche ondernemers en groot-kapitalisten, en Beach teekent ons evenals Kellermann een van die menschen, die geheel en al opgaan in hun strijd tegen de moeielijkheden, welke hun plannen ondervinden van den kant der weerbarstige natuur en van de zijde der naijverige concurrenten die het werk trachten te doen mislukken.

Murray O'Neil, de alles trotseerende spoorwegbouwer, die een ijzeren weg durft aanleggen, waar anderen het onmogelijk achten, is de held van dit boek. En, ik mag er wel dadelijk bijvoegen, een held, die door zijn karaktereigenschappen van het begin tot het einde de sympathie van den lezer zal vasthouden.

En zijn vrienden zijn van hetzelfde maaksel als hun chef, trouw en belangeloos, kameraden tot in den dood.

Beach teekent typen met zoo scherpe trekken, dat men ze niet spoedig vergeet. De eeuwig gom-kouwende Tom Slater, de jongensachtige Dan Appleton en zijn schijnbaar nog jongensachtiger zusje, de joviale dokter Gray, de ingenieurs Mellen en Parker, zij vormen een groep van prachtkerels in hun soort tegenover den gewetenloozen Gordon en zijn handlangers.

Het boek is voor iedereen, voor wie de kinderschoenen te klein zijn geworden. De verhouding van Gordon tot mevrouw Gerard wordt slechts met een enkel woord aangeraakt en kan niemand hinderen. De vertaling is zeldzaam goed. A. G.

Connor Leighton (Marie). Het Geheim van Deep Deen House. Vertaald door J. J. Sparenburg. A. W. Segboer, 's-Gravenhage.

Een misdadige stiefzuster, die weet dat het testament voor haar

minder gunstig wordt als hare halve zusters in het huwelijk treden, heeft er al twee op den vooravond van haar trouwdag van kant gemaakt. En thans is de beurt aan de laatste, die juist de noodlottige verklaring heeft afgelegd dat zij door een dokter ten huwelijk is gevraagd en van plan is haar jawoord te geven. En nu begint de strijd. De dappere medicus blijft zijn bruid trouw en doet alles om te helpen. Maar de stiefzusterlijke helleveeg, geholpen door een blinden oom, die niet blind is en door een jongen man, die een volslagen deugniet blijkt te zijn, haalt de diamanten weg uit de omliggende landhuizen en schiet de onwillige eigenaars zonder gewetenswroeging dood, en weet het zoo in te richten dat de onschuldige dokter als de bedrijver van deze misdaden ter dood wordt veroordeeld.

Het behoeft geen betoog, dat alles ten slotte weer goed op zijn pootjes terecht komt, behalve natuurlijk voor de bandieten.

Het is erg gewone ontspanningslectuur, niet literair, niet verheffend maar toch ook niet, gelijk een pedant zou kunnen verklaren, „een euvel voor het gemoedsleven". Maar menschen, die boeken kiezen waar geest en hart iets aan heeft, doen natuurlijk verstandiger. Aristoteles noemde dat een waarheid als een koe.

LODE.

Davids (J.) De Man met den Pels. Een nieuw avontuur van den Detective Jackson. De Gulden Ster, Amsterdam.

Mijnheer de Redacteur,

Mijn naam is Bob Evans en ik ben de broer van Helen, die een paar jaren geleden huwde met den speurder Jackson. Korten tijd heb ik zelf ook behoord tot Scotland Yard en ben toen den verkeerden weg op gegaan.

Hoe dat geschied is wil ik u mededeelen, alvorens met het eigenlijk doel van mijn schrijven voor den dag te komen.

Ziehier dan eene bladzijde uit mijn levensboek, welke moet bewijzen dat ik volkomen bevoegd ben om u de inlichtingen te geven, die u en uwe lezers wellicht van eenig nut kunnen zijn.

Mijn chef had mij heel vroeg ontboden en toen ik binnentrad, leunde hij achterover en tuurde naar de zondering. Zijn gelaat was strak en bleek; op de vuurplaat lagen overblijfselen van een half dozijn sigaretten en de kamer stond vol blauwen tabaksdamp, waaruit mijn geoefend verstand dadelijk deduceerde, dat hij of iemand anders hier gerookt had. Hij scheen mijne gedachten te raden, want goedkeurend lachte hij mij toe en zeide: „Ja, Burton, men heeft hier de kajuit schandelijk vol gesmookt..."

Met groote oogen zag ik hem aan en riep in verwondering uit: „Maar, chef, het is of u mijne gedachte hebt gelezen. Hoe is het mogelijk dat......"

Hij genoot blijkbaar van mijne verbazing. Vertrouwelijk klopte

hij mij op de knie en grinnikte: „Onthoud dat van mij, Evans; voor iemand, die verband weet te leggen tusschen de dingen, blijft er niet veel verborgen. Al meer dan duizend jaren geleden, hebben de oude wijsgeeren folianten vol geschreven over het „signum". Een der knapste koppen kon toen reeds verzekeren, als resultaat van zijn onderzoekingen: fumus significat ignem — rook is een teeken dat er ergens vuur moet zijn en wekt dus onmiddelijk de gedachte daaraan. Redeneer nu eens eenvoudig logisch door: brandlucht doet denken aan brand, tabaksrook aan...

„Wel allemachtig, dat ik daaraan niet gedacht heb", mompelde ik, een weinig beschaamd over mijn gebrek aan doorzicht: „het is nog eenvoudiger dan de sociale kwestie".

„Deduceeren en combineeren, beste jongen, dat is het geneim om alle geheimen op te lossen".

Plotseling zag ik zijn achterhoofd met een licht schokje bewegen; er gorgelde iets als een lach in zijn keel en eenigszins plagend begon hij: „Evans, waarom heb je dezen morgen zoo'n omweg gemaakt om bij mij te komen?... Waarom ben je door de Draperstreet gekomen in plaats van door Kingsstreet? Dat kostte je minstens een kwartier meer."

„Maar hoe komt u er aan", stamelde ik verward.

Het zachte gegorgel ging over in een luiden lach. Mijn chef was opgestaan en legde zijn beide handen op mijn schouders en sprak plechtig en triomfantelijk: „Combineeren en deduceeren, Evans. Het is zoo simpel. Kingsstreet is een asphaltweg, maar Draperstreet is sinds een paar dagen een zandweg...... opgebroken voor een nieuwe bestrating. Hoe komt dat zand nu aan je schoenen?

Ik keek naar mijn schoenen, die werkelijk vol zand zaten. Maar ik wist hoe dat kwam en antwoordde in den eenvoud des harten: „Neen chef, dat is mis geschoten. Ik werkte van morgen in mijn voortuintje toen u telefoneerde, en haas-je rep-je ben ik door Kingsstreet hierheen gevlogen; dat zand..."

Maar ik kwam niet verder. Zijn oogen puilden uit hun kassen, zijn lippen sidderden, zijn schouders schokten als een motorfiets, zijn voeten dansten een horlepijp en zijn stem klonk als het gebrul van een gewonden leeuw: „Mis geschoten? Jij onbeschaamde rekel! Mis geschoten? Is dat een woord tegenover je superieuren? Eruit en dadelijk! Vanaf dit oogenblik ben je niet meer in dienst van Scotland Yard." Hij liet mij staan als een ezel, die wil balken, maar plotseling bemerkt dat zijn stem in een sopraan is veranderd. Mijn toekomst was gebroken, voor niets in de maatschappij was ik geschikt. Bij die gedachte stroomde het bloed terug uit mijn hersenen en ik zonk bewusteloos op den vloer.

Een jaar later was ik een misdadiger, aangesloten bij de bende der „Volders". Alles had ik beproefd om een eerzame positie te vinden in de Maatschappij. Te vergeefs; mijn detective-aanleg en opvoeding bracht alles in de war.

Zag ik ergens op straat een knoop liggen, dan stelde ik mij uren lang verdekt op om te zien wie hem kwam oprapen. Alle lege sigaretten doosjes nam ik mee naar huis om te onderzoeken of er geen geheime boodschappen in waren verstopt. In de huiskamers, waar ik op bezoek kwam, ging ik nooit zitten zonder vooraf onderzocht te hebben of de stoel electrisch verbonden was. Nooit gebruikte ik een telefoon of ik had mij van den grond door een stevige ebonietplaat geïsoleerd uit vrees dat men den stroom van de lichtleiding door het apparaat zou zenden. Het leven werd voor mij een hel, en wanhopig heb ik mij aangesloten bij den Internationalen troep van John Gillis, den man met den pels. Dat was de eerste schrede op den weg van de misdaad, voor een tweede werd ik behoed door den detective Jackson, die John Gillis en zijn gansche bende onschadelijk maakte, en daarna trouwde met mijn lieve zuster Helen.

Heel de dramatische geschiedenis van Gillis kunt u vinden in het sensationeele verhaal dat dezer dagen verschenen is onder den titel *De Man met den Pels*. Het is mogelijk dat u, overdreven critisch zult meenen dat deze avonturen uit den duim zijn gezogen, en daardoor den waarheidszin van den schrijver in twijfel trekken. Dat zou mij spijten voor den eerlijken en trouwhartigen heer Davids, die mijn vriend en weldoener is.

Daarom verklaar ik u zwart op wit, dat behalve de namen er niets is gefingeerd in dat verhaal.

...Het komt herhaaldelijk voor dat twee detectives van Scotland Yard zoo knap vermomd zijn dat ze elkaar de handboeien aandoen of op elkaar schieten. Hebben zij een gevaarlijk sujet te pakken, dan zullen zij als echte gentlemen hem nooit dadelijk onschadelijk maken, maar zij steken een sigaret op, vleien zich neer in een clubfauteuil tegenover hun gevangene en geven hem steeds een goede kans om hen met een kandelaar of ander zwaar voorwerp bewusteloos te slaan en zich ijlings uit de voeten te maken. Bovendien hebben zij steeds alle mogelijke tegengiften in hun zak, waaraan zij zelf of andere slachtoffers maar behoeven te ruiken om terstond te herleven. Ook van de bandieten hebt u waarschijnlijk een averechtsch idee. Het is werkelijk geen zeldzaamheid dat zij ongenood zich vestigen op de logeerkamer der hoogste politie-autoriteit, daar een volledig laboratorium inrichten, zonder dat de heer des huizes er iets van merkt.

Brave burgers meenen gewoonlijk dat misdadigers zoo weinig mogelijk de aandacht zoeken te trekken. Ook dat is geheel onjuist. Bijna altijd blijven zij rondloopen in de kleeren, welke in het signalement vermeld staan, waarom zij dan ook worden aangeduid met namen als: de man met den pels, de man in het grijs, de man met den rooden kaftan. Hoe meer zij opvallen, hoe liever zij het hebben.

Hun houding tegenover de detectives is ook lang niet zoo onsympathiek als men pleegt voor te stellen. Wanneer zij een

speurder, wiens dood zij hebben gezworen, in hun macht krijgen, wachten zij geregeld zoo lang met hun bedreiging te voltrekken dat er ontzet komt opdagen.

U ziet, Mijnheer de Redacteur, dat de detective-verhalen niet op de gewone wijze moeten beoordeeld worden. Hoe gekker het daar toe gaat, des te meer kans is er dat zij waar zijn. In beide werelden heb ik verkeerd, in die van gerechtigheid en misdaad, en u zult mijn getuigenis dus wel willen aannemen. Yours,

BOB EVANS. Gewezen detective en oud-lid der „Volders."

Dijkstra (Margreet). In Eeuwigheidslicht. Roman. Valkhoff & Co., Amersfoort.

Dit is een eerlijk boek, dat een ernstig probleem behandelt. Het jonge vrouwtje van een dokter is bij de geboorte van het tweede kind krankzinnig geworden en sinds in een gesticht verpleegd. Oprecht heeft hij haar liefgehad en het eenzame leven maakt hem tot een somberen man. Een levenslustig meisjesstudente, die hij vroeger als kind heeft gekend, komt vaak bij hem en zijn schoonmoeder thuis en tracht wat zon te brengen in het treurig bestaan van den kleinen jongen en den troosteloozen vader. Dan komt de liefde in beider hart. Een oogenblik van wankeling en de man heeft zijn evenwicht teruggevonden. Het meisje niet. Zij wil haar geluk niet opgeven, vooral als zij verneemt dat menschelijkerwijze gesproken, de zieke niet meer kan genezen. Haar vrome protestantsche moeder helpt haar in deze geweldige worsteling om zelfbeheersching en onderwerping. En eindelijk zegeviert ook zij. En na jaren, als de arme waanzinnige is gestorven, worden beiden gelukkig in een liefde, die door geen zelfverwijt wordt vertroebeld. Voor volwassenen een geschikt boek. M. v. D. B.

Harbitz (R.). Juffrouw Preutsch. Vertaling van Mevr. Logemann v. d. Willigen. Honig, Utrecht.

Juffrouw Preutsch is een ietwat schutterig onderwijzeresje aan een meisjesschool.

Daar is ook een onderwijzer, op wien al die bakvischjes verliefd raken.

Leerlingen schrijven een minnebrief en sturen bloemen aan juffrouw Preutsch, zóó dat zij moet denken dat het van den collega komt. Het arme schaap loopt er in, gelooft alles en voelt zich gelukkig.

Een der kinderen gaat dat te ver; zij zoekt den meester op en bidt hem om toch lief en aardig te zijn voor de juffrouw. Het gevolg is een koddige situatie, en als ik het mij nog goed herinner, krijgt juffrouw Preutsch ten slotte toch wat zij zoo verlangend had verwacht.

Om paedagogische redenen is het raadzaam, dit boek niet in handen te geven van jonge meisjes in de gicheljaren. M. P.

Kyne (Peter B.) De Groote Kans. (The long Chance.) Vertaald door L. M. Holst. J. W. Boissevain, Haarlem.

Een verhaal uit de wildernis, dat begint met een moord uit hebzucht en eindigt met den moordenaar, na een leven van misdaad een kans te bieden om door berouw en goede werken boete te doen voor zijn euveldaden.

De titel van het boek kan echter ook wel slaan op het feit dat een jonge advokaat zonder geld, die genoeg heeft van de kantoorkruk, alles op één kaart wil zetten en eenige duizenden bunders woestijngrond gaan ontginnen om een dorado ervan te maken voor zich zelf en andere arme drommels.

Zijn onderneming brengt hem in aanraking met de dochter van den vermoorde, die hij trouwt, en met den moordenaar, dien hij eerst grondig van zijn gestolen bezit afhelpt en dan liefdevol in de gelegenheid stelt om iets goeds te doen in de wereld.

Het verhaal is geschikt voor elken volwassene, die er behalve de gezochte ontspanning ook nog de leering uit kan halen dat de Amerikaansche wetgeving vol trichinen zit evenals het spek. A. G.

Leeuwen (B. van). Zijn Wil. Oorspronkelijke roman. Dante Alighieri, Castricum.

Het boek heeft een goede strekking en ik geloof dat ook schrijver, een katholiek priester, niet zal meenen dat het nog andere verdiensten heeft.

En toch, dat is jammer, vooral omdat het zoo gemakkelijk wat meer leesbaar gemaakt had kunnen worden.

Daar zijn waarschijnlijk geen tien langere zinnen in het heele boek, die behoorlijk zijn geinterpuncteerd of zuiver gebouwd. Ik neem den eersten den besten zin, waar het boek openvalt.

„Maar toch zou het pa hard vallen nog zoo lang een werkeloos leven te moeten leiden, en daarom was de serre in een wintertuin herschapen, en daarom was Lena dag in dag uit in de weer om het vader zoo gezellig mogelijk te maken; zij was er eene die niet alleen bloemen neerzet en verder den zieke vergat, maar in haar bidden en in haar getrouwe gezelschap was zij nog meer dan de zon, die blijde de serre bescheen, de levensvreugde van Vremp geworden, en als hij haar zoo in alles naging, dan mat hij niet zelden het verschil, dat er was tusschen haar en Corry: zij bleef bij hem en Corry was al weer spoedig, zoodra het gevaar geweken was en de beterschap gestadig was geworden, gekomen en had verlof gevraagd, om weer te gaan logeeren.'' (105).

Dat is een monster van zinsbouw. Wie vijf zulke bladzijden

achter elkaar kan lezen, moet een sterk hoofd hebben. De vorm moet het boek met goede strekking aantrekkelijk maken, anders gaat het er niet in. Met een beetje meer zorg had de schrijver dit heel zeker kunnen doen. Dat hij het niet heeft gedaan mogen wij betreuren, maar niet verbloemen. LODE.

Lemonnier (Cam.) Twee Vrouwen. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Een twintigjarig Leuvensch Studentje leeft in onzuivere verhouding met een actrice. Maar dan wordt hij verliefd op een veel ouder nichtje, wat natuurlijk ellende geeft met het tooneelvrouwtje. Ten slotte maakt zij de arme nicht een vreeselijke scène, zoodat deze ziek wordt en dood gaat, hetgeen waarschijnlijk ook beter is voor haar dan een huwelijk met het jeugdige smeer lapje.

We zouden werkelijk niet weten voor wie dit soort lectuur iets anders zou kunnen zijn dan onverantwoordelijke tijdverkwisting of het moest wezen diepe ergernis over de verdorvenheid van den kwajongen.

Meerkerk (J. B.) Menschen in Nederland. Roman. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Adriaan begint als klerkje op een notariskantoor, wordt dan kweekeling, ondermeester enz. Hij is achtereenvolgens te Giesendam, Giesen-Oudekerk, Vianen en Hoorn.

Welnu, van wat deze Adriaan van Arkel, in zijn jonge jaren om zich heen zag, en meende te verstaan, deelt ons de schrijver mede, heeft hij te goeder trouw aanteekening gehouden en daarna en daarnaar zijn de zedeschetsen — met wat „Dichtung" en véél „Wahrheit" — bewerkt.

Het zijn onder een anderen naam dezelfde, hier en daar wat ingekorte schetsen, die onder den titel *Karavanserai* in het tijdschrift Nederland hebben gestaan.

Maar Meerkerk heeft nu ook de verdichte plaatsnamen door de werkelijke vervangen, omdat er reeds ongeveer een halve eeuw sinds deze gebeurtenissen voorbij is en hij nergens de animositeit aan het woord heeft gelaten, gelijk hij zelf verzekert.

Het is mogelijk dat de schrijver heel objectief is, maar dan heeft hij het treurig getroffen. Want maar zelden heeft hij een goed mensch ontmoet. De vrouw van notaris van Heill is een vischwijf, meester Lokkies een deugniet, Maaike Rietveld een hysterisch meisje dat zich verdrinkt, Mijntje Tuk een echtbreekster, de vrouw van dominee Bruin een kwaadspreekster, dominee Van Varick een fielt en zijn collega Gardenier een dronkaard, verder een groep erotisch aangelegde meisjes, eenige ploertige jongelui...... neen, Meerkerk heeft het slecht getroffen in zijn

jonge jaren of een ziekelijke neiging gehad om alleen het leelijke te zien.. Het boek dient ernstig te worden voorbehouden.

M. P.

Queux (William le). Het Geheim van de Lola. Segboer, 's-Gravenahge.

Het is als een opium-droom. Zoo'n verwarde en onsamenhangende rompslomp van avonturen, waarin de gouverneur van Finland een onmogelijk-misdadige rol speelt, het gezond verstand op bijna iedere bladzijde in het gedrang komt, de geheimzinnigheden verbijsterend zijn en de intrigue zoo opzettelijk ingewikkeld, dat het lezen meer inspanning vraagt dan ontspanning geeft. En het laatste alleen zou een motief kunnen zijn om dit boek te lezen. Uit moreel oogpunt is het onschadelijk. LODE.

Rabindranath Tagore. De Leerschool van den Papegaai-en-Toespraken in Shanti Niketan. Met toestemming van den dichter bewerkt door Noto Soeroto. Teekeningen van Abanindranath Tagore. „Adi Poestaka", 's-Gravenhage.

Typografisch een pracht-uitgave in groene en zwarte letter. Een fraai portret van Tagore met zijn schoonen oud-testamentischen kop bereidt ons voor op de wijsheden welke hij spreken gaat.

En dan volgt het verhaaltje van den papegaai, geestig geillustreerd, dat eene bespotting blijkt der opvoedingsmethode, waartegen Tagore met al de kracht zijner overtuiging, gelijk Noto Soeroto zegt, den strijd heeft aangebonden. Het kind op school is als de gekooide vogel. Velen hebben er plezier van, maar de vogel niet, hij gaat dood.

„De vogel was doodgegaan. Niemand had het minste denkbeeld, hoe lang geleden dit gebeurd kon zijn. De bediller was de eerste man, die het gerucht verspreidde. De Radja riep zijn neven en vroeg hun: „Mijn dierbare neven, wat is dat, hetwelk tot onze ooren is doorgedrongen?"

De neven zeiden: „Sire, de educatie van den vogel is voltooid".

„Kan hij springen?" vroeg de Radja.

„Nimmer!" antwoordden de neven.

„Kan hij vliegen?"

„Neen!"

„Breng mij den vogel", beval de Radja.

De vogel werd hem gebracht, bewaakt door de kotwal en de sepoys en de sowars. De Radja betastte met zijn vinger het lichaam van den vogel. Slechts het vulsel van boekbladen ritselde.

Buiten het venster maakte het gefluister van den lentewind door de pas ontloken asoka-bladeren den Aprilmorgen ernstig en droef."

Het grootste deel van dit boek wordt in beslag genomen door

een keur van gedachten, verzameld uit de toespraken door den dichter gehouden voor leermeesters en leerlingen te Shanti Niketan. Er is veel moois bij, maar dat er soms een pantheistisch tintje overheen ligt, zal niemand verwonderen, die Tagore kent. A. G.

Rider Haggard (H.). Het Zonderlinge Testament. J. H. Meulenhoff, Amsterdam.

Een allerdolste geschiedenis, zooals deze schrijver er overigens al meer uit zijn inktkoker haalde.

Ziehier een kort verslag, waarna wij het aan den lezer zelf kunnen overlaten te beslissen of hij het boek zal koopen om het in al zijn kleuren en geuren te genieten.

De uitgeversfirma Meisen heeft tot vaste gewoonte, arme schrijvers die zich met haar inlaten het vel over de ooren te halen en op een schandelijke manier uit te buiten, om eens een werknemerswoord te gebruiken.

Nu had Augusta Smither een boek geschreven dat een verbazenden opgang maakte en de weinig scrupuleuze uitgevers een aardig rolletje goudstof in den brandkast bracht, waarmede hunne liefde voor de kunst naar voldoening beloond werd.

De teleurgestelde schrijfster, in den naieven waan dat ook zij wel wat loon voor haar werk mocht hebben, doet een beroep op het editoriale hart, maar wordt onvriendelijk afgewezen. Een neef der Meisens komt toevallig binnen en neemt de partij op voor de schoone schrijfster, wat ten gevolge heeft dat hij door den woedenden oom wordt onterfd. Augusta gaat scheep naar Nieuw-Zeeland en ontmoet op de boot haar onhebbelijken uitgever.

Schipbreuk. Het meisje en de oude heer spoelen aan op een eiland. In het aangezicht des doods spreekt zelfs het geweten van den uitgever, hij erkent zijn onrecht en zou niets liever willen dan de onterving ongedaan maken en een nieuw testament ontwerpen. Op dit barre eiland is natuurlijk geen notaris gevestigd, maar wat erger is, ook geen papier en inkt te ontdekken. Nu stelt de heldhaftige maagd voor, het testament te tatoueeren op haar rug; hetgeen met bekwamen spoed geschiedt. Na afloop sterft de erflater een gerusten dood en het meisje wordt natuurlijk gered. Een groot proces ontwikkelt zich over de geldigheid van dit zonderlinge testament.

De neef wint het en hij huwt zijn levend testament, de vernuftige Augusta, die in dubbelen zin zijn schat is. M. P.

Uren met Musici. Een Keur van Stukken uit de Brieven en de Mémoires van Toonkunstenaars; „Geschreven Portretten" door hunne Tijdgenooten en andere Fragmenten, verzameld en vertaald door Constant van Wessem. Hollandia-Drukkerij, Baarn.

Een bont mozaiek van levensbizonderheden, kunstopvattingen,

paradoxen en kritieken, van humor en melancholie. Ik kan me best voorstellen dat zij, die houden van muziek, gaarne zullen vernemen wat dit boekje vertelt van hun geliefde toonkunstenaars. En het is ook waar wat de inleider zegt, dat het bijeengebrachte niet een keur is uit de belangrijkste schrifturen en documenten, die wij van een bepaald componist bezitten, maar juist vooral die stukken bevat, welke een sterk zijlicht werpen op de karakteristieke details van hun persoon en hun wezen. Zoo maakt men achtereenvolgens kennis met Couperin, Mozart, Beethoven, Grétry, Chopin, Liszt, Mahler, Debussy.

Mozart ziet men zitten aan het spinet als rokoko-kamermuziekspeler, maar men mag ook een blik werpen in zijn diep godsdienstig gemoed. De nerveus prikkelbare, de tumultueus-opstandige, de trotsch onhandelbare Beethoven wordt door Suarès beschuldigd en verdedigd tevens in deze woorden: ,,Weinig menschen zijn als Beethoven onrechtvaardig geweest met een ,,gloeiender hartstocht" voor rechtvaardigheid; misschien omdat de rechtvaardigheid het tegenovergestelde is van den hartstocht?" In het portret van Mahler worden ons als de wezenlijke trekken getoond: ,,met de materie worstelende gevoeligheid, muzikale trots en op smartelijke wijze ervaren menschelijkheid."

Onder de losse uitspraken van Debussy vindt men een overvloed van zoodanigen aard dat zij hem dadelijk doen kennen als een liefhebber der boutade. Wagners Siegfried noemt hij ,,een in beestenvellen gebonden blikslagerij". De concertbezoekers beschouwt hij als min of meer welopgevoede genoodigden: ,,zij verdragen geduldig de verveling van hun taak en als zij niet heengaan is het alleen om bij den uitgang gezien te worden: waarom zouden zij anders gekomen zijn? U zult toegeven dat men er voor goed een afschuw van muziek door zou krijgen." Van het applaus is hij een vijand: ,,vreemd, die gewoonte om onze hoogste verrukking te uiten door het op elkaar slaan der handen, onder het uitstooten van krijgskreten..."

Wij kunnen de liefhebbers dit boekje aanbevelen, nadat wij hun voldoende hebben getoond wat zij erin zullen vinden.

JANESCU

Wermeskerken (Henri van). Roemah Angker. Roman van Stille Kracht en Indisch Bijgeloof. J. W. Boissevain, Haarlem.

Het betooverde huis? Wermeskerken gelooft blijkbaar (gelukkig) niet aan de stille kracht, waar iedereen van praat en niemand ooit een goed bewezen feit van kan aanhalen. Eenige jaren geleden hield het Handelsblad eene enquête, en de Indische oudgasten getuigden voor verreweg het meerendeel dat alles larie was. Een enkeling, die een voorbeeld te berde bracht, had het van hooren zeggen. Een hoogstaand persoon vertelde mij eens dat herhaaldelijk bij hem kippen waren gestolen, totdat kokki, buiten

weten van den toewan den toovenaar ging raadplegen. Deze had een koperen bekken gevuld met water en verzocht kokki daar in te kijken. En duidelijk zag zij het gezicht van een bekenden Kampongbewoner. Zoo vertelde kokki het aan toewan, en ofschoon deze boos was dat zij een toovenaar had geraadpleegd, deed hij onderzoek en de persoon, die als dief was aangewezen, bekende schuld. Nog na jaren intrigeerde toewan dit geval. Hij was een missionaris en het kwam dadelijk bij mij op, dat de inlandsche toovenaar, kokki en den beschuldigde eenvoudig had omgekocht. Bij de dorpsbewoners steeg zijn aanzien, als hij had kunnen uitvinden wat voor den blanke verborgen was. Ik legde den toewan mijne hypothese voor en deze hield haar dadelijk voor de pure waarheid. Hij kon maar niet begrijpen dat zoo'n simpele verklaring nooit bij hem was opgekomen.

Wermeskerken toont hoe een sceptische Europeaan, gehuwd met eene vrouw die Indisch bloed in de aderen heeft, en met zijn Indische schoonmoeder in huis, tenslotte half gaat gelooven aan de stille kracht, die geheimzinnig werkt op zijn erf. En als het tenslotte niets blijkt te zijn, schaamt hij zich wel een beetje, maar is minder hard tegenover de bijgeloovigheden der geboren Indiërs. Aan spiritisme schijnt Wermeskerken wel te gelooven.

SOENGGOEH.

Zwart (Kerst). Zomerweelde en dorre Dagen. Een Jaar met Planten en Dieren in Hameland, Graafschap Zutphen. W. J. Thieme & Cie., Zutphen.

Een mooi leerzaam boekje. Het is zoo jammer dat zelfs voor zoovelen, die het geheele jaar buiten wonen, toch de natuur nog zoo vaak een min of meer gesloten boek blijft. En wat een genot geeft het als men zich niet beperkt tot landschap en bloemen, tot boomen en beekjes, maar wat dieper doordringt tot de geheimen van het leven, dat daar krioelt!

Mijn heerlijkste dagen zijn het geweest als ik den mierenleeuw zijn trechter in het zand zag boren en de arme prooi, die zich waagde op de verradelijke helling, door hem werd gebombardeerd met zandkorreltjes, zoodat zij hulpeloos naar beneden gleed in zijn verschrikkelijke kaken. Of als ik uren lang de mieren gadesloeg, opklimmend langs den struik, waar zij de bladluizen bezochten en streelden met hun sprieten, totdat het zoete vocht door hen werd afgescheiden. Of de sluipwesp de rups bewusteloos maakte en haar zoo bewaarde voor het bederf, versch voedsel voor de later uitkomende larven. Of stil bespiedde het kleine torretje, dat met wiskundige zekerheid zijn snede maakt in het elzenblad om het te kunnen oprollen tot een beschermenden kegel voor het nietige eitje. 't Is alles zoo wonderlijk en verrassend en zooveel belangwerkkender dan het meeste, waarin de menschen belang hebben leeren stellen. Zij gaan de wonderen

der natuur voorbij en hebben geen oog voor het geheimzinnige en ingewikkelde leven dat hen omringt. Zij vermoeden het niet eens.

Dit boek van Kerst Zwart is uitmuntend geschikt om de liefde voor de levende natuur aan te kweeken en daarom beveel ik het gaarne aan. De penteekeningen zijn stijf, maar de schetsjes zijn levendig en onderhoudend.

DR. R.

DUITSCH.

Bloem (Walter). Bruderlichkeit. Roman. Grethlein, Leipzig.

Deze schrijver, ook ten onzent niet onbekend, werd geboren in 1868 te Elberfeld. Hij heeft zijn talent verdeeld tusschen tooneel en roman, en de tendenz in zijn werk komt gewoonlijk nogal scherp voor den dag.

Met dit nieuwe boek keert hij weer terug naar het wereldje, waarin hij zich ook bewoog in het begin van zijn schrijversloopbaan met Der Krasse Fuchs, namelijk de studentenmaatschappij.

In Bruderlichkeit wijst hij op de noodzakelijkheid eener grondige hernieuwing in die kringen en toont de ontaarding van den corps-geest en de onrechtvaardigheid van een overdreven antisemitisme. Het is duidelijk dat de bekende katholieke studentenleider Dr. Sonnenschein wordt geteekend en gewaardeerd in Dr. Hohmann. Deze roman zal natuurlijk vooral de belangstelling hebben van hen, die in academische kringen bekend zijn en meer om de strekking kennis willen nemen van den inhoud dan om literaire neigingen te bevredigen.

Kleiboehmer (Georg). Jürgens Berufung. Hanseatische Verlags-Anstalt, Hamburg.

Jürgen Holm, de held van dit boek is een warhoofd, die zich geroepen waant om het christendom weer eens in orde te brengen. Hij maakt een kneedsel van christelijke gedachten, wijsheden van Goethe en diepzinnigheden van een tweedehandschen Kant en bakt daarvan zijn koek, die zeer onvoedzaam en onsmakelijk is.

Stratz (Rudolf). Der leere Thron. Eine Geschichte von Menschen und Schatten. Ullstein, Berlin.

Deze auteur loopt ook al zoo zoetjes aan naar de zestig, maar hij hoort meer thuis met zijn werk in de tegenwoordige maatschappij dan in die zijner jeugd. Toen bestond er nog geen gelegenheid om voor de film te schrijven en toch maken al de romans van Stratz den indruk alsof zij met voorbedachten rade voor het Cina-paleis zijn ontworpen. Dat begon al met Arme Thea en dat besluit thans

met Der leere Thron. Het is niet te doen: een verslag te geven van de onsamenhangende avonturen welke hier worden verwerkt. Wie Stratz wil leeren kennen van zijn betere zijde leze liever Der weisze Tod, dat om het romantisch gegeven het lezen niet waard is, maar om zijn prachtige beschrijving der Alpen-wereld de aandacht verdient.

DE VOLGENDE BOEKEN KONDIGEN WIJ AAN EN BEDOELEN DAARMEDE EENE AANBEVELING VOOR ALLE VOLWASSEN LEZERS.

Berneder (O). Der Skrupulant. Novelle. Kösel, Kempten.

Brey (Henriette). Frauenland. Novellen. Benziger, Einseidln.

Buol (M. von). Christophorus. Erzählung aus dem Tiroler Volksleben. Tyrolia, Innsbruck. (Herdruk).

Doerfler (Peter). Der ungerechte Heller. Kösel, Kempten.

Herbert (M.) Alessandro Botticelli. Bachem, Köln. (Herdruk).

Herbert (M.) Anna Jakobe Puechlin. Manz, Regensburg.

Herwig (Franz). Wunder der Welt. Roman. Bonz, Stuttgart. (Herdruk).

Herwig (Franz). Die Stunde kommt. Roman von Gardasee Herder, Freiburg.

Kofler (Jos.) Der Sieger. Ein Bergroman. Tyrolia, Innsbruck.

Noeldechen (E.) Blüten und Träume. Idyllen, Legenden und Märchen. Hausen, Saarlouis.

Schaukal. (R. von). Dionys-basco. Drei Novellen. Westermann, Braunschweig.

Schelver (Hugo von). Die Mondscheingräfin. Histor. Roman aus den Zeiten der Bauernaufstände in Egerland. Badenia, Karlsruhe.

Schleikjer. (E). Die Vision der Schwedischen Margret. Drei Novellen. Domverlag, Berlin.

Schrott-Fiechtl (H.) Bergblüh. Tiroler Geschichten. Herder, Freiburg.

Wibbelt (Aug). Ein Buch vom Morgenrot. Vier Quellen-Verlag, Leipzig.

VARIA.

Mina Kruseman. In de Correspondentie van het December-nummer van Boekenschouw komt eene vraag voor over het huwelijk van Mina Kruseman met den heer Hofmann.

In antwoord hierop kan ik U mededeelen dat dit huwelijk nooit is voltrokken en dat Mina met haar gezel slechts in vrije liefde vereenigd is geweest volgens haar eigen verklaring.

Toen zij, zes of zeven en veertig jaar oud, met een 22-jarigen photograaf uit Soerabaya naar Singapore vluchtte, baarde dit geval aldaar groot opzien. Er werd gezegd dat zij den knaap ontvoerd had.

Omdat volgens haar de huwelijkswetten van de vrouw eene slavin maakten, heeft zij er zich niet aan willen onderwerpen.

Het ongelijke paar vertrok naar Europa, eerst naar Italie, waar hun twee dochtertjes werden geboren, die echter zeer jong stierven tot grooten spijt der moeder, welke haar wel gaarne tot strijdsters voor het feminisme zou hebben opgevoed.

Zij zelve ging in groot toilet de kinderen bij den burgerlijken stand aangeven. De jonge vader vergezelde haar en op de vraag van den ambtenaar, waarom hij de mooie vrouw niet trouwde, antwoorde hij, niets liever te wenschen, maar zij verzette er zich tegen. In een gloedvolle rede legde Mina nu haar houding uit en luchtte haar grieven tegen de tyrannieke huwelijkswetgeving.

Beider vereeniging schijnt wel gelukkig te zijn geweest. Toen Hofmann ernstig ziek werd en langen tijd sukkelde, heeft Mina hem liefdevol verpleegd tot zijn dood. Officieel heeft zij dus nooit den mevrouws-titel gedragen en is ook in haar zoogenaamd huwelijk excentriek geweest als in al het overige. (Mededeeling van tijdgenoot).

Het Literaire leven. Ons literaire leven! Ik schreef het woord zooeven met een glimlach neer. Met zóóveel dichters en prozaisten, zóóveel tijdschriften en bladen die recensies en andere litteraire bijdragen publiceeren, zou men er waarlijk bijna aan gaan gelooven, en toch-neen, een echt „literair leven'' bestaat in Nederland eigenlijk niet. Er is een politiek-, een commercieel-, een sport-leven, maar het litteraire, zoo er al hier of daar een mocht opduiken dan is het toch altijd maar tijdelijk en zwakjes; het Nederlandsche volk leeft niet, zooals het fransche, bij brood, wijn, kunst en litteratuur..., „Feuilletons en kiekjes'', zei Zebedeus...... En inderdaad dat schijnt genoeg te zijn.

Van Deyssel heeft het indertijd al opgemerkt: in Nederland zegt men: ik ben in den handel, in de industrie, in de rechterlijke macht, in de muziek desnoods nog. Maar niemand zegt: ik ben in de literatuur. De litteratuur schijnt niet zoo iets te zijn, waar

men „in" kan zijn. Men is hier dokter of predikant, leeraar, industrieel, uitgever, advocaat...... en men schrijft. Men leeft niet van zijn pen, tenzij... in de journalistiek.

En ook onder het litterair-gevoelige publiek heerscht niet wat men litterair leven noemt. Er zijn geen litteraire salons of litteraire gezelschappen, er zijn hoogstens „Nutten" (of soortgelijke vereenigingen) die „lezers" inviteeren. Nederland heet een boekkoopend land, maar er zijn toch maar zeer weinig Nederlanders die litteratuur koopen, men leest romans („romannetjes)" uit de portefeuille van een leesgezelschap. Van verzenbundels worden zeer kleine oplaagjes verkocht, aan jongelui.

Deze toestand mag in menig opzicht betreurenswaardig zijn — hij heeft ook zijn goede zijde. Dat men in Holland zijn levensonderhoud niet met boeken schrijven verdienen kan, het houdt onze litteratuur rein. Fabrikanten van romans en tooneelstukken, met secretarissen, „négres", en „literary agents", wij hebben ze niet in Holland. (De Nederl. Litteratuur na 1880. Herman Robbers). (*Fabrikanten* van romans hebben wij genoeg! Red. B.)

Manus Peet. Zoo heet het derde deel van Q u e r i d o's *Jordaan. De Hollandsche Revue* (van 25 November) bespreekt deze uitgave als het boek van de maand. De ongenoemde criticus erkent dat hij maar zelden een boek van Querido, zonder opstandige gevoelens ten einde heeft kunnen lezen. „De overvloed van het woord, de ziekelijke gedachte, de pose van de taal, dat alles irriteerde." Hij vindt dat er nog een tweede boek moet worden geschreven zoo door-en-door valsch van sentiment, zoo chaotisch in de psychologische behandeling als de Jordaan.

En Corry én Manus Peet én Karel Burk én Jan Gouwenaar, maar Corry en de bochel vooral, zijn menschen-met-een-ziel die alleen in de rijke, maar toch decadente fantasie van den schrijver kunnen bestaan. Zij zijn geen Jordaanmenschen, zij zijn zelfs geen Amsterdamsche menschen. Zulke meiden en kerels bestáán niet, de schildering ervan is fantasie en het hinderlijke wordt, dat de schrijver deze poppen zijner zieke verbeelding als echte menschen wil laten leven in milieux die iedere Amsterdammer kent. Het is hinderlijk, erger, het is misleidend. Want er zullen er zijn, die in de eerste de beste juffrouw-uit-den-Jordaan een ziel- en gemoedsleven veronderstellen als waarmede Corry door Querido op de wereld is gebracht......"

„Het is een boek, dat de lezer — met gezond verstand — wij bedoelen natuurlijk niet den decadenten lezer die in deze ziekelijke en zwoele bladzijden zwelgt — onmogelijk achter elkaar kan uitlezen, àls hij het uitleest. De bladzijden in Jordaan-argot, o, zeker, schitterend afgeluisterd en met een literair sausje overgoten weer netjes gereproduceerd, maken den lezer prikkelbaar, want de bewondering voor de vondsten is van heel korten duur. En dan komen de ellenlange beschouwingen van Manus Peet,

onnatuurlijk als zijn peinzerijen over leven en dood, over Thomas à Kempis en óók over Wijnkoop, Troelstra en J. A. Holst. Wat moeten deze menschen er bij? En wat doet de poëzie van Gorter tusschen Peet en Corry? Is dat eene handigheid geweest in de verwachting dat nu ook Wijnkoop en zijn aanhang Henriette Holst en haar bewonderaars dit boek ter hand zullen nemen? Men hoort tóch altijd Querido. Overal, op iedere bladzijde is *hij* aan het woord. Querido houdt, wie er ook spreekt in dit boek, niet één oogenblik zijn mond.''

Er is waarheid en overdrijving in deze kritiek, naar onze meening waarheid het meest.

Maar hoe kan de redactie in dezelfde aflevering een boek van Guido de Verona prijzen, wiens figuren toch nog fantastischer zijn dan die van Querido, en wiens romans van het begin tot het einde berekend zijn op decadente lezers, die zwelgen in ziekelijke zwoelheid?

Die Bergstadt. Dit katholieke maandschrift hebben wij herhaaldelijk geprezen en aanbevolen. Daar is een tijd geweest dat het zulks verdiende en Paul Keller met vaste hand en juisten blik de leiding voerde.

Het spijt ons dat wij thans de lezers moeten waarschuwen om een oog open te houden en niet te vertrouwen op het goede verleden van dit tijdschrift.

In Heft 7 (April 1922) stond een artikel van B. Haldy getiteld Pharao, waarin de schrijver stoutweg beweert dat de uittocht der Joden uit Egypte pure fantasie is geweest. In de Studiën (Juli 1922) heeft J. Kroon S.J. eene weerlegging geschreven.

In Heft 9 komt een gedicht voor: Der Sontag, waarin de dichter bekent dat hij anders graag naar de kerk gaat en luistert naar het vrome woord van den prediker ,,den für sein segnendes Amt redlichster Eifer erfüllt.'' Maar nu gaat hij liever wandelen en ondervindt niet minder ,,ein frommes Erfinden'' als hij stamelt ,,Süsze, geliebte Natur!''

In de laatste nummers staat een novelle, die ook volstrekt niet kauscher is.

Dat is meer dan genoeg om voorzichtig te zijn. Wij zullen ten minste de vrijheid nemen de Redactie te vragen of zij van plan is in deze richting voort te gaan.

Wij houden ons steeds aanbevolen als de lezers bij hun lectuur van tijdschriften het een of ander ontdekken dat niet onopgemerkt moet voorbijgaan.

Vertalen. Om het goed te doen moet men het genie kennen van de twee talen. Als men de meeste boeken, die ten onzent uit het Engelsch vertaald zijn, dadelijk kan herkennen als vertalingen uit die taal, ook al wist men daar niets van uit andere

bron, dus alleen aan het hollandsch, dan deugt die vertaling niet.

Goed vertalen is een zeer moeielijk werk en vereischt veel oefening en diepgaande taalkennis.

John Holroyd Reece, die onlangs in het Engelsch vertaalde de biografische studie over Vincent van Gogh door Julius Meier Graefe, heeft geen moeite ontzien.

Het origineel las hij zoo dikwijls over dat hij het bijna van buiten kende, daarop maakte hij in het Engelsch eenige aanteekeningen, sloot het boek en begon te schrijven in het Engelsch en denkend in het Engelsch. Tot zijn verrassing bleek dat hij ongeveer elken zin en bijna ieder woord had getransponeerd in zijn eigen taal.

Men kan er zich van overtuigen hoe keurig hij is geslaagd, en men doet goed het niet te vergeten, want dit boek over den zonderlingen van Gogh is het lezen waard.

Verwildering. Te Berlijn maakt een roman opgang, waarin het wangedrag der franschen in het bezette gebied aan de kaak wordt gesteld. De held heeft een liefdesdrank uitgevonden, dien hij in Parijs door de waterleiding verspreidt, zoodat de inwoners door liefdekoorts worden aangetast en ten slotte tot razernij vervallen.

Maar de Berlijners zit het zonder zoo 'n praeparaat al in het bloed. De schandelijke stukken, die daar ten tooneele worden gevoerd, overtreffen alles, zijn een schaamtelooze verheerlijking der publieke vrouw.

De boeken, welke in Duitschland worden uitgegeven, zijn van dien aard dat de overheid aan de grenzen de douane-beambten last heeft gegeven scherp toe te zien dat van het drukwerk tot uitvoer aangeboden, alles wordt teruggehouden wat het aanzien van Duitschland in het buitenland zou kunnen schaden.

Bij ons is het al niet veel beter. Behalve een groepje schrijfsters, welke met alle schaamtegevoel hebben gebroken, bezitten wij ook een uitgever, die open en vrij de grootste schunnigheden van over de grenzen haalt en laat vertalen.

Niet onwaarschijnlijk is er een proces op handen, dat heel dien Augiasstal eens wagenwijd zal openzetten en toonen of onze wet een doode letter is of tenminste eenige bescherming kan verleenen en de euveldaders straffen. Wij zijn bereid bij die gelegenheid zoodra zij wordt aangeboden, ons archief ter beschikking te stellen en te laten zien wat er zelfs in ons klein zoogenaamd puriteinsch landje gebeurt.

Journalistiek. G. Nijpels, in een zijner brieven uit Lausanne (Alg. Hbl. 20 Dec.), vertelt over de werkwijze van een listigaard onder de persbroeders:

,,Maar er is een collega, die heeft m.i. het beste systeem van allemaal, een systeem, waarmee men ,als met de Arabische kaarten

van dien ouden Turkschen pasja te San Sebastiaan, steeds wint, steeds journalistiek aan den goeden kant blijft.

Die verstaat n.l. de kunst om op kritieke tijden, als we allemaal tuk op een mooi bericht zijn, door heel die overwerkte, overprikkelde specials-bende een mooien zelf uitgevonden canard te laten rondgaan. Dan wacht hij kalm af dat deze bij hem teruggekomen is als kameraadschappelijke tip van een der collega's, die het juist van betrouwbare zijde vernomen heeft.

Als hij dan zoo zeker is, dat dus reeds dozijnen broeders het beest langs de koperen lijnen en door den aether over de wereld hebben laten vliegen, dan gaat hij doodgemoedereerd voor zijn toestel zitten en stelt een meest formeel en energiek dementi op, het eenige juiste bericht dan van dien dag."

Ethel Turner. In het November-nummer hebben wij het nieuwe boek van deze schrijfster genoemd in de rubriek „De Laatste Lichting" en er bij gezet: „een aardig boek voor jonge meisjes."

Bij nader inzien verklaren wij het niet geheel eens te zijn met deze woorden onzer referente. Wij willen er niet op afdingen dat *De Huisjes van David en Jonathan* een aardig boek is, maar het is niet zoo bizonder geschikt voor jonge meisjes. Het zou onpaedagogisch zijn jonge meisjes dit boek in handen te geven, waaruit zij moeten leeren hoe zij het behooren aan te leggen om gekust te worden.

Einstein. De directeur van het Observatorium te Bourges, Th. Moreux, heeft een boek geschreven met den titel *Pour Comprendre Einstein...* (Octave Doin, Paris, 1922). Hij is een wetenschappelijk man en wiskunstige lezers herinneren zich waarschijnlijk wel zijn drie andere boeken *pour comprendre* (rekenkunde, algebra en vlakke meetkunde) met hun glasheldere bewijsvoering.

Schrijver maakt duidelijk dat de rol van Einstein schromelijk is overdreven. Hij heeft feitelijk niets nieuws gevonden, maar op zijn manier eene verklaring gezocht van een verschijnsel, dat vóór hem reeds lang bekend was en dat Fitzgerald en onze professor Lorentz ook reeds hadden getracht te verklaren.

Einstein zoekt de oplossing in de relativiteit van den tijd (le noeud du problème réside entièrement dans la rélativité du temps). Maar Moreux maant tot voorzichtigheid en waarschuwt voor een bedriegelijk spel met woorden.

Volgens Einstein zou men kunnen zeggen b.v.: „Twee gebeurtenissen kunnen plaats hebben op hetzelfde oogenblik zonder dat zij gelijktijdig zijn," hetgeen eene contradictio in terminis moet genoemd worden en alleen zin heeft als men bedoelt: zonder dat zij voor den waarnemer gelijktijdig schijnen, wat Adam al wel geweten zal hebben. En toch blijkt uit hetgeen Moreux mededeelt dat deze eenvoudige distinctie tusschen subjectief en

objectief door geleerden van naam eenvoudig over het hoofd werd gezien, waardoor zij natuurlijk tot de zonderlingste conclusies moesten komen.

En dat is juist de oorzaak waarom het groote publiek zoo'n belang stelde in dat relativiteits-probleem, waarvan het niets begreep. On lui a tant et tant débité de ces raisonnements paradoxeaux qu'il a fini par croire que ceux-ci reposaient sur une base véritablement scientifique.

Einstein en zijn vrienden hebben om hun algemeene relativiteits-wet te redden hun toevlucht genomen tot de hoogere wiskunde waar slechts zeer weinigen hen volgen kunnen. Het gewone verschijnsel: waar men zijn gedachten niet duidelijk meer weet uit te drukken grijpt men naar formulen, gelijk Russel al zeide: Quand on ne sait ni de quoi on parle, ni si ce que l'on dit est vrai, on fait des mathématiques.

Om kort te gaan, de theorie van Einstein, in het beste dat zij bevat, is niets anders dan eene reproductie van de stelling van Lorentz. De verklaring van enkele verschijnselen, welke zij kan geven, verkrijgt men ook met andere, eveneens geheel kunstmatige hypothesen. Uit wijsgeerig oogpunt is de relativiteits-leer van geen belang; de noties van tijd en ruimte, welke in het geding komen, zijn slechts willekeurige conventies, hoogstens in staat om aan te toonen dat bij den huidigen stand der wetenschap, wij tijd en ruimte niet zoo nauwkeurig vermogen te meten als sommige eenvoudigen van geest zich dat voorstelden.

Victor Margueritte. De Raad van het Legioen van Eer heeft het bedorven boek La Garçonne van dezen schrijver veroordeeld. De schrijver zal van dit vonnis niet in hooger beroep gaan, ofschoon hij overtuigd is dat het oordeel partijdig is en de politiek er een woordje in mee heeft gesproken.

Wat naar ons bescheiden oordeel volstrekt niet noodig was want als dit door en door perverse boek in zich nog niet eens de elementen draagt van pornografie, dan weten wij werkelijk niet wat onder dat woord verstaan kan worden.

Bij ons te lande, als men een vies boekje heeft gemaakt en op de vingers wordt getikt, pleegt men te declameeren van „diepe menschelijkheid" en dergelijke grappige dingen.

Margueritte vertelt dat hij duidelijk de deugd van zijn garçonne ten slotte laat uitkomen. Want nadat zij zich aan flarden heeft geleefd, rangeert zij zich toch eindelijk weer.

Wel ja, nadat zij eerst het recht om te leven als een dier zoo ruim mogelijk heeft toegepast en er ten slotte een kerel is, die dat heelemaal niet erg vindt en zich met het armzalige overschot wel tevreden wil stellen.

Dat de thans veroordeelde vroeger Au Bord du Gouffre heeft geschreven, waarin hij verscheiden personen scherp verantwoordelijk stelt voor de eerste tegenslagen in 1914, en hij zich daar-

door vijandschappen op den hals haalde, die thans van invloed zijn geweest op de houding welke tegen hem wordt aangenomen, is wel mogelijk, maar voor iedereen die objectief vermag te oordeelen is het vonnis dubbel en dwars verdiend.

Kunnen wij hier ook niet eens een proces uitlokken, dat gelegenheid biedt onze vuilschrijvers en hun uitgevers eens flink aan de kaak te stellen.

Courths-Mahler. Op blz. 189 van Boekenschouw vindt men twee besprekingen van de boeken *Wat Heb Ik Je Gedaan* en van *Käthe Van Den Schout*. Wie een dezer verhalen heeft gelezen, welk dan ook, zal eenigszins verbaasd staan als hij onze recensie leest. Kent hij beide romans en beide besprekingen, dan ontdekt hij terstond hoe de mossel in de schelp zit. De recensies zijn namelijk bij het afdrukken of het opmaken der kopie onder den titel geraakt waar zij niet moesten staan. Men heeft dus niets anders te doen dan te ruilen. De recensies op zich zelf zijn goed, zij staan alleen maar niet op de juiste plaats, precies als de meeste menschen

Leon Daudet. Een zonderling man. Ik heb dezer dagen zijn vehementboek gelezen: Le studipe XIXe Siècle. Exposé des insanités meurtrières qui se sont abattues sur la France depuis 130 ans, 1789—1919 (Libr. Nationale, 1922).

Victor Hugo wordt op onbarmhartige wijze afgetakeld. Gambetta en Zola hebben Frankrijk veel kwaad gedaan. Guy de Maupassant wordt vermeld niet om zijn talent, maar om de handigheid, waarmede hij zich wist aan te passen aan den inferieuren smaak van het publiek. Catulle Mendes is „le juif obscène''. Hij heeft den jood Naquet, de vader der echtscheidingswetten, gekend: „avec des yeux d'almée sadique, tordu au physique, tortueux au moral, et qui savait ce qu'il faisait.''

Een zonderling man inderdaad. Want terwijl hij klaar en duidelijk het kwaad blijkt te zien wat anderen door hun geschriften zijn land en volk hebben berokkend, schrijft hij l'Entremetteuse een weerzinwekkend boek en schijnt maar niet te kunnen inzien dat hij daarmede verkeerd doet.

Verrassend is ook zijn houding (hij is zelf medicus) ten opzichte van Pasteur. Diens werk noemt hij een roman, geniaal en met een ondergrond van waarheid. Hij meent op te merken dat nu Pasteur 27 jaren dood is en de kracht der suggestie die van hem uitging is verzwakt, ook de antiseptische en aseptische methoden, de virus en serums minder goede resultaten geven en teekenen beginnen te toonen van groote senaliteit.

Il mapparait plutot que le soleil pastorien se refroidit, que la foi dans les microbes, et dans la cuisine antimicrobienne est moins vive, et, conséquemment, que les remèdes issus de cette foi et porteurs de cette foi, deviennent moins efficaces. (Blz. 278.)

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ■ ■ ■ ■ ■ ELKE MAAND ■ ■ ■ ■ ■

Hooggeachte Redactie.

In mijn artikeltje (van een „Jong Journalist"), hetwelk U zoo welwillend was te plaatsen, is een fout — hoe dan ook — geslopen, welke ik gaarne zou rectificeeren.

Er staat afgedrukt:

> Tenslotte *blijft misschien* nog wel een staf van goede krachten......

Ik heb echter bedoeld te schrijven:

> Tenslotte *krijgt* men een staf van goede krachten......

Mijn geachte collega's, die deze passage misschien — en dan terecht — minder vriendelijk vonden, nemen hiervan s.v.p. goed nota.

Verder hebt U — gaarne geef ik de schuld aan mijn onduidelijke uiteenzetting — mijn besluit niet geheel juist gegeven. U laat mij zeggen:

> ...neem de oorzaak weg en ook het gevolg zal uitblijven. Met andere woorden: neem betere krachten tegen hooger salaris, dan toch zal het vanzelf wel uit zijn met het systeem dat iedereen „zoo maar" journalist kan worden.

Mijn gedachte was echter anders. Dat alle directeuren en leiders n.l. eigen beweging tot betere honoreering zullen overgaan, — eere aan de goeden — betwijfel ik sterk en de laatste ervaring met de pensioenregeling is niet hoopgevend. Daarom wilde ik: eerst wegneming van het systeem „van iedereen kan journalist worden" (causa); vanzelf verdwijnt dan het drukken der redacteurssalarissen (effectus), aangezien de markt minder overvoerd wordt. Het gevolg is dan: betere salarissen voor journalisten, goede krachten komen en blijven in de journalistiek. Het doel is daarmede grootendeels bereikt: het publiek n.l. heeft de wetenschap, dat zijn dagblad door bevoegden verzorgd wordt.

Het was voor mij tevens een groote voldoening en gerustheid mij in het goede gezelschap te bevinden van den heer S. Bruysten. Echter zou ik aan willen vullen, dat vooral ook voor de jongere journalististen het leven finantieel dragelijk gemaakt moet worden; dus ook voor de jongeren goede salarissen.

Wanneer ik dan tenslotte een steentje mag aanbieden voor den bouw van een nieuw systeem, dan zou ik willen voorstellen een *verplichtend* toelatingsexamen in de vorm van een colloquium doctum, af te leggen voor een commissie van directeuren en redacteuren.

Zaak blijft m.i. echter bij alles: goede organisatie aan beide zijden en vooral bij de directeuren en leiders de vaste wil: niet alleen om goede krachten aan te stellen, maar ook om deze naar verdienste te honoreeren.

Geachte Redactie,

Ingesloten een uitknipsel uit *De Maasbode*. Ik hoop dat U aanleiding moogt vinden, den onbekenden journalist, die zoo deftig opstellen schrijft over Roomsch Cultuurleven, eens duidelijk te maken dat hij doorloopend cultuur en beschaving met elkaar vereenzelvigt. Eene fout, die wel eens meer wordt gemaakt, maar van dezen zelfbewusten heer niet verwacht mocht worden. Misschien lijkt het U echter niet de moeite waard.

Dan is er echter nog iets anders in dat artikel, waar ik zelf even tegen wilde opkomen. De ongenoemde schijnt de lezers van uw Maandschrift te houden voor kleine kinderen, die met den paplepel gevoerd moeten worden.

Er moet in uw tijdschrift, verleden jaar, eene beoordeeling hebben gestaan van een der romannetjes van Courts Mahler, en uit het citaat in de Maasbode blijkt dat uw recensent aardig een loopje neemt met dit soort lectuur, met de liefhebbers ervan en, erg ondeugend maar waarschijnlijk niet ten onrechte, met den jammerlijken smaak van het meerendeel der romanlezers.

Ironisch heet het:omdat het boek een draak is, zal het wel bij de meeste lezers in den smaak vallen.

Onder den zweepslag van dezen spot zal ieder lezer zijn best doen om niet tot die groote massa te behooren en dergelijke literaire draken ongelezen laten.

De man van de krant verstaat geen ironie en vindt deze bespreking bedenkelijk. Volgens hem had er uitdrukkelijk moeten staan, dat, al is het boek moreel onschadelijk, het als literaire draak toch „een euvel kan zijn voor het gemoedsleven" van den lezer. Het staat er letterlijk zoo!

Ik hoop nu maar, geachte redactie, dat u in den vervolge ter wille der duidelijkheid, geen recensies zult gaan opnemen van groenteboeren.

U kunt veilig veronderstellen dat uw overige lezers minder potdicht voor ironie zijn dan de schrijver van die verwarde cultuurbeschouwingen. Dat zij liever eens à faire genomen worden op een guitige manier dan beschoolmeesterd op een onuitstaan-

baar verwaande wijze. Uw recensent zal toch ook wel minstens zoo iets hebben als diploma van vijfjarige? FR. K.

Wij danken U voor de toezending, maar, gelijk U reeds veronderstelde, het lijkt ons inderdaad de moeite niet waard.
RED. B.

CORRESPONDENTIE.

M. v. K. te L. Al sinds jaren. Esperanta Katoliko.

H. F. den H. Van ethisch standpunt is alle werk van Richard Vosz af te keuren. Ook de door u genoemde roman. Schrijver is een hopelooze pessimist en in meer dan één zijner boeken een hatelijk bestrijder van de christelijke kerk. Over *Zwei Menschen* hebben wij ons reeds meermalen uitgesproken in dit tijdschrift en wij herhalen slechts, dat wij het minstens zeer ernstig voorbehouden achten.

A. M. Kl. te U. Rudolf Herzog, *Der Abenteuer* is van 1907, *Die vom Niederrhein* een paar jaren vroeger. Voor volwassen menschen.
Met het door U medegedeelde oordeel over B. ben ik het niet geheel eens. Mooi kan ik dat boek niet vinden omdat het mij te veel in bizonderheden de verleiding beschrijft. Aanduiden wat er geschied was, zou zeker voldoende zijn geweest. De vertaler heeft het nog een klein beetje verzacht, want het origineel is uitvoeriger. De houding der vrouw, die onze bewondering moet wekken, kan ik persoonlijk zoo gemakkelijk niet bewonderen. Het lijkt erg heilig en is dat wellicht ook, maar er bestaat heel veel kans dat het eenvoudig zwakheid zal moeten genoemd worden, indien op de keper beschouwd.

R. K. O. L. te H. Uw naam kan ik niet met zekerheid ontcijferen en ik duid daarom de inrichting aan, waaraan u werkzaam bent. Zie voor *Der Abenteuer* een weinig hooger. U hebt in J. B. niets daarover gevonden omdat het boek al 15 jaren oud is.

B. H. te A. De Tijd heeft dat sprookje der Pausin, door Querido weer eens opgerakeld, al uitvoerig genoeg besproken. U kunt gerust zijn dat Querido zulks met de meest volmaakte blanke trouw heeft gedaan. Dagelijks bijna heb ik gelegenheid te ondervinden hoe zelfs zeer ontwikkelde menschen van katholiek geloof en katholieke geschiedenis niets weten. Als u b.v. met een heel ernstig gezich vertelt dat Keizer Nero een Jezuiet was en de

Acta Ap. Sedis een tijdschrift, waarvan Cicero indertijd hoofdredacteur was, dan wordt dat door 80 percent met de meest beminnelijke bereidvaardigheid aangenomen. 't Is lief, maar hopeloos.

C. H. te 's Gr. Aan uw verwachting voldoet wellicht English Goldsmiths and Their Marks van Charles Kackson, uitgave Macmillan, Londen. Prijs ongeveer 60 gulden. Het boek is niet in ons bezit, wij hebben om u te helpen alleen gezocht onder de recente uitgaven. Bovendien is geen onzer medewerkers op dit gebied competent.

B. H. te S. Het lijstje dat u ons zendt, bevat absoluut geen enkel boek, dat door ons al niet uitvoerig werd besproken. En omdat het slechts gaat over twee jaargangen, die u gemakkelijk in uw bezit kunt krijgen, zult u ons verontschuldigen indien wij liever niet in herhaling vallen.

Dr. Sch. te Z. Het onderwerp eigent zich niet voor een behandeling in deze rubriek. Wij hebben aan uw adres een uitvoerig schrijven gezonden, waarin wij dieper op de zaak konden ingaan. Wilt u zoo goed zijn bij de reeks namen, die wij gaven nog te voegen Francois Pauwels en Boutens.

R. H. te N. Welneen, dat geloof ik niet. Het is overigens bekend dat Ludwig Thoma, redakteur is of was van de Simplicissimus. De hekelingen welke in dat blad verschenen onder den naam Peter Schlemihl zijn van hem.

L. K. te D. De G. welke u in Duitsche catalogi vindt inplaats van de gebruikelijke M(arken) om den prijs aan te geven, beteekent Grundzahl, hetgeen wil zeggen dat deze prijs nog moet worden vermenigvuldigd met een door de Börsenverein vastgestelden multiplikator. Staat er dus achter een boek G 6 dan is de prijs daarvan 6 × 300, wijl voor tegenwoordig de multiplikator op 300 is vastgesteld, dus 1800 Mark. De tijd van goedkoope boeken uit Duitschland is vrijwel voorbij.

HERMANN BAHR.

Wil men de beteekenis van deze zoo bij uitstek problematische persoonlijkheid naar juistheid treffen, dan is het alleszins wenschelijk ook het oude Oostenrijk te kennen. Geen staat in Europa heeft op zulk een begrensd grondgebied zulk een bont mengelmoes van verschillende rassen en volksstammen vereenigd als het oude Oostenrijk. Ze waren wel niet scherp van elkander gescheiden, maar hadden zich geleidelijk-aan onder elkander vermengd. Hier en daar vond men opeens weer een tak van een ouden volks-stam, die zijn eigen volksaard had weten hoog te houden in den wervel der tijden. Van alle deze naties hebben de duitschers het leeuwendeel van het land ingenomen. De rede hiervan is niet alleen te zoeken in de politieke structuur van den vroegeren staat, waarvan het zwaartepunt gelegen was in het overwegend-DuitscheWeenen, maar wel op de allereerste plaats in het feit, dat vooral van het Duitsche beschavingsleven een leven wekkende kracht uitging op de overige naties. Men behoeft slechts even een blik te werpen op de literatuurgeschiedenis der Tsjechen, die nog geen eeuw geleden enkel bestond uit vertalingen uit de Duitsche letterkunde en deze als haar hoogtepunt beschouwde. De Duitschers hadden hun cultureel ontzaglijk veel te geven. En met dit geven ging onwillekeurig ook een nemen gepaard: zij het dan een nemen in hoogeren zin: een-in-zich-opnemen van edele geestes-schatten, die voor de vèrdieping en vèrruiming van hun inzicht van onmetelijke beteekenis waren. De Duitschers hadden door dit levendig contact met andere naties een ontzaglijken rijkdom in zich vergaard en vooral zich gehoed voor de eenzijdige beginselen van een enghartig nationalisme. Weenen moet de typische uiting van deze vruchtbare veelzijdigheid geweest zijn. De Duitsch-Oostenrijker die nooit geheel ontgroeid is aan slavische en romaansche invloeden, was vandaar van een opmerkelijk-andere geesteshouding dan zijn nabuur. Daarbij kwam dat hij zich niet alleen door den engen statenband vereenigd wist, maar tevens zich krachtig-één voelde door het geloof in de alleen-zaligmakende Kerk. Oostenrijk toch was van oudsher een door- en door-katholiek land. Men moet echter niet gaan veronderstellen, dat deze eigenaard van den Duitsch-Oostenrijker meerendeels te danken was aan den invloed van de stad Weenen. Integendeel! Wie Weenen

aldus beoordeelde, gaf blijk van een valsch inzicht in deze dingen en was tevens niet vrij te pleiten van de gebruikelijke overschatting van de cultureele scheppingskracht der groote steden. Weenen stond in het oude Oostenrijk wel aan de spits van het land — het was zijn exponent, de spits van een weidsch gebouw, omrankt met vele torens. Maar geleidelijk-aan begonnen hierin groote veranderingen te komen. De ver-doorgevoerde industrieele bedrijvigheid werkte fnuikend op den organischen ontwikkelingsgang. Maar Weenen heeft zich steeds naar beste krachten gekant tegen de verindustrialiseering van zijn heerlijk land, totdat met den fatalen val der monarchie ook het oude Weenen uit de geschiedenis verdween. Niet alleen de vroolijke Keizerstad met zijn onvergelijkelijk-schoone alleé's en paleizen, zijn kleurige volksfeesten en weidsche processies, maar ook het historische repraesentatieve Weenen. Tegenwoordig is het geen cultureel middelpunt meer, misschien nog een spoorweg-centrum, maar dat is iets van zuiver-technisch belang. De oude oostenrijker draagt nu nog een vaag droombeeld in zich om van het wondere Weenen. Thans is het voor hem een dreigend waterhoofd, waarvoor millioenen menschen, een gansch land zich moeten afsloven in bittere zelfontbering.

Dit oude Oostenrijk, waarvan Weenen het intellectueele en cultureele middelpunt was, leeft in zekere mate nog voort in de Oostenrijksche landen waar te veel uit het heerlijke verleden bewaard is gebleven, dan dat luttele jaren dit zouden hebben kunnen verdelgen.

Vele hebben nog vertrouwen in de toekomst aan dit waarachtig brok oud-Oostenrijk. En dit mag ook wel de reden zijn, waarom in de laatste jaren zoo opvallend-vele leidende persoonlijkheden Weenen verlieten en zich terug getrokken hebben naar de stille landelijkheid der aloude steden. Ook Bahr ging uit Weenen weg en leefde geruimen tijd in het liefelijke Salzburg, dat als gevangen ligt in den droom der eeuwige bergen, in den geur van het verleden, waaruit de herinnering opstijgt aan een Mozart en een Stiefter.

Bahr is, niet het minst in zijn uiterlijke verschijning, het ouderwetsche type van den oud-Oostenrijker, die verkleefd is aan zijn vaderland en toch buiten de grenzen van zijn eigen land de wereld wilde leeren kennen in geheel zijn wijden omvang. En heusch niet ten koste van zijn nationale gezindheid richtte zich

zijn hevige belangstelling naar geheel het internationale beschavingsleven van zijn tijd. Bahr was in dien zin volbloed Europeëer; hij was blijkbaar van gevoelen, dat de mogelijkheid bestond, dat ook in dienzelfden zin het oude Oostenrijk het hart eens zou zijn van Europa! Deze droom behoort nu wel tot de pia vota, maar de rijke politieke literatuur van het oude Oostenrijk is niet weggebrokkeld met de ineenstorting van de monarchie. Integendeel aan het Oostenrijksch probleem wordt in politieke debatten wel het meest de aandacht geleend; over het volkerenvraagstuk wordt diepgaand geconfereerd omdat men heeft leeren inzien, dat de toekomst van Europa wel grootendeels afhangt van de zielsterkende eensgezindheid onder *alle* naties onderling van de *groote* tot de *kleinste*!

En juist die nieuwe staten, welke uit het oude Oostenrijk ontstaan zijn, ondervinden het met den dag, dat het volkomen in hun eigen belang is, dat zij om redenen van cultureelen en oeconomischen aard wederom vereenigd worden onder de oude heerschappij. En men hecht in invloedrijke kringen groote beteekenis aan het merkwaardige feit, dat juist tijdens de laatste maanden van het monarchale bewind over dit belangrijke probleem „Nation und Staat" aan de hand van den huidigen bondskanselier Prelaat Dr. I. Seipel een zeer suggestief en historisch en philosophisch diep-doorwrocht werk verscheen, waarin de idee van het oude Oostenrijk voor Europa verheerlijkt werd op een tijdstip, toen zijn uitwendige staatsvorm tot gruizels versplinterde.

Aan Hermann Bahr komt onmiskenbaar de verdienste toe meer dan eens verwante denkbeelden ontwikkeld te hebben over deze belangrijke vraagstukken. Vooral zijn merkwaardige reeks: *Tagebücher* zijn in velerlei opzicht voor ons van onschatbare waarde, niettegenstaande daarin vaak stoffen behandeld werden, die ontleend zijn aan de meest alledaagsche gebeurtenissen, welke hem steeds een gereede aanleiding waren tot meer universeele beschouwingen en beginsel-verklaringen. Zijn aandacht schijnt zich op de eerste plaats te keeren naar het cultureele en literaire, maar vanuit deze etappe-plaats, waar hij zich wonderwel op zijn gemak voelt, weet hij steeds weer kleine ontdekkingstochten te ondernemen naar het land der politiek. Waarop wij hier terloops wijzen is trouwens een specifiek oud-

Hermann Bahr Tagebuch 1917—1918. 2 dln. Tyrolia-Innsbruck.
Herm. Bahr. Tagebuch 1921. Haar und Grabherr, Augsburg.

oostenrijksch phenomeen. De oud-oostenrijker was steeds een politicus, niet in den zin van politieke betrachters zooals die heden ten dage alleen nog ontplooid en ten toon gespreid wordt, maar van een meer speculatieve politiek. Er ging voor hem van het problematische eene zekere bekoring uit; hij politiseerde wat om de feiten en gebeurtenissen heen en met behulp van het verleden bouwde hij een heerlijke vesting op de historische ontwikkeling der politiek en wist niet zelden ook zeer aannemelijke richtlijnen te geven voor de toekomst. Ook in dien zin was hij een waarachtig romanticus, ongewoon naif en van een vitale activiteit, maar zijn kracht, zijn idealisme, heel de expansieve drang van zijn geest bleek niet bestand tegen den barren tijd, die met zijn bruut machtsvertoon, alle ideëele gevoelens met één slag kan vernietigen.

* * *

Deze bewegelijkheid van geest en deze weidsche ontwikkeling, waarvan B a h r onmiskenbaar de sporen droeg, gaf ook aan zijn werk een vloeienden, soepelen vorm, die iedereen grooten eerbied afdwingt. B a h r is ook in allerlei opzicht een schrander en fijn-zinnig mensch, die blijk geeft van een ongewoon-scherp inzicht in de meest-*actueele* problemen en ideeën van kunst en gedachte, hetgeen zijn werk een nog meer historische waarde bijzet. Vanuit zijn steeds wisselend standpunt — er is geen geestesrichting, die spoorloos langs hem is heengegaan — beschouwt en peilt hij het wereldgebeuren en legt zijn levensvisie vast in een gebonden sterke taal en verrijkt en verbreedt daardoor ook onzen geestesblik op ongeëvenaarde wijze. Hij heeft een kennelijke afkeer van zware en wetenschappelijke betoogen, maar eerder verdient hij het verwijt van al te opvallend geimiteerd te hebben den luchtigen vlotten schrijftrant van klassieke feuilletonisten als Kürnberger, Speidel, David, Hevesy, die ook oud-Oostenrijkers waren in merg en been.

Maar alles wat hij schrijft is boeiend en bekorend en van een subtiele gratie als de herfstkleuren van het woud, wanneer tusschen de stammen nog waart de geur van zoete druiven. Zijn stijl is over het algemeen frisch en lenig en fijn en rijk genuanceerd en soms ook zuiver en klassiek van klank. Soms echter kan men ook zinswendingen en invallen aantreffen, die absrupt, en bizar en grillig aandoen, maar waarin toch altijd iets waardeerbaar is

voor hem die Oostenrijk kent en zijn onbezield beambten-jargon „die Zopfigkeit seiner offiziellen und die Gemessenkeit seiner Offiziösen" gelijk Bahr zelf eens niet onaardig zei. Maar Bahr verrast ons steeds meer onverwachts door zijn fijnschalksche opmerkingen, zijn zwierige volzinnen, die soms dartelen als een spelend kind en dan weer statiglijk paradeeren als een Mongoolsche — maar vooral door zijn felle volle karakteristieken, die ons geheel de ziel en den zin van een persoon ontsluiten. En het is dan ook wel door zijn kostelijke, wakkere flitsende dialogen, dat hij zelfs zijn meest slappe en futlooze drama's altoos nog weet te heffen boven het tamme ephemeere geschrijf van dilettanten, die door hunne producten een tooneelbeweging weer op een dood spoor kunnen brengen. Zijn „dramatis personae" welke hij kleurt met de fijnste schakeeringen, zijn in hunne gebaren en bewegingen, in hun spreektoon altoos typisch karakteristiek en ondanks de langdradigheid van verwikkelingen, de leegte en onbeduidendendheid van inhoud is er altoos nog veel, waarvan een zachte bekoring uitgaat.

Maar vooral in zijn essay's verblijdt ons die frissche toonaard waarin ze geschreven zijn. Zoo gaarne bepaalt Bahr hierin zijn meening tegenover de meest-uiteenliggende vraagstukken van den dag en deze mogen dan nog zoo algemeen, alledaagsch en allergewoonst zijn, steeds speurt men onder die schijnbaar dorre aaneenrijging van woorden een guitigen weldoenden glans.

Trouwens stilistisch is Bahr alles behalve nauwkeurig. Hij maakt op ons ook niet den indruk een waarachtig dadelijk dichter te zijn in den hoogsten zin, maar wel gaarne lezen en waardeeren wij hem als een essayist, een causeur van bizonder gehalte. Bij voorkeur houdt hij een amusant causerietje, om zijn denkbeelden tot openbaring te brengen. De taal is in zijn handen een instrument, waarmee hij om redenen van sensationeelen aard, de honderdste of duizendste essay die hij schrijven wil, in een nieuw geluid of toonaard zet. Hij bezit niet de benijdbare gave, om aan zijn immer-fijnzinnige gedachten een evenwaardig-schoone expressie te geven. Taal en gedachte zijn in zijn geest niet vergroeid tot een innig verband.

Maar vervelend of ongenietbaar van gewoonheid wordt hij zelden of nooit, daarvoor is hij te edel en te fijn en steekt er te veel levendigheid en diep-warme menschelijkheid in zijne geschriften. Ge behoeft bij het lezen van zijn werken, die bijna allen

met een objectieve stelligheid geschreven zijn, niet bang te zijn dat ge U om met B a h r te spreken, een „Arterien-verkalkung" op het lijf zult halen. Als mensch van opmerkelijk-wijde visie wist hij zijn belangstelling te richten voor gansch de wereld, welke hij tot zijn geestelijk domein wilde maken. B a h r heeft dan ook fabelachtig veel gelezen en gezien en beleefd.

Op het gevaar af van beticht te worden van een grove oneerbiedigheid, zouden wij hem durven vergelijken met een der fijnste technische toestellen: de seismograaf, die op den minsten aardschok reageert. Want hij is een mensch van een ongelooflijke fijnhoorigheid voor ontwikkelingen en stroomingen, welke hij steeds nog met jeugdige frischheid bemeestert en zich in gansch hun omvang tracht eigen te maken, ja zich zelfs aan de spits stelt — denk maar eens aan het expressionisme. Naar alle zijden steekt hij zijn fijne voelsprieten uit en zijn rustelooze energie en vitaliteit zijn een genoegzame waarborg, dat deze niet zoo spoedig doodelijk zullen verschrompelen. Hij is van een wonderbare begaafdheid, om de meest-verscheiden geestelijke richtingen terstond in zich op te nemen en daarmee zich te vereenzelvigen. Men krijgt, hem aandachtig lezend, zoo gaandeweg het gevoel, dat hij zich in iederen nieuwen tijd volkomen kan inleven en zoo de eeuwige tijdgenoot blijft.

B a h r heeft in zijn veelsoortige boeken uitgebeeld het geestesleven van een tijd, die meer dan een kwarteeuw omspant. Dit ongelooflijke aanvoelingsvermogen heeft met zijne enorme voordeelen ook vele nadeelen: het toch kon de weg tot de eigen persoonlijkheid versperren!

Er schijnt zich echter de laatste jaren een groote ommekeer te voltrekken in zijn gedachtenwereld ten opzichte van de religie. Want uit de verschillende uitingen wordt zonneklaar gedemonstreerd, dat vooral het probleem van het Katholicisme in het middelpunt zijner belangstelling staat. Velen hebben betoogd, dat ook dit een nieuw stadium is in zijn eeuwigwisselenden levensgang. Maar wie den weg volgden, welke hij altoos begaan heeft en onbevooroordeeld maar met eenig onderscheidend vermogen zijn „Inventur" en zijn „Summula" las, die moet dien twijfel volkomen deelen. Intusschen heeft B a h r met onverdroten ijver en speurzin zich ingewerkt in al deze vraagstukken en zijn uitingen vooral uit den allerlaatsten tijd — ik denk hier aan zijn lezing in Heidelberg en zijn merkwaardige bijdragen in Die

Neue Freie Presse versterken ons in de meening, dat ook hij niet aan de stille onnaspeurlijke inwerking van het Katholicisme heeft kunnen weerstaan. Het is of langzamerhand de wilde schichtige slaggolven zijner strevingen en aspiraties, in de triomfantelijke zekerheid van het alleenware geloof, zich herstellen gaan tot een kalmen effen vloed waarboven een azuren hemel vredig welft. —

B a h r heeft al zijn wendingen en wisselingen verkondigd met een zeker plechtig gebaar, dat om deze betooverende figuur de legende geweven heeft van een profeet. En het kan ook niet ontkend en niemand zal daarin een oneer voor hem zien, dat hij zich gaarne voor de jeugd de rol aanmatigde van profeet, want steeds was hij voor hen de aanzegger van wat komen ging. Maar deze wijding droeg hij steeds met wijs gebaar, niet trotsch en bewust maar als met de gratieuze handigheid van een tooneelist. En ook hierin manifesteert zich B a h r weer als een oud-Oostenrijker van het zuiverste water.

Het Oostenrijk van '18 kan trouwens bogen op een zeer-oude tooneeltraditie. En dat ook B a h r's liefde en vereering uitging naar het tooneel in zijn ruimste beteekenis, is niets bevreemdend voor hem, die ooit kennis nam van zijn statige reeks publicaties over de tooneelkunst en hare beoefenaars. Maar ook zélf heeft hij met kracht en wil gewerkt om het imposante Burgtheater, de trots der Weeners, weer in zijn vroegeren luister te herstellen. En ook hier kwamen hem die onberekenbare bewegelijkheid van geest en dat opvallende aanpassingsvermogen uitstekend te stade, om zich in te leven in situaties en menschenkringen, die hem tot dan toe vreemd waren en hem eigenlijk altijd nog eenigszins vreemd gebleven zijn.

* * *

In deze uiteraard korte karakteristiek, die als een hartgrondig welkom bedoeld is aan den schrijver, die binnenkort als zoovele andere grooten uit het land onzer verarmde naburen, voor eenigen tijd onze goed-hollandsche gastvrijheid genieten gaat, hebben wij vluchtig het beeld trachten te schetsen van een mensch van zeldzame talenten en eene ruime geaardheid, maar die ook als geen ander in zoo volkomen harmonie de rijkheid en de grootheid en de gebreken in zich draagt van den oud-Oostenrijker! Misschien zal Oostenrijk voor hem eens een standbeeld oprichten in zijn geboortestad Linz aan den liefelijken Donau — wellicht niet ver

van het beeld van den vermaarden dichter Stelzkamer, met wien Bahr zoo opvallend-veel gemeen heeft — maar geen treffender huldeblijk zal men kunnen houwen in het harde marmer, dan het getuigenis dat hij een der laatsten was, die hun leven en streven gaven met bereidwillige offervaardigheid om het oude Oostenrijk op te voeren naar een toekomst, die schooner en vrediger zou zijn, zoo zij dien ouden poëtischen droom hadden kunnen realiseeren.

Breda 5-1-'23. H. H.

GOETHE EN HET „KIND".

Groote opgang maakte drie jaren na Goethe's overlijden de uitgave van zijn *Brieven aan een Kind.*

Het kind was toen alles behalve een kind meer; een weduwe reeds. Haar naam was Bettina Brentano, gehuwd met Achim von Arnim, een vurige vereerster en bewonderaarster van den ouden Wolfgang von Goethe.

Het succes van deze brieven was zeer begrijpelijk. Goethe's roem groeide na zijn verdwijning van het wereldtooneel bij den dag. Men was toen nog niet zoo gewoon groote mannen in kamerjapon te zien als thans, en verlangde dus er naar te weten hoe zij woonden, spraken, aten, dronken, leefden, liefden. Hier werd hun nu een, laat ons maar zeggen huiselijken Goethe getoond, die zich verwaardigde aan een jong meisje vertrouwelijke brieven te schrijven en zich aan haar te toonen in zijn intimiteit, zooals hij zich slechts aan zeer weinigen vertoonde.

't Spreekt van zelf dat de belangstelling voor den schrijver dezer brieven zich uitstrekte tot haar, aan wie ze gericht waren, en men aan het onderzoeken ging wie het „kind" eigenlijk was, in welke verhouding zij tot den grooten dichter stond en in hoeverre deze brieven anthentiek waren en vertrouwen verdienden.

Reeds dadelijk na hun verschijning gingen er stemmen op, twijfel uitsprekend over de betrouwbaarheid der brieven van Goethe aan het zoogenaamde Kind. Vele ervaren Goethe-vorschers wezen op onjuistheden, zelfs tastbare onwaarheden en verdichtsels. Scherp werd het boek reeds dadelijk na zijn verschijning gecritiseerd, er ontstond dan ook een eindelooze strijd, die tot onze dagen duurde, over de meerdere of mindere

waarheid in deze brieven vervat. Men sprak zelfs van „mystificatie" willens en wetens door Bettina aangedurfd.

Nu echter is het geheim opgelost en ieder kan zelf oordeelen in hoeverre Bettina waarheid sprak, de waarheid illustreerde of eenvoudig maar haar verbeelding vrij spel gaf en naar hartelust fantaseerde. Reinhold Steig heeft in zijn belangrijk werk: *Bettina's Briefwechsel mit Goethe auf Grund ihres Handschriftlichen Nachlass* [1] de geheele correspondentie tusschen Goethe en mevrouw von Arnim uitgegeven volgens den oorspronkelijken text.

Deze handschriften bevonden zich in het kasteel der Arnims, Wijersdorf in Brandenburg. Zij waren nog bewaard in het zelfde etui van rose satijn, waarin Bettina ze had opgeborgen, nadat zij in 1832 haar brieven van Goethe had terug gekregen.

Duidelijk blijkt nu uit de zeer nauwkeurige uitgave van Steig hoe Bettina in dichterlijke vrijheid heeft omgesprongen niet alleen met haar eigen maar ook met Goethe's brieven — een scherper woord zou hier meer passen, maar evenals haar broer Clemens mocht zij zich in een buitengewoon rijke fantasie verheugen,en aan zulke hoogbegaafden mag wel iets worden vergeven.

Zoo zijn van de 35 brieven, die van Goethe heeten te zijn, slechts *tien* werkelijk van hem; en deze werden door haar nog „behandeld" zoodat Goethe zelf ze misschien niet eens meer zou hebben herkend.

Ook haar eigen brieven werden uitgebreid en vermooid. Zelfs het woord „Kind" verdient niet veel vertrouwen. Toen zij de brieven met den grooten dichter wisselde was zij 23 jaar oud, dus niet precies een baby; bovendien reeds verloofd. Wanneer men haar aldus versierde brieven vergelijkt b.v. met die aan haar aanstaanden man, mist men in de laatste alle dramatiek die de eerste zoo mooi maken. Zoo verzint zij een ontmoeting in Schlangenbad met niemand minder dan Napoleon, die haar over Goethe sprak en haar voor een kind van 13 jaar aanzag — zij was toen 21!

Bij haar eerste ontmoeting met Goethe vertelt zij dat zij — altijd nog kind zijnde — op zijn schoot sprong en daar van vermoeidheid en verrukking in slaap viel. Veel eenvoudiger is

[1]) Insel-Verlag, Leipzig.

haar verslag van deze ontmoeting aan Arnim; daar komt niets voor van haar in slaap vallen op Goethe's knieën.

Wie was dan deze Bettina, die zich zelf zulk een groot aandeel toe schrijft in het leven en werken van Goethe?

Zij was een der 18 of 20 kinderen van Antonio Brentano, een Italiaanschen koopman in Frankfort. Haar moeder heette Maximiliane de Laroche, die als jong meisje,een der Vlammen van den jeugdigen Goethe was geweest. De familie was Katholiek maar zeer liberaal. Bettina ontving haar opvoeding in een klooster te Fritzlar, maar godsdienstig is zij nooit geweest. Evenals haar broer Clemens liet zij weldra alle kerkelijke practijken varen en bekommerde zich niet meer om katholieke plichten of beginselen. Beiden leidden een tamelijk vrij liefdesleven; Clemens bekeerde zich en werd, zooals bekend is, de historiograaf, der gestigmatiseerde Catharina Emmerich. Bettina is altijd een heidin gebleven in haar opvattingen, haar leven en haar dweperijen. Zij was een aardige, zeer kleine brunette met iets zigeuner-achtigs in haar voorkomen: gitzwarte levendige oogen, verward haar en onregelmatige trekken. Reeds zeer vroeg voelde zij zich aangetrokken tot den grooten dichter, die in het leven van haar moeder een rol had gespeeld. Zij las zijn boeken en dweepte vooral met *Wilhelm Meister*. Zichzelf beschouwde zij als Mignon. In 1806 kon zij haar jeugdige geestdrift niet meer bedwingen en bracht een bezoek aan Goethe's sympathieke, oude moeder. De kennismaking leidde tot een groote vriendschap. Frau Rath was verrukt over het jonge meisje, dat zulk een gloeiende vereerster van haar zoon was, en niet moede werd alle verhalen over zijn kinderjaren aan te hooren.

Mevrouw Goethe was een aangename vertelster, Bettina een aandachtige toehoorster, die niet alleen ademloos toeluisterde, maar haar aanteekeningen maakte van alles wat de oude dame haar vertelde over Wolfgang's jeugd, z'n schoonheid, zijn buitengewone ontwikkeling, zijn eerste liefdesavonturen enz. Beiden voelden zich innig vereenigd door hun groote vereering en liefde voor den zelfden afgod. 't Is te begrijpen hoe in de vurige Bettina het verlangen groeide den held van haar droomen persoonlijk te zien en te spreken.

Deze wensch werd eindelijk vervuld. Den 23sten April 1807 mocht zij den grooten man in Weimar ontmoeten. Zij had een van haar zwagers op diens reis naar Berlijn vergezeld om de

grenzen veilig over te gaan — men was toen nog in vollen oorlogstijd — had zij zich als postillon verkleed en zat op den bok van de reiskoets. G o e t h e ontving haar vriendelijk, met vaderlijke welwillendheid. Hij was toen 58 jaar oud, zij 22. Van liefde in den waren zin des woord kan tusschen hen geen sprake zijn geweest. Bettina in haar opgewondenheid vereerde of liever verafgoodde hem als een hooger wezen en G o e t h e liet het zich welgevallen. Uit niets blijkt dat hij, bij wien de jaren het vermogen om lief te hebben nog niet hadden uitgedoofd — men denke slechts aan zijn verliefdheden op Mina Herzlieb, Ulrike von Leventzow e.a., met wie de bijkans 80 jarige nog trouwplannen had — iets teeders gevoeld heeft voor Bettina Brentano. Zij ontmoetten elkander na die eerste kennismaking nog eens in Weimar, toen Bettina in den herfst van 1807 daar een tiental dagen vertoefde. Drie jaren later zagen zij elkander in Teplitz bij Carlsbad en in 1811 bezocht Bettina in gezelschap van haar man G o e t h e nog eens in Weimar.

Gedurende deze vier jaren zijn de ***Brieven van een Kind*** geschreven.

Nu eerst na de authentieke uitgave dezer brieven, kan men zich een juist oordeel vormen over de verhouding tusschen G o e t h e en Bettina. Van haar kant — in de oorspronkelijke brieven tenminste — een allerliefste bevlieging van een pensionnaire, bedeesd, met een tikje coquetterie, familiariteit, toch vol eerbied voor den grooten man, vol blijdschap en trots dat hij zich gewaardigde neer te dalen tot haar, het onbeduidende jonge meisje. Zij doet haar best hem in alles aangenaam te zijn, zij vleit en prijst hem hemelhoog, zij tracht in de gunst te komen van zijn huisgenooten. Zij geeft kleine geschenken aan Christiane, G o e t h e's vrouw, en aan zijn secretaris Riemer. Zij breit een vest voor de oude mevrouw, hoewel handwerken haar sterkste zijde niet was. Zij zendt hem joodsche brochures en allerlei boeken en couranten, die hem interesseeren, vertelt hem nieuwtjes, ontmoetingen met beroemde personen, reis-indrukken, verslagen van tooneeluitvoeringen en concerten, bezoeken aan Beethoven; alles stelt zij in het werk om het voorwerp van haar jeugdige vereering te boeien en aangenaam bezig te houden, alles afwisselend door haar hartstochtelijke liefdesverklaringen.

Over den aard dezer liefde is het moeilijk te oordeelen, vooral wanneer men bedenkt dat juist in deze jaren Bettina zich verloofde

met Armin van wien zij zeer veel schijnt te hebben gehouden. Na haar huwelijk weet zij niets beters te doen dan met haar man naar Weimar te reizen om de beide heeren aan elkander voor te stellen. De brieven zijn bijgewerkt, zooals we reeds zeiden en kunnen het niet halen bij de oorspronkelijke, waaruit veel meer het hoofd dan het hart spreekt. Die overdreven uitdrukkingen door Bettina gebezigd hebben iets onechts, men voelt maar al te goed dat het hart er weinig of geen deel aan heeft. Zij zijn te veel literatuur.

Göethe blijft in zijn antwoorden onberispelijk beleefd en buitengewoon koel. Het dolle, kleine meisje trekt hem persoonlijk volstrekt niet aan. Hij ziet in haar vooral de dochter van zijn eens zoo geliefde Maxe. In zijn dagboek teekent hij op den dag van hun eerste ontmoeting niet anders aan dan: *Mamsell Brentano*; na haar eersten brief schijft hij aan zijn vrouw: „Deze brief doet haar meer kwaad in mijn geest dan je opmerkingen en die van Riemer." Hij vindt haar te opgewonden, te romanesk en wat hem vooral mishaagde: „zij droeg een bril."

Hij nam haar vereering, haar afgoderij genadig aan, maar hij beantwoordde ze niet. Hij verstiet haar evenmin; hij liet haar begaan en profiteerde van haar gevoelens jegens hem. Hij vroeg haar vele kleine diensten, zond haar zijn zoon toen deze in Heidelberg studeerde en maakte gebruik van haar aanteekeningen over de verhalen zijner moeder, om ze in zijn *Dichtung und Wahrheit* op te nemen; maar hij schrijft haar weinig, soms in geen zes maanden. Hij spoort haar aan te trouwen, misschien in de hoop, dat het huwelijk haar zal kalmeeren — wat niet het geval was. Zijn brieven zijn kort, bijna vormelijk.

Uit alles blijkt, dat hij haar te geestig, te ontwikkeld, te weinig vrouw vindt. Zijn goedige, hartelijke, burgerlijke vrouw trok hem meer aan dan de al te intellectueele Bettina, die hem door haar verstand en geest tevergeefs trachtte te bekoren. Nergens schijnt zij den dichter bezield te hebben tot een poëtische schepping — of het moest zijn de onuitstaanbare Luciane in de *Wahlverwandtschafte*.

Bettina begreep het niet. Haar eerste werk na haar huwelijk was naar Weimar te trekken, zooals wij reeds zeiden. Zij en haar man amuseerden zich daar best. Men had voor een maand kamers gehuurd en at dagelijks bij Goethe. Het jonge paar werd aan het hof voorgesteld, waar Bettina door haar levendigheid

en geest veel opgang maakte. Alles scheen heel goed te gaan totdat zij en mevrouw Goethe ruzie kregen en zelfs handgemeen raakten als twee vrouwen uit de volksbuurt. Dat kwam zoo:

Eindelijk, na 20 jaren van zoogenaamden „gewetensecht", was Goethe wettig met Chistiana Vulpius getrouwd, die zich nu werkelijk als Frau Geheimrath voelde en begrijpelijkerwijze zich ergerde aan Bettina's al te vrije manieren tegenover haar man, haar plagerijtjes, haar aanhaligheid, haar lachbuien, haar kuren. 't Was haar onverdragelijk dat Bettina aan de voeten lag van Goethe en haar hoofd op zijn knieën legde. Eens werd het haar te kras en de storm brak los. Christien maakte de een of andere opmerking. Bettina antwoordde woedend; alle maat vergetend, schold zij mevrouw Goethe, die nogal een omvangrijk figuur had, voor „razende worst". Toen vloog de „worst" Bettina naar het gezicht en trok haar den bril van den neus. Zij viel flauw en Christina joeg haar de deur uit. Goethe trok partij voor zijn vrouw en was misschien blijde dat de onnatuurlijke verhouding een einde nam. De Arnims verlieten Weimar en de correspondentie werd natuurlijk niet voortgezet. Na den dood van Christiana in 1816, beproefde Bettina een toenadering. Vergeefs! De oude weduwnaar had het te druk met zijn nieuwe liefjes, Marianne von Willemer en Ulrike von Levetzow, en ook Bettina had weder andere hartsgeheimen.

In 1824 zond Bettina hem zijn portret door haarzelf geteekend met een vleienden brief, en de ijdelheid van den grijsaard was oorzaak dat hij haar weer in genade aannam. In 1826 zagen zij elkander terug en in 1830 kwam zij in Weimar hem opzoeken, maar had de onvoorzichtigheid Goethe's schoondochter te ontstemmen door een van haar bijtende gezegden. Bovendien schijnt zij misbruik te hebben gemaakt van Goethe's naam bij den Groothertog. Hij schreef een brief aan den vorst, waarin hij zich zeer minachtend over Bettina uitliet, die hij een erfstuk van zijn moeder noemt, een lastpak, waardoor hij zelf sinds vele jaren was geplaagd. Zij speelt de rol van loshoofdje, die haar zoo goed niet meer paste als in haar jeugd. Zij vindt zichzelf een nachtegaal, en is niets meer dan een kanarie.

Toch schijnen zij later weer verzoend te zijn, want Goethe ontving eenige dagen vóór zijn dood nog bezoek van Bettina's zoon.

Dit is de ware geschiedenis van Wolfgang Goethe

en Bettina Brentano, zooals de authentieke stukken het bewijzen. En het blijkt nu duidelijk welk een roman zij gemaakt heeft uit haar verhouding tot den beroemden dichter. Zij verhief zich tot zijn Muze, zij heerscht over hem, bezielt hem tot zijn schoonste gedichten, leert hem zelfs wijsheid en schoonheid, laat zich door hem bewonderen en vereeren. Zoo maakte zij zich schuldig aan vervalschingen en geeft van den grooten Olympiër een zeer verkeerd geteekend beeld. Haar toorn spreekt uit de veranderingen door haar aangebracht. Na haar breuk met Goethe en diens, door haar zoo verachte vrouw, koelt zij haar verbittering door hem in een zeer slecht daglicht te plaatsen. Duidelijk laat zij zijn egoisme, zijn lafheid tegenover de grooten der aarde, zijn dorheid van ziel uitkomen. Tusschen de regels van de door haar vervalschte brieven leest men haar zelfverheerlijking en zijn vernedering.

Haar boek is gebleken trouwloos en onbetrouwbaar te zijn; haar doel was: zich zelf groot en beroemd te maken en hem, in wien zij eens een afgod zag, van zijn voetstuk te stooten en te verkleinen. HANS HEINEN.

VLUGMAREN.

Een dezer dagen ontving ik de eerste aflevering van een maandschrift dat geheel zal worden gewijd aan de vertelkunst. De uitgever belooft trouwhartig zijne lezers dat hij geen gedichten zal opnemen, wijl hij weet dat „die toch niet worden gelezen”.

Het verraste mij niet, want ik had dergelijke beweringen al honderdmaal gehoord en ik wist dat er bijna geen uitgevers worden gevonden, die zonder garantie willig zijn tot het uitgeven van verzen.

Maar ditmaal wil de vraag maar niet weg uit mijn hoofd: „hoe zou het komen dat er zooveel geheel-onthouders op dit gebied zijn?” En ik ben daarover aan 't peinzen gegaan. Meen ook iets te hebben ontdekt dat ik bereid ben op het bord te schrijven.

Waarom ook niet? Het is mogelijk dat ik mij vergis en word uitgelachen of geprezen, het is denkbaar dat ik gelijk heb en word geprezen of uitgelachen. Ptolemaeus had het mis en men roemde hem, Galilëi had recht en werd gehoond.

De waarde mijner ontdekking hangt dus niet af van bijval of

spot, en die wetenschap geeft mij den moed om in koelen bloede de tengere spruit van mijn geest in de ruwe handen der kritiek te leggen.

Veronderstel eens dat men dag in dag uit, en gedurende vele jaren, de meening verspreidt dat er op de heele wereld geen tien menschen zijn, die echte diamanten van valsche kunnen onderscheiden, zou er dan niet een geslacht worden opgekweekt, waarbij die kostbare schittersteenen in discrediet komen te vallen? Wie zal ze koopen als hij honderd tegen één kans heeft, kunstig geslepen stukken glas in eigendom te ontvangen? Wie durft ze in het openbaar nog bewonderen, indien hij zoo goed als zeker weet dat iedereen de schouders zal ophalen en denken dat hij er toch geen verstand van heeft? Wie is dapper genoeg zulke sieraden in het openbaar te dragen en de twijfelende blikken der voorbijgangers te trotseeren? Ik laat U gerust het antwoord op deze vragen.

Welnu, wat ik veronderstelde omtrent juweelen, dat heeft men in werkelijkheid gedaan met betrekking tot verzen.

De literaire omwentelaars van '80 hebben meer dan dertig jaren lang uit den treure herhaald dat er zoo ongeveer niemand was, die ware van valsche poëzie wist te onderscheiden. En onbegrijpelijk genoeg, dat is er in gegaan als een voorstel tot actie om hooger salaris. Als Joris Goedbloed hebben de burgers zich laten wijsmaken, dat zij geen verstand hebben van de edele dichtkunst en om zich niet belachelijk te maken, hebben zij zich angstig teruggetrokken van alle drukwerken, die den uiterlijken schijn van verzen vertoonden. En zoolang men den menschen het zelfvertrouwen, bescheiden en zonder een zweem van vermetelheid, niet tracht te hergeven, zal de argwaan ten opzichte van alles, dat een vers is of er op lijkt, harnekkig blijven bestaan.

Daarom is het jammer dat W i l l e m K l o o s in de December-aflevering van *De Nieuwe Gids* zijne lezers nog eens komst stijven in het bewustzijn hunner onmacht, en zulke zware eischen stelt aan een poëzie-zoeker, dat waarschijnlijk alleen de Minister van Kunsten en Wetenschappen en de Heer K l o o s daaraan kunnen voldoen.

Men hoore:

De psychische Diepte des Aan-zijns zooals men die binnen in zich gewaar wordt, als men met zijn subtiel-tastende innerlijke zintuigen als aan te

raken weet de metaphysische Oneindigheid, die ver in en achter ons allen onbewustelijk leeft, ja, die mystieke ondergrond der wereld, want de bron van al datgene wat wij de werkelijkheid noemen en die, in haar niet nadere bepaalbaarheid, het Eenigwaarachtig-bestaande want de onvernietigbare wezenlijkheid in en achter al het Verschijnende heeten moet, — alleen wie háár echtheid erkent, want deze in zijn diepste eigen binnenste, ja, nog dieper en verder-in, dus als achter zichzelf vast-rustig voelend waarneemt, is bij machte en dus bevoegd om over gedichten te oordeelen, en geholpen door zijn innerlijkst, zijn allersubtielst denken, ook te theoretiseeren en te redeneeren over dat onmisbare en onverderflijke hoofdbestanddeel der Dichtkunst, de waarachtige poëzie.

En natuurlijk dus is uitsluitend ook zoo iemand in staat, om objectief en precies en onfeilbaar-scherp te onderscheiden tusschen de eenig ware, de uit der ziel allerbinnenst wezen levend-geborene dichtkunst en de — zij het soms knappe — maar in hooger opzicht waardelooze, want onlevende produkten der enkel koel-uiterlijk-technische rijmvaardigheidskunst.

Maar zelfs als men voelt de Diepte des Zijns en zich dus van zijn vroegste intellektuëele ontwaken altijd-door met de resoluut-bedaard-begonnen en strenglijk-doorgezette ontginning van den innerlijk-diepsten teelgrond zijner zacht-aarz'lende bewustwording... zelfs dan, zeg ik, heeft men in waarheid zich nog wel zesmaal te bedenken, voordat men over de betrekkelijke waarde van voor ons liggende dichtbundels op *stelligen* toon zijn meening gaat zeggen in 't publiek.

Dat diepe Aan-Zijn, het dieper dan diepste Binnenste, de ontginning van den innerlijk-diepsten teelgrond zijn zeer ongemeenzame gebruiksvoorwerpen of werkzaamheden, waarvoor de eenigszins nuchter aangelegde Nederlander terugschrikt. En als hij ten slotte nog verneemt dat een rustelooze en levenslange oefening hem zoo weinig bekwaam maakt tot oordeelen over poëzie, dat hij goed doet zijn meening maar voor zich zelf te houden om zich niet openlijk te blameeren, dan kan het toch niet verwonderen als hij zich vastelijk voorneemt nooit in aanraking te komen met het gevaarlijke goedje, dat men poëzie noemt.

In dit verband klinken de twee laatste regels uit het bekende rijmpje van De Genestet als het geluid van den spotvogel:

Poëzie schuilt overal
Overal, mijn vrinden!
't Is de vraag maar, wie haar al,
Wie ze niet kan vinden.

Ja, dat is de groote vraag, het antwoord van Kloos is zoo ontmoedigend dat men het zoeken opgeeft.

Een paar dagen heb ik rond geloopen met het plan: om hand-

teekeningen te verzamelen en den weinig toeschietelijken heer Kloos een verzoekschrift te zenden om hem tot herziening zijner barre uitspraak te bewegen.

Dat plan liet ik als nutteloos varen, toen ik een halve bladzijde na het schrikwekkende citaat eene verklaring ontdekte, waarin Kloos met gerechten trots getuigt: „(Ik heb) mij, gelukkig, er altijd voor kunnen behoeden, om in mijn rustig proza ook maar iets te zeggen wat ik later weer volstrekt herroepen moeten zou".

Daarmede is alles afgedaan en wij leggen met tranen in de oogen de zerk op het graf van „de lieflijke dochter des hemels."

In stille verslagenheid heb ik na deze begrafenis lange dagen neergezeten en over de dierbare getreurd. Wat had de kinderlijke Vondel gelijk, toen hij zong:

O poëzie, hoe lieflijk is uw tred:
Waar gij de voeten zet,
Daar wassen leliën en geuren,
Een regenboog van schoone kleuren,
Een hartverkwikkend kruid.

En ach, wat had de poëzie fleurig kunnen leven in den zonneschijn van ons aller belangstelling, als Kloos en zijn helpers maar niet zoo'n erbarmelijke stadhuiswoorden hadden gebruikt om ons in de war te brengen. Hadden zij hun mond gehouden over den teelgrond onzer bewustwording, de Diepte des Zijns en de subtiel-tastende innerlijke zintuigen, welke de metaphysische Oneindigheid aanraken, wij zouden niet zoo jammerlijk uit het veld geslagen zijn geweest.

Waarom heeft de man, die nooit iets behoefde te herroepen, niet aan het hoofd van zijn artikel, tot opheldering de klare en eenvoudige woorden laten zetten, welke thans, midden in het opstel, door den dadelijk wanhopig gestemden lezer naar alle waarschijnlijkheid niet meer bereikt worden. Ze mochten allicht wat moed en zelfvertrouwen hebben gegeven en een matige verwachting ook van poëzie te kunnen waardeeren.

Brederoo was een dichter, die muziek in zijn diepst innerlijk leven had, en ik, voor mij, bijv., hoor méér echte zielsbewogenheid want als een dansje van uit de onbewustheid komend neuriën in:

Arent Pieter Gijsen met Mieuwes, Jaap en Leen
En Klaasjen en Kloentjen, die trocken tsamen heen

Na 't dorp van Vinckeveen,
Want ouwe Frangs, die gaf sen Gangs,
Die worden of ereen.

dan in honderden bundels vol deftig-verstandelijk en ernstig maar weinig genietbaar rijmwerk uit al de drie latere eeuwen tot op onzen tijd.

Daar kan de gewone sterveling bij. En als Kloos naast deze proeve van „zielsbewogenheid" ter vergelijking een voorbeeldje had willen plaatsen van „deftig verstandelijk en ernstig, maar weinig genietbaar rijmwerk" was zijne voorlichting praktisch geweest. Hij had overigens niets anders behoeven te doen dan te laten afdrukken een deel van zijn eigen gedicht *Mystisch Pantheisme*, dat voorkomt in deze zelfde aflevering:

Oneindige Geest, die onbewust te droomen
  Ligt stoorloos aan des eeuwgen In-Zijns zoomen,
Gij, mijn al-verste Binnenst, dat 'k niet ben,
  Maar toch als Hoogst en eigenst Zelf erken,
  Dat sluimrend als op wijde wolkensponde,
Zweeft... Hoor mij aan! ik roep U... doe mij konde!
  Gij ziet mij hier op dees vreemde aarde staan,
Een vleeschen beeld, die niets ben dan een waan,
  Uit diepte van daarginds omhooggedreven,
Waar 'k eenmaal leefde en wederom mag leven,
  Als 't zinloos schouwspel dezer aarde viel
  Onder uws voelen's kim, o, vreemde ziel!

Nu voelen wij wat het zeggen wil als Kloos verkondigt „Neen, poëzie moet geen banaal, want zielloos, koud-nuchter geredeneer op rijm, maar van binnen-uit levend en dus subtiel-psychisch voelen zijn..."

Wat ongeveer tweeduizend jaren geleden Ovidius al had ontdekt:

Est deus in nobis, agitante calescimus illo.

FLANOR.

EEN DRINGEND VERZOEK.

Een zich noemende Jozef Hollandt uit den Haag, wien wij ook al eens gastvrijheid verleenden in Boekenschouw, laat in de Nieuwe Eeuw (27 Jan.) een afkeurend geluid hooren over hetgeen in ons maandschrift werd geschreven inzake de kunstbeschouwingen

van den zeer geachten heer Kwakman en naar aanleiding van een paar afbeeldingen in de Katholieke Illustratie.

En de vriendelijke opponent, na even Boekenschouw te hebben geprezen, verklaart dan onomwonden dat wij ons hebben gewaagd aan dingen, waarvan wij geen verstand hebben. En dat is erg pijnlijk, omdat er toch zoo weinig vereischt wordt om een kunstwerk te beoordeelen. De heer Kwakman zegt immers zelf: „Bijzondere begaafdheden worden er niet toe vereischt. Het wordt me steeds duidelijker, dat ieder mensch, ook de minst bestudeerde, in staat is, de beteekenis van een schoon kunstwerk te zien, mits hij zijne aandacht leere vestigen op wat aandacht vereischt." Daar schijnt het dus bij ons en onze medewerkers aan te haperen.

Nu hopen wij echter dat men het niet als zelfoverschatting zal uitleggen, indien wij op een gunstige revisie van dit vonnis hopen, zoodra de zaak door bevoegde rechters zal worden herzien. Want met den besten wil ter wereld kunnen wij den heer Jozef niet voor competent houden. En dat niet omdat hij spreekt van recen*tie*, of de begrippen objectief en subjectief een beetje door elkaar haalt, maar eenvoudig omdat hij blijkbaar niet weet waar het om gaat. Hij trekt er ook al Servaes bij, wiens naam Faustinus zéér opzettelijk niet heeft genoemd, maar hij glipt heen over de kern der kwestie: of het aangaat de autoriteiten, die een zeker soort van kerkelijke kunst als zoodanig niet geschikt achten, voor te stellen als weetnieten?

Had de heer Hollandt een halven dag met zijn artikeltje gewacht, dan zou hij het waarschijnlijk niet meer hebben ingezonden. Hij zou dan hebben gezien hoe de gebeurtenissen zich precies als wij voorspelden, hebben ontwikkeld. Thans zal hem dat wel niet meer onbekend zijn. Maar hiermede mag het geval niet den doofpot ingaan. Op alle gebied is tegenwoordig de verwarring der geesten zoo groot, dat alle pogingen om wat klaarheid te brengen, met voorkomendheid moeten worden begroet. Een schriftelijk debat is echter uit den booze, omdat het te lang duurt en te veel gelegenheid geeft, langs elkaar heen te redeneeren. Waar verondersteld mag worden dat het ons beiden om de waarheid is te doen en niet om persoonlijke gelijkhebberij, noodigen wij den heer Jozef Hollandt uit het eenvoudigste middel te willen aanvaarden en doen hem het volgende voorstel:

Ondergeteekende, hoofdredakteur van Boekenschouw en als zoodanig zich verantwoordelijk stellend voor hetgeen in dat tijdschrift werd

geschreven en waartegen de heer Jozef Hollandt bezwaar heeft ingelegd, noodigt dezen uit in openbaar en gesproken debat met hem van gedachte te wisselen. Ondergeteekende verklaart de kosten van deze vergadering voor zijne rekening te nemen.

A. B. H. GIELEN S.J.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

De 87e jaargang van *De Gids* wordt geopend door een nieuwen roman in ik-vormgesteld: *Van haar luister beroofd.* Het beteekent het dagboek van een arts, maar behandelt tot nu toe meer liefdeszaken dan ziektegevallen. Dan volgen gedichten van Aart van der Leeuw: *Van den Tijd* verdeeld in *Uren, De Dagen van de Week, de Maanden, Het jaar.* Van Jan Veth *Ter Herinnering.* Prof. W. van der Vlugt vertelt ons van het weinig bekende *Oost Karelie.* André Jolles zet zijn verhandeling over *het Sprookje* voort. Nu zijn *Lafontaine* en *Mme. d'Aulnoy* aan de beurt. Van deze schrijfster zegt hij: De *Contes de Fées* van Mme. d'Aulnoy zijn hoofdzakelijk letterkuhndige voortbrengselen gebleven en slechts hier en daar zien wij in de mondelinge overlevering iets, wat er aan herinnert. Maar de verzuchting moet ons nu reeds van het hart: maant ons dit alles niet tot groote voorzichtigheid tegenover sprookjes uit landen en tijden, waarvan wij zooveel minder weten dan van het begin der 18e eeuw in Frankrijk?"

Zeer zwaarwichtig van vorm en inhoud zijn de volgende artikelen: *Over Stabiliteit en samenleving* door F. M. Jaeger en *De strijd om de neutraliteit* door J. P. A. Francois en *Het rapport van de commissie uit den Hoogen Raad van Arbeid* door G. A. Kessler. Dr. Jan Veth wijdt een waardeerend woord aan de nagedachtenis van *Samuel Muller* en bespreekt de *Aanteekeningen en Opmerkingen van Jan van Hout* een verloren, hervonden en weer verloren document. Verder de gewone rubrieken, waaruit niets het vermelden waard is.

In *Elzevier's Maandschrift* een beschrijving van de prachtige *collectie Ary Prins* door H. F. W. Jeltes vergezeld van mooie platen. Een even fraai geillustreerd artikel door C. A. B. van Herwerden: *De Winter in de Kunst.* Het begin van een roman(tweede van de trilogie *Mannenleven*; de eerste was het *St. Elmsvuur*) die den titel draagt van *Op Hooge golven.* Huib, ons uit het vorige deel bekend, beleeft een triomf aan zijn tooneelstuk en wordt met zijn familie door de tooneeldirectie gefuifd. Mevrouw Scharten Antink bezit een *Unicum,* een won-

derbare penhouder, waaraan zij zoo verknocht was, dat zij zonder hem niet kon schrijven. Het wonderlijkste van het verhaal is zeker dat deze moderne schrijfster zich met een gewonen penhouder vergenoegt en zich niet van een vulpen bedient.

In *Vragen des Tijds* schrijft Mr. D. Simons over *De Politierechter* en wijst op de belangstelling, blijkend uit de verslagen der groote bladen, welke zijne werkzaamheden ondervinden. Mr. Simons geeft een schets van die werkzaamheden en bespreekt de wijze, waarop die verricht moeten worden. Hij gelooft niet aan eene dringende reden voor instelling van dit nieuwe instituut, nu het echter er eenmaal is moet men het eene eerlijke proef gunnen en een voorbarig oordeel inhouden.

Dr. P. Slijpen bespreekt als *Modern Messianisme* het boek van den Zwitser Leonhard Ragaz, dat ook bij ons is verschenen (Ploegsma, Zeist) in vertaling onder den titel: „De Paedagogische Revolutie." Eigenlijk zegt deze titel niet genoeg, want de gewezen Zwitsersche Hoogleeraar verlangt eene religieuze, sociale en paedagogische omwenteling. In elk geval een zonderling boek, te oordeelen naar wat wij er hier van vernemen.

In *der Fels* (een Apologetisch tijdschriftje) schrijft Dr. E. M. Kaufmann, die van zich zelven getuigt een der beste kenners te zijn van het „Integralismus" een artikel *Der „Integralismus" im deutschen Katholizismus.* In Duitschland schijnt de strijd der vroegere „Roerianer" en „Bachemiten" weer zoo'n beetje te beginnen.

Dr. Kaufmann betoogt dat de naam zelf al reeds verkeerd is, wijl hij schijnbaar op een entravagantie wijst, terwijl ieder goed katholiek „integraal" denkt. Maar ook de nieuwe benaming „Aktivisten" voor de tegenstanders der Integralen is verkeerd, wijl toch juist de Integralen zeer actief willen zijn op alle gebied. Overigens, zoo zegt hij, huldigen de Integralen het beginsel dat het openbare leven van den katholiek in overeenstemming moet zijn met de katholieke leer. Dat is alles.

Maar hij geeft toe dat de tegenwoordige oneenigheid niets anders is dan een „Zentrumsstreit". Dat was hij aanvankelijk ook (in 1909) en toen heeft men het woord „Integralismus" uit Frankrijk ge-importeerd om daarmede de tegenstanders der „Kölner"richting aan te duiden. In den laatsten tijd, bij de groote politieke veranderingen, treedt de kwestie weer op den voorgrond. De Intregalen willen niet een nieuw Centrum, maar komen op tegen een verdoezeling der eeuwige beginselen terwille der tijdelijke belangen.

Zeer belangrijk (en boeiend) zijn de mededeelingen van Maurice Paléologue, welke hij geeft aan de *Revue des deux Mondes* als *Le Roman Tragique de l'Empereur Alexandre II.* Hij begint met het cijfertelegram dat hij op 13 Maart 1881 ontvangt, en waarin hem (attaché autorisé de Barthélemy Saint-Hilaire,

minister van Buitenlandsche Zaken) wordt kennis gegeven van den moord op den Tsaar.

In *Het Getij* vinden wij eene aardige reflextie van Wies Moens over *Felix Timmermans* en zijn werk:

,,Vlaanderen heeft Pallieter, alias Felix Timmermans, gevierd in zijn gemoedelik geboortestadje Lier: een pittoresk feest met overvloedig eten, donderbussen en literatuur. Herman Teirlinck hield een feestrede. Hij heeft ,,den bruur proficiat gewenst''. En Holland heeft zich bezondigd aan de ,,stijlloze'' overdaad van het Zuiden.

En nu mag Karel van de Woestijne, in het literair bijblad van de N. R. Courant, zitten zeuren over onrechtmatig toekennen van de staatsprijs voor letterkunde aan de gelukkige Timmermans, het is een feit — waaraan geen enkel scholastiek betoog iets zal veranderen — dat ook zónder deze onderscheiding Felix Timmermans zijn ,,Joyeuse entrée'' kan houden in het gemoed van gans een volk.

De dagenmelker uit het Nethedal heeft in ons de blijdschap overgestort van zijn jolige refreinen; herinnering aan ,,Zuster Symforosa'' en ,,Het Kindeken Jezus'' blijft zachtjes nabloeien als de warme kleur van gebrande ramen in een laat kerkganger; de romantiek van ,,Anna-Marie'' is als een schemer vol hobogeluid en wegkwijnende vogelzang over ons gekomen; en ik weet er zoveel die zich altijd weer verkneutelen aan de in woord gebrachte geest van verzet onder ons, in Timmermans' ,,Boudewijn''

Want dit zal de gaafste verdienste blijven van Felix Timmermans voor de Vlaamse volksgemeenschap: dat hij een histories moment uit de strijd voor Vlaanderens vrijmaking in poëzie heeft weten te vereeuwigen. Uit de beroemde na-oorlogse jaren ,,treedt zijn Boudewijn naar voor op het veld der Zuidnederlandse dichtkunst'', om te getuigen: hoe het Vlaamse leed de kunstenaar tot het sociaal bewustzijn heeft teruggebracht.

Timmermans' betekenis voor het Vlaamse volksgeweten ligt in de satyre van het Boudewijn-epos. Zijn betekenis voor Holland heeft hij verkregen met Pallieter.

Het mag menigeen verbazen hier een bewering te horen uitspreken als deze: dat Pallieter voor Vlaanderen een verderfelik boek is geweest. Met al mijn eerbied en liefde voor Timmermans blijf ik er bij. Pallieter bracht ons, Vlamingen, de verheerliking van ons ,,te veel''! Achter deze zinnelike overdaad zit geen geestelike kultuur. In de zuivere, mystieke aandacht van ,,Het Kindeken Jezus'' daarentegen schuilen alle mogelikheden tot herboring van de diepe, verzonken zielsglorieëen die sedert Ruusbroec nog maar af en toe uitlichten in ons.

Maar aan het strakke, koele Noorden moest Pallieter de veropenbaring brengen van al déze Dietse levenskrachten, die als bedolven liggen onder de lijkwade van het starre Kalvinisme.

Pallieter die met één forse ruk van zijn arm de molens doet zingen in de lage landen aan de Zuiderzee, een ànder lied dan het lied van zorg en sparen, een jubelend lied van levensverlangen, levensliefde, levensentousiasme; Pallieter die de Vlaamse levensvolheid langs alle stromen en kanalen het nijvere, denkende Holland heeft binnengeboomd — wij zien hem gaan in de hoop dat hij weerkeren mag tot ons: beladen met de diepere levensinkijk, de stoere denkaktiviteit, de strenge vergeesteliking, die de tekenen zijn van een hoge kultuur. Dat hij worden mag: de uitwisselaar der krachten tussen Zuid en Noord; zijn gebaar het blijde verbindingsteken, zijn woord de klare bazuin die één hemel van geluid spant over de Dietse broederlanden!

Ziedaar de Groot-Nederlandse rol die Timmermans te vervullen heeft. Laten wij tans deze gewichtige taak van zijn sterke schouders nemen, om alléén in hem nog te zien: de blijde kunstenaar die binnen het intieme Lier zich geeft aan zijn kunst, simpel zooals hij is: Felix: gelukkig, en Timmermans: werkman met het woord.

Geen doorbeten geweten, geen nerveuze natuur ondergedompeld in het modern getij vol woeling en revolutie. Een rustige — misschien met al te veel de gezonde evenwichtigheid van de goed-doorvoede man — maar een rustige: een maker van stilte binnen in ons.''

In *Opgang* eene beschrijving met schoone platen van *De Acropolis van Athene*. De vertaling van *Rita's Nalatenschap* wordt door Bernard Verhoeven voortgezet en meer en meer verwondert ons bij ieder vervolg het over-romantische van dit werk van Handel-Mazzetti.

In *Morks Magazijn* geeft Jan Zeldenthuis het eerste deel van een *Overzicht van de Nederlandsche Dichtkunst* 1814-1922. Zelden zal er op dit gebied iets oppervlakkigers en onvolledigers zijn geschreven.

De Overpeinzingen voor Pieneman's Slag bij Waterloo van H. Veersema zijn geestig en verlokken ons er een staaltje van te laten zien aan onze lezers:

Voor den bezitter van den catalogus der schilderijen van het Rijksmuseum is het wel heel zeker dat Pieneman een groot kunstenaar is en een bizonder mensch. Daar toch lezen wij dat al zijn doeken, zonder lijst aaneengepast, een oppervlakte van 59.9043 vierkante Meter beslaan terwijl Rembrandt er maar een goede 26.000 haalt. Bovendien staat achter den naam van den gelukkige: „vormde zich zelf.''

„Dit nu is wezenlijk meer, dan waarop eenig ander schilder, wiens werken in het museum worden bewaard, kan bogen. Pieneman, is ook niet geboren. De catalogus vermeldt achter zijn naam: gedoopt te Abcoude 7 Nov. 1779. Hoe kan het ook anders? Hij vormde zich zelf: een geboorte was overbodig!''

En nadat een jongen voor het schilderij op de figuur van Wel-

lington wijzend zijn vader heeft gevraagd: „Waarom heeft die dominee op dat paard geen broek aan, vader?" laat Veersema den grooten veldheer zijn overkropt gemoed uitstorten:

„Heb ik daarvoor den slag bij Waterloo gewonnen", vroeg hij bitter, „om door het nageslacht te worden aangezien voor een rijdenden dominee in zijn onderbroek?"

„Kom, kom," kalmeerde ik, „die kleine jongen vertegenwoordigt het nageslacht niet!"

„Zooveel menschen hebben dat al gevraagd", ging de hertog van Wellington voort: „En het ergste is, dat ik het allemaal voorzien heb. Toen Blücher met zijn troepen op het slagveld was aangekomen en ik den algemeenen aanval wilde bevelen, komt daar opeens die Pieneman naar me toe met zijn schilderdoos in zijn handen, gevolgd door een wagen met een reusachtig doek en een ladder en een heel houten stellage en vraagt me, of hij dat historisch oogenblik niet even voor het nageslacht mocht vereeuwigen. Ik vroeg hem hoe lang dat duren moest en hij meende met zijn ruwe schets in drie à vier uren klaar te kunnen zijn. Ik voelde er niets voor, en wist bovendien, dat Napoleon er gruwelijk het land aan had, zich op het slagveld te laten schilderen: doch ik ben nog zoo zwak om Cambronne naar hem toe sturen met de vraag, wat hij dacht van een onderbreking, waarbij alles op de plaats zelve bleef. Maar Napoleon was toen al de oude niet meer. Want hij antwoordde, dat hij vier uren, maar ook geen seconde langer zou wachten. En toen ik dat aan Pieneman zei, stelde die kerel me zelfs voor, dat we in den tijd, dat hij zijn doek opspelde, ons groot tenue zouden aantrekken. En ik stapelde de eene zwakheid op de andere en sta het toe. Maar ik was heelemaal vergeten, dat ik mijn gala-uniform niet bij mij had. En het eenige, wat niet al te erg afstak bij het goud van mijn onderbevelhebbers, was de toga van mijn eere-doctoraat in de geneeskunde aan de universiteit van Cambridge."

„Maar wat deedt u met die toga bij Waterloo?" vroeg ik stomverbaasd.

„Die gebruikte ik 's nachts in mijn tent over mijn krib. De nachten waren zoo duvels koud", ging de hertog verder. „En ik voorspelde het Pieneman, dat de menschen me niet zouden herkennen. Doch hij vond het juist schitterend. „Zoo heb ik mij nu altijd den overwinnaar bij Waterloo voorgesteld", zei de slimmerd nog. Hij vond dàt de geest, die triomfeerde over het stof. „Maar ik zit er maar mee", besloot hij bitter."

De *Hollandsche Revue* komt met een karakterschets van L. J. M. F e b e r en geeft er een goed portret bij.

De heer F e b e r heeft op meer dan één gebied snelle carrière gemaakt. In de eerste plaats als ingenieur in Indischen dienst, in de tweede plaats als schrijver, in ruimer zin, als publicist...

L. J. M. F e b e r werd geboren 24 April 1885, te Bergen-op-Zoom. Hij is dus op het oogenblik zeven-en-dertig jaar oud en

heeft derhalve op betrekkelijk jeugdigen leeftijd zijn intrede in onze volksvertegenwoordiging gedaan. Hij volgde de lessen aan de Hoogere Burgerschool te 's Gravenhage en Nijmegen om na goed afgelegd eindexamen als student naar Delft te gaan. In zijn H.B.S.-jaren echter was reeds de neiging sterk geworden te „schrijven" en ongetwijfeld zal daarop van invloed zijn geweest de omstandigheid dat hij op de H.B.S. te Nijmegen niemand minder dan Poelhekke tot leidsman had. Aan diens door-en-door solieden geest moet hij, met zijn jeugdige literaire aspiraties, veel hebben gehad.

In 1903 werd hij als technisch student te Delft ingeschreven met de bedoeling er het diploma van civiel-ingenieur te halen. Dat ging ook, ondanks het nu en dan bewandelen van literaire zijwegen in het land der technische wetenschappen, niet met moeilijkheden gepaard. In 1908 verliet hij Delft als civiel-ingenieur, maar nog niet besloten welken weg in te slaan. Hij begon met zich te vestigen als repetitor voor wiskunde en mechanica... en nu denken wij in-eens aan de vele bladzijden prachtig proza welke hij geschreven heeft... totdat een jaar later, 30 April 1909 de groote reis naar Indië werd ondernomen, naar het land, waar hij zoo snel een mooie carrière zou maken; dat hij zou leeren liefkrijgen en de belangen waarvan hij, goed 13 jaar later, in de Staten Generaal zoo welsprekend verdedigen en behartigen zou. Wat heeft hij al niet gezien met de oogen van den dichter in het groote tropische rijk! Wat heeft hij zijn aankomst-impressies, zijn eerste reisindrukken in het wondre land van licht en stilte niet schoon en treffend weergegeven! Zijn Indische brieven in de Maasbode hadden al spoedig naam gemaakt... PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Beach (Rex.). Het Wisselend Lot. (The Winds of Change). Vertaald door H.H. H. W. Boissevain, Haarlem.

Een wildernisroman, die heel aardige episoden biedt, koddige twistgesprekken tusschen twee oudere goudzoekers, die geen half uur buiten elkaar kunnen leven en geen halven dag met elkaar zonder grappige ruzie te krijgen over niets; heldhaftige ondernemingen om in een broze boot door wilde watervallen heen de rivier af te tuimelen; woeste en dierlijk verwoede gevechten tusschen razende mannen.

De hartstochtelijke ontmoeting tusschen een gehuwde vrouw, die nog al vrij is in haar opvattingen, en een jongen man, maken het boek voor gevoelige lezers minder geschikt, vooral omdat de

voorstelling, zonder bepaald ruw realistisch te zijn, toch zeer suggestief is en in staat den langen filmband eener bewegelijke verbeelding te laten afloopen.

Op bladzijde 177 wordt eene verklaring gegeven van den titel, en zij is te merkwaardig om ze onze lezers te onthouden: „Pierce Phillips bezat den aanleg voor goed en kwaad van den gemiddelden jongen Amerikaan. Als hij bij zijn komst in Dawson een normale omgeving had getroffen, zou hij waarschijnlijk tot een normale ontwikkeling zijn gekomen. Maar, daar hij gedreven was door het Wisselend Lot, had hij wortel geslagen daar,waar hij toevallig terecht was gekomen... in laag water.'' Van laag water gesproken, niemand zal beweren dat deze philosophie van den schrijver flink diep is, noch dat de vondst van den titel bizonder vernuftig kan worden genoemd. W. Br.

Broeckaert (Karel). Borgers in den Estaminé. Met Inleiding en Aanteekeningen van Dr. A. Jacob. Spectatoriale Geschriften I. Voor de Seven Sinjoren uitgegeven door „De Sikkel'' te Antwerpen en ook verkrijgbaar bij C. A. Mees te Santpoort.

Deze uitgave heeft voor geschiedvorschers, die uit de spectatoriale geschriftten den geest van een tijdperk zoeken te benaderen, vermoedelijk wel waarde, hoe weinig belangrijk op zich zelf de inhoud of de vorm ook moge wezen.

Maar dit geschrift van 1795 en later,staat in het begin van de nieuwe historie van Vlaanderen en de voltairiaansche Broeckaert teekent in samenspraken den strijd tusschen liberalisme en behoud, tusschen het oude geloof en de tot godin verheven rede.

De schrijver, zonder spoor van geest maar met de voldoening van een, die in verlichting zijn medeburgers vooruit meent te zijn, praat Voltaire na en spot met de biecht, de Mis, kloosters, monniken, aflaten enz. enz.

In één woord, we hebben in Broeckaert de mentaliteit te zien van een vertegenwoordiger der nieuwe vrijzinnige vlaamsche bourgoisie, en die is leelijk, oppervlakkig en verwaand.

Monsieur Homard in Vlaanderen. Het behoeft niet te worden gezegd dat dit boek alleen bruikbaar is voor lezers,die het estaminé-karakter van Broeckaert's wijshedens weten te onderscheiden.

Het komt ons voor dat Wies Moens de verdienste als auteur van Broeckaert wel zeer sterk overdrijft, waar hij schrijft (in De Stem): Wie een figuur als Gijsken, „de kleine rentenier uit het provinciaal-geatrofieerde Vlaanderen van het vergulde Oostenrijksche regime, kerks en utilitair, gemoedelijk en konviviaal, het type van de na-Munsterse Vlaming, overstelpt door de nieuwe ordening'', ten voeten uit kan schilderen zooals Broeckaert dat hier deed, mag voor goed aanspraak maken op de roem van een voor zijn tijd representatief, daarom voor alle tijden levend auteur.''

Het is niet onaardig voor literaire studenten Broeckaert eens

te vergelijken met onzen Justus van Effen. Het onderscheid dezer twee spectatores is kenmerkend voor het karakter van Noord en Zuid niet van vroegere tijden alleen, maar ook van thans. Mij heeft deze waarneming verrast. A. G.

Carpentier (G.). Mijn loopbaan als Bokser. Uit het Fransch door J. van der Moer. A. W. Bruna, Utrecht.

Laten wij ter geruststelling dadelijk den lezer mededeelen dat Carpentier nobeler en beschaafder is dan de sport, die hij beoefent.

Om voor geld, zonder eenige noodzaak van zelfverdediging, ten aanschouwe van een bruut publiek, een medemensch bewusteloos te slaan, of als het een beetje ongelukkig aankomt, zijn neus te verbrijzelen of zijn oog te verminken, moet men wel een minimum van beschaving en fijngevoeligheid bezitten, zou men geneigd zijn te denken.

En daarom valt dit boek mee. Deze eenvoudige volksjongen vertoont kwaliteiten, die hem in onze achting doen stijgen. Hij lijkt geen snoever, geen kermisworstelaar, geen ruwe klant; hij vertoont zich aan ons als een soort gentleman, in zooverre zijn beroep zulks toelaat en hij blijkt een liefdevolle zoon voor zijn nederige ouders.

Stof genoeg om er een bruikbaar en behoorlijk mensch van te maken, als de justitie van zijn land hem maar een handje wil helpen, door bijvoorbeeld te verbieden zijn portret te verkoopen en na ieder vuistgevecht hem voor een paar maanden in de doos te stoppen. Dan moet het wel tot hem doordringen dat deze sport uit den tijd van den holebeer niet meer is voor de menschen, die prat gaan op eene eeuwenlange beschaving. M. v. W.

Diepenbrock (Alphonse). Ommegangen. Van Munster, Amsterdam.

Balthazar Verhagen bundelde dit proza over muziek en andere onderwerpen en deelt ons mede dat het oorspronkelijk tusschen 1891 en 1911 verscheen in De Nieuwe Gids, De Kroniek en andere periodieken.

Met deze uitgave bedoelde hij niet louter eene daad van piëteit jegens den verscheiden Meester, maar hij meent dat de verzamelde geschriften als een monument van Nederlandsche cultuur uit de laatste jaren der negentiende eeuw mogen beschouwd worden en om hun diepe doorzichten ook voor dezen tijd nog hun volle beteekenis blijven behouden.

Nu is het mijn bescheiden gevoelen dat deze opstellen juist het lezen waard zijn, omdat ze geen staal vormen van Nederlandsche cultuur, doch een voorbeeld zijn van zeer individualistische opvattingen, welke der toenmalige cultuur nog geheel onbekend

en soms zelfs er lijnrecht mede in strijd waren. Diepenbrock was een revolutionair en een cultuur is nooit revolutionair, wijl revolutionisme het afbreken eener oude of het voorbereiden eener nieuwe cultuur is, maar nooit eene cultuur op zich zelve.

Diepenbrock erkent (blz. 190) dat Nietzsche voor hem „de onvergelijkelijke en eenig competente rechter over de moderne cultuur is geweest, en bovendien een man, die met heroisme die wancultuur in zich zelf heeft overwonnen.'' Legt men daarnaast het getuigenis zijner bewondering (blz. 114). van den wijzen en evenwichtigen bouwmeester Cuypers en van diens „beginselen van goddelijken oorsprong'', dan begrijpt men eenigszins de tragische persoonlijkheid van Diepenbrock en de moeheid welke in dit boek zoo voelbaar wordt. A.G.

Ellen. De Pop van Elisabeth Gehrke. Em. Querido, Amsterdam.

De namen van deze schrijfster en dezen uitgever te samen op één boek...... ik vreesde dat ik iets zou moeten ondergaan als Heine, toen hij gebogen lag over den brouwketel van vrouwe Germania.

Maar het is mij meegevallen. Het riekt ten minste niet. Het is een roman voor dienstweigeraars.

Elisabeth was eerst kort getrouwd toen de oorlog uitbrak en haar man een der eersten was die vielen voor het Duitsche land. De jonge weduwe koopt een groote pop en een huisje, waarin zij zich terugtrekt met den pierrot, een hond en een kat tot eenig gezelschap. De dorpelingen beschouwen haar, en niet ten onrechte, als eene die zachtjes van Lotje is getikt.

Er gebeurt verder niets, tenzij dat de zonderlinge kluizenaarster tijd en gelegenheid benuttigt om hare denkbeelden aan den man te brengen.

Eene ervan luidt: „Wie om anderen niet te vermoorden, zich zelf doodt...... is geen lafaard, maar een held''. Een pracht thesis om oefeningen te houden in het redeneeren, wijl zij kans biedt aan zooveel vernuftige distincties, dat het groen en geel voor de oogen wordt. En dan blijkt uit haar luide overpeinzingen dat haar man Heinz na den eersten aanval ook den dood heeft gezocht „zonder waarschuwing of woordenpraal''.

Wie kan meehelpen om den oorlog gehaat te maken en die verheerlijkte massamoorden noemt met den naam, dien zij verdienen, komt aller hulde toe.

Maar wie het goede doel zoekt te bereiken door het slechte middel, moordenaars tracht te ontluisteren door zelfmoordenaars te verheerlijken, gelijk Ellen doet, die verlokt van kwaad tot erger.

En wie tot draagster van wijze denkbeelden en grootsche gedachten een half gekke vrouw kiest, die met de pop speelt, moet zich niet verwonderen als niemand naar hem luistert. A.G.

Gilliard (P.). Het tragische Lot van Nicolaas II en zijn Gezin. Vertaald door Frederika Quanjer. W. van Stockum, 's-Gravenhage.

Terwijl de menschbeesten het arme Rusland nog mishandelen met hun bloedige moordklauwen, en al de naties der wereld niet genoeg moed en medelijden kunnen opbrengen om het land te verlossen van dien perversen bandietentroep, komen de getuigen van de ontzettende misdaden, die werden gepleegd, al durvender opdringen en vertellen van dien kennel van bloedhonden en hun arme slachtoffers. Pierre Gilliard, sinds 1905 leeraar der dochters van den tsaar en daarna,tot hun gevangenneming, gouverneur van den zwakken zoon, heeft de keizerlijke familie gezien in haar grootheid naar buiten en haar verborgen leed om den fragielen eenigen zoon, in de onzekerheid van de ongelukkige oorlogsjaren en ten slotte in de verschrikking der revolutie en gevangenschap.

Hij heeft een hooge vereering voor het vorstelijk paar en wat hij ons mededeelt uit hun leven is zeker in staat sympathie te wekken voor deze menschen, die hun fouten en zwakheden hadden, maar als engelen afsteken bij de duivelen, die thans het russische volk beheerschen als een troep willooze slaven.

Hem werd niet meer toegestaan zijn meesters te volgen in hun laatste gevangenschap te Jekaterinenburg, hetgeen hem redde van een anders zekeren dood.

In den nacht van 16 op 17 Juli (1918) werden de tsaar en zijn echtgenoote, hunne drie dochters en zoon met den lijfarts en een drietal bedienden door revolverschoten afgemaakt, hunne lijken in stukken gehakt en verbrand, na met benzine te zijn overgoten.

En de beschaafde volkeren ontvangen de afgevaardigden van deze beulen en in ons parlement mag een schreeuwerige Aziaat hymnen brullen op de moordenaars zonder dat men hem het raam uitgooit. Natuurlijk, dat is niet parlementair. Maar wat doet zoo'n kerel, dien wij toch zeker niet tot de burgers kunnen rekenen, die mogen losloopen, in een parlement? Sn.

Holt (William). Het Drama van Schillerhorst. Het Nederl. Boekhuis, Tilburg. Ingen. f 1.50.

Steeds heb ik getoond onafhankelijk genoeg in mijn oordeel te zijn, om nu, zonder vrees te worden verdacht van partijdigheid, een boek te prijzen, tot wiens uitgever ik in vriendschappelijke betrekking sta door onze gemeenschappelijke verzorging van dit tijdschrift. Was het boek een prul, ik zou er geen oogenblik aan denken, het te verbloemen. Nu het goed is, beter dan de meeste verhalen van dit soort, heb ik ook den plicht dat te zeggen.

Boven Ivans, Halliwells, Davids e.a. staat William Holt door zijn logische en geleidelijke ontwikkeling van het geval en de

knapheid, waarmede hij bij den lezer er de spanning weet in te houden. Wie leest tot ontspanning, en detective-romans leest men niet met een ander doel, zal in dit boek voldoening vinden.

Als de heer Holt, die bij zijn doop wel niet William genoemd zal zijn, kan zorgen dat zijn, overigens zuivere stijl, wat minder vlak en zijn voorstelling der gebeurtenissen wat meer „mouvementé" wordt, heeft hij alle kans een der magnaten te worden der thans zoo gretig gezochte verrassingskunst.

En omdat zijn boeken niet pikant zijn gemaakt met erotische sambal, noch garstig door ranzige wijsheden van te haastig vercultureerde hersenen, wenschen wij den schrijver dat succes van ganscher harte toe. A. GIELEN.

Mason (A. E. W.). In de Villa Rosa. G. J. Slothoudwer, Amersfoort.

Tjongen, tjongen, 't is een ingewikkeld geval! Verbeeld U een jongen Engelschman, die na een schitterende carrière in Oxford „plotseling de wetenschap vaarwel heeft gezegd om zich thans op acht-en-twintigjarigen leeftijd, in deze omgeving als schatrijk man *terug te vinden*". Wat een vondst! „Deze omgeving" is niets anders dan een speelzaal in Aix-les-Bains.

En die jonge Engelschman komt op een mooien morgen bij een kennis binnenstormen met een open krant en leest hem het schokkend bericht voor: „Den laatst verloopen nacht heeft een ontzettende moord plaats gegrepen in de villa Rosa, gelegen op den weg naar het meer Bourges. Mevrouw Camille Dauvray, een oude, rijke dame...... werd vermoord op den vloer van haar salon gevonden. Zij was geheel gekleed en op schandelijke wijze gewurgd, terwijl op de bovenverdieping, haar dienstbode, Helena Vauquier gechloroformeerd te bed werd aangetroffen, de handen stevig op den rug gebonden. Bij het afdrukken van dit bericht, was ze nog niet tot kennis gekomen, enz. Het is buiten twijfel, gezien het feit dat deuren noch ramen geforceerd waren, dat de moord door iemand, die zich binnen de villa bevond, moet begaan zijn. Intusschen is ook de auto van Mevrouw Dauvray verdwenen en met deze een jong Engelsch meisje, die haar (Mevrouw) naar Aix vergezelde." Kostbare juweelen zijn gestolen en de aanhouding wordt verzocht van het verdwenen Engelsche meisje, op wie een zware verdenking rust. En de rijke Engelschman, wiens geliefde die jonge Engelsche gouvernante was, stelt alle pogingen in het werk om hare onschuld te bewijzen en neemt een beroemden franschen detective in den arm om de ware schuldigen te ontdekken.

Deze vat het onderzoek energiek aan en voert het ten einde met zulk eene scherpzinnigheid, dat de Engelschman de onvoorzichtige stoutmoedigheid, welke hem dreef de hulp in te roepen van den beroemden speurder, wel verwenscht zal hebben. Want de politie-

man brengt aan den dag dat de moordenaar der oude dame, de begeerder van haar diamenten, die hij echter niet heeft kunnen ontdekken, de ontvoerder der gouvernante, niemand anders is dan de Engelschman, die zelf den detective ging halen, en de dienstbode Helena Vauquier, welke men gebonden en gechloroformeerd op haar bed heeft gevonden. Listiglijk had men alles zoo weten te arrangeeren dat de schuld moest vallen op de jeugdige gezelschapsdame. Men heeft alree voor haar een zak genaaid en een steen opgezocht, waarmee men haar zal laten zinken naar den bodem van een der Zwitschersche meren, als de speurder optreedt (waartoe de bandieten hem ruim den tijd hebben gelaten) en „de onschuldige duif bevrijdt uit de klauwen der wreede sperwers”, zooals een film-explicateur zich zou uitdrukken.

De nobele Hanaud, de logische denker, de vlugge ontwikkelaar, wint de sympathie van elken lezer door zijn enorme bescheidenheid, welke het klaarst aan den dag komt op de laatste bladzijde van den roman, waar hij zijne gevoelens verraadt voor het geredde meisje: „Ze is zeer lief en zeer schoon. Indien... indien er zich niemand opdoet, dien ze liefheeft en die ook haar bemint — dan — zou... ik zelf... ik, die een enkelen nacht haar papa ben geweest, wel voor altijd haar echtgenoot willen zijn.”

Wie na deze ontboezeming vermoedt dat de betrekkingen van den franschen detective en de onschuldige engelsche spoedig inniger zullen zijn dan de relaties tusschen hun respectievelijke gouvernementen, moet men niet te haastig van blind optimisme beschuldigen.

Het boek is niet verkeerd, maar op den duur kunnen avonturen van moord en doodslag, van loos bedrog en ellendige gewetenloosheid toch niet de middelen wezen, waardoor men het publiek tot wat hoogere eischen in zake lectuur zal weten op te voeden.

A. G.

Mooy. Henriette). Schakeeringen. C. A. J. van Dishoeck, Bussum.

Met haar eerste boek heeft Henriette Mooy algemeen de aandacht getrokken en zoover ik kon nagaan, was de pers eensgezind in lof en waardeering.

Het zal wel het frissche in haar verschijning zijn geweest, dat de harten stormender hand heeft veroverd. Vrouwelijke auteurs in onze nieuwere literatuur hebben zich zoo vulgair gedragen, bleken zoo grondig ontdaan van alle schaamtegevoel, dat men bijna begon te vrezen dat sommige vrouwen, die meenden in het publiek te moeten optreden ook meenden zooveel mogelijk op „publieke vrouwen” te moeten gelijken. Het gaf een weldadige verademing toen Henriette Mooy te zien verschijnen, die haar succes niet zocht in het vertellen van benauwende viezigheidjes, maar open oogen toonde voor de geschapen schoonheid om haar heen en den vroolijken zonneschijn des levens.

Ook deze bundel schetsjes treft door natuurlijkheid van toon en zuiverheid van stijl, vrij van alle woordkunst-acrobatiek. Toch komt er een stukje in voor, Twentsch Verhaal heet het, dat ons er toe dwingt de schrijfster te smeeken, zich door den toegezwaaiden lof niet van de wijs te laten brengen en overmoedig kunsten te gaan uithalen, die onvermijdelijk met een ongeluk moeten eindigen.

Het herinnert heel uit de verte aan Ary Prins, maar Henriette Mooy moge bedenken dat Ary Prins, als hij het nu nog niet is, over een jaar of tien morsdood zal zijn als literator. En als zij begrijpt waarom, dan zal zij ook wel weten waarom zij zelve niet moet beginnen met een stijl als die van haar Twentsch Verhaal. De lezer zal dat wel met mij eens zijn, nadat hij het volgend proefje heeft genoten:

„Op avond, die er eens was, Pompen-Herman zat bij hen om het vuur, met knuppelstok los in handen die gevouwen omlaag tusschen zijn knieën waren...

Huttenklaas stond op en bond met touw hem zoo hij zat; fluks Schurken-Jannes, die hun zoon was, naderbij, luidschreeuwende hij sloeg met bijl op Pompen-Herman's hoofd en deze dood."

Wij hebben sinds eenigen tijd een Hongaarsch jongetje in huis, die het ook zoo zou zeggen: „ik niet school, mij avond steen aan hoofd, ik pijn." Van dat kereltje vind ik het wel heel aardig, van mejuffrouw Mooy, die het zoo goed kan, lijkt het mij erg kinderachtig. Maar het zal wel een voorbijgaande gril zijn, want werkelijk talent kan zich met zulke gebrekkige uitdrukkingswijze niet tevreden stellen. G.

Musbach (Dora). Schaduw van het Verleden. G. J. Slothouwer, Amersfoort.

Dora Musbach kan niet schrijven, hetgeen haar niemand euvel zal duiden. Ze doet het toch en dat is ergerlijk. Want ze kon weten dat het niet te pas komt om zoo het leven te verprutsen. In dit romannetje voert zij een „zwakzinnigen" jongen ten tooneele, die maar voortgaat sonnetten te dichten en novellen te zenden aan tijdschriften, welke door de redacties met hondentrouw worden teruggezonden. En van dezen maniak, die „na een langdurige zenuwziekte nooit meer goed gezond is geweest" laat de schrijfster zonder een spoor van deernis verklaren: „O, dat dwaze idée van Frits, altijd nog te denken dat hij auteur is! Om dat denkbeeld te verwezenlijken, vergooit hij al het andere!"

Waarom oordeelt zij over zich zelve niet met dezelfde verstandige gestrengheid? Haar boek zit vol taalfouten en dat is ongeveer de eenige eigenschap die het heeft.

De geschiedenis, welke op zoo gebrekkige wijze verteld wordt, is wel het meest banale dat een brein bij elkaar kan denken.

Baron Nederberg van Duinen woonde op een „vervallen"

kasteel in Limburg. Hij was leelijk aan den drank verslaafd en toen zijn vrouw, een gewezen tooneelspeelster, op den dros ging met haar twee dochtertjes, pleegde de stumperd zelfmoord. De beide meisjes kwamen op een „goedkoope" kostschool, van waar de jongste wegliep en demi-mondaine werd, terwijl de andere huwde met een patricischen heerboer. Na een huwelijk van twaalf jaren verlaat zij man en kind om met een franschen schilder er van door te gaan, die haar na een jaar weer laat zitten.

De patricische heerboer hertrouwt met een piepjong meisje en wij vernemen in bizonderheden den strijd tusschen het stiefmoedertje en het kind uit het eerste huwelijk. Wij krijgen trouwens van alles te hooren wat met het verhaal in geen enkel verband staat. De schrijfster babbelt over het een of ander eenige bladzijden lang, trekt dan een regel dwarsstreepjes om aan te duiden dat dit chapiter is afgeloopen en begint over een nieuw onderwerp. Meer dan vijftig zulke scheidingslijnen verdeelen het boek in mootjes.

Nog valt op dat Dora Musbach een zwak heeft voor kamerverhuursters. Mevrouw Wilkers zoekt daarin haar heil en even zoo freule Nederberg van Duinen en, niet te vergeten, Jonkheer Leo van Benninkhuizen.

„Je hebt rare toestanden", zegt de doodgraver op het einde van het boek. En de man heeft gelijk, als hij doelde op dezen roman. A. G.

Rouge (Gustave Le). De Spookstraat. Mysterie-Roman. Vertaald door G. Mittweg-Von der Möhlen. A. W. Segboer, Den Haag.

De straat, die dezen naam draagt, heeft hare beruchtheid verworven door het feit, dat personen met veel geld op zak, die er 's nacht doorheen gaan of trachten te gaan, later worden gevonden dood en geplunderd.

Een dappere jonge man waagt er zich eindelijk aan, het mysterie met gevaar van zijn leven op te lossen en komt tot de ontdekking dat een geleerde natuuronderzoeker, die midden in dat nauwe straatje woont, de misdadiger is.

Hij bedwelmt en vergiftigt de slachtoffers met een doodelijk gas, berooft hen in een enkel oogenblik en vlucht dan snel zijn huis binnen. Het is zeer gewone ontspanningslectuur, die geen ander doel kan hebben dan den lezer een oogenblikje wat afleiding te bezorgen. M. v. W.

Termonde (Alfred). Het Eeuwige Mysterie. Allert de Lange, Amsterdam.

Nu ja, het eeuwige mysterie! Laten we zeggen, een tikje eenvoudiger, de eeuwige banale geschiedenis. En intens vervelend verteld.

Op tennisbaan ontmoette Lucie den gymnasiast Dolf. En ze kregen elkaar lief... en Ma dacht dat het geen partij voor haar kind was... en Lucie trouwde een luitenant... en de luitenant bedroog haar. Eerste bedrijf.

Tweede bedrijf. Dolf studeerde rechten... troosteloos over Lucie's huwelijk gaf hij zich af met een meisje van de straat... toen Lucie weer eens zijn weg kruiste ontwaakte de oude liefde... luitenant zelf niet zuiver op de graat, verdenkt zijn vrouw en ontfutselt haar het geheim... Dolf wordt doodziek... Lucie en een ander meisje, dat ook al op den jongen verliefd is, passen hem op... luitenant, woest, vraagt de echtscheiding aan, die anders zijn vrouw zou hebben gevorderd... huwelijk, of wat ze zoo noemen, van Dolf en Lucie.

Het overschietende meisje heeft tot troost een amouretje met een bijna gescheiden man.

De bevolking van dezen roman: een zootje. De roman zelf: beslist minderwaardig.

In ons land pleegt men zulke producten te rekenen tot de letterkunde. Stond er maar een geldboete op, of een jaar voorwaardelijk. Het zou toch wel een beetje afschrikken.

Wohlbruck (Olga). De Primadonna. J. M. Meulenhoff, A'dam.

Ook weer iets over „het eeuwige mysterie''.

Ernst gaf spreek- en voordracht-les aan Karla, hetgeen beiden gelegenheid gaf om kennis te maken en te trouwen.

Karla wordt een ster aan het theaterfirmament en Ernst brengt het niet verder dan de man te zijn van zijn vrouw.

Karla heeft een kind en hoezeer ze ook naar een grooter gezin verlangt, als primadonna mag ze niet meer dan één kind hebben, verklaart wereldwijs dame Wohlbrück.

Ernst knoopt een liaison aan met een kamermeisje, Karla houdt zich goed onder die beleediging, maar als ze weer in Duitschland terug is van haar kunstreizen ontmoet ze een zekeren graaf Gaudlitz en belooft hem te scheiden van haar man om met hém te trouwen.

Hangende het proces gaat Gaudlitz een bad nemen en sterft aan hartverlamming. Karla zit nu, wat men in juridische taal kan noemen, met de gebakken peren.

Maar dapper gaat zij door met zingen en vergadert schatten voor haar kind. Aandoenlijk exemplaar van echtgenoote en moeder.

Door het heen en weer trekken van Karla wordt het verhaal afwisselend en gezellig als een spoorboekje. Maar het is minder deugdzaam en minder geschikt om den weg te wijzen.

B. P. M. R.

FRANSCH.

Afdeeling I.

ALBERT-JEAN: Rapaces et Nocturnes. Verhalen uit de misdadigerswereld, volstrekt te ontraden. — ANET (Claude): l'Amour en Russie. Brutale exhibitie van de geslachtsdriften. — BALKIS: Personne. Een cynische vrouw vertelt haar meest intieme erotische ervaringen. Schandalig. — BERAUD (Henri): Le Martyre de l'Obèse: Het boek is geestig in zijn beschrijving van de moeielijkheden en teleurstellingen, waaraan dikke menschen zijn blootgesteld. Maar het laatste gedeelte handelt over het liefdeleven van den dikkerd en dat geschiedt op zulk eene lichtzinnige manier dat wij het boek niet mogen aanbevelen. Volwassen en geharde lezers kunnen die polissonnerie misschien verdragen, en het boek lezen om de onmiskenbare geestigheid. — BRACH (Paul): Gérard et son Témoin. Om seksueele uitspattingen af te keuren. — BUSSY (Ch.): Le Tour du Demi-monde en 80 Nuits. Een volledig slecht boek, gelijk de titel overigens verwachten deed. — CAPUS (Alfred): Scènes de la Vie difficile. Het moeielijke leven is het leven van hen, qui n'ont pas le sou. En dat zijn natuurlijk op de eerste plaats de artiesten. Het boek is geschreven met groot talent, maar de schrijver beschouwt het buitenechtelijke leven en zelfs de bigamie als de meest gewone zaak ter wereld. Juist omdat Capus zulke feiten als van zelf sprekend aanvaardt, is zijn boek dubbel gevaarlijk. En deze schrijver was een gezien medewerker van een goed katholiek blad! Voorheen. — CASSEVILLE (H.): Thi-Nhi, autre Fille d'Annam. Zeer sexsueel en voor de meeste lezers vast ongezond. — DAVENEY (René): l'Orgeuil de vivre. Niets geen reden om trots te zijn op zoo'n leven. Het is de bekende manier van uitleven, waarin aan het beest het grootste deel wordt gegund. Slecht. — DELLUC (Louis): Les Secrets du Confessional. De titel is een vondst. De lezers, die een schandaal zoeken, worden gelukkig teleurgesteld. Het is echter vulgair en leelijk genoeg. — DULAC: l'Enfer d'un Etreinte. De fuffrouw meende een leerzaam boek te schrijven en te waarschuwen voor de gevaren der gierigheid. Maar zij heeft onder het weinige goede dat zij gaf zooveel leeringen uitgestrooid, die verderfelijk zijn, dat haar geschrift er geheel door bedorven is. — DUNAN (Renée). De auteur is wat men noemt een dame, maar haar roman logenstraft dit. Een echte dame schrijft zoo iets niet. — DUPLAY: Le Visage démaquillé. De mémoires van een wellusteling. Onder het motto: „beter een zelfgenoegzaam varken te zijn dan een ontevreden wijze." Bah! — GEORGES MICHEL (M).: La Bohéme canaille. Niets anders dan pornografie. — GEFFROY (G.): La Comédie bourgeoise. Heel slap werk. Bovendien te realistisch. — GERMAIN (J.): La Sosie. Het verhaal, zooals het oorspronkelijk in een tijdschrift verscheen, was uitmuntend. In boekvorm heeft de schrijver bladzijden ingelascht, die het voor katholieken on-

leesbaar maken wegens de volstrekt valsche theorie en leering. — GIRAUDOUX (J.): Siegfried et le Limousin. De gedurfdheid van taal en beschrijving maakt het boek zeer ernstig voorbehouden. — LOMBARD (J.): Les Amants damnés. Ook het boek achten wij damné. — MARMOUSSET: Au Lion tranquille. De naam is een schuilnaam en de schrijver, een letterzetter, heet Lucien Nicolas. Het boek deugt niet, in geen enkel opzicht. — PICARD (G.). Les Voluptés de Mauve. Een obsceen boek. Voor niemand. — ROLLAND (Romain): l'Ame enchantée. Veel geredeneer zooals in Jean Christophe en gewoonlijk ook even ondegelijk. Het moet weer iets worden in vele deelen, naar het schijnt. Ofschoon niet precies verboden, is toch deze literatuur van een vrij minderwaardig soort. Verboden liefde bestaat er niet voor den schrijver.— TIMMORY: Coqs et Poules. Bordeellectuur. — VALDAGNE (P.): Constance, ma tendre Amie. Te kwalificeeren als het voorgaande. — WERTH (L.). Dix-neuf Ans. De heldenfeiten van drie studentjes, die hun dagen en nachten in slechte huizen en slecht gezelschap doorbrengen. —

Afdeeling II.

BARANGER (L.): La Terasse. Een man die onjuist meent dat hij door zijn vrouw wordt bedrogen, zoekt leelijke avonturen. Erg min boek. — BAUMANN (Emile): Job le predéstiné. Deze roman verwierf den prix Balzac. Dit boek heeft een goede strekking, maar het geval van echtbreuk dat er in wordt verhaald verhindert dat men het elkeen zonder onderscheid in handen kan geven. — DAUDET (Léon): Sylla et son Destiné. In romanvorm een tractaat over vaderlandsliefde en krachtig gouvernement. Voor franschen zeker meer belangrijk dan voor buitenlanders. — ERMITE (Pierre l'): Les Miettes. Een bundel opstellen van groote verscheidenheid, maar allen geschreven op de meesterlijke wijze, die l'Ermite eigen is. — DIEUDONNE (R.): Le Vainqeur. Een jongeman, die zijn studie opgeeft en de wielerbaan kiest tot veld zijner overwinningen. Levendig beschreven onderwerp overigens niet bizonder belangwekkend. Niet voor kinderen. — GIRETTE (M.): Promenade Conjugale. De bedoeling kan goed zijn, maar zulke ontrouw-geschiedenissen zijn toch niet aan te raden. — GRANDJEAN (Georges): Antinéa ou la Nouvelle Atlantide. Een voudig een vervolg van het bekende boek van Pierre Benoit, zoodat er een aanklacht is ingediend en het boek in beslag werd genomen. — KESSEL (J.): La Steppe rouge. Beschrijving van de ontzettende gruwelen der communisten in Rusland. Voor hen die van griezellectuur houden. Het is met veel talent geschreven. — LAPAQUELLERIE: Amoret. Uit den tijd van Queen Elisabeth. Goed werk, voor volwassenen echter. — PRIVAT (M.): l'Aventurière aux yeux verts. Een politieke roman, die ons verplaatst naar de conferentie van Genua. Wel interessant. — SEGALEN (V): René Leys. Het verhaal van een krankzinnige, die zijn fantasie voor werkelijkheid houdt en zoo weet

te vertellen dat ook de lezer lang overtuigd is, tot de eindelijke oplossing wordt gegeven, van de realiteit van het gebeuren. Stijl is erg stroef. Het boek niet voor iedereen. — SINDRAL (P.): La Ville éphémère. Literair moge het goed zijn, de zinnelijkheid en geraffineerdheid maken het toch ernstig voorbehouden op zijn minst. — SOULANE (P.): La Rue de la Paix. De verleidingen voor de vrouwelijke bedienden in een groot kleedingmagazijn. Het eindigt met de zegepraal der belaagde, maar het boek is en blijft voorbehouden.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING” DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ELKE MAAND

Aan den nederlandschen uitgever van den bekenden, veel gelezen en zeer verschillend beoordeelden roman van Benson, De God der Wereld, werd door H. A. van Dalsum, notaris te Hulst, een uitvoerig schrijven gezonden om aan te toonen dat dit boek in strijd is met de H. Schrift.

Op een vraag aan den schrijver of zijn schriftuur bestemd was ter publiceering, luidde zijn antwoord op 5 December:

„Het was voor U bestemd en U doet er mede wat U wilt: papiermand of bekend maken. En ik maakte het en zond het aan U, omdat U die boeken van Benson uitgaaft, en dit van De God der Wereld is eene fantaisie, welke in strijd is met de duidelijke woorden der schrift, wat voor een katholiek priester (Benson is immers priester) bedenkelijk is.

De Duisternis (de geest der wereld) belaagt het Licht (het leven ten eeuwige leven); de geest der wereld echter bracht gift in het Licht als de paus van Constantijn voor de Kerk rijkdommen en aardsche macht aannam; dit gift heeft geleid tot de tegenwoordige wereldcrisis.

Ik verwacht niet van bekend maken, omdat het is een nederlandsch punt van geloof, mijn woord dood te zwijgen, maar, al wordt het doodgezwegen, God de Heer geeft het eene kracht, waardoor de wereldcrisis zich ontwikkelt in de lijn mijner woorden”

Uit deze laatste woorden kan men al eenigszins opmaken, waarom de woorden van notaris Van Dalsum worden doodgezwegen. Hij is zoo'n zonderling fantast dat de menschen de schouders ophalen en niet naar hem willen luisteren.

In zijn uitvoerig schrijven verklaart de heer Van Dalsum o.a. dat de toestand door Benson geschetst had kunnen ontstaan zijn

als de dag van 1 Augustus 1914 er niet was tusschengekomen, omdat op dien rampzaligen dag het blaadje de Volkswil (door Van Dalsum gesticht) werd verboden.

„Toen brak de laatste draad welke de aarde verbond met den hemel, waardoor Satan uit zijn kerker losgelaten en deze uitging om de Volkeren te verleiden tot den krijg van Openbaring 20, 7, in welken krijg de Duitsche legermacht door God werd gesteld om de Christenheid in hare ontwikkeling te verdedigen tegen de pogingen van Satan om haren ruggegraat te breken.'' Zoo gaat het voort vier groote quarto-bladzijden lang.

Men zal begrijpen dat wij den heer Van Dalsum niet ernstig kunnen nemen. Bij iemand die zoo redeneert moet er iets van zijn plaats zijn geraakt, dat wij niet in staat zijn weer in orde te brengen. Na zijne uiteenzettingen te hebben gelezen verwondert het ons niet meer dat in 1913 een boekje door hem uitgegeven onder den titel: „Er is geen tegenstelling tusschen de fransche Revolutie en het Evangelie'', met name op den Index werd geplaatst.

Dat hij echter het boek van Benson in tegenspraak acht met de voorspellingen der H. Schrift is niet zoo onbegrijpelijk. Meer dan een lezer heeft ons dat al gevraagd en Benson zelf schijnt indertijd moeielijkheden te hebben gehad, die echter verdwenen nadat hij zijne opvatting had toegelicht.

Als wij het materiaal bijeen hebben om daar eens een artikel over te schrijven, zullen we het stellig doen. RED.

DE LAATSTE LICHTING.

Bavinck (Dr. H.). Kennis en Leven. Opstellen en Artikelen uit vroegere jaren. J. H. Kok, Kampen.

Deze opstellen zijn niet voor den katholieken leek, omdat er vraagstukken in te berde worden gebracht, die vereischen een grondige filozofische en theologische kennis èn voor het verstaan èn voor de correctie naar de beginselen onzer eigen levenskennis.

Borel (Henri). De Chineesche Filosofie. Toegelicht door niet-Sinologen. I: Kh'oeng Foe Tsz. (Confucius). II: Lao Tsz. Derde druk. P. N. van Kampen, Amsterdam.

Voor hen die iets willen weten van de Chineesche wijsbegeerte, zonder er een bepaalde studie van te kunnen maken, zijn deze twee boeken een belangrijk hulpmiddel. Zoo werd er door velen blijkbaar gedacht, want de eerste druk van het eerste deel, die in 1896 werd aangeboden, was reeds uitverkocht in drie maanden. Wij willen het boek dan ook wel aanbevelen aan hen, die in deze materie belangstellen.

Leven (Het) van Lazarillo de Tormes en over zijn onfortuinlijkheden en tegenspoeden. Uit het spaansch vertaald door Sofie Erens-Bovy. Met eene inleiding van P. H. Moerkerken. S. L. van Looij, Amsterdam.

Het boekje wordt geprezen als een der beste exemplaren van de spaansche zoogenaamde schelmenromans. Als dusdanig zullen wij het dan ook aan-

vaarden. Het is geen lectuur voor kinderen. Wil men mijn persoonlijke ondervinding? Ik vond het boekje erg flauw en zeer onbeduidend, maar als het naar bevoegde uitspraak tot de wereldliteratuur behoort, dan is het in elk geval gered van den ondergang.

Lijn (P. van der). Keienboek. Inleiding bij de studie onzer Zwerfsteenen. W. J. Thieme & Cie., Zutphen.

Het volslagen gemis aan een bevattelijk werk voor amateur-petrografen heeft schrijver tot de samenstelling van dit boek gebracht, met welks hulp men een groot deel der keien ook zonder mikroskoop kan leeren determineeren.

Voor alle bibliotheken, die hun lezers den weg willen wijzen naar een schoone liefhebberij-studie, eenvoudig onmisbaar.

Meijere (Victor de). Nonkel Daan. „De Sikkel", Antwerpen. C. Mees, Santpoort.

Het verhaal van een ouden boer, die na den dood zijner vrouw, zich verplicht ziet met zijn meid te trouwen. Hij is een gierige vrek, maar zijn zoon, een geniepige, weet de plaats waar hij zijn geld heeft verborgen en maakt er een liberaal gebruik van om te feesten. De familietwisten, de ruzie met zijn broer, den pastoor, de poetsen welke ze elkaar spelen, het wordt alles op knappe wijze verteld, maar tevens met de ongegeneerdheid die uit de verte aan Rabelais herinnert, zoodat het boek voorbehouden dient te worden.

Meijerink (G.). De witte Dominicaan. Voor Nederland bewerkt door A. van der Hoeven. Amsterdam, Scheltens & Giltay.

Een dom boek, dat we zonder aarzeling afkeuren. Het heeft ook de negatieve eigenschap dat het een immens prul is, afgezien van alle andere bedenkingen, die men er tegen kan laten gelden.

Stevenson (Robert). De Zelfmoordclub. G. J. Slothouwer, Amersfoort.

Vertelt van een club, waarvan de leden de sensatie zoeken in het kaartspel, dat moet uitwijzen wie zal gedood worden en wie zijn moordenaar moet zijn. De gespannen verwachting, de angst dat de kaart hen zal aanwijzen, is voor deze gekken de heerlijke griezeling, die zij zoeken. Een prins, die avontuur zoekt, is in de zaal van deze zonderlinge club toevallig aangeland en bindt nu den strijd aan met den eigenaar van de gelegenheid. Het is een onmogelijk bedenksel, maar niet slecht op erotisch gebied.

CORRESPONDENTIE.

L e z e r e s. De puzzle is toch niet zoo groot als U denkt. Een advertentie beteekent niet een aanbeveling van het bekend gemaakte artikel voor iedereen zonder onderscheid. Als een krant een annonce opneemt van een nieuw-verschenen werk over geneeskunde, moraal, anatomie, dan verklaart de directie daarmede niet dat het werk goed is voor iedereen, zij wil er de aandacht alleen op vestigen van hen, die krachtens hun studie, beroep, ontwikkeling, een dergelijke uitgave kunnen gebruiken of zelfs noodig hebben.

Iedereen moet leeren zijn onderscheidingsvermogen te ontwikkelen en in voorkomende gevallen kunnen uitmaken, door eigen verstand of door aan anderen gevraagde voorlichting, of het aangebodene iets is voor hem oftewel niet.

Waaruit volgt dat een blad geen advertenties behoort op te nemen, die de aandacht vestigen op artikelen, welke voor iedereen schadelijk zijn als: kwakzalversmiddelen, gelegenheden tot lichtzinnige vermaken, slechte boeken enz.

En vergeet dan ook niet dat men rekening moet houden met het soort lezers, waarvoor een blad of tijdschrift is bestemd.

Mr. R. M. H. te N. Het door U gevraagde citaat hebben wij nog terecht kunnen brengen op een heel toevallige wijze. Bladerend in het boek van Simons: Het Drama en het Tooneel in hun Ontwikkeling, zagen wij op de titelpagina van het eerste deel het door U aangehaalde gedicht als motto gebruikt. Het luidt hier wel een weinig anders dan door U opgegeven, maar er kan toch geen twijfel bestaan of het is hetzelfde citaat. Oordeel zelf:

Al is een dichtwerk oud, 't is niet dáárom voortreflijk,
Noch klinkt „het stuk is nieuw'' van zelf als blaam.
De wijze kiest na grondig onderzoek het beste:
Hij, wien geen oordeel leidt, is dwaas.

Dit is ontleend, aan het mij onbekend werk Malavika en Agnimitra van den Hindoe-dichter Kâlidâsa, vertaald door dr. van Vliet.

M. H. te N. Zeker, het was bekend dat Dostojewski een epilecpticus was, algemeen bekend zelfs. En wij weten het van hem zelf en zijn vrienden. Dat het invloed heeft gehad op zijn kunst is wel zeker, maar niemand zal U kunnen vertellen hoever die invloed heeft gereikt. Maar de sporen ervan vindt men zeker in zijn werk, al was het alleen maar in de nerveuse gevoeligheid van velen zijner personen of in de nauwkeurigheid, waarmede hij de symptomen der ziekte weet op te geven.

A. B. L. te H. Hier kan men gerust zeggen dat over den smaak niet valt te redetwisten. Persoonlijk kan ik dat soort boeken niet uitstaan. Als de schrijver al zijn kunst heeft ingespannen om het geval werkelijk te maken en dan op de laatste bladzijde mededeelt dat hij gedroomd heeft, heb ik steeds een gevoel alsof hij mij voor den mal heeft gehouden. Heel iets anders is het als men van te voren weet dat de schrijver in den letterlijken zin ons mee wil nemen naar droomenland.

G. Kl. te A. Een Engelsch kerkboek in den geest van dat van Pesch? Ik geloof dat U het best zult doen bij *Burns Oates and Washbourne* in Londen zijn cataloog van November 1922 aan te vragen (The Book of the Books published). Op bladzijde 44 en volgende vindt U daar een lange lijst van boeken voor *Daily Spiritual Reading*. Vindt U dat te grooten omweg dan willen wij U wel eenige titels opgeven.

D. L. te K. Er bestaat een recente biografie van *Lloyd George* door E. T. Raymond, den geestigen schrijver van *Uncensored Celebrities*, dat onze Engelsche briefschrijver in Boekenschouw heeft besproken indertijd.

DE CHRISTUS VAN PAPINI EN VAN EEDEN.

Ongeveer terzelfder tijd verschenen van de hand van twee dichters-bekeerlingen, twee artistieke ,,Levens van Christus''. Giovanni Papini schreef zijn *Storia di Cristo* van Aug. 1919 tot Oct. 1920, Frederik van Eeden zijn eerste deel *Jezus' Leer en Verborgen Leeven* van begin 1918 tot begin 1919, en het tweede *Uit Jezus' Openbaar Leeven* van Maart 1919 tot Aug. 1921.

Beider persoon en werk vertoonen naast veel punten van verschil ook veel overeenkomst. Dat noodigt uit tot eene vergelijking.

Geboren te Florence in 1881 als zoon van een ongeloovigen vader werd Giov. Papini enkel heimelijk gedoopt, verder buiten allen godsdienst opgevoed. Zijn wetenschappelijke vorming was niet veel beter — hij genoot slechts lager onderwijs — maar dit tekort werd aangevuld door een onverzadigbare weetlust. Zoodra de Nationale Bibliotheek voor hem openstaat, werpt hij zich met leeuwenhonger op de boeken. Als bij ons een Querido, zoo verslindt ook deze autodidact ,,alle philosophieën en alle literaturen'', leert de daarvoor noodige oude en nieuwe talen, bestudeert de vereischte hulpwetenschappen — en als hij nauwelijks twintig jaar is, ligt hij daar neergedrukt, verlamd door die chaotische encyclopaedie in zijn hoofd, heeft het land aan alles en krijgt gedachten aan zelfmoord.

Maar hij komt weer bij. Een tijdschrift ,,Leonardo'' wordt opgericht en een boek geschreven ,,Philosophenschemering'', waarin den goden der moderne wijsbegeerte: Kant, Hegel, Comte, Herbert Spencer hun einde aangekondigd wordt — maar waarvan ze zich toch niet veel zullen aangetrokken hebben. Schopenhauer en Nietzsche vinden genade in de oogen van den pessimist. De eigen landgenooten Benedetto Croce en Gabriele d'Annunzio moeten het weer des te meer ontgelden. ,,Stroncature'', ,,Onthoofdingen'', is de titel van een ander werk, waarin door dezen Dajak der critiek kop na kop gesneld wordt.

In ,,Un Uomo finito'' van 1911— ,,Een Uitgeleefde'' — hebben we een autobiographie, die o.a. verhaalt van een mislukt pogen om in te dringen in het gebied der mystiek en van een afdwalen in de verschrikkingen van het occultisme.

Als de oorlog uitbreekt is Papini futurist, heeft groote ver-

wachtingen van Rusland en gelooft o.a. in het slavisch messianisme van Dostoievski. Dan komt de ontnuchtering door het Bolsjewisme!

,,Ma crise chrétienne — schrijft hij aan Paul Guiton — a commencé en 1916, sous l'impression de la guerre et de la relecture de Tolstoi et de Dostoievsky. L'étude de l'histoire m'a reporté à l'Evangile, l'Evangile m'a reconduit au Christ et le Christ à l'Eglise. Mes premiers articles chrétiens sont de 1919.''

In Augustus van hetzelfde jaar pakt hij een tiental boeken bijeen, vlucht de bergen in en schrijft daar in veertien maanden tijds de zeven honderd bladzijden van de ,,Storia di Cristo''.

Het stormt in dit boek. Als golven zoo jagen ze voort, de honderd twintig korte hoofdstukken. Vaak dreunt het er van een formidabele welsprekendheid. Hoort!

,,De decadenten van de laatste eeuw, de vervaardigers van wulpsche kostbaarheden, zij, die door den stank van het bederf worden aangetrokken als vliegen door uitwerpselen en raven door krengen, zijn in het Evangelie op zoek gegaan naar vrouwen, die een reuk van zonde verspreidden en het meest overeen schenen te komen met de werkelijke droomen van hun onmacht. Haar in feestgewaad stekend met het fluweel van de bijvoegelijke naamwoorden, de zijde der werkwoorden en de juweelen en edelsteenen der beeldspraak, hebben zij haar tot de hunne gemaakt: de onbekende boetvaardige onder den naam van Maria van Magdala, de onbekende overspelige van Jeruzalem, de danseres Salome en de sombere Herodias.'' [1])

,,De rijkdom is een straf evenals de arbeid. Maar een hardere en schandelijker straf. Wie met het teeken van den rijkdom geteekend is, heeft, wellicht zonder het te weten, een schandelijke misdaad begaan,een van die geheimzinnige en ondenkbare misdaden, waarvoor de talen der menschen geen naam hebben. De rijke wordt ofwel gedrukt door het gewicht van Gods wraak, ofwel God wil hem op de proef stellen en zien of hij ertoe komen kan tot de goddelijke armoede op te stijgen. Omdat de rijke de grootste, de meest afschuwelijke en minst vergeeflijke zonde heeft begaan. De rijke is degene, die verloren heeft, omdat hij heeft geruild. Hij had den hemel kunnen bezitten en heeft de aarde gewenscht, hij had in het paradijs kunnen

---

[1]) Giov. Papini, De Christus. Uit het Italiaansch vertaald door Ir. J. J. Weve. Teulings' Uitgevers-Maatschappij, 's-Hertogenbosch, 1922, blz. 364. De vertaling leest over het algemeen vlot. Maar Weve is geen classicus, anders had hij namen als Irzio, Ircano niet verkeerdelijk verlatijnscht tot Irzius, Ircanus, en zou hij ook geweten hebben dat Thtia een landstreek is en dus niet vertaald: ,,Om Peleus, die door Ttia verlaten werd...'' blz. 180. En kan men spreken van ,,de Iskariother''? Het Canisius-Bijbeltje vertaalt: ,,Judas Iskarioth (d.i. de man van Karioth.)

wonen en heeft de hel gekozen, hij had zijn ziel kunnen behouden en heeft haar afgestaan in ruil voor de stof, hij had kunnen beminnen en heeft verkozen gehaat te worden, hij had het geluk kunnen bezitten en heeft de macht begeerd. Niemand kan hem verlossen. Het geld dat hij in zijn handen houdt is het metaal dat hem levend onder het ijskoude gewicht begraaft; het is het gezwel dat hem levend en rottend verteert; het is het vuur, dat hem verkoolt en tot een afschrikwekkende, zwarte mummie maakt, tot een doove, blinde, stomme, lamme, sombere mummie, tot een spookachtig lijk, dat eeuwigdurend in de kerkhoven der eeuwen zijn ledige hand naar u uitsteekt. Omdat niemand aan dezen onherkenbaren arme de aalmoes van een gedachtenis kan geven.''

,,Ho, ho'', hoor ik U uitroepen, ,,dat gaat te ver!'' Dat doet het ja, ook al zoudt ge uit andere passages merken, dat hij hier alleen den formeelen rijke op het oog heeft, hem namelijk, die niet meteen geestelijk arm is. De materieel-armen maar rijken-van-begeerte komen er niet veel beter af.

Overdrijving is de vlek in deze zon. Dogmatisch is het boek zuiver. Dat zou bij een pas bekeerde kunnen verwonderen, maar is weer een bewijs dat een Italiaan en Florentijn in roomsche atmosfeer ademt. Misschien is de tegenstelling tusschen Oud en Nieuw Verbond wat scherp gemaakt. Waarom over de H. Maagd zoo weinig gezegd wordt, verklaart hij zelf: ,,Vooreerst om het boek niet al te uitgebreid te maken, maar zeer bizonder ook om het bezwaar dat alsdan de rijke schat van hemelsche schoonheid, die in de persoon van Maria verborgen ligt, slechts oppervlakkig zou zijn ten toon gespreid. Hiervoor zou een nieuw boekdeel noodig zijn en de schrijver voelt zich gedrongen dit samen te stellen, wanneer God hem leven en inzicht wil schenken om van haar met de slotwoorden van Dante's Vita Nuova datgene te zeggen, ,,hetgeen nog nimmer van iemand gezegd werd.''

Maar de Moraal is wat onzuiver. Door overdrijving. Om het in een paar woorden te zeggen: Papini is een felle tegenstander van den oorlog, dus ook gebeten op het geld, dat de zenuw van den oorlog is. Den staat noemt hij op blz. 337 heel verstandig ,,noodzakelijk'', maar na die moeilijke verklaring schijnt hij het zich gepermitteerd te achten, er overal elders tegen te fulmineeren. En ongetwijfeld omdat hij een staatsman was, wordt Octavianus met een veel te zwarten kool geteekend.

Zij die het sobere Evangelie-verhaal weten te genieten, zullen dit boek te druk en te profaan vinden. Voor hen is het dan ook

niet geschreven, zegt Papini zelf (blz. XV). Hij hoopt er anderen mee te bereiken, namelijk hen die „gewoon aan den gepeperden kost der dwaling'', niet naar een Bijbeltje zullen grijpen en evenmin naar een vroom Christus-Leven, dat „je immers den adem afsnijdt door z'n walm van uitgedoofde kaarsen, z'n stank van verganen wierook en bedorven olie.''

Tegenover hen, die zich hierbij niet kunnen nederleggen, wenscht de schrijver de woorden van Paulus tot de zijnen te maken: „Voor hen, die zich niet onder de Wet bekennen, heb ik mij getoond als levende zonder Wet, teneinde die zonder Wet zijn te winnen. Ik ben zwak geweest met de zwakken om de zwakken te winnen; ik ben alles geworden voor allen om voor elken prijs eenige van hen te verlossen. En ik doe dit alles uit liefde tot het Evangelie.''

Schitterend! Moge dit apostolisch werk ook in ons land voor vele dolenden een gids naar de waarheid worden.

Twintig jaren langer dan Papini heeft Van Eeden rondgezwalkt alvorens in veilige haven te ankeren.

Het weinigje godsdienst, dat hij van huis meenam naar de universiteit, liep daar groot gevaar geheel verloren te gaan: de wetenschap was materialistisch, het leven los, de dagelijksche lectuur bestond in Multatuli's Ideeën. Het materialisme kwam hij spoedig te boven (De Kleine Johannes); de losheid van leven vond een gelukkig tegenwicht in zijn aangeboren neiging tot tucht en renunciatie (Johannes Viator); maar het Multatuliaansche gif heeft hem tot aan zijn bekeering toe in het bloed gezeten.

Vooral de ellende op deze wereld is voor hem een kwel-idee. Waarom, waarom dat vele lijden? Had hij niet alleen het eerste, maar ook het tweede deel van het Boek Job gelezen, hij zou begrepen hebben, dat we hier voor een mysterie staan, voor raadsbesluiten Gods, waarvan de motiveering ons niet ten volle geopenbaard is geworden. Maar neen, toch zou hij niet deemoedig het hoofd gebogen hebben, want dogma's, mysteries bovenal, waren den hoogmoedige toen een gruwel.

„Godloochenaar ben ik nooit geweest'' heeft Van Eeden later verklaard. Dan moet hij vroeger zelf niet de portée gevoeld hebben van een menigte scepticistische en agnoscistische uitspraken. Ook waarschuwt hij ons, niet al te gauw op iemand het etiketje „pantheist'' of „boeddhist'' te plakken, (Studies III blz. 113 v.) maar „Ellen, Een Lied van de Smart'' is toch wel een over-

tuigend bewijs, dat hij van die oostersche leer van zelfverloochening de rust zijns harten verhoopte. Gevonden heeft hij haar daar niet. Want het Boeddhisme is geen „godsdienst", weigert zelfs over het bestaan van God na te denken, en voor Van Eeden was het juist zijn goede bekoring, dat hij dat niet kon laten. Helaas, weet hij van het Christendom minder dan van andere leeren: zijn God „der christelijke conventie" in „De Broeders" is een bedroevend caricatuur.

Met „De Kleine Johannes", aanstonds door de Nieuwe-Gidsers binnengehaald, staat hij weldra weer buiten: het leven is hem te heilig om het dienstbaar te maken alleen aan de schoonheids-ontroering, en als dichter bleef hij zich een mensch d.i. een maatschappelijk wezen voelen.

Omstreeks 1893 begint een tweede periode in zijn leven. De sociale nooden vragen zijn aandacht en hulp. Het treft hem, dat slechts een klein percentage der menschheid genieten kan van schoonheid, kunst en wetenschap, dat de overgroote meerderheid gedoemd is tot een afstompend slavenleven. Hij overdrijft. Van de poëzie, die het leven van den roomschen arbeider mooi maakt, niet alleen op Zondag in de kerk, maar ook, als hij jaarlijks goed z'n retraite doet, door de week op de fabriek, van die roomsche levens-schoonheid en levens-blijheid heeft hij blijkbaar niet het minste vermoeden. Dat de aarde haar mooiheid dankt vooral aan de hemelzon, vergeet hij; zijn eenige gedachte is: hoe moet de wereld hervormd worden, willen allen eenmaal tijd en ontwikkeling genoeg bezitten om te kunnen genieten van de schoone natuur en van de kunst. Toch voelen we ons stil van eerbied worden bij het zien hoe deze man, in navolging van Tolstoi, niet enkel naar de pen grijpt, maar ook z'n mouwen opstroopt om zelf zijn theorieën in practijk te brengen. Dankbaar zijn we voor „Studies" III en IV, voor „De Blijde Wereld", voor II en III van „De Kleine Johannes", maar eerbied, zoo niet bewondering, hebben we voor Walden.

Met het communisme, dat van breekijzer en brandfakkel heil verwacht, heeft Van Eeden altijd den draak gestoken, met „Don Torribio" te beginnen. Van het Marxisme moest hij al evenmin wat hebben. Hij zocht het in ontwikkeling van den arbeider, waardoor deze in staat zou zijn zoo'n coöperatie op te zetten, dat hij voortaan niet langer voor leegloopers van renteniers maar voor zich zelf zou werken.

„De Idealisten" en „In Kenterend Getij" zijn twee sociale satyren. Het eerste spel heeft tot onderwerp het mislukken van een arbeiders-kolonie en is vol galgenhumor. Het tweede is een tragedie, die tot achtergrond heeft het feit, dat V. E. in 1903 naar aanleiding van de spoorwegstaking, door de coöperatie „De Eendracht" zijn vermogen verloor.

Van het hoogtepunt zijner bekeering z'n levensweg overschouwend, zag Van Eeden duidelijk hoe Gods Voorzienigheid hem geleid heeft. L. J. M. Feber wijst ons in een magistrale studie de verschillende étapes aan. [1]) Altijd heeft hij eerlijk gezocht, overtuigd dat in geval van dooling God hem oogen en ooren zou openen (Kl. Joh. III, p. 5). Dat heeft God gedaan, al moest ten slotte worden overgegaan tot een pijnlijke operatie. Ontgoochelingen volgen van allerlei aard, de ouderdom komt met zijn ellenden, uit de verte dreigt de dood... o met barmhartige wreedheid heeft „The Hound of Heaven" dit wild vervolgd, niet gerust eer het zich vangen liet.

Gevangen was Van Eeden nog niet, toen hij zijn Christus-Leven begon. Tusschendoor schrijft hij immers ook de signifische gepeinzen van „Het Roode Lampje" I en II, waarvoor in dit tijdschrift al gewaarschuwd is als verboden lectuur voorRoomschen. Verboden zijn ook „Jezus' Leer en Verborgen Leeven" en „Uit Jezus' Openbaar Leeven", want ook deze wemelen van dogmatische dwalingen. Vooral tegen de Christologie: van de volmaaktheid van Christus' kennis en van Zijn integriteit had Van Eeden nog geen zuiver begrip. Nu heeft hij van den Godmensch een gevoelsmensch gemaakt, die sterk aan den schrijver zelf herinnert. B.v.: „Een zijner discipelen heeft me verhaald, hoe iedere harde bejegening, die Hij den menschen moest aandoen, Hem zoo diep griefde, dat Hij dagen kende zonder te eeten en te spreeken als een hard woord oover zijn lippen was gegaan." (O. L. bl. 109). Daar komt bij, dat hij meer put uit de apocryphen dan uit de vier geinspireerde Evangelies; dat hij Jezus van diens twaalfde jaar af leerling laat zijn van „De Witte Broeders" en onder hen leven in de woestijn; dat hij Hem reizen laat ondernemen naar Rome, Alexandrië en andere voorname steden van dien tijd, enz. Zelf

[1]) Frederik van Eeden's Ontwikkelingsgang. Teulings' Uitgeversmaatschappij, 's-Bosch. 1922.

verklaart de auteur,: ,De Kerk zal mijn woorden niet allen aannemen en als waarheid leeren, daar er dingen gezegd worden schijnbaar (neen,werkelijk! P.) in strijd met ooverlevering en leer. Nu rijst de vraag bij u: Is dus de Kerkleer valsch, of leer ik onwaarheid? Geen van beide vragen kan ik bevestigend beantwoorden. Alleen dit kan ik zeggen dat ik niet schreef voor de volgelingen der Katholieke Kerk — had ik dat gedaan, ik zou geen woord gesproken hebben in strijd met het leergezag'' (O. L. blz. 70).

,,Ik kwam om hén te zoeken, die zonder Christus leeven''(l.c.) Dat was Papini's bedoeling ook, en deze meende daartoe niets beters te kunnen doen dan alleen wat zeker waar is van Christus te verhalen (slechts een enkele maal neemt hij zijn toevlucht tot de ,,logia'' en ,,agrapha''), terwijl Van Eeden veel verhaalt, wat voor den kenner duidelijk het stempel van onwaarheid draagt, veel ook waar we niet op durven steunen omdat we er niet zeker van zijn. Maar waarom zouden we den schrijver niet gelooven, waar hij in zijn tweede deel verzekert (bl. 478), dat hij toch met zijn eerste reeds veel heil gesticht heeft? De wind waait waar hij wil.

Iets heeft Van Eeden op Papini voor: devote en aantrekkelijke zachtheid van toon. Papini zal sommigen afstooten door zijn heftigheid, Van Eeden door zijn zachtheid allen tenminste ontroeren. ,,Geen enkele mensch wordt in dit boek beleedigd, geen liefdeloos woord klinkt er, en geen boos opzet loert'' (O. L. bl. 34). De toon past aan den hemeling, wien alle woorden — juist als in Vondel's Altaargeheimenissen — in den mond gelegd worden: een ,,Witte Broeder'', die in de woestijn Jezus' leermeester zou geweest zijn en later van de H. Maagd en de apostelen vele bizonderheden uit het openbare leven van den Godmensch zou vernomen hebben, die niet door de evangelisten zijn opgeteekend. Een niet onaardige fictie. Vreemd genoeg echter hield Van Eeden zelf zijn boek daarna voor geinspireerd!

Litterair is het Christus-Leven van Van Eeden heel iets anders maar niet minder dan dat van Papini. De Italiaan is een veertiger, als hij het schrijft, en hij is mooi als een zee bij storm; de Hollander nadert dan de zestig en over hem komt al de rust onzer meren: het water rimpelt, het golfje klotst, rhythmisch buigen riet en biezen.

Nog ver leek hij ons met zijn Christus van het koninkrijk Gods.

Zelf scheen hij het te voelen aankomen, dat hij in ootmoed zou worden herboren. Vandaar in dit boek vol verwarring de rust van het meer. H. PADBERG S.J.

DE KATHOLIEKE BOEKHANDEL.

De Residentiebode van 26 Januari schreef: ,,Er bestaat in onze gelederen een zekere strijd over de vraag, hoever een katholieke boekhandel mag gaan in het verkoopen van dubieuze boeken. Eenerzijds zegt men dat zulk een boekhandel zich te onthouden heeft van al wat katholieken kwetsen en ergeren kan. Anderzijds houdt men vol, dat dit niet mogelijk is en dat de boekhandel ook boeken moet kunnen verkoopen, die voor sommige lezers geen kwaad kunnen. Zelfs gaan anderen nog verder, die om zoo te zeggen geen limiet erkennen.

Wij stellen ons niet voor, deze kwestie, die velerlei kanten heeft hier in den breede te gaan behandelen. De vakpers, — ,,Boekenschouw'' b.v.— zou er beter voor geschikt zijn. Maar we wilden toch even zeggen, dat de laatste stelling o.i. toch wel zeker te ver gaat. Als we nu b.v. zien, dat hier ter stede in boekwinkels, die zich toch overigens gaarne katholiek heeten, niets meer of minder voor de ruiten ligt dan het schandeproduct waarvoor aan den Franschen auteur het Legioen van Eer ontnomen is, dan vragen we toch: waar moet dát heen en wat hebben we zóó aan katholieke boekwinkels.''

Een enkel woordje wilden wij hier aan toe voegen. Canon 1404 van den nieuwen Codex is op dit punt zeer duidelijk en niet vatbaar voor een dubbelen uitleg. Hij luidt aldus:

Librorum venditores libros de obscoenis ex professo tractantes ne vendant, commodent, retineant; ceteros prohibitos venales ne habeant, nisi debitam licentiam a Sede Apostolica impetraverint, neve cuiquam vendant, nisi prudenter existimare possint ab emptore legitime peti.

Boekverkoopers mogen boeken, die opzettelijk over obscene dingen handelen noch verkoopen, noch uitleenen, noch bewaren; andere verboden boeken mogen zij niet te koop hebben, tenzij zij daarvoor het vereischte verlof verkregen van den Apostolischen Stoel, en aan niemand mogen zij dergelijke boeken verkoopen, dan wanneer zij redelijkerwijze kunnen denken dat de kooper het recht heeft die boeken te vragen.

Stoverinck-Van Oppenraay verklaart ,,Onder obscene boeken wordt hier verstaan de z.g. pornografische litteratuur; niet de boeken die theoretisch de goede zeden bestrijden, door bijv. echtscheiding, vrije liefde te verdedigen, evenmin boeken over geneeskunde die een ernstig doel beoogen al bevatten ze dan ook obscene zaken; maar hier worden bedoeld die werken, die tot doel hebben bij de lezers de zinnelijkheid te prikkelen en dit niet op enkele plaatsen en in enkele regels, maar wier hoofdinhoud er op is aangelegd de menschen te brengen tot zonde tegen het zesde gebod''.

Dat het boek van Margueritte, waarop De Residentiebode doelt en waartegen wij reeds herhaaldelijk hebben gewaarschuwd, onder dit verbod valt, kan men moeielijk betwijfelen. Het is alleen maar jammer te moeten hooren dat katholieke boekhandelaars zich zoo weinig op de hoogte stellen, dat zij van dergelijke feiten onkundig blijven.

Allen ontvangen Boekenschouw en het is toch werkelijk geen groote moeite om daarvan bij het verschijnen even inzage te nemen. Wie dat er niet voor over heeft, of op een andere manier niet zoekt zich op de hoogte te stellen van zijn plicht, is allerminst voor zijn geweten verantwoord.

Datzelfde geldt ook van katholieke leenbibliotheken, welke sommige boekhandelaren aan hun zaak hebben verbonden. De houders koopen vaak uit den inventaris van neutrale (?) bibliotheken en nemen de aldus verkregen boeken maar op zonder eenig onderzoek. Wij ontvingen dezer dagen een boek, dat iemand had gehaald bij zoo'n uitleenbibliotheekje en dat de stempels droeg van twee Haagsche uitleeners (waaronder een zeer beruchte) en van een Amsterdamschen, die werkelijk niet als fatsoenlijk bekend staat. En als eigendomsbewijs van den laatsten eigenaar prijkte daar ook een stempel met de woorden R. K. Leesbibliotheek Zoo en Zoo. Terwijl een enkele oogopslag in het drukwerk zelfs den minst ontwikkelde dadelijk had kunnen overtuigen, dat hij hier te doen had met een schandelijk pamflet (in romanvorm) tegen de katholieke Kerk.

En een paar jaren geleden kregen we een cataloog in handen, waarin 23 titels van romans, die met name op den Index staan. Ofschoon voor een paar gulden ieder, die met boeken te maken heeft, zich zulk een Indexlijst gemakkelijk kan aanschaffen. Niet alleen *kan*, maar eigenlijk ook *moest*.

De Residentiebode noemt een drietal klassen van menschen, die er een verschillende meening op nahouden omtrent de rechten en plichten van een katholieken boekhandel.

1. Zij die beweren dat een katholieken boekhandel zich te onthouden heeft van al wat katholieken kan kwetsen en ergeren. Deze menschen eischen het onmogelijke. Daar zijn er die zich al geërgerd voelen indien een jongen een meisje omhelst; anderen kunnen volstrekt niet verdragen dat er in het boek door een der personen een zonde wordt bedreven. Sommigen, overigens nog al ruim in hun opvattingen waar juist voorzichtigheid het meest geraden was, zijn ten doode beleedigd, als een niet-katholiek auteur, voelbaar met de grootst mogelijke goede trouw, eens terloops zich een domheidje laat ontvallen over een punt der katholieke leer.

In één woord: de kwetsbaarheid en gevoeligheid loopt zoo sterk uiteen dat het voor een boekhandelaar onmogelijk, volstrekt onmogelijk is, alle menschen te ontzien. Hij kan alleen rekening houden met een normale gevoeligheid en mentaliteit.

Wel mag men van hem vorderen dat hij den geest van een werk, ongeveer den inhoud en de strekking, de wijze van behandeling, den graad van realisme kent uit vertrouwbare besprekingen, en daarover zijn clienten, indien zij het vragen, inlicht, ongevraagd ook waarschuwt.

Maar bij slot van rekening rust toch eigenlijk de verplichting om zich op de hoogte te stellen in de allereerste plaats op den kooper. Het zou wel de meest noodlottige verwarring geven, die men denken kan, indien men den boekhandelaar aanstelde tot voogd en het publiek eenvoudig onmondig verklaarde.

2. Zij die beweren dat de boekhandel ook boeken moet kunnen verkoopen, die voor sommige lezers geen kwaad kunnen. En groot gelijk hebben ze. Een katholieke boekhandel, die alleen werken in voorraad heeft welke men iedereen zonder onderscheid in handen kan geven, is geen bruikbare boekhandel. Daar zijn nu eenmaal menschen, die andere boeken noodig hebben voor hun studie en ontwikkeling, en als zij die niet kunnen krijgen in den katholieken boekhandel gaan zij naar een ander en blijven daar wegens de prompte bediening.

Natuurlijk heeft een boekhandelaar binnen de grenzen van het menschelijk mogelijke den plicht, te zorgen dat hij geen boek aflevert aan hen, voor wie dat schadelijk zou kunnen zijn; voor het overige raadplege men den aangehaalden Canon met de toelichting.

Hier worde dan nog even gewezen op het treurige feit, dat door verkeerd begrip en enghartige opvatting overigens zeer welmeenende personen een katholieken boekhandel meer dan eens onmogelijk hebben gemaakt, en de gevestigde den strijd opgaf en het veld vrij liet aan den neutrale, die alles te koop bood zonder onderscheid behalve... het katholieke boek.

3. Anderen gaan verder en erkennen, om zoo te zeggen, geen limiet.

Daar zullen we nu maar niet veel over praten. Deze anderen komen in lijnrechte tegenspraak met de voorschriften van den Codex en kunnen niet verdedigd worden in hun liberale opvattingen.

De oplossing der kwestie ligt hoofdzakelijk hierin: dat de boekhandelaar een ontwikkeld man zij en een goed katholiek. Door die eerste kwaliteit wordt hij in staat gesteld op de hoogte te zijn van zijn vak; door de tweede en voornaamste, maar zonder de eerste nooit geheel tot haar recht komende eigenschap, beschikt hij over die zedelijke fijngevoeligheid, welke hij noodig heeft om de moreele gaafheid van anderen niet te beschadigen. De katholieke boekhandelaar heeft zich derhalve te doordringen van de waarheid: dat zijn bedrijf meer eene roeping dan een beroep is. Is het hem in de eerste plaats te doen om geld te maken, dan laat hij zich van zelf verlokken om de grenzen der voorzichtigheid te overschrijden en wordt zoo licht een venter van het meest gewaagde, wijl gewoonlijk ook het meest gevraagde, boek. Voelt hij zich als een, die zoekt mede te werken aan de verheffing van zijn medemenschen, die tracht het goede en schoone door menschelijken geest voortgebracht te verspreiden en te leeren kennen, dan zal hij zich werkelijk niet zoo gauw vergissen. En waar het hem zelf niet goed mogelijk is een besluit te nemen en een oordeel te vellen, zal hij er niet tegen opzien bij anderen, die meer weten dan hij, eenvoudig zijn licht te gaan opsteken. Dat doet ieder verstandig mensch.

Maar dan is het voor het bestaan van een sterken en in alle

opzichten goed ingerichten boekhandel, een grooten katholieken boekhandel, ook een levensvoorwaarde, dat welmeenende maar tamelijk onbevoegde personen door hun eischen en het opdringen van hun enghartige meening hem niet doemen, steeds een winkeltje te blijven van kerkboeken en kinderlectuur.
Doch waar een katholiek boekhandelaar den pornografischen roman van Margueritte, waartegen bijna heel de pers in Frankrijk te velde is getrokken, uitlokkend voor zijn raam legt, ware het te wenschen dat het R. K. zoo spoedig mogelijk werd weggelaten als een eeretitel, dien het christelijk Legioen van Eer hem moet ontzeggen. En waarschuwen tegen zulke verkoopers is een dure plicht. REDACTIE.

HOE MEN DENKT OVER SPIRITISME!

Wat wij er als katholieken over hebben te denken, is wel bekend. Het spiritisme is veroordeeld.

Maar wat het karakter van dit verschijnsel betreft, wordt geen uitspraak gedaan. Is het alleen een dom bijgeloof, is het een gevaarlijk en ongeoorloofd bedrog van handige goochelaars, of soms werkelijk een ingrijpen van booze geesten? Het is moeielijk te zeggen en ieder feit zou afzonderlijk moeten worden beoordeeld. Alle drie de veronderstellingen zijn natuurlijk mogelijk, maar als men bedenkt dat de duivel toch geen kermisbeer is, die op commando zijn kunsten vertoont, en daarbij in het oog houdt hoe oprecht mal en belachelijk die spiritistische vertooningen dikwerf, neen gewoonlijk zijn, dan voelt men zich het meest geneigd de hypothese der vlugvingerigheid te aanvaarden. Ondergeteekende is slechts driemaal in zijn leven in de noodzakelijkheid geweest van zich te bemoeien met het optreden der spiritistische kunstenmakers en telkens heeft hij duidelijk kunnen maken dat de bijgeloovige bezoekers deerlijk bij den neus werden genomen.

Den eersten keer was het in den Haag en gold het beroemde spiritistisch gezelschap in de Riemerstaat, nu een veertien jaren geleden. Mannen met klinkende namen lieten zich misleiden en een gewezen leeraar, die zeer ongunstig bekend stond, verrastte hen bij elke zitting door de praestaties van zijn medium, de vrouw van een brievendrager. Tot er eindelijk groote on-

eenigheid kwam onder de uitvoerders van het bedriegelijk spel, waarop het medium met haar man de geheimen prijsgaven.

De andere gevallen waren meer van particulieren aard en kan ik hier niet nader omschrijven. Maar het resultaat was hetzelfde: bewust en listig bedrog.

Zou het altijd zoo zijn? Ik weet het niet, maar ik vrees van wel. En in kringen, die men van katholieke vooringenomenheid niet kan verdenken, wint de meening ook al meer en meer veld dat men niet te doen heeft met iets supernormaals, iets mysterieus; niet met geheimzinnige natuurkrachten, die wij nog niet voldoende kennen, maar met werkelijke handigheidsvertooningen.

Maurice de Fleury, lid van de Académie de Médecine te Parijs, antwoordt op de vraag: *Que Penser du Spiritisme?* (Je sais tout, 15 Janvier, 1923) en hij geeft bizonderheden in zijn antwoord, die ons overtuigen van zijn ernst en tevens van de juistheid zijner conclusie.

Hij zegt te begrijpen dat hij geen enkelen aanhanger van het spiritisme zal overtuigen, niet omdat de argumenten niet deugen, maar omdat het spiritist-zijn reeds eene mentaliteit veronderstelt, die alle mogelijkheid van verstandelijke discussie uitsluit. Omdat men weet dat de katholieke kerk het spiritisme veroordeelt, begint men dadelijk elken tegenstander voor clericaal te schelden en meent daarmede het pleit te hebben beslecht.

De wetenschappelijke geestesgesteldheid, welke Pasteur zoo volmaakt bezat, en die hem steeds in staat stelde zegevierend zijn tegensprekers te beantwoorden, vereischt een afleggen van allen persoonlijken trots, den moed om elke hypothese te laten varen, indien zij niet met de feiten in overeenstemming is,en niets als resultaat uit te geven, indien het niet herhaaldelijk werd bewezen.

Maar leest men de tallooze verslagen van spiritistische strekking, van proeven en séances, of woont men deze zelf bij met kritischen zin, dan staat men waarlijk versteld over het gebrek aan voorzorg om zich tegen dwaling en bedrog te schutten. De liefde voor de waarheid, het zorgvuldig en onpartijding onderzoek worden verdrongen door een geëxalteerd verlangen naar het geheimzinnige.

De eerzame personen, die de tafels doen draaien en geesten oproepen, zoeken met een lust, waarvan een psychiater de oorzaak wel weet, de angstige huivering, welke het vreemde, het ongewone en het vreesaanjagende bezorgt.

In plaats van koelbloedig te zijn en ernstig en streng beheerscht, leven de spiritisten en gelijksoortige zoekers in een toestand van verwarring en opgewondenheid, die elk rustig onderzoek uitsluit. En het gebeurt niet zelden dat, als het medium nog niet in actie is, de toeschouwers reeds in een trance verkeeren, door de eigen spanning en innerlijke opwinding.

Paul Heuze, die een uitgebreide enquête heeft gehouden, welke hij in 1922 uitgaf in twee deelen onder den titel: *Les Morts Vivent-ils?* kwam tot de volgende gevolgtrekkingen:

1. Als het medium niet wordt gecontroleerd, doen zich verschijnselen voor.
2. Als het medium wel wordt gecontroleerd, worden de verschijnselen minder naarmate de controle scherper wordt.
3. Is de controle volledig, dan praesteert het medium absoluut niets meer.

Kan men daaruit de conclusie trekken dat men te doen heeft met handige trucs en vingervlugheid en anders niets?

De mannen van het vak, de goochelaars en de prestidigiateurs, bevestigen deze vraag zonder aarzeling. En zij beweren dat hunne hulp bij het onderzoek, omdat zij de geheimen van hun beroep kennen, van groot nut zou zijn. Maar tot heden schijnt elk medium te hebben geweigerd door dergelijke deskundigen te worden gecontroleerd en op de vingers gekeken.

En wat pleit voor hun inzicht is het feit dat elk medium, obscuur of beroemd, op heeterdaad den een of anderen keer werd betrapt. Het schijnt vast te staan dat een Daniel Home, Eusapia Paladino, Katie Ring en Anna Roth bij knoeierij ontmaskerd werden.

De esoteristen trachten dat nu wel te verklaren en zeggen, dat de mediums niet altijd in goeden staat zijn en het in zoo 'n geval heel menschelijk lijkt, dat zij een of ander trucje aanwenden om toch te slagen en de toeschouwers niet te leur te stellen. Men vraagt zich echter af, waar zij zoo gauw hun kunstgreep leerden?

Leerzaam is het geval van het medium Eva, die had aangenomen aan de Sorbonne te werken onder controle en dat ook heeft gedaan verleden jaar in vele zittingen. Het rapport, dat de geleerden hebben gegeven, komt tot het besluit dat de resultaten „entièrement négatifs" zijn.

En toch, niettegenstaande al die ongunstige uitkomsten worden de geloovigen niet afgeschrikt.

Maar dat komt doordat de lichtgeloovigheid van een overgroot aantal menschen eenvoudig grenzeloos is. Misschien komt er ook wel wat hoogmoed bij, die verhindert te erkennen dat men er in is geloopen. Toen de fotograaf Buguet onlangs voor de rechtbank bekende, dat hij de menschen om den tuin had geleid, en demonstreerde hoe en met behulp van welke werktuigen hij het klaar had gespeeld, bleven de bedrogenen, uiterlijk ten minste, overtuigd van de waarachtigheid der opgeroepen verschijningen en wenschten niet te worden aangezien voor uilen, die zich zoo gemakkelijk hadden laten verschalken. En nu moet men niet meenen dat die lichtgeloovigheid uitsluitend eene eigenschap is van de minder ontwikkelden en de kleinen van geest.

Neen, wij behoeven maar te denken aan geleerden als William Crookes, Oliver Lodge en Charles Richet, die een zwaar boek over spiritisme geschreven heeft en daarin blijkt van een blanke goede trouw, die tot een glimlach dwingt bij het lezen der feiten, welke hij als bewezen te berde brengt. Dat lijkt gewoonweg nergens meer op.

De groote geleerde Crookes is ook de dupe geworden van listige mediums, daaraan valt niet meer te twijfelen.

Zijn eerste medium Douglas Home heeft op zijn sterfbed aan Dr.Davis bekend, dat hij maar een bedriegelijk spel had gespeeld. Door Florence Cook (Katie Ring) werd hij eveneens misleid, hetgeen niet zoo heel moeielijk te verklaren valt, als men weet dat hij op haar verliefd was en haar bezong in verzen en lyrisch proza. De verliefde is blind als de liefde, hetgeen geen aanbevelenswaardige eigenschap is voor een koel en ernstig onderzoeker.

Eene moeielijkheid blijft nog te beantwoorden. Hoe verklaart men, dat menig medium niet optreedt uit winstbejag? Welk belang hebben zij er dan bij de menschen te bedriegen?

Zou men het antwoord op deze vraag niet kunnen geven als men zich herinnert de psychopathen, die professor Dupré mythomanen noemde. Deze menschen hebben een ziekelijken lust om te liegen, te bedriegen, te overbluffen. Als zij de aandacht maar op zich kunnen vestigen, zijn zij tevreden. Zij gaan hun leven door, spelend voortdurend een rol. En de mediums, die Maurice de Fleury heeft leeren kennen en wier verleden hij onderzocht, behoorden volgens zijn getuigenis tot de mythomanen.

Het is eene opluchting het oordeel van een gezond en scherp denkend mensch te vernemen over dat soort van goochelarij, dat

onder den naam van spiritisme langzamerhand het geloof is geworden van zoovelen, die er niet tegen opzien hun zenuwstelsel te verwoesten en hun denkvermogen te vertroebelen door een gejaagde belangstelling voor wat, in de meeste gevallen althans, niets beters blijkt te zijn dan een paskwil. KAREL MARTEL.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *De Beiaard* zochten wij het eerst naar het artikel van Th. Absil: *Uit het Zieleleven van Faust.*

Men kan aannemen dat geen gedichten zoo rijk, zoo schoon het streven van den mensch schilderen als Dante's Divina Commedia en Goethe's Faust; ook kan men gelooven, dat zij met elkaar wedijveren in schoonheid van vorm; maar de torenspits van Dante's kathedraal schiet hooger de lucht in dan de effen nok van den tempel van Goethe; de levensbeschouwing van den middeleeuwer overtreft die van den moderne zoover als de vurige liefde van den Florentijn hooger staat dan de koele onverschilligheid van den dichter in Weimar, als de heilige wijsheid van den H. Thomas van Aquino in fiere vlucht zich verheft boven de vlakke stellingen van Spinoza.

De dichter van de Faust heeft afwisselend met liefde en tegenzin aan zijn treurspel gewerkt, omdat de opvattingen daarin neergelegd nu wel, dan niet aan zijn gedachten beantwoordden; in 't algemeen echter biedt het zijn wijsbegeerte, het blijft zijn meesterwerk, waarin hij zijn kunstenaarsziel heeft uitgezongen.

Aesthetisch bewonderen wij den Faust, ethisch veroordeelen wij hem; Goethe beschouwt de zonde aesthetisch, teekent haar als de noodzakelijke uiting van een rijke ziel. De zonde wordt niet als zoodanig erkend, maar schoon bezongen en handig verborgen.

„Het leven van Faust doorloopt vijf stadia. Hij streeft naar kennis, stort zich in zinnelijke genietingen, werpt zich in het gewoel der wereld, vereert de oude heidensche kunst,om ten slotte voor de daad te leven. Nergens vindt hij zijn geluk. Een hemel welft zich niet boven zijn aarde."

„Als wij Faust zelf mogen gelooven, dan moet na dit leven alles uit zijn, na dit leven, dat hem toch niet gelukkig maakt, dan is het dwaas iets te dichten boven de wolken. Goethe echter laat hem verschijnen in een oord, welks beschrijving aan onzen hemel herinnert. Faust ontwikkelt zicht er zeer snel uit zijn onvolmaakten toestand tot de volle ontplooiing van zijn wezen; de schaar der engelen begroet hem met een hartelijk welkom,

omdat hij altijd bleef streven en de liefde van boven aan hem deel had. Na den dood dus een toestand van geluk, welks wezen Goethe niet kent, dat voor zijn pantheisme niet helder en scherp omlijnd kan zijn. Gelooven wij niet, hier katholieke gedachten te vinden. Goethe schildert met de rijke beelden van onze poëzie zijn leeg atheïsme, met de toonen van onze muziek ontwikkelt hij zijn pantheïstische thema's, de gestalten der heiligen en engelen uit onze kunst moeten optreden om de dwaling te verheerlijken, de zonde te bezingen, „een hemel te bevolken zonder God.''

Nine Minnema, welke ook een Oordeel over Oberammergau heeft willen vellen in haar onsympathiek artikel: De Rol van de getrouwde Vrouw tijdens de Passiespelen, gepubliceerd in het weekblad *De Amsterdammer* van 9 Dec. 1922, wordt in de ***Studiën*** tot de orde geroepen.

„Grover rationalistische ontheiliging van wat alom een roep van wijding geniet, heb ik zelden of nooit gelezen.'' De opzet is: Oberammergau moet verdienen, „ziedaar de samenvatting van het betoog, met diezelfde woorden in het stukje tot tweemaal toe opgenomen. Daaraan wordt in den gedachtenkring van Nine Minnema àlles en nog eens àlles ondergeschikt gemaakt.'' De redactie der ***Studiën*** herinnert aan het energieke protest op den Münchener Katholiekendag door Kardinaal Faulhaber gericht tot eenige persvlegels, en tegen de Amerikaansche krant, die ook het bericht de wereld inzond, dat het spel in Oberammergau niets anders was dan eene Geschäftsmache.

Waartegen de kardinaal deed uitkomen dat zijn lieve Oberammergauers alle verlokkende aanbiedingen om naar Amerika te komen of hun spel te laten verfilmen, hebben afgewezen. Ik geloof dat Nine Minnema meer iemand is om te gaan kijken naar de gezelligheden op het Rembrandtplein dan naar het nobele spel van Oberammergau.

De Nieuwe Gids van Januari brengt het speechje dat Lodewijk van Deyssel heeft gehouden aan den vrienden-maaltijd op 1 December 1922 om het herstel van Boutens te vieren tegelijk met het feit dat een kwart eeuw geleden, in 1897, de eerste bundel „Verzen'' van dien dichter verscheen met een inleiding van den huidigen tooster. Van Deyssel zeide onder andere vriendelijkheden: „De deugden als kunstenaar zijn iets anders dan de hoedanigheden van het werk. Maar in de deugden van den kunstenaar en in de hoedanigheden van het werk samen weerspiegelt zich het karakter van den mensch. De deugden van den kunstenaar zijn het geloof, de hoop, de liefde, het vertrouwen, het geduld, die alle noodig waren om het werk, om een dichtkunst, te doen ontstaan, waarin de hoedanigheden van die steeds weder verbazende kracht, zelfbeheersching, omvatting en richting van het dichtvermogen, samen komen met juist die fijnheid, die teerheid, dat etherische gevoel, die de treffende bekoorlijkheden

van Boutens' rijke, in zoo groote verscheidenheid zich voordoende werk zijn.

En deze twee dingen, dat steeds wellende, doorzichtige, allerfijnste gevoel, in, en dus àchter, die, soms bijna harde, bijna stugge, kracht, zijn ook de eigenschappen, die wij in den mensch Boutens dikwijls hebben gezien.

Laat het ons maar belijden, dat in den omgang wij hem leerden kennen als lang geen mak, week en meegaand baasje. Wilde hij op een wandeling rechts, en wilden wij links, dan kon het niet zóó gaan of wij werden met een onmiskenbaar drangetje ten slotte wel naar rechts geleid.

. . . .

Deze wilskracht, deze stevigheid nu, die ik hier vertoon in enkele kleinigheden van het dagelijksch leven, deze zoude ik in den *mensch* Boutens niet releveeren, indien zij ook niet kenmerkend waren voor den dichter.

Het beheerschen, het „in de hand hebben" van het werk, dàt is namelijk juist het kenmerk van den waren kunstenaar. Niet het hebben van fijne gevoeligheden en zachte gedachten, — die in de taal tot weeke en doezelige of dunne en bleeke aanduidingen kunnen vervloeien, — maakt den kunstenaar, maar de athletische geesteskracht, die de fijnheden en zachtheden dwingt zich alleen voor te doen, gevestigd in taal-marmer of in taal-goudmetaal, — dié maakt den kunstenaar."

In *De Gids* voortzetting van Joh. de Meester's roman: *Van haar Luister beroofd*, die zich tamelijk langdradig en zwaar voortsleept, — verzen van Van Geus en Joosje van den Brandeler. André Jolles laat zijn sprookjes-studie rusten en behandelt *Kunsthistorische Methoden* naar aanleiding van het boek van Dr. A. Pit: *Denken en Beelden*. A. Hammacher bespreekt het werk en het streven van den schilder Eduard Karsen. Wij vinden tot besluit deze regels, die wel het overwegen waard zijn: „Noodwendig en zeker is het voortschrijden, maar even stremmend als een fanatisch conservatisme is het loslaten der verbanden in te blinde vaart naar voren. Schijnvernieuwing komt van de haastigen. En zoo groot is reeds de haast onder ons, dat velen zonder verbanden het leven vertrappen en te vloeken staan in de leegte. Daar moet gebouwd en gebroken worden. Maar haast bij breken vernielt den breker. Kundig breken alleen helpt." J. Huizinga bewondert den fraaien vorm van Seillière's boek over *J. J. Rousseau* maar kan zich niet vereenigen met den inhoud. Hij verwijt hem, hard en onbillijk te zijn tegenover den zenuwzieken wijsgeer, aan wiens onevenwichtig genie zoovele der rampen zijn toe te schrijven, waaronder de tegenwoordige wereld bitter lijdt. Ten slotte de gewone rubrieken.

Onze Eeuw opent met het vervolg van den roman *De donkere Tocht* door Marie Schmitz. Het komt ons voor, hetgeen uit

den inhoud van dit nummer alweer blijkt, dat dit maandschrift van Ds. H a s p e l s, die zoo uitnemend den redactioneelen staf voerde, veel van zijn fraai literair karakter verloren heeft. Vele stukken mogen om hun gedegenheid zeer waardevol zijn, met literatuur hebben zij niets te maken en bieden door hun zwaarwichtigheid evenmin een aangename lectuur. Zoo vinden wij hier behalve den onmisbaren roman, *Nieuwe Rechtsinstituten* door Mr. L. Ch. B e s t e r en *Idealistische Wijsbegeerte* van Dr. J. D. B i e r e n s d e H a a n terwijl Mejonkvrouwe van H a e r s o l t e v a n H o l t e n t o t E c h t e n vele bladzijden lang, de schoonheden verkondigt van een meisjesboek: *In Knop* door Mevr. C. M. v a n H i l l e-G a e r t h é. Hoe verdienstelijk en sympathiek deze dame ook moge zijn, toch komt het ons voor dat de eer, haar als kinderschrijfster geschonken in dit deftige tijdschrift, niet van overdrevenheid is vrij te pleiten. Prof. H. B u r g e r breekt een lans voor *De Onmisbaarheid van het Grieksch,* H e r m a n M i d d e n d o r p brengt in versmaat hulde aan de nagedachtenis der onlangs overleden dichteres *Jacqueline van der Waals,* wier vroomheid hij vooral hoog waardeert. G. L o e f f geeft in sonnetten aan zijn dichterlijk gemoed lucht, terwijl een *Leestafel* de aflevering besluit.

O t t o v a n T u s s c h e n b r o e k opent de Februari-aflevering van *Elzevier* met een studie over den schilder en kerkraam-kunstenaar *Johan Thorn Prikker.* Vele van diens werken, waarvan wij meer de forschheid dan de eigenaardige opvatting kunnen bewonderen, worden hierbij afgebeeld. G. v a n H e r w e r d e n beëindigt zijn beschouwing over *De Winter in de Kunst.* De mooie platen die haar vergezellen lijken ons begrijpelijker, dus ook aantrekkelijker toe, dan die van Thorn Prikker. H e r m a n R o b b e r s geeft ons het tweede gedeelte van zijn roman *Op Hooge Golven,* het middelste van zijn trilogie *Een Mannenleven,* waarvan *St. Elmsvuur* het eerste deel vormde. Huib, eenigermate verbluft door zijn succes als tooneelschrijver, noemt zijn vrouw Tilly nog een engel, maar luistert toch met welgevallen naar de ultra moderne theorie van de schoone en hoog ontwikkelde jonge vrouw, genoemd met den ietwat prozaischen naam van Janne. F r a n s V e r m e u l e n heft een geestdriftigen lofzang aan ter eere van de *Sixtijnsche Kapel* d.w.z. het italiaansche zangerskoor, dat onlangs ook hier te lande concerten gaf, helaas! minder belangstelling wekkend, dan voetbal en cricket-matches. Schrijver vindt in het ideale genot door hen gegeven — zij immers leerden hem wat eigenlijk muziek is — aanleiding tot een zeer interessante vergelijking tusschen bouwkunst en muziek. Afbeeldingen van de Sixtijnsche Kapel en haar beschilderingen verhoogen de aantrekkelijkheid van dit zeer sympathieke, goed geschreven artikel. Verder nog eenige, weinig opmerkenswaardige artikelen en de gebruikelijke overzichten.

PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Austen. (Jane) Gevoel en Verstand. Uit het Engelsch door G. van Uildriks. Maatschappij voor Goede en Goedk. Lectuur, Amsterdam.

In het December-nummer schreef ik eenige historische opmerkingen over dit boek als een kleine verbetering van wat de redactie der Wereldbibliotheek ten beste gaf in hare inleiding. Toen meende ik dat ook het boek zelf zou worden besproken, doch degene, die deze taak op zich had genomen, kon haar niet vervullen wegens een plotseling ingevallen ziekte.

Daarom neem ik het op mij, wijl anders van uitstel wellicht afstel zou kunnen komen.

Men moet natuurlijk niet vergeten dat het boek meer dan een eeuw geleden werd geschreven, en niet verwachten dat het ouderwetsche nergens doorschemert. Maar het leeft. Het leeft als een mensch, die door zijn kleeding wel toont dat hij tot een vroeger geslacht behoort, maar alle vitaliteit heeft behouden en met ons praat als mensch tot mensch.

En laat ik er dit nog bij zeggen, indien de vertaalster, die deze uitgave niet meer heeft mogen beleven, haar werk nog eens had kunnen herzien en haar taal wat vlotter maken, dan was zonder twijfel de leeftijd van het boek nog minder opgevallen. Zinnen als „de eene zoon volvoerde het plan *wegens welks beraming* de ander was onterfd (blz. 413), — eene eenzaamheid, *zoo natuurlijk gewenscht* als de thans gezochte afzondering (393), — hij *bewees haar den dank* (217) enz." waren allicht veranderd. Er is overal te stijf letterlijk vertaald, zonder acht te slaan op het verscheiden genie der beide talen. Wie het boek in het Engelsch kan lezen, moet dat dan ook stellig niet verzuimen, indien hij een zuiveren indruk wil ontvangen van het frissche talent van Jane Austen.

Op de geschiedenis zullen wij niet ingaan. Het is het verhaal eener ongelukkige liefde van een overgevoelig en zeer romantisch meisje. De intrige is voor den modernen lezer ook zeker niet de hoofdzaak, maar wel de scherpte en nauwkeurigheid, waarmede het leven van den dag is geteekend en de karakters der personen zijn volgehouden tot het einde. Er is bijna niets van overdreven romantiek in haar roman te bespeuren; en dat in een tijd dat de romantiek hoogtij vierde. Met haar open oog voor alle werkelijkheid, ziet zij natuurlijk ook de kleine belachelijkheden van haar omgeving, de onoprechtheid der conventies en de zwakheden van haar sekse, die zij even onderstreept en onder de aandacht

van den lezer weet te brengen als gebeurde het argeloos en zonder eenig opzet.

De inleiders vergelijken haar met onze Betje Wolff en die vergelijking dringt zich inderdaad op. Betje is scherper, geestiger, ondeugender, en veel zelfs, maar overigens is er nog zooveel overeenkomst van talent, dat het wel heel aardig is voor hen, die niet tevreden zijn met een boek vluchtig door te lezen, eens enkele bladzijden der beide schrijfsters met elkaar te vergelijken.

Het boek is voor volwassen lezers. A. GIELEN.

Baum (Vicky). De Dansen van Ina Raffay. Uit het Duitsch vertaald door S. J. Barentz-Schönberg. „Ontwikkeling", Amsterdam.

Zulke boeken teekenen de tijden, waarin wij leven. Na elken oorlog schijnt het verschijnsel zich voor te doen van algemeene zedenverwildering en brutaal naar buiten treden van het dier.

Het is te verklaren, niet te vergoelijken. Nog minder echter is het te verdedigen dat men litteratuur gaat maken van zulke uitspattingen en de danseres en de koopbare vrouw eene belangstelling wijdt, welke zij allerminst verdient.

In Ina Raffay ontdekt men geen menschelijke ziel. Zij kent niets dan den glans van paarlen, de opwinding van den dans en de voldoening harer seksueele driften.

Dit jonge meisje, dat zich aan den hals hangt van elken man, die haar begeert; deze vrouw, die aan het eind van haar leven gekomen, nog een doodendans wil dansen voor het publiek en dan den beker neemt, die haar bewusteloos de eeuwigheid moet binnenvoeren, is iets zoo leelijk en afstootend, dat men zich huiverend afwendt.

Wij hebben sinds geruimen tijd een theorie, volgens welke zulke boeken, die den mensch bekend maken met het ellendige en het zondige, dat er verborgen leeft in de maatschappij, moeten verwelkoomd worden als gezonde, opvoedende lectuur.

Zij zou dienen om medelijden te wekken met de arme verstootenenen, met de „ratés" van het leven.

Dat is onzin. Iemand die werkelijk iets voelt voor zulke ongelukkigen, gaat niet koel en onberoerd voor hun ellende zitten om die zoo nauwkeurig mogelijk te fotografeeren. Hij verlustigt zich vooral niet in de detail-beschrijving hunner uitspattingen. En als hij werkelijk zijn lezers wilde opwekken tot deernis alleen, zou hij zich zorgvuldig onthouden van alle leugenachtige lyriek, die nergens anders op gericht kan zijn dan op de verheerlijking der lichamelijke overgave. En dan kan men praten van humaan zijn en van barmhartigheid in het oordeelen, dat heeft er toch eigenlijk niets mee uit te staan. De barmhartige Samaritaan ging niet de kermis afreizen met den verwonde om iedereen te laten

zien hoe zij hem hadden toegetakeld, maar hij verzachtte zijn pijnen en verbindend verborg hij zijn wonden.

Doch daar is het ook niet om te doen bij de meeste schrijvers. Voor vele onkloeke menschen hebben die verhalen van de Bohème, die kijkjes achter de schermen in de kleedkamers, die kennismaking uit de verte met menschen die cocaïne snuiven en verzen van Baudelaire aanhalen, de vluchtige blikken in cabarets, waar de lucht vol zit van skepsis en zinnelijkheid, iets aantrekkelijks, gelijk voor sommige zieken rotte vruchten en weerzinwekkende spijzen. Dat weten die schrijvers en zonder wroeging speculeeren zij op die ziekelijke nieuwsgierigheid, waardoor zij hun boek een goed debiet verzekeren. Dat is zielenverkooperij; maar zij brengt geld in de lade. J. v. M.

Frenssen (Gustav). De Predikant van Poggsee, 2 dln. Geautoriseerde vertaling van Dr. C. D. Sax. A. W. Sythoff, Leiden.

Frenssen is nu zestig jaar oud en het is al twee en twintig jaren geleden dat de toenmaals diep in schulden stekende dorpsdominee door zijn roman *Jörn Uhl* rijk en beroemd werd. Evenals in *Die Sandgräfin*, in 1896 verschenen, vertoonde hij zich van den zeer sensueelen kant en seksueel brutaal naturalistisch. Zijn *Hilligenlei* maakte de wereld duidelijk dat Frenssen, die na den opgang van *Jörn Uhl* zijn ambt had neergelegd, geen christen meer was, tenzij men aan dien naam eene beteekenis zou willen geven, die geen zin heeft.

Voor hem was de Christus niets anders als voor Strauss en Renan; men kan zelfs zeggen dat de gewezen dominee nog veel radicaler was in zijn afbreken.

De roem van den schrijver is met de jaren bedenkelijk getaand en ik geloof niet dat dit nieuwe boek in staat zal zijn, hem met nieuwen luister te doen herleven.

De schrijverskwaliteiten zijn verzwakt, de lust voor sensueele beschrijvingen is dezelfde gebleven en ook zijn houding tegenover het Christendom. Maar dat zal wel niet voldoende zijn om zijn roman een debiet te verzekeren, zeker niet om de aandacht te trekken als vroeger zijn Jörn Uhl.

Mocht er iets zijn dat het boek op de spraak zal brengen, dan is het de redevoering, die de predikant van Poggsee houdt ten aanhoore van zijn landgenooten. Hij treurt over het tegenwoordige lot van het Duitsche volk en hij vraagt zich af, waaraan het dat heeft verdiend. Van deze toespraak drukken wij een stukje af:

„Landgenooten... ik kan het nog niet laten rusten. Ik wil het U nog in bijzonderheden zeggen, opdat gij goed begrijpt... Zij zeggen: wij hebben dertig jaar achtereen, heimelijk en sluw, onder vredesbetuigingen, ons tot den oorlog toegerust; op branden en moorden hebben wij geloerd, dertig jaren, en wij hebben daarna

het uitbreken door arglistige boosheid en gemeene leugens verhaast. Zij zeggen: wij hebben den oorlog zoo onmenschelijk gevoerd als nog nooit eenig ander volk, wij hebben steden en dorpen verbrand uit louter vreugde in 't branden; weerlooze gevangenen hebben wij gedood; kinderen hebben wij de handen afgehakt en de oogen uitgestoken. Zij hebben ons door afpersing, door ons met vernietiging te dreigen, gedwongen ons aan al die daden schuldig te bekennen en zij hebben het besluit genomen en aan de heele wereld verkondigd: Wij moeten dit Duitsche volk, deze schande der menschheid, dezen tijger... neen... niet tijger... deze laffe hyena... dit laffe vuile wezen onder de menschenvolken ... dat moeten wij ontmannen en verzwakken. En zij namen ons onze weerkracht, het teeken der vrije natie; namen ons onze koloniën en schepen, den vlijt van vijftig ernstige, werkzame jaren, namen ons onze rivieren, en namen ons negen millioen broeders, die vanwege het bloed zoo bitter gaarne bij ons wilden blijven of tot ons komen. Daarbij legden zij ons plichten en lasten op... daar wij dieren zijn en den naam menschen niet verdienen ...die boven menschenkracht gaan, opdat zij ons door steeds kwellenden druk, door steeds pijnigende boeien, door steeds opnieuw ervaren gevoel van schande er toe brengen, dat ons allengs alles ontgaat wat een menschenleven, een volksleven verhoogt: reinheid, vlijt, fierheid, geloof, hoop... en dit Duitsche volk, dat vroeger zoo hoog stond, welks huizen zoo proper waren, bloemen voor de ramen en in 't tuinpad, kinderen netjes gekleed, ouden van dagen op de bank voor de deur in de zon... allengs het vergeefsche strijden moede, in vuil en armoede kwijnt, zijn scholen vervallen, zijn kinderen aan tuberculose wegsterven, zijn wegen verwaarloosd worden, op zijn straten gras groeit, zijn aard zwakkelijk, vuil en hopeloos wordt, en zoo op de plaats, waar eenmaal in Europa een vredelievend volk woonde, allengs een poel, een zinkput komt. Ziet, dat is het wat zij zeggen willen en doen. Dat is de wil en het vonnis der volken over het Duitsche volk.''

En dan vaart de predikant uit tegen het eigen volk:

,,En gij, die dit alles weet, gij Duitscher, gij zegt, gij voelt dat niet? Gij zegt dat gij u niet schaamt? Gij zegt dat het u niet aangaat en het u niet schelen kan? Gij kunt goed slapen? Nu, dan weet ik wat een zondaar is! Een zondaar is hij die niet weent, als eerlievende menschen in het vuil getrapt worden. Wij anderen? Wij?... Ik zeg u: wij razen in onze zielen. Wij schreeuwden tegen God en menschen. Mijn God, welke gedachten jagen door onze zielen! Door het hart... door het v r ij e hart! Met welke visioenen lesschen wij onze dorstende ziel! Wij zeggen niet veel naar buiten. Maar inwendig schreeuwt in ons het naar inzicht, naar rechtvaardigheid, naar 'n uitweg, naar hulp, ons volk in, de menschheid in, tot God omhoog''.

Dan vraagt hij of de nederlaag en de vernedering geen staf is, geen godsgericht om hun falen en dwalen van den goeden weg.

„Waar hebben wij gefaald? Wat hebben wij misdaan dat zoo iets afschuwelijks over ons is gekomen?

Landgenooten... ik zeg vooreerst... er waren drie of vier volken, die in de voorste rij naast elkaar stonden, oud, met eervolle litteekens bedekt, fier en rijk. Daar drongen wij ons tusschen hen in, in die eerste, voorste, trotsche rij. En dit indringen... dat deden wij niet behoedzaam, niet gematigd, niet langzaam genoeg. Wij kwamen door onze schrandere en vlugge wetenschap, door onzen grooten, eenigszins overijlden ijver, door onzen wakkeren handel snel en machtig in de hoogte, en werden een sterk en rijk, ja dik volk. Maar het ontbrak ons, zooals meer bij nieuwen, jongen rijkdom, aan alle kanten aan goede vormen. Wij waren, onze keizer aan het hoofd, niet zacht, niet omzichtig, niet fijngevoelig, niet waardig genoeg. Daarover werden de trotsche volken vertoornd. Maar wij, erg hardhoorig, niet fijngevoelig, bemerkten niet dat wij aanstoot gaven, dat wij belaagd werden, dat men ons vreesde, dat men ons met recht vreesde en dat men zich toen op leven en dood tegen ons verbond. Wij gevoelden niet dat wij schuldig waren, dat wij ons niet goed gedroegen, en zoo kwam allengs de heele wereld tegen ons en wenschte onzen ondergang. Iedereen zag het, maar het Duitsche volk zag het niet. Iedereen wist het, maar het Duitsche volk wist het niet. Landgenooten... het is een huiveringwekkend raadsel voor menschenoogen: de heele wereld weet en voelt: er komt een geweldige storm over dit Duitschland, en het Duitsche volk ziet en hoort het niet. Blind! Blind! Door den glans van het vele goud... bergen van goud... door hoogmoed, door onverschilligheid, door betweterij, ach door allesweterij, verblind! Zoo kwam deze vreeslijke oorlog... Overmacht over ons!... en geen vriend in de heele wereld... En wij werden verslagen!...''

Als tweede schuld noemt hij de verdeeldheid tusschen de burgers onderling, de vijandige houding van arbeider tegen burger. „Er liep een scheur door de natie, dwars door ons volk. Met het instellen eener democratische staatsinstelling hadden wij dat kunnen verhelpen, het volk tot een blok van graniet kunnen aaneensluiten. Wij deden het niet. Rusland en wij, de beide gespleten volken, de te voren reeds gebroken volken... wij zonken ineen.''

Maar de derde schuld is erger.

„Landgenooten... het Duitsche volk had vijftig jaren achtereen louter voorspoed gehad... Zulk een langen tijd van voorspoed kan echter een mensch en een volk niet verdragen, zonder schade te lijden aan zijn ziel. Het Duitsche volk had aan zijn ziel schade geleden. Het leefde te zeer in uiterlijke dingen. Eten of drinken, lachen of vooruit komen, loon of bankboek... dat was al te zeer de inhoud van het leven geworden......

Waarvoor hadden wij geestdrift? Voor onze nationale eer... voor Antwerpen of het Baltisch gebied... daarna voor de veertien punten... en daarna... ja, daarna voor niets. Het scheelde niet

veel of wij waren daarna voor het bolsjewisme in vuur geraakt! In 't kort gezegd, wij waren geen natie. Wij waren niet nationaal. Een natie zijn, wil zeggen: zich als persoonlijkheid onder de volken voelen en zich van een bepaalde fiere opdracht aan de menschheid bewust zijn.''

Men kan niet ontkennen dat er veel merkwaardigs is in deze redevoering van den predikant van Poggsee.

Maar zou het Frenssen nu heelemaal ontgaan dat hij een dergenen is geweest, die door zijn boeken mede heeft bijgedragen om zijn volk op een dwaalspoor te voeren.

Hij heeft den christelijken zin van het Duitsche volk helpen ondermijnen door zijn Hilligenlei. In ongeveer al zijn romans heeft hij hulde gebracht aan het vrij zich uitleven, vooral op seksueel gebied. Ook in dit boek doet hij dat met eene vrijmoedigheid, die te denken geeft. In Klaus Hinrich Baas teekent hij met voldoening dat streven naar rijk worden en vrij zijn van alle moreele gebondenheid, want de inkeer van Klaus op het einde is weinig overtuigend. Untergang der Anna Hollmann herinnert aan Ibsen's „Steunpilaren'' en is wel in staat verbittering te kweeken in het gemoed van den arbeider tegen den patroon, die hem om gouden gewin zoo roekeloos exploiteert. Frenssen mag waarlijk wel eens een zorgvuldig gewetensonderzoek houden, voor hij anderen beschuldigt van blindheid.

Frenssen is altijd in de weer geweest, een schoon heidendom te verkondigen als ideaal voor de zich ontwikkelende menschheid. Hij noemde het geen paganisme, praatte zelfs van een gelouterd Christendom, maar het was niet moeielijk te zien dat hij Weimar stelde boven Nazareth.

Wat hij schrijft van den zonderlingen predikant van Poggsee, mag letterlijk op hem zelf worden toegepast:

„Hij bleef in zijn preeken wel bij den Heiland, maar hij zag en legde den nadruk op den Goethe-geest dien hij bij hem vond — het was niet weinig. „Jezus'', zeide hij, „is lang niet in alles onze leidsman, onze leider, neen hij is in enkele belangrijke dingen den verleider der menschheid geweest, vooral hierin dat hij, in den geest van zijn tijd, te veel naar den hemel zag en daardoor de schuld er van geworden is dat de menschen de aarde verwaarloosd hebben. Maar Goethe, is in dit en in elk opzicht onze leidsman''. Hij preekte over alle uitingen van vroomheid die uit het verleden der menschheid als heilige lichten voor ons nog glanzen, maar hij preekte vooral Goethe, den vromen profeet van wereld en menschheid.''

Erger kan het al niet. Een volk dat zich niet vergenoegt Goethe te eeren als kunstenaar, maar hem kiest tot patroon van leven en werken, is ten ondergang gedoemd. Men behoeft zich geen profeet te weten om die voorspelling te wagen.

Voor zeer ontwikkelden, wien het nuttig is de strooming der

geesten te volgen, kan het van eenig belang zijn kennis te nemen van dit boek, dat als verhaal geen groote beteekenis heeft maar als openbaring van wat er omgaat in de gedachten van hen, die meenen hun volk te kunnen leiden, tot ernstig nadenken moet stemmen.

De herfstlucht van het sterven walmt op uit de levenstheorie van Frenssen. A. GIELEN.

Haggard (H. Rider). Cleopatra. Uit het Engelsch door **W.** Roldanus. J. Meulenhoff, Amsterdam.

In zijn Serie „Boeken van Avontuur", waarvan nu een achttal verschenen, heeft Meulenhoff reeds drie opgenomen van Rider Haggard. Waaruit ik meen te moeten opmaken dat deze uitgever den schrijver overschat. Werkelijk, Haggard heeft niet zooveel talent dat hij den naam van een groot schrijver verdient. En schrijvers van groot vernuft niet alleen, maar ook van waarachtig talent zijn onder de auteurs van avontuurlijke verhalen wel te vinden. Het komt mij voor, dat de Nederlandsche uitgevers dat niet goed weten, want juist die literair waardevolle boeken blijven onvertaald.

Maar om terug te komen op Haggard, hij heeft zijn naam voor het grootste deel te danken aan een handige reclame. Het meest heeft hij geprofiteerd door den schrijver van L'Atlantide, Pierre Benoît, te beschuldigen van plagiaat. Welke beschuldiging, toen het fransche boek beroemd was geworden, natuurlijk de aandacht moest trekken op zijn roman She, die niet met zooveel geestdrift indertijd was ontvangen. En het ook niet verdiende.

De groote fout van Haggard is, dat hij aan zijn verhalen geen glimp van waarschijnlijkheid weet te geven, hetzij doordat zijn avonturen zoo fantastisch zijn dat men voortdurend met eigen ongeloovigheid heeft te kampen, ofwel dat hij met versleten trucs aankomt om ons in zijn verhaal te doen gelooven. Zoo worden wij van den aanvang af al mistrouwend en zetten ons schrap om er niet in te loopen.

Thans ook weer. Haggard fingeert oude papyrusrollen te hebben gevonden, die hem de geschiedenis welke hij ons komt vertellen, hebben meegedeeld. Dat is al erg vieux jeu en hindert den modernen lezer. Maar als de schrijver dan de fictie tracht voort te zetten en onder aan de bladzijden voetnootjes plaatst als deze: „Deze rol bevatte het derde, onvoltooide gedeelte der geschiedenis. De andere twee rollen waren op de gewone wijze netjes vastgemaakt. Alle drie waren zij door één hand geschreven in oud-Egyptisch volksschrift"...... dan wordt men tureluursch.

Maar ik heb nog gewichtiger bezwaren tegen dit boek, en dat is zijn erotische inhoud. Van een verhaal, waarin een vrouw met een deerne-natuur als Cleopatra de hoofdrol speelt, is niet veel beters

te wachten, maar dat maakt de geschiedenis niet zindelijker. De schrijver is niet zoover gegaan dat men zijn boek mag verwijten met toeleg obscene dingen te behandelen, maar het is zwoel van passie, van louter zinnelijke liefde en wreedheid, die daarmede gewoonlijk gepaard gaat. A. G.

Locke (William). Eindelijk Geland. (The Mountebank). Uit het Engelsch door Elly Harting. W. de Haan, Utrecht.

Komt het door hun eigenaardige wijze van voorstellen, hun parmantige levenswijsheid, waarover we altijd een beetje moeten lachen, of door het tintje ironie, waarmee zij bijna elk geval weten te bekijken, dat de beste Engelsche romanschrijvers ons zoo gemakkelijk inpalmen?.

Ik weet wel, het behoort tot den literairen toon sinds eenige jaren, een weinig geringschattend te praten over den Angelsaksischen roman. Van Hulzen had het er laatst nog over en de dagbladpers geeft ook al het parool door, dat de Engelsche roman niet veel bizonders is. Misschien hebben ze wel gelijk. Gewoonlijk ten minste is de roman van de overzijde van het Kanaal geen literatuur. Maar dat maakt hem juist zoo aantrekkelijk.
Zoo'n boek wil niets anders dan ons aangenaam bezig houden. De schrijver weet wat hij daarvoor noodig heeft: wat humor, wat sentiment, een niet te versleten vertelsel en iets origineels in zijn manier van zeggen. Maar geen zwaar geboom over dingen, waarvan hij geen verstand heeft en waar de lezers gewoonlijk meer dan één broertje aan dood hebben. Geen lange poëtische beschrijvingen, die te vergelijken zijn met het aanbrengen van een nieuw décor in het midden eener spannende handeling en toeschouwer zoowel als lezer ongeduldig maken.

Onze meeste romans zijn afkooksels van boeken, die wij in een andere taal al gelezen hebben. De Engelsche zijn of lijken oorspronkelijk. Wij vreezen ons belachelijk te maken als wij iets schrijven dat op een idylle gelijkt; de Engelschman kan zelfs niet over den oorlog en den ondergang der wereld een boek maken, of hij moet er eene idylle invoegen.

Onze schrijvers loopen rond in vetlaarzen vanwege hun zin voor het modderige en zware der realiteit; zoodra ze voor hun papier zitten nemen ze het air aan van een gewichtig adviseur, die de moeielijkheden even komt oplossen.

De Engelschman loopt er met de handen in de zakken bij en vertelt heel orgineel en smakelijk. Met een uitgestreken gezicht wijst hij op grappige situaties en als hij voelt een bizonder gelukkig woord te hebben gevonden dan wacht hij even en stopt zijn pijp om den hoorder gelegenheid te geven het te verwerken. Moet hij iets droevigs meedeelen dan doet hij het kort en bondig, bijna ruw. Men hoort alleen aan zijn stem, die wat heesch klinkt,

dat hij zelf ontroerd is. Bij een Engelschen roman geeft men er bijna nooit om, hoe het afloopt; en weet men het bij toeval van te voren, omdat men de laatste bladzijden het eerst heeft gelezen, dan begint men toch weer met het begin, omdat het boek door het oplossen der intrige slechts weinig van zijn aantrekkelijkheid verloren heeft. Wij voelen best dat hij jokt, dat hij ons dingen loopt te vertellen, die niet gebeurd kunnen zijn. Maar dat kan ons niet schelen; hij doet het prettig, onderhoudend en van een roman vragen wij niet meer... behalve dan een weinigje levenswijsheid, dat eigenlijk de eerste de beste lantaarnopsteker ons zou hebben kunnen geven; zoo voor de hand mag het liggen.

Locke beantwoordt niet geheel aan dit type van Engelschen romanschrijver, maar hij lijkt er toch genoeg op om zijn portret niet in een andere afdeeling te hangen.

Locke, Galsworthy, Lyall en Hall Caine wagen zich wel aan diepere problemen dan hun landgenooten plegen te doen in romans, maar zij doen het toch nooit op die „ik-heb-gezegd" manier, welke de menschen van het continent hebben aangenomen.

Zij blijven romantisch; zij werken hun thesis uit op zulk eene wijze dat men dadelijk opmerkt: het is hun meer waard te boeien dan te overtuigen. In „De Vrouw, die Gij mij gegeven hebt", tracht Hall Caine de gevolgen te schilderen van de onontbindbaarheid van het huwelijk, gelijk die door de katholieken wordt gehuldigd. Hij gaat uit van een valsche veronderstelling, want het huwelijk dat hij behandelt, is geen huwelijk wegens gebrek aan toestemming van het jonge meisje. Het bericht dat de schrijver voor in zijn boek plaatst, als zou de geschiedenis op werkelijkheid berusten, is dus eene onwaarheid. Maar zou men Caine dat verwijten, men kreeg zeker tot antwoord: ik heb een roman geschreven en ik mag toch wel van alle middelen gebruik maken om de belangstelling van mijn lezers gaande te maken, zonder mij te bekreunen om de waarheid. Het is hier niet de vraag, in hoeverre zulk eene verdediging valsch is; het is hier ook niet de bedoeling te gaan verklaren dat een auteur bij zijn argelooze lezers geen verwrongen of volkomen onware voorstellingen en begrippen mag aankweeken omtrent instellingen en historische personen. Alleen wilde ik maar doen zien dat de Engelschen hun romans niet plegen op te vatten als handboeken van philosophie en psychologie, van opvoedkunde en geschiedenis, van vrouwenbeweging en sociologie in een anderen vorm: in romanvorm. Het vraagstuk dat zij te berde mochten brengen is er om de actualiteit, om de lezers iets te geven, waarop zij kunnen zuigen gedurende de voorstelling. Maar de eigenlijke en de eenige zorg van den schrijver gaat uit naar zijn vrouwtjes en mannetjes, die hij zoo tracht te laten praten, denken en handelen dat zij op zich zelf de aandacht al trekken, afgezien van het stuk, van den roman. Zij zijn daarom altijd ook een weinig gechargeerd, maar toch minder dan de buitenlander, die niet aan den overkant is geweest, gewoon is te denken.

Zij lijken tamelijk goed op de gewone Engelschen en komen zij ons voor als typen, dan moeten wij niet vergeten dat het heele volk typisch is, opvallend typisch zelfs.

Ik heb daar een langen aanloop genomen om te komen tot den roman, wiens titel men hierboven vinden kan. Maar het zijn gedachten, juist door het lezen van Locke's boek bij mij opgerezen.

Kort saamgevat is de geschiedenis deze: een varieté-artist, in casu een clown en een goochelaar, heeft het in den oorlog gebracht tot brigade-generaal. Als bij de demobilisatie blijkt dat er meer generaals dan brigaden zijn, wordt hem aangeboden als majoor verder te dienen ofwel eervol ontslag te aanvaarden met den rang van generaal maar zonder een cent pensioen. Hij doet het laatste en tracht met de vrouw, met welke hij leeft, het oude beroep van kunstenmaker weer op te nemen. Maar het wordt een zielige mislukking. Hij, die een echte vechtgeneraal was, voelt nu zelf wel dat het met zijn kunstenmakerij niet veel gedaan is. Maar dat is niet het ergste in zijn leven. Hij heeft als generaal een prachtvrouw leeren kennen in Engeland, die hem liefheeft; die ook hij bemint met geheel zijn hart, maar aan wie hij nooit zal bekennen dat hij een kermiskunstenmaker is en dat hij de zorg voor eene vrouw, welke hij als meisje arm en berooid ontmoette en die zijn medewerkster is geworden, op zich heeft genomen. Zoo keert hij terug naar Frankrijk en is gedwongen, wijl hij niet van zijn roem kan leven, het oude beroep met zijn partner weer ter hand te nemen. Hij wordt uitgefloten of zwijgend en onverschillig ontvangen. Alleen als het een keer bekend wordt dat hij in den oorlog een generaal was, wordt hij begroet met brullende geestdrift. De kranige jonge dame uit Albion, die is overgekomen om iets te beredderen in de verwoeste gebieden, ziet hem op een goeden dag optreden voor een gevoelloos hoonend publiek. En toch houdt ze van hem; toch zou ze de vrouw van dien man willen zijn; maar als ze begrijpt op welke wijze hij verbonden is aan Elodie, gaat zij bedroefd heen. En dan komt ineens de ontknooping; de baan wordt vrij. Een vriend van den oud-generaal, een aan lager wal gekomen zoon van een voorname Engelsche familie, wordt erfgenaam van een broer en gaat er van door met Elodie. Niet precies omdat hij van haar houdt, maar voornamelijk omdat hij zijn vriend wil vrijmaken en hem gelegenheid geven om te trouwen met de schoone uitverkorene zijns harten. Hetgeen ten slotte ook gebeurt.

Een zeer onbelangrijk en onwaarschijnlijk gebeuren, zal men zeggen. Dat is het ook, maar lezend denkt men daar niet aan. Met den schrijver beziet men de gebeurtenissen met goedmoedige ironie.

De mooie, aanzienlijke Engelsche is geen romantisch wicht, geen hysterisch verliefde; de generaal is geen prachtkerel in zijn uniform, maar door zijn abnormale lengte een belachelijke snuiter; zijn gezicht is foei-leelijk en zijn houding hulpeloos;

het overwinnende vaderland, dat monumenten opricht voor den „onbekenden soldaat'', stuurt zijn levende soldaten en zijn surplus aan generaals naar huis zonder pensioen en zonder recht om de mooie uniform te blijven dragen. De bekende fransche „faux ménage'' is geen verbintenis uit liefde, nog veel minder uit hartstocht, waar romantische dichters zooveel van hebben gefabeld, doch een prozaisch compagnonschap om aan den kost te komen; de schaking der dikke Elodie lijkt meer op het overbrengen van een inboedel dan op een tragische vlucht.

Dit boek...... maar ik zie geen kans mijn indrukken samen te vatten in een enkel woord of in een paar regels. In een vergelijking kan ik het probeeren.

Met een beroemd boek zit ik in den trein. De criticus van mijn krant, en ik weet dat hij drie weken geleden meerderjarig is geworden, heeft voor mij uitgemaakt dat het een „literair'' ding moet zijn. Er zit wat in, dat voel ik wel. De schrijfster is telefoniste van beroep en kunstenaresse van roeping. Maar wat zoo'n juffrouw een kennis heeft van het leven, van de liefde, van de economie, van geschiedenis en godsdienst! Langzaam duik ik weg in haar verbeeldingswereldje, tot een frissche, klankvolle stem mijn aandacht trekt.

Het is een jonge kerel met lachende oogen, die het woord heeft. Hij praat niet zoo luid dat men het hinderlijk gevoel krijgt als wilde hij zich opdringen. Maar hij praat onderhoudend en hij spot een beetje soms en hij zegt dingen die hij onmogelijk kan verantwoorden: dat de mooie dubbele namen gewoonlijk ontstaan zijn door de toevoeging van den naam van het dorp, waar een der voorzaten der heden pronkende familie wegens baanstrooperij is opgehangen; dat er alleen vrede kan heerschen als alle menschen principieel dienstweigeraars zijn geworden, enz. Hij vertelt van zijn mobilisatietijd, van zijn terugkeer in de maatschappij, van den Amsterdamschen gemeenteraad, van alles en nog wat. Iedereen zit glimlachend naar hem te luisteren en ik heb mijn beroemd boek al lang naast mij neer gelegd en ben al vergeten waar de schrijvende dame het over had. — Locke is die jongeman. J. Fr. W.

Onze vriendelijke medewerker heeft er geen bezwaar in dat wij in een onderschrift doen blijken van onze eenigszins afwijkende meening. Wij vinden dat er veel waars is in zijne karakteristiek van de Engelsche romanliteratuur, en dat haar voornaamste streven gericht is op gezellige onderhouding. Maar dan geldt dat wel bijna uitsluitend van de literatuur, die ons bereikt in vertalingen.

Het schijnt bij onze uitgevers nu eenmaal vast te staan dat men voor gezellige en onschuldig-vermakelijke boeken naar Engeland, voor erotische en schuine verhaaltjes naar Frankrijk en voor diepzinnige probleemstellingen in romanvorm naar Duitschland moet gaan. En dat doen zij dan ook, met het gevolg

dat wij, afgaande op de vertaalde boeken, een opvatting hebben der verschillende literaturen, die in werkelijkheid niet is gewettigd. Niet volkomen gewettigd ten minste, omdat zij veel te algemeen is. Het gaat niet aan, hier langer over uit te weiden, maar even wilden wij er toch attent op maken. RED.

Mikkelsen (Ejnar). John Dale. Naar het Deensch vertaald door A. Posthumus. W. de Haan, Utrecht.

Het boek kan mij niet bevallen. Brengt het verhaal van een jongmensch, een zoon van een Admiraal en zelf reeds zoo iets als marine-luitenant, die zijn leven op schandelijke wijze verboemelt en door zijn vader het huis wordt uitgezet en, als ik mij niet vergis, van zijn epauletten beroofd.

Wij treffen hem aan op de Forward, een oude schuit, waar hij dient als matroos en door den harden arbeid getemd moet worden om weer een man van wil en zelfbeheersching te worden in plaats van den ellendigen zwakkeling, die hij is.

Maar de matrozen bespotten dat fijne zoontje en laten geen gelegenheid ongebruikt om hem hun knuisten te doen voelen. En de kapitein van het schip verwacht veel van dat hardhandig paedagogische middel en staat het oogluikend toe.

Het gevolg is, dat bij aankomst te San Francisco de jonge man er van door gaat en tevens op een niet nader te omschrijven wijze aan den rol. Hij leeft van het geld van een vrouw, die hij verlaat, om te vervallen tot een dronkemansbestaan.

Een paar kerels, die manschappen ronselen voor een walvischvaarder, geven hem op een goeden dag een tik op het hoofd met een zwaren knuppel en dragen den bewustelooze naar het schip. Hier is het een hel en als de kapitein moet aanleggen op een onbewoond eiland om hout in te nemen, wijl de voorraad brandstof verbruikt is, blijft de ongelukkige vrijwillig achter. Hij verkiest den dood boven het slavenleven op het schip.

Maar het loopt anders dan hij dacht. Om kort te gaan, hij komt te recht bij Eskimo's en blijft daar. Hij huwt met eene vrouw uit dat volk en wordt een vermogend man. Later als hij goud heeft gevonden en schatrijk is, trekt hem het heimwee naar de beschaafde wereld. Maar hij bemerkt spoedig dat hij daar alleen om zijn rijkdom wordt geduld en zijn gekleurde zoons, die hem vergezelden, met verachting worden behandeld. Dan besluit hij, maar weer terug te keeren tot zijn Eskimo's.

Ofschoon niet bizonder belangwekkend, maar toch ook niet minder dan de meeste ontspanningslectuur, zou men met het boek vrede kunnen hebben, indien de schrijver zijn lust had kunnen bedwingen om pikant te zijn. Het matrozenleven in de achterbuurten van San Francisco is al te tranche-de-vie-erig om de lezing aantrekkelijk te maken. Maar de zinspeling op het

liefdeleven der Eskimo's en het te raden opdringen van de tooneeltjes, welke bij gelegenheid van een gastmaal in het donker worden afgespeeld, maken dit boek tot een specimen van prikkellectuur, die wij met alle kracht dienen te weren. A. GIELEN.

Rönne (Jörgen Falk). Het Geluksland. Uit het Deensch vertaald door A. E. Huber. „Elsevier", Amsterdam.

Elk meent zijn uil een valk te zijn, en aan die algemeen-menschelijke vergissing vallen heeren uitgevers natuurlijk ook wel eens ten slachtoffer.

En toen ik op de eerste bladzijde een voorwoord vond van de uitgevers, waarin zij verklaarden dat het hun verheugde dit „mooie boek" te mogen uitgeven en het roemden als „stil-opwekkend en verblijdend, ook wel weemoedig, soms hevig ontroerend door schoonheid — fijne kunst, een boek van een innig goed onbedorven mensch", toen heb ik een beetje gemeesmuild en bij mij zelven gemompeld: wel, wel, dat moeten wij eerst eens zien.

Ik heb het gelezen en ik haast mij te bekennen dat de uitgevers geen letter behoeven terug te nemen van hun menelogium. Het is werkelijk een kostbaar boekje, waarvoor ik dadelijk een kwart onzer geheele literatuur van verleden jaar over boord wil zetten.

Dit is alles natuur en geen enkele bladzijde kunst. En ik kan het ook wel andersom zeggen: dit is heelemaal kunst, omdat het heelemaal natuur is.

En zoo eenvoudig! De eenvoud is immers het kenmerk van het ware, dus ook van het schoone.

Een jonge dominee is getrouwd met een Kopenhaagsche, een levendig en opgewekt kind, dat in 't geheel niet geschikt lijkt voor de ernstige taak en de ingetogen waardigheid, die van haar gevorderd zal worden. Hij had lang geaarzeld. De gedachte dat Pip domineesvrouw moest worden, deed hem bepaald lachen — of huilen.

Maar hij vroeg haar tóch — natuurlijk — en zij was lichtzinnig genoeg om ja te zeggen — — zij hield immers ook van hem.

En toen begon het — de strijd om Pip.

Pip was „de Wereld", Pip was de verzoeking, Pip was alles wat hem wegtrok van de stille uren van overdenking, weg van zijn roeping......

Toch kon hij haar niet loslaten. Maar hij zou kunnen overwinnen — Pip met *zich* meetrekken.

Er sluimerden krachten in Pip; het gold alleen die wakker te maken; en liefde vermag zooveel.

Maar Pip had haar tehuis, haar vriendinnen, haar zusters, haar kring, en die waren sterker dan hij.

En toen had hij een weg gevonden. Een standplaats had hij

aangenomen op een groep der Deensche eilanden, tweehonderd mijlen ver van de wereld, waarin zijn vrouwtje was opgevoed, en te midden van die ruwe visschersbevolking, verstoken van al waaraan zij gewend en gehecht was, zou zij het nieuwe leven moeten beginnen.

En het is kostelijk te lezen hoe deze jonge vrouw zich weet aan te passen, door haar aanstekelijke vroolijkheid en innerlijke goedheid stormenderhand aller harten weet te veroveren. Totdat de slag valt en haar verdooft voor een wijle en schuw maakt. De laster is binnengedrongen in haar bloeienden levenstuin.

Maar zij laat het hoofd niet moedeloos hangen en ook uit deze beproeving treedt zij overwinnend en gelouterd te voorschijn.

„Ja!" zegt ze en kijkt op met tranen in de oogen, „nu staan de poorten naar het Geluksland heelemaal open."

Het boek is niet voor kinderen. A. GIELEN.

Sas (Henri 't). Op den Tweesprong. Roman van het Brabantsche Land. Het Nederlandsche Boekhuis, Tilburg.

't Sas schrijft veel, maar hij schrijft goed. Als wij dat al niet wisten, zou dit boek het ons leeren. En beter dan een van zijn vroegere verhalen.

Want wat wij in verschillende tijdschriften van hem lazen, droeg toch altijd te veel sporen van haastigheid, was te slordig van taal en te oppervlakkig van uitbeelding, om als zuiver staal van zijn kunnen te worden genomen.

Men zag wel heel goed dat 't Sas een groot gemak van schrijven bezat, maar vreesde tevens dat juist die groote vaardigheid zijn ongeluk zou worden en hem doemen: zijn leven lang een vruchtbaar medewerker te blijven aan een dozijn bladen en blaadjes tot geregelde levering van belletristisch maakwerk. En dat ware jammer geweest van zijn talent.

Met dezen roman heeft hij echter duidelijk bewezen dat hij niet alleen voor klein goed weet te zorgen, maar de hand hem staat naar het groote werk.

Scherp is zijn visie der natuur, zooals de eerste bladzijde toont, waar hij ons beschrijft de aankomst der eerste zwaluwen.

„Van uit de verre, onbekende lenteluchten waren ze gekomen, van over de groenende akkerlanden, over de uitbottende, hoogtakkige knotwilgen, plotseling om den hoek der half-leege hooimijt en daar hingen ze nu tjilpend te trillen boven de openstaande staldeur, zoekend naar 't ouwe balkhoekje, vlak boven de droomerige koppen der koeibeesten. Terug ging het weer, rakelings strijkend over 't erf, langs 't vermolmde deurtje van den paardenstal, langs den slapenden keeshond in z'n ton, die speelsch naar ze hapte — loodrecht de stralende lucht in.

Maar dadelijk daarop kwamen ze terug, waagden zich telkens

en telkens dieper in den schemer van den stal, kroelend in 't verbrokkelde stukje ruine dat daar hing... 't nest.'' Dat is héél goed, naar mijn meening.

Ook in zijn dialoog is 't Sas technisch zeer knap; die is echt gesproken en niet bedachtzaam geschreven.

Waarom hij echter te midden eener beschrijving in zuiver nederlandsch eensklaps overgaat in het brabantsch dialect, is mij niet duidelijk. Of het moest zijn dat hij zoo in de omgeving en gedachtenwereld zijner menschen leeft, dat hij ongemerkt ook uitglipt in hun manier van uitdrukken. Ik bedoel hier niet mee, dat hij zijn boeren ook in het brabantsch hardop laat denken; dat ligt voor de hand, —, maar dat hij zelf gewestelijk denkt.

Het is echter mogelijk dat het verhaal er te echter door wordt, meer atmofseer krijgt. En het is mij opgevallen dat Marie Geisen het ook doet.

En het verhaal zelf.

De strekking is uitmuntend: de geschiedenis van een jongen boer, die zich door de stadsche maniertjes van een dorpsche schoone laat verlokken tot vele dwaasheden. En de grootste is wel, dat hij, om maar in de nabijheid te zijn van het meisje, dat eigenlijk niet van hem weten wil, zich als knecht bij een groentenboer in de stad verhuurt. Maar het heimwee grijpt hem aan. Hij verlangt naar het vrije veld en het eigen werk, en als hij van een gevaarlijke verwonding, opgeloopen bij een vechtpartij, is hersteld, keert de verloren zoon terug naar huis. Helaas, er is geen vader meer om hem op te wachten; de ziekelijke man is gestorven van hartzeer.

De zeden van deze boeren zijn ruw, en voor een man van fijne beschaving dikwijls afstootend. Maar ik geloof toch niet dat 't Sas heeft overdreven, ofschoon hij er misschien wat te veel vlaamsche massaliteit heeft in gelegd.

De feestviering bij den rijken Vergouwen herinnert levendig aan de gastronomische gelagen van Pallieter, gelijk de kermisviering der boeren kerels in de stad, bij ons de herinnering wakker roept aan de kermisvierende tuinders uit Querido's „Menschenwee''. Maar 't Sas weet de uitbundigheid binnen de perken te houden, zoodat geen volwassenen aan zijn uitbeeldingen aanstoot kunnen nemen.

Neen verheffend is het niet altijd; de zoenen klappen, de lippen smakken en de lichamen hossen. Maar als 't Sas boeren had geteekend naar het model van de herders en herderinnetjes der achttiende eeuw, dan was zijn boek onleesbaar geworden van onnatuurlijkheid. Zoo als het nu is, mag het genoemd worden een kloek, realistisch stuk boerenleven, waarvan niet ieder wellicht de schoonheid zien kan, maar dat door zijn waarheid en vooral de vaardige, toch omzichtige uitbeelding der waarheid, schoon genoemd kan worden. Het is echter geen lectuur voor jonge meisjes.

A. G.

VARIA.

Leon Daudet. Wij hebben onlangs nog geschreven, niet te kunnen begrijpen hoe een katholiek als Léon Daudet in sommigen zijner romans zoo ruw realistisch, en erger, kon zijn, dat hij zelfs menschen, die heelemaal niet preutsch zijn uitgevallen, moest ergeren. Vooral voor zijn jongsten roman *l'Entremetteuse* hadden wij een woord van afkeuring en zelfs van afschuw.

Wij lezen zoo juist echter dat eindelijk Léon Daudet een schrijven heeft gericht aan den Kardinaal Aartsbisschop van Parijs, waarin hij dat boek verwerpt en het terugneemt van de boekenmarkt. (Reeds in November).

Wij betuigen onzen eerbied voor dit kloek en nobel besluit en drukken hier gaarne den brief van Daudet af.

Eminence.

Il est venu à ma connaissance par des personnes autorisées que certains passages d'un récent roman de moi pouvaient, en raison du titre de l'ouvrage, être considerés comme susceptibles de scandaliser des âmes innocentes, auxquelles il n'était d'ailleurs nullement destiné.

En conséquence, j'ai pris la résolution, que je tiens à rendre publique, de supprimer de mon oeuvre le roman en question, de demander à mes èditeurs de le rayer dorénavant de leurs catalogues et de vouloir bien déchirer dès a présent le traité qui nous lie.

Daigne votre Eminence trouver ici l'assurance de ma soumission filiale et de mon profond respect.

LEON DAUDET, député de Paris.

Naschrift. Bovenstaand was als kopie aangeboden ter verschijning in het nummer van Januari onder Varia. Het moest toen echter plaats maken voor een spoedartikel, dat wij op het laatste moment nog gaarne zagen opgenomen, namelijk: *Een dringend Verzoek.* Dit uitstel heeft een klein periodiekje aanleiding gegeven om een blunder te begaan door ons van een blunder te beschuldigen.

De Vredesbode is een maandschriftje, dat wordt uitgegeven ten bate van den bouw eener nieuwe kerk te Amsterdam, en in dat sympathieke doel vindt het zeker zijn goede, en eenige reden van bestaan. In de Februari-aflevering van dit blaadje lezen wij nu met triomfantelijke letter: *Een Blunder van Boekenschouw.* Daarin wordt dan gezegd dat in Boekenschouw „staat een zinsnede omtrent Léon Daudet, welke bezijden de waarheid is.''

Volgt dan ons oordeel (Boekenschouw 15 Dec.) dat Daudet maar niet schijnt te kunnen inzien dat hij met een weerzinwekkend boek als l'Entremetteuse verkeerd doet.

De Vredesbode drukt dan af de terugtrekking van Daudet, gelijk zij hierboven staat afgedrukt en schrijft daaronder:

Dit is toch wat anders dan: „en schijnt maar niet te kunnen inzien, dat hij daarmede verkeerd doet.''

Waar de Semaine religieuse oordeelt dat deze verloochening het geloof

en karakter van Daudet tot eere strekt, mag zij daarin door Boekenschouw wel worden gevolgd.''

Natuurlijk. Maar... niet vóórdat wij het feit kennen. De Semaine had het bericht op 11 Oct., wij vonden het overgenomen door de Revue des Lectures van December en zonden het terstond ter opname in het Januarinummer van Boekenschouw, zooals de uitgever getuigen kan. Dat het daarin niet voorkwam hebben wij boven verklaard, maar kon de Vredesbode niet weten, wijl die aflevering van Boekenschouw toen nog niet was verschenen. Zijne aanmerking was derhalve zeer voorbarig. En nog te erger voorbarig als men in aanmerking neemt dat ook de Vredesbode het bericht niet had uit de Semaine van 11 October, want dan had ze het best kunnen opnemen in het December- of Januari-nummer. Zij heeft het waarschijnlijk uit dezelfde bron als wij, want in het nummer van Febr. bespreekt zij de Revue des Lectures, hetgeen al heel toevallig is.

Er is echter nog meer. Op het oogenblik zijn wij nóg niet overtuigd dat Daudet zou inzien: dat hij met zulke boeken verkeerd doet. Het blijkt uit den inhoud van zijn briefje: ,,personen van gezag hebben het hem gezegd,'' waaruit volgt dat hij zich wel aan hun oordeel wil onderwerpen, maar waaruit allerminst volgt, dat hij zelf van de schadelijkheid overtuigd is. Dat hij het niet is, schemert genoegzaam door uit de restrictie: certains passages... en ...âmes innocentes, terwijl het heele boek grof is en werkelijk niet alleen voor bizonder fijngevoelige zielen. Het blijkt ook uit het feit dat hij nog menig anderen roman van zijn hand, die er waarlijk niet door kan, rustig blijft handhaven. Het is ook duidelijk uit dit andere feit dat de meest ellendige boeken, ook thans nog, in zijn ,,Action française'' gunstig worden beoordeeld, ofschoon zelfs liberale bladen een afkeurende houding aannamen. Maar wat meer is: wij hebben uit een schrijven aan ons van iemand, die Daudet van nabij kent, de bevestiging dat hij persoonlijk (en ter goeder trouw) nog maar niet kan zien dat zulke boeken kwaad doen. Het is prijzenswaardig dat hij zijn eigen oordeel onderwerpt, maar het is onwaar dat hij persoonlijk tot juister inzicht zou zijn gekomen.

Indien de redactie van de Vredesbode weet, onder haar lezers menschen te hebben, die wel eens een fransch boek ter hand nemen, kan het misschien geen kwaad dezen tot voorzichtigheid aan te manen ten opzichte van het oeuvre van Daudet. Hij moge het goed bedoelen, doch daarmede zijn de slechte gevolgen nog niet weggenomen en de Vredesbode zal die ook niet voor haar rekening willen nemen.

En nu nog iets. Het is goed alle polemiek zoo mogelijk met een gullen lach te besluiten. En ditmaal maakt de Vredesbode dat al heel gemakkelijk. In hetzelfde nummer staat te lezen:

,,Mag ik eindigen met een vraag, naar aanleiding van de polemiek van Faustinus tegen Pastoor Kwakman, afgezien van de vraag, of deze gelijk had of niet: Waarom laat de Redactie op zoo'n mooi plekje: blijkbaar in het redactioneele gedeelte, op een priester en pastoor, door den polemicus zelf als ,,achtenswaarde schrijver'' betiteld, mikken door een anonymus?''

Wel, wij zouden willen dat alle anonymiteit werd opgeheven, maar uit de artikelen, die naar aanleiding van het opstel van Dr. Gorris in Boekenschouw, zijn verschenen, is het duidelijk, dat men er niet aan wil. Bovendien, het artikel van Faustinus, juist omdat het werd opgenomen zonder eenig commentaar in het redactioneele gedeelte, toont de hoofdredakteur geheel voor zijn verantwoording te nemen. En dat Faustinus gelijk had, is nu wel voldoende bewezen, zouden wij denken. Maar daarin zit niets grappigs. Wel in het feit, dat de Vredesbode, die het verwijt van anonymiteit doet, behalve in het advertentiegedeelte de namen van een fotograaf en een horlogemaker, overigens geen naam van redacteur of medeschrijvers noemt.

En dat niettegenstaande het opvallend querulante karakter van deze aflevering.

Ga maar eens na. Het eerste artikel is een felle afkeuring van het op-

treden der Klare Waarheid en hare straatprediking, ofschoon wij meenen te weten dat die vereeniging de bisschoppelijke goedkeuring mocht verwerven. De schrijver zegt: ,,wat botst een werkje als dit, samengesteld door een geleerde in zijn studeervertrek, ten eenenmale met de praktijk en de ervaring der parochie-geestelijken.''

Ook het boekje van P. Klene S.J.: ,,Straatsprekers in Engeland'' wordt in dit verband buiten de deur geveegd.

In een ander artikeltje: ,,Om het Loreto-vraagstuk'' wordt door een anonymus, vroom en geleerd zegt de anonyme redactie, de studie over dat onderwerp van Prof. Albers ,,oppervlakkig en ongeleerd'' genoemd, en de verscholen redactie spoort het geloovige volk, dat niet in staat is door zelfstudie zich een eigen oordeel te vormen, aan, zich te houden aan de eeuwenoude traditie.

Veronderstel nu eens dat Ceintuurbaan 194, dat is de schuilnaam der redactie, voor de aardigheid onlogisch had willen zijn! Wat zouden wij dan wel hebben beleefd? Maar nu is het ook al grappig genoeg, een beetje méér zelfs.

Papini en de H. Franciscus. De veelbesproken bekeerling Giovanni Papini, de schrijver van de ook in 't Hollandsch vertaalde *Storia di Cristo*, heeft zich begrijpelijkerwijze ook aangetrokken gevoeld tot den H. Franciscus van Assisië en gaf — zeker in afwachting dat hij het leven van den grooten Poverello zal beschrijven — opnieuw de beroemde *Fioretti* uit. In hoeverre zulk een nieuwe uitgave noodig was, waar er reeds zoovele bestaan, zullen wij niet onderzoeken om slechts de aandacht te vragen voor de inleiding, waarmede Papini het werk voorzag.

Zooals de lezers van zijn overigens prachtig Leven van Christus genoeg weten, behoort Papini tot het ras van de zoogenaamde ,,scheld-genieën'', waaronder Leon Bloy een eerste zoo niet de hoogste plaats bekleedt, wiens voorbeeld ook in ons land door sommigen met meer of minder succes wordt nagevolgd. Wij kunnen echter vrede hebben met Papini's zoowel als Bloy's razende orkanen van scheldwoorden en hun lyrisme van beleedigingen, omdat zij ons behalve deze philippica's zooveel moois en subliems hebben geschonken, terwijl daarentegen onze genieën in duodecimo op dit gebied...... Zwijgen wij hier verder over en geven wij liever een staaltje van de geweldige zeggingskracht en bijtende ironie, waarmede de bekeerde Papini, die na zijn bekeering niets van zijn eigenaardigheden verloren heeft, de profane bewonderaars en levensbeschrijvers van den H. Franciscus te lijf gaat. 't Was dan ook wel tijd dat deze ,,Franciscanisanten'', die slechts huilerig en huichelachtig den naam van den grooten Heilige uitspreken, terwijl hun onschuldigste vermaken geheel in tegenspraak zijn met het voorbeeld van den serafijnschen leeraar en zij eigenlijk niets van hem weten dan zijn toespraken tot broeder Wolf en tot de vogeltjes — 't was dan ook zeker hoog tijd dat zij in het publiek gegeeseld werden en aan niemand zeker was dit werkje beter toevertrouwd dan een Papini, die met onvergelijkelijke handigheid de zweep tot dit doel hanteeren kan.

Om hierover te kunnen oordeelen laten wij de afstraffing volgen, door hem aan deze schuldigen toegediend. 't Spreekt van zelf, dat de vertaling slechts een flauwe weergave kan zijn van Papini's brutale, krachtige taal.

„Als er iets ter wereld was dat aan de heiligheid der heiligen eenigen afbreuk kon doen, zou ik mij ongerust maken over de beroemdheid, liever moest ik zeggen de mode, van den zoon van Pietro Bernardino bij degenen, die 't minst in staat zijn hem te begrijpen en na te volgen. Vanaf een halve eeuw minstens tot aan onze dagen is de H. Franciscus, in het schitterende Legioen der bestormers van het Paradijs de eenige, die genade heeft gevonden in de verdwaasde oogen van onze halve christenen, ja zelfs van de godlasterende bluffers, die onder de bevelen staan van den Duivel. Het leven van den Poverello van Assisië behoorlijk ontdaan van al het bovennatuurlijke, dat de zoo fijngevoelige voelhoorens van de moderne menschen kwetst, wordt met hartelijke welwillendheid ontvangen onder de boeken, die op gepaste wijze den heer en de dame kunnen voeden die op de hoogte zijn van hun tijd. Vooral wanneer dit leven geschreven is door een hugenoot of lutheraan of liever nog door een als spiritist vermomden nihilist. Zij die niet gelooven aan het bestaan van Christus nemen gaarne de geschiedkundigheid en zelfs zoo men hun een duwtje in die richting geeft, de volmaaktheid aan van Franciscus. De protestanten hebben hem, bijna geheel alleen van alle katholieke helden, onder de welwillende bescherming van het rationalisme gesteld; de christen vleermuizen, bij wie de rioolrat het bijna altijd wint van den vogel in de lucht, keeren hun oogen naar Franciscus als naar den Uitverkoren Heilige, een heilig Ideaal, den volmaakten Heilige, een eeuwigdurend verwijt tegen de subtiliteit der theologanten en het heidendom in de Kerk. Deze moderne vrienden van St. Franciscus, die de smartvolle gestalte van den boeteling van Portiuncula hebben veranderd in een lieven kleinen heilige, goed gekamd en zoet glimlachend met een duif op den schouder, die de gloeiende vlam van zijn barmhartigheid hebben verwisseld voor een zoetachtig watertje, geschikt om den mystieken dorst te lesschen van de bloedarmoedigen en asthmatische letterkundigen, die den schijn aannemen de bloedende wonden der stigmaten te houden voor decoratieve tatoueeringen door de verbeelding voortgebracht, al deze vervalschers van de franciscaansche waarheid moesten niets dan walging inboezemen aan al degenen, die in Franciscus de nederigheid liefhebben van den navolger van Christus en van den gehoorzamen dienaar der Bisschoppen en Pausen.

Deze salon-franciscanen kunnen het zich voor gezegd houden. Papini's zweep is niet te zacht op hun ruggen neergekomen.

Medelijden. Wij hebben het al dikwijls aan den stok gehad met romanschrijvers, die in de maatschappelijke lagen van zede-

lijke verdorvenheid en perversiteit gingen roeren en daar de bestanddeelen zochten voor hun boek. Het antwoord op onze bedenkingen, was dan altijd, dat het goed was om het medelijden met dat verwaarloosde en bedorven volkje op te wekken. Eene armzalige theorie, die wij meer dan eens uitvoerig hebben weerlegd.

Het doet ons genoegen nu ook een ander, die men niet zoo licht als ons zal verdenken van moreele overdrijving, tegen die verdachte deernis-theorie te hooren protesteeren.

In het Handelsblad van 10 Februari bespreekt Edmond Sée een roman van Marcelle Vioux en, ofschoon voorzichtig, laat hij toch blijken zijn ontstemming, welke dit soort lectuur bij hem te weeg brengt. Hij noemt het boek, waarvan wij den titel niet eens willen overschrijven „een roman, waarin uitvoerig en met een overvloed van voor mijn smaak ietwat al te ruwe en realistische bijzonderheden de omzwervingen van een meisje van slechte zeden worden beschreven. Het ontbrak het boek stellig niet aan forschheid en wrangheid, maar het behandelde een waarlijk stuitend onderwerp, van meer dan betwistbaar belang. Men had mogen hopen, dat een zoo begaafd auteur andere, betere onderwerpen zou kiezen om ons te ontroeren. Doch neen, ditmaal beschrijft zij het langzame, trieste verval van een klein meisje van buiten, dat naar Lyon is gekomen om als weefster te werken, en dat ten gevolge van de funeste atmosfeer en de door haar kameraden gegeven voorbeelden in verval geraakt, om na even een eerbaar en gelukkig leven te hebben gekend, te eindigen met op ellendige wijze te sterven na den bodem van alle vrouwelijke schande en ellende te hebben beroerd. Dit alles wordt ons in vierhonderd dichtgevulde bladzijden meedoogenloos beschreven en geanalyseerd. Aan het einde der lezing is men wat geërgerd en beu...

Wanneer ik dit zoo openhartig zeg en het werk niet stilzwijgend voorbijga, komt dit omdat de schrijfster een werkelijk verhalend talent bezit, en enkele episodes van een onbetwistbare welsprekendheid en forschheid zijn. Doch Mevr. Vioux dient om zich heen en in het leven te kijken; ik ben zeker dat zij dan veel verdienstelijker figuren zal ontmoeten dan die, welke zij ons met een wat hinderlijke hardnekkigheid voorhoudt, figuren, die wellicht even nederig en armzalig zijn als Babet Cadou, maar ten opzichte waarvan ons medelijden althans met eenig nut zich kan doen gelden.''

Wij hebben er niets aan toe te voegen. Zoo dachten wij over Bubu en Alraune, over Mimi en Koosje, over de Vrouw bij het Haardvuur en die der Laatste Biecht. Wanneer men voor dergelijke moreele wanschepsels onze belangstelling komt vragen of ons medelijden, dan kunnen wij gerust volhouden dat de schrijver zich vergist ofwel dat hij een motief zoekt om zijn boek door het publiek en de kritiek te doen aanvaarden. Een jammerlijk voorwendsel is het en niets beters. En zij die schermen met groote menschelijkheid, met medelijden en barmhartigheid, moeten eerst eens onderzoeken of zij door hun prikkellectuur niet oorzaak

zijn dat het aantal van hen of haar, die zij zeggen te beklagen, niet voortdurend wordt vermeerderd. De overweging is dat stellig waard.

CORRESPONDENTIE.

W. v. B l. t e W. Wij danken u voor toezending van het uitknipsel. Maar op uw voorstel gaan wij niet in. Ten eerste: wij onthouden ons van politiek, uit princiep en omdat wij er geen verstand van hebben. Ten tweede: omdat wij elke week wel een nieuwe krant zouden mogen schrijven, om de onjuistheden, de valsche theoriën, de vlegelachtigheden zelfs van dat weekblad te corrigieeren. Indien het U hindert, lees het dan niet. En als gij meent dat het nuttig is, schrijf er dan zelf tegen. Dat is U toevertrouwd.

L. H. t e H. Voor uw lezing kunt U aardig terecht bij Dr. Jos. Schrijnen. Lees zijn artikel eens over *Het Gezinsleven in de Christelijke Oudheid* (Beiaard, Febr. 1923). Wij durven veronderstellen dat hij U, indien noodig, gaarne zal helpen met meer gegevens.

M. D. t e Br. „The Sketch" durven wij U niet aanbevelen. Het is erg mondaine en vol nuditeiten.

J. G. t e O. Boeken over Spiritisme zijn verboden. Het werk van Richet valt zeker onder dit verbod, en wat Nico van Suchtelen vertelt, moet U geen richting wijzen. Hoofdzakelijk om U hebben wij een artikel opgenomen over het Spiritsme.

N. L. t e A. Uw briefkaart was niet te lezen. Wij hebben een sterk projectie-apparaat (voor „Opaque") gebruikt; vergeefs. Al de bekende chemische middelen tot verheldering; vergeefs. En toen zijn wij moedeloos geworden. Als U een uwer huisgenooten eens dicteert? Het is toch onwaarschijnlijk dat allen op dezelfde wijze erfelijk belast zouden zijn met een onleesbaar handschrift.

K. v. d. L. t e R. De vergissing is aan uw kant. „Een Dorado" is goed; „een Eldorado" is verkeerd, want „el" is het lidwoord. In het tweede geval hebt U volkomen gelijk en het woord moet niet worden afgeleid van het latijn, maar van het Arabisch.

H. A. v. D. t e H. Ons woordje in vorige aflevering van Boekenschouw was niet om U te grieven. Maar uwe opvattingen zijn toch heusch niet normaal, en uw jongste schrijven bevestigt ons in dit oordeel.

L. K. R. t e S. De vertaling van den Latijnschen versregel is deze: „Was het onsterflijken vergund om sterflijke menschen te weenen" — — Het is het begin van het grafschrift dat de dichter Naevius (± 250 voor Chr.) op zich zelf gemaakt. De volgende regel luidt: „dan weenden de goddelijke Muzen om Naevius den dichter". Bescheiden?

APPARENT. [1])

Zooals vele menschelijke producten heeft ook de journalistiek haar licht- en schaduwzijde, en de heeren krantenschrijvers mogen er zich over verheugen — of moeten het maar goedvinden! — dat zoo nu en dan die donkere zijde naar het licht wordt gekeerd en dan een indruk wekt als de vertaande achterkant van een fel-verniste kast.

Dit tijdschrift, dat de laatste maanden een bijna moederlijke zorg heeft getoond om middelen te vinden, waarmee die verlepte kleur voor goed is weg te verven, ging er natuurlijk van uit, dat onze Roomsche journalistiek, al wekt ze de bewondering van een Pater Banka en andere buitenlanders, toch nog ver beneden het ideaal is en van feil en fout niet is verschoond. [2])

Dat heeft trouwens de daartoe bevoegde P. Kruitwagen te Utrecht vaak genoeg gezegd; pater Gorris heeft ,,de serie glossen op de acteloosheid der journalisten nog eens terdege uitgebreid in het Septembernummer van ,,Boekenschouw''. En in de ,,Studiën'' van Febr. verkneukelt zich iemand over eenige van die ,,dommigheden'' uit de krantenwereld, natuurlijk zonder eenige bedoeling; hij zegt het tenminste met een stalen gezicht!

En de journalisten? Och, vreedzaam werken ze door, want nemo repente summus! ook niet na een geestig standje. Zelfs de besten zullen nog wel eens een steek laten vallen. Een of ander verbijt zich en roept: ,,zorgt eerst, dat wij, krantenschrijvers, méér verdienen dan een hongerloon, dan komt er van zelf een gezonde en krachtige journalistiek! Of juister: ,,neem betere krachten tegen hooger salaris.''

En Feber en Nieuwenhuis, twee beste krachten — hun salaris ken ik niet — wat doen zij? Ze bundelen hun beste krantenartikels en leggen vrijmoedig elk een flink boek op de litteratuurtafel, dat niemand er van afstooten zal. [3])

---

[1]) De rest van dit vers van Vergilius luidt: rari nantes in gurgite vasto.

[2]) De Redactie van Boekenschouw neemt de vrijheid hierbij aan te teekenen, dat zij alleen een toegezonden artikel over deze kwestie met genoegen heeft opgenomen. Waarop anderen volgden.

[3]) *,,In de Schaduw der Waringins''* door L. J. M. Feber. *,,Een Brokkenhuis''* door W. Nieuwenhuis. v. Munster's Uitg. Maats., Amsterdam.

Een verblijdend feit, een datum in Nederlands litteratuurgeschiedenis: Twee journalisten hebben hun artikelen gered uit de vluchtige wateren der dagbladpers en mogen als L. Veuillot of Donoso Cortes verhopen hun krantenwerk tot blijvende litteratuur te hebben verheven.

Van onzen meest gevierden Dr. in de Ned. Lett. heb ik eens een vonnis gehoord: ,,je schrijft als een journalist'' en daarmee was bij den patient de aanleg voor zuivere woordkunst voorgoed als te onbeduidend gebrandmerkt.

Als dit gezegde niet voor dubbelen uitleg vatbaar was, dan zou op het oogenblik de litteratorenbent den ingenieur-journalist Feber niet zoo triomfantelijk binnenhalen in haar kamp, hem niet toejuichen als een eerste kracht in de Nederlandsche en in de koloniale letterkundige wereld.

,,Feber's boek'', zoo schrijft Poelhekke in de ,,Maasbode'', ,,heeft in de rij der in Indië ontstane Nederlandsche litteraire werken een eigen en eervolle plaats.''

De ingenieur-journalist-litterator-politicus komt dus te staan naast litteratoren als Multatuli, Augusta de Wit, Couperus, Borel. Ik schrijf: *naast*, maar 't mag wel *tegenover* zijn. Want staat hij als woordkunstenaar met zijn gedegen, rhythmischen, vooral gezonden en eigen stijl reeds geheel buiten hun invloedssfeer, bijna diametraal verschillend is het gezichtspunt, van waaruit hij Indië en zijn volken beziet. Voor Feber is Java geen land van weeldrige romantiek en tropische schoonheidsontroering, geen bron van enkel materieelen rijkdom. Hij staat niet tegenover den inlander met de bijna machtelooze gevoelens van enkel humaniteit. Neen, hij vertegenwoordigt in litteratuur een groep Katholieken, onder wie hij, Pastoor van Lith S.J., Dr. Schmutzer en eenige anderen de meest markante persoonlijkheden zijn, ,,die elkaar in Indië gingen zoeken om in hun aansluiting steun te vinden voor zichzelf en de hunnen, en hij vertegenwoordigt hen juist zoo schoon, omdat hij daarbij door het ruimst menschelijk meegevoel bewogen, in zijn zucht naar boven het Indische volk mee op wilde voeren.

En dat is merkwaardig, maar allerminst bevreemdend: doordat hij den bruinen broeder zoo gaarne deelachtig wil maken aan het hoogst bereikbare geestelijke leven, welks synthese hij in het Katholieke Christendom erkent, heeft hij zulk een respect voor wat hij aan waarachtig religieus leven in Insulinde aantrof.''

Dit oordeel van Poelhekke, heel het boek, vanaf zijn „Intrede" tot zijn „Uittocht" is daar om de waarheid er van te bewijzen.

Hoe werd een ingenieur, die jaren lang van formules en cijferbewerking zijn hoofdbezigheid maakte, zoo'n vlot journalist; een krantenschrijver, die vele kolommen vlug wist te vullen, een knap schrijver, een artist met het woord; in de politiek een man-van-beleid, wiens maidenspeech en actie voor de Indische politiek de schoonste verwachtingen wekt?

Men noemt Feber den „Indischen Specialist in de Kamer", maar niemand specializeerde minder dan hij. Want door zijn rijke talenten was hij nooit gedwongen zich tot één studievak te beperken, door de gave van zich gemakkelijk en zuiver in een andermans geestesleven in te voelen, kon hij de meest uiteenloopende ideeën verwerken, door scherp opmerkingsvermogen en helderheid van oordeel, door zijn bereisdheid naar buiten en zijn katholieke levenssynthese naar binnen zocht hij te worden een: harmonisch-volgroeid man, en pas daarna een: specialist. Want „avant d'être des hommes spéciaux, il faut être des hommes." Hier ligt het geheim van Feber's succes op veelzijdig gebied.

* * *

Willem Nieuwenhuis heeft buiten de specifiek journalistische kringen, naar ik meen, nog geen bekendheid en waardeering verworven zooals Feber, die vooral door zijn staatkundige en sociale actie naam heeft gemaakt zoowel in Nederland als Insulinde. Toch kunnen zij als journalist-literator naast elkander staan, al is de aard, de inhoud en samenstelling van hun beider werk zeer verschillend. „In de Schaduw der Waringins" zou bijna kunnen doorgaan voor een boek over Indië „aus einem Gusz" geschreven, maar de bundel van Nieuwenhuis is waarlijk „Een Brokkenhuis", los en bont van bouw, dat zich niet eens overzien laat, daar de inhoudsopgave ontbreekt: zoo brengt het lezen menige verrassing — of ontnuchtering, want de titels wekken soms te schoone verwachting! 't Zijn aanteekeningen en critieken over proza en poëzie, over blij- of treurspel, tooneelkritiek; opstellen, indrukken en avonturen bij de wisselingen van Hollands temperatuur en stadsleven. Over zulke bonte stoffen geregeld degelijke en interessante litteratuur te leveren

veronderstelt een veelzijdig talent; waar bovendien litteraire critiek telkens en telkens in aanraking komt met levensopvattingen en zedekundige vraagstukken, moet zoo'n recensent wel een juist inzicht en scherp onderscheidingsvermogen bezitten om in de telkens onder andere vormen opdoemende quaestie van kunst en moraal steeds de gulden waarheid te zeggen. Daarbij zal een sterk gevoel van verantwoordelijkheid den criticus bij de keuze zijner woorden moeten geleiden, wanneer hij weet dat zijn oordeel op den gang der menigte beslissenden invloed heeft.

Ons wil het voorkomen, dat „de Maasbode" met de litteraire critieken en beschouwingen van W. N. heel gelukkig is, daar er een schrijver het woord heeft, met eigen visie en oorspronkelijkheid van gedachten-associatie, uitgesproken Roomsch en breed in zijn waardeering. Toch zal een scherpzinnig lezer, wanneer hij de suggestieve zinnen van Nieuwenhuis van hun zware woorden en stoute beeldspraak ontdoet wel eens twijfelen of de een of andere uitspraak niet ietwat te boud of te eenzijdig wordt, of ook de schrijver niet meer is aangelokt „door het fraaie gebaar en het schoone woord dan door de verborgen waarde en sobere waarheid" (p. 12).

Zoo lijkt me — om een voorbeeld te noemen — de oplossing van het „Faust"-probleem wel wat te simpel, door de eenvoudige bewering: de „ „Faust" *is* Goethe", ook al legt men daarna Goethe's leven uiteen in de personen van Faust, Mephistopheles en Margaretha. Zoo vindt Goethe als mensch te veel waardeering en vervalt te veel het onchristelijke van de „Faust".

* * *

„Apparent rari nantes in gurgite vasto", „hier en daar verschijnt er een, zwemmende in den grenzeloozen oceaan". Twee onzer tallooze krantenschrijvers hebben voor de Roomsche journalistiek, waarop — en gros genomen — nogal eens gesmaald wordt, een eerezuil opgericht waarop zij fier mag zijn; zij hebben getoond, dat er ook beste krachten aanwezig zijn, die werk weten te leveren, dat niet wordt neergesleurd in den maalstroom des tijds, maar dat bovendrijft, niet omdat het te licht is, doch wijl het zichzelf schragen en steunen kan door inwendige kracht en degelijkheid! Maar: apparent rari...!

J. HELLINGS S.J.

HET MANCO-VRAAGSTUK.

Gelijk bij ons vroeger herhaaldelijk geschiedde en ook thans nog, zoo klinkt nu in protestantsch-christelijke kringen immer luider de klacht over een *Tekort* in de kunst en vooral in de literatuur.

Het merkwaardige boek van Drs. C. Tazelaar: *Moderne Romankunst*, hebben wij eenigen tijd geleden hier reeds uitvoerig besproken. Daarna kwam Dr. B. Wielinga met zijn *Moderne Letterkunde en Christelijke Opvoeding* en in het eerste nummer (1 Maart 1923) van het nieuwe tijdschrift ,,op christelijken grondslag'', *Opwaartsche Wegen*, schrijft Harmen van der Leek het eerste deel van zijn artikel: *Het Manco-vraagstuk.* Hij verklaart ,,dat het bewustzijn van een tekort aan leven op het gebied van de christelijke literatuur een verschijnsel is, dat van bijna onbepaalde algemeenheid kan worden geacht.''

Echter wenscht hij zich niet te beperken tot een constateeren van het jammerlijke feit, maar een onderzoek in te stellen naar de laatste oorzaken. ,,Want al zou dat onderzoek aan het licht brengen, dat inderdaad het kultureel ideaal van een Christelijke kunst op bepaalde gronden voor verwezenlijking onvatbaar zou zijn, dan zou mij het klare bewustzijn van deze besliste onmogelijkheid, het vernietigen van deze illusie, de smartelijke waarheid liever zijn, dan de behagelijkste verwachting. Ik voor mij zou dan weten, dat ik mij, als Christen van het aesthetische maar consequent had af te wenden, om elders de idealistische strevingen van mijn wil naar het hoogste op te voeren.''

Het laatste voornemen is heel braaf en kloek, maar de voorafgaande veronderstelling eener mogelijke onmogelijkheid van Christelijke kunst is een weinig onbegrijpelijk. A priori kan men toch al zeggen dat wie tot zulk eene gevolgtrekking komt, zijne praemissen eens duchtig moet onderzoeken en met name zijne begrippen van kunst en christendom. En a posteriori moet men alle vrees voor zoo ongelukkige uitkomst aan kant zetten, nu wij weten dat eeuwen lang een zuiver christelijke kunst heeft gebloeid, waarvan wij de onsterfelijke en onovertroffen werken altijd nog kunnen bewonderen.

Maar wij hebben hier te doen met een protestantsch christendom

en dat verklaart wel eenigszins de in ons oog zonderlinge aarzelingen van den schrijver.

Dit hebben wij dan ook voor oogen te houden bij het vernemen der oorzaken van het manco, welke Van der Leek aan de buitenzijde van het probleem ontdekt. Daar is nauwelijks een enkele bij, die geldig is voor Katholieken.

In de eerste plaats noemt hij kultuurvijandigheid en meent dat het christelijk publiek als massa, beschouwd mag worden als vrijwel kultuurvijandig. Met betrekking tot de woordkunst als „schoone fictie" uit zich deze vijandigheid in drie afnemende graden."

1. Als bepaalde veroordeeling van de literatuur op grond van het feit, dat literaire geschriften bedenksels zijn, en derhalve, „leugen" ten opzichte van de Schriftuurwaarheid. (Het behoeft geen betoog dat zulk eene bedenking nooit in het hoofd van een katholiek kan opkomen. Onze schoone middeleeuwsche legenden en exempels bewijzen dat wij voor zulk soort „leugen" nooit bang zijn geweest.)

2. Als bestrijding van de literatuur op grond van verschillende motieven. Het voornaamste daarvan is wel, dat de belangstelling voor deze kultuurwaarden afleidt van het nastreven van het „Eenig Noodige", dat ze in aanraking brengt met de verderfelijke invloeden van den tijd, dat ze daardoor een brug slaat tot de „wereldgelijkvormigheid". (Dat komt bij ons ook voor; gedeeltelijk uit gerechtvaardigd angstgevoel, dat zijn grond vindt in de ongebondenheid veler artisten, en voor het overige als een betreurenswaardig nawerken van den jansenistischen zuurdeesem, die eertijds in onze katholieke opvattingen gekneed werd door personen, die zich niet hadden weten vrij te houden van „Lovensche sympathieën". Maar in het algemeen weet de katholiek te goed, dat kunst en schoonheid machtige middelen kunnen zijn ook tot bereiking van het „eene noodige". De Kerk met hare muziek, haar bouwkunst, eeredienst en hymnen heeft hem dat duidelijk genoeg gemaakt.)

3. Als onverschilligheid ten opzichte der literatuur, (passieve kultuurvijandschap) die zich uit in een onverwinnelijke neiging, om uit louter traagheid bij het bestaande te blijven; in een overhellen naar het materialisme; in een eveneens veel voorkomend rationalisme; in een welbewust puritanisme, enz. Alle zijn dit eigenschappen, die zoowel door geboorte, als door opvoeding

zijn ontstaan. (Iedere positieve levensbeschouwing is uit haar aard conservatief, dat is duidelijk. Maar dat moet men niet wijten „aan louter traagheid", doch aan de innerlijke voldaanheid, welke van zelf den lust naar nieuwigheden tempert. Werkelijke onverschilligheid, geboren uit geestelijke traagheid, zal men bij de niet-christelijke menigte even veelvuldig aantreffen als bij de christelijke, zoolang het gaat om zuivere schoonheid en niet om de zinneprikkelingen, welke men sinds lang als een surrogaat van schoonheidsontroeringen den menschen bezorgt.)

Behalve deze kultuurvijandigheid wijst de schrijver ook op het ontbreken van begrip voor het schoone.

„Een merkwaardig verschijnsel, dat ook met de straks genoemde kultuurvijandigheid in verband staat, is het vrij algemeene gemis aan levensblijheid, dat de groote massa van het christelijk publiek kenmerkt. Geen levensblijheid, die zich uit in allerlei dingen van zinledigen aard, maar een spontane „zielevreugd", een snel-ontroerd zijn, dat zich niet styleert onder het strakke masker der uiterlijke beheersching. Ik spring hier even uit den vorm en noem als een voorbeeld voor zulk een opgewekt christendom den roomschen dichter Guido Gezelle, wiens vroomheid toch zeker onder ons van allen twijfel ontheven en wiens schoonheidszin en levensvreugde tevens van algemeene erkendheid zijn. Een zoodanige geestesgesteldheid ontbreekt in de breede lagen van ons christelijk leven. Er is geen besef van, geen gevoel voor de beteekenis, die de schoonheid van een eenvoudig liedje, van een simpel stukje schoonheid, van een enkele lijn en een enkel welluidend woord kan hebben voor het persoonlijk leven. Er is geen begrip van, dat zulke dingen ons kunnen vervullen met een blijheid en dankbaarheid, die zeker in Gods oog welgevallig zullen zijn, omdat ze, althans bij den Christen, berusten in de wetenschap, dat God de bron is èn van de schoonheid èn van de vreugde, die om deze schoonheid de menschenziel ontroert. Weet iemand dat nog niet, laat hij dan in de leer gaan bij Gezelle. Welnu, een publiek, dat in puriteinsche onbewogenheid het ideaal van Christendom ziet en met nauwelijks onderdrukte ergernis hen beschouwt, die van een natuurlijker, spontaner levensopvatting zijn, is zeker niet in de eerste plaats het milieu, waarin een auteur zal arbeiden, die ook gaarne zijn schoonheidsbeseffen spontaan zou willen uiten. Zijn woordmuziek zal geen weerklank vinden, de echo van zijn levende stem zal leeg tot hem weerkeeren.

Geldt dit natuurlijk voornamelijk ten opzichte van lyrische kunst, het is een verschijnsel, dat ten slotte op iedere kunstuiting betrekking heeft en zeer zeker een van de relaties beteekent, welke het christelijk publiek met het christelijk-literaire leven heeft.'' (Hier legt de schrijver den vinger op de wonde: het protestantsche gemis aan levensblijheid. De roomsche blijheid heeft menig calvinist verbaasd en soms geërgerd, de protestantsche stijfheid en uiterlijke ongevoeligheid elken katholiek verwonderd en ten slotte verveeld.)

Waar levenslust als iets onwelvoegelijks wordt beschouwd, deugt de atmosfeer niet voor groei en bloei der kunst.

In een juist verschenen boekje zegt Just Havelaar: ,,de menschheid moet weer soepel en eenvoudig worden, het oude Europa is veel te star. Wij denken technisch, wij voelen bureaucratisch, wij leven mechanisch. Is het Calvinisme niet te zien als het eerste symtoom dezer ziekte? Hier was, voor 't eerst, de verharding en verstarring van geest doorgedrongen tot het groote volks-geheel, tot de *ziel* van 't volk: tot zijn religie. Wat 't klassicisme beteekenen ging voor het intellectueele en aesthetische leven van beschaafd Europa, werd 't Calvinisme voor 't religieuze leven van de massa. Hoort de Protestanten hun God toezingen in hun kale kerken. Hoort, hoe 't levende rythme der muziek hier stuk geslagen is tot doode mechanische maat! Een levenlooze burgerlijkheid versteekt zich achter het masker der religieuze wijding. Franciscus had de dorheid niet noodig om heilig te zijn. Franciscus, op zijn sterfbed, zong zoo luide en juichend zijn hymne aan het goddelijk wereld-al(?), dat de kloosterlingen hem bedeesd kwamen vragen zich een klein weinigje te matigen opdat de brave burgers er geen aanstoot aan zouden nemen.

Er is niet veel kosmisch voelen uitgedrukt in 't gezang der Calvinisten. ...De geest der muziek verliet de religie, verliet gansch ons leven.

...En ten slotte: hier is niet sprake van goede of slechte muziek, maar van een mentaliteit. Toen de Protestanten begonnen zóó hun God toe te zingen, werden de sacrale ceremonieën van liefde en dood, werden onze huwelijks- en begrafenisplechtigheden belachelijk. Belachelijk onze openbare feesten, zonder idee, zonder vreugde, zonder schoonheid''. (Er staat veel in dit boekje van Havelaar, dat mijn verstand en ervaring weigeren te onderschrijven, maar wat ik hier van hem aanhaalde, verdient wel de

overweging van hen, die aan protestantsche zijde zoeken naar de oorzaken van het tekort.)

Ten slotte klaagt Harmen van der Leek over te weinig begrip voor de sociale beteekenis der woordkunst.

,,Een tweede verschijnsel is de afwezigheid van het begrip voor de geweldige sociale beteekenis van de christelijke literatuur, met name van het christelijk kunstproza. Zooals de pers in het algemeen, is in het bijzonder de roman — het prozakunstwerk — een kultuurelement van beteekenis. Deze beteekenis is van zoodanige geaardheid, dat ze wel niet gemakkelijk statistisch zal kunnen worden geconstateerd. Zou dit evenwel mogelijk zijn, dan zouden ongetwijfeld de uitkomsten van zulk een statistiek in één woord overweldigend zijn. Vermoedelijk zou de invloed van de zoo geweldig uitgebalkte bioscoopverwoesting daarbij kortweg in 't niet vallen. Want voert de laatste tot excessen in de samenleving — de romanliteratuur vreet langzaam en gestadig de innerlijkste steunpalen van de samenleving door en verkankert door pessimisme, Freudsche basterdwijsheid, en vooze romantiek den geest van duizenden, die straks hun rolletje in diezelfde samenleving gaan spelen en er het aantal van ontoerekenbare vrij-rondloopenden zullen vermeerderen. Doch dit ter zijde. Zooals in het dagblad en het periodiek zich de meer vluchtige waarde van het contemporaine leven afspiegelen, de journalistieke leiders zich bezinnen op de gebeurtenissen en toestanden van het oogenblik, — zoo weerspiegelen zich in het moderne kunstproza de diepere geestelijke achtergronden. Die auteurs, wier werken inderdaad van literaire beteekenis kunnen worden geacht, bezinnen zich daarin op de diepste overtuigingen van het geslacht van hun tijd en zoeken in het werk de beeldende weergave te bereiken van de centrale motieven, die in het cultuur leven van hun tijd werkzaam zijn. Hierin ligt niet alleen de groote waarde van den roman, maar tevens zijn sterke invloed op het denken en voelen van de duizenden, die het vermogen tot zulk een zelfbezinning niet of slechts zeer ten deele bezitten. Want dikwijls gelukt het den kunstenaar, in directe en beeldende, suggestieve taal duidelijk uit te spreken, wat in de hoofden en harten van duizenden zijner tijdgenooten slechts als een vage voorstelling leeft. Zoo kan een enkele roman, die met genialen greep aan de gevoelens en gedachten van duizenden vorm geeft, die aan de verlangens van de massa voedsel verstrekt, voor die

duizenden een openbaring worden. De sociale werkingssfeer en de sociale invloed en beteekenis van den roman in 't algemeen zijn dus zeer groot. Zou ze, analoog beschouwd, in den christelijken roman van minder beteekenis zijn?''

(Ja! Wat de passies van den mensch in het gevlei komt heeft altijd meer aantrekkingskracht dan wat den mensch aanspoort tot deugd en zelfbedwang. Dat neemt echter niet weg dat de goede roman een grooten invloed ten goede kan hebben, al was het alleen maar door te behouden. En het valt niet te ontkennen dat dit door vele christenen, katholieken zoowel als protestanten, niet wordt begrepen.

Persoonlijk voel ik er veel voor: de jeugd te leeren haar tijd niet te verbeuzelen aan het lezen van romans, hoe schoon die dan ook mochten zijn. Het leven is te kort, en wie jonge energie richt op een ernstige taak, welke den heelen mensch met zijn talenten vraagt, doet beter werk dan een ander, die, onder het voorwendsel van op te voeden tot schoonheidszoeker, den lust wekt, zoo moeilijk te verzadigen, naar romans.

Want op dat punt moesten wij nu toch eens eerlijk zijn: hoeveel romans zijn werkelijk kunstwerken? Welke ,,schoonheidsontroeringen'' gaan er van uit? En hoeveel menschen lezen romans om iets anders dan om het verhaal?

Maar vast staat het dat zij worden gelezen en dat hun invloed op een groote klasse van menschen onberekenbaar is. En daarom zou het eene dwaasheid zijn dit machtige middel enkel en alleen in handen te laten van hen, die willens of onbewust er kwaad mee doen.)

Het is mijne bedoeling niet een artikel te schrijven over het zoogenaamde Manco-vraagstuk. Ik geloof dat het voor ons katholieken niet eens bestaat. Is er werkelijk een tekort aan kunst, dan zal het wel daaruit voort komen, dat er nog zooveel ander werk te verrichten valt, dat dringender afdoening eischt.

Wie werkelijk kunstenaar is, zal zijn kunst niet ten gronde laten gaan. Hij zal schilderen of zingen of beeldhouwen, al kostte het hem zijn leven.

Maar wij moeten in 's hemels naam niet gaan denken, dat de zes honderd romans, tooneelstukken en verzenbundels, die elk jaar in ons landje verschijnen uit spontane kunstdrang geboren zijn.

Zij zijn te vergelijken met luxe-zeepen en koekoekklokken en

Wajangpoppen; misschien prettig voor den bezitter; maar gemaakt voor den verkoop en berekend gewoonlijk op den smaak van het publiek.

Als er zoo'n verlangen is naar kunst, waarom worden de werken van het paar dozijn echte kunstenaars, dat de wereld heeft voortgebracht tijdens haar bestaan, door zoo weinigen genoten?

Juist Havelaar vraagt: „Kan ook van de geringe uitingen onzer individualistische kunst, kan van de duizende olieverfschilderijtjes onzer tentoonstellingen, kan van de reeksen gedichten novellen en romans, welke onze tijdschriften veelal vullen, kan van onze „populaire" muziek(!) gezegd worden, dat zij nederige uitingen zijn van een hooge en kostbare zielsgesteldheid? Kan gezegd worden, dat zij, op hun kleine wijze, iets wezenlijks openbaren van 't innerlijk leven onzer menschheid?"

Geeft daar eens antwoord op!

En als gij het niet gaarne doet, overdenkt dan deze woorden nog eens van denzelfden schrijver:

„Alle aestheticisme, alle genieting ter zijde van waarheid en leven, voert *noodzakelijk* tot leugen, een leugen des te gevaarlijker, daar hij in zoo edele vormen zich vermomt. Het aestheticisme heeft verheven en geniale geesten ontmenschelijkt. En begrijpelijk is, dat vele apostels, geloovers en denkers de kunst hebben gehaat.

Alleen voor hem die *eerst* waarachtigheid zoekt, die eerst een strijder is, wordt de genieting een hooge mogelijkheid en wordt de schoonheid een heilig ding in 't leven."

Ja, ja! Maar zoovelen, vanaf den man die te Ephese de beeldjes van Diana verkocht tot den Dada-hansworst onzer dagen, hebben de menschheid voor den mal gehouden met hun producten vàn en hun gezwadder óver kunst. LODE.

EEN BROKJE OORLOGSGESCHIEDENIS.

In zijn jongsten roman *De Predikant van Poggsee* heeft Gustav Frenssen eene verklaring trachten te geven van den oorsprong des oorlogs, die Duitschland den ondergang heeft gebracht. Ik lees die woorden nog eens over:

„Er waren drie of vier volken die in de voorste rij stonden, oud, met eervolle litteekens bedekt, fier en rijk. Daar drongen wij ons tusschen hen in, in die eerste voorste trotsche rij. En

dit indringen... dat deden wij niet behoedzaam, niet gematigd, niet langzaam genoeg. Wij kwamen door onze schrandere en vlugge wetenschap, door onzen grooten, eenigszins overijlden ijver, door onzen wakkeren handel snel en machtig in de hoogte, en werden een sterk en rijk en dik volk. Maar het ontbrak ons, zooals meer bij nieuwen, jongen rijkdom, aan alle kanten aan goede vormen. Wij waren, onze keizer aan het hoofd, niet zacht, niet omzichtig, niet fijngevoelig, niet waardig genoeg. Daarover werden de trotsche volken vertoornd. Maar wij, erg hardhoorig, niet fijngevoelig, bemerkten niet dat wij aanstoot gaven, dat wij belaagd werden, dat men ons vreesde, dat men ons met recht vreesde en dat men zich toen op leven en dood tegen ons verbond. Wij voelden niet dat wij schuldig waren, dat wij ons niet goed gedroegen. En zoo kwam allengs de heele wereld tegen ons en wenschte onzen ondergang.''

Daar ligt zeker een grond van waarheid in deze woorden. Vrees en naijver aan de eene zijde, aan de andere hinderlijke aanmatiging en tactlooze diplomatie hebben de atmosfeer geschapen, waarin de geweldige ontploffing mogelijk werd.

Daar is echter meer noodig geweest dan deze factoren om den oorlog onvermijdelijk te maken niet alleen, maar hem te doen uitslaan tot een wereldbrand. En dat was de reeks van onbegrijpelijke nalatigheden, waaraan de Duitsche Regeerders zich jaren en jaren hebben schuldig gemaakt.

Het kloeke boek van Luitenant-Generaal W. G. F. Snijders liet daaraan al niet veel twijfel meer; de pas verschenen *Erinnerungen van Generaloberst* Helmuth von Moltke komen dat nog bevestigen.

Snijders, Luit.-Gen. B. D. De Wereldoorlog op het Duitsche Westfront. 1922 Maatsch. voor Goede en Goedk. Lectuur, Amsterdam.

Helmuth von Moltke. Generaloberst. Erinnerungen, Briefe, Dokumente 1877—1916. Ein Bild vom Kriegsausbruch, erster Kriegsführung und Persönlichkeit des ersten militärischen Führers des Krieges. Herausgegeben und mit einem Vorwort vers. von Eliza von Moltke, geb. Gräfin Moltke-Huitfeldt. 1922. Der Kommende Tag A. G. Verlag, Stuttgart.

Gedenkschriften van Generaal Von Moltke 1877—1916. Een bijdrage ter aanvulling van de studie „De Wereldoorlog op het Duitsche Westfront" door W. G. F. Snijders. 1923. Maatsch. v. Goede en Goedk. Lectuur, Amsterdam.

Deze brochure geeft uit de Gedenkschriften van Von Moltke de gewichtigste feiten en gebeurtenissen met betrekking tot het begin van den oorlog, welks noodlottigen afloop Von Moltke, die in 1916 stierf, niet meer behoefde te aanschouwen.

De Duitsche aanvoerder uit het begin van den oorlog, had zijne aanteekeningen alleen voor zijne vrouw geschreven en als deze thans overgaat tot het openbaarmaken geschiedt dit met geen andere bedoeling dan om het volle licht te laten vallen op eenige gewichtige gebeurtenissen, waaromtrent men nog in onzekerheid of dwaling verkeerde. Reeds in Mei 1919 hadden Mevrouw Von Moltke en Dr. Rudolf Steiner gepoogd deze gedenkschriften te publiceeren in de verwachting dat daardoor het oordeel over Duitschland's schuld aan den oorlog zou worden gewijzigd en bij de onderteekening van het verdrag van Versailles daarmede rekening zou worden gehouden.

Zij waren reeds gedrukt in beknopten vorm, maar invloedrijke regeeringspersonen en militairen verhinderden de verspreiding van het boekje, en in de pers van verschillende landen werd een schandelijke lastercampagne tegen Dr. Steiner gevoerd. Nu deze Erinnerungen eindelijk in hun geheel voor ons liggen begrijpt men niet goed die animositeit van enkele jaren geleden, want zij brengen meer het bewijs van onverstand dan van welbewuste schuld. En het laatste is toch heel wat erger dan het eerste.

Voor Von Moltke staat het vast dat Rusland den oorlog heeft ontketend. Toen Oostenrijk, na den moord op den aartshertog en zijne echtgenoote, zijn onvoorzichtige eischen zond aan Servië, trok Rusland partij voor dat land en was besloten met kracht van wapenen de Serviërs bij te staan en te steunen in hun verzet tegen Oostenrijk. De mobilisatie in het geheim voorbereid en spoedig openlijk afgekondigd, noodzaakte Duitschland op alle gebeurtenissen voorbereid te zijn en eveneens te mobiliseeren. Maar het ergst van alles was, dat maatregelen ter beveiliging tegen Rusland noodzakelijkerwijze het karakter moesten krijgen van bedreiging tegen Frankrijk. Want hoe zonderling het ook klinke, Duitschland had alleen éóne mogelijkheid voorzien, dat bij een eventueelen oorlog het zou te strijden hebben tegen Rusland en Frankrijk beiden, zoodat het mobilisatieplan uitsluitend op die éóne eventualiteit was ingericht.

Generaal Snijders schrijft: ,,we hebben reeds in ons boek de meening uitgesproken, dat, nu er eenmaal oorlog met Rusland zou komen, Duitschlands *bedoeling* was, dan maar tegelijkertijd den strijd met Frankrijk aan te binden. Ons daarbij nog gemaakt voorbehoud moet thans vervallen, want Duitschland *wilde en verlangde zulks beslist.* Het was geheel en uitsluitend voorbereid

op den oorlog op twee fronten, naar Von Schlieffen's (gewijzigd) ontwerp: offensief in het Westen, defensief in het Oosten. Het was *feitelijk onmogelijk* op het laatste moment een ander plan uit te voeren of het bestaande te wijzigen.''

Wij gelooven dat deze conclusie, dat Duitschland den oorlog met Frankrijk *beslist wilde en verlangde*, te ver gaat.

De feiten zijn aldus:

De legerleiding schijnt geen andere mogelijkheid te hebben verondersteld dan een gelijktijdig vijandelijk optreden van Frankrijk en Rusland. Daarom heeft zij zich tevreden gesteld met een enkel operatie-plan, namelijk dat van Von Schlieffen, zoodat het op het laatste moment inderdaad zoo goed als onmogelijk werd den oorlog te concentreeren tot een enkelen vijand.

Vervolgens, als zeker weten wij nu dat het voornemen der legerleiding om, wanneer het kwam tot een oorlog tegen Rusland, alsdan ook terstond tegen Frankrijk vijandig op te treden en daartoe in Luxemburg en België binnen te vallen, *onbekend gebleven was aan den Keizer, den rijkskanselier en de regeering.*

Dit schier ongelooflijke feit wordt door de mededeelingen van Von Moltke bevestigd. Rusland had op 31 Juli de algemeene mobilisatie bevolen en Duitschland kondigde op 1 Augustus de mobilisatie af, welke den volgenden dag een aanvang zou nemen. Maar plotseling liet de keizer Von Moltke bij zich ontbieden en deelde hem verblijd mede, dat Engeland kans zag Frankrijk terug te houden van deelneming aan den oorlog, indien ook Duitschland zich van alle vijandelijkheden zou onthouden. En de keizer voegde er aan toe dat het geheele leger tegen Rusland moest worden gedirigeerd.

Von Moltke antwoordde, dat zoo iets onmogelijk was. Wilde de geheele mobilisatie niet in de war loopen dan moest ook de troepen-concentratie aan de Fransche grens plaats hebben.

De keizer was boos, maar toen het Engelsche bericht, waarop hij had vertrouwd al spoedig onjuist bleek, liet hij de legerleiding de vrije hand.

Hieruit blijkt toch wel overduidelijk, dat Duitschland (keizer, kanselier en regeering) niets liever wenschte dan een oorlog met Frankrijk te vermijden. Maar de militairen hebben zich schuldig gemaakt aan een onbegrijpelijke kortzichtigheid, doordat zij zich blind staarden op één punt,niet waren voorbereid op alle mogelijke eventualiteiten, en zóó door hunne onvoorzichtigheid de oorlog

met Frankrijk onvermijdelijk werd. Want dit land kon en mocht natuurlijk niet werkeloos blijven als Duitschland troepen concentreerde aan zijn grenzen en zich meester maakte van de spoorweg-knooppunten in Luxemburg, ook al zouden die handelingen gepaard zijn gegaan met de meest plechtige betuigingen van vriendschap en vredesgezindheid.

Bij het lezen van deze geschiedenis kan men bezwaarlijk een gevoel van stomme verbazing over de militaire mentaliteit en het gebrek aan eenvoudig doorzicht, onderdrukken.

Te grooter is deze verwondering, als men in andere gevallen de scherpzinnigheid van Von Moltke heeft te eerbiedigen. Zooals in de redeneering, die hem noodzaakte het plan Von Schlieffen te wijzigen in een enkel punt. Volgens dit plan moest de neutraliteit van Nederland even brutaal worden geschonden als die van België. In tegenstelling met Von Schlieffen, die meende dat Nederland zich met een protest zou tevreden stellen, geloofde Von Moltke niet dat wij ons maar zoo kalm zouden laten overrompelen. Door ons gewapend optreden zou de opmarsch door België bemoeielijkt of geheel belemmerd worden. Bovendien kon Engeland, dat reeds in 1870 had verklaard, de schending der Belgische neutraliteit te beschouwen als een casus belli, een neutraal Nederland niet bezetten, zoodat dit altijd nog een vrije toegang zou blijven tot instandhouding van het economische leven der middenrijken. En zoo geschiedde het, dat Von Moltke reeds vele jaren voor het fatale 1914 het plan Von Schlieffen in dezen zin wijzigde, dat het Nederlandsche gebied zou worden ontzien.

Met het oog op deze verandering heeft Von Moltke de bezwaren, verbonden aan het oprukken van den Duitschen rechtervleugel, zonder Nederlandsch gebied te betreden, lang voor den oorlog trachten op te lossen. En het blijkt nu dat in vollen vredestijd Duitsche officieren zich in het zoogenaamd bevriende België tot in de kleinste détails op de hoogte hebben gesteld van alles wat noodig was ter overvalling der Luiksche vesting.

Generaal Snijders meent echter, dat het plan Von Schlieffen niet gewijzigd, maar geheel veranderd had moeten worden.

,,Nu de operatie gegrond bleef op de schending van Belgie's neutraliteit, is de zoo gecompliceerde opmarsch-manoeuvre van den rechtervleugel door het daaraan verbonden tijdverlies, feitelijk de kiem geworden van de latere tegenslagen. Deze, veelal op drie dagen gestelde, vertraging heeft zich herhaaldelijk en inzonder-

heid aan de Marne gewroken; zij is de grondoorzaak geworden van Duitschlands nederlaag. Waar Von Moltke ten opzichte van den rechtervleugel Von Schlieffen's plan zoo terecht onjuist achtte en afkeurde, had hij het geheel, grondig en volledig, behooren te herzien. Te meer, omdat daarin de kern lag van de hoofdgedachte der oorlogshandelingen. Hij had dus niet mogen volstaan met de regeling om, zij 't ook door hoogst vindingrijke en doeltreffende hulpmiddelen, het 1e leger nu tóch, buiten Nederland om, te brengen waar Von Schlieffen het hebben wilde. Dat was toch eigenlijk een kleinzielig scharrelen."

En verder zegt hij van Helmuth von Moltke: ,,Hij was geroepen op een plaats, waarvoor hij niet had moeten zijn uitverkoren."

Tegenover dit oordeel staat het feit dat de keizerin, Hindenburg Ludendorff en andere generaals reeds weinig maanden nadat Von Moltke vervangen was door Falkenhayn, bij den keizer ernstige pogingen deden dezen laatste wederom van zijn ambt te ontzetten en Von Moltke als oppersten leider andermaal aan te stellen. Ware dat geschied, dan hadden zonder twijfel Hindenburg en Ludendorff de handen vrijer gehad en gelijk de Times zegt: ,,the war might indeed have taken another course."

Wie weet, kleine oorzaken hebben dikwijls groote gevolgen. Maar Von Moltke stierf 18 Juni 1916 aan eene beroerte, weinig maanden voor Falkenhayn van zijn post ontheven werd.

De indruk, welken zijne geschriften ons geven, is die van een nobel en eenvoudig man, die het goed meende en verschrikkelijk heeft geleden onder zijne terugroeping.

En wij leeren hem hier ook kennen als een bewonderenswaardig stilist en een schitterend briefschrijver.

W. DERKSEN STEEN.

INTIEME LITERATUUR.

Het is reeds bijna 60 jaar geleden, dat mevrouw Pauline Craven geboren de la Ferronnays *le Récit d'une Soeur* uitgaf, dat toen ten tijde en lang daarna zoovele harten trof, zoovele tranen deed storten en vooral zooveel goed uitwerkte in de zielen.

Thans hoort men van dit boek, hetwelk men gerust *l'Apothéose de la douleur* kan noemen, weinig meer spreken. Velen kennen er den titel nauwelijks van.

Wij weten niet of het nog herdrukt wordt. [1]) Deze vergetelheid behoeft geen verwondering te wekken in een tijd, waarin van het vunzige product van Victor Marguerite het 360 duizendste deel wordt verkocht. Ons publiek haat emotie boven alles. Hoe zou het dan kunnen luisteren naar den droevigen, zoo reinen liefdesroman van Albert en Alexandrine de la Ferronnays, die elkander met zulk een hooge liefde beminden en na kort geluk door den dood zoo wreed werden gescheiden; hoe zou het gevoel hebben voor de sublieme wijze waarop de jonge weduwe en haar familieleden het zware kruis droegen van scheiding en dood, van ziekte en angst? Maar voor onze grootouders en misschien nog onze ouders was het verhaal der adellijke, zwaarbeproefde en zoo echt-christelijke familie de la Ferronnays een bron van troost en opbeuring, een leerschool van kracht en onderwerping in het leed. De geheele groep van uitgelezen zielen stierf betrekkelijk jong; de een na den ander werd opgeroepen naar een betere wereld, waar zij meer thuis hoorden dan op deze droeve aarde. In 1856 leefde niemand van hen meer dan een der dochters, mevrouw Craven, Pauline de la Ferronnays, en haar broer Férnand, die tien jaar later ook moest heengaan.

Zij wandelde dus letterlijk tusschen de graven, alles wat haar lief was, werd van haar weggescheurd, maar kostbare schatten hadden zij haar nagelaten, hun dagboeken en brieven, waaruit hun liefde, hun angsten en hun smarten, maar ook hun berusting spraken. Deze waren Pauline's eenige troost; haar liefste bezigheid was ze te lezen, te herlezen, te rangschikken en daar zij evenals al haar familieleden buitengewoon goed de pen hanteerde, beproefde zij door een lichten draad het verhaal van hun leven, de brieven aan elkander te rijgen.

Deze schatten vertrouwde zij nu en dan aan goede vrienden, die haar diep betreurde liefsten hadden gekend en liefgehad. Zij las ze hun voor of leende hun afschriften, die hen met bewondering vervulden voor de heilige zielen, van wie zij afkomstig waren, voor de teerheid en fijnheid hunner gevoelens, hun hooge levensopvatting, hun innige godsvrucht en de vaak verheven wijze, waarop zij hun gedachten en daden lieten doordringen van hun geloof, hun hoop en liefde.

De eerst zoo nauwe kring van lezers werd steeds wijder. Me-

[1]) Ons exemplaar, in 1909 gedrukt, behoort tot de 51e uitgave.

vrouw Craven liet van sommige gedichten eenige exemplaren drukken om hen voor meerderen toegankelijk te maken, maar de belangstelling werd steeds grooter en luider klonken de stemmen, die aandrongen op de publicatie van den geheelen schat.

Zooals licht te begrijpen, aarzelde de bewaarster dezer nalatenschap. Zij huiverde er voor, deze geheimen van haar geliefde dooden openbaar te maken; hun intiemste gedachten en gevoelens ten prooi te geven misschien aan den spot of de onverschilligheid van een materialistisch, ongeloovig publiek.

't Zou een gebrek aan eerbied, aan piëteit beteekenen werd beweerd, maar mannen van naam en gezag wisten haar bezwaren te overwinnen en zoo ging zij over tot de uitgave der brieven, eerst in beperkte luxe oplaag, later in een goedkoopere uitgave, die het grootste succes behaalde, door de Fransche Academie bekroond en bijna klassiek werd.

Mevrouw Craven zwichtte vooral bij de overweging, dat deze brieven en het Verhaal der Zuster, dat ze toelichtte, oneindig veel goed zouden doen aan de eenvoudigen van harte, zegt zij bescheiden.

Augustin Cochin, de eminente katholieke schrijver, was de eerste om haar te raden tot de uitgave dezer relieken over te gaan. Haar doel was immers niet de verheerlijking van haar familie, nog minder haar eigen roem, maar de glorie van God. De oorzaak van hun schoonheid was immers de katholieke godsdienst, wiens kracht de zielen zoo geheel vormt en verheft. Het is het wonder en de zegepraal der ware Godsvrucht.

„Men meent dat zij verengt, maar zij verruimt, men gelooft dat zij kerkert, zij maakt vrij, men meent dat zij droevig stemt, zij wekt tot geestdrift. 't Is de wereld, die benauwend werkt met haar wetten, haar etikette, haar coteries, haar scholen. Ga den slagboom voorbij, indien gij vrije lucht wilt inademen en hoog zweven op verre horizonten.''

En hij voegt er bij:

„Ik ben blijde dat een vrouw van de wereld, behoorende tot een zeer fransch en zeer christelijk geslacht het intieme leven dier gezinnen komt vertoonen aan hen, die de pretentie hebben ze af te schilderen en hun zegt: „Ziet hoe gij ons voorstelt en hoe wij zijn. Gij haalt uw modellen van de straat; om ons over te geven aan de belachelijkheid en den haat, kladt gij uwe caricaturen op de deur van onze huizen. Treedt binnen in mijn huis;

gij zult mijn vader, mijn moeder, mijn broers en zusters zien; gij zult mijn God leeren kennen! Wie dan, onder haar vrienden die haar gesmeekt hebben, deze al te intieme bladzijden niet te publiceeren, zou haar nu niet bedanken omdat zij het toch gedaan heeft?''

Zoo schreef Cochin in een artikel, dat den titel droeg: *Litterature intime* en in de *Correspondant* kort na de verschijning van het boek, uitkwam. Het is in hetzelfde tijdschrift, dat George de Grandmaison — aan wien na den dood van mevrouw Craven haar correspondentie en verdere papieren toevertrouwd werden — de brieven publiceerde [1]) van hen, op wier aandringen de ,,Zuster'' er toe overging deze intieme briefwisseling uit te geven.

Behalve de sympathieke, fijn gestyleerde epistels van Augustin Cochin, vindt men er nog andere van katholieken van naam en invloed uit die dagen: Montalembert, de Falloux, De Melun en de meeste — een 12-tal — van Mgr. Dupanloup. De groote bisschop van Orleans was geen onverdeeld voorstander van de uitgave. Hij maakte vele aanmerkingen, vooral op literair gebied, en raadt vooral de zuster af, het tweede deel der brieven uit te geven; het eerste, dat den korten liefdesroman van Albert en Alexandrine bevatte had reeds zoo zeer de aandacht getrokken, dat hij voor het vervolg niet dezelfde belangstelling durfde hopen.

Zijn brieven werden steeds dringender: hij smeekte haar als het ware de uitgave te staken of ten minste om te werken. Mevrouw Craven was hiertoe niet bereid en hoewel haar vriendschap met den bisschop van Orléans er niet door leed, bleef hij toch op zijn standpunt staan, zelfs toen het werk reeds zijn 16de uitgave had beleefd.

Zij, die *le Récit* gelezen hebben herinneren zich zeker nog de teedere bladzijden gewijd aan Albert en zijn jonge vrouw. Albert was door en door katholiek, een vriend van de vurige, strijdbare jonge mannen, die toen trachtten hun godsdienst te doen deelen in de vrijheid, door de nieuwe denkbeelden in de maatschappij gebracht. Montalembert, Gratry, Lacordaire, Rio, Lamennais. De familie de la Ferronnays behoorde tot de legitimisten, die in den graaf de Chambord hun koning bleven zien. Gaarne hadden zij hem en zijn omgeving de oude richting van vóór de Revolutie

[1]) No van 10 Februari 1923.

zien opgeven maar zóó de pretendent zelf misschien meer moderne ideeën was toegedaan, zoo kon of wilde hij ze toch niet in praktijk brengen ter wille van de oude aristocraten van zijn hofhouding, die niets hadden geleerd en niets vergeten. Albert was wellicht minder streng in zijn monarchistische opvattingen dan zijn vader, de oud-emigré, die onder de Restauratie gezant in St. Petersburg en Rome was.

Na de Juli-revolutie werden deze aristocraten, die Louis Philippe niet wilden erkennen en hun koning trouw bleven, ontslagen.

Elke loopbaan bleef hun gesloten en zij leefden meestal op hun landgoederen of in het buitenland, 't meest in Italië. Rome, toen nog de hoofdstad van den Kerkelijken Staat, trok hen het meest aan, maar ook in Napels, waar de Bourbons regeerden, voelden zij zich bijzonder thuis.

De familie de la Ferronnays had zich bij Napels gevestigd, nadat in het jaar 1830 de graaf zijn ontslag als fransch gezant bij den Paus, had moeten nemen. Van hun tien kinderen waren er nog zeven in het leven. Gedurende de emigratie was la Ferronnays te Klagenfurth in Carinthië gehuwd met Albertine de Montsoreau. Beiden waren hoogstaande, innig vrome en nobele menschen, die hun kinderen volgens hun grondbeginselen en in hun geest opvoedden. Albert was de tweede zoon; zijn gezondheid boezemde zijn ouders vrees in, vooral omdat hij haar in jeugdige onnadenkendheid zeer verwaarloosde. Montalembert en Rio waren zijn boezemvrienden en toen zij in Rome vertoefden, bleef hij in hun gezelschap. In de Eeuwige Stad leerde hij Alexandrine d'Alopeus kennen, die er ook met haar moeder vertoefde. Reeds vroeger had de familie de la Ferronnays met hen kennis gemaakt. De graaf d'Alopeus, Alexandrine's vader, was Zweed van geboorte en vroeger gezant geweest in Berlijn. Zijn vrouw was een duitsche. Toen Albert haar bezocht was zij sinds kort weduwe.

Alexandrine en Pauline waren vriendinnen, maar Albert had zij nooit gezien. Op 't eerste gezicht voelde hij zich tot haar aangetrokken en ook zij vond hem zeer sympathiek. Hij streed lang en ernstig om zijn steeds groeiende liefde te overwinnen; het verschil van godsdienst, zijn zwakke gezondheid en gebrek aan fortuin waren groote bezwaren tegen hun vereeniging.

Later vertrokken mevrouw d'Alopeus en haar dochter naar Vomero bij Napels, waar de Ferronnays een villa bewoonden.

Zij vestigden zich in hun nabijheid en de gevoelens der jonge lieden werden steeds dieper en vuriger.

Hun beider dagboeken verhalen hun liefde, hun vreugde, hun strijd en hun leed. Albert hield het zijne dagelijks aan. Later, na zijn dood, schreef Alexandrine met behulp van zijn journaal en het hare het verhaal van hun liefde, huwelijk en zijn dood. Zij noemde het *Notre Amour et notre Vie*; het manuscript bestond uit drie dikke deelen waarvan het eerste den titel droeg *Amour*, het tweede *Mariage*, het derde *Amour, Mariage, Mort*. Daarin wordt hun dagelijksch leven in allen eenvoud beschreven, op naive, en daarom juist zoo aandoenlijke wijze. Mevrouw Craven maakte op tactvolle wijze er uittreksels van, waarbij zij brieven voegde door hen in dien tijd geschreven of door vrienden en familieleden aan hen gericht.

Deze treffende roman van twee edele zielen, die elkander in God liefhadden, was het, die de harten stormenderhand veroverde. In het Frankrijk dier dagen spraken zij een bijna volslagen onbekende taal; men stond verbaasd over zooveel reinheid, zulk een hooge levensopvatting, zulk een vergeestelijkte liefde.

Alexandrine, grieksch gedoopt en luthersch opgevoed, had een diepe, ernstige natuur,; haar godsdienst bevredigde haar niet; bij voorkeur bezocht zij katholieke kerken. Albert had haar anima naturaliter christiana erkend en was er van overtuigd dat zij uit haar protestantsche omgeving verwijderd, zeker tot het katholieke geloof zou bekeerd worden.

Zij trouwden in 1834 en beleefden tien dagen van bijna volmaakt geluk, maar helaas! reeds dadelijk vielen de zware schaduwen van zijn ziekte. De toon in het dagboek wordt steeds droeviger. Albert had een bedevaart blootsvoets gedaan naar de zeven basilieken van Rome en zijn levensgeluk toen aan God opgeofferd voor Alexandrien's bekeering. Zij had bij haar nadering tot het luthersche Nachtmaal, 15 jaar oud, plechtig van alle geluk in dit leven afstand gedaan om tot dezen prijs het heldere inzicht te verkrijgen van de goddelijke Waarheid.

Augustin Cochin schrijft over haar liefde aan mevrouw Craven:

Tant de passion et tant de pureté! Une flamme sans charbon qui noircit, sans fumée qui aveugle! Dieu si discrètement melé à tous les tête à tête et sa présence au fond de l'amour. Tout cela est beau, pénétrant pathétique et lorsqu'on sait que ces êtres ne sont pas imaginaires, qu'ils sont réels, ce plaisir que

la vérité seule procure, et qui dépasse tous les effets artificiels des arrangements littéraires, achève d'emplir l'âme des impressions les plus chaudes, les plus profondes.

Alexandrine voelde zich inderdaad hoe langer hoe meer aangetrokken tot den godsdienst van haar man. Uit het dagboek en de brieven kan men den groei van haar geloof waarnemen, den opbloei van haar ziel in het volle licht der waarheid. Eindelijk brak de groote dag aan, dat zij in de Katholieke Kerk werd opgenomen tot groote vreugde van den reeds stervenden Albert, van zijn ouders en zusters. Toen had de droeve en toch zoo blijde plechtigheid plaats in zijn ziekekamer. Albert ontving de laatste Teerspijze en naast zijn sterfbed knielde Alexandrine om voor het eerst de H. Communie te ontvangen.

Kort daarop werden deze harten, nu zoo innig vereenigd in één geloof en één liefde, door den wreeden dood gescheiden.

— Je ne crois pas avoir éprouvé depuis longtemps une émotion plus vive, plus pure, plus profonde," schrijft Cochin. „Je ne m'attends pas à un succès très étendu, il faut trop pleurer; mais toutes les âmes en qui le feu n'est pas éteint, les âmes délicates et hautes, qui ne craignent pas les larmes, iront trouver dans cette oeuvre naturelle, vraie, naturellement et vraiment admirable la source des larmes les plus pures et ce qui vaut mieux encore le secret, le sens et la divine vertu de ces larmes.

A mesure que le dénouement fatal approche, que la séparation, peut-être éternelle de ces deux coeurs épris va's opérer, que tout ce bonheur honnête et charmant va's écrouler, on sent s'élever au fond du coeur comme un murmure et presque un blasphème: „Mon Dieu! Mon Dieu, pourquoi les avez vous abandonnés!" Mais cette communion dans la mort, même la plus sublime, fait aussi descendre Dieu sur les lèvres du lecteur, ce Dieu qui vient pleurer aussi, souffrir avec eux et se faire l'époux de cette veuve et la fiancée de ce mort, en attendant qu'il les réunisse dans son sein éternel."

De jonge weduwe overleefde Albert nog eenige jaren; zij wijdde haar leven aan God en de armen en aan de herinnering van hem, met wien zij slechts zoo kort samen mocht zijn. Op haar sterfbed verklaarde zij, dat geen genot van deze wereld, te vergelijken was met het geluk haar te verlaten en dat de dood voor haar de opperste vreugde was.

Maar na den dood van Albert was de bittere kelk voor de

familie de la Ferronnays nog niet geledigd. Vader, moeder, de twintig-jarige Olga, Alexandrine, die zij als hun eigen dochter liefhadden, de edele, verstandige, zoo innig godvruchtige Eugénie, getrouwd met den Graaf de Mun, moeder van den grooten katholieken socioloog Albert de Mun, werden de een na den ander door God opgeroepen. Ook hun brieven en aanteekeningen heeft Pauline Craven in een tweede deel vereenigd en ze aan het publiek toevertrouwd. Wij mogen haar dankbaar zijn, dat zij zich door de raadgevingen en waarschuwingen van goede en beproefde vrienden niet liet afschrikken en ons deze uitverkoren zielen in hun volle schoonheid heeft doen kennen.

Zij werd voor haar moeite en haar zelfoverwinning rijkelijk beloond, want alle raadgevers en betweters ten spijt werd ook dit deel even hartelijk ontvangen, blijde begroet en druk gelezen als het eerste.

En dan, hoevele zielen zijn niet getroost door deze brieven zoo vol godsvrucht, diepe vroomheid, heldhaftige lijdensmoed in bitter lijden,,in zware ziekte, in angsten en beven voor de geliefden, die men langzaam maar zeker zag verkwijnen? Hun aannemen van het kruis op de nog doorwonde schouders, hun uitgesnikt ,,Fiat'' na hevigen strijd, heeft ontelbaren het lijden niet alleen aannemelijk gemaakt maar er hun de grootheid en de schoonheid van geleerd.

,,Geen lectuur heeft mij meer met den vinger, de ware spiritualiteit van het leven doen aanraken en den zin doen kennen van deze christelijke taal, die zulk een geheel verschillende en soms geheel tegenovergestelde uitdrukking geeft aan menschelijke woorden'', schrijft Vicomte de Mélun.

Deze brieven en dagboeken zijn trouwens, zonder dat de schrijvers en schrijfsters er zich van bewust waren, meesterstukken van fraaien literairen vorm, diepte van inhoud, fijne psychologie.

Niemand meene, dat zij tot de, vooral in onze dagen allesbehalve geliefde, devotielectuur behooren. De Ferronnays en hun vrienden waren hoog ontwikkelde en zeer kunstlievend aangelegde menschen. Natuur en kunst spelen een groote rol in hun leven en ook in hun geschriften. Men leeft met hen mede het, van 't onze zoo verschillende leven, uit de eerste helft der 19de eeuw. Men maakt kennis met de groote mannen uit dien tijd, men deelt het gezelschapsleven van de hooge cosmopolitische kringen en dit maakt *le Récit d'une Soeur* boeiender dan de meeste romans.

Men voelt en lijdt met hen mede, deelt hun angsten, verheugt zich over elk zonnestraaltje, dat hen koestert, weent met hen bij de zoo aandoenlijke, echt christelijke stervenssponden. Zelfs ongeloovigen en niet-katholieken ondergingen er de bekoring van, voelden zich door deze, hun geheel vreemde taal en verheven gevoelens diep getroffen al verbaasde hun het succes aan deze intieme literatuur ten deel gevallen.

Een openbaring was zij hun en de fivrole wereld zweeg een oogenblik bij het lezen van deze bladzijden, waaruit voor hen gevoelens spraken, hun ten eenemale vreemd. Voor 't eerst wellicht ervaarden zij tot welke hoogten de menschelijke ziel, gedragen door de vleugels van geloof en hoop, omhoog kan stijgen; hoe zij veredeld, verheven, vergeestelijkt wordt door de ware opvatting van het lijden en sterven in en met Christus:

De groote criticus Sainte Beuve oordeelde dat *le Récit d'une Soeur* een der boeken was, die men moeilijk waardeeren kon, want het publiek beantwoordt niet aan het zuiverste en verhevenste doel van het werk en toen men hem op het succes van het boek wees antwoordde hij ontwijkend:

—,,Dat kan wel zijn, maar dit neemt niet weg dat Alexandrine en Eugenie niet geheel zullen begrepen worden. Men zal niets anders in haar zien dan vrome vrouwen.''

Aan zijn zuurzoet lachje kon men zien, dat hij moeite had niet te zeggen ,,kwezels''.

Prévost Paradol, die zich eenige jaren later zou zelfmoorden, verklaarde aan een der vrienden van Mevrouw Craven:

— O gij katholieken! zijt veel meer waard dan wij, vooral tegenover den dood!

Professor Quack wijdde een artikel in *de Gids* aan het boek van Mevrouw Craven en aan het journaal van Eugénie de Guérin en sprak zijn bewondering uit over deze heilige zielen en de diepte van hun innerlijk leven, waarvan hij, de protestant, tot nu toe geen vermoeden had gehad.

Vooral omdat de Ferronnays levende menschen waren en geen ideale romanfiguren, treffen zij ons nog eens zoo diep en het is te betreuren dat dit prachtboek min of meer in vergetelheid is geraakt bij het tegenwoordige geslacht. Wij gelooven dat het onder onze jonge generatie haast onbekend is. Men mist den tijd en den lust om zich in anderer gedachten en gevoelens te verdiepen. Men lacht bijna over die ragfijne uitingen van

het gevoel, waarvoor de Franschen zulk een bijzonder meesterschap aan den dag leggen en die ons nuchtere Hollanders vreemd aandoen; maar zoolang er nog geleden en geweend wordt aan het sterfbed en aan het graf van onze geliefden, zoo lang wij worstelen om berusting en onderwerping in ons leed en eindelijk, moe gestreden, onze smart ten offer brengen aan de voeten van het Kruis, zal *le Récit d'une Soeur* zijn hooge waarde behouden en ons de groote en opperste les leeren van te lijden en te sterven, zooals deze zwaar beproefde menschen het vermochten. M. S.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *De Nieuwe Gids* volg ik de *Aanteekeningen over Literatuur* van Frans Erens. De titel van deze losse op- en aanmerkingen is zeer juist. Het zijn werkelijk niets meer, of moet ik zeggen niets minder, dan potloodstreepjes van een die veel heeft gelezen, en over het gelezene zich heeft bezonnen.

Ditmaal zegt hij zijn meening over *Honger* van Knut Hansum en noemt het een monoloog. „Dit is veel minder vermoeiend dan een dialoog, omdat de gebeurtenissen direct uit de voorstelling in het leven treden en niet door de opmerkingen of tegenwerpingen van den ander worden verzwakt. In den dialoog is er altijd tweedracht; de handeling groeit niet aan, maar wordt gedempt tot aarzelen.

Maar het is een naargeestige vertelling van iemand die honger lijdt. Er gebeurt weinig of niets interessants. Een enkele maal een half schunnige historie van de ontmoeting met een meisje... Het verhaal lijkt hier te naderen tot bedekte obsceniteit.''

Over Maupassant's *Boule de Suif* is hij ook niet voldaan. „Toen ik de eerste helft van het verhaal had gelezen, dacht ik werkelijk des auteurs meesterwerk te hebben gevonden. De beschrijving van de menschen, die in de sneeuw staan te wachten op de diligence, is buitengewoon aanschouwelijk voorgesteld. Er komen zelfs details in, die de hoogste artistieke fijnheid bereiken, o.a. daar waar het vallen van de sneeuw als geluidloos wordt beschreven, terwijl het toch door de sensatie wordt waargenomen. Doch het tweede gedeelte, dat zich toespitst in een min of meer obsceen brandpunt, krijgt een anecdotischen kant. Alhoewel het levendig wordt verhaald, bereikt het niet die verfijning, zelfs niet die kracht van het eerste gedeelte. Dit tweede gedeelte heeft het eerste gecompromitteerd.''

Buitengewoon scherp wordt de manier van J. v. Oudhoorn

gekarakteriseerd naar aanleiding van zijn verhalen. „Hij verstaat de kunst plaats te nemen op een standpunt, dat niet zijn gewoonlijk standpunt is. Dat is een buitengewone krachttoer. Maar het heeft ook weer het nadeel dat zijn werk niet aan een natuurlijken aandrang is ontsproten... De auteur schijnt op de woorden geen sterk gewicht te willen leggen, vertelt door in een gelaten stemming, als uit de verte der herinnering. Hij *ondergaat* niet meer de sensatie terwijl hij schrijft, maar hij *herinnert* zich de sensatie. Hij schijnt een schrijver te zijn, die een beslisten omkeer in zijn manier van werken heeft doorleefd, die vroeger anders schreef en zich anders uitdrukte.''

Marie Claire van Marguérite Audoux heeft zijn hart gewonnen. Zij is een jong meisje, weeskind in een gesticht en daarna schapenhoedster op een eenzame hoeve. Het verhaal loopt tot haar achttiende jaar en breekt af met haar vertrek naar Parijs. De gang van dit simpele korte stuk leven is vol innerlijke harmonie. De taal is precies, duidelijk en plastisch doch niet scherp... Het is als het ware een kinderkroniek vol melodie...Dat is het schoone van het boek, dat het zoo kristalhelder voortvloeit als een beek van klaar water. De beek is niet breed maar zij is vol zoete vloeiing, kronkelend tusschen veel bloemen en welig gras.''

De Vraag zonder Antwoord van Van Moerkerken geeft Erens gelegenheid te verklaren dat de techniek van Van Moerkerken 's proza behoort tot de meest volkomene van den tegenwoordigen tijd.

Even later vergelijkt Erens *Dostojewski* met *Tolstoi* en *Turgenjew*. De figuren van Dostojewski zijn voor een groot deel half krankzinnige menschen. Hij schijnt zijn verhalen niet met behulp van gezonde of normale creaties in elkaar te kunnen zetten. Hij sleurt den lezer mee in een wervelenden chaos. Het gaat schots en scheef door een zee van onzinnigheden en onbeduidendheden, waar de wereld van vol is.

Het artistieke werk van *Tolstoi* doet denken aan prachtig mozaiekwerk. Zijn intellect dreef steeds boven de wereld zijner voorstellingen en zoo hamert hij ieder detail van visueele aandoening in zijn tableau. ...Het is alles helder en klaar in elkaar gezet en hij komt soms Homerus nabij. Wij lezen hem met weinig inspanning en groote voldoening.

Turgenjew staat tusschen beiden in. Hij is de bewuste kunstenaar, die de weegschaal van zijn gevoel en verstand met vasten wil in handen houdt, nu rechts dan links haar doet overslaan.''

De Ongelukkige van Couperus vindt hij met blijkbaar zelfbehagen geschreven. Daarin zal Erens wel gelijk hebben, want dat kan men ongeveer van elk boek van deze auteur verwachten. Maar als Erens meent dat men den lof door Kloos aan dit boek bij zijn verschijnen gegeven, „ieder gaarne zal instemmen'', is er kans dat hij zich vergist.

J. v. R ij c k e v o r s e l schrijft in *Studiën* over *Henri Ghéons Theater*, wiens „Klucht van den Opgeknoopte die werd Afgeknoopt" ook in ons land, nog niet lang geleden, werd opgevoerd. J. v. M i e r l o onderzoekt *Is het Boek van den Twalef Dogheden, een werk van Jan van Ruysbroeck?*

In *Roeping* volgen wij de vertaling van *Dante's Goddelijke Komedie* met steeds grooter instemming en groeiende bewondering. Dat wordt iets uitmuntends, waarvoor wij C h r. K o p s O.F.M. dankbaar moeten zijn.

In *De Hollandsche Revue* zingt A. E. zijn geestdrift uit over de Hamlet-vertolking van den Duitscher Alexander Moissi.

„Drie jaar lang heb ik nu Shakespeare-opvoeringen van *Verkade* en *Roijaards* bijgewoond. Die bijwoningen geschiedden dikwijls met den dood in het hart en een grijze verveling in mijn stukgegalmde ziel. Was dit nu Shaekespeare? Ja... dan was Shakespeare toch wel uit den tijd!

Ik heb *Moissi* als Hamlet gezien!

Hij speelde met een wildvreemd décor, blijkbaar voor een deel van de Haghespelers geleend, hij speelde in een ensemble, dat bij voorbeeld de rol van Horatio, van Laërtes, van den tooneelspeler, van Polonius en zelfs van Ophelia (behalve in de waanzinscène) krachtig verknoeide; de costuums waren dikwijls schandalig leelijk (de koning in een soort molton-deken gewikkeld!), de muziek achter de schermen bleek erger dan ronzebons en toch...

Neen, ik kan niet in vlakke, gewone woorden neerschrijven, hoe *Moissi* den Hamlet speelde!

Het was bovenmenschelijk.

„Hamlet is de eenige werkelijk diep-voelende, denkende mensch tusschen al die andere poppen — hem is de daad niets, maar wel de idee, de gedachte", heeft *Moissi* in een interview verklaard.

En volgens deze opvatting speelde hij den „krankzinnigen" prins — óók een „lebender Leichnam" tusschen al die... dooden. En toen heb ik weer gevoeld hoe hopeloos *Verkade* er naast is en hoe hopeloos al die „moderne" Shakespearianen er naast zijn.

Deze Hamlet was misschien uiterlijk een prins van Denemarken en uiterlijk uit dien lang verleden tijd — innerlijk wàs en bleef hij niets anders dan een zuiver-voelend, eerlijk, nobel mensch, dat zich ten doode wondt aan de harde, moordende, troostelooze werkelijkheid rondom.

Het werd heel anders dan al die andere, dreunende, declameerende Hamlets. Ik weet niet meer, hoe vaak ik reeds de groote „claus" „to be or not to be" zag en hoorde...... bederven. En altijd heb ik gevoeld: „neen, zóó is het *niet*— zóó heeft die voor alles innig menschelijke dichter haar niet geschreven en bedoeld." Maar hoe het dan *wel* moest — ja, dàt wist ik niet.

En dat heeft *Moissi* gisteren gespeeld, of neen, hij heeft het eenvoudig, zonder eenig pathos, zonder eenigen galm gezègd. Hij komt op, van links voor, eenvoudig, stil, en...... ja, vóór

eigenlijk iemand vermoedde, dat *het* nu komen ging, was het er „...Sein... oder nicht sein... das ist die Frage."

En hoe schitterend, hoe volkomen menschelijk speelde deze wondermensch de scène met z'n moeder, de scène met Ophelia („ga toch in een klooster!") en ... hoe wist deze Hamlet daar op het „met lijken bezaaide tooneel" te sterven.

Ik weet van de anderen, van de enscèneering, van de costuums eigenlijk niets meer — maar dat was immers alles feitelijk onnoodig? Zij waren aanduiding en zij behoefden niets meer te zijn! *Moissi* speelde den *Hamlet* — en daarbij valt al het andere weg.

Ik geloof wel, dat *Von Winterstein* een goede koning en *Lina Lossen* in meerdere scènes een vrij goede Ophelia was, maar...... het deed er zoo weinig toe.

Moissi heeft geen anderen naast zich noodig, wanneer hij den *mensch*, den armen, worstelenden, stukgeslagen *mensch* geeft.

Ik kan niets anders en niets meer over dezen grooten kunstenaar schrijven. Het was *geweldig, schitterend, bovenmenschelijk......* en dit drukt nog maar heel slapjes en onvolkomen uit, wat deze man mij en tal van anderen dezen avond gaf.

Ik hoop alleen nog één ding: laten alle andere, gewone, zij 't dan ook talentvolle hollandsche acteurs ver van de drama's van *Shakespeare* blijven. *Dit* kunnen zij niet bereiken en...... *dit* is het toch alleen. Al het andere blijft hulpeloosheid en bewuste schoonheidsschennis.

Het spijt me voor *Verkade* en de zijnen en voor hun ongetwijfeld ernstig en schoonbedoeld pogen, maar het *kan* na *Moissi's* créatie onmogelijk zàchter gezegd worden.

Joh. de Meester vervolgt in *De Gids* zijn roman in dagboekvorm *Van haar luister beroofd*, waarin wel ietwat dwaas wordt omgesprongen met een „Heer Pastoor" en een kapelaan door zijn moeder „Heeroom, mijn zone" genoemd, een nominatief door geen hollandsche ouders naar ons weten ooit gebruikt. 't Geldt de verloving van een katholiek meisje met een op scheiden staanden dokter, waarover De Meester zijn wijsheid lucht. Onder de gedichten noemen wij *Van een lachend Kind* door A. Roland Holst, *Zon en Aarde* van H. Mogelin Hartsma Mulier. *Najaar* van Miek Jansen. André Jolles zet zijn studie over *Het Sprookje* voort en heeft het nu over de 1001 Nacht. Verder een doorwrochte lange beschouwing over *Aanschouwing en Begrip van de Wetenschap* door J. E. Enklaar, *Frans in N. Amerika en Nederlands in Z. Afrika* van D. C. Hesseling. *In het Land van Renan*; J. de Meester vertelt van een bezoek door hem gebracht aan Bretagnes, aan Noèmi Renan, dochter van den wegens zijn eeuwfeest dezer dagen zooveel besproken schrijver, gescheiden vrouw van Jean Psichari en moeder van Ernest en Michel, die de leerstellingen van hun grootvader verloochenden en als goede katholieken den heldendood stierven gedurende den grooten oorlog.

Zeer verbaasd was de M. deze dame met wie hij zoo gaarne over Ernest Renan en diens werken had gesproken, verdiept te vinden in den bokswedstrijd tusschen Dempsey en Carpentier. Zij was zoo vervuld van de nederlaag van den Franschman dat de gast moeilijk haar belangstelling voor iets anders en verheveners kon opwekken. E. Boxman Winkler vertelt ons *van Koningen en Keizers*, Wilhelm II en Oostersche vorsten. Jan Veth behandelt *Het portret van Vesalius door Titiaan* en Dr. Huizinga bespreekt in *Belegen Scherts* de parodie in de Middeleeuwen. De overige artikelen hebben met Literatuur niets uit te staan.

Henri van Booven verhaalt ons in het Maartnummer van *Elzevier's Maandschrift* van den grooten Spaanschen schilder *Francesco José Goya y Lucientes* geboren in 1764. De spaansche toestanden komen er niet bijster goed af. Zij geven den Schr. aanleiding flink uit te varen over de Inquisitie, de rotte politiek, het Middeleeuwsch bijgeloof, de uitzuiging der priesters, hun omkoopbaarheid en afzetterij, de ellendige wetgeving enz. Toch schijnt Goya, die een lastig heerschap van alles behalve groote moraliteit is geweest er goed door heen te zijn gekomen. In het volgende nummer zullen wij meer van zijn lotgevallen vernemen. Cornelis Veth schrijft: *Notities over Ned. Caricatuur* en heeft het over *Jacob de Gheijn* 1565—1629. Hij oordeelt over hem: „Zijn satire heeft de eigenschappen van den vroegen tijd; in tegenstelling tot die der latere of der Middeleeuwen is zij onvroolijk, streng, van puriteinschen huize. 't Zou interessant zijn deze studie te vergelijken met *Belegen Scherts* van prof. Huizinga in *De Gids*, die hetzelfde onderwerp behandelt. *Touraine in de fransche Geschiedenis* door J. H. Plantenga geeft een vlotte en prettige beschrijving van het mooie Loire landschap met zijn prachtige kasteelen. Merkwaardig is een uitspraak van den schrijver over Catharina de Medicis, bij de protestanten en ook de meeste katholieken van zoo verfoeilijke gedachtenis. Haar briefwisseling en de Venetiaansche en Spaansche staatspapieren geven aanleiding tot een herziening van het algemeene oordeel. Ernest Claes besluit zijn echt-Vlaamsche verhaal *De Fanfare der St. Jansvrienden*. 't Loopt niet goed af met dit muziekgezelschap. Na een te vroolijk feest loopen „de meesten met windels om den kop en dan is later ook een groot proces geweest, waaruit niet is op te maken dat de muziek de menschen zachter van karakter maakt, want bij ons was het juist het contrarie." *Op Hooge golven* van Herman Robbers schrijdt langzaam voort. Vlugger ontwikkelt zich de liefde van Huib tot de vertolkster van zijn tooneelheldin, de schoone en geestige actrice Janne; Til — zijn vrouw — is echter nog steeds een schat maar blijkt niet zijn groote liefde te zijn geweest.

Het einde van Marie Schmitz *De donkere tocht* brengt *Onze Eeuw*. Gelukkig is dit einde vol licht want twee elkander niet begrijpende echtgenooten komen tot beter begrip bij het

ziekbed van hun kind. Het verhaal is niet zonder zielkundige diepten, jammer dat de verhaaltrant wat gezocht is en de gesprekken tamelijk boekerig aandoen. *Jacobus Kerkgang* door Herman de Wever is het grappige verhaal van een jarig jongske dat een tientje cadeau heeft gekregen en dit bij vergissing in het kerkezakje werpt. Eerst als de Dominee de gemeente voor de ruime gift bedankt, bemerkt de knaap zijn vergissing. *Frommel en zijn brieven*; deze was een predikant en later professor in Zwitserland, een vroom man van tamelijk vrijzinnige richting en vaag Christendom. Een tweetal bij katholieke uitgevers verschenen boeken, het eene is van prof. Veraart, bespreekt Jhr. Mr. H. Smissaert in een artikel over *De bindende Bedrijfsregeling en het Verbruikersbelang*.

In de rubriek *Leestafel* worden vele bundels gedichten besproken Vreemd dat er zooveel wordt geklaagd over het niet lezen van poëzie en het niet koopen van gebundelde verzen en dat verreweg de meeste recensies juist gedichten van meer of minder bekende dichters beoordeelen. PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Adama van Scheltema (C. S.). Kunstenaar en Samenleving. W. en J. Brusse, Rotterdam.

Al geruimen tijd was dit werk in ons bezit en wij hadden het vaste voornemen een uitvoerig artikel aan dit omvangrijke boek te wijden, toen de voortgezette studie ons van dat plan deed afzien. En waarom? Omdat wij het werk beschouwen als een zeer verdienstelijke compilatie, maar tevens tot de overtuiging kwamen dat de compilator al te dikwijls zijn feiten verkeerd interpreteert.

Met tot grond dezelfde kennis als waarover Adama van Scheltema beschikt, beschouwen wij de positie van den kunstenaar, de sociale wel te verstaan, bijna doorloopend anders dan hij het doet. En de reden zal wel zijn dat hij het kunstenaarsschap te veel uit zijn tijd heft, het niet genoeg verbonden houdt met de geheele samenleving, die in oudheid en middeleeuwen zoo grondig verschilde van de onze. En ook de verscheiden kunsten niet scherp genoeg houdt gescheiden. De artist, die tevens artifex was, stond van huis uit gewoonlijk reeds in een andere maatschappelijke positie als de dichter en redenaar, die ten allen tijde ook de leiders waren van hun volk.

Toch is dit boek het lezen zeer waard om het rijke materiaal, en het verdient onze aanbeveling. Maar de korte samenvatting, de probleemstelling, waarmede Adama van Scheltema zijn boek

besluit is uiterst gebrekkig, oppervlakkig niet alleen maar ook onlogisch, en bewijst wat wij straks zeiden: dat hij zijn uitgebreid materiaal niet zorgvuldig genoeg wist te bewerken. LODE.

Bartsch (Rudolf Hans). Een Zoon der Muzen. Een roman uit het Leven van Schubert. J. van Oirschot, Breda.

Deze Oostenrijksche schrijver bezit een sterk talent en een buitengewone kracht van uitbeelding, waardoor hij dan ook spoedig tot roem is gekomen. Toch heeft men algemeen toegegeven dat zijn romans een gevoel van ontevredenheid nalieten omdat zij steeds een beeld gaven van innerlijke verscheurdheid en twijfelmoedigheid zonder eenige zekerheid in het verschiet. Zijne twaalf Godszoekers, van wie eigenlijk niemand iets vindt, zijn wel een symbool van heel het letterkundig werk van Bartsch.

Deze Schubertroman, Schwammerl genaamd en in de nederlandsche vertaling ons voorgesteld als een geschiedenis van een Zoon der Muzen, maakt een uitzondering en behoort tot het allerbeste wat Bartsch heeft geschreven.

Men heeft wel eens gezegd dat deze roman te zoetelijk is, maar men mag de vraag stellen of juist daarin niet het markante van dien tijd werd getroffen.

En men behoort ook zich zelf eens af te vragen of men in deze roman niet de rust vindt, welke eindelijk als vermoeidheid of reactie is gevolgd op zijn zoeken en zwerven als een andere Ahasverus.

Bartsch is geboren in 1873 en wij mogen, menschelijkerwijze, van hem dus nog wel nieuw werk verwachten, waarin wij hopen te vinden de bezonnenheid van den rijpen man, wiens aangeboren voortvarendheid in zooverre is getemperd, dat hij in zijn haast niet meer over de problemen, die hij stelt, overmoedig heenrolt en dan in een opwelling van ongeduld en haast om met iets anders te beginnen, verklaart dat zij niet op te lossen zijn. LODE.

Beversluis (M.). Levensschets van Mevr. Elise van Calcar-Schiotling. K. Noest, Amsterdam.

Elize van Calcar werd in 1822 te Amsterdam geboren en reeds op haar zestiende jaar deed zij examen voor wat wij thans M.U.L.O. zouden noemen. Hare belangstelling werd gewekt voor de Fröbelmethode, doch de inrichting daartoe opgericht eerst te Leiden en daarna te Wassenaar kon geen stand houden. Van hare bemoeiingen is geen ander resultaat overgebleven dan een boekje, thans in vergetelheid geraakt.

Dat kan men trouwens zeggen van het geheele oeuvre dezer werkzame vrouw. Vergeten zijn hare romans, haar boekjes voor de jeugd, haar geschriften van min of meer sociologischen aard. En als wij in den laatsten tijd weer vaker haar naam vinden dan

is dat vooral te danken aan haar spiritistische neigingen. Men beschouwt haar tegenwoordig, te recht of ten onrechte, als de pionierster van die geestesverwarring in Nederland. Een eeretitel is het niet, ofschoon als zoodanig bedoeld.

Er bestond al een zeer uitvoerig en rijk geillustreerde biografie van Elise van Calcar, die de uitgave van deze nieuwe schets volkomen overbodig maakte. Maar dominee Beversluis, zelf een spiritist, voelde blijkbaar behoefte, de overledene nog eens te vieren als baanbreekster der spiritistische beweging. Hij heeft haar persoonlijk gekend, al was het in haar nazomer, en hij kan hier en daar derhalve een mededeeling doen, die tot haar betere kennis misschien een weinig kan bijdragen. Maar dat is geen voldoende reden om dit boek te prijzen of aan te bevelen. Beversluis breekt een lans voor het spiritisme en hij verklaart zich overtuigd dat de vereerde dame van uit de andere wereld nog belang stelt in dat soort van dingen. Heel gemoedelijk deelt hij ons ook mee, dat hij in 1918 op een vergadering te Utrecht hare aanwezigheid duidelijk gevoeld heeft en zich genoopt gevoelde, de aanwezigen uit haar naam te groeten.

Toen hebben wij het boekje in de papiermand gelegd na het eerst onbruikbaar te hebben gemaakt uit vrees dat het in handen mocht vallen van den kantoorknecht en hem in de war brengen.

D. M. H.

Brincgreve-Wicherink (Tine). Marga's Vertrouwde. Brieven van een gescheiden vrouw. Uitg. Mij. Holland, Amsterdam.

Och, ze behoefden niet van een gescheiden vrouw te zijn, maar dat maakt den titel voor veel menschen, helaas, pikanter. Zonder gescheidenheid der briefschrijfster hadden de dingen, die in deze brieven aan een intieme kostschool-vriendin worden verteld, ook kunnen gebeuren, en waren niet meer of minder interressant daarom geweest. Maar wij hebben het feit te aanvaarden zooals de auteur het wil en nemen het geval ter ontleding, gelijk het ons wordt voorgelegd.

Marga is vijf jaren gehuwd geweest met een baron en heeft zich van hem laten scheiden, omdat hij een man bleek van ruwe passies en zij een kalmer temperament bezat. Het is wel gemakkelijk dan maar dadelijk van elkaar weg te loopen.

Toch heeft Marga soms gezonde opvattingen en zij spreekt onverholen haar afkeur uit over de geweldige lacunes in de avondtoilettes der dames en de nog schandelijker strandpakjes van haar sexegenooten. Maar het smerige van het idee, dat een huwelijk zoo maar een tijdelijke samenleving is, schijnt tot haar verstand niet door te dringen.

Ook weer te verklaren; want als wij haar op bladzijde 33 Bölsche als „den grooten, genialen denker" hebben hooren roemen, en op bladzijde 23 naast andere dommigheidjes zien

schrijven: ,,Als ik dan 's Heeren goedheid hoor prijzen ,,die alles, en iedereen op aarde bemint, en ter wiens eere alle schepselen een lof en danklied zingen'', dan komt me de kleine jongen in de gedachte, die op de wandeling aan zijn vader vraagt: zingen de wormen ook mee, papa?'' — dan hebben wij van de ontwikkeling van dit vrouwekopje nu juist geen bijster hoogen dunk.

Deze vijf en twintigjarige onbestorven weduwe heeft zich terug getrokken in een klein dorp, waar zij het onbeduidend en ellendig zelfzuchtige vrouwtje van den dokter leert kennen en natuurlijk den dokter ook. Vrij spoedig gaan beiden, Marga en den dokter, de oogen open: zij zijn verwante naturen, zij hebben elkander lief. Zij lezen het in hun oogen, maar zwijgen; en Marga besluit het dorp te verlaten. Dat is echter niet noodig, want de dokter, aangetast door de spaansche griep, indien mijn diagnose goed is, sterft spoedig.

Na een jaar heeft zijn ras getrooste weduwe reeds een anderen echtgenoot en Marga, die zich nu in Arnhem vestigen gaat, zal den eenigen jongen van den dokter opvoeden, op verzoek van zijn egoistische moeder, die blij is te zijn ontheven van zulk een zorg.

En Marga voelt zich overgelukkig, zij heeft een taak te vervullen, de opvoeding van... *zijn* jongen!

De toon der brieven is vrij goed, maar aan de moeielijkheid van den roman in briefvorm is de schrijfster toch niet heelemaal ontkomen. En die moeielijkheid bestaat steeds dáárin, dat tot goed begrip van den lezer een massa bizonderheden moeten worden meegedeeld, welke men veronderstellen kan dat aan de geadresseerde reeds lang bekend waren. Met de een of andere handigheid tracht men dan de oprakeling van dat vroegere waarschijnlijk te maken. Mevrouw Brinckgreve doet het door haar vriendin mede te deelen, dat op een eenzamen kerstavond het verleden voor haar weer herleefde (en vertelt het dan in de gauwigheid) of op een eenzamen verjaardag gaan de herinneringen haar voorbij, ofwel zij verzekert (en dat gebeurt hier herhaaldelijk) dat zij voor haar vriendin de diepste verborgenheden van haar ziel als het graf van een Pharao wil opensluiten.

Het boek is natuurlijk niet voor iedereen, ofschoon er op een enkele bladzijde na (59) geen zedelijk-hachelijke toestanden met eenige uitvoerigheid worden beschreven. Belangrijk is het boek uit geen enkel oogpunt, noch psychisch, noch literair.

A. GIELEN.

Burnett (Francis H.). De Groote Lord. A. W. Sijthoff, Leiden.

Men moet dit boek met heel veel zorg lezen om het te begrijpen. En haastige lezers of lezeressen, die de gewoonte hebben zoo nu en dan eens een bladzijde over te slaan, vooral als het gelijkmatige zetwerk verraadt dat er geen levendigen dialoog mee gemoeid is,

loopen groot gevaar, zich een verkeerd oordeel te vormen over den „grooten lord". Zelfs als men leest met veel oplettendheid, bestaat er nog kans genoeg, dat men mistast ten opzichte van het karakter van dezen zonderlingen lord.

Hij stond bekend als een lichtzinnig en slecht mensch, een cynisch spotter. Het Adelboek vermelde hem als markies en voegde hier nog verscheidene titels van geringer waarde aan toe. Maar door elkeen werd hij beschouwd als „het Hoofd van het Huis Coombe", waarover hij met fijne ironie kon spotten.

„Toen de Engelsche samenleving nog fatsoenlijk was", zeide hij, „was het een gewichtig en vreesaanjagend feit geboren te worden als „het Hoofd van het Huis". In buitengewoon vertrouwelijke gesprekken met onze ouders of gouverneurs werd het tegen ons aangevoerd als een afdoend argument tegen onzedelijk gedrag, zooals schulden maken en niet naar de kerk gaan. Als het Hoofd van het Huis was men geroepen om een voorbeeld te zijn. Buiten, op het land, verscheen men geregeld in zijn eigen kerkbank, sprak men op luiden toon van zich zelf als van een „armzaligen zondaar", moest men geregeld den rector ten eten vragen terwijl de „dames van zijn familie" tea's aanboden en wollen rokken en kinderkleertjes aan de arbeidersfamilies gaven. Mannen en vrouwen waren in die gelukzalige dagen bekend als „dames en heeren". Men vertegenwoordigde zekere dingen — partijgroepen in het Parlement, Weldadigheidsgenootschappen en Britsche Gastvrijheid in den vorm van verbazend lange diners, waaraan herhaaldelijk gezondheid gedronken werd en lange toespraken gehouden werden."

Vooral vond men Lord Coombe onderhoudend, als hij zijn geestelijke houding tegenover zijn wereld in 't algemeen ontleedde.

„Ik ben wat te laat en wat te vroeg geboren", zei hij op den hem eigen luchtig onverschilligen toon. „Ik ben geboren en opgevoed aan het eind van de eene eeuw, terwijl ik mij heb moeten aanpassen aan het leven in een andere eeuw. Als klein kind ben ik als het ware gewiegd tusschen de kostbare relieken van de ethica der George's, Koningin Charlotte en Koningin Victoria in haar bloeitijd. *Ik* was in mijn bloei in de dagen, toen dames berispt werden, wanneer zij zich in te laag uitgesneden japonnen aan het Hof vertoonden. Zulk een opvoeding geeft een bijzondere belangrijkheid aan zeden, die een al of niet laag uitgesneden japon iets van weinig belang vinden, en Grieksche nimfen, die met bloote voeten en mooie beenen dansen, tot iemands familie zouden kunnen doen behooren. Ik hoop dat ik hiermede allerminst iets onwelwillends zeg. Alleen beschouw ik met buitengewone belangstelling de snelheid, waarmede alles verandert, terwijl ik als het Hoofd van het Huis Coombe, me in geenen deele bewust ben, *waarvan* of voor *wien* ik een Voorbeeld ben. En dit is dan ook de reden, waarom ik mezelf in die hoedanigheid met een zekere verdorven lichtzinnigheid beschouwen moet."

Hij kende vele landen en volkeren, invloedrijke personen, staatslieden en grootkapitalisten en zag hun voortdurend opkomen en ondergaan en was nieuwsgierig wat er voor in de plaats zou komen. Hij *zag* alleen maar oordeelde niet. Wat kwam het er op aan wat men van iemand dacht? Wat deed het er toe wat men van zich zelf dacht? En waarom zou men ook eigenlijk denken? Hij was met deze beginselen als een volmaakt gelukkige heiden het leven begonnen. Na verloop van enkele jaren was hij niet meer zoo volmaakt gelukkig, maar niettemin beleed hij de theorieën die haar groote bekoring verloren en in de plaats daarvan een stille bitterheid verkregen hadden.

Hij was niet getrouwd en ontelbare verhalen waren in omloop waarom hij zulks niet gedaan had. De meesten waren geheel onwaar, terwijl geen enkel geheel waar was.

Als staatsman of diplomaat zou hij een vérzienden blik hebben gehad, maar hij was te veel opgegaan in het leven als vermaak en had zich nooit aan een ernstige bezigheid gewijd. Hij gaf zelf toe dat hij als mensch geen waarde bezat, hetgeen hem allerminst verontrustte. Hij werd gevierd als de best gekleede man van Londen en het feit alleen, dat hij verscheen in een costuum van een zekere kleur en een zekeren snit, maakte dit dadelijk tot een mode waarop iedereen aanviel.

En dezen zonderlingen man zien wij optreden als beschermer eener jonge weduwe, die in zware schulden steekt en door haar bedienden verlaten, straks op straat zal worden gezet door de eigenaars van haar huis. Zij is eene vrouw zonder ziel, zonder ernst; als een vlinder fladdert zij van de eene bloem naar de andere. In haar uitersten nood heeft zij de hulp van den schatrijken lord ingeroepen en hij helpt haar met zijn geld alle schulden betalen en het weelderige leven voort te zetten op den ouden voet. De wereld glimlacht en fluistert over deze verhouding, maar zij heeft het totaal mis. Lord Coombe bekommert zich niet om de moeder dan in zooverre hij haar leven en feestvieren laat van zijn geld. Al zijn zorgen heeft het kleine kind, waarom de zelfzuchtige moeder niets geeft, zoodat het klein meisje haar niet anders kent als de „dame van beneden''.

En ook later is hij het die het kind, opgegroeid tot een wonderschoone jonkvrouw, redt uit de handen van een duitschen jonker, die haar listig in een huis had laten lokken en opsluiten als zijn prooi.

Zoo zien wij langzaam den goeden ondergrond van Coombe's karakter aan het licht komen, totdat wij ten slotte het geheim vernemen van zijn leven. Toen hij vijf en twintig jaren was, had hij eene vrouw lief, die niet de zijne kon worden. En hij was getuige hoe zij door haar man ten doode werd mishandeld en stierf.

En sinds dien dag was jeugd en levensvreugde in hem gestorven en zijn schitterende geest trok zich terug achter het masker van onverschilligheid en spot.

„De jaren gaan voorbij, evenals het lijden der jeugd. Men wordt langzamerhand een ander mensch. Ik ben een ander man. Een gevoelsmensch ben ik niet meer. Ik heb in vele dingen belang leeren stellen, maar het verzegelde graf blijft onder mijn voeten. Men moet er evenwel voor zorgen, dat men zich van het bestaan daarvan zoo weinig mogelijk bewust wordt. Maar de duivel speelt somtijds zijn trekken. Zulk een trek werd mij gespeeld.''

En dat was: toen hij jaren na den dood der vrouw, welke hij in zijne jeugd had liefgehad, de lichtzinnige en onbeduidende weduwe Gareth-Lawless ontmoette. Zij was schoon als de andere, zij geleek op de andere: hetzelfde lichaam, waarin twee zeer verschillende zielen huisden. De gestorvene was een heilige, de levende was niets dan een Veertje, zooals de vrienden haar ook noemden.

Terwille van die gelijkenis had hij de vrouw geholpen, die in weelde haar leven wilde voortzetten en omdat hij spoedig bemerkte dat zij geene ziel had, gaf hij zijn zorgen aan het kleine meisje opdat de rijke ziel van dat kind geen schade zou lijden door de lichtzinnige zorgeloosheid der moeder.

Zoo ongeveer kan men het karakter en de handelwijze verklaren van den grooten Lord. Maar Burnett heeft het niet gemakkelijk gemaakt om dat te vinden. Ik zou zelfs durven beweren dat hij het zoo ingewikkeld heeft gemaakt dat hij zelf in de war is geraakt en op meer dan één plaats met zich zelven in tegenspraak komt.

Het boek is voor volwassenen. Duitschgezinden zullen zich ergeren aan de felheid en bitterheid, waarmede Coombe oordeelt over den Keizer en het germaansche ras. A. G.

Cervantes (Miguel de). Preciosa. Het Zigeunermeisje. Uit het Spaansch vertaald door Sofie Erens-Bouvy. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

De „Kleine Boeken'' van Meulenhoff zijn schattige dingetjes door hun fijne aankleeding alleen *reeds*. Soms ook daardoor alleen *maar*. In zulk een keurigen vorm verwacht men enkel pretiosa. Dat wil niet zeggen dat de literaire waarde steeds bizonder groot moet zijn, want wij voelen ons reeds tevreden als de inhoud in ander opzicht kostbaar blijkt, hetzij als herdruk van een zeldzaam boekje, hetzij als nalatenschap van een beroemd schrijver van wien wij ook het minder geniale wel eens willen aanschouwen.

Nu is het zeker dat deze *Preciosa* wat aanbelangt de letterkundige waarde geene pretiosa is. Maar dit sentimenteele verhaal van het zigeunermeisje (dat tenslotte het kind blijkt te zijn van den deftigen Corregidor) en van den jeugdigen edelman (die gewillig het harde zwerversleven aanvaardt om het geliefde meisje voor zich te winnen) geeft wel een bizonder goed specimen van de onderhoudingsliteratuur dier dagen.

Een overzicht van de lotgevallen en de werken van den be-

roemden Cervantes, den onsterfelijken schrijver van Don Quijote, is in dit boekje opgenomen en brengt den lezer nader tot den auteur en derhalve ook tot zijn werk. Wij willen het om deze verschillende reden dan ook gaarne aanbevelen. J. v. D. H.

Duijkers (Louisa). Lena. 2de druk. P. Brand, Bussum.

Het gegeven is eenvoudig en de verwerking tot goede volkslectuur is te prijzen. Er ligt een tendenz in dit verhaal, juist zooals het behoort, want de lezers waarvoor het blijkbaar bestemd is, verlangen van een boek, zonder dat zij het misschien weten, meer ethische dan aesthetische ontroering. En zij varen daar ook beter bij, want de eerste staat hooger en heeft meer invloed op het menschelijk leven dan de laatste.

Heeft de schrijver talent genoeg de beide ontroeringen op te wekken, des te beter.

Hier is dit niet het geval; niet zonder verdienste heeft Louisa Duijkers hare vertelling voorgedragen, maar met dit welwillend woord is dan ook alles gezegd.

Hier volgt een korte samenvatting. Een meisje heeft een jongmensch innig lief en hij haar. Maar het blijkt toch steeds klaarder, dat hij een egoist is. Zij heeft namelijk de zorg voor een klein, ziekelijk zusje en wijdt zich aan de verpleging van dit kind met hartelijke liefde.

Dat maakt hem jaloersch. Hij voelt al de zorgen en de liefdeblijken aan de kleine ouderlooze kranke gegeven als iets dat hem ontnomen wordt.

En zij moet zich bekennen dat haar „Vincent niet die schoone en breede goedheid bezit, die alle opofferingen gemakkelijk maakt".

Dit inzicht doet haar eindelijk het besluit nemen na zwaren strijd en schrijnend verdriet, hunne verloving te verbreken.

En wij verlaten haar, als zij dit besluit heeft uitgevoerd, opziende naar haar kruisbeeld en God biddend om kracht en steun.

MAR. P.

Easten (Titia en C.). Italiaansche Reisindrukken. W. J. Thieme, Zutphen.

Men heeft dit boek genoemd een „aanvulling van Baedeker". Dat is een verdienste zonder twijfel, maar toch wel de geringste, welke men een boek als dit kan toekennen.

De auteurs verklaren zelf, er geen aanspraak op te maken dat men in hun schetsen iets meer zal zien dan reis-indrukken:

Dat zal men ook wel niet doen, want wat zij mededeelen is te oppervlakkig en te vluchtig om een anderen naam dan indrukken te verdienen. Toch had een wat levendiger proza, opgewekter bewondering in de beschrijving en vooral persoonlijker en eigener manier om de dingen te bezien, het boek aantrekkelijker kunnen maken en in zijn geheel op een hooger plan plaatsen.

Na deze opmerkingen willen wij gaarne de schoone foto's prijzen en het boek aanbevelen aan hen, die noch door eigen aanschouwing, noch door de studie van dieper gaande werken, al eenigszins gevorderd zijn in de kennis van Italië. Het is een Inleiding, die allicht opwekt tot grondiger weten. L. MERKS.

Ermite (Pierre L'). Failliet. Naar het Fransch van J. Scheepens. Futura, Leiden.

Het is natuurlijk overbodig L'Ermite te prijzen als geestig, boeiend en leerzaam schrijver. Het laatste is hij zeker wel het liefst. Want de ijverige priester, die zich schuil houdt onder den historischen naam van Peter den Kluizenaar, heeft zijn kunst in dienst gesteld van de roeping, welke hem aanspoort om de menschen te waarschuwen voor gevaren, te wekken tot deugden en in het algemeen gesproken: hun zielen te behouden voor Christus, die zijn kostbaar bloed er voor gegeven heeft. En het werk van l'Ermite behoeft men gelukkig niet goed te praten om het goede doel. Het is uitmuntend op zich zelf. Zijn verhaal grijpt prachtig in elkaar, zijn stijl is zuiver en eenvoudig, zijn dialoog loopt uit den mond van levende menschen. Pierre l'Ermite is een rasschrijver.

Wij kunnen natuurlijk niet over het hoofd zien dat de toestanden, welke hij beschrijft, meer echt-fransch dan nederlandsch zijn. Wij hebben geen kasteelheeren, die wegloopen van het land om have en goed te gaan verbrassen in de hoofdstad. Ik geloof ook niet dat onze rijke jong-provincialen zoo nuchter zouden zijn om zich door een cynische jodin op sleeptouw te laten nemen en het geld uit den zak te laten kloppen op eene manier als hier geschiedt. En zeer zeker is hier geen sterveling zoo idioot om te gaan duelleeren om een woordenwisseling in wiskey-stemming begonnen en in dronkemans woede geëindigd.

Maar l'Ermite schrijft voor zijn land en zijn volk, en men zegt dat hij den spijker steeds met vaste en zekere hand op den kop slaat.

En voor ons is het niet moeielijk zijn verhaal naar eigen omstandigheden te transponeeren en er de leering uit te trekken, die er mede bedoeld is. En dat gaat ook op voor hier: hoedt u voor slecht gezelschap en het gevaar der groote steden. Loopt niet weg van het land om valsche beloften en verlokkingen, maar blijft waar gij zijt en waar gij zooveel goeds zoudt kunnen doen.

Eén ding vind ik jammer, ofschoon ik mijn sympathie voor Frankrijk nooit of nimmer onder stoelen of banken heb gestoken, of misschien wel juist daarom. En dat is, dat zelfs een scherpzinnig man als Pierre L'Ermite zoo kleingeestig is om den duivel uit zijn verhaal te laten optreden onder de gedaante van een Duitschen ingenieur. Een beetje kleinzielig evenals het gebruik van het woord boche, dat hij zich veroorlooft.

Er moet vrede komen over Europa, maar met zulke methoden en kleinzielige hatelijkheden gelukt dat nooit.

Staat binnen vijf en twintig jaren de wereld weer in brand, dan hebben daartoe ook het hunne bijgedragen die onchristelijke aansporingen tot haat en verachting, waaraan zich de christenen op dit moment nog maar altijd schuldig blijven maken tot verbittering der vroegere vijanden en tot ergernis der neutralen.

A. GIELEN.

VARIA.

Margot Asquith. Het tweede deel van haar *Autobiography* (Vol. II, London, Hornton Butterswcrth) is verschenen. Men herinnert zich nog wat een schandaal dat eerste deel verwekte. Mevrouw bleek een echte flap-uit en hing alles aan de klok wat beter in den kelder was bewaard. En zij bleek niet eens betrouwenswaard. Want op menig verwijt van onwaarheid en op menig bewijs daarvan door de betrokken personen, moest zij het antwoord schuldig blijven.

Dit tweede deel is bijzonder kalm en tam in vergelijking met het eerste. Maar enkele gevallen van „flippancy'' kan men nu constateeren. Maar men merkt wel zoo nu en dan dat Margot Asquith het zoo heel nauw niet neemt met de waarheid. Zij laat het voorkomen dat deze Autobiography een „diary'' een dagboek is, dat zij geregeld bijhield.

Maar hoe kan zij dan spreken over het gebruik der Duitschers van giftige gassen reeds in 1914, terwijl die voor het eerst inApril 1915 door hen werden uitgeblazen tegen de Kanadeezen. Van dit soort dingen zijn er meer. Haar partijdigheid tegenover Lloyd George ligt er centimeters dik op; en haar partijdigheid ten opzichte van Asquith, haar man, nog dikker...... maar in anderen zin. Hetgeen te vergeven is.

Het boek is overigens van weinig belang en deelt zoo goed als niets nieuws mede.

CORRESPONDENTIE.

Mevr. A de G. te O. Dank voor uwe belangstelling. Voor het oogenblik kan het nog niet, maar wij hopen spoedig aan uw wensch te kunnen laten voldoen. Maar nu mogen wij U toch alreeds opmerken dat genoemd tijdschrift meer aan de beeldende kunst is gewijd dan aan de literaire. Een afzonderlijke behandeling van deze laatste, zou dus niet veel reden van bestaan hebben.

Z. W. te Gr. Een expert geeft ons op: *Homoeopathie Explained* bij Henry Clarke, M.D. London, 1905. Het moet een

boekje zijn zooals U verlangt, heel klaar en duidelijk de principen van Hahnemann uiteenzettend. Wat het tweede gedeelte uwer vraag betreft zult U ons veroorloven geene meening over die zaak te hebben.

K. L. t e M. *Roeping* wordt uitgegeven bij J. J. Romen te Roermond en U zult zich derhalve aan dit adres moeten wenden voor een abonnement. Zeker kunnen wij U dit tijdschrift aanbevelen. Het bevat veel belangrijks.

V. G. t e N. Wij hebben het al meer gezegd dat wij de vertalingen van Shakespeare door Burgersdijk verkiezen boven al de nieuwere. Het is mogelijk dat misschien juist het eigenaardige der Burgerdijksche taal het smakelijker maakt voor ons. De door U genoemde vertaling van Verkade laat ons inziens nogal te wenschen over. Soms is het eerst mogelijk bij herhaald overlezen den zin te begrijpen, zoo verwrongen zijn de zinnen. Het is mogelijk dat het bij de voordracht niet wordt gemerkt.

W. R. t e H. Wij hebben sinds geruimen tijd Van de Wereldbibliotheek de Tragedie van den Mensch door den Hongaar Emerich Madach ter bespreking ontvangen. Wij stelden echter uit omdat wij van een hier te lande toevende Hongaarsche studente de toezegging ontvingen van een artikel over dien merkwaardigen schrijver.

A. S. t e W. Moeder en Dochter hebben wij wel besproken. Kort maar toch zoo dat de inhoud duidelijk is en tevens de reden, waarom wij er niet nader op in willen gaan. Afgezien van den inhoud is het ook wat den vorm betreft zeer zwak zwerk. Dat gaf ook Querido in zijn beoordeeling, die over het geheel ongunstig was, toe.

K. D. t e H. Het allerbeste op dit gebied achten wij het voor eenige jaren bij Bachem in Keulen in vijfde oplage verschenen boek van D r. M a u s b a c h: *Die Katholische Moral und die Gegner.*

H. L. M. t e A. Uw vriend kan wel gelijk hebben. Het woord „voorbarig" beteekende in vroeger nederlandsch „voornaam". Bij Bredero (in Lucelle) bijvoorbeeld:

> 'Tsal dan voor u vertreck u zijn een noodich werck
> Dat ghy den anderen trouwt in Margarieten Kerck
> Met een staatlycke sleep van *voorbarige* lieden,
> Opdat u bruyloftsvreucht so blyklyck mach geschieden,
> Als wel u beyden groot de droefheyt is geweest.

F r. G. t e S c h. U vraagt meer dan wij weten. En wij kunnen ook moeielijk elders ons licht gaan opsteken, omdat niemand ons zou kunnen helpen. Als we dat zeker wisten zouden wij reeds een heel stuk verder zijn met de verklaring van verscheiden verschijnselen. Het is maar een hypothese, die tot nu toe den Wetenschappers goede diensten heeft bewezen; meer voorloopig nog niet.

REKENSCHAP.

Met dit nummer sluiten wij den *zestienden jaargang* af en willen niet verhelen dat een gevoel van voldoening ons blijde stemt bij den terugblik op het verleden.

Den 21e Augustus 1912 ontvingen wij van Z. D. H. den Aartsbisschop van Utrecht een waardeerend schrijven, dat men in zijn geheel afgedrukt kan vinden in *Boekenschouw VI* (blz. 137).

Daarin heet het:

,,Nu tegenwoordig bijna iedereen leest en lezen wil en dientengevolge zoo ontzaglijk veel lectuur geboden wordt, acht ik een Maandschrift als *Boekenschouw* niet alleen nuttig, maar ook noodzakelijk.

Door *Boekenschouw* toch, blijven wij op de hoogte van zooveel wat uitgegeven wordt en, wat meer zegt, wij hebben in dit tijdschrift een veiligen gids bij de keuze onzer lectuur. En zoo'n gids is onontbeerlijk nu er, helaas, zooveel geschreven wordt, dat, onder voorwendsel van kunst en belletrie, niets anders beoogt dan alle begrip van zedelijkheid en eigenwaarde te verdoezelen, terwijl juist die lectuur zooveel aantrekkelijks heeft, omdat zij de hartstochten prikkelt.

Innigen dank betuig ik daarom aan de redactie en de medewerkers van het Maandschrift *Boekenschouw* voor hun hoogst verdienstelijken arbeid in het belang onzer katholieke lezers.''

Ook Z. D. H. de Bisschop van Haarlem verklaarde ons dat hij de werkzaamheid van dit tijdschrift op hoogen prijs stelde. En hij sprak daarbij zijn vertrouwen uit dat wij onze beginselen zouden handhaven en ,,met nadruk blijven waarschuwen tegen boeken en geschriften, die niet onder ieder opzicht kunnen worden aanbevolen.''

Wij gelooven te mogen zeggen, dat wij het hooge vertrouwen niet hebben beschaamd en ons door zuiver katholieke beginselen hebben laten leiden bij onzen moeielijken arbeid.

Wij trachtten voor onze lezers de natuurwettelijke verplichtingen ook bij het kiezen der lectuur duidelijk te maken; wij gaven tekst en commentaar van de Kerkelijke Boekenwet (volgens de Constitutio van 1897, en later

volgens den nieuwen Codex) en een artikel over geschiedenis, inhoud en techniek van den Index. Men zal niet beweren dat het overbodig was op dit alles wat meer licht te laten vallen.

Ons oordeel over de duizenden boeken, die in dit Maandschrift werden besproken, hebben wij naar best vermogen steeds eerlijk getoetst aan de beginselen, welke wij anderen voorhielden.

Wij dachten: een schoon lichaam kan eene ziel geen schoonheid verleenen; maar een schoone ziel kan wel schoonheid geven aan een nederig lichaam.

Een schitterend geschreven boek met een leelijken inhoud, hebben wij daarom onze lezers nooit opgedrongen door eenzijdig en mateloos loven der uiterlijke mooiheid. Een nobel boek in hulpeloozen vorm, durfden wij nooit hooghartig smaden, omdat wij voelden dat de schrijver toch iets goeds bracht, waarvoor wij hem dankbaar moesten zijn.

Doch wij lieten ons door die dankbaarheid nimmer verlokken om den auteur wijs te maken, dat hij alleen reeds om den adel van zijn gevoelens en denkbeelden een kunstenaar genoemd mocht worden.

Maar de kunst hebben wij nooit het hoogst geschat in een menschenleven. Met den beroemden apologeet A. Weisz O. Pr. gingen wij uit van de fundamenteele, christelijke waarheid:

,,Wetenschap, kunst, alles wat tot de zoogenaamde kultuur behoort, is gewis bestemd een ideaal, zelfs het hoogste ideaal te dienen, maar op zichzelf beschouwd is geen enkel kultuurdoeleinde ideaal te noemen evenmin als medicijn gezondheid, opschik schoonheid is.''

Als gevolg daarvan waren wij onder de eersten op de bres om de leuzeheffers van ,,l'art pour l'art'' buiten onze veste te houden. Thans doet het ongeveer iedereen.

Na met klem en met de vasthoudendheid van den ouden Cato er op te hebben gewezen, dat een boek voor ieder afzonderlijk eerst diende gekeurd te worden op de schadelijkheid of onschadelijkheid van zijn inhoud, zochten wij ook onze lezers ervan te overtuigen dat onder de goede boeken het schoone vooral hun aandacht waard was.

Wij gelooven echter dat ons beroep op de onveranderlijke wetten der moraal gelukkig meer succes heeft gehad dan ons werken op het schoonheidsgevoel, dat langzaam moet worden ontwikkeld naar beproefde regelen der Aesthetica en allengs losgemaakt

van de telkens wisselende mode der literaire kleermakers, die werken uit eigen belang.

Of dat ooit geheel te bereiken is gelooven wij niet. Maar ook zonder dat, want het is lang niet het voornaamste, kunnen wij tevreden zijn.

Want met onze inzichten wordt rekening gehouden zelfs in niet katholieke kringen, zooals de vrijzinnige Indische Courant nog niet lang geleden volmondig en goedkeurend erkende.

Ook door niet-katholieke schrijvers en uitgevers werd ons honderden malen manuscript of proefdruk toegezonden en vóór de definitieve uitgave een oordeel gevraagd. Sommigen voegden bij hun verzoek de verklaring: dat zij het deden uit eigen wel overwogen economisch belang en anderen verklaarden dat zij door hun uitgaven de innerlijke beschaving van hun volk niet wilden beschadigen.

Natuurlijk is onze taak niet geeindigd. Zoolang de persen draaien, zullen er slechte boeken verschijnen, waartegen wij elkaar moeten waarschuwen. En nu zelfs een katholiek Weekblad de vergissing begaat, slag op slag zijne lezers onvoorzichtig in te lichten omtrent de lectuur van den dag, zoodat er reeds stemmen opgingen om dien invloed te breken door oprichting van een nieuw weekblad[1]), moeten wij waakzaam blijven om te behouden wat wij hebben gewonnen. Hetgeen wij vastberaden zullen doen.

Voor den nieuwen jaargang kunnen wij alvast de volgende hoofdartikelen toezeggen:

Kunst en Leven — De Regelen der Katholieke Kritiek — Meesterwerken der Literatuur — Letterkundige Stroomingen — Kunstbeschouwingen en Modegrillen — Het gevaarlijke Aesthetendom — De Kunst om in het openbaar te spreken — Het „Boek van de Maand" — Bijdragen over Hongaarsche Letterkunde — Waarom

[1]) Hetgeen wij om de versnippering van krachten zouden betreuren. Wat door gedeeltelijk herstel is goed te maken, behoeft niet geheel vernieuwd te worden.

bloeit in geen enkel Land een Katholieke Literatuur?

En van onze lezers ontvangen wij gaarne verzoeken tot behandeling van eenig onderwerp, dat in meer of mindere mate van belang kan worden geacht. DE REDACTIE.

DE VERKEERDE MAN.

Mag ik het eindelijk zeggen? De heer Pieter v. d. Meer, schrijver der „Letterkundige Kroniek" in de *Nieuwe Eeuw*, lijkt mij de verkeerde man op een verantwoordelijke plaats.

Herhaaldelijk, bij het lezen zijner artikelen, werd een gevoel van ontstemming in mij gewekt niet slechts door de Mussolini-achtige resoluutheid, waarmede hij in onze Roomsche litteratuur aan het beredderen slaat, maar ook door zijn schamperen toon tegen menschen, die allicht tienmaal meer verdiensten hebben dan hij.

Zooals zoovele anderen, eveneens ongerust en ontevreden, zou ik er waarschijnlijk het zwijgen toe hebben gedaan.

Nu echter de heer v. d. M. zijn houding openlijk durft aanprijzen met een paar volslagen valsche beginselen, waarop hij steunt, plus eenige onjuistheden waar hij tegen leunt, acht ik het niet zonder belang in het openbaar de aandacht te vestigen op dit geval. Hij zelf roept al zoo lang om mannelijke oprechtheid, dat hij zich moet verheugen haar te ontmoeten.

In zijn kroniek van 22 Maart deelt v. d. M. ons mede dat „na de een of andere ietwat streng uitgevallen bespreking van een boek of een kunstwerk door een katholiek vervaardigd", hem soms mondeling of per brief verweten werd dat zijne „manier van kritiek schrijven in strijd wat mét, maar dan ook heelemaal indruischte tegen de christelijke liefde, ja zich bewoog aan de antipode (sic) van deze allereerste deugd."

Dat men hem echter zoo iets kon verwijten, kwam voort uit de laffe gewoonte om onder katholieken de voortbrengselen van geloofsgenooten maar steeds kritiekloos te prijzen en aan te bevelen.

„Het was een gewoonte geworden in Holland en elders, waartegen gelukkig een felle reactie groeiende is, die de dingen weer bij hun naam noemt en op hun plaats wil zetten, om met een slappe mildheid alle boeken en boekskens, alle platen en beelden

en schilderijen van katholieke auteurs, teekenaars, schilders en beeldhouwers te loven of er ten minste toch altijd nog iets goeds van te zeggen, uit vrees mijnheer X. of mejuffrouw Y. te kwetsen. Deze goedigheid lijkt ons een ernstige dwaling, een zonde tegen de eerlijkheid. De kunst kwam dan ook leelijk in het gedrang. Er werd vrijwel geen aandacht gegeven aan literaire-en kunstwaarde, als het ding maar zoet en braaf was. Deze slappe kritiek, of liever de aanprijzing van al de middelmatige producten, is zeker een van de oorzaken geweest van de jarenlange afwezigheid van waarachtig-katholieke literatuur en kunst. Alles werd goed gevonden en geprezen en de smaak van het publiek stompte hoe langer hoe meer af.''

Daar tegenover wil hij nu eens toonen ,,hoe eenige anderen en ik (P. v. d. M.) de taak der katholieke kritiek opvatten.''

En hoe?

,,We bedoelen het allemaal goed. En we hebben elkaar ook lief als christenen. Maar ik ben toch meer voor een liefde die mannelijk-oprecht is en ronduit b.v. tegen een katholieken bakker zegt: Je bent een brave katholiek, maar je brood deugt niet, het heeft smaak noch heerlijkheid; je kunt niet bakken!''

Het moest nu toch eindelijk eens uit zijn met dat ergerlijk gepraat. De laatste vijf-en-twintig jaren hebben wij nauwelijks iets anders gehoord dan dat zeurend gejammer over de onbevoegde kritiek der katholieken, die elkaar de waarheid niet durven zeggen. En telkens laten wij een mijnheer ons huis binnenstappen om ons te beleedigen, zonder hem naar zijn papieren te vragen. En met eene goedmoedigheid, welke grenst aan het onnoozele, verdragen wij het dat hij ten onzen koste onwaarheden debiteert, die kant noch wal raken.

De erkende katholieke kritiek ten onzent is eerlijk en hoog verheven boven de onedele verdachtmakingen van den heer v. d. Meer. Dat zij vaak anders dan deze een boek aanvoelt, is wáár en is ook maar heel gelukkig. Want het valt moeilijk te betwijfelen, het blijkt mij hoe langer zoo meer, dat de kroniekschrijver der Nieuwe Eeuw ons op aesthetisch gebied maar weinig verder zal brengen, op ethisch naar het moeras dringt. Hij is meer Schöngeist dan kunstenaar, meer koddebeier (als Léon Bloy) dan verstandig kritikus, meer afbreker dan opbouwer, meer geschikt tot stichter van een bentgenootschap dan ruimdenkend bevorderaar van een breede kunstontwikkeling. Nog dezer dagen ver-

nam ik dat zijn vroegere vrienden hem niet heelemaal au sérieux namen, noch als anarchist noch als literator. Waarom moeten *wij* dan dadelijk met open mond als naar een kunstorakel zitten luisteren, in plaats van hem er frank en vrij op te wijzen dat hij het herhaaldelijk mis heeft in vermelding of waardeering van feiten, en, wat nog erger is, daarbij uitgaat van onjuiste beginselen.

Als een onomstootelijke waarheid zet hij op: ,,wat het publiek gretig leest, al is het dan ook stichtelijk en voor allen geschikt, is van nul en geener waarde.''

Dat is volslagen valsch. Al ontbreekt aan een goed en leerzaam, een door den inhoud verheffend boek alle literaire schoonheid, dan heeft het nog zijn innerlijke waarde, die voor de meeste dier lezers honderd maal meer beteekent dan de schoone vorm. Alleen een Nur-Literat kan het tegendeel beweren en leeren.

En het andere gevaarlijke princiep is dit: dat men nadrukkelijk op de kunstwaarde van een boek behoort te wijzen, ondanks de meest zinnelooze perversiteiten welke in het prachtig-levend proza verborgen liggen.

De heer v. d. M. mag wel eens een beetje smalend spreken van overdreven voorzichtigheid, maar hij diene toch niet te vergeten dat het beter is de gelegenheid te vluchten dan haar te zoeken in overmoed.

Ook het volgende mag hij gerust in overweging nemen: Het is een bekende regel: ,,ab assuetis non fit passio'', passie wordt niet licht gewekt door datgene, waaraan men gewoon is. Ik kan mij voorstellen dat iemand, die dag in dag uit ex officio verplicht zou zijn alle boeken, ook de meest brutale, te keuren, op den duur een weinig ongevoelig wordt en scherp zal moeten opletten om zich niet te laten verschalken en den verderfelijken invloed van een moreel slecht boek op anderen niet te onderschatten. Nu is het toch geen geheim dat v. d. M., het blijkt overigens genoegzaam uit zijn vroegere werken, niet zoo kieskeurig was in zake lectuur en door de gewoonte van omgang met het ethisch minderwaardige iets van zijn natuurlijke fijngevoeligheid zal hebben ingeboet, dat hij nu door scherper oplettendheid behoort te vergoeden.

En het spijt mij te moeten zeggen dat de overdreven waardeeringen van menig boek, zooals P. v. d. M. die heeft laten afdrukken in zijn weekblad, uit een oogpunt van katholieke voorzichtigheid verwerpelijk zijn.

Men heeft mij eens gezegd, en ik kan het, helaas, niet loochenen,

dat de boekbesprekingen in de Haagsche Post over het algemeen veel betrouwbaarder zijn dan die in de Nieuwe Eeuw. En dat is toch werkelijk geen aanbeveling voor een katholiek blad, dat voor de groote massa wordt geschreven.

Daarom mag men den heer v.d.M., voor het oogenblik althans, zonder overdrijving noemen: den verkeerden man op een verantwoordelijke plaats. Dr. A. SLIJPEN, S. J.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

De Katholieke Universiteit. Met belangstelling gelezen het artikel van Jan den Tex: *Een Katholieke Hoogeschool* in *De Nieuwe Gids* van April. Op hoffelijke wijze bespreekt de schrijver het vraagstuk (naar aanleiding der brochure „Een Eigen Hoogeschool" van Dr. G. Brom) en maakt het den lezer gemakkelijk door vooraf zijn bedoelingen duidelijk aan te geven.

Eerst wil hij onderzoeken „in hoeverre de laakbare mentaliteit van Onroomsch Nederland den Katholieken aanleiding kan geven, hun behoefte aan hooger onderwijs te bevredigen in eigen kring. Daarna vraagt hij of een Katholieke universiteit de „nationale, immers de Katholieke, cultuur ten goede zal komen". Tenslotte wenscht hij het licht te doen vallen op de gevolgen, die zijns inziens de afscheiding zal hebben op onderlinge verdraagzaamheid, wederzijdsch begrijpen en nationale éénheid.

Schrijver noemt het anti-papisme een der moeielijkst te bestrijden euvelen van dezen tijd.

„Zoolang dit zoo is — zoolang we hier voor ons hebben een onbekend en onberekenbaar monster, dat nu hier dan daar opduikt, nu weer eens actief, belettend het benoemen van eminente geleerden tot professor, dan weer eens passief, veroorzakend blijvende eenzijdigheid in bibliotheken — zoolang dit zoo is, posito sed non concesso, zóólang zullen de Katholieken individueel, en zal de Katholieke Kerk als zoodanig, aan de openbare universiteiten naar goesting niet vinden."

Hij meent echter dat er spoedig verandering zal komen en ziet overal in opkomst den geest van positieve tolerantie.

Maar het lijkt ons dat hij zelf dat niet heelemaal kan toegeven. Immers hij zegt: „wél heerscht er misschien nog wel eens een zeker anti-clericalisme bij benoemingen, maar dat is een atavisme, dat moet — en zál — overwonnen worden." Hij vindt het ook „een volledig schandaal, dat een werk als de Summa van den H. Thomas niet in elke eenigszins belangrijke openbare bibliotheek te vinden is. „En de rest pro rato." Zal de schrijver dan niet moeten

toegeven, dat de Katholieken gelijk hebben, indien zij zelf hun zaak behartigen en niet verlangen te wachten op het langzame verdwijnen van den geest van anti-papisme, terwijl toch altijd het gevaar blijft dat hij plotselling in alle kracht weer opleeft?

Wat de tweede vraag betreft meent spreker dat de onderlinge aanraking van katholieken met andersdenkenden een goeden invloed moet hebben en volstrekt de Katholieke wetenschap niet in den weg zal staan, veeleer helpen verdiepen.

Dat is inderdaad geen gemakkelijk vraagstuk, waarbij men echter al dadelijk onderscheid zal moeten maken tusschen zwakke karakters en sterke. Als moderator van een katholieke studentenvereeniging gedurende vele jaren, heb ik het voor en tegen dikwijls trachten af te wegen naar de gevolgen, maar de statistiek is elk jaar zoo afwisselend, dat ik geen oordeel zou durven uitspreken.

Om het zoo positief te zeggen als de heer Den Tex doet, voel ik mij allerminst in staat: „dat ieder groot man de kansen tegen zich heeft, het ver in geloof of wetenschap te brengen, indien hij niet van jongs af aan in innige aanraking heeft geleefd met een vijandige, of althans tegengestelde cultuur, een verschillende richting in de wetenschap." Men zou den nadruk moeten leggen op „groot man" want er zijn ook onder de studenten, helaas, vele kleine mannen. En bovendien, het gaat niet alleen over het *in aanraking komen* met een vijandige cultuur of een verschillende richting in de wetenschap, maar over *het opgevoed worden* en zoo goed als *uitsluitend opgevoed worden* daarin. Het klein beetje katholieke philosophie, dat gegeven wordt, biedt geen voldoende tegenwicht.

En de afscheiding zal een verkeerden invloed hebben op onderlinge verdraagzaamheid, wederzijdsch begrijpen en nationale éénheid?

Ik geloof dat de heer den Tex zich die afscheiding een weinig onjuist voorstelt.

Hij denkt dat de katholieken zich geheel willen opsluiten in een eigen kring. Dat maak ik op uit zijn gesproken vermoeden; dat het meerendeel der Katholieke hoogleeraren aan de openbare universiteiten zullen overgeheveld worden naar de Katholieke universiteit. Ik ben niet in het geheim, maar ik durf toch gerust voorspellen dat zoo iets niet zal gebeuren, en het zou mij zelfs ten zeerste verwonderen indien er één enkele mocht overgaan. Maar veronderstel het een oogenblik! De „officieele rijkswetenschap" heeft dan vrij spel, zegt hij. Dat zou echter in strijd zijn met den voorzegden geest van *positieve tolerantie*, want de eerste veertig jaren zullen alle studenten in de medicijnen en natuurwetenschappen wel moeten blijven waar ze zijn. Voor Amsterdam was dat verleden jaar (1922) meer dan de helft, als ik nauwkeurig heb geteld 150 op de 285. En op dat aantal van 135, die dadelijk gelegenheid zouden hebben hunne studie te beginnen of voort te zetten aan de Katholieke universiteit, zijn er zooveel spoorstudenten of

stadgenooten, dat, rekening houdende met deze omstandigheden, het getal der *blijvers* nog wel aanzienlijk vermeerderd moet worden.

Vervallen kan dus stellig voor de eerste halve eeuw de vrees van den heer den Tex, welke spreekt uit de volgende zinnen:

„Maar ziet gij dan niet, dat, zoo *iets*, *dit* het anti-papisme, met moeite verzwakt, schrikwekkend zal doen toenemen? Wanneer men niet meer de Roomschen bij de hand heeft, om den laster met woor en voorbeeld tegen te spreken?"

Wij moeten ons niet te veel in een ivoren toren opsluiten, maant de schrijver, en daarin heeft hij gelijk. Ik geloof dat deze aansporing overbodig is. Maar andersdenkenden vergissen zich soms in dit opzicht heel gemakkelijk en waar zij onze vaste katholieke organisatie bespeuren, vatten zij die dikwijls al te eenzijdig op als werking van niet-katholieken. Een zeer overtuigend bewijs hiervan geeft de schijver zelf door het volgende:

„Ik stapte dezer dagen in verband met dit artikel naar de R. K. Leeszaal aan de Heerengracht te Amsterdam, om er een boek te consulteeren, dat niet in onze openbare bibliotheken te vinden was. „Alleen voor leden, meneer." Ik wil hierop in het bijzonder geen aanmerking maken. Er kunnen zeer goede redenen bestaan, deze leeszaal te beperken tot de leden van G. en W. Maar het was mij plotseling als een symbool van de geestesgesteldheid onzer Katholieke landgenooten. Het kan niet anders of de wederzijdsche vervreemding moet toenemen."

Ja, als wij afscheiding en bekrompenheid zien waar zij niet bestaan! Ik kan den heer den Tex, want ik ben voorzitter der Vereeniging, welke hij hier in het geding brengt, verzekeren dat hij zich vergist. Natuurlijk heeft de concierge, gelijk hij steeds doet ten overstaan van onbekende heeren, de opmerking gemaakt dat er alleen toegang is voor leden. Maar als de heer den Tex zijn voornemen om een boek te raadplegen had kenbaar gemaakt, zou hem ook zijn geantwoord dat hij door mij of een der bestuursleden dadelijk kon worden geintroduceerd. Menig niet-katholiek professor heeft onze boekerij geraadpleegd, en meer dan een niet-katholiek student haalde er, en haalt er nog de boeken, waar hij belang in stelt. Ik geloof dat wij zoo gastvrij zijn als maar mogelijk is.

En van afscheiding is hier heelemaal geen sprake, want iedereen, zonder onderscheid van geloof, kan permanent lid worden van onze bibliotheken. Verscheiden niet-katholieken zijn het dan ook de facto.

En als het Gemeentebestuur van Amsterdam ons eene bescheiden subsidie mocht willen toekennen, zouden wij onmiddelijk de zalen openstellen voor iedereen, die van onze boeken gebruik wenscht te maken.

Men ziet, wij werken de wederzijdsche vervreemding werkelijk niet in de hand, en ik geloof dat, gelijk het symbool niet bestaat van die geestesgesteldheid, zoo ook bij verreweg de meeste katho-

lieken die geestesgesteldheid zelf ook niet bestaat. De heer den Tex vergist zich.

Ook hierin: „Afgewezen zij het standpunt, dat katholieken niet, of minder, vermogen te praesteeren voor der wereld wetenschap. Maar afgewezen ook dat, als waren zij daartoe bij uitstek, bij uitsluiting haast, geroepen."

Zóó denkt geen één katholiek.

Het komt mij voor dat de meeste ingebrachte bezwaren, in dit Gids-artikel te berde gebracht, hiermede ondervangen zijn. En er is dan ook geen aanleiding om den geldelijken steun, waartoe de heer den Tex de Regeerders, nu de universiteit er toch eenmaal komt, edelmoedig aanspoort, te geven „met ruime hand, maar met bloedend hart, gelijk de vader, als hij zijn zoon, die dat verlangt, zijn erfdeel ter hand stelt, om in Amerika zijn geluk te besproeven."

Laten wij van deze beeldspraak alleen onthouden, dat het een „erfdeel" is, waarom het gaat. A. B. H. GIELEN. S. J.

Joh. de Meester sleept zijn weinig belangrijk verhaal *Van haar luister beroofd* voort in de April-*Gids*. Hélène Swarth geeft weer eenige zoetvloeiende sonnetten — de hoeveelste? — en Chr. van der Linden vult de poëzie-rubriek aan met een bijdrage *Het Bezoek*. Dr. P. Geijl is bezig met een studie over *Oranje en Stuart*, waarvan hier het tweede hoofdstuk wordt afgedrukt met den korten inhoud van het eerste, dat in het Engelsch verscheen in de Engelsche *Historical Review*. J. J. L. Duijvendok vertelt ons van de *Literaire Renaissance in China*, die van de laatste jaren dateert. Er schijnt een ware schrijfwoede in het Hemelsche rijk te heerschen. De boekenmarkt wordt er overstroomd van romans, novellen, essay's, verhalen en verhaaltjes, tooneelstukken enz. Jammer dat onze recensenten niet kunnen beslissen of de qualiteit in evenredigheid staat tot de quantiteit en behoort tot literaire kunst. Dr. M. C. M. Ghijsen zal ons 't een en ander mededeelen over *Wolf's en Deken's romans* uit haar bloeitijd en bepaalt zich dezen keer tot de beschouwing van den invloed door Richardson op haar werken uitgeoefend. J. de Meester zet zijn: reisverhaal uit Bretagne, *het land van Renan* voort. Er komt echter heel weinig van Renan in voor. De gewone rubrieken bevatten niet veel het vermelden waard.

Groot Nederland opent met een reeks kleine stukken. *Het Snoer der Ontferming* door Louis Couperus. Het zijn Japansche sprookjes of tooneeltjes. Geheel verschillend van deze boudhistische literatuur is zeker *De Arme*, twaalf tafereelen uit het leven van den H. Franciscus van Assisië, door Jan Walch, waarvan de drie laatste hier verschijnen. Zij zijn met zeer veel piëteit en eerbied gedicht, geen Katholiek zou ze kunnen verbeteren. De historie is door den dichter — zooals men weet een groote vereerder van den Poverello — trouw tot in de kleinste bijzonder-

heden gevolgd. Ook de karakters der monniken, in het bijzonder van Elias, zijn zeer goed getypeerd. Cyriel Buysse begint een verhaal *De laatste Ronde* en Frans Coenen zet zijn *Studies over de 80er Beweging* voort, Kloos, Verwey, Van Eeden, Gorter worden hier behandeld. Dit artikel zou een diepergaande bespreking vereischen dan de ruimte van deze rubriek toelaat.

Onze Eeuw begint met een fantaisie van Ben van Eijsselstein *Koningsnar*. Dr. J. D. Bierens de Haan geeft een artikel over *Wijsbegeerte en Dichtkunst* naar aanleiding van *Bolland's Faust college*. Te ontkennen valt volgens hem niet „dat in dit Faust college een zeer omvangrijke Goethe-stof is saamgebracht, de vrucht van een enorme belezenheid. Toch zal menigeen, die geen Bollandleerling is, niet zonder verzet tegen sommige opvattingen het boek uit de hand leggen. Het Faust college is ingericht als een college over 't leven van Goethe en gelijkt daardoor op een rhapsodie, eer dan op een compositie. Bolland wil meer bijzonderlijk overwegen de verhouding tusschen wijsbegeerte en dichtkunst. Deze vindt Bolland iets overbodigs en Bierens de Haan geeft de bewijzen hoezeer het den zoogenaamden wijsgeer aan kunstbegrip mangelde. Van J. C. van Eerde een belangwekkende beschouwing over den koning van Larantoeka *Don Lorenzo II*. Schrijver maakt goed gebruik van berichten van onze missionarissen over den christenvorst en van regeeringsverslagen. Deze zijn alles behalve met elkander in harmonie. Terwijl de eerste den jongen koning prijzen als een voorbeeldig christen en zeer achtenswaardig man, beschouwt de regeering hem als een gevaarlijk intriguant, die zich tegen het hollandsche gezag verzette en met opstandelingen heulde. Toch is het mogelijk deze tegenstrijdige oordeelen beter te begrijpen, wanneer men in aanmerking neemt dat het voor de inlanders moeilijk was het protestantsche gezag der Hollanders te erkennen, gewoon als zij waren sinds eeuwen aan de eenheid tusschen katholiek christendom en Portugeesch bestuur. Pater van Swieten schrijft dan ook dat Don Lorenzo wel een christelijk voorbeeld geeft aan zijn onderdanen, maar dat zijn wijze van regeeren indruischt tegen onze europeesche denkbeelden, dat hij inlander blijft en zich onmogelijk aan alle gewoonten en gebruiken en denkbeelden van de kinderen des lands kan ontrukken. De ongelukkige vorst werd afgezet en naar Djokjokarta verbannen, waar hij in 1910 overleed. Zijn zoon Don Johannes Servus Dias Viera Godinko, die opgevoed werd op de Broederschool te Soerabaja, regeert thans over Larantoeka.

Elzevier's Maandschrift maakt ons bekend met het leven en werken van *Hans Thoma*, den 83 jarigen populairsten schilder van Duitschland, zoo populair, dat zijn aanzien onder zijn kunstgenooten bijna in gevaar is gebracht. In zijn werk is echter nooit een conflict geweest tusschen de aan regels gebonden vormgeving der kunst en de directheid van den alleen door de zinnen ontvangen indruk. Mooie reproducties vergezellen dit artikel en dat aan

Goya gewijd, den grooten schilder en treurigen mensch, die 80 jaar oud in 1828 door een val in een kelder te Bordeaux zijn einde vond.

Met een Schetsboek door Londen is H. Poortenaar gegaan en geeft ons aardige kiekjes vooral op oude gedeelten der wereldstad. *Op hooge Golven* van Herm. Robbers wordt voortgezet en A. van der Feen, meer bekend onder zijn schuilnaam F. de Sinclair, begint een novelle *De laatste Robber* geschreven in zijn vlotten, prettigen verhaaltrant.

In *De Beiaard* schrijft Jozef Simons een zeer lezenswaardig stuk over de liederen van het land der Kempen: Wat Oud-Kempenland Zong.

Werkend en zwijgzaam verdroomt de Kempenaar zijn eenvoudig leven, met iets als de wijding der vrome heidelucht over geheel zijn doening, ofschoon hij als ieder West-vlaming ook uitgelaten kan zijn bij feestelijke gelegenheden.

De industrie heeft wel veel veranderd en de over het algemeen tevreden landlieden zijn op menige plaats reeds ontevreden arbeiders geworden, die hun hoog loon verbrassen in de kroeg.

Maar op stille afgelegen plaatsen, in de stille dorpen en gehuchten, is het oude Kempische leven met zijn aardige gebruiken en echte volksliederen ook heden nog te vinden.

Die oude wijzen hoort men klinken bij het buurten, het feestvieren en vooral bij het potverteren der kerkzangers.

Schrijver geeft schoone voorbeelden van religieuse, vaderlandsche en andere liedjes en doet een aansporing hooren om ze thans te verzamelen, daar de voortdringende industrie met den eenvoud der zeden ook deze eenvoudige zangen dreigt te verdringen.

Fransche liederen zijn in de Kempen, waar het volk geen letter Fransch verstaat niet doorgedrongen, ofschoon schrijver het tweestemmig koor uit la Muette de Portici in meer dan een Ceciliaboekje heeft gevonden.

Amour sacré de ma patrie,
Rends moi l'audace et la fierté;
A mon pays, je dois la vie,
Il me devra la liberté.

Dat koor heeft hij ook eens hooren zingen door een groep mannen, waarvan er niet een 'n woord Fransch verstond, zoodat zij met heilige geestdrift en onbewust van de beteekenis den tekst zongen, dien een grappenmaker hun in handen moet hebben gespeeld:

Amour sacré de ma bretelle,
Toi qui retiens mon pantalon;
Sans ce petit bout de ficelle,
Il tomberait jusq'au talon!

Indien het niet waar is, het is dan toch aardig gevonden.

PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Auerbach (Berthold) Edelweiss. C. Misset, Doetichem.

Auerbach, geboren in 1812, studeerde eerst voor Rabbijn, maar trok zich terug van deze studie, toen hij om innerlijke gronden erkende voor dit joodsche leeraarsambt niet geschikt te zijn. Als schrijver trad hij aanvankelijk op om te voorzien in zijn onderhoud, en toen hij slaagde, maakte hij er een beroep van voor zijn leven. Hij toonde zich een ijverig Spinozist en Hegeliaan.

Zijn grootste succes won hij met zijn Schwarzwälder Dorfgeschichten, die in vele talen werden vertaald en genoten als eene verkwikking na de literatuur over salonhelden, die zoolang in de mode was.

Toch hebben zij niet zoo groote kunstwaarde dat zij blijvende belangstelling vonden, hoezeer zij in hun tijd ook waren gezocht en door voorname literatoren uitbundig als iets heel bizonders werden geprezen.

Waarom de hollandsche uitgever Edelweiss ter vertaling heeft uitgekozen, is mij niet recht duidelijk. Want het dagteekent uit den tijd dat de schrijver zijne eerste frischheid reeds verloren had en zijn liefde voor de landelijke eenvoud al merkbaar begon te verwelken.

Wie zin heeft om het te lezen, behoeft zich dat genot niet te ontzeggen, maar als het hem te doen is om een proeve van het talent van Auerbach, zou ik aanraden Der Tolpatsch te nemen, waarin de latere gebreken van den schrijver maar heel weinig zichtbaar zijn. A. GIELEN.

Brandenburg (R. J.) Het Doodend Zwijgen. Valkhof, Amersfoort.

Oorspronkelijke detective-roman staat er onder den titel. En dat zal moeten beduiden dat het boek niet vertaald is, want een andere oorspronkelijkheid is er niet te ontdekken. Het is alles „schon dagewesen" en wij vermoeden dat dit verhaal is saamgesteld uit eenige andere, die nog oorspronkelijker zijn.

Synoptisch verslag: Meisje uit hoogeren stand studeert muziek te Berlijn. Komt onder invloed van pianomeester. Terug naar Londen. Aldaar verloofd met een zekeren heer Harold Bird.

Berlijnsche muziekmeester duikt op in Berlijn, vertelt Harold wat er is voorgevallen met zijn meisje (ondergeteekende is groen genoeg om het niet precies te snappen), verkoopt zijn stilzwijgen tegen contanten. Twee..... heeren, zullen we maar zeggen, waren ook toevallig in Berlijn en weten het fijne van de zaak. Harold vindt dat reden genoeg om hen te dooden.

En de pianomeester heeft ook weer reden om Harold te dooden, hetgeen hij dan ook met bekwamen spoed doet.

Lord Cornway, een amateur-detective, neemt nu de zaak in handen en geholpen door zijn kranige verloofde, ontmaskert hij al spoedig den Berlijnschen muziekmeester. Zooals meer en meer gebruikelijk wordt in detective-romans, laat men den schuldige ongemoeid, nadat hij beloofd heeft nooit meer in Engeland terug te komen.

En daar er alle kans is dat een individu als deze Berlijner, — afperser, moordenaar, ontvoerder, — zijn woord niet scrupuleus zal houden, kan de oorspronkelijke schrijver hem den een of anderen dag wel weer eens in Albion laten arriveeren, waardoor dan het „Doodend Zwijgen" vervolgd kan worden en uitgroeien tot eene serie.

Om in een nijpende behoefte te voorzien!! A. G.

Couperus (Louis). Het zwevende Schaakbord. Mij voor goede en goedkoope Lectuur, Amsterdam.

Er is den laatsten tijd naar aanleiding van zekere redevoering veel te doen geweest over de meerdere of mindere mate van fantasie onzen hollandschen Schrijvers toebedeeld. Juiste, onjuiste, twijfelachtige, bittere, oordeelen zijn uitgebracht, woorden gezegd vol verontwaardiging en minachting, vol spot en bijtend sarcasme, — die soms deden denken aan de waarheid van het gevleugelde woord: Ce n'est que la verité qui blesse.

In elk geval, alles is gedaan om ieder de vaste overtuiging te geven dat wij zijn een volk van hoog vliegende verbeelding, dat onze kunstenaars vorsten zijn in het onbegrensde rijk der Fantasie, waar alleen sprookjes en idealen wonen, en telkens weer, werd als paradepaard — men vergeve dit wellicht minder eerbiedige woord, dat echter aan den ouden Pegasus herinnert — uit den stal der Muzen voor den dag gehaald: L o u i s C o u p e r u s. En met hem kon men steeds eer inleggen; als hij verscheen, bleven alle bedillers stom, want zijn onbeteugelde Fantasie schitterde zelfs die van een Selma Lagerlöf dof. Hij immers bracht ons in de salons der Haagsche mondaine wereld, hij spelemeide in Italië, Egypte, Griekenland, Insulinde, hij schiep zelfs wonderlanden voor zijn majesteit-romans, hij dartelde in oud Hellas en Perzië, in de godenwereld der klassieken, in het oud Heidensche Rome, in de oertijden van onzen pas geschapen aardbol, en hij brengt ons met zwevend schaakbord terug in de dagen der Tafelronde, toen koning Artur heerschte, koningin Guenever minde en ridder Gawein wonderen wrochtte van dapperheid ter verovering van het betooverde Scaec (Schaakbord).

Hoe men ook van Couperus en de eigenaardigheden van zijn œuvre moge denken en er over oordeelen, hier in het rijk der Feeën toont hij zich oppermachtig, zwaait den staf der verbeelding

met even groot gezag als de Zweedsche Selma te midden van haar Saga-figuren. Hier is alles wonderbaar, alles onwaarschijnlijk, ongeloofelijk. — Zelfs de twijfel, die aan Zwevende Schaakbord, Arturs droomenrijk, een einde gaat maken, is niet aan te nemen.

Het is een sprookje van meer dan 250 bladzijden lang, vol Wonder en Avontuur, vol tooverij en gevechten, geschreven in een taal vreemd van uitdrukking en zinsbouw, gewild ouderwetsch, met zonderlinge keuze van woorden toch vlot en levendig verteld. — Zooals geen onzer verbeelding — of geen — verbeelding-rijke Auteurs vermag te doen.

Als in een sprookje van heel langen adem moet men de lotgevallen aannemen en de wapenfeiten bewonderen der dappere ridders, glimlachend om de naiveteit der wonderschoone Ysabele die haar aanbidders tot wanhoop drijft door haar opvatting van het amys (vriend) schap, in die tijden mode. Wie zulk een doorloopend spelen en spotten met alle realiteit te zwaar valt en te kras vindt, die klage ook nooit meer over gemis aan fantasie in den sprookjestuin onzer 20e eeuwsche letterkunde.

M. S.

Een Mirakelspel van Onze Lieve Vrouwe. Hoe een nonne haar klooster verliet om een ridder te volgen die haar huwde, en hoe, nadat zij schoone kinderen hadden gekregen, de Lieve Vrouwe haar verscheen, waarop zij naar het klooster terugkeerde en de ridder monnik werd. Naar het oud-fransch door S i m o n K o s t e r. Maatsch. voor Goede en Goedk. Lectuur, A'dam.

„Moge dit spel het publiek der twintigste eeuw nog in dezelfde mate kunnen boeien als het dat der veertiende ongetwijfeld deed. Het zou daarmee bewijzen, dat ook zes eeuwen „cultuur" nog niet alle gevoel van schoonheid en eenvoud en vroom vertrouwen hebben kunnen vernietigen."

Ik kende den uitslag niet van de opvoering door De Haghespelers onder regie van Eduard Verkade op 13 Februari 1923 te 's Gravenhage gegeven, maar toen ik dit spel had gelezen, vermoedde ik dat het geen buitengewoon succes kon geweest zijn.

Uit pure nieuwsgierigheid heb ik de tooneelverslagen er nog eens op nagelezen, en ben tot de bevinding gekomen dat mijn vermoeden niet voorbarig, niet ongegrond was geweest.

De criticus van de H.P. schreef over vermelde opvoering:

„De tooneelmaand bracht natuurlijk ook een bijzondere voorstelling en waar de „H.K." in de eerste plaats een schilderkundig genootschap is, zocht men het vooral in een opvallende prestatie van lijn en kleur. In zóóverre mag men de opvoering van *Een mirakelspel van Onze Lieve Vrouwe* bijna een antitooneeldaad noemen, want van wat men komedie-spelen noemt, was hierbij zoo goed als geen sprake. Het leek meer op een levend geworden schilderij uit den tijd der triptieken en als zoodanig

had het veel, dat zeer viel te waardeeren en de regie, de opvatting van Verkade, in een hoogst gunstig licht stelde. De naieve vroomheid echter, welke van zoo'n mirakelspel moet uitgaan, bleef vrijwel afwezig. Bijna niet één acteur, al deden allen uiterlijk zoo'n beetje antiek-schilderijachtig, had zich den geest der middeleeuwen, zooals *wij* dien nu eenmaal aanvoelen, voldoende ingeleefd. Daarbij kwam nog, dat de vertoonde geschiedenis der „Nonne die haar klooster verliet, om een ridder te volgen", meer een geschiedkundige, dan een artistieke waarde heeft (het merkwaardigste ervan was nog, dat de vertaler, Simon Koster, er zoo buitengewoon in slaagde, aan het gesprokene een klank van oudheid te verleenen), wat de interesse in de worsteling alles-behalve verhoogde. *Het mirakel van Onze Lieve Vrouwe* zal dan ook wel geen repertoire houden. Trouwens, dit is het lot van de meeste bijzondere tooneeldaden!"

Zoo had ik het verwacht. Een modern tooneelspeler kan wel met meer of minder geluk trachten er iets van te maken, maar hij kan er niet inkomen. Hij draagt voor, terwijl zijn hart koel blijft, zijn heele ziel onverschillig en zijn hoofd voortdurend moet nadenken hoe hij zich op de meest treffende manier kan gebaren.

Een oorzaak van mislukking ligt ook al in dit spel zelf. De schoone oude sproke van Beatrijs ontroert door eenvoud en innigheid, dit mirakelspel met hetzelfde Beatrijs-motief is wel zeer eenvoudig, heel dikwijls ook kinderlijk naief, maar nergens eigenlijk ontroerend door levende menschelijkheid.

Er is geen strijd bij het heengaan, er is geen leed bij de scheiding, er is geen liefde bij het verlaten der kinderen. Het verloopt alles te zakelijk en zelfs de woorden

> Ons jonkheid is reeds lang voorbij
> Bij God, dat ik weer nonne zij.

herinneren aan den rentmeester, die niet spitten kon en zich schaamde te bedelen en ten einde raad maar weer aan het rentmeesteren ging, doch op een zeer onbehoorlijke wijze.

Hetgeen niet wil zeggen dat de lezing van dit stuk zoo nu en dan geen aardige momenten zou bezorgen. A. GIELEN.

Harduijn (Justus de). De Weerlijcke Liefden tot Roose-mond Met Inleiding en aanteekeningen van Dr. Robert Foncke. Voor de Seven Sinjoren uitgegeven door De Sikkel te Antwerpen.

Eene uitgave voor letterliefhebbers om blij te zijn. Het is zuivere Renaissance-dichtkunst, die ons hier wordt geboden en de bekoorlijkheid schuilt bijna uitsluitend in den vorm.

En die is zonder voorbehoud te bewonderen. Men staat verbaasd over de zuiverheid van taal, vooral als men deze sonnetten vergelijkt met ander uit ongeveer denzelfden tijd.

> Blind man, die onbeschaemt met u ruijsschende liere
> Gaet bedelen u broot nu hier ende nu daer,

Ghij en leeft niet alleen in teghenspoede swaer;
K'ben oock mijn ooghen quijt, die ick achte soo diere.

Even ghelijck als ghij, o lierman goedertiere,
Is ghequetst, is ghewondt mijns sichts ghestraelte claer,
Maar u mis-rief dat wordt gheclaegt int openbaer,
En t' mijne, waer ick comm, en acht men niet een ziere.

Ghij treurt in armoe swaer, en ick in droeve smert;
U lijf-tochte ghij souckt, en ick troost voor mijn hert;
Maer niemant, als van u, en heeft met mij melijden.

En noch is tusschen ons een ander onderscheijdt:
Ghij wordt van eenen hondt ghetrouwelijck geleijdt,
En ick van een blind kindt, dat m'alom leijdt besijden.

Het blinde kind is de kleine minnegod Cupido, die het hart van den dichter heeft gekwetst met liefde voor de schoone Rosemonde. Zoo op het eerste gehoor klinkt dat niet geruststellend, als men weet dat de dichter dezer sonnetten een jeugdig geestelijke was. Maar men moet niet uit het oog verliezen dat „sine cupidine hic Cupido est, sine amore Amor" hier eene liefde wordt gezongen zonder zinnelijke begeerte en eene liefde zonder verliefdheid. De schoone Rosemonde bestond alleen in de poetische verbeelding, en de zuchten en minneklachten zijn niets anders, gelijk dat in de renaissance zoo vaak voorkomt, dan kunstmatig opgewekte of voorgewende gevoelens, waaraan de schoone vorm de kunstwaarde verleent.

Justus de Harduijn was een devoot en hoogstaand priester, 11 April 1582 te Gent geboren. Na voltooiing zijner studiën aan de hoogeschool te Leuven, werd hij in 1607 gewijd en was sinds pastoor te Oudegem tot zijn dood in 1641. Hij was reeds dertig jaren oud toen hij den wereldschen liefdezang uitgaf zonder zijn naam. Het was hem een letterkundige verpoozing geweest, maar hij begreep zelf wel dat menig christelijke vlaming het hem kwalijk zou hebben genomen, ook al mocht hij begrijpen dat het maar speelwerk was.

Zeven jaren later veroordeelde hij zelf zijn eerste gedichten als „wind-vol ende siel-quetsende Venus ghejancksel, dat eene broose schoonigheijdt ghevrocht heeft in een oncuijsch, ledeigh en dertel ghemoedt", wat niet wegneemt dat wij deze gedichten objectief nemend, den vorm bewonderen en vooral ook de uitgave begroeten als eene waardevolle bijdrage tot de geschiedenis der nederlandsche letteren. Niet weinig deel hebben daaraan de inleiding en aanteekeningen van Dr. Foncke. Dr. P.

Hille-Gaerthè (C. M. van). In Knop. N.V. Uitg. Mij. „De Tijdstroom, Rotterdam.

Een der Plures in het voorgaande nummer van dit tijdschrift

verwonderde zich over den lof, welke in Onze Eeuw werd toegezwaaid aan het boek *In Knop*. Maar het feit dat dit boek een „meisjesboek" wordt genoemd en Hille-Gaerthè eene „kinderschrijfster", deed mij twijfelen of hier geene vergissing in het spel was. Ik had *In Knop* eigenlijk nog niet gelezen, maar toch lang genoeg in handen gehad om te weten dat het geen meisjesboek is, maar een boek over kinderen voor groote menschen.

En ik heb het andermaal gelezen, nu geheel en met rustige aandacht, en ik heb er geen spijt van. Want het is inderdaad, zooals het geprezen werd, een fijn en innig, een mooi en gevoelig boek, dat getuigt van begrijpen en liefhebben der kinderziel.

Naar aanleiding van „Noortje Velt" der te vroeg overleden schrijfster Jancqueline van der Waals, zegt Hille-Gaerthè:

Ik heb nu al zoo vele jaren de kinderen rondom me en als ik eens een paedagogisch boek of brochure gelezen heb vol goede raadgevingen en als ik zoo duidelijk aangetoond zie, hoe een kind reageert op die vraag en dat gezegde, als ik van opvoedings- en onderwijssystemen hoor, die alle kindergeluk besloten houden, dan is er altijd iets in me, dat begint te twijfelen. En dan neem ik „Noortje Velt", het heel gewone kind, dat niets bizonders doet en niets bizonders zegt, dat zonder eenige aanstoot te geven zoo rustig door het leven gaat, als alle gewone kinderen en menschen rondom ons; en dan zien we, hoe dapper dit onbegrepen Noortje zich door het leven slaat en toch gewond is, telkens en telkens weer, omdat zij met haar phantasie en fijn gevoel leeft onder de groote, wijze menschen, die nuchter zijn en practisch en grof. Want verborgen voor de menschen leeft Noortje het eigen leven, dat *niet* tot uiting komt; en eigenlijk is toch geen van ons in staat te beoordeelen, wat er van die verborgen wereld leeft in de harten van de uiterlijk zoo heel gewone kinderen, die rondom ons opgroeien."

Alleraardigst vertelt dan Hille Gaerthè in korte schetsjes van Scheuren en Gaten, van Benjamin en Schoolmeisje, van Koloniekindje en Kinderspel en Troetelkinderen. Het is werkelijk heel mooi en ik beveel dit boek uitdrukkelijk alle ouders aan, omdat zij er veel uit kunnen leeren en er groot genoegen aan zullen beleven. A. GIELEN.

Lidth de Jeude (Carla van). Nora. P. N. van Kampen, A'dam.

Het begint gevaarlijk te worden voor de jonge of middelbare dorpsdokters, wil men althans de romanschrijvende dames gelooven. Eenigen tijd geleden bespraken wij het verhaal van Margreet Dijkstra: *In Eeuwigheidslicht*, en maakten daar kennis met den jongen dokter, wiens vrouw krankzinnig was geworden en wiens hart nu bekoord werd door de nieuwe liefde van een jong meisje. In deze aflevering staat ons oordeel over *Marga's Vertrouwde*, waarin een gescheiden vrouw hare

liefde mededeelt voor een getrouwden aesculaap; en *Nora* verkeert in dezelfde omstandigheden.

De zeldzaamheid begint er een beetje af te gaan, nu binnen drie maanden tijds drie vrouwelijke schrijvers ongeveer hetzelfde onderwerp hebben gekozen.

Toch is er reden tot verheugenis. Als een of twee jaar geleden drie bekende literatuur-dames deze verwikkeling ter verwerking hadden genomen, was het honderd tegen één in al die gevallen op ongelukken uitgeloopen. Vanwege het recht op geluk, uit naam van de vrijheid het eigen leven te leven en dergelijke smoesjes.

Maar in de drie genoemde boeken hebben wij ten minste met menschen te doen, die hun principen niet uit Artis haalden, doch als wezens met eergevoel en zelfbeheersching hun strijd ten einde strijden of het gevaar uit den weg gaan.

Dat is een gezegende vooruitgang.

In het eerste geval wachten de twee, jaren lang in strenge zelfverloochening, totdat de arme krankzinnige is overleden.

In het tweede is reeds besloten om het gevaar te ontvluchten, als de barmhartige dood het nog gemakkelijker maakt.

En in het derde besluiten ook beide, onafhankelijk van elkaar, heen te gaan, ver weg.

Toch geeft *Nora* de minste voldoening. Als de twee eenmaal weten wat er in hun hart omgaat, blijven ze veel te lang zaniken, mag ik wel zeggen, alvorens zij een einde maken aan de situatie. En daarbij komt dat de schrijfster deze menschen voorstelt als ongelukkigen, ook na de zegepraal, wier leven is verwoest. Geeft dan het bewustzijn van een zwaren en moeilijken plicht te hebben vervuld geen voldoening meer? En wordt in dit boek van Van Lith de Jeude eigenlijk niet iets onherstelbaar gebroken in het hart van het doktersvrouwtje, die met scherpe intuitie heeft gevoeld dat de liefde van haar man haar ontstolen is?

Neen, men gevoelt, er ontbreekt hier iets; en dat is het schuldbewustzijn. En er is ook iets te veel: het ziekelijk koesteren eener herinnering aan wat niets was dan een schijngeluk.

,,Wanneer alle opstand, en alle vertwijfeling zich stil gelegd zouden hebben in haar hart en zij uit den strijd van haar leven nog dit eene opgeraapt zou hebben, dat zij vasthield voor eeuwig: Den verren glans van dien éénen schoonen levenszomer, de niet verbleeken kon.''

En dat was niet de gedachte aan de overwinning, maar aan de lokkende verzoeking. M. v. D. B.

Lie (Bernt). In 't Wonderland. Uit het Noorsch door A. van Oosterzee. Mij. voor Goede en Goedkoope Lectuur, Amsterdam.

„Het volgend najaar hing een met goud bekroonde schilderij van Jan Högh op de tentoonstelling.

„Het was een grootsch beeld: Een blinkend strand op den

voorgrond met witstammige berken in krans er om heen, spiegelend in het stille kabbelende water. Maar ginds uit de zee komen de golven schuimend langs de verre scheeren, in zonneblanke lijnen de fjord binnen, tusschen de blauwende bergrijen, die op wacht staan.

„Midden boven den fjordmond stond de zon, gloeiend middernachtrood met diepen glans in haar vlam — stralend in een reuzenspel van lijnen en kleuren en glanzende heerlijkheid over den goud geplaveiden weg ten hemel.

In den katalogus stond de vreemde titel: In 't Wonderland.

Dit dan is het wonderland waarin Lie ons brengt en dat de jonge, grillige schilder Jan Högh binnentrok, waar hij de lieve Sunniva en haar vader, den ietwat zonderlingen dokter, leerde kennen, en waar hij zulke wonderbare dingen hoort en gedwongen wordt ze zelf te zeggen. Het is een mooi poëtisch verhaal, vol van de wonderbare schoonheid van het tooverland, dat Noorwegen heet. Uit licht en zon schijnt de lieftallige figuur van Sunniva geweven. Donkere schaduwen vallen echter over haar en over het lichtende huis aan den fjord en als zij is heengegaan in vol geluk en vreugde dan blijft toch voor hen, die haar zoo liefhadden den weg schitteren, waarlangs zij verdween, den goud geplaveiden weg, glanzend van lijnen en kleuren, voerend ten hemel, door Jan Högh haar ter eere uitgebeeld.

Montepin (Xavier de) De Man met de Wassenbeelden. Cohen, Amsterdam.

Geschiedenis van moord, diefstal, bedrog, ontvoering van een kind, dat als medium gebruikt wordt. Wonderbare redding, gevangenneming, ontvluchting, ontdekking van den waren moordenaar door den onschuldig veroordeelde, die den waren moordenaar door middel van wassen beelden tot bekentenis brengt.

Het is een heel oude draak, geen moreel slechte maar overigens volslagen inferieure lectuur, waarmede men, helaas, het gewone volk nog altijd kan boeien. W. v. d. E.

Salomonson (H.) Van Luisterrijke Dagen. Van Holkema en Warendorff, Amsterdam.

Het boek is goed geschreven en niet alledaagsch van vinding.

De bank van Monte Carlo huurt een derderangs tooneelspeler om op haar kosten den millionair te spelen en in schijn de bank bijna te doen springen door zijn ongehoord geluk bij het spel.

Dat gebeurt alleen om andere slachtoffers te trekken door het voorbeeld van den pseudo-millionair. Daarna is het contract afgeloopen en mag de arme tooneelspeler met 4000 gulden op zak weer van het tooneel verdwijnen.

Maar hij heeft zich gehecht aan het weelderige leventje, waarin een van dat soort vrouwen, behoorend bij zulke mondaine gelegenheden, nog verwarring is komen brengen.

Met angst ziet hij den fatalen termijn naderen, waarop zijn spel een einde moet nemen.

Juist op tijd wordt hij door een medelijdende auto overreden; de bank betaalt zijn begrafenis; in de zakken van den doode vindt men zijn levensbeschrijving, het verhaal der luistervolle dagen van den stakkerd.

Het boek is voor volwassen lezers. W. v. D. E.

Sienkiewicz (H.). Quo Vadis? Historische roman uit de dagen van Nero. Vrij bewerkt door Alida. Boekcentrale, Amsterdam.

Wij behoeven over dit algemeen bekende boek niet veel te zeggen. Hoe dikwijls men het gelezen moge hebben, men zal het telkens met nieuwe belangstelling herlezen en geboeid worden als bij den eersten keer.

Deze uitgave is zoo bewerkt, dat men het verhaal iedereen in handen kan geven, hetgeen van het oorspronkelijke niet kan worden gezegd.

En wij hopen ook dat ieder, die dit boek nog niet kent, het zal lezen tot zijn voldoening en tot verheffing zijner gedachten. L.

Vosmaer (Mr. C.). Amazone. Negende druk. Martinus Nijhoff, 's Gravenhage.

Dat is zoo langzamerhand een klassiek boek geworden onzer literatuur. Hetgeen gewoonlijk beteekent dat het is opgenomen uit de levende en strijdende letterkundige wereld tot die der onsterfelijkheid. Wat verder zeggen wil dat het hoofdzakelijk zal worden gelezen door de vele ongelukkigen, die zich voor een examen moeten bekwamen en door de weinigen, die het verlangen te kennen uit eigen, vrije beweging. Zij die lezen om zich te verzetten alleen, leggen dit boek gewoonlijk na de eerste tien bladzijden vermoeid ter zijde. Er zit te veel eruditie in en Vosmaer was niet de man om haar te verbergen.

De geschiedenis der Amazone, hier de jonge schoone weduwe, welke zich gepantserd waant tegen de pijlen van Eros en toch wordt verwond, is voor Vosmaer niet veel meer dan een aanleiding om zijn kennis te luchten van de oude romeinsche en grieksche kunst.

De taal, waarin hij zijn wetenschap voordraagt is keurig verzorgd, naar getuigenis van ons moderner ontwikkeld orgaan: riekt zij zelfs hier en daar bedenkelijk naar de lamp. Of zou dat komen, omdat wij door de wereldpolitiek argwanend gemaakt, tegenwoordig overal petroleom meenen te ruiken?

Een ding is echter zeker, als men dit boek ten einde heeft gelezen, is men dankbaar voor een schat van kostbare opmerkingen over kunst en kunstenaars, maar ziet men ook den schrijver voor zich als den aestheet, dien Just Havelaar kletterend vervloeken zou.

Vosmaer heeft zijn best gedaan een modern heiden te worden en hij heeft genoeg geposeerd met zijn bewondering voor Grieken en Romeinen, met hun instellingen, hun kunst en godsdienst om in ons land bekend te staan als een der meest uitgesproken paganistische humanisten van den lateren tijd.

Hij is geen spontane geest, geen intuitief schoonheidsontdekker, maar een bestudeerd aanbidder van den antieken canon en een verwerper van alles wat daarnaar niet kon worden uitgemeten.

Voor zulk een geest moesten de Alpen, gelijk hij zelfs ergens erkend heeft, leelijke, nietszeggende massa's zijn en — want zijn kunstleer was zijn levensleer — het Christendom iets dat hem wrevelig stemde.

Voor het overweldigend grootsche had Vosmaer geen oog en daarom vergeeft men hem de klein-benepen vinnigheden tegen alle levenswijsheid, die hooger ging dan de Horatiaansche. Maar eene platheid als hij zich veroorlooft (235) tegen Sint Jozef en de H. Maagd kan men hem moeielijk vergeven. Zij is in den trant van Multatuli en Dageraad. A. GIELEN.

VARIA.

Christian Science. Bij Macmillan te New York verscheen van A. Bellwald, S.M.: *Christian Science and the Catholic Faith.* Kalm en waardig ontleedt de schrijver oorsprong en wezen van dat nieuw soort „godsdienst". Van Gassner, Mesmer en Braid in Europa, waaide het in 1838 over naar de Nieuwe Wereld, waar het thans door Mevrouw Eddy's propaganda de meeste aanhangers heeft. De horlogemaker Phineas Parker Quimby gaf Mevrouw Eddy de eerste elementen voor haar systeem. Het behoeft geen betoog dat deze schrijver komt tot een veroordeeling van dat systeem. Het boek verdient de lezing van belangstellenden.

Maatschappelijk Werk. Bij W. en J. Brusse te Rotterdam is verschenen Dr. R. C. Cabot M. D. *Maatschappelijk werk.* Verhandelingen over Gebieden, waar medicus en maatschappelijke werker elkaar ontmoeten. Vertaling door Zr. A. M. F. Onnen met een voorwoord van Dr. W. H. Cox.

Wij gelooven dat dit boek uitstekende aanwijzingen bevat voor hen, die zich op dit gebied bewegen.

In de voorrede heet het: „De meeste schrijvers, die er zich van bewust zijn, dat hun werk niet volledig is, zijn geneigd het een schema, een schets of een inleiding te nemen. Maar de hoofdstukken in dit boek gelijken meer op lichtbundels, die dienen om enkele punten helder te doen uitkomen, terwijl menig onderwerp, dat er aan verwant is, in het duister wordt gelaten. Het is mogelijk, dat zulke geisoleerde belichtingen er meer toe

bijdragen de belangstelling voor het geheele probleem te wekken dan een heldere schets dat zou doen. Ik koester die verwachting ten minste.''

Het eerste deel handelt over de Medisch-Maatschappelijke Diagnose. Hier worden allerlei nuttige wenken gegeven omtrent het maken van een ziektegeschiedenis door maatschappelijke helpers, over economisch en mentaal onderzoek en het bondgenootschap der natuur in het genezen van ziekten.

Het tweede deel spreekt over Maatschappelijke Behandeling en geeft voorbeelden van maatschappelijke geneesmiddelen.

Pogen. Maandschrift der jonge Gedachte in Vlaanderen. Redactie en Beheer: Gildestraat 5, Gent.

Wies Moens begint het eerste Nummer (Maart) van dit tijdschrift met een Gedicht:

Heer mijn God, hoor het tamboergeroffel der treinen
bij nacht over de aarde, het diepe luisteren der ravijnen,
zie de verdwaalde vonken in het struikgewas.
De pauwpracht van Uw avonden ontplooit Gij van kim tot kim,
open Uw hart: het blij perspektief: de wereld der mensen
vermiljoen in de regenboog!

Een fragment (beschrijving van een jeugd) uit De Verrukkingen van Karel Johan Godevier is ook van Moens. Eugène Lemmens bespreekt Anatole France „de grootste schrijver eener decadentie."

Fernand van Goethem geeft bij wijze van kritiek op Dilthey's systeem beschouwingen over Methode en Grenzen der Geesteswetenschappen. En Jos. Vermeulen vestigt zijne en onze aandacht op De Tweespalt in Zuid-Ierland.

Wij wenschen de redactie en de ondernemers goed geluk op hun weg. Godebevolen.

De Vredesbode van April heeft een artikeltje naar aanleiding van ons antwoord (zie Boekenschouw blz. 395) aan hare Redactie.

De Z. E. Heer Nuyen met zijne tot driemaal geestdriftig beleden liefde voor ,,biefstuk en gebakken aardappelen'' en wij met alleen onze liefde voor de waarheid (magis amica veritas) staan te schuin tegenover elkaar om het polemiekje met hoop op een bevredigend slot voort te zetten.

Wij verwijzen onze lezers naar deze aflevering van ,,De Vredesbode'', en indien zij die periodiek niet bezitten sporen wij hen aan een abonnement te nemen. Zij steunen daarmede een goed werk, want met den bouw der Vredeskerk zal dit jaar nog worden begonnen.

Bovendien is de polemiek over de ,,Santa Casa'', welke de pastoor-redacteur voert tegen Dr. Hüffer, Prof. Albers, P. Geurts, Dr. A. Hensen, Chevalier, Dr. Schaeffer, de Tijd e.a. het volgen waard.

INHOUD

VAN DEN ZESTIENDEN JAARGANG VAN BOEKENSCHOUW.
15 Mei 1922 — 15 Mei 1923.

ARTIKELEN.

Bokkesprongen, A. G. 1
Moderne Romankunst, A. Gielen 5
Overheidsbemoeing op het Gebied van Kunst en Wetenschap Formamint 10
Het Nieuwe boek van Pierre Benoit, Lucien Lafage . . . 13
Het Daghet? A. G. 41
Malle Gevallen, Jozef Hollaendt, Lode, A. G. 43
Erinnerungen des Kronprinzen Wilhelm, Dr. S. 56
Uit mijn Rommelkas, M. B. B. 59
De Slechte Meesters, M. S. 81
Uit de oude Doos, Karel Martel 90
Marcel Prevost, Lucien Lafage 93
Dmitri Merejkowski, M. Sloot 121
Nieuwere Literatuurgeschiedenis, A. B. H. Gielen . . . 125
Richting, Redactie. 134
Journalistiek en Verantwoordelijkheid, Dr. G. Görris, S.J. . 161
Bubu voor het laatst, Red. 166
Pleidooi voor de Leelijkheid, H. Heijnen 172
Op het Hoofd van Jut, Karel Martel 176
Een zonderlinge vraag, Red. 181
Richard Kralik, Hein Hoeben 201
Journalistiek, A. Gielen 211
Rudolf Schliestl door Leo Weismantel, Hein Hoeben. . . 215
Gegradueerde of Anonyme Journalistiek? 241
Twee nieuwe Tijdschriften, Faustinus 254
Heineken's Glazenwasscherij, Karel Martel 281
Jane Austen, (1775—1817), A. Gielen 285
De Fransche Roman van 1895 *tot* 1921, M. S. 287
Een antwoord aan Pastoor Kwakman, Faustinus 292
Hermann Bahr, H. Hoeben 321
Goethe en het „Kind", Hans Heinen 328
Een dringend verzoek, A. B. H. Gielen 338
De Christus van Papini en van Eeden, H. Padberg, S.J. 361
De Katholieke Boekhandel, Redactie 368
Hoe men denkt over Spiritisme! Karel Martel. 372
Apparent, J. Helling S.J. 401
Het Manco-vraagstuk, Lode 405
Een brokje oorlogsgeschiedenis, W. Derksen-Steen . . . 411
Intieme Literatuur, M. S. 416
Rekenschap. Red. 441
De Verkeerde Man. Dr. Al. Slijpen S.J. 444

VLUGMAREN.

Flanor.

97. — 212. —

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Elzevier's Maandschrift 141, 183, 221, 262, 340, 429, 451. — De Beiaard 68, 143, 220, 452. — Der Fels, 341. — De Gids 17, 64, 142, 183, 221, 261, 340, 428, 450. — De Nieuwe Gids 425, 447. — Groot Nederland 64, 142, 261, 295, 450. — De Stem 99. — Het Getij 295, 341. — Hollandsche Revue 344, 427. — Nederland 67. — Opgang 343. — Onze Eeuw 17, 141, 429, 451. — Revue des deux Mondes 341. — Roeping 427. — Stemmen des Tijds 294. — Studiën 18, 67, 142, 217, 427. — The Times 101. — Tijdschrift voor Zielkunde en Opvoedingsleer 219. — Vragen des Tijds 341.

VARIA.

Hulp aan Kunstenaars (34). Dorst naar Schoonheid (35). Boeken en Acht-urendag (36). Christelijk Toneel in de Fransche Comedie (36). Het eerste werk van R. H. Benson (76). Onze Toneelkunst (77). Vlaamsche Literatuur (78). Veel gelezen (153). Einstein (153). Een nieuw boek van Max van Ravenstein (153). Giovanni Papini (154). Honoraria (154). Vlaamsche schrijvers in Frankrijk (197.) De Anglikaansche Wijdingen (198). Het oudste handschrift der Divina Comedia (198). Swinburne (199). Leon Daudet (199). Herleving der Fransche Letteren (199). De Roomsche Boerin (199). Henri van Booven (234). Chesterton Katholiek (235). Leo Slezak (236). Kasimir Edschmid (237). Moderne Kunst (273). Tu quoque, Brute? (273). In de Serie Musikalischer Volksbücher (274). Voor hen... (275). Romans (275). Mina Kruseman (310). Het Literaire Leven (310). Manus Peet (311). Die Bergstadt (312). Vertalen (312). Verwildering (313). Journalistiek (313). Ethel Turner (314). Einstein (314). Victor Margueritte (315). Margot Asquith (439). Courths-Mahler (316). Leon Daudet (316, 395). Papini en de H. Franciscus (397). Medelijden (398). Christian Science (462) Maatschappelijk werk (462). Pogen (463). De Vredesbode (463).

IN EIGEN KRING.

38. — 114. — 156. — 238. — 317. — 357.

NIEUWE LETTEREN.

A.

Abbing (Justine). Het Verspeelde Leven 102
" " " " " 275
Adama van Scheltema (C. S.). Kunstenaar en Samenleving 276
" " " " " " " 430

Alcoforado (Marianna). Minnebrieven eener Portugeesche Non 263
Albert (Jean). Rapaces et Nocturnes 355
Ammers-Küller. Een Pionierster 200
Andersen. De Sprookjes van Andersen 222
Andel (H. A. van). Het Bestaan van God 40
Anet (Claude). l'Amour en Russie 355
Anson (Kathleen). Deep Waters 33
Arennes (J.). L'Herbe entre les Pierres 112
Argentarius. Brieven van een bankier aan zijn zoon . . 40
Asbjornsen (P. C.). en Jögen Moe. Vertelsels uit het hooge Noorden 184
Auerbach (Berthold). Edelweiss 453
Austen (Jane). Gevoel en Verstand . . . . . . 285—380

B.

Backer (Franz de). Het Dochterken van Rubens 23
Bahr (Hermann). 321
Baker (Olaf). Shasta, het Wolvenkind 184
Balkis. Personne 355
Baranger (L.). La Terasse 356
Barbor (H. R.). Against the red Sky 196
Barbusse (Henri). De Smeekelingen 119
„ „ Hartsgeheimen 119
Barbusse. Le Feu 153
Barnes (Mgr.) Bishop Barlow and Anglican Orders . . 198
Barres (Maurice). Un Jardin sur l'Oronte 112
Bartsch (Rudolf Hanns). Een Zoon der Muzen 430
Baum (V.) De Dansen van Ina Raffay. 381
Baumann (Emile). Job le Prédestiné 356
Bavink (Dr. H.). Kennis en Leven 358
Bazin (René). Les Oberlé 153
„ „ La Terre qui meurt 153
Beach (Rex). Het Wisselend Lot 345
Beach (Rex). De Zilveren Horde 296
„ „ De IJzeren Weg 297
„ „ Het Wisseldnd Lot 345
Beatrijs. Het middelnederlandsche gedicht in proza getrouwelijk naverteld 263
Beaunier (André). Suzanne et le Plaisir 31
Beer (Dr. Fritz). De Relativiteitstheorie van Einstein en haar geschiedkundige Grondslag 153
Bennet (E. A.). Hotel Groot Babylonië 144
Benoit (Pierre). Chaussée des Géants . . . . . . 13—15
„ „ l'Atlantide . . . . 14—15
„ „ Koeningsmark . . . . 14—15
„ „ Le Lac Salé 14
„ „ De Weg der Reuzen 264
Benson (R. H.). De God der Wereld 357

Beraud (Henri). Le Martyre de l'Obèse 355
Bernader (O.). Der Skrupulant 309
Beversluis (M.). Levensschets van Mevr. Elise van Calcar Schiotling 431
Billotey (P.). Le Pharmacien spirite 194
Binns (Ottwell). Liefde in de Wildernis 146
Bloem (Walter). Bruderlichkeit 308
Blue (Wolf). Dwifa's Curse 33
Bock (Efried). Die Deutsche Graphik 232
Boer (J. W. de). Solaes 185
Bolhuis (E. G. van). Het Huis van Roeleke 24
Boon (Jan). De Roode Meidoorn 99
Booven (Henri van). Bij vreemde Menschen 186
,, ,, ... 234
,, ,, Tropenwee 235
,, ,, Bij Vreemde Menschen 235
,, ,, De Wegen der Verbeelding . . . 235
,, ,, Naar de Diepte 235
Borel (Henri). Het Schoone Eiland 99
Bordeaux (Henri). La peur de vivre 153
,, ,, La neige sur les Pas 153
Borel (Henri). De Chineesche Philosofie 358
Boudier-Bakker (Ina). In de Engte 265
Bourget (Paul). Nouvelles Pages de Critique et de Doctrine 287
Boutet (Fr.). Le Spectre de M. Imberger 194
Brach (Paul). Gérard et son Témoin 355
Brandenburgh (J.). Gewroken 26
Brandenburgh (R. J.) Het Doodend Zwijgen 453
Brennes (Victoria de). Dagboek van een Rampzalige . . 69
Brensma (Dr. Carel J.). De Gouden Naald 146
Brey (Henriette). Frauenland 309
Briand (Charles). Contes pour une Femme 112
Bridges (Victor). Greensea Island 33
Brincgreve-Wicherink (Tine). Marga's vertrouwde . . 432
Broeckart (Karel). Borgers in den Estaminé 346
Bruggen (Kees van). Het Leven van Joost Welgemoed . . 187
Bruggen (C. van) 280
Brusse, Rotterdamsche Zedenprinten 160
Burroughs (Edgar Rice). Tarzan's Verhalen uit de Tropische Wildernis 103
,, ,, ,, Bill de machtige Vechter . . 103
Burnett (Francis). De Groote Lord 433
Buol (M. von). Christophorus 309
Buyse (Cyriel). Zijn Ezeltje (le Bourrique) 197
Bussy (Ch.). Le Tour du Demi-Monde en 80 Nuits . . . 355

C.

Caeymaex (Joris). Reis en :Levensbeelden 223

Cannegieter (H. G.). Rusticus Urbanus 27
Capus (Alfred). Scènes de la Vie difficile 355
Carpentier (G.). Mijn loopbaan als Bokser 347
Carrère (Jean). Les Mauvais Maîtres . . . . . . 81—181
Casseville (H.). Thi-Nhi, autre Fille d'Annam 355
Cervantes (M. de). Don Quijotte de la Mancha 224
Cervantes (Miguel de). Preciosa 436
Chapelle-Roobol (Suze la). Moeder en Dochter 276
Chesterton (G. K.). Pleidooi voor de Leelijkheid 172
Chesterton 235
,, The Man who knew to much 280
Claes-Vetter (Stephanie). Vertelsels uit het Schoone Hemelrijk 187
Claude's boek 51
Cleerdin (Vincent). Brabantsche Sagen 224
Craven de la Ferronnays (Pauline). Récit d'une Soeur . . 416
Cristie (Agatha). The Secret Adversary 33
Cohen de Vries (P. J.). Kinderen uit m'n klas 188
Comert (Mary). Mes Images 112
Companus O. F. M. (Fr. Ferrius). Het goed recht van den Katholieken Eeredienst 19
Connor Leighton (Maria). Het Geheim van Deep Deen House 297
Corelli (Maria). De Geheime Macht 99
Couperus (Louis). Het zwevende Schaakbord 454
Courths-Mahler (Hedwig). Wat heb je gedaan? . . . 189
,, ,, ,, Käthe van den Schout . (316) 189
,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, . (316) 316
Curwood (James Oliver). Nomaden van het Noorden . 99
,, ,, ,, The Flaming Forest 33
,, ,, ,, Nada's Redding 70

D.

Daniëls (Drs. L. M. Fr.). Theotokos 276
Daudet (Léon). 316
,, ,, Le Stupide XIXme Siècle 361
,, ,, Sylla et son Destiné 356
,, ,, Les Oeuvres dans les Hommes 199
,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ... 395
David (André). L'Escalier de Velours 194
Davids (J.). De Man met den Pels 298
Dareneh (René). l'Orgeuil de vivre 355
Dawson (Coningsby). The Kingdom round the Corner . . 34
Deland (Margaret). The vehement Flame 196
Delluc (Louis). Les Secrets du Confessional 355
De Misdaad op Dunmore Castle 24
Demeuse(Ed.), l'Engrenage 31
De Roomsche Boerin 199

De Vierde Dimensie of De Andere Wereld 193
Devimeur-Dieudonné (Léone). Colombe blessée 112
Dichters (Van Vijf Moderne) 276
Diepenbrock (Alphonse). Ommegangen 347
Diers (Marie). Die niet mogen Sterven 71
Dillen (Ine van). Brekende Luchten 276
Dieudonné (R). Le Vainqueur 356
Dinter S.J. (Joh. van). Herautjes 266
Dodeman (Charles). La Tartane Rouge 112
Doerfler (Peter). Der Ungerechte Heller 309
Dorgeles (R.) Saint Magloire 31
Dorp (Mr. E. van). Het Bankroet der tegenwoordige Sociale Politiek 40
Dulac. l'Enfer d'une Etreinte 355
Dumas (Alexander). De Corsikaansche Broeders 92
Dunan (Renée). 355
Duplay. Le Visage démaquillé 355
Duse (S. A.). Het Cobra-Mysterie 72
Duykers (Louisa). Lena 437
Dijkstra (D.). De jongens van Oudenoord 225
Dykstra (Margreet). In Eeuwigheidslicht 301

E.

E. (L.). Friesche Jayke 104
Easten (Titia en C.). Italiaansche Reisindrukken 437
Eckeren (G. van). De Wrok van het Bloed 267
Edschmied (Kasimir). 237
,, ,, Die Doppelköpfige Nymphe . . 232
,, ,, Die Achatnen-Kugeln 232
Eeden (Dr Fr van). De Kleine Johannes 197
,, ,, ,, Jezus' leer en verborgen Leven . . 361
,, ,, ,, Uit Jezus' Openbaar Leven . . . 361
Een Mirakelspel van O. L. Vrouw. 455
Einstein 153
Ellen. De Pop van Elisabeth Gehrke 348
Erinnerungen des Kronprinzen Wilhelm 56
Ermite (Pierre l'). Les Miettes 356
,, ,, Failliet 438
Estaunié (E). L'Appel de la Route 32

F.

Farnol (Jeffrey). Een Kwajongen als Huwelijksmakelaar . 268
Faure-Biguet (J. M.). La Fiancée morte 194
Feber (L. J. M.). In de Schaduw der Waringins 401
Feith (Louise). Het Huis bij den Toren 225
Flammarion. De Wonderen des Hemels 277
Fleury (Maurice de). Que Penser du Spiritisme 373

Flor de Pascua 47
Flory (Angel). L'Histoire de Janine 113
Fontane (Th.). De Familie Poggenpuhl 147
Footner (Hubert). De Verborgen Vallei 104
Franc-Nohain. Couci-couca 194
Franzos (Karl Emil). De Joden van Barnow 190
Frenssen (G.) De Predikant van Poggsee 382
Froentjes (R.). Als Vrouw vermomd 27

G.

Gedenkschriften van Generaal von Moltke 1877—1916 . . 412
Geffroy (G.). La Comédie Bourgeoise 355
Géniaux (Charles). Une Sultane Marocaine 113
Géniaux (Claire). Un Héros national 194
Georges Michel (M.). Là Bohème Canaille 355
Gerlo (Ada). De Oude Schuld 92
,, ,, ,, ,, ,, ... 275
Germain (J.). La Sosie 355
Getij (Het). 135
Gignoux (R.). Le Tabac du Bouc 194
Gilliard (P.). Het tragische Lot van Nicolaas II en zijn Gezin 349
Giraudoux (J.). Siegfried et le Limousin 356
Girette (M.). Promenade Conjugale 356
Glyn (E.). Het Huwelijk van Lady Tancred 1045
Goethe. Brieven aan een Kind 328
Gogh-Kaulbach (Anna van). Op den Drempel vol Geheim 190
Gogh-Kaulbach (Anna van). Hektor 277
Grandjean (Georges). Antinéa ou la Nouvelle Atlantide . 356
Griffiths (Gertrude). The Secret of the Shadow 196
Grimm's Sprookjes 277

H.

Haggard (H. Rider). De Diamantmijnen van Koning Salomo 225
,, ,, Cleopatra 386
Hanfstengel (Dr. Franz). Meisterwerken der alteren Pinakothek in München 275
Harancourt (E.). L'Oncle Maize 195
Harbitz (R.). Juffrouw Preutsch 301
Harders (Gustav). Jaalaan 191
Harduijn (Justus de). De Weerlijcke Liefden tot Roose-mond 456
Harrison (H. S.). Sainte Teresa 152
Hartman (J. J.). Beatus ille 79
Heard (Adrian). Water and Wine 196
Heezen (Ch. van). Het Masker 79
Herbert (Murray). Het Geheim van de Verpleegster . . 147
Herbert (M.). Alessandro Botticelli 309
,, ,, Anna Jacoba Puechlin 309

Herwig (Franz). Wunder der Welt 309
,, ,, Die Stunde kommt 309
Heyermans (Herman). Diamantstad 93
Herzog (Rudolf). Der Abenteuer 319
,, ,, Die vom Niederrhein 319
Hille-Garthé (C. M. van). In Knop 457
Hoffman (Mevr. A.). Toch Gelukkig 94
Holt (William). Het Drama van Schillerhorst 349
Hoogewerff (Dr. G. J.). De Ontwikkeling der ~~Spaansche~~ Renaissance 277
Hough (Emerson). The Covered Wagon 152
Hutchinson (A.). Als de Winter komt 226
Hutten (Barones von). Mothers-in-Law 152
Huijsmans. La-bas 240

I.

Ivans. De Eerste Schreden 106
,, De Donkere Poort 277

J.

Jaarsma (D. Th.). Het Ontwaken 79
Jansen O.P. (P. fr. E. J. B.). Konstantijn de Groote . . 19
Jean-Javal (Lily). Le Brasier 195
Jehu (Felicie). Nel's Dochtertje 279
Jongh (Sophie de). De Zondagen 77

K.

Kackson (Charles). English Goldsmiths and their Marks . 320
Kellermann (Bernhard). De 9de November 119
Kenis (Paul). De Roman van een Jeugd 74
Kerer (Franz. X.). Don Bosco 233
Kessel (J.) La Steppe Rouge 356
Kessels (M. J. H.). Kermis 277
Keynes (John Maynard). A Revision of the Treaty . . . 40
Kinderman (Dr. C. H.). Handleiding tot de zedelijkheid . 19
Kloos (Willem). Letterkundige Inzichten en Vergezichten 125
Kleiboehmer (Georg). Jörgens Berufung 308
Koenen (Marie). Het Koninkje, I en II 277
Kofler (Jos.). Der Sieger 309
Kaster (Eduard B.). Ver van 't Gewoel 277
Kralik (Richard) 201
Kruitwagen (Fr. B.). Solidariteit tusschen het Roomsche Publiek en de Roomsche Pers 162
Künzelman (Ferd.). Die Legende vom Ring am Finger unserer Lieben Frau 233

Kyne (Peter B.). Cappy Ricks 148
Kyne (Peter). De Groote Kans 302

L.

Landru. Onthulde Geheimen 80
Lanseloet van Denemarken. Een Abelspel 269
Lapaquellerie. Amoret 356
Laserre (P.). La Pronenade insolite 195
Leblond (M.) L'Ophélia 195
Lefeber (Jhd. W.). Het Ontwaken van een Werelddeel . 20
Lemonnier (Cam.) Het Ventje van Onzen Lieven Heer . 78
,, ,, Twee Vrouwen 303
Level (Maurice). L'Ombre 113
Leven (Het) van Lazarillo des Tormes. 359
Leeuwen (B. van) Zijn Wil 302
Leeuwenfeld (Dr. von). „Huwelijksgeluk". 240
Lie (Jonas). Een Slaaf van het Leven 107
Lie (Bernt) In 't Wonderland 459
Lith de Jeude (Carla van). Nora 458 277
Locke (W.) Eindelijk geland 387
Lombard (J.). Les Amants dammés 356
Long (William J.). Op Herten uit 228
Lucien-Greaux. Hanté, Roman de l'au delà 33
Lyn (P.). Keienboek 358

M.

Man (Herman de). Aardebanden 119
Marguerite (Victor). La Garçonne 195
,, ,, ,, ,, ... 369
Marmousset. Au Lion tranquille 356
Martel (Tancrède). De Francaise 107
Mason jA. E. W.). Stroomend Water 74
,, ,, In de Villa Rosa 350
Maurand (Paul). Ouvert la Nuit 3
Mausbach (Dr.) Die Katholische Moral und die Gegner . 440
Meerkerk (J. B.). Menschen in Nederland 303
Merejkowski (Dmitri). Leonardo da Vinci 121
,, ,, Antichrist 121
,, ,, Juliaan de Afvallige 121
,, ,, De Dood en de Verrijzenis der Goden 121
,, ,, Peter de Groote 122
Meyere (Victor de). Nonkel Daan 359
Meyer O.P. (C. A.). De Aflaten 277
Meyerink (G.). De witte Dominicaan 359
Middendorp (Herman). Het Geheim van Cuba 27
Mikkelsen (E.) John Dale 391
Moerkerken (P. H. van). De Vraag zonder Antwoord . . 109

Molder (Eugène de). Vertelsels van Yperdamme . . . 78
Moltke (Helmuth von). Erinnerungen, Briefe, Dokumente 1877—1916 412
Montepin (Xavier de). De Man met de Wassenbeelden . 460
Montgomery. Rilla van Ingleside 119
Mooy (Henriëtte). Schakeeringen 351
Muller (Maria). Der Heimath Verlobt 233
Musbach (Dora). Schaduw van het Verleden 352

N.

Nieuwenhuis (W.). Brokkenhuis 401
Noeldechen (E.) Blüten und Traumen 309

O.

Obstfelder (Sigbjorn). Het Kruis 278
Oever (Karel van den). Kempische Vertellingen . . . 191
Oever (Karel van den). Het Roode Paard 270
Opdebeek (Lode). De Tranen van St. Pieter 191
Orczy (Barones). De Triomf van de roode Pimpernel . . 270
Oudshoorn (J. van). Verhalen 29
Papini (Giov.). De Christus 278
,, ,, Storia di Cristo . . . . . 154—361—397
Papke (Käthe). Poortstraat 18 75
Peladan (J.). Les Dévotes d'Avignon 195
Pellegrin (S.). Le Prince charmant est mort 195
Pemberton (M. J.). Hindoo Khan 197
Penning (J.). De Indiaan 95
Picard (G.). Les Voluptés de Mauve 356
Philippe (Louis). Bubu van Montparnasse 166
Poincaré (Raymond). Histoire politique; Chroniques de Quinzaine 200
Porter (Eleanor). Geld! Geld! 76
Pressensé (E. de). Zonder Moeder 228
Prévost (Marcel). Les Don Juanes . . . . . 113—93
,, ,, Lettres à Françoise 96
,, ,, Lettres à Françoise Mariée 96
,, ,, Lettres à Françoise Mamman . . . 97
Prinsen (Dr. J.). Pieter Corneliszoon Hooft 271
Privat (M.). L'Aventurière aux yeux verts 356
Prosateurs étrangers modernes 197

Q.

Querido. Het Groene Laken 120
,, Manus Peet 311
Queux (William le). Het Geheim van de Lola 304

R.

Rabidranath Tagore. De Leerschool van den Papegaai en Toespraken in Shanti Niketan 304
Rachilde (Mme). Le meneur de Louves 43
„ „ l'Heure sexuelle 43
Rachilde. Le Grand Seigneur 113
„ 239
Rameau (Jean). Le Fuseau d'Or 151
Randau (Rob). Cassard le Berbère 151
Rantzau (A. von). De Derde... 193
Ravestein (Max van). Poverella 271
Raymond (E. T.). Lloyd George 360
Reeden (Koert van). Het „Derde Oog van Siwah" . . 111
Reger (Max) 238
Reul (Paul de). L'Oeuvre de Swinburne 199
Reyneke van Stuwe (Jeanne). Flirt 29
Reynes-Monlaur. Les Dieux s'en vont 32
Richet 340
Rider Haggard (Sir.). The Virgin of the Sun 34
Rider Haggard (H.). Het Zonderlinge Testament . . . 305
Rochefoucauld (La). Maximes 278
Roderik. Het Geheim van de twee Sleutels 228
Rolland (Romain). l'Ame enchantée 356
„ „ Les Vaincus 160
Romains (Jules). Les Copains 32
Rönne (J.) Het Geluksland 392
Roomsche Boerin (De). 199
Rostand (Edmond). Les Musardises 40
„ „ Cyrano de Bergerac 153
Rosner (Karl). De Koning 30
Rosny (J. H.). De Leeuw der Rotsen 149
Rouge (Gustave le). De Spookstraat 353
Routhier (A. B.). De Messias 119
Rung (Otto). De Paradijsvogel 149
Rijpma. Bloemlezing uit de Nederlandsche Letteren . . 80

S.

Salomonson (H.) Van Luisterrijke dagen 460
Salsman (J.). De Index en de Kerkelijke Boekenwetten . 80
Sandberger (Adolf). Gesammelte Aufsatze zur Musikgeschichte 198
Sas (H. 't) Op den Tweesprong 393
Sassen O.P. (Der. J.). Het Klooster 178
Sawicki (Dr.) .Die Warheit des Christentums 160
Schaukal (R. von). Dionys-basco 309
Scheepens (J.). Van Socialist tot Priester 229
Scheidemann. Papst, Kaiser und Socialdemocratie in ihren Friedensbemühungen 200

Schleikjer (E.). Die Vision der Schwedischen Margret . . 309
Schelver (Hugo von). Die Mondscheingräfin 309
Schrott Friechtl (H.). Bergblüh 309
Schrijnen (Dr. Jos.). Het Gezinsleven in de Christelijke Oudheid 400
Segalen (V.). René Leys 356
Sienkiewicz (H.) Quo Vadis? 461
Sinclair (F. de). Clara's Huwelijk 272
Simons (L.). Het Drama en het Toneel in hun Ontwikkeling 30
Sindral (P.). La Ville éphémère 356
Slezak (Leo). Meine sämtliche Werken 236
Smeding (Alie). Sterke Webben 80
Smits-Govertsen (A.). De Ferrer-Legende 20
Snijders (Luit.-Gen. B.). De Wereldoorlog op het Duitsche Front 412
Soulane (P.). La Rue de la Paix 356
Speckmann (D.). De Nieuwe Loohof 120
Spence (Lewis). Spaansche Legenden en Romances van Spanje 278
Steenhoff-Smulders (A.). Sprookjes van de Schemering . 193
Stevenson (Robert). De Zelfmoordclub 359
Stokvis (J. E.) Van Wingewest naar Zelfbestuur in Nederlandsch Indië 23
Stratz (Rudolf). Het Geheim van het Kasteel Vogelöd . 278
Stratz (Rudolf). Der leere Thron 308
Stretton (H.). Door het Oog eener Naald 76
Strowski (Fortunat). La Renaissance littéraire de la France contemporaine 199
Suchtelen (Nico van). 400
Swinburne 199

T.

Tazelaar (Drs.) Moderne Romankunst . . . . 5—176—405
Tarkington (Booth). Gentle Julia 153
Teirlinck (Herman). De Vertraagde Film 278
Tempel O.P. (B. P. van den). De Mensch Gods Beeld . . 178
Temple-Thurston (E.). Waan 229
,, ,, ,, Een Levensweg 120
Termonde (Alfred). Het Eeuwige Mysterie 353
Thierry (A.). Le Sourire blessé 114
Timmermans (Felix). Uit mijn Rommelkast 59
,, ,, Het Kindeke Jezus van Vlaanderen 78
Timmory. Coqs et Poules 356
Tras (R. de). Fiancailles 195
Turner (Ethel). De Huisjes van David en Jonathan . . 279
,, ,, ... 314
,, ,, Het Geheim van de Zee 149

U.

Uren met Musici 305

V.

Vartinie. Yester 76
Veenendaal (Jac. van). Onder de Smokkelaars 231
Verlaine (Paul). 88
Vesper (Will. von). Porzellan 234
Victor Marguerite 315
Viollis (Jean). La Flute d'un Son 196
Vosmaer (Mr. C.) Amazone 461
Vosz (Richard). Zwei Menschen 319

W.

Wackie Eysten (J.). De Klokkenluider van Sluis . . . 321
Wadsley (Olive). Sand 152
Wallace (Edgar). De Geheimzinnige Vier 150
Wandkaart van Palestina door Prof. Dr. F. M. Th. Böhl en G. Meima . . . . 21.
Weismantel (Leo). Rudolf Schliestl 215
Wells (Carolyn). The Mystery Girl 152
Wermeskerken (Henri van). Roemah Angkar 306
Werth (L.). Dix-neuf ans 356
White (Fred. M.). Het Verbroken Graf 120
Wibbelt (Aug.). Ein Buch vom Morgenrot 309
Willenga (Dr. B.). Moderne Letterkunde en Christelijke Opvoeding 405
Wilhelm (Keizer). Gedenkschriften 279
Williams (Lloyd). The Only Girl in the World 34
Wohlbruck (Olga). De Primadonna 354

Y.

Yver (Colette). Vous serez comme les Dieux 151

Z.

Zamacois (M.). Le beau Garçon de l'Ascenseur 196
Zeggelen (Marie van). De Hollandsche Vrouw in Indië . 31
Zoek-licht. Nederl. Encyclopaedie voor Allen 279
Zola (E.). De Verborgenheden van Marseille 120
Zola (Emile.). Le Débacle 153
„ „ L'Assommoir 153
„ „ Nana 153
„ „ La Terre 153
Zwart (Kerst). Zomerweelde en dorre Dagen 307